«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА: СУЧАСНИЙ СТАН, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Матеріали
І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

29-31 жовтня 2011 р.

ЕЛЕКТРОННИЙ ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

СЕКЦІЇ:

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
ЕКОЛОГІЯ
ЕКОНОМІКА
ІСТОРІЯ
МАТЕМАТИКА
МИСТЕЦТВО
ПЕДАГОГІКА
ПОЛІТОЛОГІЯ
ПРАВО
ПСИХОЛОГІЯ
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
ФІЛОСОФІЯ

Переяслав-Хмельницький
2011

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»
студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку»

29-31 жовтня 2011 р.

ЕЛЕКТРОННИЙ
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав-Хмельницький – 2011

Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку» //
Електронний збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2011 р. - 294 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:
В.П. Коцур,
доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України, ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держаний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
С.М. Рик к.ф.н., доцент;
Я.О. Потапенко к.і.н., доцент;
Т.М. Боголіб д.е.н., професор;
Г.Л. Токмань д.п.н., професор;
Н.В. Ігнатенко к.п.н., професор;
В.В. Куйбіда к.біол.н. доцент;
В.А. Вінс к.псих.н.;
Ю.В. Бобровнік к.і.н.;
С.М. Кикоть к.і.н.

Члени оргкомітету інтернет-конференції:
Ю.В. Бобровнік,
С.М. Кикоть

Упорядники збірника:
Ю.В. Бобровнік,
С.М. Кикоть

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Оксана Данило (Дрогобич)

ЖИТТЯ В ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОМУ СВІТІ

Генетично модифікованими, чи трансгенними, називають ті види організмів, у яких успішно функціонує ген (або гени), пересаджені з інших видів рослин або тварин. Робиться це для того, щоб організм-реципієнт одержав нові корисні для людини властивості. Одне з найбільш захопливих застосувань генетики – так звана генна інженерія. Вона надає людству великі можливості, хоча може створювати й проблеми. Генна інженерія – це наука, яка дивиться в майбутнє людства. Саме їй у майбутньому доведеться вирішувати одну з най глобальніших проблем людської цивілізації – проблему подолання численних хвороб та протистояння соціальному лиху XXI століття – голоду. Народонаселення Землі збільшується, зростає шаленими темпами, і тому необхідно збільшити потребу в продуктах харчування до 2025 р. в два рази. Традиційне землеробство вже не здатне нагодувати швидко зростаюче населення нашої планети. І тоді вченим доводиться ставати чарівниками, створюючи методами генної інженерії рослини з новими, корисними для людини властивостями – це так звані трансгенні рослини.

Сьогодні в багатьох країнах, в тому числі й розвинутих, широко використовуються культури, які мають в своєму хромосомному наборі чужорідні гени. Трансгенні рослини вирощуються в 11 країнах світу – США, Китаї, Аргентині, Канаді, Австралії, Мексиці, Іспанії, Франції, Південній Африці, Португалії та Румунії.

Лідером за площами, засіяними ГМ – культурами, є США. В цій країні вирощується і використовується 66% всіх трансгенних культур. За нею йдуть Аргентина, Канада, Бразилія і Китай. На ці п`ять країн припадає 99% загальної площі вирощування генетично модифікованих рослин. Сьогодні у 120 видів рослин існують трансгенні форми. Дозволено використання трансгенної сої, кукурудзи, бавовника, рапсу, картоплі, томатів, буряків, гарбуза, тютюну, льону, рису та пшениці, сорти картоплі «Атлантик» і «Новий лист» – стійкі проти колорадського жука; сорти помідорів – «Жираф» і «Шедевр» – 1 і 2, в генотип яких введено ген, який зумовлює поступове дозрівання плодів; кукурудзи, яка дала найбільшу кількість трансгенних сортів. Вирощують помідори і полуниці, яким для надання морозовитривалих ознак «вживлюють гени» північних риб; кукурудзу, задля протистояння шкідникам, якій прищеплюють активний ген, отриманий з отрути змії. Генетично модифіковані організми мають стійкість до гербіцидів, стійкість до комах, стійкість до вірусів, стійкість до грибів, стійкість до посухи, стійкість до солей та алюмінію, змінюють склад білків та амінокислот, змінюють композиції жирів і жирних кислот, вуглеводів.

Такі нові характеристики, які найчастіше «прищеплюють» ГМО.

Нині у лабораторіях іде активна робота над створенням наступних поколінь рослинних ГМО, які повинні зацікавити споживача. Це – рослини із вбудованими вакцинами і вітамінами, наприклад «Золотий рис» із вбудованим провітаміном А або банани із анальгіном. Експерименти не обмежуються сільськогосподарськими рослинами. Просто вони стали першими ГМО, які були дозволені для масового комерційного поширення. Зараз створені генетично модифіковані дерева, вівці, кози, свині, коти, риба… Поки що це надбання лабораторій. Однак, компанії, які вважають удосконалені живі форми своїми винаходами із ентузіазмом описують майбутнє, де оточуюча жива природа буде максимально відповідати потребам людини. Зокрема, дерева будуть рости швидко і матимуть яскраво виражені корисні якості. Наприклад, із них можна легко отримати папір. Генетично модифіковані коти не будуть викликати алергію у людей, чутливих до котячої шерсті. Фермери будуть поливати рослини, коли вони повідомлятимуть про свою спрагу легким світінням листків і т. д. Між іншим, людина теж може бути модифікована.

Прибічники застосування генної інженерії у сільському господарстві переконані: харчуючись трансгенною їжею, людина піддається небезпеці не більше, ніж споживаючи звичайні продукти. Більше того, вони вважають, що без генної інженерії людству аж ніяк не обійтися. Рослини можна модифікувати таким чином, щоб вони містили більше поживних речовин і вітамінів. Наприклад, вбудувавши вітамін А в рис, його можна буде вирощувати у регіонах, де люди страждають від нестачі цього вітаміну в організмі. Генетично модифіковані рослини можна пристосувати до екстремальних умов, таких як посуха і холод. Використання генетично модифікованих культур дозволить менш ефективно обробляти поля хімікатами, оскільки вони самі будуть здатні вирішувати проблеми, раніше підвладні лише хімії. Продукти харчування, які містять генетично модифіковані інгредієнти, можуть стати корисними для здоров`я, якщо в них вбудувати вакцини проти різних хвороб. Наприклад, уже створений салат-латук, який виробляє вакцину проти гепатиту Б. Їжа із генетично модифікованих рослин може бути смачніша і дешевша. Зараз найпоширеніше перше покоління ГМО (із стійкістю до гербіцидів, комах і вірусів). Однак, оцінка користі використання генної інженерії не однозначна навіть у сільському господарстві. Вирощування і використання генетично модифікованих рослин має певний вплив на здоров`я людей, навколишнє середовище (звичайні рослини, воду, птахів, комах, тварин, ґрунт), систему сільськогосподарського виробництва.

Створення генетично модифікованих рослин приводить до знищення генетичного біорізноманіття.

У багатьох країнах світу створюються так звані «банки рослин», де намагаються зберегти кожну тваринку – не виключено, що якась із них відіграє вирішальну роль у долі людства. Підтвердження даних про забруднення аборигенної кукурудзи у Мексиці транс генними конструкціями внаслідок транспортування генетично модифікованої кукурудзи із США продемонструвало світовій спільноті, що, генетично модифіковані рослини небезпечні для центрів походження культур.

ГМО становлять ризик для біорізноманіття (у тому числі генетичного), оскільки вони взаємодіють у природі

із усім живим, що їх оточує. Вчені визначили декілька проблемних сфер – появу нових шкідників, бур`янів, генетичного забруднення, перехресного запилення генетично модифікованих культур і звичайних, появу нових вірусів та ін. Із появою генетично модифікованих культур часто згадують про «монокультуризацію», тобто цілком свідому відмову від вирощування всієї різноманітності сільськогосподарських рослин. Частково така тенденція пов`язана із диктатурою ринку, яка потребує, наприклад, яблука певного розміру і з певними характеристиками. Ще один момент пов`язаний із біотехнологічним підходом до сільського господарства – інтенсифікація і індустріалізація виробництва продуктів харчування. Проти такого підходу активно виступають багато європейських фермерських організацій, наприклад, VIA CAMPASINA, які намагаються протистояти витісненню дрібного, «сімейного» фермерства і створенню «латифундного» землеробства. На їх думку інтенсифікація виробництва призведе до втрати існуючого сільськогосподарського біорізноманіття.

Як альтернатива біотехнологічному землеробству розглядається так зване органічне (біологічне, біодинамічне), яке поки що не має підтримки у країнах колишнього Радянського Союзу. Такі країни, як Угорщина, Польща і Чеська Республіка навпаки активно розвивають подібні програми, які вважають економічно вигідними, оскільки попит на «органічну» продукцію особливо великий у країнах західної Європи, які є імпортерами «чистої» їжі.

ГМО – живі організми, здатні до розмноження, поширення і мутацій, вони передають вбудовані в них характеристики наступним поколінням. Пилок генетично модифікованих рослин (наприклад, рапсу) переноситься на великі відстані завдяки вітру, птахам і комахам, що дозволяє модифікованим генетичним конструкціям «вбудовуватися» у звичайні рослині, перетворюючись у джерело генетичного забруднення. Коли чужорідний організм надходить у оточуюче середовище, то він стає причиною виникнення багатьох проблем. Експерти ООН підрахували, що другою головною причиною втрати біорізноманіття є вторгнення чужорідних видів, для яких не має хижаків. Таким чужорідним видом стали кролики в Австралії, які призвели до зникнення місцевих видів тварин.

ГМО – теж свого роду чужорідний вид. Зараз від канадських фермерів поступає інформація про те, що генетично модифікований рапс (канола), стійкий до гербіциду, перетворюється на бур`ян, який розмножується і захоплює території сільськогосподарських угідь із великою швидкістю. Проблема полягає в тому, що для того, щоб вивести рапс необхідно застосовувати надзвичайно сильні хімікати.

Один з основних аргументів противників ГМО – можливі в результаті їхнього вживання порушення здоров`я. Крім того, у вбудованому фрагменті ДНК може перебувати так зване «технологічне сміття», вплив якого до кінця не вивчений.

Сьогодні з`являється усе більше доказів того, що ГМО небезпечні. Початок масового використання трансгенів у їжу являє собою ризикований і «ніким не санкціонований експеримент над людством».

Небезпека від ГМО вища ніж від хімікатів та радіації, тому що вони цілком «незнайомі» навколишньому середовищу, не розпадаються, а навпаки, приймаються клітиною, де можуть безконтрольно розмножуватись та мутувати. Досі немає наукового обґрунтування і гарантій безпечності споживання генетично модифікованих організмів людьми і сільськогосподарськими тваринами. Тому замість крапки – трикрапка.

Література:

1. Лещинская И.Б. Генетична інженерія / Лещинская И.Б. (1996).
2. Глик Б. Молекулярна біотехнологія / Б. Глик, Дж. Пастернак. – М.: Світ, 2002. – 589 с.
3. Корочкин Л.В. В лабіринтах генетики / Корочкин Л.В. // Новий мир. – 1999. – №4. – С. 112.
4. Беккет Ф. Природа в опасности / Беккет Ф. // Курьер ЮНЕСКО. – 1993. – №8.
5. Новини генетики. – К., 2002.
6. Генна інженерія в XXI столітті: перемога чи поразка людства? – К., 2003.

Елена Иванченко,
Валентина Некрашевич,
Екатерина Киселёва
(Макеевка)

ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ ВОДЫ НА РОСТ И РАЗВИТИЕ ЗЁРЕН ПШЕНИЦЫ

Данный исследовательский проект демонстрирует методику изучения прорастания и всхожести семян в различных видах воды и подтверждает актуальность интереса не только к гигиеническим требованиям, к составу и качеству питьевой воды, но и к её сбалансированности не только по органическому и химическому составу, но и изотопному.

Цель исследования – изучение, анализ, и научное обоснование различного уровня прорастания и всхожести семян в девяти видах воды.

Для достижения цели было использованы:

- лабораторный эксперимент;
- методы системного подхода и обобщения.

По результатам этого исследовательского проекта представлены выводы об отрицательном и положительном воздействии воды, о проявлении в малой или значительной степени биологической активности и использованных видов воды в процессе прорастания и всхожести семян.

Как известно, на долю воды приходится 70 % массы тела человека, она является одним из ведущих субстратов, необходимых для нормальной жизнедеятельности организма человека. Известны также основные гигиенические требования к составу и качеству питьевой воды. Сегодня многих интересуют и другие требования к воде, ее сбалансированности не только по органическому и химическому составу, но и изотопному. Сегодня используют технологические методы в процессе водоподготовки.

Целью нашего эксперимента было изучение прорастания и всхожести роста семян пшеницы на 9 видах различной воды, полученных определенными способами, определение влияния различного состава воды на качество прорастания. В ходе эксперимента, в течение двух недель были использованы следующие экземпляры воды: водопроводная, «живая», «мертвая», «серебряная», талая, озонированная «Альпийская», аквариумная, колодезная, кремневая.

Исследователи указывают на то, что свойства всех выбранных экземпляров воды представляют особый интерес и имеют огромное практическое значение. Приведём некоторые примеры. Давно исследованы физико-химические свойства и кристаллическая структура талой воды [1, с. 169]. Установлено, что талая вода находится в активном метастабильном состоянии с неравновесной концентрацией водорода и гидроксила. Многочисленными опытами показано, что она значительно повышает всхожесть и продуктивность растений. После размораживания в талой воде остаются центры кристаллизации, положительно влияют на биологические молекулы, способствуя формированию их наиболее активной функциональной «кристаллической» («ледяной») структуры [2, с.127]. Связано это с тем, что лёд имеет кристаллическую структуру, которая лишена вредных примесей или содержит их значительно меньшее количество, чем обычная вода. Этим, в частности, объясняется то, что в талой воде содержится значительно меньше вредного для организма «тяжёлого» водорода – дейтерия. При оттаивании замёрзшей воды вредные примеси концентрируются в ещё не растаявшем объёме.

«Серебряной» называют воду, в которой концентрация холодного серебра составляет 35 мкг/л и более (для пищевого употребления разрешена вода с содержанием серебра до 50 мкг/л) [4, с.296]. Исследователи указывают на возможность замачивания семян перед посадкой, полива растений, улучшающего их рост. Наиболее целесообразно для приготовления «серебряной» воды использовать специальные приборы – серебрители промышленного производства.

Производитель фильтрованной, озонированной воды «Альпийская» указывает на то, что кислород, находящийся в воде, доставляется кровью ко всем органам, очищается межклеточная жидкость, в которой происходит деление клеток, а также выводится песок, образовавшийся в желчных протоках, т.е. такая вода оказывает положительное воздействие на живую клетку.

В составе водопроводной воды имеются хлориды, гидрокарбонаты, сульфаты, железо и другие соли и примеси, не совсем полезные для живых организмов.

В аквариумной воде [3, с.35] огромное количество органических веществ, продуктов жизнедеятельности рыб, простейших организмов, в ней много кислорода, имеются кусочки водорослей, остатки корма для рыб, неорганические вещества (песок, глина, кремний и др.). В аквариумной воде большое количество микроорганизмов. Встречаются данные об исследовании аквариумной воды в качестве жидкого органического удобрения при поливе растений.

«Живая» и «мертвая» вода была получена с помощью специального устройства: два электрода (анод и катод) были опущены в пластиковую ёмкость. При заполнении их водой пропускался электрический ток. Вода в одной ёмкости заряжалась положительными анионами, а в другой – отрицательными катионами. Действие этих видов воды на живые виды организмов не однозначно.

Кремневая вода получена при настаивании минералов кремния в обычной водопроводной воде в течение 5 дней. Кремний обладает антибактерицидными свойствами, стимулирующим действием, ускоряет заживание ран, т.к. в этой воде содержится значительно меньше вредного «тяжелого» водорода – дейтерия.

Колодезная вода была набрана в одном из колодцев г. Макеевки Донецкой области. В ней много примесей: чернозём, глина, песок. Имеются микроорганизмы. Такую воду при употреблении необходимо кипятить, фильтровать.

В ходе исследований в 9 чашках Петри, содержащих различные виды выше перечисленных вод, было помещено по 50 семян пшеницы. В течение 14 дней производились наблюдения за ростом и качеством проросших семян. Учитывались: день всхожести, количество проросших и количество погибших (загнивших) семян, а также % всхожести семян в течение всего эксперимента и по его окончанию.

Изученные воды не обладали отрицательным воздействием, оказывали положительный и слабо выраженный эффект на прорастание пшеницы.

Наилучший эффект был получен при использовании «живой» (до 90%), «серебряной» (85%) и талой (73%). В этом проявляется их большая биологическая активность.

Использованная в ходе исследования «мёртвая», колодезная вода вызывали загнивание семян (до 50%) и плохую всхожесть семян (30-35%). Следовательно, имели малую биологическую активность.

Литература:

1. Стехин А.А., Яковлева Г.В. Структурированная вода: нелинейные эффекты. – М., 2008
2. Лахманин Ю.А., Стехин А.А., Яковлева Г.В. // Гиг. И сан. – 2007. - № 5. – С. 34-36
3. Смирнов А.Н., Сыроешкин А.В. // Рос. хим. журн. – 2004. – Т. 48, №2. – С. 125-135.
4. Хрипач Л.В., Князева Т.Д., Коганова З.И. и др.. // Вода: екологія и технология. – 2006. - Т.2. – С.168-170

Валентина Сиволожська
(Кременчук)

ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНІ ОРГАНІЗМИ

Біологічні знання є важливим елементом культури освіченої людини. Більшість проблем, що розв'язуватиме суспільство у ХХ1 ст., тісно пов'язані з біологією: перенаселення Землі в цілому й скорочення чисельності населення в деяких країнах (зокрема, в Україні); розповсюдження нових інфекційних захворювань ; можливості використання генетично модифікованих продуктів і застосування біотехнологій щодо людини; забруднення навколишнього середовища та вичерпання природних ресурсів і охорона природи.

Аналітичний погляд на початок ХХІ ст. свідчить: дві глобальні проблеми – харчування та екологічна безпека стають для цивілізації найголовнішими. Усі інші – економічні, енергетичні, технологічні, демографічні, медичні, соціальні, військові прямо або опосередковано пов'язані з ними.

Метою дослідження є створення і впровадження генетично модифікованих організмів (ГМО) та ризики їх вживання.

ГМО – це спеціальний набір технологій, які вносять зміни в генетичну структуру організмів, таких як тварин, рослин або бактерій. Вони об'єднують три групи організмів – генетично модифіковані мікроорганізми (ГММ), тварини (ГМЖ) та рослини (ГМР).

Витоки розвитку генної інженерії рослин досліджувалися ще в 1977 році, коли і сталося їх відкриття, що дозволило використовувати ґрунтовий мікроорганізм Agrobacterium tumefaciens, як знаряддя введення чужих генів в інші рослини.

У 1987 році були проведені перші польові випробування генетично модифікованих сільськогосподарських рослин і як підсумок – помідор, стійкий до вірусних інфекцій.

В Китаї у 1992 р. було розпочато вирощування тютюну, який «не боявся» шкідливих комах. Однак початок масового виробництва модифікованих продуктів було розпочато у 1994 р., коли в США з'явилися помідори сорту FlavrSavr, які не псувалися під час перевезення. Це помідори з відкладеним періодом дозріванням, які зберігаються до півроку при температурі 14-16 градусів, тобто дозрівання відбувається при переміщенні його в кімнатну температуру.

1994-й характеризується офіційним роком народження ГМ-продуктів.

Вже у 1995 році американська компанія-гігант Monsanto запустила на ринок ГМ-сою RoundupReady, тобто ДНК рослини був впроваджений чужорідний ген для підвищення здатності культури протистояти бур'янам[1]. В результаті чого, зараз існує:картопля, яка містить гени земляної бактерії, що вбивають колорадського жука; стійка до посух пшениця, в яку вживили ген скорпіона; помідори з генами морської камбали; соя та полуниця з генами бактерій. Список рослин, які вирощують із застосуванням методів генної інженерії дуже великий: яблуня, слива, виноград, капуста, баклажани, огірок, пшениця, соя, рис, жито і безліч інших сільськогосподарських рослин

Сучасні технології дозволяють вченим брати гени з клітин одного організму та вбудовувати їх у клітини іншого, припустимо рослини чи тварини. Завдяки такому переміщенню організм наділяється новою характеристикою – наприклад, стійкістю до певної хвороби або шкідника, посухи, морозу, а також іншими, на перший погляд, корисними властивостями. Генна інженерія дала людині можливість творити дива. Ще кілька десятків років тому сама думка про те, щоб схрестити, скажімо, помідор і рибу, здавалася абсурдною, але сьогодні ця ідея успішно втілена в життя. Аналогічний експеримент був проведений також з полуницею. Ще один приклад – картопля, яку не їсть колорадський жук (перенесення в рослину гена земляної бактерії наділило його здатністю продукувати у своїх листах токсичний для жука білок). Є дані, що в пшеницю «вбудували» ген скорпіона – для забезпечення стійкості до посушливого клімату. Японські генетики ввели в гени свині ген шпинату: в результаті м'ясо стало менш жирним. За офіційними відомостями, сьогодні в світі ГМ – рослинами (соя, кукурудза, рапс, бавовна, рис, пшениця, а також буряк, картопля і тютюн) засіяно понад 60 млн. гектарів. Найчастіше культурні рослини наділяють стійкістю до гербіцидів, комах або вірусів. Також у них вбудовують вакцини і ліки проти різних хвороб. Наприклад, виведений салат-латук, який виробляє вакцину проти гепатиту В, банан, що містить анальгін, рис із вітаміном А. Трансгенний овоч чи фрукт виходить яскравим, великим, соковитим і неприродно ідеальним. Розріжеш це красиве воскове яблучко – воно лежить кілька годин без зміни кольору. А наш рідний «білий налив» через 20 хвилин темніє, тому що в яблуці відбуваються окислювальні процеси, передбачені природою. Генетично змінені рослини викликають мутацію живих організмів [1].

Сенсаційні висновки , що генетично змінені рослини викликають мутацію живих організмів, які харчуються ними, зробив відомий німецький зоолог Ханс-Хайнрих Каац. Проведені ним дослідження, та звіти, які оприлюднені сьогодні в Лондоні, свідчать про наявність величезної потенційної загрози генної інженерії для всього живого на планеті. Вчений встановив, що змінений ген оліїстого турнепсу проникає в бактерії, які живуть у шлунку бджоли, і призводить до їхньої мутації. Тим самим знайдено перший науковий доказ впливу генетично змінених рослин на живі організми. Експерт не виключає, що бактерії в організмі людини

також можуть змінюватися під впливом продуктів, які містять модифіковані гени.

Як часто ви замислюєтеся над тим, що Ви їсте? При розгляді даної тематики, науковці, зазначили, що трансгенні злаки можуть ушкодити печінку і нирки, стверджує французький учений Жіль-Ерік Сераліні. Після його виступу суперечки про нешкідливість генетично модифікованих рослин для людини розгорілися з новою силою. Учений зробив свої висновки, ґрунтуючись на результатах експериментів, проведених біотехнологічною компанією Monsanto. Біотехнологи впродовж трьох місяців годували щурів трьома сортами виведеною ними ГМ-кукурудзи: один стійкий до гербіциду гліфосату, а два — несприйнятливі до шкідника. Для проведення експерименту в США вирощували всі три сорти, а в Європі було дозволено культивувати тільки один з них. В результаті аналізу експериментів з'ясувалося, що після трансгенної дієти у щурів з'явилися симптоми пошкоджень внутрішніх органів. Свідоцтва неправильної роботи печінки і нирок виявлялися у вигляді надзвичайного підвищення концентрації гормонів в крові і сечі гризунів. До того ж, після вживання кукурудзи одного сорту, у піддослідних щурів жіночої статі підвищувався рівень цукру в крові і зростала концентрація жирних кислот, з яких синтезуються тригліцериди. З метою встановлення трансгенних злаків наносити довготривалі пошкодження печінці і ниркам, Сераліні вимагає провести ще ряд досліджень. Більшість науковців вважає, що випуск генетично модифіковані продукти у навколишньому середовищі можуть спричинити незворотну шкоду біологічному різноманіттю екосистем, а також здоров'ю людей та тварин. Ця група науковців, беручи до уваги обмеження наших знань про природу ризиків від ГМО, закликає уряди країн ввести 5-річний мораторій на комерційне застосування його, з метою забезпечення необхідного періоду для більш інтенсивного моніторингу [2].

Все-таки, не просто зрозуміти добре чи то зле, що ми дійшли до генної інженерії. Проблема поглиблюється й тим, що люди мають мало достовірної інформації про генетично модифіковані продукти. Поняття «генетично модифіковані продукти» знайоме не кожному, а якщо і знайоме, то ставлення пересічного громадянина до генної інженерії не можна назвати надто добрим.

Всі погодяться, що ГМО продукти шкодять нашому здоров'ю і називають їх проблемою ХХ1 сторіччя. Але мало хто знає що ці монстри мають двоякий характер. Так, вчені вашингтонського Університету вивели сорт ГМО-тополі, яка може деструктуризовувати певні промислові отрути, отруйні викиди, переробляючи їх в нешкідливі речовини. Лабораторні випробування визначили, що генетично модифіковані тополі в 100 разів ефективніше абсорбують з ґрунту трихлоретилен, ніж природні тополі. ГМО-дерева також можуть витягати токсини з повітря і переробляти їх в безпечні метаболіти усередині листя. Також в Англії навчилися розводити трансгенних курей, яйця яких мають важливе медичне значення. Річ у тому, що протеїни яєць цих птахів використовують для виготовлення препарату, здатного вилікувати злоякісні пухлини.

В Україні, нажаль, немає досконалої та чіткої нормативно-правової бази, що регулює обіг трансгенних рослин, 01.08.2007 р. Кабінет Міністрів України за № 985 прийняв постанову „ Питання обігу харчових продуктів, що містять генетично-модифіковані організми або мікроорганізми", якою передбачалось маркувати продукти на наявність ГМО. До цього часу проходить дискутування щодо використання ГМО у світлі законодавчої бази.

Тому, слід обережно використовувати здобутки науки та техніки, адже все в цьому світі має двоякий характер. ГМО може врятувати нас від забруднення атмосфери, вилікувати від лейкемії та вирішити проблему палива, котра є досить актуальною та гострою в наш час. Безумовно, генетичне модифіковані організми – величезне досягнення теперішнього часу, а вплив їх на організм людини досконало не вивчений. Тому не можливо з впевненістю зазначити корисність чи шкоду даних організмів , адже тільки якщо у третього покоління споживачів не з'являться зміни на генетичному рівні можна з упевненістю говорити, що ГМО безпечне і є вирішенням продовольчої проблеми планети.

Література:

1. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://stattitablohy.ezreklama.com

2. Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик. Персонал плюс. – № 5 (358). – 2010.- 3-9.02. – [Електронний ресурс] Режим доступу: www.personal – plus.net

Марія Херович
(Дрогобич)

КАТАЛІЗАТОРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Тіло людини складається з великої кількості клітин. Кожна з них має дуже складну будову. В основі життєвих процесів є тисячі хімічних реакцій. Для підтримання життєдіяльності організму клітинна активність повинна постійно координуватися і контролюватись за принципом самоконтролю і самокоординації. Як досягається бездоганний контроль і яким чином вдається однаково побудованим клітинам виконувати різні функції? Відповідь потрібно шукати у факті існування групи сполук названих ферментами.

Термін «фермент» був запропонований у 17 столітті хіміком Ван Гельмінтом для опису механізмів трав-

лення. У 19 столітті французький біолог і хімік, член Паризької АН Луї Пастер (1822-1895) вивчаючи перетворення вуглеводнів в етиловий спирт під дією дріжджів, дійшов до висновку, що цей процес (бродіння) каталізується якоюсь «життєвою силою», що знаходиться в дріжджових клітинах [1, с. 65].

Французький хімік член Паризької АН Марселен Бертло (1827-1907) виступав проти вчення про «життєву силу» [1, с. 9]. Понад сто років тому терміни «фермент» і «ензим» відображали різні погляди Луї Пастера з одного боку Марсельна Бертло і Юстуса Лібіха з іншого в теоретичній суперечці про природу спиртового бродіння. За два роки по смерті Пастера 1897 року Едуард Бюхнер опублікував роботу «Спиртове бродіння без дріжджових клітин», в якій експериментально показав, що екстракт клітин дріжджів здійснює спиртове бродіння так само, як і незруйновані дріжджові клітини. 1907 року за цю роботу він був удостоєний Нобелівської премії [1, с. 15].

В наш час ферментологія – це самостійна наука. Виділено і вивчено біля 2000 ферментів. Шведський хімік Аксель Хугою Теорелль (1903-1982) отримав у 1955 році Нобелівську премію з фізіології та медицини за роботи в галузі хімії ферментів і механізму їхньої дії.

Ферменти – це специфічні білки, які виконують в організмі роль біологічних каталізаторів. Будучи білками, ферменти мають первинну, вторинну, третинну і багато з них – четвертинну будову. При гідролізі ферментів утворюється суміш амінокислот. Ферменти є великими глобулярними білками. Молекулярна маса від 12000 до 1000000 і більше. Ферменти бувають простими і складними. Прості ферменти – це білкові молекули (пепсин, трипсин, тощо), які складаються з амінокислотних залишків. Складні ферменти – білки, молекула яких має небілкову частину, яку називають кофактором. Кофакторами можуть бути неорганічні катіони або аніони, а також органічні речовини (коферменти), наприклад похідні вітамінів.

У природі каталізатори виконують найбільш відповідальні функції. Комплексна сполука кобальту (вітамін В12) необхідна для процесів кровотворення, металопорферини заліза входять до складу гемоглобіну, ферментів каталази, пероксидази та інших.

Кофермент з'єднується з білковою частиною фермента – апоферментом слабким не ковалентним зв'язком, здатним легко розщеплюватися, іноді - міцним ковалентним зв'язком, утворюючи так звані простетичні групи, які залишаються приєднаними до молекули білка протягом усього каталізу.

Каталітична активність ферменту зумовлена не всією його молекулою, а лише її невеликою ділянкою-активним центром. Його просторова структура відповідає хімічній будові речовин, які вступають у реакцію. Активний центр відповідає за приєднання та перетворення сполук, що вступають в реакцію. Саме тому дія ферменту специфічна.

Один і той же неорганічний каталізатор може застосовуватись в різних виробництвах. А фермент каталізує одну реакцію або один вид реакцій.

У 1890 році Еміль Фішер припустив, що специфічність ферментів визначається точною відповідальністю форми ферменту і субстрата. Таке припущення називається моделлю «ключ-замок».В залежності від умов ферменти можуть каталізувати як пряму, так і зворотню реакцію. Наприклад, піровиноградна кислота під дією фермента лактатдегідрогенази перетворюється в кінцевий продукт бродіння-молочну кислоту. Той же фермент каталізує і зворотню реакцію і назву він одержав не за прямою, а за зворотною реакцією

Здатність ферментів прискорювати хімічні процеси в сторону синтезу, так і розпаду, має велике значення, так як створює можливість переключення цих процесів з одного на інший, чим забезпечує тісний зв'язок катаболізму і анаболізму, гнучкість і пристосованість обміну речовин під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Інша важлива властивість – термомобільність, тобто висока чутливість до зміни температури. Оскільки ферменти є білками, для більшості із них температура вище 70оС приводить до денатурації і втрати активності.

При температурах близьких до 0о С, швидкість ферментативних реакцій сповільнюється до мінімуму [2, с. 82].

Одною із важливих властивостей білків – ферментів є їх чутливість до реакції середовища, концентрації йонів Н+ або ОН-. Ферменти активні тільки у вузькому інтервалі кислотності або лужності.

Наприклад, активність пепсину у шлунку максимальна при рН близько 1-1,5 зниження кислотності приводить до тяжких порушень травлення.

Із курсу біології відомо, що травлення починається вже у ротовій порожнині, де присутня амілаза слини. Оптимальне значення рН для неї 6,8-7,4.

Існують і спеціальні речовини, здатні регулювати активність ферментів. Вони зв'язуються з активними центрами ферментів і блокують їхню активність у ролі таких речовин – інгібіторів, можуть виступати Йони важких металів: Плюмбуму (Pb), Арсену (As), Аргентуму (Ag).

Щоб вивчити хімічну будову ферменту, необхідно одержати його в хімічно-індивідуально вигляді. Це проблема була вирішена в 1926 році американський біохімік Сомнер виділив із пророслих бобів кристалічний препарат уреази. Пізніше було виділено 150 кристалічних ферментів, дослідження яке привело до висновку, що всі вони є білками.

1969 році було здійснено перший синтез найбільш простого із відомих ферментів (рибонуклеази). Молекула рибонуклеази складається з 129 залишків амінокислот, молекулярна маса 13500 [3, с. 36].

Без ферментів неможливо уявити собі розвиток таких перспективних напрямків, як відтворення хімічних

процесів, що відбуваються в клітині, та створення на цій основі сучасної промислової біотехнології. Жоден сучасний хімічний завод не здатен конкурувати з звичайним листком рослини, в клітинах якого з участю ферментів та сонячних променів, води, вуглекислого газу синтезується величезна кількість різноманітних складних органічних речовин [2, с. 95].

Вивчення будови, дії ферментів необхідна для розвитку органічного синтезу. Нобелівську премію з хімії 2010 року розділили між собою три лауреати: Ричард Хек, Еі-Їчі Неміч та Акіра Сузукі. Нобелівські лауреати розробили методики для реакцій, де каталізатором є паладій. Цей метод дозволяє отримувати такі сполуки, які до цього часу було під силу створити лише природі [4, с. 9].

Сучасна ферментологія перспективна наука. Ферменти застосовуються в різних галузях промисловості – харчовій, текстильній, фармацевтичній, шкіряній, в медицині, сільському господарстві в органічному синтезі, для очищення стічних вод. Вчені Одеського Національного університету імені І.І. Мечнікова вивчають роль протеолітичних ферментів у діагностиці та лікуванні різноманітних хвороб. Дослідження регуляції вітаміном В1 та його тіольною формою активності катепсин – L – подібних ферментів важливе для лікування онкологічних захворювань [6, с. 47-51].

Крім цього вивчається питання створення для дослідження ферментативного каталізу, визначення концентрацій певних речовин та активності ферментів кондуктометричного методу. Розглядаються перспективи застосування кондуктометричних біосенсорів – дуже перспективного класу приладів, якому притаманна висока чутливість.

Корнелюк О.І. – вчений у галузі молекулярної біології, член – кореспондент Національної академії наук України. Серед основних напрямів наукової роботи вченого – структурно-функціональне дослідження ферментів апарату трансляції, неканонічні функції аміноацил-тРНК-синтетаз, вивчення ВІЛ- протеази та створення нових інгібіторів для терапії СНІДу. Проводить наукові дослідження з біоінформатики. Зроблено комп'ютерне моделювання просторової структури каталітичного та цитокінподібного модулів тирозин-тРНК-синтетази з метою аналізу функціональних центрів ферменту [5].

Перспективним є виробництво ферментів пролонгованої дії або іммобілізованих ферментних препаратів. Це біокаталізатори нового покоління. Вони використовуються в технологічних процесах харчової промисловості. На сьогодні найінтенсивніше розвивається медичний напрямок використання іммобілізованих ферментних препаратів. Так в апараті «штучна нирка», який призначений для очищення крові від різних шлаків використовується колонка з іммобілізованою уреазою [7, с. 59-81].

Впродовж 15 років проводилися клінічні дослідження з використанням інтерактивних ранових пов'язок, отриманих іммобілізацією ферментів та ліків. Нині продовжується пошук нових лікарських препаратів, які при збереженні високих лікувальних властивостей не виявляють негативного впливу на організм людини. Таким вимогам відповідають іммобілізовані препарати.

Література:

1. Видатні вчені-хіміки / укл. Возний В.Ю. – К: Рад. школа, 1973. – 111 с.
2. Комаров О.С. Химия белка / Комаров О.С. М: Просвещение, 1989. – 142 с.
3. Розанцев Э. Г. Химия и продовольствие / Розанцев Э. Г. – М: Знание, 1984. – 64 с.
4. Чала А. Винахід вартістю в 10 мільйонів II Хімія для допитливих / Чала А. – Харків: Основа – 2011. - №5. – 31с.
5. Вісник НАН України – 2010 – № 5
6. Вісник Львівського Університету. Серія біологічна. 2011. Випуск 55. С. 47-51.
7. Ткачук В.А. Клиническая биохимия / Ткачук В.А. – М: ГЭОТАР – МЕД, 2002 – С. 59-81

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Олександр Шалахін
(Київ)

СТАН РОЗВИТКУ БІЗНЕС-АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ

Розуміння бізнес-аналізу починається з економіки, як науки. Оскільки українська економічна наука спирається на міжнародний досвід, доречно звернути увагу на визначення економіки видатними науковцями.

Згідно Альфреда Маршала, економіка є дослідженням людей у повсякденних справах життя [4].

Дещо пізніше, Пол Самуельсон визначав, що економіка є дослідженням, яке спрямовано визначити як суспільство використовує обмежені ресурси для виробництва кінцевих товарів та розповсюдження їх серед людей [5].

З даних визначень можна зрозуміти, що економіка передбачає дослідження, результатом якого зазвичай є отримання знань про природу об'єкта. Одним із методів загальнонаукового пізнання природи об'єкта саме і є аналіз.

Таким чином, за своєю сутністю, аналіз є необхідною складовою прийняття численних рішень від вибору альтернативи до способу виробництва кінцевого продукту та способу його розповсюдження.

Суттєво зазначити, що аналіз здійснюється як споживачами, виробниками так і державою. У кожного з учасників власна мета, яка потребує проведення досліджень і українські учасники ринкових відносин не є виключенням.

Поняття “бізнес” та “підприємництво” вживаються як синоніми, що дає підстави їх ототожнювати. Згідно Закону України “Про підприємництво” підприємництво є “безпосередня та самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством” [6].

Довідником з бізнес-аналізу (Business Analysis Body of Knowledge) було визначено, що бізнес-аналіз є набором завдань та методик, що використовується з метою забезпечити розуміння зацікавленими сторонами структури, правил та роботи організації й запропонувати рішення, які дозволять організації досягти поставлених цілей [3].

У своїй публікації “Business Analysis” Дебра Пол, Дональд Йетс та Джеймс Кадл зазначають, що не дивлячись на розуміння організаціями переваг, які бізнес-аналіз здатний надати, до сих пір немає чіткого визначення його меж, що породжує дискусії, адже дисципліна бізнес-аналізу знаходиться на стадії формування [1; с. 3].

Таким чином, можна сказати, що поки що бізнес-аналіз не набув чіткого визначення, хоча є різні думки, які дають дещо різні варіанти визначення та розуміння поняття бізнес-аналізу.

Роль бізнес-аналітика у значній мірі залежить від специфіки роботи організації та її потреб, а також ступеню усвідомлення необхідності створення посади бізнес-аналітика.

На даний момент, в Україні замість поняття “бізнес-аналітик” частіше використовують поняття “бізнес-консультант”. Більш того, у класифікаторі професій ДК 003:2010, чинного від 01.11.2010, взагалі немає поняття як бізнес-аналітика, так і бізнес-консультанта. Єдиним, що може підходити, є спеціальності групи 2419.2 – “консультант”, а також “консультант з ефективності підприємництва”. Досить цікавим з цього приводу є і той факт, що в аналогічному класифікаторі професій ЄС також немає виокремленого поняття проведення бізнес-аналізу. Його опосередкована присутність визначається M70.2.2 “Business and other management consultancy activities”, тобто “заходи з бізнес- та управлінських консультацій” [2].

Згідно довідника знань з бізнес-аналізу, бізнес-аналітиком є будь-яка особа, що займається діяльністю з проведення бізнес-аналізу незалежно від того, яку посаду або роль в організації займають або виконують [3; с. 4].

Так, бізнес-аналіз представлений системою методів, які дозволяють всесторонньо та об'єктивно дослідити бізнес, а також виявити потенційні або існуючі проблеми та потреби в його функціонуванні та структурі. Керівники підприємств, менеджери середньої ланки та деякі співробітники зазвичай використовують окремі методи бізнес-аналізу для вирішення конкретних питань у поточній роботі.

Розуміння одночасно обох аспектів бізнесу є критично важливим. Як зазначено у довіднику знань з бізнес-аналізу, більшість організацій очікуватимуть від бізнес-аналітика як розуміння бізнесу, так і розуміння інформаційних технологій. Так, серед методів зустрічаються методи, спрямовані на виявлення потреб та можливих умов для їх вирішення [3; с. 13-14].

На основі наведеної вище інформації ми можемо дійти висновку, що бізнес-аналітик в Україні є за своєю сутністю консультантом, що надає рекомендації бізнесу на основі проведення бізнес-аналізу.

Українські компанії, що спеціалізуються у сфері створення програмного забезпечення та його впровадження здійснюють пошук бізнес-аналітиків через необхідність їх участі в роботі із клієнтами.

Виходячи з того, що в Україні немає виокремленої спеціальності, для становлення бізнес-аналітиком

необхідний досвід роботи з використанням окремих методів бізнес-аналізу. Так, на веб-ресурсі розробників програмного забезпечення в Україні http://developers.org.ua/ згадується перехід від QA (Quality Assurance) або розробника програмного забезпечення. Подібний досвід дозволяє ставити правильні питання з метою отримати необхідну для аналізу інформацію.

Дебра Пол у своїй книзі визначає, що поява бізнес-аналітика була результатом змін в інформаційних технологіях та переглядом доцільності їх інвестування [1; с. 4].

Отже, роль бізнес-аналітика в Україні полягає у виявленні потреб організацій та створенні рекомендацій щодо їх задоволення. Найбільш затребуваними бізнес-аналітики є в організаціях, що займаються наданням послуг з аутсорсингу інформаційних технологій.

На момент написання статті спеціальності “бізнес-аналітик” або “бізнес-аналіз” немає, хоча методи бізнес-аналізу вивчаються значною кількістю спеціальностей. Виходячи з наведеного вище визначення бізнес-аналітика, що був сформований міжнародним інститутом бізнес-аналізу (IIBA), бізнес-аналіз вивчається без об'єднання їх в одну систему або дисципліну.

Наприклад, метод діаграм потоків даних вивчається спеціальностями інформаційних технологій. Теж саме відноситься й до методів моделювання даних та моделювання процесів. Метод SWOT-аналізу або STEP-агалізу вивчається економічними спеціальностями тощо.

У той самий час, значна кількість методів бізнес-аналізу взагалі не розглядається у вищих навчальних закладах.

Хоча в Україні спеціальності бізнес-аналітика немає, відкрито українське представництво міжнародного інституту бізнес-аналізу, що здійснює сертифікацією як CCBA (Certification of Competency in Business Analysis), так і CBAP (Certified Business Analysis Professional).

Зазначені вище сертифікації вимагають наявності досвіду роботи у декількох галузях знань бізнес-аналітика, які визначаються довідником знань з бізнес-аналізу.

Проблем бізнес-аналізу багато і вони визначаються як, власне, довідником знань з бізнес-аналізу, так і численними бізнес-аналітиками у їх публікаціях та озвучуються на конференціях.

Дебра Пол зазначає наступні проблеми бізнес-аналізу: [1; с. 3].

0. організації, вбачаючи завдання бізнес-аналізу в тому, щоб використання інформаційних технологій було в першу чергу спрямовано на задоволення потреб бізнесу, мають проблеми щодо досягнення даного завдання;
1. бізнес-аналітики, які до проведення бізнес-аналізу були досвідченими системними аналітиками, часто не можуть правильно виявити потреби бізнесу та розглянути можливу множину рішень;
2. відсутність розуміння бізнес-аналітиком роботи інформаційних систем може бути причиною неправильного розуміння розробниками поставлених задач та очікуваних результатів, що в кінцевому рахунку не вирішить проблему або вирішить не в повному об'ємі;
3. більш того, рішення та рекомендації бізнес-аналітиків можуть ігноруватись керівництвом організації через нерозуміння ролі бізнес-аналітика в роботі організації.

Більш того, проблемою є правильне виявлення потреб організації. Так, частина методів бізнес-аналізу за своєю природою є суб'єктивною та побудована на взаємодії та спілкуванні із зацікавленими сторонами та залежить від аналітичних здібностей опитуючого.

Правильне виявлення потреб організації є першим етапом для їх задоволення. Розроблені рішення мають бути впроваджені у визначені строки з визначеним бюджетом, що є окремою проблемою, яка розглядається в тому числі і ITGI (Information Technologies Governance Institute).

Література:

1. Debra Paul D. Y., Cadle J. // Business Analysis. – Second edition – 2010.
2. European comission. – http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/index/nace_all.html.
3. IIBA. // Business Analysis Body of Knowledge. – 2.0 edition. – 2009.
4. Marshall A. // Principles of economics; an introductory volume. – MacMillan, 1890.
5. Samuelson P. A. // Economics. – McGraw-Hill, 1948.
6. Верховна Рада України // Закон України “Про підприємництво”. – 2009.

Науковий керівник: к. е. н. проф. Лазарєва С. Ф.

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Інна Дєрябіна
(Кременчук)

ЕКОЛОГІЧНІ ТА МЕТЕОРОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВЕЛИКИХ МІСТ І ПРОМИСЛОВИХ ЗОН (НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА М. КРЕМЕНЧУКА ЗАТ «ДЖЕЙ ТІ ІНТЕРНЕШНЛ УКРАЇНА»)

Місто Кременчук з його промисловістю представленою підприємствами машинобудування, нафтохімії, енергетики, будівельної індустрії, легкої та харчової промисловості та ін. є джерелом забруднення навколишнього середовища Кременчуцького регіону. Являючись центром урбанізації регіону, місто проявляє значний вплив на навколишнє середовище за рахунок викидів забруднюючих речовин – на атмосферне повітря, скидів неочищених дощових воду поверхневі води, та втрат з комунікацій та інфільтрації забруднень крізь зону аерації – на підземні води, накопичення побутових та промислових відходів – на склад ґрунтів.

Питома вага підприємств – забруднювачів міста у загальній кількості таких підприємств області складає 14,3 відсотка (у 2002 р. цей показник складав 13,8%). При цьому, із усіх джерел викидів області 29,1% належить підприємствам м. Кременчука. З метою запобігання негативного впливу техногенного навантаження на навколишнє природне середовище і здоров`я жителів міста, відділом екології міськвиконкому розроблена «Програма охорони довкілля в місті Кременчуці», яка затверджена рішенням сесії міської ради скликання від 25 березня 2004 р.

Програма розроблена у відповідності до вимог Законів України і визначає організаційні і економічні заходи в сфері охорони довкілля в м. Кременчуці. Сфери діяльності даної програми – атмосферне повітря, водні і земельні ресурси, природно-заповідний фонд, поводження з відходами. Крім того, підприємствами міста розробляються щорічні плани природоохоронних заходів, які погоджуються з органами місцевого самоврядування та органами.

Основною сировиною для виробництва тютюнових виробів на ЗАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» є листовий тютюн, який постачається на підприємство з країн Середньої Азії, Англії, Молдови та України.

При обробці та транспортуванні сировини на підприємстві виділяється пил тютюну, який являє собою основну шкідливу речовину. Цей пил має незначну густину при значній вітрильності, що сприяє його розповсюдженню потоками повітря незначної швидкості. Тютюновий пил чинить шкідливий вплив на організм людини, що визначається присутністю в ньому нікотину, а також інших шкідливих речовин. У відповідності з технологією виробництва на підприємстві виділено два основні цехи: тютюновий та цигарковий.

В результаті проведеної на підприємстві реконструкції технологічний процес обробки тютюну здійснюється у наступній послідовності. Тютюнові тюки, звільнені від упаковки, транспортером-навантажувачем подаються в барабан прямого кондиціонування, де проходить розщеплення і тютюнові листи зволожуються та обробляються паром, при цьому процес підтримання заданих параметрів обробки здійснюється автоматично. Пропускна здібність барабану кондиціонування на вході складає 2400 кг/год. при 10% вологості. Пароводяна суміш потрапляє у атмосферу за допомогою вентилятора. Після барабану кондиціонування розпушений тютюн стрічковим транспортером, конструкція якого обладнана спеціальними боковими стінками, сприяючими мінімальному стиранню та випаданню тютюну, подається на транспортер зважування і подальшою подачею тютюнового листа у барабан обробки водогліцериновою сумішшю. Після обробки лист направляють стрічковим транспортером в змішувачі тютюну. Пропускна здібність барабану складає 2800кг/год.при 19% вологості.

Змішаний тютюн стрічковим транспортером подається на сепаратори сторонніх матеріалів з метою відділення металевих та інших предметів перед тим, як тютюнові листи потраплять до різників тютюну. Відпрацьоване у сепараторах повітря, яке насичене тютюновим пилом, подається до очистки в рукавні фільтри, які розташовані у камері фільтрів. Різка тютюну відбувається на різниках типу КТН, встановлених у відповідності з технологічною схемою реконструкції підприємства. Різка тютюну супроводжується значними пиловиділеннями, для локалізації пилу передбачено систему аспірації. Повітря насичене пилом тютюну за допомогою вентиляторів високого тиску подається також на рукавні фільтри камери.

Після різників тютюн по системі стрічкових транспортерів і віброконвеєрів подається до парового сушильного барабану. У циклоні-сепараторі, який входить до комплекту сушильної установки, відбувається очистка повітря від легких фракцій тютюнового пилу, який присутній у відведеному на очистку парі, утвореному при сушінні тютюну. Після сушильного барабану тютюн заданою вологістю системою пневмотранспорту подається до осаджувальних камер різаного тютюну, звідки по системі конвеєрів подається до контейнерів ємністю 1м.куб. Після цього, по мірі потреби, тютюн подається до машин, які виготовляють цигарки, пневматично за допомогою живильника типу КАВ. Відпрацьоване після осаджувальних камер повітря подається на очистку до рукавного фільтру, який також розташовано у камері фільтрів.

До цигаркового цеху тютюн подається також пневматично. Цигаркові машини мають вмонтовані аспіраційні та пилоочисні пристрої, які приєднуються до централізованої аспіраційної системи цеху та зведені до рукавних фільтрів камери.

Підприємство також має свою котельню з двома котлами типу ДКВР 4/13 (один резервний) на газо-

вому палеві, від якої димові гази поступають до димової труби. Основними шкідливими речовинами при спалюванні природного газу є викиди оксиду вуглецю та діоксидів азоту. В котельні на ділянці регулювання тиску газу помічені виділення метану вуглеводних. Столярна ділянка містить деревообробні верстати, які обладнані системою очистки викидів пилу деревини. В ремонтно-механічній майстерні шкідливі виділення від поста зварювальника (оксиди заліза, у складі зварювального аерозолю і оксиди марганцю) зведені в систему місцевої витяжної вентиляції.

Метеорологічні характеристики і коефіцієнти, які визначають умови розсіювання забруднюючих речовин в атмосферу м. Кременчука: коефіцієнт стратифікації атмосфери – 200; коефіцієнт рельєфу місцевості в місті – 1,0; середня максимальна температура зовнішнього повітря найбільш жаркого місяця, град. С – 28; середня температура зовнішнього повітря найбільш холодного місяця, град. С – -8,3; середньорічна роза вітрів: ПН – 10; ПНС – 10; С – 16; ПДС – 9; ПД – 10; ПДЗ – 15; З – 16; ПНЗ – 14; штиль – 11; Швидкість вітру по середнім багаторічним даним, які повторюються з 5% перевищенням, м/с – 11.

У відповідності з санітарною класифікацією ЗАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» відноситься до підприємств 5 класу небезпеки з розміром санітарно-захисної зони 50 метрів. Доцільність розміру санітарно-захисної зони, яка відповідає нормативним показникам, перевірялась розрахунком розсіювання шкідливих речовин в атмосферному повітрі за допомогою автоматизованої системи «ЕОЛ».

Розрахунки полів приземних концентрацій необхідно виконувати для таких речовин: пилу тютюну, пилу деревини, які присутні у викидах підприємства. Але, оскільки підприємство розташоване в центральній частині міста, близько з житловою забудовою і для того, щоб найбільш повно оцінити вплив на навколишнє середовище, необхідно проводити розрахунок розсіювання для усіх шкідливих речовин з метою визначення наземної концентрації на кордоні нормативної санітарно-захисної зони.

Аналіз результатів розрахунку розсіювання показав, що у відповідності з алгоритмом використаної програми для наступних інгредієнтів: оксиду заліза, оксиду марганцю, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, метану та вуглеводнів розрахунок розсіювання проводити не доцільно, так як сума максимальних наземних концентрацій у вузлах розрахункової сітки менше 0,1 ГДК.

Для пилу деревини максимальна наземна концентрація у вузлах розрахункової сітки дорівнює 0,82 ГДК при небезпечній швидкості вітру 0,5 м/с. На кордоні санітарно-захисної зони наземна концентрація досягає значення 0,53 ГДК при небезпечній швидкості вітру 0,5 м/с.

Найбільш інтенсивне забруднення спостерігається по пилу тютюну. Максимальна наземна концентрація у вузлах розрахункової сітки дорівнює 1,13 ГДК при небезпечній швидкості вітру 1,0478 м/с. Дана приземна концентрація спостерігається за кордоном санітарно-захисної зони у південному напрямку і має форму невеликих островів площею близько 25 м.кв.

Повного співвідношення результатів розрахунку наземних концентрацій від викидів підприємства з великою кількістю джерел з даними натурних замірів практично не може бути, так як фактичні дані по викидам відрізняються від проектних, а стан атмосферного повітря, напрямок вітру, його швидкість постійно змінюються.

Так як підприємство знаходиться в центральній частині міста для кращого захисту атмосферного повітря і дії пилу тютюну на житлову забудову пропонується озеленення санітарно-захисної зони. Для даного підприємства при проектуванні озеленення санітарно-захисної зони основним захисним насадженням прийнята посадка ізолюючого типу ЛМІ, яка має свої основі щільний деревинний масив та смуги із кущів. Для промислових підприємств, які мають ширину менш ніж 100 метрів, захисна смуга зелених насаджень повинна мати розмір не менше 10 метрів.

Посадка ізолюючого типу ЛМІ створює на шляху забрудненого повітряного потоку механічну загороду, осаджаючи і поглинаючи частину шкідливих викидів. Дана посадка розміщується біля промислового підприємства. Запроектована система озеленення території санітарно-захисної зони буде сприяти зниженню рівня забруднення та негативного впливу викидів підприємства, особливо пилу тютюну, на зону житлової забудови, яка примикає до території підприємства на заході та півдні.

Алек Маненко,
Ольга Касіян,
Світлана Зуб
(Львів)

ОЦІНКА ЗАЛЕЖНОСТІ РОЗВИТКУ АУТОІМУННОГО ТИРЕОЇДИТУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ВІД ВИКИДІВ ШКІДЛИВИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

Екологічна ситуація в Україні упродовж останніх років ускладнилась через забруднення довкілля промисловими і транспортними викидами, а також розповсюдження радіонуклідів після Чорнобильської катастрофи. Усі забруднювальні чинники середовища разом із погіршенням економічної ситуації в країні, а з нею і купівельної спроможності громадян, у поєднанні з психоемоційним стресом, сприяли зростан-

ню загальної захворюваності населення [1, с. 13; 2, с. 31]. Саме незбалансованість мікроелементного і вітамінного складу раціонів харчування на тлі погіршення екологічної ситуації та недостатньо ефективних профілактичних заходів на державному рівні зумовлює розвиток патології щитоподібної залози, зокрема аутоімунного тиреоїдиту (АІТ), анемій, знижує фізичну та розумову працездатність, опірність до різних захворювань [3, с. 31; 4, с. 9; 5, с. 71]. Комплексні медико-екологічні дослідження встановили вплив несприятливих факторів довкілля на зростання поширеності захворюваності АІТ, що дозволило вважати його екологічно залежною нозоформою [6, с. 45; 7, с. 75; 8, с. 14].

Мета роботи полягала у з'ясуванні впливу викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел на поширеність захворюваності на аутоімунний тиреоїдит серед населення західних областей України впродовж 2000-2008 рр. на основі проведення кореляційного аналізу.

За даними щорічного огляду МОЗ України й Інституту ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка АМН України «Основні показники діяльності ендокринологічної служби України» поширеність захворюваності на АІТ серед дорослого населення за досліджуваний період становить: у Волинській області – 62,7-95,5; Закарпатській – 64,2-118,7; Івано-Франківській – 52,1-126,3; Львівській – 167,5-263,8; Рівненській – 61,7-113,6; Тернопільській – 35,3-55,1; Чернівецькій – 268,5-241,1 на 100 тис. населення; серед дитячого населення – 24,3-10,5; 71,6-21,5; 43,9-37,7; 57,3-28,2; 12,5-17,6; 14,8-16,5 і 133,1-35,5 на 100 тис. населення відповідно.

Згідно показників головного управління статистики 7-ми західних областей упродовж 2000-2008 рр. викиди шкідливих речовин у повітря від стаціонарних джерел у Волинській області коливалися в межах від 8,5 до 12,2 тис. т, Закарпатській – від 7,7 до 26,6 тис. т, Івано-Франківській – від 141,0 до 269,9 тис. т, Львівській – від 89,9 до 126,4 тис. т; Рівненській – від 14,1 до 18,5 тис. т, Тернопільській – від 9,2 до 20,5 тис. т, Чернівецькій – від 3,9 до 5,2 тис. т.

Встановлено, що між викидами стаціонарних джерел досліджуваних областей, окрім Чернівецької, та поширеністю захворюваності на АІТ серед дорослого і дитячого населення цих областей кореляційні зв'язки характеризуються середньою силою ($r=0,59$; $p<0,001$ і $r=0,51$; $p<0,01$ відповідно).

Аналіз даних про викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел (автотранспорту) засвідчив найбільшу їх кількість у Львівській області (від 81,96 до 136,29 тис. т). Динаміка викидів в інших західних областях була наступною: Волинській – від 36,2 до 54,9 тис. т, Закарпатській – від 22,8 до 68,1 тис. т, Івано-Франківській – від 41,7 до 56,6 тис. т, Рівненській – від 34,8 до 47,7 тис. т, у Тернопільській – від 33,0 до 45,6 тис. т, у Чернівецькій – від 28,4 до 41,5 тис. т.

Виявлено прямий кореляційний зв'язок середньої сили між викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел та поширеністю захворюваності на АІТ серед дорослих мешканців західного регіону України ($r=0,497$; $p<0,001$).

Проведені дослідження вказують на вплив забруднення атмосферного повітря стаціонарними і пересувними джерелами на поширеність аутоімунного тиреоїдиту серед дорослого та дитячого населення західних областей України.

Література:

1. Корзун В.Н. Шляхи мінімізації впливу радіаційних та ендемічних чинників на стан здоров'я населення / В.Н. Корзун, А.М. Парац // Довкілля та здоров'я. – 2006. – № 1. – С. 13–17.
2. Подрушняк А.Є. Актуальні проблеми фортифікації та контролю якості харчових продуктів, збагачених йодом / А.Є. Подрушняк, Т.Л. Макарчук, Ю.В. Кравцова // Проблеми харчування. – 2006. – № 1. – С. 31–35.
3. Епідеміологія захворювань щитоподібної залози в умовах йодної недостатності / А.О. Вацеба, В.М. Гаврилюк, В.І. Паньків [та ін.] // Лікарська справа. – 2002. – № 1. – С. 31–33.
4. Тимченко А.М. Ендемічний зоб (обговорення консенсусу та шляхів вирішення проблеми) / А.М. Тимченко // Міжнародний ендокринологічний журнал. – 2006. – № 3. – С. 9–12.
5. Тлиашинова А.М. Многокомпонентная система в развитии заболеваний щитовидной железы (йод и эндо-экзогенные факторы) / А.М. Тлиашинова, С.А. Рустембекова // Международный эндокринологический журнал. – 2006. – № 2. – С. 71–74.
6. Тимченко А.М. Сучасні особливості регіональної розповсюдженості тиреопатології серед населення / А.М. Тимченко // Проблеми ендокринної патології. – 2003. – № 3. – С. 36–45.
7. Использование тест-системы для определения антител к тиреопероксидазе для диагностики аутоиммунных заболеваний щитовидной железы и предрасположенности к ним / А.С. Прилуцкий, Є.А. Майлян, Д.А. Лесниченко [и др.] // Международный эндокринологический журнал. – 2006. – № 2. – С. 75–77.
8. Досвід діагностики та хірургічного лікування автоімунного тиреоїдиту Хашімото / О.І. Міміношвілі, Г.Д. Попандопуло, А.Г. Попандопуло [та ін.] // Acta Medica Leopoliensia. – 2011. – Vol. 17, № 2. – С. 14–16.

Валентина Некрашевич,
Елена Иванченко,
Анна Головач
(Макеевка)

ЗАГРЯЗНЕНИЕ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЗДОРОВЬЕ НАСЕЛЕНИЯ Г. МАКЕЕВКИ

Донбасс – регион, обеспечивающий большую часть промышленного производства Украины, причем в наиболее опасных отраслях. Предприятия региона выбрасывают около трети суммарного объема загрязняющих веществ в Украине. В начале списка крупных городов нашей страны с критическим состоянием окружающей среды находится город Макеевка. В первую очередь, это связано с высокой концентрацией предприятий горнодобывающей, металлургической, химической промышленности, которые осуществляют выброс вредных веществ в атмосферу.

Систематические наблюдения за содержанием в атмосферном воздухе вредных веществ проводятся в городе Макеевка Донецким областным центром гидрометеорологии, Макеевской городской СЭС и отделом экологии Макеевского городского совета. Анализ состояния воздушного бассейна г. Макеевки подготовлен на основе полученных данных. В августе 2011 г. экстремально высокого и высокого загрязнения атмосферного воздуха не наблюдалось. Максимальные концентрации загрязняющих веществ в среднем по городу превышали среднесуточную ПДК по пыли в 3,1 раза, по диоксиду азота в 2,4 раза и по формальдегиду в 1,2 раза. По всем другим примесям, таким как диоксид серы, оксид углерода и фенол, среднесуточные концентрации за месяц не превышали среднесуточную ПДК. Сравнивая полученные данные с данными августа прошлого года, следует отметить уменьшение содержание пыли в 1,3 раза, по формальдегиду – в 2,8 раза, по диоксиду азота – в 1,6 раза. Содержание других примесей осталось без существенных изменений. В августе Макеевской городской санитарно-эпидемиологической станцией проводился отбор проб воздуха для химического анализа на 2-х постах наблюдений. Анализ проводился по следующим ингредиентам: пыль, сернистый ангидрид, сероводород, оксид углерода, оксид азота, фенол, аммиак и соли тяжелых металлов. Из 398 отобранных проб наибольшее число отклонений наблюдалось по сернистому ангидриду (14,28%), по фенолу (24,24%), пыли (6,98%). В сравнении с августом 2010 г. увеличился процент отклонений по таким ингредиентам как сернистый ангидрид, фенол и уменьшился процент по таким ингредиентам как пыль, аммиак, оксид азота (таблица 1).

Город Макеевка находится в числе четырех городов Донецкой области, который выделен по степени критического состояния окружающей среды, требующего первоочередного внимания со стороны государства. 98 предприятий Макеевки осуществляют выброс вредных веществ в атмосферу (таблица 2). Из 2146 источников выброшено почти 103 тыс. тонн (6,5% от общеобластного показателя) вредных отходов. 94% их попали в окружающую среду: предприятия металлургии – 59,1%; предприятия угольной промышленности – 34,9%; предприятия транспорта – 0,2%. В итоге каждому жителю города «досталось» по 246,6 кг вредных веществ. Средняя продолжительность жизни макеевчан – 63,9 лет. Общая смертность – 17 человек на 1000 населения (по Украине 15,3). Медики прогнозируют: «Если экологическая ситуация в крае (где 15,3% территории опасны для жизни и на 4% от общей площади государства, которые составляет Донецкая область, сосредоточено около трети всех отходов Украины) не улучшится, то в 2015 г. в Донбассе будет проживать менее 3,5 млн. человек. За 11 лет (с 2000 по 2011 гг.) население г. Макеевки уменьшилось почти на 50 тыс. человек. Каждый год регистрируется 2,8 млн. новых случаев заболеваний. С большим отрывом лидируют заболевания органов дыхания (более 1 млн. случаев), болезни системы кровообращения (261,8 тыс.), а также травмы и отравления (218 тыс.).

Донецкая область является чрезвычайно сложным исторически сложившимся крупным промышленным регионом Донецко- Приднепровского экономического района Украины. Существующая индустриальная нагрузка на биосферу превышает всякие допустимые нормы, в связи с чем в области глубоко нарушено экологическое равновесие, что привело к деформации системы жизнеобеспечения населения, повседневно оказывая отрицательное воздействие на его здоровье и является одной из причин развития болезней. В связи с возникшей острой проблемой в системе «объект воздействия – окружающая среда – здоровье населения» проводятся исследования с целью установления причинно-следственных связей на региональном уровне и, наряду с активацией природоохранной деятельности, делается попытка создания надлежащей системы жизнеобеспечения и медицинского обслуживания населения области.

Литература:

1. Амедан В.Н. Проблемні питання формування стратегії соціально- економічного розвитку промислового міста / Амедан В.Н. / Матеріали круглого столу. – Макіївка, 2005.
2. Крисаченко В.С. Людина і біосфера. Підручник / Крисаченко В.С. − К.,1999.
3. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Гумилев Л.Н. – М., 1992.
4. Голубець М.А. Від біосфери до соціосфери / Голубець М.А. − Львів, 1997.
5. Автоматизированная система мониторинга окружающей среды [Электронный ресурс]. − http://www.omos.org.ua/

Таблица 1

Ингредиенты	Август 2011 года			Август 2010 года		
	Отобрано проб	из них выше ПДК	% отклонений	Отобрано проб	из них выше ПДК	% отклонений
Пыль	86	6	6,98	71	4	15,5
Сернистый ангидрид	70	10	14,28	67	7	2,99
Сероводород	44	0	0	44	0	0
Окись углерода	67	0	0	60	0	0
Окись азота	41	0	0	36	3	2,78
Фенол	33	8	24,24	29	1	0
Соли тяжелых металлов	7	0	0	12	0	0
Аммиак	25	0	0	33	6	6,06
ВСЕГО:	398	24	6,03	366	16	4,37

Таблица 2 – Экологический рейтинг предприятий города по загрязнению атмосферного воздуха за январь – март 2011 года

№ п/п	Предприятия	2011 год к 2010 (%)	Доля предприятия в общем объеме выбросов по городу (%)
Увеличили выбросы в атмосферный воздух (чёрный список)			
1	ОП «Шахта «Холодная Балка»	349,29	2,94
2	ОАО «Макеевский КХЗ»	158,76	0,11
3	ЗАО «Макеевский металлургический завод»	143,92	2,05
4	ОАО ЦОФ «Колосниковская»	128,96	0,14
5	ОП «Шахта им. В.М. Бажанова»	108,08	3,01
6	СП «Шахта «Северная»	105,00	5,95
7	ГП «Донуглереструктуризация»	103,90	2,28
8	ЧПП «Горняк - 95»	103,88	0,57
9	КП «Макеевтеплосеть»	103,65	3,80
10	ТЕ «Шахта Калиновская - Восточная»	102,74	3,14
11	ОП «Шахтоуправление «Ясиновское - Глубокое»	101,73	6,82
Уменьшили выбросы (зелёный список)			
1	Шахта «Щегловская - Глубокая» ПАО «Шахтоуправление «Донбасс»	98,64	19,76
2	ЗАО «МЛЗ»	97,97	0,04
3	ОП «Шахта Бутовская»	93,22	5,71
4	ОП «Шахта «Чайкино»	82,24	3,93
5	ЗАО «Макеевкокс»	82,10	15,79
6	ПАО «Ясиновский коксохимический завод»	73,02	8,93
7	ОП «Шахтоуправление им. В.И. Ленина»	67,61	9,23
8	ООО ПКП «Алвема»	56,57	0,59
9	ООО ЦОФ «Пролетарская»	54,79	0,17
10	ОП «Шахта им. С.М. Кирова»	52,81	4,89
11	КП «Макеевский горводоканал»	50,86	0,16

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Світлана Білоус
(Харків)

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах ринкової економіки стрімко зростає значущість системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства, оскільки система бухгалтерського обліку та фінансової звітності є основним джерелом інформації, необхідної внутрішнім обліку та зовнішнім користувачам для оцінки діяльності підприємства в цілому, а також для цілей фінансового аналізу, прийняття ділових та управлінських рішень.

Система бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні потребує реформування, запровадження методології розкриття економічної інформації за міжнародними стандартами для забезпечення відкритості, прозорості та зіставності фінансової звітності суб'єктів господарювання. Разом із вдосконаленням системи бухгалтерського обліку постає необхідність і у вдосконаленні контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності [1].

Отже, проблемою дослідження є визначення шляхів удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності підприємства.

Актуальність проблеми дослідження питання контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності полягає у тому, що вдосконалення контролю системи бухгалтерського обліку дасть можливість ефективніше встановлювати причини порушень із метою усунення негативних явищ і недопущення їх у майбутньому.

Шляхи вирішення проблем контролю за діяльністю підприємств, зокрема контролю системи бухгалтерського обліку, аналізуються у дослідження як вітчизняних, так і закордонних науковців. Цим питанням у своїх працях займалися М.Т. Білуха, В.О. Шевчук, Є.В. Калюга , Н.І. Рубан, О.І. Бланка, В.В. Сопко.

Метою статті є розгляд нових та аналіз уже існуючих теоретичних та практичних аспектів контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства.

Контроль за господарською діяльністю підприємств і організацій є однією із найважливіших функцій господарського керівництва і управління. Контроль як функція управління підпорядкований вирішенню завдань системи управління. Тому призначення контролю відповідає цілям управління, які зумовлюються економічними і політичними закономірностями розвитку певної формації. Суть контролю полягає в тому, щоб за допомогою певної системи перевірок забезпечити виконання господарських планів, раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Контроль – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, визначення результатів управлінського впливу на керований об'єкт з виявленням відхилень, допущених в ході виконання цих рішень. За допомогою контролю встановлюють причини і винних у відхиленнях із метою усунення негативних явищ і недопущення їх у майбутньому. У більшості розвинутих країн світу, у тому числі у країнах Європейського Союзу, фінансовий контроль здійснює Рахункова палата, а також урядові контрольно-ревізійні служби. На приватних підприємствах контроль держави за їхньою діяльністю обмежується перевірками своєчасності й повноти відрахувань до бюджету, правильності ведення бухгалтерських рахунків (обліку), дотримання чинного законодавства з питань оплати праці найманих працівників, виконання державних контрактів і зобов'язань (контроль за використанням бюджетних коштів). Решта питань, пов'язаних із забезпеченням ефективності діяльності приватних підприємств, підлягає внутрішньому контролю, який здійснюється самостійними підрозділами підприємств або аудиторами [2].

У більшості країн основними критеріями, за якими держава контролює роботу приватних і державних підприємств, є виконання обов'язкових відрахувань до державного (федерального) бюджету і реалізація урядових замовлень. У державному секторі економіки, крім того, предметом державного контролю є оцінка ефективності роботи підприємств шляхом порівняння видатків і реалізації продукції, цільове витрачання державних коштів та використання державного майна.

Незалежний (аудиторський) контроль здійснюють аудитори (фірми) на госпрозрахункових засадах за договорами з державними і акціонерними підприємствами. При цьому перевіряють стан обліку зазначених організацій і підприємств, відповідність звітності даним обліку, своєчасність розрахунків з бюджетом, підтверджують правильність складання фінансової звітності, декларацій, які підприємства подають податковим органам.

Внутрішньосистемний – це контроль виконання планових завдань із виробничої і фінансово-господарської діяльності, використання матеріальних, фінансових ресурсів, недопущення фактів безгосподарності і марнотратства, збереження власності, правильної постановки обліку і контрольно-ревізійної роботи, додержання чинного законодавства з виробничої і фінансово-господарської діяльності [3].

Багаторічна практика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств та стану бухгалтерського обліку на них більш ніж переконливо свідчать про дуже низьку ефективність внутрішнього контролю, який функціонує на базі існуючого законодавства. На організацію дійового внутрішнього контролю вказано у Законі України від 16.07.99 №996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідно до якого питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції

його власника або уповноваженого органу відповідно до законодавства та установчих документів. Керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, а головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку, – забезпечити дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, організувати контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій. Крім цього, бухгалтер забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства, якщо такі є.

Виходячи з багаторічного досвіду проведення перевірок та ревізій системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності серед порушень такого типу слід виокремити: порушення порядку проведення інвентаризації, не затвердження графіку документообігу та ін. З переходом контролю на новий рівень аудиту ефективності, а також запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні систему бухгалтерського обліку можна буде не лише перевірити на порушення та недоліки, а й проаналізувати – зробити інформацію звітності максимум доступною для користувача.

Удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств має починатися із вдосконалення методики контролю, тобто прийняття нормативно-правових документів та методичних рекомендацій, що мають чітко і недвозначно регулювати всі аспекти здійснення контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності на підприємстві спираючись на світовий досвід вищих органів державного фінансового контролю з питань і особливостей проведення перевірки системи бухгалтерського обліку.

Вирішення проблеми правового й методологічного забезпечення державного фінансового контролю дасть можливість створити: принципово нову систему державного фінансового контролю і аудиту на рівні всіх розпорядників бюджетних коштів; впровадити сучасний методичний, логічний, матеріально-технічний й інформаційний ефективний державний контроль; аналіз виконання управлінських рішень, дослідження їх впливу на об'єкт фінансового контролю; прийняття за результатами фінансового контролю управлінських рішень, спрямованих на їх удосконалення [3].

Також суттєвими важелями у вирішенні проблеми якісного бухгалтерського обліку та ефективного управління підприємством є удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності; забезпечення фінансової правосвідомості громадян; сприяння підвищенню ефективності економіки; запровадження порядку застосування міжнародних стандартів при складанні фінансової звітності суб'єктами господарювання; перехід на автоматизацію системи бухгалтерського обліку – введення на підприємствах єдиної комп'ютерної мережі, що дозволить зробити процес обліку менш трудомістким.

Підбиваючи підсумки усього вищезазначеного слід зробити висновок, що бухгалтерський облік і фінансова звітність підприємств в Україні є найбільш проблемною ділянкою в системі контролю і потребує негайного переходу на новий удосконалений рівень. Адже саме завдяки належному контролю система бухгалтерського обліку та фінансової звітності може бути надійною гарантією достовірності результатів фінансово-господарської діяльності підприємств для максимального задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів, що особливо необхідно для залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

Література:

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2001: змін. та доповн. / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2001.
2. Івахненков С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посібн.: Навч. вид. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.
3. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посіб. / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.:КНЕУ, 2005. – 187 с.

Науковий керівник:Волоснікова Н.М.

Оксана Богачевська
(Київ)

ПОБУДОВА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ОПТИМАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ВИРОБНИЦТВА РЕКЛАМНИХ ПРОДУКТІВ

У сучасних умовах поряд з необхідністю виробництва конкурентоспроможної якісної продукції перед підприємствами постає завдання її просування на ринок і, як кінцева мета – реалізація товарів споживачам. Якісне вирішення даної проблеми неможливе без застосування реклами як потужного важеля що спонукає потенційного споживача до придбання товару. Ефективна реклама повинна сприяти чіткому виконанню планів збуту продукції підприємств і, як наслідок, прискоренню обігу грошових ресурсів. Тому реклама, як невід'ємний елемент ринкової економіки, набуває все більшого розповсюдження в Україні.

Реклама – ефективний засіб поширення інформації про фірму, товар, місце й умови його продажу, тому

підприємства вважають рекламну діяльність однією з головних матеріальних передумов комерційного успіху.

Рекламна діяльність орієнтована на створення та реалізацію власного рекламного продукту – рекламного звернення. У кваліфікації реклами розрізняють два поняття: рекламу як процес і рекламу як продукт [1, 2].

Рекламні продукти реалізуються за допомогою рекламних кампаній, які є комплексом програмних заходів, об'єднаних єдиною метою, що охоплюють певний проміжок часу та розподілені у цьому проміжку так, щоб один рекламний (проект) захід доповнювався іншими. В рамках однієї рекламної кампанії може бути декілька рекламних проектів, кожен з яких має за мету створення та розміщення рекламного звернення (або проведення рекламного заходу) у рамках однієї рекламної кампанії. Рекламний проект містить цілий цикл рекламних послуг, який має технологічну послідовність від збору інформації про рекламодавця до виготовлення і розміщення рекламного звернення (рекламного продукту) або організації рекламного заходу.

Рекламні звернення створюють і виготовлюють рекламні агентства – незалежні професійні організації, які надають рекламодавцям повний обсяг послуг: здійснюють рекламні дослідження, розробляють рекламні макети і виготовляють рекламні звернення, планують і проводять рекламні кампанії.

Існують рекламні агенції з повним, а також з обмеженим циклом обслуговування. Останні спеціалізуються або на купівлі засобів реклами, або на створенні чи виробництві рекламних (звернень) продуктів. Діапазон послуг, які пропонують клієнтам рекламні агенції, залежить від наявності та специфіки виробничої бази агенції.

Аналіз рекламної діяльності в Україні свідчить про велику зацікавленість до цієї сфери не тільки підприємців але, і науковців. Багато наукових праць присвячені рекламній діяльності, але їх спрямованість більш зачіпає такі аспекти: розробку та планування бюджету рекламної кампанії, оцінку її успішності та майже не приділяє уваги темі створення та виготовлення самого рекламного продукту. Але ця тема є дуже важливою, так як створення та виготовлення самого рекламного продукту є невід'ємним елементом рекламної діяльності, і дуже важливою темою особливо для виживання, розвитку та економічного зростання рекламних агенцій з обмеженим циклом обслуговування, які спеціалізуються на створенні і виробництві рекламних продуктів(звернень), і є невід'ємною частиною рекламної діяльності.

Створення й виготовлення рекламного звернення дуже схожі на створення й виготовлення самого продукту, що рекламується [3].

Досвід багатьох процвітаючих світових рекламних агенцій показує, що в умовах ринку з його жорсткою конкуренцією планування виробничої діяльності є найважливішою умовою їх виживання, економічного зростання і процвітання. Серед багатьох чинників ефективне формування структури і змісту програми виробництва рекламних продуктів є визначальним для оптимального планування виробничої діяльності рекламної агенції. Одним з найбільш ефективних засобів планування, яке дозволяє організувати виробництво з націленістю його на максимальну ефективність і, одночасно, на задоволення споживчого попиту, є оптимізація виробничої програми та виробничо-трудових ресурсів, необхідних для її реалізації.

В даний час в більшості рекламних агенцій склалася практика створення виробничої програми на основі дослідження споживчого ринку, тоді як техніко-економічний аспект використовується швидше для аналізу, ніж для розрахункового обґрунтування управлінських рішень в області формування структури випуску рекламного продукту. Таким чином, виникає необхідність в нових підходах формування плану виробництва рекламних продуктів, аби запланована структура випуску рекламних продуктів, з одного боку, максимально повно задовольняла б вимогам споживачів, а з іншого, забезпечила б рекламній агенції можливість досягнення максимальних кінцевих результатів її діяльності з врахуванням внутрішніх і зовнішніх обмежень.

У зв'язку з цим є необхідність введення поняття оптимальної структури виробництва рекламного продукту. Оптимальною структурою виробництва є така структура, яка в максимальній мірі відповідає рівню попиту, який склався на ринку, і в той же час забезпечує максимально можливі значення кінцевих результатів виробничої діяльності рекламної агенції. Під оптимізацією тоді слідує розуміти пошук варіанту виробничої програми, яка забезпечує найбільше наближення до максимуму доходу. Найбільш ефективним методом побудови виробничих програм є динамічне планування, яке є ефективним методом розробки та впровадження масштабних проектів [4]. Вибір оптимального рекламного процесу полягає в оптимізації кожної послуги по необхідному мінімуму споживання ресурсів.

Рекламна агенція, як і будь-яке підприємство, повинна планувати діяльність та стратегію свого розвитку. Планування діяльності дає можливість визначити необхідну кількість надання рекламного продукту для його беззбитковості , крім того, воно повинно мати й відповідний зиск від своєї діяльності. Створення виробничої програми є необхідним для розрахункового обґрунтування управлінських рішень в області: формування структури випуску рекламного продукту; формування плану виробництва рекламних продуктів.

Недостатня розробленість означеної проблеми зумовило необхідність створення економіко-математичної моделі оптимальної програми виробництва рекламних продуктів. Запропонована модель виробничої програми повинна мати на меті, щоб запланована структура та план випуску рекламних продуктів максимально повно задовольняв вимоги споживачів і забезпечував рекламній агенції можливість досягнення максимальних кінцевих результатів її діяльності.

Література:

1. Обритько Б. А. Реклама і рекламна діяльність: Курс лекцій / Обритько Б. А. – К.: МАУП. – 2002. – 240 с.
2. Галіцин В. К. Математичні моделі та інформаційні технології управління рекламною діяльністю: Монографія / В. К. Галіцин, В.В. Дем'яненко, О.П. Суслов, С.Д. Потапенко – Івано-Франківськ: ПВНЗ „Галицька Академія", 2009. – 144 с.
3. Лук'янець Т.І. Рекламний менеджмент / Лук'янець Т.І.: Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 440 с.
4. Richard de Neufville Dynamic Strategic Planning for Technology Policy [електронний ресурс].- Режим доступа: http://ardent.mit.edu/real_options/Real_opts_papers/dynamic_strategic_planning_for_technology_policy.pdf

Наталія Бубир
(Харків)

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В системі виробництва та економічних відносин центральне місце посідає людина. Вона визначає цілі та напрями розвитку виробництва, організовує його, виробляє товари й надає послуги для свого життя та розвитку. Тому ефективність економіки будь-якого суспільства, насамперед, визначається якістю наявних трудових ресурсів та способом їх використання у виробництві, адже основною продуктивною силою є люди з їхніми здібностями та можливостями.

Дослідженню проблем економіки праці й управління трудовими ресурсами приділяли значну увагу в своїх роботах багато вітчизняних і зарубіжних учених: О. Амосов, О. Анненкова, І. Бизюкова, О. Виханський, І. Герчикова, Д. Горєлов, В. Гриньова, Десслер Гарі, Н. Дряхлов, В. Дятлов, Г. Зайцев, А. Кібанов, А. Колот, О. Красноносова, О. Крушельницька, Г. Куликов, Є. Маслов, М. Мескон, І. Мишурова, Г. Осовська, О. Пушкар, С. Самигін, Г. Слезингер, М. Уорнер, Е. Уткін, С. Шекшня, П. Шлендер, Г. Шмідт та інші [3].

Управління людьми має довгу історію. Фактично появу управління людьми можна пов'язати з появою перших людських спільнот – племін, общин, кланів, адже коли об'єнуються дві людини для досягнення спільної мети, виникає необхідність координації дій, а отже, один з них був змушений стати керівником. Вивчення історії розвитку людського суспільства свідчить про те, що вже в давнину були великі організації, які мали формальну структуру та відповідні рівні управління. Прикладом таких організацій може бути імперія Олександра Македонського, яка охоплювала величезні площі і об'єднувала мільйони людей. Керівництво нею здійснювалось певними структурами, які включали імператора, його довірених осіб, губернаторів провінцій, митників, збирачів податків, наглядачів за роботою рабів.

Поступово, з появою більш складних соціальних організацій, виникло управління персоналом, яке з часом розвинулось у цілісну систему, перетворившись на особливу функцію управління в цілому, яка потребує спеціальних знань та навиків [4].

Ефективне управління трудовими ресурсами є одним з основних чинників підвищення конкурентоспроможності підприємства. При цьому трудові ресурси виступають важливою її складовою разом з такими, як товар, результати його просування, становище підприємства на ринку, фінансовий стан, виробництво, організація, технологія, розглядати які необхідно у комплексі, оскільки їх взаємопов'язане використання має вирішальний вплив на конкурентоспроможність підприємств.

Успішна діяльність підприємства за умов жорсткої ринкової конкуренції залежить від творчої активності робітників. Тому головним завданням менеджера є мотивація персоналу.

Мотивація – процес заохочення людей до діяльності, спрямованої на досягнення цілей організації шляхом формування мотивів. Мотив – внутрішнє бажання людини діяти певним чином. Мотиви виникають тоді, коли люди мають конкретні потреби, усвідомлюють свої інтереси і бачать можливість їх задовольнити.

Необхідність наукових підходів до управління персоналом зумовлена суттєвими змінами у трудовій орієнтації найманих працівників, які дедалі частіше розраховують не просто на певні посади, а й на кар'єрне зростання. Не менш важлива для них гарантія постійної зайнятості в обраній організації. Все це свідчить про необхідність вироблення в організації цілеспрямованої кадрової політики, науково обґрунтованої системи добору і розстановки кадрів, використання їх потенціалу для взаємної користі організації та працівників.

Як свідчать дослідження, важливим чинником реалізації економічних стратегій організацій є якість персоналу. Адже нерідко людський чинник є продуктивнішим за фінансовий і матеріальний. Цим обумовлені піклування про постійне підвищення кваліфікації працівників (для 90% організацій внесок персоналу в їхні здобутки найвагоміший); усвідомлення значення людського чинника у забезпеченні конкурентоспроможності організацій (від персоналу значною мірою залежать підвищення якості продукції, гнучкість і оптимальність виробничого циклу, терміни поставок).

Проблеми наукового управління персоналом актуальні для всіх організацій, однак у великих вони виявляються найвідчутніше. Адже в управлінні кадрами їм доводиться долати значні організаційні (зумовлені складною побудовою, складним функціонуванням, необхідністю у зв'язку з цим розмежування власності і управління, децентралізації влади, координації дій і контролю результатів), соціальні (сучасна велика організація як елемент соціуму покликана займатися проблемами персоналу, невластивими для малих і середніх організацій, де переважають прямі контакти), психологічні (у великих організаціях окрема людина губиться на тлі інших працівників; анонімність особистісних відносин породжує невдоволення, знижує інтерес до виконуваної роботи, що негативно впливає на ефективність і якість праці) проблеми. Подібні проблеми проявляються, але з іншою гостротою, і в управлінні персоналом малих і середніх організацій.

В останнє десятиріччя управління виробництвом і персоналом стало видом професійної діяльності, а управлінський персонал – одним із основних. Менеджери підприємства разом із службою персоналу створюють одну команду, яка займається розвитком людських ресурсів. Наприклад, японські менеджери так визначили свої основні завдання, % опитаних:

- розвиток персоналу – 85,3;
- розвиток ринку збуту – 72,8;
- створення нового продукту і послуг – 63,8;
- зміцнення фінансової системи – 59,0;
- нова технологія – 44,4;
- спрощення організаційної структури – 29,7.

Як бачимо, головна проблема – не управління персоналом. Ця функція дещо відрізняється від функцій традиційних відділів на наших підприємствах. Суть управління людськими ресурсами заключається в тому, що людей розглядають як цінність компанії, яку здобуто в конкурентній боротьбі, і її потрібно розвивати, мотивувати, щоб досягти стратегічних цілей організації [1].

Ефективність менеджменту персоналу слід розуміти як характеристику якості, корисності управління людськими ресурсами на підприємстві; як здатність забезпечувати потрійний ефект у вигляді економічної вигоди для підприємства, удосконалення організації виробництва, праці та соціальної вигоди для працівників. Усі три складники ефективності менеджменту персоналу (економічний, організаційний та соціальний) тісно пов’язані та взаємодіють, хоча деяка перевага належить організаційній ефективності. Це пояснюється тим, що управлінські рішення насамперед трансформуються в конкретні організаційні заходи. Завдяки чіткій організації виробництва та праці, а отже, кращому використанню всіх виробничих ресурсів, поліпшуються економічні показники діяльності підприємства. Цим створюються кращі фінансові можливості для підвищення якості трудового життя персоналу (зростання трудових доходів, поліпшення умов праці тощо), що є проявом соціальної ефективності менеджменту персоналу. А якщо матеріальні, організаційні, соціально-психологічні, морально-етичні та інші умови роботи персоналу поліпшуються, то це обов’язково віддзеркалюється на подальшому зростанні і організаційної, і економічної ефективності менеджменту персоналу.

Однією з умов ефективного управління персоналом є аналіз праці, на підставі якого визначають конкретні роботи, виконувані на окремих робочих місцях, добирають і відбирають працівників, встановлюють системи, форми і розміри оплати праці тощо. Основна мета аналізу праці – таке її організування, щоб вона не потребувала надмірних фізичних, психологічних зусиль, була якісно багатою й ефективною, приносила працівникам задоволення і сприяла розвитку їх особистостей та виробничої кваліфікації.

Створення умов для високоефективної праці вимагає відповідного організування та обладнання робочих місць працівників, їх планування, забезпечення оптимальних умов праці. Робочі місця повинні відповідати інформаційним, економічним, ергономічним, гігієнічним, естетичним, технічним та організаційним вимогам [2].

Отже, ефективне управління персоналом як основний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства будується на основі певних принципів:

1. Взаємна довіра керівника і колективу, добрі стосунки між співробітниками.
2. Правильне співвідношення поставлених завдань і здібностей людини.
3. Матеріальне й моральне заохочення персоналу («позитивне підкріплення»).
4. Самостійність підлеглих, делегування їм відповідальності за досягнення результатів.
5. Турбота за психічний та фізичний стан підлеглих, їх професійне зростання.
6. Поступове досягнення кінцевих цілей через виділення проміжкових результатів.
7. Контроль за досягненням результатів.

Література:

- Крушельницька О.В. Управління персоналом / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук //Навчальний посібник. Видання друге, перероблене й доповнене. – К., «Кондор». – 2005. – 308 с.
- Менеджмент персоналу:Навчальний посібник. Видання 2-ге, без змін / В.М. Данюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк та ін. За заг. ред. В.М. Данюка, В.М. Петюха. – К.:КНЕУ. – 2006. – 398с.
- http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/28885.html
- http://www.ref.by/refs/54/12232/1.html

Алексей Булах
(Харьков)

К ВОПРОСУ ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ОТХОДОВ МОТОРНОГО МАСЛА: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ

Цель статьи – показать примерные финансовые расчеты по строительству и производству перерабатывающей фабрики. В данный момент тема отработанного масла интересует уже не отдельных ученых, а целые государства. Наибольшее развитие тема получила в ЕС (доклад Еврокомиссии частично цитирован) и США(Агентство по защите окружающей среды).

Нерациональное использования отработанного моторного масла является серьезной, но малопризнанной экологической проблемой. Каждый год легковые автомобили и малотоннажные грузовики производят в Украине более 30 млн. литров, в США более 1.1 млрд. литров отработанного масла. В ЕС за год производится около 2.4 млн. тонн масла [1, с. 5].

Все автомобильные масла можно переработать безопасно и выгодно, сохраняя энергию, и не загрязняя окружающую среду. По подсчетам Европейской комиссии около50-80 % “отработки” удается собрать в западных странах надлежащим образом. Остальная часть выливается в канализацию, нарушая работу очистных сооружений, или попадает непосредственно в водные пути. Стоит упоминания и чрезвычайно вредное воздействие масла на здоровье человека, прежде всего из-за отравления воды (т.к. примерно 1 литр масла может сделать непригодным для употребления около полумиллиона литров питьевой воды) [6, с. 52].

Итак, приведем примерный технико-экономический расчет двух наиболее успешных процессов по восстановлению отработанного масла, это: «Майнкин» (Meinken), (стандартный процесс включающий серную кислоту и бентонит) [2, с. 21] и «Мохаук» (Mohawk). Майнкин: отработанное масло доставляется на фабрику железнодорожными путями, автоцистернами или в бочках, проходит через фильтры и термокрекинг, дегидратацию, обработку серной кислотой (96%) и вакуумную дистилляцию [2, с. 51]. Мохаук – более простая технология: сырье проходит стадии предварительной химобработки, дегидратации, дистилляции, испарения и очистки водородом.

Начнем экономический анализ с определения затрат. Затраты на производство состоят из прямых расходов, косвенных расходов и общих расходов.

Прямые расходы включают оплату затрат, связанных непосредственно с производством. Это сырье (включая доставку), катализаторы и растворители, коммунальные услуги, рабочая сила, техподдержка, обслуживание и ремонт, расходные материалы, патенты [3, с. 57].

Цены на сырье включают в себя 90 долл. за тонну для транспортировки танкером. Цена для серной кислоты – 160 долл./т., бентонит – 673 долл./т., известь – 316 долл./т., гидрат аммиака (23%) – 387 долл./т., катализатор – 3,41 долл./т. Стоимость отработанного масла была оценена в 53,52 долл. за тонну.

Дополнительное сырье: мазут – 110 долл./т., охлаждающая жидкость (вода) – 0,019 долл./т., дистиллированная вода – 0,803 долл./т., водород – 65 долл./т., пар – 4,63 долл./т., электричество – 0,015 долл.КВт/ч. Рабочая сила – 18 000 долл./(чел.год) [5, с. 4].

Цена на природный газ была взята 20 долл. за 1000 кубометров, низкие цены на природный газ находят свое отражение в расходах на коммунальные услуги такие как электричество и пар.

Эксплуатационные расходы включают в себя оперативные расходы, контроль, обслуживание, ремонт и косвенные расходы (накладные расходы, хранение и страхование, см. табл.1).

Табл.1:Общие затраты на 1 тонну готового продукта

Производство	Майнкин	Мохаук
Отработанное масло, тонн	1.27	1.34
Серная кислота, тонн	0,095	-
Бентонит, тонн	0,049	-
Известь, тонн	0,214	-
Гидрат аммиака, тонн	0,008	-
Катализатор, кг	-	3,76
Газойль, тонн	0,060	0,135
Асфальт, тонн	-	-0,176
Мазут, тонн	-0,075	-0,116
Вода, тонн	-	2,003
Дист. вода, тонн	7500	9700
Азот, тонн	-	0,003
Пар, тонн	-	0,667
Трудовые ресурсы 3 смен	33	31

Сумма всех прямых затрат, косвенных затрат и общих расходов проявляется в затратах на производстве. Оценочная стоимость производства для процесса Meinken составила 348,8 долл. за тонну, а для Mohawk она составляет 198,4 долл. за тонну повторно переработанного моторного масла (см.табл.2).

Табл.2: Стоимость операций в долл. на 1 тонну готового продукта.

Стоимость	Майнкин	Мохаук
Сырье	188	84.7
Побочные продукты	6.6	24.5
Производственные расходы	70.6	63.1
Косвенные расходы	71.0	50.3
Общие расходы	25.6	24.8

Себестоимость продукции будет восприимчива к ценам на сырье и анализ чувствительности проводится для различных цен на сырье [5, с. 4-9]. Побочные продукты (газойль) цена – 110 долл. за тонну, асфальт – 130,0 долл. за тонну.

Чтобы окончательно подтвердить правильность предложенного решения, проведем анализ рентабельности. Рентабельность промышленного производства является функцией основных экономических переменных, таких как цены на готовый товар, цены на сырье, капитальные вложения(инвестиции), цены на энергоносители и так далее (см.табл.3).

Табл.3: Исходные финансовые расчеты.

Длительность проекта	20 лет
Время на строительство	3 года
Метод амортизации	линейный
Остаточная стоимость	0
Инвестиции/ссуды	50% каждые
Ставка ссуды	3%
Погашение ссуды	7 равных рассрочек , 2 года после начала
Налоговая ставка	2.5%
Инфляция	0%
Расходы капитала	
1год	20%
2 год	45%
3 год	35% + рабочий капитал
Использование произв. возможностей	
1 год	60%
2 год и последующие	100%

Из анализа себестоимости продукции очевидно, что стоимость сырья является доминирующим элементом (см.рис. 1). Средняя цена на базовые масла будет 415,60 долл. за тонну (см. табл.4)

Табл.4. Рентабельность фабрики производительностью 50 000 т./год.

Стоимость, 1000 долл.США	Майнкин	Мохаук
Основной капитал	28750	17713
Рабочий капитал	4999	3111
Ссуда	16875	11356
Годовые переменные расх.	7587	2873
Годовые закрепленные расх.	4746	3852
Годовой объем продаж	16410	15377
Срок окупаемости (лет)	8.2	1.4
Точка безубыточности ,%	53.8	28.7
Внутренняя норма доходности, %/год	11.2	45.4

Объем инвестиций в основной капитал очень высок для Meinken (28,750 млн. долл.) по сравнению с Mohawk (17,7 млн. долл.). Оборотный капитал составляет высокое значение 4,998 млн. долл. для Meinken по сравнению с низким показателем в 3,05 млн. долл. для Mohawk [5, с. 8-12].

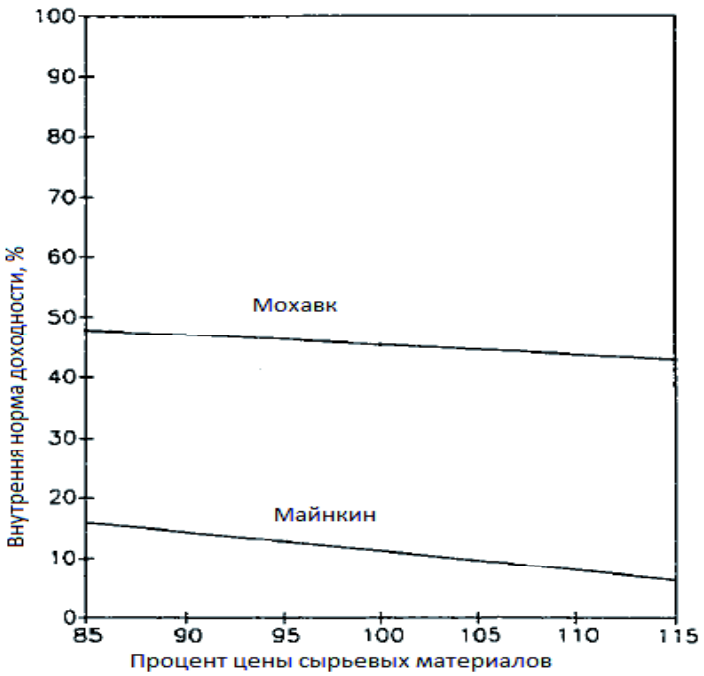

Рис.1:Зависимость доходности от цены сырья.

Выводы: Срок окупаемости и точка безубыточности для Meinken высока, как и ожидалось, по сравнению с Mohawk, а именно 8,16 лет и 53,8% от полного производства. Для Mohawk – 1,4 года, и 28,65%. Внутренняя норма доходности для Meinken и Mohawk и оцениваются в 11,24% и 45,36% соответственно. Таким образом, денежный поток за год для процесса Mohawk является более привлекательным, чем для Meinken. Высокая рентабельность процесса Mohawk является следствием снижения капитальных затрат из-за исключения в расчетах поставок водорода и не очень хорошо зарекомендовавшей себя технологии по сравнению с Meinken [3, с. 50], [4, с. 81-86]. Основным недостатком процесса Mohawk является то, что завод должен быть расположен вблизи НПЗ, чтобы реализовать такую высокую рентабельность. Если объекты будут обеспечены независимой установкой водорода, то капитальные затраты могут увеличиться значительно, и рентабельность может упасть.

Литература:

1. Critical Review of Existing Studies and Life Cycle Analysis on the Regeneration and Incineration of Waste Oils , European Comission, 2001
2. B. Meinken, Private Communication, B. Meinken Project and Construction Management Consultants, Haltern, Germany, 1991.
3. Ulrich, G.D., A Guide to Chemical Engineering Process Design and Economics, John Wiley and sons, New York, U.S.A., 1984.
4. Mohawk, Private Communication, Mohawk Lubricants, A Ltd., Bumaby, B.C., Canada V5G 4G2, 1991.
5. Mohammad F.A., Abdullah J. Hamdan and Faizur Rahman ,Techno-economic evaluation of waste oil re-refining in Saudi Arabia , King Fahd Universitv of Petroleum & Minerals , Dhahran, Saudi Arabia, 1995.
6. Nick Johnstone; Organisation for Economic Co-operation and Development, Improving recycling markets, Paris, OECD, 2006.

Олексій Бурлаков
(Переяслав-Хмельницький)

ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ КЕРІВНИКА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Управління людьми пов’язане з забезпеченням співробітництва між всіма членами організації, кадровою політикою, навчанням, інформуванням, мотивацією працівників. З погляду діяльності організації управління людьми передбачає намагання досягти максимальних результатів у їхній роботі. Разом з тим метою управління персоналом є досягнення людьми їхніх цілей, у першу чергу тих, що відповідають інтересам організації.

Керівники за допомогою методів управління впливають на процес досягнення поставлених перед організацією цілей на всіх його етапах – планування, організації, мотивації та контролю. Управління здійснюється завдяки використанню різних методів, тобто сукупності способів (прийомів) цілеспрямованого впливу керівника на працівників для координації їхніх дій. Серед методів управління виділяють адміністративно-розпорядчі, економічні, соціально-психологічні та виховні.

Суть соціально-психологічних методів полягає у використанні керівником способів і прийомів впливу на окремих працівників і колектив у цілому, виходячи зі знання психології людини, її специфічних рис та індивідуальних особливостей окремих працівників. Отже, робота керівника має значення не тільки з погляду результатів організації, але й з позицій особистого життя працівників.

За своїм змістом робота керівника полягає в тому, щоб впливати на поведінку та дії людей, спрямовуючи й мотивуючи їх на досягнення спільних цілей. За характером така робота в основному являє собою

взаємодію, співробітництво між керівником і працівниками. Важливим компонентом роботи керівника є наставництво та виховання персоналу. Дії керівника визначаються тим, як він розуміє свої функції та завдання, що лежать в основі його рішень.

У діяльності керівника тісно переплітаються функції адміністратора, організатора, спеціаліста інформаційного центру, вихователя.

У ролі адміністратора керівник використовує свої повноваження для забезпечення функціонування організації, розробляючи й реалізовуючи політику менеджменту персоналу (комплектування штатів, підбір, навчання, розстановка й переміщення кадрів).

Виконуючи функцію організатора, керівник створює умови для ефективної праці, скоординованих дій працівників, зайнятих управлінням і виробництвом. Для цього керівник повинен чітко розуміти цілі діяльності, уміти визначати найсуттєвіші в даному періоді завдання, оцінити передумови, ресурси й методи їх вирішення.

Як спеціаліст керівник має бути професійно добре підготовленим, володіти знаннями й досвідом у конкретній сфері діяльності, оскільки функціями його є грамотна постановка завдань, компетентний аналіз та ефективний контроль за їхнім виконанням.

Функція керівника як споживача, генератора й передавача інформації ґрунтується на широких комунікативних зв'язках його з зовнішнім і внутрішнім середовищем. Завдяки цим зв'язкам він приймає інформацію від її розповсюджувачів, експертів та підлеглих і сам є джерелом інформації для зовнішніх організацій і власного персоналу.

Виховна функція керівника є особливо важливою, оскільки вона пов'язана з керівництвом людьми та спрямована на розвиток трудового потенціалу кожної особистості й колективу в цілому. Для цього важливо, щоб керівник умів впливати на підлеглих по можливості не силою наказу, а переконанням, а також, щоб прийняті ним рішення стосовно результатів діяльності передбачали виховні наслідки.

Інструментами виховання є позитивні результати діяльності організації, якщо вони справедливо пов'язуються з оцінкою трудового внеску кожного працівника, сприяють зростанню його матеріального добробуту й самоутвердженню в колективі. Усе більшого значення набувають уміння керівника створювати таку моральну атмосферу, яка стимулювала б ефективну діяльність і блокувала небажані процеси, зокрема такі, що зумовлюють конфлікти.

У взаєминах керівника з працівниками вирішальне значення має його авторитет. Авторитет керівника – це загальновизнаний неформальний вплив його на підлеглих, що базується на знаннях, моральних якостях, досвіді; це форма здійснення влади. Джерелами авторитету керівника є посадовий статус і завойований престиж. Доповнюючи один одного, вони створюють передумови для нормального функціонування організації.

Посадовий авторитет визначається системою субординації в структурах управління, наданими повноваженнями щодо прийняття управлінських рішень і виконання їх підлеглими, зокрема й із застосуванням методів примусу. Він є правовою передумовою утвердження авторитету керівника. Реальною умовою створення авторитету є правильний стиль спілкування з підлеглими й колегами, який викликає доброзичливу реакцію підлеглих на атрибути соціального статусу: необхідність виконання функціональних обов'язків знаходить розуміння, методи діяльності – схвалення, а особистісні якості – повагу. У цьому випадку можна говорити, що керівник є одночасно лідером колективу, або формальним лідером.

Лідер – це людина, здатна впливати на окремих людей або групи, спрямовуючи їх зусилля на досягнення цілей організації. Згідно з теорією лідерства (відомою під назвою «теорія великих людей»), кращі керівники володіють визначеним набором лідерських особистих якостей.

Російський професор Л.Д. Кудряшов, поклавши в основу характерологічні особливості трудової діяльності керівників, виділив вісім стилів лідерства: «регламентатор», «колегіал», «спринтер», «об'єктивіст», «волокитник», «максималіст», «організатор», «клопотун». «Регламентатор» прагне до цілковитого визначення управлінських функцій. «Колегіал» – відводить важливе місце у своїй роботі різним комісіям, нарадам, зборам. «Спринтер» – дуже швидко реагує на зміни в організації. «Об'єктивіст» – постійно посилається на незборимі фактори, особливо, коли стає помітне відставання в роботі. «Волокитник» – схильний до бюрократичних прийомів у роботі. Діє за принципом «кожне рішення має дозріти». «Максималіст» – працює лише з великими проблемами і не визнає дрібних. «Організатор» – основну увагу приділяє організаційним питанням (добір і розстановка кадрів, розробка планів і стандартів тощо), випускаючи з поля зору інші важливі функції управління. «Клопотун» – лідер, діяльність якого характеризується великою різноманітністю. Він намагається брати участь у всіх справах. Такий керівник не вміє відрізняти головне в роботі від другорядного, а тому «тоне» у поточних справах.

Американський вчений Р. Уотермен пише про три типи лідерів: «сторож», «маніпулятор коштами» і «будівельник-перетворювач». «Сторожі» – це майстри бездіяльності, які хочуть бути впевненими в тому, що за час їхньої роботи нічого не трапиться. «Маніпулятор коштами» зайнятий фінансовими угодами організації. «Будівельники» — працюють, вірячи, що вони зможуть щось покращити.

В американській літературі зустрічається опис нового типу керівника, що одержав назву «парадоксального керуючого». Як особистість, він може бути охарактеризований такими досить суперечливими рисами: твердий, але гнучкий; дуже серйозний, але має почуття гумору; дружелюбний, але вміє зберігати

дистанцію; фанатично відданий своїй справі і врівноважений; мрійливий і в той же час реалістичний [1, с. 251].

Керівник-лідер користується службовим і особистим авторитетом. Для цього він повинен володіти високорозвинутими діловими та особистісними якостями, уміти спілкуватися та встановлювати контакти з персоналом.

Результативність діяльності керівника залежить від таких факторів, як особистісні якості, досвід роботи на керівній посаді, освіта в галузі управління та бажання працювати керівником.

Існує багато класифікацій якостей, необхідних керівникові. Одна з них, яка враховує сім груп якостей:

– морально-етичні (особиста відповідальність за доручену справу, чесність і добросовісність, уважне ставлення до людей, принциповість, уміння сприймати критику й бути самокритичним);

– дисципліна та ставлення до праці (працелюбність, дисциплінованість);

– рівень знань (освіта, компетентність, ерудиція);

– організаційні здібності (діловитість, ініціативність, уміння працювати з підлеглими, чітко та ясно висловлювати думки, створювати команду, цілеспрямованість);

– забезпечення ефективної системи управління (уміння своєчасно приймати рішення, забезпечувати контроль за їхнім виконанням; уміння швидко орієнтуватися в ситуації та запобігати виникненню конфліктів);

– риси характеру (урівноваженість, наполегливість, комунікабельність, порядність, скромність);

– інші якості (здоров'я, стаж роботи, зовнішній імідж).

Оскільки управління персоналом ґрунтується на взаємовідносинах (формальних і неформальних) керівника-лідера з підлеглими, то особливо високі вимоги ставляться до його психологічних якостей.

Центральним моментом творчого управління персоналом, виходячи з психологічних аспектів управління, є здібність керівника позитивно впливати на працівників. Це означає, що його вплив обґрунтований, а підлеглі з розумінням виконують розпорядження.

Одним із методів психологічного впливу на підлеглих є переконання, яке спрямоване на формування в них поглядів і моральних критеріїв щодо виконання своїх обов'язків. Воно ґрунтується на використанні керівником логічних доказів для формування в підлеглих відповідних висновків і згоди діяти адекватно актуальним завданням і потребам діяльності.

Основними способами переконання є інформування, роз'яснення та аргументація, у результаті чого досягається розуміння цінності цілей та реальності їх досягнення. Важливими психологічними передумовами ефективного переконання підлеглих є надання їм можливості висловлювати свої думки, брати участь в обговоренні проблеми. Керівник при цьому не повинен тиснути на підлеглих і керуватися в психологічному впливі на них принципами доцільності, науковості, етичності.

Отже, лідерство базується на сукупності вмінь: інтелектуально-логічних, методологічних, світоглядних, комунікативних та ін. Технологія керівництва повинна відповідати викликам сучасності, творчо насичуватися рисами будь-яких стилів, які роблять лідерство більш ефективним. При цьому саме творча спрямованість керівника є основною передумовою його високих лідерських якостей.

Література:

1. Виноградський М.Д. Управління персоналом: навч. посібн. / М.Д. Виноградський, С.В. Бєляєва, А.М. Виноградська та ін. – Е.: ЦУЛ, 2006.
2. Колпаков В. Лідерство – фактор суспільного розвитку / В. Колпаков, О. Анісімов // Персонал. – 2005. – № 9. – С. 66-73.
3. Костів Л. Становлення керівника: лідер і його команда / Л. Костів // Молодь і підприємство. – 2004. – № 4. – С. 24-25.
4. Нагаєв В. Мистецтво управлінської діяльності і лідерство / В. Нагаєв // Персонал. – 2007. – № 7. – С. 65-70.

Микола Бурмака
(Харків)

ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗМІРУ СТРАХОВОГО ЗАПАСУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Одним з напрямів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств є впровадження сучасних систем управління матеріальними запасами, які базуються на обґрунтуванні мінімально необхідного рівня страхового запасу ресурсів.

Страховий запас призначений для забезпечення підприємств матеріальними ресурсами у випадку непередбачених обставин: затримки поставок з вини постачальника або перевізника, відхилення обсягу поставки від запланованого, отримання неякісного ресурсу, підвищення інтенсивності споживання ресурсу та ін.

В теорії нормування виробничих запасів можна виділити п'ять груп методів визначення страхового за-

пасу [1-6]:

1) статистичні методи, які базуються на розрахунку:

1.1) середньозваженого відхилення інтервалів поставок;

1.2) середньоквадратичного відхилення фактичних інтервалів поставки від середнього інтервалу;

1.3) середньоквадратичного відхилення фактичних рівнів поточних запасів від середнього наявного запасу;

2) ймовірнісні методи, які ґрунтуються на заданому рівні ймовірності безперебійної видачі ресурсів з використанням таблиць функції Лапласа:

2.1) метод визначення довірчого інтервалу для поточного запасу ресурсу;

2.2) метод заданого рівня обслуговування користувача;

3) методи, які враховують умови невизначеності:

3.1) метод Бауерсокс-Клосса;

3.2) метод О. Ланге;

4) методи, які ґрунтуються на визначені часу поточної та екстреної поставки з урахуванням середньодобового споживання ресурсу;

5) методи, які базуються на грошових критеріях та враховують втрати від дефіциту ресурсу і витрати на утримання запасу.

Недоліками першої групи методів є відсутність витратно-грошової складової, отриманий розмір страхового запасу є результатом аналізу за попередній період, значення якого необхідно корегувати з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників у плановому періоді, неможливість застосування цих методів для розрахунку страхового запасу ресурсів, які отримуються від нового постачальника.

Друга та третя група методів дозволяють спрогнозувати рівень страхового запасу, але при цьому базуються на даних попередніх періодів; не враховують значимість ресурсу у виробничому процесі та можливі витрати зі створення запасу й втрат від дефіциту.

Розмір страхового запасу ресурсів, що визначається у відповідності з четвертою групою методів, є завищеним у порівняні з іншими методами. Також до недоліків відноситься відсутність витратно-грошової складової.

Для п'ятої групи методів можна зазначити, що окрім втрат від дефіциту ресурсу та витрат на утримання запасу необхідно враховувати затрати на транспортування ресурсу.

Для отримання найкращого результату з визначення оптимального розміру страхового запасу за вищенаведеними методами необхідно врахувати галузеву специфіку діяльності підприємств.

Таким чином, розрахунок величини страхового запасу ресурсу (ЗСТР) пропонується здійснювати за наступною формулою:

$$З_{СТР} = \sqrt{\frac{С_Д * К}{С_З}}, \qquad (1)$$

де СТЗ – витрати на транспортування та утримання страхового запасу протягом всього часу виростання ресурсу, грн.;

– коефіцієнт пропорційності, який визначає залежність числа днів простою підприємства від величини страхового запасу;

СД – втрати від дефіциту за один день незабезпеченості ресурсом, грн.

Визначення коефіцієнту пропорційності необхідно здійснювати з урахування результатів попереднього аналізу залежності числа днів простою сукупності галузевих підприємств від величини страхового запасу за кожним видом ресурсу.

Так, на прикладі підприємств дорожнього господарства для бітумних матеріалів, була отримана функціональна залежність числа днів простою від величини страхового запасу:

$$К_Б = -725{,}29 * \ln(t_р) + 1924{,}1 \qquad (2)$$

де КБ – коефіцієнт пропорційності залежності числа днів простою підприємств дорожнього господарства від величини страхового запасу бітумних матеріалів;

tпр – кількість днів простою, дн.

Достовірність апроксимації визначеної залежності дорівнює 96,74%, що свідчить про високий рівень тісноти зв'язку незалежної змінної з залежною.

Графічна залежність коефіцієнту пропорційності від числа днів простою підприємства дорожнього господарства представлена на рис.1.

Отже, обґрунтування оптимального розміру страхового запасу за формулою 1 дозволить зменшити сукупні витрати, пов'язані з постачанням матеріальних ресурсів та виробничо-господарською діяльністю підприємства й врахувати значимість ресурсу у виробничому процесі. На прикладі підприємств дорожнього господарства для бітумних матеріалів була отримана функціональна залежність коефіцієнту пропорційності від числа днів простою.

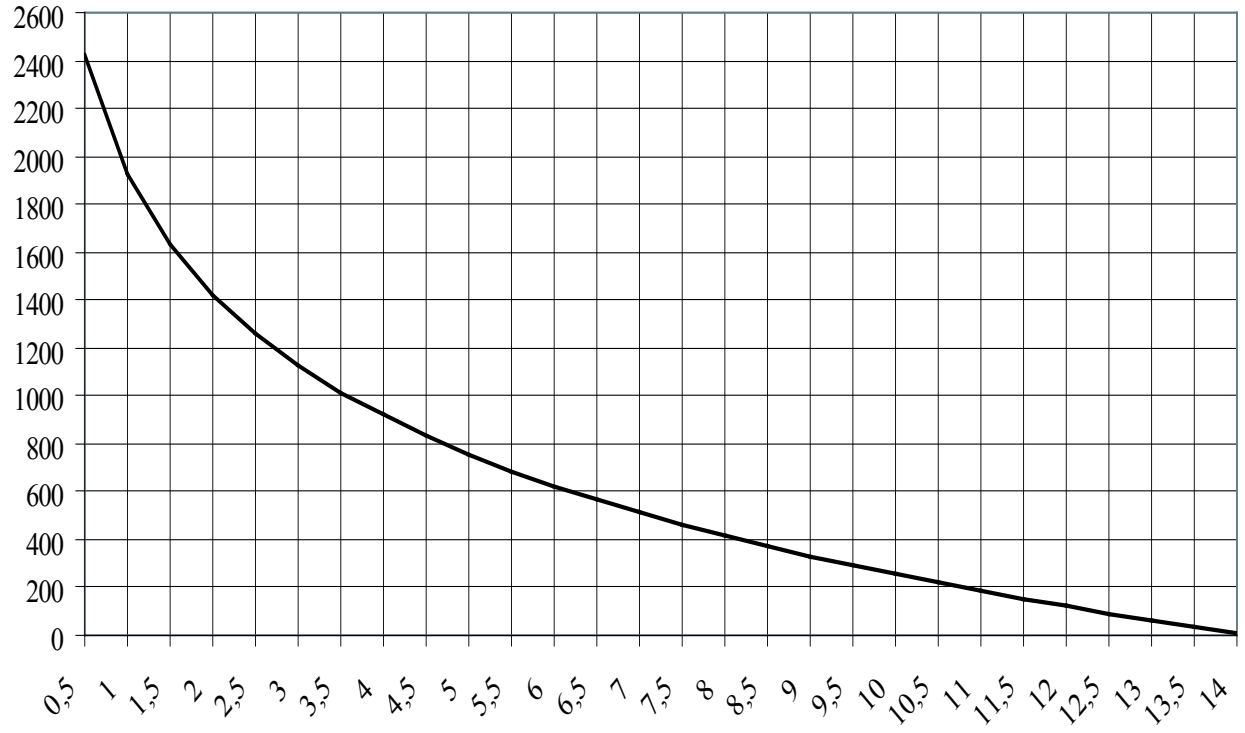

Рис. 1. Графічна залежність коефіцієнту пропорційності від числа днів простою підприємства дорожнього господарства

Література:

1. Бауэрсокс Доналд Дж. Логистика: Интегрированная цепь поставок / Бауэрсокс Доналд Дж., Клосс Дейвид Дж.; пер. с англ. Н.Н.Барышниковой, Б.С. Пинскера. – [2-е изд.]. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 640 с.
2. Инютина К.В. Нормирование производственных запасов с применением математико-статистических методов / К.В. Инютина. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1983. – 240 с.
3. Майкл Р. Линдерс Управление снабжением и запасами. Логистика / Майкл Р. Линдерс, Харольд Е. Фирон. – СПб.: Полигон, 1999. – 768 с.
4. Мельник М.М. Экономико-математические методы и модели в планировании материально-техническим снабжением / М.М. Мельник. – М.: Высшая школа, 1990. – 208 с.
5. Сергеев В.И. Логистика в бизнесе / В.И. Сергеев. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 608 с.
6. Стерлигова А.Н. Управление запасами в цепях поставок: [учебник] / А.Н. Стерлигова. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 430 с.

Юлія Буряк
(Переяслав-Хмельницький)

ОБЛІК ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ

В Законі України «Про оплату праці» зазначається, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконаної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Заробітна плата складається з основної, додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат.

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норм часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робіткинів та посадових окладів для службовців.

Додаткова заробітна плата – це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій [1, с. 53].

До інших заохочувальних та компенсаційних виплат належать виплати у формі винагород за підсумками

роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

Джерелом засобів на оплату праці робітників господарських підприємств є частина доходу та інші засоби, отримані внаслідок їх господарської діяльності.

Для установ і організацій, що фінансуються з бюджету, – це засоби, що виділяються з відповідних бюджетів, а також частина доходу, отриманого внаслідок господарської діяльності та з інших джерел.

В умовах економічної кризи, спаду виробництва, зниження продуктивності праці, безробіття в організації праці та її оплати відбуваються значні зміни.

Підвищення ефективності виробництва, достовірну інформацію про витрати праці на кожній виробничій дільниці, використання робочого часу і його оплати повинен забезпечити бухгалтерський облік [2, с. 91].

Вимогами побудови обліку заробітної плати є: визначення завдань, система показників, документація і система розрахунків. Виходячи з цього, основними завданнями обліку заробітної плати є:

1) правильне визначення витрат робочого часу і облік праці;

2) нарахування заробітної плати кожному працівникові відповідно до кількості та якості затраченої ними праці;

3) виявлення фактичного обсягу фонду заробітної плати всьому колективу підприємства і здійснення контролю його як за складовими частинами (відділами, цехами тощо), так і в цілому по підприємству.

4) облік кожної суми нарахованої заробітної плати працівником підприємства як складової частини витрат підприємства за господарськими процесами відповідно до місця і об’єкту застосування праці;

5) контроль правильності використання заробітної плати в кожному підрозділі підприємства і встановлення відповідності за зниження продуктивності праці; відображення всіх витрат по заробітній платі на рахунках бухгалтерського обліку. Основними показниками заробітної плати, що підляягають обліку, є: чисельність працівників, їх професії і кваліффікація, витрати робочого часу в годинах і годино-днях, кількість виготовленої продукції або обсяг виконаних робіт, розмір фонду оплати праці різним категоріям працівників і за видами нарахувань, преміальні виплати, розмір сум нарахованих і використаних на оплату відпусток і на соціальне страхування працівників, розмір відрахувань за їх видами. Ці дані необїїдні для обчислювання таких економічних показників, як рівень забезпеченості робочою силою, середнього заробітку, рівняпродуктивності праці та ін.[4, с. 23].

Зміни в економіціУкраїни за останні роки потребують критичного аналізу стану господарського механізму, особливо одного знайболючішихдля кожної людини ключових моментів – оплати праці. Заостаннідекількароків зарплата втратила практично своє справжнє соціально-економічне призначення і не виконує кожну зі своїх функцій – відтворювальну, стимулюючу і регулюючу.

По-перше, на стан оплати праці суттєво впливає загальне критичне становище економіки. Міжнародна практика організації оплати праці базується на вимогах,які передбачають виплату працюючим заробітної плати, що дозволяє зберегти прийнятий спосіб життя в тому розумінні і на такому рівні, як це прийнято в дійсний час і в даній країні. У зв`язку з цим досягнення високого рівня реальної заробітної плати можливе лише при умові досягнення відповідного рівня економічного розвитку.

По-друге, наявне деформоване відношення до оплати праці в залежності від кваліфікації, складу, відповідальності за виконану роботу, між фізичною і розумовою працею, між виробничою і бюджетною сферами.

Вирішення питань заробітної плати, підвищення рівня життя і соціальний захист населення можливі лише в умовах виходу держави з економічної кризи.

Література:

1. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства: Навч. посібн. / Гадзевич О. І. – К.: Кондор, 2004. – 180 с.
2. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Івахненко В. М. – К.: КНЕУ, 2000. – 263 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. / Савицька Г. В. – [3-тє вид., випр. і доп.]. –К.: Знання, 2007. – 668 с.
4. Череп А.В. Економічний аналіз: Навч. посібн. / Череп А.В. – К.: Кондор, 2005. – 160 с.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Чабан Г.В.

Вадим Вакулік
(Переяслав-Хмельницький)

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ РИНКУ

Фінансове планування є необхідним елементом управління економікою. Якщо фінанси охоплюють усі аспекти діяльності підприємств, то фінансове планування виражає їх у відповідних фінансових показниках, що використовуються в управлінні економікою. Без фінансового планування неможливо досягти рівня управління економікою, що забезпечить підприємству підвищення ефективності, успіх на ринку, розширення матеріальної бази, успішне вирішення соціальних питань і матеріального стимулювання працівників. У

зв'язку з цим в умовах ринку потрібен значно вищий, ніж існує нині, науково обґрунтований рівень планування фінансово-господарської діяльності підприємств.

Призначення фінансового плану (балансу фінансових ресурсів і витрат) полягає у визначенні сукупної потреби підприємства у певних розмірах фінансових ресурсів необхідних для фінансування передбачених обсягів розширення виробництва, виконання фінансово-кредитних зобов'язань, розв'язання соціальних завдань і матеріального фінансування працівників.

Необхідність фінансового плану полягає в тому, щоб дати можливість керівництву підприємства мати уявлення про те, які фінансові ресурси, у яких обсягах і звідки надходять, на які цілі витрачаються, виявити резерви збільшення власних фінансових ресурсів, сприяти дотриманню режиму економії та здійснення контролю за цільовим використанням коштів.

Фінансовий план кожне підприємство складає самостійно за встановленою формою. Так, фінансовий план державного підприємства містить такі розділи:

- джерела формування та надходження коштів;
- приріст активів підприємства;
- повернення залучених коштів;
- витрати, пов'язані з внесенням обов'язкових платежів у бюджет і державні цільові фонди;
- покриття збитків минулих років.

У розділі «Джерела формування та надходження коштів» передбачаються: прибуток від звичайної діяльності – підсумковий прибуток підприємства; нерозподілений прибуток минулих років; амортизаційні відрахування; довго – і короткострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; суми авансів, отримані від постачання продукції, виконання робіт; вартість товарів, робіт, послуг, отримання на умовах відстрочення платежу; суми одержуваних субсидій, асигнувань з бюджету; кошти спеціальних цільових фондів; інші джерела.

У розділі «Приріст активів підприємства» відображається сумарний обсяг капітальних інвестицій і за окремими їх видами: капітальне будівництво; придбання основних засобів; придбання необоротних і нематеріальних активів; модернізація і реконструкція основних засобів; приріст оборотних активів; довгострокові й поточні фінансові інвестиції та ін.

У розділі «Повернення залучених коштів» передбачається погашення довго- і короткострокових кредитів банків, довгострокових фінансових та інших зобов'язань, повернення інших боргів.

У розділі «Витрати, пов'язані з внесенням обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів» відображаються: загальні суми сплати поточних податків і обов'язкових платежів у бюджет за їх видами – податку на прибуток, інших податків, внесків на державне пенсійне і соціальне страхування; інші обов'язкові платежі.

У п'ятому розділі наводяться суми, що спрямовуються підприємством на покриття збитків минулих років.

Річний фінансовий план складається з поквартальним розбиттям за показниками. В основу складання фінансового плану покладено балансовий метод, тобто узгодження витрат з джерелами їх фінансування.

Дані для складання фінансового плану беруться з відповідних таблиць (розрахунків), що входять у фінансове планування: прибутку підприємства; нормативів власних оборотних активів і джерела їх покриття; амортизаційних відрахувань; капітальних вкладень (інвестицій) і джерел їх фінансування; залучення кредитів банку; сум податків і платежів, що сплачуються в бюджет і централізовані фонди, та ін.

Складаючи фінансовий план, слід ураховувати, що сума витрат і відрахувань має відповідати сумі доходів і надходжень коштів. Однак враховуючи, що одним видом джерел (прибутком) можуть покриватися кілька видів витрат; перед складанням фінансового плану необхідно взаємоузгоджувати (збалансовувати) ці витрати з джерелами їх покриття. Це здійснюється шляхом складання перевірочної таблиці шахової форми. Спочатку записують підсумкові показники доходів і витрат, а потім за кожною статтею витрат вказують суми відповідних джерел їх фінансування.

Складений фінансовий план (проект) державного підприємства подається його керівником у вищий орган, уповноважений керувати відповідним державним майном, до 1 травня року, що передує плановому, для його розгляду і затвердження. Вищий орган не пізніше як до 1 липня поточного року має розглянути і затвердити поданий фінансовий звіт. Затверджений фінансовий план є основою для організації фінансової роботи і контролю за надходженням і цільовим використанням фінансових ресурсів.

Порядок складання і затвердження річних фінансових планів підприємств інших форм власності встановлюється їх власниками.

У підвищенні ефективності виробництва велику роль відіграє оперативне управління. Разом з тим ефективність управління виробничими процесами, регулювання розрахунків з працівниками підприємства, покупцями та постачальниками, ланками фінансово-кредитної системи (бюджетом, централізованими позабюджетними фондами, установами банками та ін.), забезпечення платоспроможності підприємства значною мірою залежать від організації оперативного фінансового планування, яке включає складання насамперед платіжного календаря – це документ, у якому відображаються поточні надходження коштів підприємства на певний період.

Призначення платіжного календаря полягає у встановленні розмірів поточних витрат та надходжень коштів, послідовність та термін виконання підприємством всіх розрахунків на певний період. Цей календар дає можливість фінансовим службам підприємства забезпечувати своєчасне виконання розрахунків і платіжних зобов'язань, встановлювати зміни та рівень платоспроможності, фінансування нормальної господарської діяльності підприємства у відповідному періоді.

Платіжний календар складається на короткі проміжки часу – місяць, 15 днів, декаду. Найдоцільніше

складати платіжний календар на місяць з подекадним розбиттям.

Платіжний календар складається з двох розділів. У першому розділі вказують всі види витрат (платежів) підприємства за плановий період: на виплату заробітної плати і прирівняних до неї платежів; суми податків і платежів, що сплачуються в бюджет і позабюджетні фонди; на оплату рахунків постачальників за товарно-матеріальні цінності й надані послуги, виконані роботи з капітального будівництва та капітального ремонту; суми сплачуваної простроченої кредиторської заборгованості; суми кредитів і відсотків, що погашаються за ними; інші види платежів. У другому розділі відображаються залишки коштів за рахунками в банках та в касі підприємства, а також очікуваних надходжень коштів з різноманітних джерел: виручка від продажу основних фондів і товарно-матеріальних цінностей; надходження від погашення дебіторської заборгованості, з централізованих джерел, у вигляді кредитів банків та ін.

При складанні платіжного календаря використовуються дані обліку операційних рахунків в банках та в касі підприємства; планові дані про строки випуску і продажу продукції, надання послуг; договори з постачальниками на поставки матеріальних ресурсів; відомості про термінові і прострочені платежі постачальникам та підрядникам; встановлені відповідно до чинного законодавства строки виплати заробітної плати працівникам підприємства; узгоджені з податковим органом (встановлені законодавством) строки сплати відповідних податків та платежів у бюджет та позабюджетні фонди; кредитні договори з банками; затверджені розміри видачі; строки погашення кредиту та розмір сплати за нього; дані про стан дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Відношення між розділами календаря – надходженнями та витратами коштів – має бути таке, щоб забезпечити їх рівність або перевищення надходжень коштів над їх витратами.

Зайві кошти, в цьому разі, залишаться на поточному рахунку підприємства, що означатиме стійкість його фінансового стану та платоспроможність в наступному періоді. Перевищення витрат над надходженнями коштів свідчить про зменшення можливості підприємства щодо покриття наступних витрат і тому підприємство повинно відшукати резерви збільшення обсягів грошових надходжень за рахунок збільшення обсягів реалізації продукції, вжиття заходів щодо прискорення розрахунків за неї, стягнення дебіторської заборгованості, скорочення відповідних видів витрат або перенесення їх оплати на наступні періоди тощо.

Однак, незалежно від співвідношення дохідної і видаткової частини платіжного календаря, його складання та використання в оперативному управлінні підприємства дають можливість здійснювати контроль за надходженням коштів та їх цільовим використанням, що сприяє укріпленню розрахунково-платіжної та фінансової дисципліни.

Вихідною складовою фінансового механізму є фінансове планування і прогнозування. За його допомогою залучаються інші структурні елементи фінансового механізму, такі як фінансові показники, норми і нормативи, ліміти, резерви, фінансові стимули. У процесі фінансового планування визначаються обсяги фінансових ресурсів, які створюватимуться в державі в цілому, обсяги ресурсів, що зосереджуватимуться й розподілятимуться через бюджетну систему й інші фінансові інститути, а також тих, які перебуватимуть у розпорядженні підприємницьких структур і населення.

Механізм фінансового планування тісно пов'язаний з особливостями системи управління, в рамках якої здійснюється планування на мікроекономічному рівні. Мікроекономічний суб'єкт самостійно встановлює пріоритети своєї діяльності, визначає потрібний обсяг фінансових ресурсів та вибирає умови господарювання, проте на сьогоднішній день в Україні зроблено лише перші кроки на шляху до створення законодавчого поля фінансового планування. Отже, від науково виваженої фінансової політики держави стосовно законодавчого забезпечення усіх видів фінансового планування залежить майбутнє мікроекономічного рівня, який, у свою чергу, суттєво впливатиме на розвиток держави в цілому.

Література:

1. Бандурка О.М., Коробов М.Я., Орлов П.І, Петрова К.Я. Підручник. – К.: Либідь.-2002.-179 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / Василик О.Д. – К.: НІОС, 2001. – 416 с.
3. Гузенко Д.А. Фінансове планування на промислових підприємствах / Гузенко Д.А. // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 73-76.
4. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємства: Підручник / Гузенко Д.А. – К.: КНЕУ, 2000. – 329 с.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / Романенко О.Р. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
6. Філімоненко О.С. Фінанси підприємства: Навч. посібн. / Філімоненко О.С. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 398 с.

Оксана Винницька,
Мар'ян Винницький
(Дрогобич)

НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Економіка й екологія перебувають у прямій взаємозалежності і тісній взаємодії. Тому очевидно, що кризовий стан довкілля поглиблює занепад економіки, а депресивний стан економіки погіршує стан довкілля.

Сучасна економічна теорія твердить, що ефективність функціонування національної економічної системи відображається насамперед на агрегованих макроекономічних показниках, таких як ВВП, національний дохід, рівень цін, зайнятість, безробіття. Макроекономічна ефективність національної економіки залежить

від багатьох чинників, однак і на сьогодні найважливішим залишається система національних цінностей. Вона безпосередньо впливає на відносини, що складаються у суспільстві між урядом, підприємцями та населенням, визначає місце екологічних проблем у житті суспільства.

Місце екологічних проблем в економічному житті держави визначається не лише національними традиціями чи ментальністю, а й рівнем добробуту населення. Високі рівні матеріального достатку і задоволення духовних потреб членів суспільства, тобто високі макроекономічні показники, сприяють формуванню потреби і у відповідному навколишньому середовищі. І, навпаки, високий рівень безробіття, низькі доходи на особу, незначні видатки держави (через дефіцит бюджету) на соціальні потреби ще й, якщо вони ускладнюються високими темпами інфляції, роблять пріоритетними зовсім інші проблеми, незалежно від того, чи це ігнорування буде мати негативні наслідки сьогодні, чи у майбутньому.

Такі проблеми виникають практично в усіх країнах з перехідною економікою. Для уникнення деформації структури пріоритетів важливо усвідомлювати, особливо у перехідний період, національну економіку єдиною еколого-економічною системою. Практичне і своєчасне використання такого підходу могло би усунути багато проблем, які сьогодні є у багатьох державах третього світу.

Забезпечення ефективності еколого-економічної системи опосередковується такими двома видами діяльності: охороною навколишнього середовища та раціоналізацією природокористування.

Проблема охорони навколишнього середовища стосується насамперед ресурсів навколишньої природи, які забруднюються відходами виробництва та споживання або деградують в процесі антропогенної діяльності.

Раціоналізація природокористування стосується, насамперед, природних ресурсів, зменшення їх кількості, яка набуває вигляду відходів на стадії виробництва.

Надзвичайно важливо розв'язати деякі проблеми охорони навколишнього середовища у процесі приватизації певних природних територій. Насамперед повинні бути визначені території використання, яких у господарському обороті буде обмежене. Така визначеність перед приватизацією є бажаною, оскільки пізніше вона сприйматиметься новими власниками як несправедливість. Це стосується насамперед водоохоронних зон річок та озер, заболочених земель тощо.

Очевидно, що на зміну сучасній водній інспекції повинні прийти дирекції великих рік, таких як Дніпро, Дністер, Західний та Південний Буг, Стрий тощо, дирекції водних басейнів, які б займались малими ріками. Такий захід не потребує нових законів, достатньо виконання чинних. Дирекції рік та водних басейнів, очевидно, будуватимуться не за територіально-адміністративним принципом, а за територіями, над якими вони наглядатимуть. Зрештою, річки оточені охоронними зонами, які привабливі для птахів та тварин, в багатьох країнах привабливі для екологічного туризму, а отже, можуть бути привабливими для вкладення капіталу.

Для того, щоб у навколишньому середовищі не почались деградаційні процеси, необхідно мати не менше 12% незайманої, виведеної з господарського обороту, території. ЮНЕП веде облік відсотку територій, що перебувають під охороною, до загальної кількості країни. На нашу думку, щоб показник був дієвим, цей відсоток повинен дотримуватись на рівні усіх адміністративно-територіальних одиниць: не менш 12% зелених територій на рівні району, не менше 12% – на рівні міста, не менше 12% – в області і т.д. Зрозуміло, що, наприклад, у місті зелена зона повинна бути у муніципальній власності, так, як зрештою, воно є у багатьох країнах Європи. Зелені території повинні визначатись фахівцями-біологами і плануватись так, щоб ці території творили «зелені коридори», необхідні для міграції тварин і збереження їх популяцій. Прикладом цього може бути проект «Шумава» – «Баварський ліс», який забезпечив «зелений коридор» між Карпатами та Альпами. Такі території часто використовуються, як місця відпочинку та рекреації.

Раціональне використання природних ресурсів та забезпечення необхідної якості навколишнього середовища передбачає пошук економічних механізмів впливу на цей процес, проте в сучасному світі спробувані лише два шляхи: закони (чи нормативи) прямої дії та створення ринку прав на забруднення.

У ст. 16 Конституції України зазначено, що «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу є обов’язком держави». Отже, суть раціональної екологічної політики пролягає в розробленні пріоритетів розвитку держави на перспективу з урахуванням необхідності збереження здоров’я населення, збільшення тривалості життя, відродження ландшафтів, відтворення рослинного і тваринного світу, збереження екологічної, генетичної і матеріальної основи, природної спадщини і екологічної культури.

На початок третього тисячоліття людство усвідомлює, що економічне процвітання і підвищення рівня добробуту можливе лише на підставі екологічно збалансованого розвитку та дбайливого ставлення до природних багатств.

Література:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону навколишнього середовища»
3. Ватаманюк З. Економіка України / Ватаманюк З., Панчишин С. та ін. – Львів, ЛНУ, 2001.

Наталія Волосникова,
Анна Науменко
(Харьков)

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ НА МИКРО- И МАКРОУРОВНЯХ СОВРЕМЕННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Трансформация экономической системы сделала актуальным вопрос о соотношении экономического и социального развития предприятия и путях решения социальных проблем. В настоящее время становится очевидным, что деятельность современных предприятий взаимосвязана и взаимозависима со сложной сетью социальных отношений. Это связано с тем, что экономические проблемы, с которыми столкнулись предприятия Украины, повлекли за собой серьезные социальные последствия: социальную незащищенность всех категорий населения, низкий уровень доходов, безработицу, кризисное состояние социальной инфраструктуры. Долгосрочный коммерческий успех предприятия возможен только в условиях социальной стабильности, поэтому ключевым фактором успеха в данной ситуации является построение эффективной социальной политики предприятия эффективного использования в этом процессе человеческого фактора. В этом контексте при выяснении экономических проблем, состояния и перспектив социальной политики на предприятиях особое значение приобретает человеческий фактор[1].

Целью статьи является анализ современной политики предприятия и роли в ней человеческого фактора.

В результате коренной трансформации украинского общества изменяется характер социальной политики и роль государства как основного субъекта социальной политики. Государство не имеет больше полной монополии на данный вид деятельности. В результате социальных процессов все более значимо участвуют другие субъекты: негосударственные предприятия, общественные объединения и организации, частные лица. Социальная политика приобретает все более государственно-общественный характер. Большое внимание отечественные и зарубежные исследователи уделяют определению социальной политики, а что касается социальной политики предприятия, то она изучена недостаточно, нет четкого определения данному понятию, хотя в настоящее время, социальная политика предприятия как субъект общей социальной политики рассматривается наряду с социальной политикой государства. Социальную политику предприятия необходимо рассматривать во взаимодействии с социальной политикой государства, т.к деятельность предприятия в социальной сфере обусловлена социальной политикой и ориентируется на ее общие закономерности и способствует достижению основных целей. В социальной деятельности предприятия общие установки социальной политики конкретизируются применительно к специфическим условиям трудового коллектива отдельного предприятия. Это позволяет более эффективно решать как общегосударственные социальные вопросы, так и проблемы социального развития отдельных коллективов, изыскивать резервы и варианты, которые дополняли общегосударственные мероприятия.

На наш взгляд, социальная политика предприятия это, прежде всего, развитие ее социальной среды, которая включает социальную инфраструктуру, персонал, а также системы, которые влияют на качество трудовой жизни работника (то есть степень удовлетворения их потребностей с помощью труда в данной организации).

Социальная инфраструктура предприятия охватывает социальные учреждения предприятия: столовые, медицинские учреждения, санатории, базы отдыха. Также важнейшей составляющей является жилищная политика предприятия. Социальная инфраструктура представляет собой комплекс объектов, предназначенных для жизнеобеспечения работников организации и членов их семей, удовлетворения социально-бытовых, культурных и интеллектуальных потребностей. Перечень таких объектов включает: обобществленный жилищный фонд (дома, общежития) и объекты коммунального хозяйства (гостиницы, бани, прачечные и прочее) с сетями энерго-, газо-, водо – и теплоснабжения, канализации, телефонной связи, радиовещания и т.п.; медицинские и лечебно-профилактические учреждения (больницы, поликлиники, амбулатории, медпункты, аптеки, санатории, профилактории и др.); объекты образования и культуры (школы, детские дошкольные и внешкольные учреждения, дома культуры, клубы, библиотеки, выставочные залы и т.п.); коллективные дачные хозяйства и садово-огородные товарищества [2].

Предприятие, сделавшие целью своей деятельности создавать лучшие, чем у конкурентов, товары и услуги, и своим сотрудникам обычно предлагает больше, чем только установленный законом или тарифным соглашением минимум. Предприятие, стремящееся достичь качественно высокого уровня конкурентоспособности, не могут функционировать на базе мышления в категориях минимального стандарта. Это касается и качества продукции и оплаты труда сотрудников и образа мышления сотрудников. Такие фирмы достигают успеха тогда, когда сотрудники на себе чувствуют, что их фирма обращается с ними лучше, чем это принято на большинстве других фирм.

В настоящее время на деловую стратегию предприятия влияют такие факторы как глобальная конкуренция, коренные политические изменения, меняющаяся система общественных ценностей и угроза экологической безопасности, поэтому достижение высоких экономических результатов зависит от отношения

предприятия с посредниками [1].

Часть посредников является субъектом социальной политики предприятия, часть – объектом. Объекты социальной политики предприятия (все население, социальные общности): персонал предприятия, потребители продукции данного предприятия и общество в целом. Потребители продукта, по мнению автора, являются наименее защищенными в случае, если предприятие ведет себя социально безответственно. В качестве субъекта социальной политики предприятия выступает руководство предприятия, а также все структуры предприятия, разрабатывающие принципы и нормы оплаты труда работников, социальные выплаты; отвечающие за условия и охрану труда, квалификацию кадров, их подготовку и переподготовку; определяющие содержание и развитие социальной инфраструктуры, реализацию социальных программ; организующие коммуникационные связи предприятия с окружающей средой [2].

Предприятие и общество настолько сильно переплетены между собой в диалоговую социальную систему предприятия, что действия предпринятые в одной, неизбежно затронут и повиляют на другую. Границу между ними провести очень сложно. Предприятие – это часть общества, и общество, в свою очередь, часть предприятия. Они являются и отдельными, и, в тоже время, взаимосвязанными.

На предприятии происходит непрерывное движение всех ее структурных элементов, их воспроизводство и более или менее значительные изменения [3]. Эти изменения представляют собой совокупность однонаправленных и повторяющихся социальных действий, которые можно выделить из множества других.

Под социальным процессом на предприятии понимаются последовательные изменения социальной организации в целом или отдельных ее структурных элементов. Эти изменения могут быть прогрессивными, когда они отвечают требованиям общественного прогресса и направлены на реализацию прогрессивных целей; регрессивными, когда идет разрушение имеющихся структур и не предлагается ничего нового взамен; и изменения, в рамках сохранения исходного состояния.

Все эти процессы можно сгруппировать и классифицировать в три основные группы:

I группа-процессы формирования и развития организации как целостной социальной общности. Эти процессы включают в себя следующие моменты:

Прогнозирование потребности в кадрах. Трудовая организация может функционировать эффективно лишь при количественном и качественном соответствии – ее подсистем друг другу и целям организации. В условиях рынка, постоянного научно-технического прогресса, конкуренции необходимо предусматривать и проводить подготовку и переподготовку кадров в соответствии с последующими техническими и технологическими изменениями.

Стабилизация коллектива, социальной организации. В данном случае постоянно изучаются и анализируются причины миграции (увольнения) работников из трудовой организации.

II группа-процессы изменения условий труда и жизни членов коллектива. Сюда входят следующие:

1) Использование трудового потенциала. Все работники трудовой организации должны использоваться в процессе труда с наибольшей эффективностью (с учетом специальности, профессии, образования и способностей работника).

2) Удовлетворение первичных жизненных потребностей. Необходимо проводить работу по повышению материальной заинтересованности всех категорий работников. Для управления интересами людей в процессе труда необходима обоснованная дифференцированная оплата труда. А уровень оплаты труда должен напрямую зависеть от трудового вклада работника. При этом уравниловка и ограничения в заработке недопустимы.

3) Развитие социально-бытовой инфраструктуры. Трудовым организациям необходимо принимать участие или самостоятельно решать проблему по развитию социально-бытовой инфраструктуры с учетом перспективных норм, комфорта и благоустроенности.

III группа-динамика формирования и развития социальных, качеств людей. Данная группа включает следующие процессы:

Изменения в системе потребностей и ценностных ориентациях работников. Рыночная система хозяйствования в наибольшей степени, чем командно-административная, ориентирована на учет потребностей и интересов людей. Поэтому одной из основных целей реформирования общества и является переход от режимов – запретов к условиям, наиболее благоприятствующим раскрытию творческих начал людей, на максимум свободы в экономической деятельности.

Изменения в уровне и направленности трудовой, социальной и других, видах активности. Уровень и направленность всех видов активности необходимо периодически изучать и вносить коррективы в различные формы ее стимулирования.

Динамика формирования и готовности работников к инновационной деятельности. В условиях рынка, жесткой конкуренции работники должны быть предрасположены к инновационной деятельности, научиться искать и находить новые пути улучшения производственной деятельности при наименьших затратах труда, сырья, материалов и т.д.

Проблемы, которые существуют в настоящее время в области управления предприятием, обусловлены, прежде всего, недооценкой роли человеческого фактора и социальной политики в данном процессе. Изучение социальной политики на уровне предприятия приобретает особую актуальность, так как в на-

стоящее время экспериментально доказана важность и необходимость использования именно социальных резервов повышение эффективности производства.

Литература:

1. Лисица Н.М. Социальная политика предприятия на основе социально-этичного маркетинга /Н.М.Лисица, В.А.Вовк // Экономика развития.2010. №1 С.104-106.
2. Управление персоналом организации: Учебник / Под ред.А.Я. Кибанова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: ИНФРА -М, 2003. – 638 с.
3. Слезингер Г.Э. Социальная экономика: Учебник/ Слезингер Г.Э. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2001. – 368 с.

Алла Гнатіва,
Надія Черевик
(Кременчук)

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення в Україні є державною системою і основною складовою системи соціального захисту населення. Сучасний стан діючої пенсійної системи в Україні потребує невідкладного реформування. Внаслідок підписання Президентом України 09.09.2011 року законопроекту «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» ця тема стала актуальною, як ніколи. Тому метою дослідження є пропозиції щодо ліквідації або хоча б пом’якшення пенсійної реформи на громадян України.

Україною обрано шлях поступового запровадження трирівневої пенсійної системи: солідарна система, загальнообов'язкова накопичувальна система, добровільна недержавна система пенсійних заощаджень[2].

Основними завданнями пенсійної реформи є:

- підвищити рівень життя пенсіонерів – пенсійний вік для жінок, народжених після 1 березня 1961 року, підвищено з 55 до 60 років;
- встановити залежність розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу – стаж, необхідний для призначення мінімальної пенсії за віком буде підвищений для чоловіків з 25 до 35 років, для жінок – з 20 до 30 років;
- забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи – реалізація зазначених заходів дозволить скоротити видатки (на 2011рік – 209 млрд. грн.) Пенсійного фонду України та зменшити дефіцит його бюджету(на 2011 рік очікується 18млрд. грн., але з впровадженням реформи у 2014 році очікується бездефіцитний бюджет);
- заохотити громадян до заощадження коштів на старість – частина обов'язкових внесків до пенсійної системи накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді та обліковуватиметься на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, які сплачуватимуть такі внески;
- диверсифікація джерел фінансування пенсій за рахунок внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та обов'язкових і добровільних пенсійних накопичень – кошти на Вашому пенсійному рахунку є Вашою власністю, але в той же час Ви захищені від спокуси використати ці кошти на інші цілі, ніж пенсійне забезпечення. Ваші пенсійні кошти інвестуються і зростають завдяки отриманому на них інвестиційному прибутку, причому як на етапі накопичення, так і впродовж періоду пенсійних виплат, арозмір пенсії, на яку можна розраховувати, залежить від розміру пенсійних внесків, періоду накопичення, професійності їх інвестування та суми заробленого на них інвестиційного прибутку;
- створити ефективнішу та більш гнучку систему адміністративного управлінняпенсійного забезпечення[1].

Однак, головною проблемоюданої реформи – це несвоєчасне її прийняття. В умовах прийняття Україною пенсійної реформи дуже важливо налагодити в першу чергу економічну систему країни, яка характеризується такими показниками за2011 рік:

- рівень тінізації економіки – 40 – 60 %;
-прогнозується, що рівень ВВПзросте на 4% – 4,5%;
-середній рівень інфляціїпрогнозуєтьсяна рівні 11,1%;
- офіційний рівень безробіття в Україніуже підвищився до 1,5%, що складає408 тис. офіційно зареєстрованих безробітних осіб станом на 1 жовтня [5].

Другорядною проблемою реформи, яка супроводжується соціальними протестами і є не менш важливою, це збільшення пенсійного віку. Воно призведе до росту безробіття, внаслідок чого, молодь отримуватиме менше пропозицій робочих місць. Крім того, безробіття стосуватиметься і людей літнього віку, особливо жінок, старших 50-ти – не маючи офіційної роботи протягом кількох років перед своїм 60-літтям, вони отримуватимуть мінімальну пенсію[1].

Підвищення пенсійного віку для жінок – це значний негатив, тому що статистичні дані свідчать, що середня тривалість жінок в Україні становить станом на 2011 рік 78,4 років (в країнах заходу та Азії цей показник набагато вищий, адже умови праці у них набагато кращі, соціальна захищеність також має підвищений рівень. І як наслідок, у них ми спостерігаємо також іневдоволеність громадян).Відповідно підвищення пенсійного віку призведе до того, що жінки будуть йти на пенсію за інвалідності раніше , або просто не будуть доживати до пенсії. Підтвердженням цього є наступні показники:

- вУкраїні станом на 2011 рік приблизно 2,6 мільйона людей з обмеженими можливостями.

- кількість смертей в Україні перевищує кількість народжень на 32%. Загалом, протягом першого півріччя 2011 року органами реєстрації актів цивільного стану було складено майже 194 тисяч актових записів про народження, а актових записів про смерть – майже 286 тисяч [6].

З вищесказаного випливає нова проблема – станом на 1 квітня 2011 року в Україні кількість пенсіонерів збільшилося на 60 тис. осіб – до 13 млн. 766 тис. осіб. У той же час кількість працевлаштованих громадян, платників внесків до Пенсійного фонду на постійній основі з початку року скоротилася на 400 тис. осіб – до 14 млн. осіб. Тобто, фактично кожен працюючий українець утримує одного пенсіонера [3].

ВУкраїні, як і вЄвропі, існує тенденція достаріння населення (згідно зінформацією, опублікованою Державною службою статистики України, станом на1січня 2011р. середній вік населення нашої країни становив 40,3року, прицьому цей показник окремо дляжінок і чоловіків був нарівні 37,5року та 42,7року відповідно.) Так, відзначається збільшення частки людей пенсійного віку, станом на1січня 2011р., щостановить 24,7%. Устатевій структурі населення країни переважають жінки (майже 54%), тому вУкраїні спостерігається гендерна диспропорція, яка востанні роки збільшується. Станом на1січня 2011р. на1тис. жінок припадало 856чоловіків. Така перевага відзначається, починаючи з32років і звіком збільшується [4]. Ураховуючи ці дані, які є залізним переконанням того,що пенсійна реформа необхідна для України.

Реалізація пенсійної реформи сприятиме вирішенню проблеми дефіциту Пенсійного фонду України. Пенсійна система України вже перебуває на межі. Ситуацію в Пенсійному фонду можна врятувати тільки за рахунок підтримки центрального бюджету, адже торік дефіцит Пенсійного фонду становив 34 млрд. грн., тривожним є й співвідношення коштів Фонду до ВВП. Видатки на пенсійне забезпечення у 2009 році сягнули 18,1% ВВП, у 2010 – 17,6%,а у 2011 році вони складають209 036000 тис. грн. При цьому не слід забувати, що розмір пенсійних внесків становить 35% – однин із найвищих показників серед країн Європи [5].

Для вирішення цих проблем запропонуємо наступні альтернативи:

-відкладення набуття чинності реформи до певної стабілізації економіки України;

- забезпечення країною робочих місць як для молоді, так і для людей літнього віку;

- певна стабілізація макроекономічних показниківв ході проведення реформи;

-внесення до законопроекту ряду поправок,які мінімізують наслідки пенсійної реформи;

- збільшення розмірів середньомісячних пенсій за рахунок недержавного пенсійного фінансування, аджемаксимальний розмір пенсії за цією реформою знаходитьсяна рівні 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність (нині – 7640 грн.), а нині понад дві третини пенсіонерів отримують пенсії до 1 тис гривень. У той же час, середній розмір «спеціальних» пенсій щонайменше у 2,5 рази перевищує середній розмір пенсії призначеної на загальних умовах.

- забезпечення соціальної справедливості – це морально обґрунтований критерій співвідношення діяльності людини та її положення в суспільстві. Незаперечною основою принципу соціальної справедливості у пенсійному забезпеченні виступає залежність трудових пенсій від трудового вкладу громадян. Проте чинне законодавство у багатьох випадках відступає від цієї залежності.

- необхідністьпроведенняроз'яснювальної роботи положень закону «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи»серед громадян.

Молоді науковці зазначають, що перш ніж проводити реформи, необхідно провести відповідно пробні розрахунки, а не спочатку запровадити, а потім давати «задній хід», тому що ця реформа не дає позитивного наслідку.

Отже, пенсійна реформа має як негативні, так і позитивні сторони. Як ми бачимо, що в умовах бурхливого безробіття в Україні, пенсійна реформа не може дати позитивного наслідку, а з іншого боку ця реформа необхідна, ураховуючи тенденції демографічної ситуації, які відбуваються в Україні.

Варто зазначити, що прийняття реформи супроводжується соціальними протестами населення країни, адже керівництво держави хоче вирішитипроблему пенсійного забезпечення за рахунок самих робітників і пенсіонерів.Але необхідність її впровадження в життя не викликає сумнівів ні в законодавця, ні в пересічного громадянина, – адже відтворення економіки України не повинно проводитися за рахунок пенсіонера.

Література:

1. Електронний ресурс: режим доступу [pension.kiev.ua].
2. Електронний ресурс: режим доступу[www.ut.net.ua].
3. Електронний ресурс: режим доступу [www.tsn.ua].
4. Електронний ресурс: режим доступу [www.apteka.ua].
5. Електронний ресурс: режим доступу [www.ukrstat.gov.ua].
6. Електронний ресурс: режим доступу [www.ukr.obozrevatel.com].

В. Горбачук,
О. Морозов
(Київ)

МЕХАНІЗМИ ПЕРЕГОВОРІВ І ПОСЕРЕДНИЦТВА ДЛЯ УГОД

Якщо гроші відіграють роль середовища для обміну товарів і послуг, то посередники відіграють роль середовища для переговорів та угод між людьми. Обміни сприяють спеціалізації та ефективності, а переговори й угоди – розвитку підприємництва, вибору й організації виробництва [1].

Припустимо, в одного продавця єдиного товару (сторони 1) є один потенційний покупець (сторона 2):

якщо продавець є оптовим (типу W (wholesale)), то його цінність (value) $V_1(W)$ товару рівна 40 [UAH];

якщо продавець є роздрібним (типу R (retail)), то його цінність $V_1(R)$ товару рівна 0;

коли покупець є типу W, то його цінність $V_2(W)$ товару рівна 10;

коли покупець є типу R, то його цінність $V_2(R)$ товару рівна 50.

Значення цінності товару є приватною інформацією, але кожна сторона знає, що інша сторона є типу W чи R із незалежною ймовірністю 50 %. Загалом кожна сторона торгівлі може мати континуум типів [2].

Сторона 1 продає товар, а сторона 2 купує його, якщо (сподівана) ціна (price) P товару задовольняє нерівності

$$V_1 \le P \le V_2 \qquad (1)$$

Посередник допомагає сторонам 1 і 2 домовитися про торгівлю, яка загалом має 4 ситуації:

		2	
		W	R
1	W	0: $V_1(W) = 40 > 10 = V_2(W)$	1: $V_1(W) = 40 < 50 = V_2(R)$
	R	1: $V_1(R) = 0 < 10 = V_2(W)$	1: $V_1(R) = 0 < 50 = V_2(R)$

Таким чином, товар можна продати й купити в усіх ситуаціях, крім єдиної ситуації (W, W), коли обидві сторони є типу W. У ситуації (W, W) нерівність (1) має ймовірність 0, а у будь-якій іншій ситуації нерівність (1) може мати (максимальну) ймовірність 1.

Якщо посередник рекомендує ціну товару за простим правилом

$$P = \frac{V_1 + V_2}{2}, \qquad (2)$$

то ціна купівлі-продажу товару може мати такі значення:

$$P(W,R) = \frac{V_1(W) + V_2(R)}{2} = \frac{40+50}{2} = 45,$$

$$P(R,R) = \frac{V_1(R) + V_2(R)}{2} = \frac{0+50}{2} = 25,$$

$$P(R,W) = \frac{V_1(R) + V_2(W)}{2} = \frac{0+10}{2} = 5.$$

Оскільки кожна сторона знає, що інша сторона є типу W чи R із незалежною ймовірністю 50 %, то кожна з 4-х ситуацій відбувається з імовірністю 25 %, а товар продається й купується з імовірністю 75 %.

Якщо сторона 1 є типу R і повідомляє, що вона є типу R, то її сподіваний виграш (expected gain) становить

$$E\,G_1(RR) = 0.5 \times [P(R,W) - V_1(R)] + 0.5 \times [P(R,R) - V_1(R)] = 0.5 \times (25-0) + 0.5 \times (5-0) = 15; \qquad (3)$$

якщо сторона 1 є типу R і повідомляє, що вона є типу W, то її сподіваний виграш перевищує її сподіваний виграш $E\,G_1(R)$:

$$E\,G_1(RW) = 0.5 \times [P(W,R) - V_1(R)] = 0.5 \times (45-0) = 22.5\ . \qquad (4)$$

Іншими словами, правило (2) створює стимул для нейтральної до ризику сторони 1 повідомляти невірну

інформацію.

Тому посередник може ввести параметр до плану (2) так, що $P(W,R) = V_2(R) - y = 50 - y$, $P(R,R) = \frac{V_1(R)+V_2(R)}{2} = \frac{0+50}{2} = 25$, $P(R,W) = y$.

Оскільки тоді у ситуації (R, W) нерівність (1) може мати місце з умовною ймовірністю $q \in [0,1]$, то за симетрії у ситуації (W, R) нерівність (1) теж може мати місце з імовірністю q :

		2	
		W	R
1	W	0: $V_1(W) \le V_2(W)$	q : $V_1(W) \le 50 - y \le V_2(R)$
	R	q : $V_1(R) = 0 < 10 = V_2(W)$	1: $V_1(R) \le 25 \le V_2(R)$

Умова участі (participation constraint) сторони 2 у такому плані – це

$P(R,W) = y \le V_2(W) = 10$. (5)

При цьому аналогічно до співвідношення (3)

$$EG_1(RR) = 0.5q \times [P(R,W) - V_1(R)] + 0.5 \times [P(R,R) - V_1(R)] =$$
$$= 0.5q \times (y-0) + 0.5 \times (25-0) = 0.5qy + 12.5 ;$$

аналогічно до співвідношення (4)

$$EG_1(RW) = 0.5q \times [P(W,R) - V_1(R)] = 0.5q \times (50 - y - 0) = 25q - 0.5qy ;$$

звідси умова інформаційного стимулу (informational incentive constraint) для сторони 1 повідомляти вірну інформацію – це умова

$$0.5qy + 12.5 = EG_1(RR) \ge EG_1(RW) = 25q - 0.5qy ,$$

$$25q - qy \le 12.5 , \quad q \le \frac{12.5}{25-y} .$$

Зазначимо, що тоді в силу умови (5)

$$q \le \frac{12.5}{25-y} \le \frac{12.5}{25-10} = \frac{12.5}{15} = \frac{5}{6} ,$$

а при $y = 10$, $q = \frac{5}{6}$ маємо

$$EG_1(RW) = q(25 - 0.5y) = \frac{5(25 - 0.5 \times 10)}{6} = \frac{5 \times 20}{6} = \frac{100}{6} ,$$

.

Даний сумісний за стимулами план (incentive compatible plan) посередництва має такі 4 ситуації:

		2	
		W	R
1	W	0: $V_1(W) \le V_2(W)$	$\frac{5}{6}$: $V_1(W) \le 40 \le V_2(R)$
	R	$\frac{5}{6}$: $V_1(W) \le 10 \le V_2(R)$	1: $V_1(R) \le 25 \le V_2(R)$

Тоді посередник не домовляється про взаємовигідну торгівлю з імовірністю

$$(1-q) \times 0.25 + (1-q) \times 0.25 = (1-q) \times 0.5 = \left(1 - \frac{5}{6}\right) \times 0.5 = \frac{1}{12} ,$$

що свідчить про певну ex post (класичну) неефективність розміщення товару між сторонами торгівлі при цьому плані: ex post, після повідомлення сторонами своїх типів, взаємовигідна торгівля буде у кожній ситуації, крім (W, W).

При цьому плані ex ante сподіваний виграш сторони 1 дорівнює

$$\frac{1}{4}\times\left[0+\frac{5}{6}(40-40)+\frac{5}{6}(10-0)+(25-0)\right]=\frac{50+150}{4\times 6}=\frac{200}{24}=\frac{25}{3},$$

а ex ante сподіваний виграш сторони 2 –

$$\frac{1}{4}\times\left[0+\frac{5}{6}(50-40)+\frac{5}{6}(10-10)+(50-25)\right]=\frac{50+150}{4\times 6}=\frac{200}{24}=\frac{25}{3}.$$

Будь-який інший сумісний за стимулами план не дає більшого ex ante сподіваного виграшу кожній стороні. Тому цей план називають ex ante ефективним за стимулами (incentive efficient) [3]. При цьому плані сподіваний виграш сторони 1 типу W становить

$$E\,G_1(W)=\frac{1}{2}\times\left[0+\frac{5}{6}(40-40)\right]=0,$$

а типу R –

$$E\,G_1(R)=\frac{1}{2}\times\left[\frac{5}{6}(10-0)+(25-0)\right]=\frac{50+150}{12}=\frac{50}{3}.$$

Дещо видозмінимо ex ante ефективний за стимулами план, отримуючи проміжний ефективний за стимулами (interim incentive efficient) план [3]:

		2	
		W	R
1	W	0: $V_1(W)\le V_2(W)$	$\frac{5}{8}$: $V_1(W)\le 45\le V_2(R)$
	R	$\frac{5}{8}$: $V_1(W)\le 5\le V_2(R)$	1: $V_1(R)\le 25\le V_2(R)$

Будь-який інший сумісний за стимулами план не обиратиметься кожною стороною, яка вже знає власний тип і ще не знає типу іншої сторони.

Література:

1. Горбачук В. М. Методи індустріальної організації. Кейси та вправи. Економіка та організація виробництва. Економічна кібернетика. Економіка підприємства. – К.: А.С.К., 2010. – 224 с.

2. Myerson R. Analysis of incentives in bargaining and mediation / Negotiation analysis. H. P. Young (ed.) – Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1991. – P. 67–85.

3. Holmstrom B., Myerson R. Efficient and durable decision rules with incomplete information // Econometrica. – 1983. – 51. – P. 1799–1819.

Ольга Горохова
(Харків)

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

В структурі промисловості України велику питому вагу займають галузі важкої індустрії, особливо машинобудування, чорна металургія та вугільна промисловість. Важка промисловість формує більше ніж 80% загальної вартості реалізованої продукції промисловості, в тому числі на машинобудування припадає 12-14%. Динамічному розвитку вітчизняного машинобудування у поточному році сприяла позитивна економічна ситуація у країнах – основних імпортерів вітчизняної продукції машинобудування. Темп приросту у машинобудуванні за підсумками січня-квітня 2011 року становив 23,2% та був забезпечений переважно збільшенням обсягів виробництва саме кінцевої продукції, а не напівфабрикатів або комплектуючих. Зростання спостерігалося у всіх підвидах машинобудівної промисловості: виробництві транспортних засобів та устаткування (на 33,4%), виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування (на 18,7%), виробництві машин та устаткування (на 14,3%) [1].

Збереження тенденції зростання у машинобудуванні, так само як і в ряді інших внутрішньоорієнтованих виробництв, сприяє формуванню позитивних структурних зрушень у промисловості, що дозволяє позитивно оцінювати перспективи її розвитку (у структурі промислового виробництва частка машинобудування зросла з 10,6% у 2009 році до 11,4% у 2010 році).

На сьогоднішній день багатогалузевий машинобудівний комплекс України об’єднує понад 11 тисяч підприємств. Частка машинобудування в українській промисловості перевищує 15%, у ВВП складає

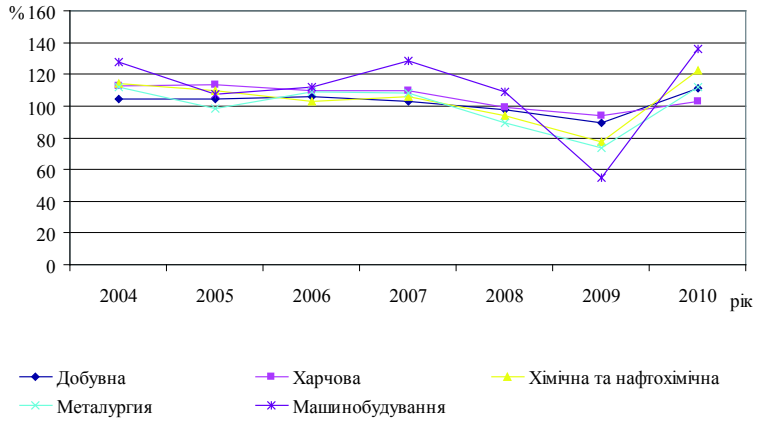

Рис. 1 Динаміка індексів промислової продукції (відповідно до попереднього року)

близько 12% [2]. В Україні в докризовий період темпи зростання машинобудування випереджали темпи зростання як промисловості, так і ВВП в цілому (рис. 1).

Попит на продукцію машинобудування характеризується високою чутливістю до загальноекономічних циклів і залежить від доступу до кредитних ресурсів. У результаті чого, у 2010 році темпи падіння по сегментах під впливом зменшення інвестиційного попиту як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, були вищими порівняно з іншими секторами економіки. У результаті більше всього постраждала сфера транспорту і транспортного устаткування (падіння на 64% відносно аналогічного періоду попереднього року). Загалом за 2010 рік обсяги реалізації продукції машинобудування зменшилися на 42% після зростання на 28% у 2009 році, при цьому, спад виробництва склав майже 39%, в інших галузях він склав – 6 - 26,7%. Отже, в наслідок світової кризи саме машинобудівна галузь постраждало найбільше, порівняно з іншими галузями промисловості.

У машинобудуванні у березні 2010 року відбулось прискорення темпів зростання обсягів виробництва як до попереднього місяця (до 22% проти 16,1% у лютому до січня), так і до відповідного місяця попереднього року (до 33,6% проти 19,2% у лютому до лютого 2009р.) [2]. Зростання обсягів виробництва було зафіксовано у всіх ключових підвидах машинобудування (рис. 2).

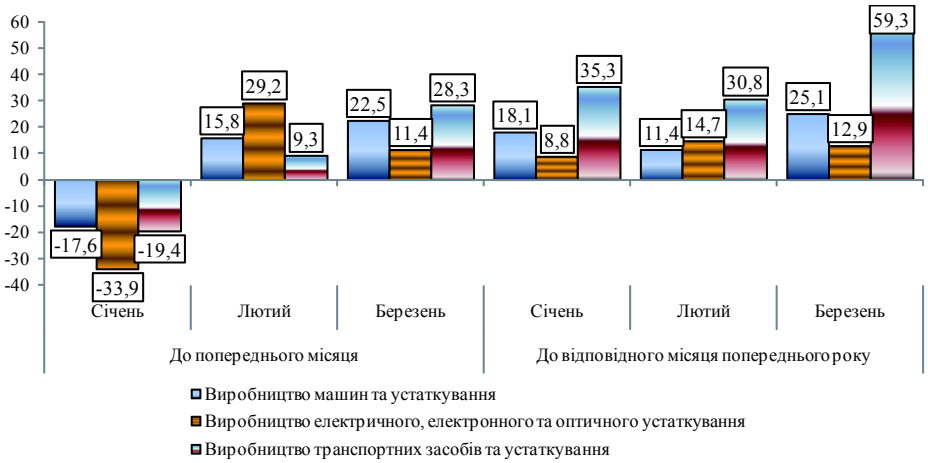

Рис. 2. Темпи приросту/зниження виробництва основної продукції машинобудування у 2010 році, %

Така позитивна динаміка місячних показників сприяла прискоренню кумулятивного темпу зростання до 25,7% (проти 20,8% у січні-лютому 2010 року).

За даними Держкомстату України перша половина 2010 року відзначилася незначним, покращення роботи цієї галузі [2]. Так, зростанням індексу продукції машинобудування, який за січень-липень поточного року склав 31,3% до відповідного періоду попереднього року.

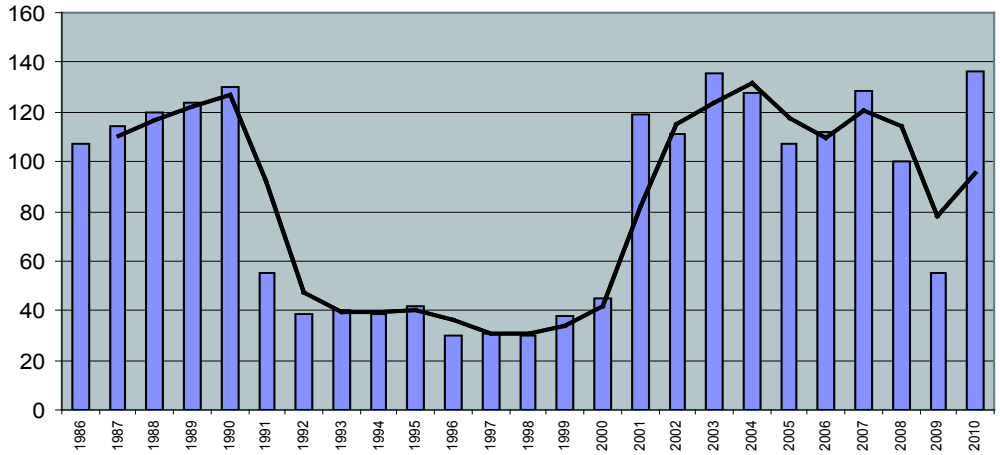

Рис. 4. Індекси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року)

Ріст цього сектору промисловості зумовлений, переважно, відновленням інвестиційного попиту на зовнішніх ринках. Протягом семи місяців 2010 року обсяг реалізації транспортних засобів та устаткування збільшився на 76%, до відповідного періоду попереднього року. Продажі виробничого устаткування і машин протягом семи місяців поточного року збільшилися на 21,4%, на сегмент іншого устаткування припало скромніше зростання (рис. 5).

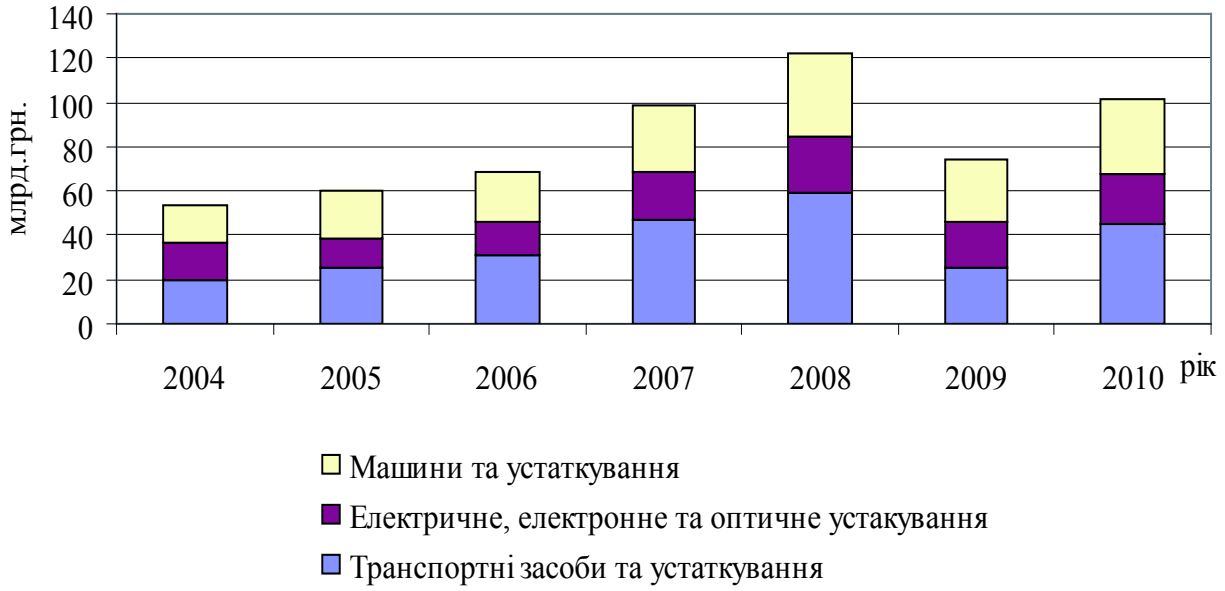

Рис. 5. Обсяги реалізації продукції машинобудування в Україні, млрд. грн.

Слід зауважити, що машинобудівна галузь в Україні є експортоорієнтованою, на зовнішні ринки реалізується близько половини виробленої продукції. При цьому експорт недиверсифікований і припадає переважно на країни СНД (насамперед Росію), які також сильно постраждали від кризи. У результаті чого, різке скорочення інвестиційної активності у 2009 році на основних ринках збуту призвело до зменшення експорту продукції машинобудування на 37% – до 6,89 млрд. дол. США [3]. У першій половині 2010 року, за рахунок поступового відновлення інвестиційного попиту на зовнішніх ринках відбулося зростання експорту продукції машинобудування, порівняно з відповідним періодом попереднього року, більш ніж на 40% – до 3,94 млрд. дол. США.

Машинобудування характеризується високим рівнем загальногалузевих ризиків, що пов'язано з нестабільністю попиту і високим рівнем капіталоємності. Попит на продукцію машинобудування характеризується високою чутливістю до загальноекономічних циклів, залежністю від інвестиційної активності, а також доступу до позикового капіталу. Машинобудівний комплекс України є експортоорієнтованим, проте рівень диверсифікації зовнішніх ринків збуту є недостатнім: припадає в основному на Росію та країни СНД, які також сильно постраждали від кризи.

Таким чином, у 2009 році обсяги реалізації продукції машинобудування зменшилися на 40% після зростання на 24% у 2008 році, при цьому, спад виробництва склав майже 45%, інші галузі – 6-26,7%. Отже не зважаючи на те, що машинобудування постраждало найбільше, порівняно з іншими галузями промисловості перша половина 2010 року відзначилася зростанням індексу продукції машинобудування, який за січень-липень поточного року склав 131,3% до відповідного періоду попереднього року, тобто можна говорити про наявність потенційних можливостей для підвищення рівня конкурентоспроможності цієї галузі.

Література:

1. Кузнєцова Л. Структурні зміни у промисловості України: критерії прогресивності / Л. Кузнєцова // Економіст. – 2005. – №8. – С. 50-55.
2. Соціально-економічне становище України. – htth;//www.ukrstat.gov.ua.
3. Статистичний щорічник України за 2008 р. – К.: Державне підприємництво „Інформаційно-аналітичне агенство", 2009. – 566 с.

Юлія Гришко
(Кременчук)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

У XVII-XVIII ст. економічна наука існувала переважно як наука про державне господарство, про економіку національних держав, якими управляли, як правило, абсолютні монархи. Саме зростаючою роллю держави у первісному нагромадженні капіталу та зовнішній торгівлі обумовлена поява терміну «політична економія».

У другій половині XIX ст. після виходу «Капіталу» К. Маркса політична економія переживала глибоку кризу. Вона поділилася на дві гілки:

– політичну економію, в основі якої лежала теорія марксизму;
– економікс, в основі – теорія маржиналізму.

Марксизм виступав як революційне вчення, яке проголошувало швидкий

кінець капіталізму. Маржиналізм зайняв охоронну по відношенню до капіталістичного суспільства позицію, яка відобразилася перед усім у небажанні обговорювати соціально – політичні аспекти буржуазної економіки (питання революцій, відносин між класами). Щоб підкреслити свою прихильність «чистій економічній теорії» прихильники маржиналізму навіть відмовилися від самого терміна «політична економія» на користь більш нейтрального – «economics».

Істотні відмінності між політичною економією й економікс:

1. Економікс ігнорує категорію “виробничі відносини”, сутність яких розкривають відносини економічної власності, зводить останніх до майнових прав, або вольового відношення людини до речі. Такий підхід приховує величезну концентрацію власності, доходів від неї в руках окремих людей, країн. Економікс дотримується індивідуалізму, відкидаючи колективні цінності.
2. Політична економія досліджує причинно – наслідкові зв’язки в економічних процесах, а економікс лише фіксує деякі узагальнення без з’ясування їх причин. Такий підхід відповідає вимогам позитивної економічної теорії. Політична економія досліджує сутність, глибинні зв’язки економічних явищ, а економікс – насамперед, поверхневі, зовнішні, функціональні. Економікс дотримується мінової концепції (про переважну роль сфери обміну). Політична економія – фундаментальна економічна наука, яка вивчає методологічні і теоретичні проблеми всіх стадій руху суспільного продукту (виробництва, розподілу, обміну, споживання). В економікс обґрунтована незначна (порівняно з політекономією) кількість економічних законів, причому деякі з них передбачають незмінності низки умов, які у дійсності змінюються.

Оцінюючи економікс, лауреат Нобелівської премії М. Алле пише: «Впродовж чотирьох десятиріч економічна література розвивалася у хибному напрямі: у бік абсолютно штучних і відірваних від життя економічних моделей з переважанням математичного формалізму…, що є значним кроком назад”.

Українські економісти С.В. Мочерний і Я.С. Мочерна дають наступну порівняльну оцінку економікс і політичної економії: «З погляду методології в економікс переважає кількісний підхід (у політичній економії – якісний та сутнісний аналіз у поєднанні з кількісними характеристиками), функціональний аналіз (замість причинно – наслідкового), суб’єктивно – ідеалістичний (замість об’єктивного у поєднанні з суб’єктивними оцінками), цивілізаційний (замість формаційного, у т.ч. класового в поєднанні із цивілізаційним). Крім того, економічна теорія у формі «економікс» абстрагується від глибоких соціально – економічних суперечностей і вад капіталістичного суспільства» [1, с. 33].

Характеризуючи маржиналістську концепцію, яку сповідує «економікс», відомий американський економіст Р. Хейлброннер запитував: «що може зробити гранична корисність із гігантськими корпораціями, військово – промисловим комплексом, імперіалізмом, життям у гетто? Чи не є час, витрачений на її вивчення, простим відволіканням від таких пекучих проблем економічного життя?».

Економікс як наука носить більш прикладний характер порівняно з марксистською політекономією. Економікс – це наука про принципи функціонування економіки на мікро-, мезо-, макрорівнях. Загальна економічна теорія поділяється на політичну економію і функціональну економічну теорію (економікс). Остання, в свою чергу, – на мікроекономіку і макроекономіку.

Слід зауважити, що будь-які фундаментальні дослідження в мікро- і макроекономіці мають виходом на узагальнення політекономічного характеру. Отже, в субординації економічних наук політичну економію варто поставити на саму вершину. Це вінець економічної науки. П. Самуельсон писав, що людина, яка не вивчає політичну економію, при сприйнятті економічної дійсності подібна до «глухого, який намагається оцінити музичний твір». Таким чином, розуміння економічної теорії лише як набору моделей та формул обмежує її пізнавальну роль. Економічна теорія досліджує реальні процеси розвитку економіки і теоретично узагальнює їх.

Зміни в господарському житті, глобальні зрушення в розвитку світової цивілізації вимагають нових теоретичних узагальнень [2, с. 32] Основним змістом сучасної епохи є перехід людства від індустріальної до постіндустріальної, інформаційної стадії цивілізаційного прогресу, що пов’язано з докорінними змінами у продуктивних силах, виробничих відносинах, місці і ролі людини у виробництві та суспільстві. Виникла потреба в аналізі впливу політичних інститутів і процесів на функціонування економіки. Економічна ж теорія втратила історичну складову. Тому багато хто з економістів вважають за необхідне появу нової політичної

економії як загальнотеоретичної науки. На думку К. Молчанова розвиток політичної економії, перехід до «нової політичної економії» є закономірним і повинен здійснюватися на основі марксистсько – ленінської теорії з урахуванням сучасних проблем і теорій. С. Дзарасов пропонує включити до нової відродженої політичної економії класичну, посткейсіанську, інституційну та неомарксизм. Професор В. Черковець – включити до підручників з політекономії усі сучасні економічні теорії, звернувши особливу увагу на класичну політичну економію і марксизм. Деякі дослідники проблеми нової політичної економії вважають, що кейнсіанству, інституціоналізму, неокласиці марксистська методологія є чужою.

На мій погляд, усі теорії до підручників включати недоцільно. Треба вибрати найбільш логічні, обґрунтовані, розвинути їх, визначити перспективу, знайти точки дотику між ними, додати нові, кардинальні ідеї, щоб підручник став енциклопедією кращої економічної думки.

Я вважаю, що нам потрібна не нова політична економія, а глобальний крок в розвитку старої політекономії, політекономії як науки взагалі, тому що відставання і перекіс економічної теорії став очевидним. Не глибина зрушень у суспільно – економічному розвитку призвела до того, що економічна теорія переживає глибоку кризу, а хронічне відставання самої економічної теорії, особливо вітчизняної. Саме остання була у свій час однією з причин розпаду Радянського Союзу. Саме відсутність глибокого аналізу економіки, а значить і глибоких висновків (на відміну від «Капітала» К.Маркса), призвели до глибокої кризи в економічній теорії і криз в економіці. Нашим ведучим політекономам слід проявити творчість, інтелект, підтвердивши закономірність перетворення людини економічної в людину творчу. Нові підручники допоможуть нашій молоді стати творчою, доведуть їй, що інформація і знання перетворюються у головний виробничий ресурс. Якщо матеріальні форми власності, фізичний капітал може відчужувати і монополізувати порівняно невелика частка суспільства, то інтелектуальна власність, власність на знання невідчужувана [4, с. 21].

Я не згодна з думкою деяких економістів, що нова політична економія об’єднує політику і економіку, тоді як в ортодоксальній політекономії назва означала «закони державного і суспільного управління»; що нова політична економія являє собою науковий симбіоз політології та економіки. Назва науки «політична економія» повинна відображати не тільки єдність політики і економіки, вплив політичних процесів на економіку, а й проблему державного управляння економікою в умовах зростання, ускладнення останньої. Треба не забувати, що сучасний капіталізм – не чисто ринкова, а змішана, регульована економіка. В постіндустріальному суспільстві це регулювання повинно бути тоншим, творчим, багатоплановим і в той же час не перетворюватися в тотальне одержавлення економіки, як це було в радянські часи. Політична економія – не стикова наука між політологією і економікою. Це фундаментальна теоретична наука, застосування законів і принципів якої проявляється в узагальненнях і висновках конкретних економічних наук. Яку б значну проблему конкретної економіки ми не взяли, в її основі – закон вартості чи капіталізації доходу, вчення, про основний капітал, що розкриті і науково обґрунтовані економічною теорією [3, с. 14].

Література:

1. Мочерний С.В. Політична економія: Навч. посібн. / С.В. Мочерний, Я.С. Мочерна. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К.: Знання, 2007. – 684 с.
2. Корнійчук Л. Політекономія: виникнення і еволюція / Корнійчук Л. // Економіка України. – 2011. – № 1 – С. 82.
3. Чухно А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі / Чухно А. // Економіка України. – 2009. – № 4 – С. 14.
4. Чухно А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі / Чухно А. // Економіка України. – 2009. – № 5 – С. 21.

Ірина Гріньова
(Вінниця)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах трансформації економіки України істотно підвищується роль ефективної рекламної політики в адаптації функціонування вітчизняних підприємств до змін, що відбуваються.

Рекламна діяльність підприємств стає індикатором свободи підприємницької діяльності, ефективним інструментом впливу на соціально-економічну поведінку потенційних споживачів і спрямовується на вирішення складної проблеми – формування попиту. Слід зазначити, що питання рекламної діяльності підприємства сприяє поповненню місцевих бюджетів, стосується та зачіпає інтереси всіх учасників рекламного ринку – рекламодавця, виробника, розповсюджувача реклами та споживача.

Однією із важливих складових конкурентоспроможності підприємства є ефективне управління рекламною діяльністю, адже розвиток ринкових відносин, посилення конкуренції вимагає проведення адекватних рекламних кампаній, повнішого використання системи маркетингових комунікацій, підвищення

ефективності рекламної діяльності, застосування нестандартних рекламних заходів.

Актуальність дослідження удосконалення управління рекламною діяльністю та можливості застосування нестандартних рекламних заходів обумовлена складністю і невирішеністю ряду проблем, пов'язаних з процесом цілеспрямованої дії на рекламну діяльність.

По-перше, реклама, виступаючи необхідним атрибутом ринку, інструментом розвитку ринкових відносин, може істотно впливати на позицію підприємства на ринку. Об'єкт господарювання, що слабо використовує засоби реклами, різко знижує свої можливості досягнення успіху в конкурентній боротьбі. Будучи засобом конкурентної боротьби, реклама загострює її та сприяє підвищенню якості товарів та послуг.

По-друге, із зростанням значення рекламної діяльності для підприємства посилюється необхідність наукового підходу до відповідних рішень. Від виявлення явищ, які відбуваються в області рекламної діяльності, необхідно перейти до їх узагальнення, аналізу, постановки та вирішення проблем.

По-третє, дієвість реклами в значній мірі залежить від правильного застосування відповідних методик, форм і засобів впливу на споживача. Тенденції останніх років показують, що управління рекламною діяльністю переходить у відання топ – менеджерів підприємств. А сучасні ринкові відносини, у свою чергу, вимагають від них глибоких знань, що стосуються суті реклами, її особливостей в окремій галузі, планування рекламної діяльності, розробки рекламних звернень, обирання засобів розповсюдження реклами, формування бюджету і оцінки ефективності реклами.

Проблемам розв'язання питань про розвиток управління рекламною діяльністю, останнім часом присвячено досить багато наукових праць відомих зарубіжних та вітчизняних вчених таких, як: Дж. Бернет, Ф. Джефкінс, І.Л. Вікентьева, В.Л. Музиканта, Ф.Г. Панкратова, Н.С. Пушкарьова, І.Я. Рожкова, О.А. Феофанова, А.В. Вовчака, С.С. Гаркавенко та інші. Свої методики оцінки ефективності реклами, адаптовані до українських умов, запропонували такі учені, як: Є.В. Ромат, Т.О. Примак, Л.О. Попова, Б.А. Обритько, Р.М. Левешко, Т.І. Лук'янець.

Погляди науковців та практиків щодо аспектів рекламної ефективності не одностайні. Їх можна поділити на тих, які вважають, що при плануванні й управлінні рекламною діяльністю, доцільніше використовувати стандартизований підхід, та тих, які вважають за необхідне використовувати локальний підхід.

Планування рекламної діяльності необхідно пов'язувати з усіма розділами бізнес-плану підприємства, це допоможе чітко визначити місце реклами у комплексі маркетингових комунікацій, виходячи з конкретної цінової і товарної політики та діяльності щодо організації продажу товарів.

Планування та реалізація рекламного процесу має кілька етапів:

1. вивчення та дослідження товарів підприємства та його конкурентів;
2. розробка цілей рекламної комунікації;
3. визначення методу розрахунку, та бюджету рекламної діяльності;
4. вибір засобів і носіїв реклами;
5. визначення завдання та створення рекламних звернень;
6. розробка бізнес-плану комунікацій та його невід'ємної частини – рекламної діяльності підприємства [1, с. 278-281].

Враховуючи позитивні та негативні сторони реклами, слід так її використати, щоб шляхом надання необхідної інформації переконати покупця у доцільності придбання конкретного товару, звести до мінімуму негативний вплив.

Удосконалення рекламної діяльності неможлива без дотримання таких умов:

1) рекламна інформація має бути новою і неочікуваною;
2) особливо активно рекламу слід використовувати на стадіях упровадження товару на ринок і зростання обсягу продажу;
3) реклама має підкреслювати особливості товару, які відрізняють його від аналогів;
4) реклама найефективніша при зростаючому попиті;
5) систематичність реклами: оптимальним вважається щотижневе подання інформації, максимально припустимим – щоквартальне.

Наприклад, на пряму рекламу поштою після першого посилання відповідають 4-10% адресатів, після другого – до 35, після третього – до 60, після четвертого – до 95%.

Особливе місце в управлінні рекламною діяльністю слід відвести плануванню рекламних заходів. Як правило, план рекламних заходів складається з таких розділів:

1) Загальна характеристика рекламної практики (характеристика рекламної практики підприємств, які випускають аналогічну продукцію, та інформація, яка необхідна для правильного планування реклами).
2) Цілі й завдання реклами.
3) Методи й засоби реклами.
4) Кошторис реклами.
5) Оцінка ефективності реклами:

Крім того, ефективність управління рекламною діяльністю на підприємстві визначається ефективністю функціонування та використання кожного елемента системи управління, а саме: раціональністю структури застосуванням наукових, інноваційного характеру, методів управління, швидкістю, повнотою інформаційного забезпечення, кваліфікацією працівників, їхнім умінням творчо підходити до вирішення

конкретних проблем управління [2, с. 36-39].

Ще одним критерієм при визначенні ефективності управління рекламною діяльністю є задоволеність ступенем реалізації інтересів учасників процесу.

При застосуванні цього підходу до оцінки ефективності управління рек¬ламною діяльністю необхідно виділити групи (власники, керівництво підпри¬ємства, менеджери середньої ланки, споживачі, суспільство тощо). Кожна з цих груп має свої інтереси, на підставі яких можуть бути сформульовані цілі діяльності підприємства та критерії ефективності управління рекламною діяльністю.

Оскільки інтереси зацікавлених груп у рекламній діяльності підприємства різні, то критерієм ефективності управління є здатність підтримувати певний баланс між такими різними цілями, як обсяг продажів, прибуток, доходи, дотримання інтересів персоналу і покупців, захист навколишнього середовища тощо. Необхідно зазначити, що узгодження цих інтересів і формування на їхній основі комплексу рекламних цілей підприємства є основною задачею управління [3, с. 127-132].

Отже, аналіз діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкової економіки показує, що користь від реклами залежить від правильності відповідей на запитання: хто, що і кому повинен сказати за даних умов і через який канал (засіб), для того щоб виконати намічені завдання. А ефективне управління рекламною діяльністю – це цілеспрямована дія на об'єкт за допомогою різних важелів, методів і стимулів упродовж тривалого безперервного процесу, що охоплює всі елементи системи управління рекламною діяльністю, а також усі чинники, які впливають на ефективність рекламних заходів.

Таке врахування ефективності дозволяє не тільки отримати інформацію про доцільність реклами і результативність окремих засобів розміщення рекламної інформації, але й визначати умови оптимального впливу реклами на споживачів.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасний підхід до управління рекламною діяльністю займає дуже важливе місце в конкурентоспроможності будь-якого підприємства. Тому слід постійно приймати збалансовані, науково – обґрунтовані рішення щодо управління рекламною діяльністю.

Література:

1. Лук'янець Т.І. Маркетингова політика комунікацій / Лук'янець Т.І. Навч. Посіб. – Київ КНТЕУ 2003. – 440с.
2. Джефкінс Ф. Реклама //: Практ. Посіб.: Пер. з 4-го англ. вид. / Доповнення і ред. Д. Ядіна. – К.: Т-во “Знання”, 2001. – 456 с.
3. Оністрат О. В. Ефективність рекламної діяльності підприємств / Оністрат О.В. // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №7.

Юлія Драпей
(Переяслав-Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ВИКОНАНИХ РОБІТ І НАДАНИХ ПОСЛУГ

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати підприємства, а також її розкриття у фінансовій звітності регламентується П(С)БО 15 «Дохід» та П(С)БО 16 «Витрати».

Згідно П(С)БО 15 «Дохід», дохід визнається збільшенням активу або зменшенням зобов'язань, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Отже, виходячи з цього можна стверджувати, що дохід – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, внаслідок чого збільшується власний капітал (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства).

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін продукцією (товарами, роботами, послугами та іншими активами), які є подібними за призначенням та мають однакову ринкову вартість. Дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату складання балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції [5, с. 24].

Дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі ринкової вартості активів, що отримані або підлягають отриманню.

Величина доходу впливає на показник прибутку, який є заключним фінансовим результатом діяльності підприємства. Прибуток – це економічна категорія, що визначається як різниця між загальною виручкою і загальними витратами, або різниця між доходами і витратами. Виручка означає суму грошей, отриману від продажу продукції, виконаних робіт та наданих послуг; розраховується способом множення ціни товару на кількість його реалізованих одиниць. Витрати – це сума спожитих на виробництво товарів, робіт і послуг ресурсів виробництва.

Методологічні основи обліку доходів і відображення їх у звітності визначаються МСФЗ 18 «Дохід» і П(С)БО 15 «Дохід». Порівняння основних положень зазначених стандартів свідчить про наявність спільних моментів. Це, насамперед, стосується критеріїв визнання доходу, класифікації доходів за видами діяльності, оцінки доходів, порядку відображення у звітності тощо.

Згідно М(С)БО 18 «Дохід», дохід від виконаних робіт та наданих послуг визнається при застосуванні методу поетапного виконання робіт і методу пропорційного періоду нарахування за визначений період.

МСБО 18 «Дохід» визнає, що коли послуги надаються шляхом невизначепої кількості дій за визначений період часу, дохід може бути визнаним на основі методу рівномірного нарахування за визначений період, окрім випадків, коли є свідчення на користь іншого методу, який краще відображає етап завершеності. Проте якшо певна дія є значно суттєвішою порівняно з іншими діями, визнання доходу відкладається до моменту виконання цієї суттєвої дії [2, с. 31].

Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Таким чином, витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого зменшується власний капітал (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками).

В законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» одним із принципів бухгалтерського обліку є нарахування та відповідність доходів і витрат. Згідно цього принципу – для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.Виходячи з цього слід зауважити, що завдяки цьому принципу в обліку формується реальна інформація про фінансовий стан підприємства, адже доходи і витрати відображаються в момент їх виникнення, а не в момент сплати або отримання коштів, як передбачалося раніше касовим методом [4, с. 16].

Для обліку доходів та витрат передбачено відповідно окремі класи рахунків (для обліку доходів – 7 клас, для обліку витрат – 8 та/або 9 клас). В кінці звітного періоду залишки по рахунках цих класів переносяться на рахунок 79 «Фінансові результати», а потім залишок по цьому рахунку переноситься на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Інформація, що формується на рахунках 7-го, 8-го та 9-го класів у бухгалтерському балансі прямо не відображається. Зовнішні користувачі (потенційні інвестори, кредитори) бачать лише підсумкову інформацію про діяльність підприємства у вигляді прибутку чи збитку.

Процес реалізації доходів і витрат являє собою завершальну стадію кругообігу господарських засобів, яка безпосередньо пов'язана із реалізацією виконаних робіт та наданих послуг підприємством і, як наслідок, із визначенням фінансового результату його діяльності.

В ринковій економіці процесу реалізації відводять виключно важливе значення, оскільки вся увага сконцентрована безпосередньо на потребах споживачів. Питання постачання і організації виробництва сьогодні повинні підпорядковуватися головним питанням, що виробляти і кому реалізувати, а також, яким чином побудувати підприємству свою цінову політику на ринку з метою досягнення максимальної економічної ефективності.

Оскільки в бухгалтерському обліку знаходять відображення всі сторони господарської діяльності підприємства, то отримання зворотної інформації керівництвом підприємства про ефективність прийнятих рішень, знову ж таки здійснюється в рамках системи бухгалтерського обліку і зокрема обліку процесу реалізації [3, с. 42].

Виходячи із цього, завданнями обліку процесу реалізації виконаних робіт та наданих послуг є:

- визначення заборгованості покупців перед підприємством виконані роботи та надані послуги згідно договорів (за цінами реалізації);
- дотримання строків виконання робіт та надання послуг, а також термінів оплати зі сторони споживачів;
- облік витрат пов'язаних із реалізацією робіт і послуг, а також просування їх на споживчому ринку (витрати на маркетинг та рекламу);
- визначення фінансового результату (отримання прибутку або збитку) від реалізації виконаних робіт та наданих послуг підприємством як в цілому, так і у розрізі конкретних номенклатурних груп товарів та ін. [1, с. 52].

Процес реалізації завжди передбачає, з одного боку, передачу відповідних робіт і послуг від виробника покупцеві, а з другого – проведення розрахунків згідно з договірною ціною цієї продукції. Отже, кожен вид робіт і послуг, що реалізується, матиме дві оцінки: одну для самого виробника – виробничу собівартість, іншу – для покупця (ціну реалізації). Облік процесу реа¬лізації відображається на рахунках класу 7 і 9. По дебету рахунку класу 9 відображають виробничу собівартість реалізованих робіт і послуг, а по кредиту рахунку класу 7 – її реалізаційну вартість, суму виручки. При цьому по дебету цих рахунків (класу 7) відображають податки, що підлягають оплаті, та вирахування з доходів, як-от: знижки, надані покупцеві, повернення ним уже оплачених товарів і т. п. Порівнювання цих двох оцінок продукції уможливлює визначення фінансових результатів її реалізації.

Література:

1. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для вузів / Білуха М.Т. – К.: Либідь, 2000. – 692 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / [вид. 2-е, доп. і перероб.]. / Бутинець Ф.Ф. – Житомир: ЖГП, 2000. – 640 с.
3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практ. посібн. / С.Ф.Голов., В.М.Костюченко. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Затвердж.наказом Мінфіну України №318 від 31.12.99.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Доходи»: Затвердж.наказом Мінфіну України №290 від 29.11.99.

Ольга Дугарь
(Харьков)

ТРУДОВАЯ ДИСЦИПЛИНА КАК СОЦИАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН

Проблема дисциплинарности работников существует давно, однако обострение ее актуальности наблюдается именно в настоящий период. Такая ситуация сложилась во многом из-за низкой материальной заинтересованности работников в первую очередь – низкой оплаты труда.

Самым сложным вопросом в управлении дисциплиной является поиск «золотой середины» между наличием дисциплины и мотивацией персонала, содвигающей эффективно трудиться: известно, что жесткая дисциплина часто приводит к снижению желания работать. Сотрудничая с компаниями в различных секторах экономики, мы можем отметить, что организации, которые могли добиться неукоснительного соблюдения работниками внутренних правил, имеют авторитарный стиль руководства.

Авторитарный стиль характеризуется высокой централизацией руководства, доминированием единоначалия. Руководитель требует, чтобы о всех делах докладывали именно ему, единолично принимает решения или отменяет их. К мнению коллектива не прислушивается, все решает за коллектив сам. Преобладающими методами управления являются приказы, наказания, замечания, выговоры, лишение различных льгот. Контроль очень строгий, детальный, лишающих подчиненных инициативы. Интересы дела ставятся значительно выше интересов людей, в общении преобладают резкость и грубость. Авторитарный стиль руководства отрицательно сказывается на морально - психологическом климате, ведет к значительному снижению инициативности , самоконтроля и ответственности работников.

Но на данный момент, высокий уровень контроля над соблюдением дисциплины является оправданным и приносит пользу в крупных бизнесах со множественными уровнями организационной структуры, филиалами и т. д.

По – видимому, проблема трудовой дисциплины является для корпоративного менеджмента такой же вечной, как и проблема трудовой мотивации и стимулирования трудовой активности. Обе проблемы связаны с противоречием характером человеческой природы вообще и ее проявлениями в поведении на работе, как менеджерами , так и рядовым исполнителей, в частности. Труд в современной организации (работа) требует от человека, с одной стороны, механической исполнительности, прочности и точности машины, а с другой – максимального проявления высоких, т. е. собственно человеческих, качеств – знаний, ответственности, добросовестности, лояльности, инициативы, творчества и т. п. Такой труд далеко не всегда может быть следствием сознательного и добровольного выбора.

Трудовая дисциплина как социальный феномен характеризуется известной двойственностью, представляя собой, с одной стороны, зафиксированных в локальных нормативных актах свод определенных правил поведения, с большей или меньшей полнотой и адекватностью отражающихся в сознании персонала, а с другой – фактическое поведение людей на работе в данной конкретной организации. Эта двойственность проявляется при характеристике деятельности какого - либо предприятия или структурного подразделения, менеджеры которых среди основных показателей, как правило, отмечают высокую или низкую трудовую дисциплину. Такие выводы основаны, во – первых, на интегрально накопительных наблюдениях и впечатлениях о трудовом поведении персонала, во – вторых, на субъективных представлениях нормы такого поведения. Например, данные опросов говорят о достаточно заметном разбросе мнений менеджеров относительно значимости такого распространенного нарушения трудовой дисциплины, как опоздания на работу, и способ реагирования на факты данного нарушения. Проблема дисциплины всегда будет актуальна. И для того, чтобы ее поддерживать внутри компании понадобится затратить много усилий. Данная ситуация присущая как со стороны персонала, так и со стороны руководителей, но так как залог успеха зависит от руководящего звена, им необходимо подходить намного тщательней, чем так как они подходят к ней в нынешнее время. Работники с дисциплиной работают хуже и выполняют меньший объем труда. На дисциплину работников влияет уровень их загрузки – если в течении длительного времени сотрудники не заняты работой и их дисциплина снижается. Так что необходимо задуматься, что же делать дальше.

Литература:

1. Управление персоналом, Александрова Т. Г./Экономика. Управление 2009 г.
2. Условия труда и дисциплины [http:polbu.ru]
3. Дисциплина персонала [http://www/bizmania.ru]
4. Управление дисциплиной: от хаоса – к эффективности №2(197) , 2010
5. Башмаов В. И. Изменения в экспортных оценках актуальности исследования проблем труда / Башмаов В. И. // Социологическое исследование. – 2005. – N 5. С. 89-95.
6. Пятая дисциплина. Искусство и практика самообучающейся организации, Питер Сенге-ISBN: 5-901028-62-7 2003 г.

Олена Дудник
(Харків)

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У забезпеченні процесу відтворення та соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств домінуючим чинником виступають фінансові ресурси. В результаті ринкових трансформацій значна частина підприємств аграрної галузі втратила власні фінансові ресурси, а умови доступу до зовнішніх суттєво погіршилися.

Нестача фінансових ресурсів обумовлена, як слушно наголошує О.Є. Гудзь, по-перше, втратою підприємствами власних фінансових ресурсів внаслідок збиткової їх роботи та інфляції; по-друге, високою вартістю залучення позикових коштів; по-третє, недосконалістю державної фінансової політики» [1, с. 3]. У зв'язку з цим управління фінансовим середовищем в аграрній сфері набуває важливого значення для забезпечення процесу розширеного відтворення і розвитку підприємств у гармонійному поєднанні із соціальними потребами працівників.

Питання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств знаходиться в центрі уваги вчених: О. Гудзя [1], М. Дем'яненка [2], П. Саблука, П. Стецюка [3] та ін. Однак, незважаючи на системні наукові розробки, проблема фінансування сільськогосподарського виробництва й надалі залишається актуальною.

Метою дослідження є висвітлення особливостей фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, а також аналіз доцільності залучення кредитних ресурсів підприємствами Красноградського району Харківської області. Для аналізу обрані підприємства, що відрізняються спеціалізацією та мають різну організаційно-правову форму.

У сільському господарстві фінанси мають особливі специфічні ознаки, які притаманні тільки їм:

- сезонність виробництва – кошти для ведення діяльності потрібні в значній мірі під час посівної кампанії, а прибуток отримують лише з реалізації товару;
- порівняно довга тривалість обороту капіталу в галузі, що спричинено подовженим циклом виробництва;
- відсутність застави для забезпечення довгострокових кредитів. Основні фонди фізично та морально застаріли, а банки вимагають заставу 150-200% від розміру кредиту;
- значна частина виробленої продукції залишається в підприємстві для власних потреб, що зменшує величину можливого прибутку.

Фінансові ресурси, які знаходяться в розпорядженні сільськогосподарських підприємств поділяються за характером формування на власні та залучені.

До власних належать фінансові ресурси сформовані за рахунок внутрішніх джерел – прибутку, амортизаційних відрахувань тощо; до залучених – кредити, позики, лізинг тощо.

Структура джерел, як стверджує О.Г. Біла, має бути не довільною, а такою, що забезпечить підприємству платоспроможність, кредитоспроможність і ліквідність поточних зобов'язань [4].

Чим більша частка власних фінансових ресурсів і менша позикових, тим менший фінансовий ризик. Але як показує господарська практика залучені ресурси використовуються більш продуктивно, оскільки беруться на принципах платності та строковості.

При виборі джерел фінансування різних частин активів підприємства можна використати три підходи, запропоновані Г.В. Савицькою [5] – агресивний, помірний, консервативний. При цьому активи поділяють на необоротні активи, постійну частину оборотних активів та змінну частину оборотних активів.

Постійна частина оборотних активів – це той мінімум, який необхідний підприємству для ведення операційної діяльності й величина якої не залежить від сезонних коливань обсягу виробництва та реалізації продукції сільськогосподарських підприємств. Як правило, вона фінансується за рахунок власних фінансових ресурсів і довгострокових позичених коштів.

Змінна частина оборотних активів змінюється у зв'язку з сезонними змінами обсягу діяльності. Фінансується вона за рахунок короткострокових позик, а при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу.

П.А. Стецюк наголошує, що проблема фінансового забезпечення простого та розширеного відтворення

на мікрорівні полягає не у відсутності фінансових ресурсів взагалі, а в доступі до них конкретного підприємства та формах і методах їхнього розподілу між галузями економіки й господарськими суб'єктами [6].

Звернення до банку за позиками, як стверджував Д. Рікардо, залежить від співвідношення норми прибутку, яку можна отримати за допомогою цих грошей і норми відсотка, під який банк позичає свої гроші [7].

Практично це означає, що кредити суб'єктам господарювання доцільно залучати за умов, коли:

PN≥ BN,

де PN – норма рентабельності (прибутку)

BN – норма відсотків за кредит.

Таким вимогам, як зазначає М.Я. Дем'яненко, більшість сільськогосподарських підприємств перестали задовольняти після 1990 р. [2].

Проаналізувавши норму рентабельності сільськогосподарських підприємств Красноградського району Харківської області ми встановили, що в середньому по району підприємства мають норму рентабельності нижчу за відсоткову ставку по кредитах (як показано на рис. 1), але окремі підприємства все ж таки мають можливість до залучення кредитних ресурсів.

Для підвищення можливості отримання сільськогосподарськими підприємствами кредитних ресурсів необхідно: підвищити рентабельність та стабілізувати рух готівки сільському господарстві (це можливо досягти за рахунок впровадження інноваційних ресурсозберігаючих агротехнологій), здійснювати диверсифікацію виробництва, створювати стабілізаційні фонди /резерви, відкрити філії комерційних банків у сільській місцевості, покращити фінансову інфраструктуру, керівникам агропідприємств підвищити фінансові навики та організувати належний бухгалтерський облік, врегулювати питання власності на землю.

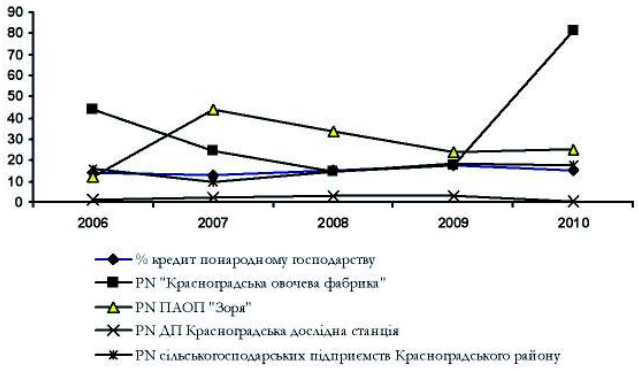

Рис. 1 . Норма відсотків за кредит по народному господарству України та норма рентабельності по с.г. підприємствам Красноградського району Харківської області

Джерело: Бюлетень Національного Банку України та звітні дані підприємств

Література.

1. Ґудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств [Монографія] / О.Є. Ґудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007 – 578 с.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування та розвиту аграрного ринку /М.Я. Демяненко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 64 с.
3. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств [Монографія] / П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
4. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування: Навч. посібн/ О.Г. Біла. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005.
5. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібн. / Г.В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 668 с.
6. Стецюк П.А. Практичні аспекти аналізу ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2007. – №11-12. – С. 110-113.
7. Рикардо Д. Сочинение / Д. Рикардо. – Т. 1. – М., 1998. – С. 238.

Марина Дьоміна
(Макіївка)

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Для України характерним є диспропорції у розвитку її регіонів, що характеризується: відмінностями в спеціалізації, різним ступенем розвитку підприємництва, особливостями структури економіки, різною активністю інвестиційної та інноваційної діяльності, специфікою компетенцій соціально-трудового

потенціалу та різним рівнем їх конкурентоспроможності.

В умовах структурно-технологічної перебудови економіки та відповідних змін в управлінні трудовим потенціалом найбільш конкурентоспроможною є робоча сила, що має професійну мобільність. Однак аналіз соціально-економічного розвитку України свідчить, що в сучасних умовах відтворення трудового потенціалу не відповідає завданням формування конкурентоспроможної робочої сили, оскільки воно відбувається зі значним порушенням основних показників соціально-демографічного розвитку економічно активного населення [5, с. 25-27].

Виділяють три підходи до трактування конкурентоспроможності робочої сили:

1. Загальнотеоретичний підхід - конкурентоспроможність робочої сили визначають як обов'язковий атрибут товарно-грошового виробництва, що зводиться до змагання у досягненні успіхів на будь-якому рівні і в будь-якому секторі суспільно-економічного життя, до постійної здатності носія робочої сили протистояти негативним ринковим тенденціям, спрямованим у бік його виштовхування з виробничої сфери.
2. Ототожнення даної категорії з якістю робочої сили, одже, під конкурентоспроможністю робочої сили розуміють лише певну систему властивостей робочої сили, тобто її якість.
3. Згідно з кон'юнктурним підхідом, конкурентоспроможність - це «сукупність якісних і вартісних характеристик специфічного товару «робоча сила», що забезпечують задоволення конкретних потреб роботодавців, у тому числі державних підприємств, у працівниках певної кваліфікації (професії). Розмежувати категорії «якість робочої сили» та конкурентоспрможність робочої сили можна за допомогою кон'юнктурного підходу.

Розглядаючи соціально-економічну сутність конкурентоспроможності робочої сили, професор Д. П. Богиня виділяє три головні групи чинників, що визначають конкурентоспроможність робочої сили на ринку праці [1, с. 32-34]:

1. Загальнооб'єктивні чинники, що визначають рівень соціально-економічного стану суспільства, ступінь розвитку продуктивних сил країни та окремих її регіонів, статевовіковий склад населення, кількісний і якісний склад ресурсів праці, розвиток інфраструктури ринку праці, соціально-побутової інфраструктури та інші.
2. Чинники, що характеризують соціально-демографічний статус і загальний фізичний стан особи працівника: стать, вік, сімейний стан, його фізичне здоров'я, місце проживання, забезпеченість житлом, наявність особистого автотранспорту.
3. Чинники, що характеризують соціально-психологічні якості особи: життєво-цільові установки, її схильності та звички, ступінь політичної зрілості, релігійність, комунікабельності, рівень інтелекту, самодисципліни, знання іноземних мов.

В основі оцінки конкурентоспроможності будь-якого об'єкта лежить порівняння його з іншими подібними об'єктами, що функціонують в одному економічному середовищі. При цьому першим і найголовнішим етапом оцінювання є визначення набору конкурентних переваг, тобто критеріїв, на основі яких буде здійснюватися аналіз та оцінка конкурентоспроможності соціально-трудового потенціалу.

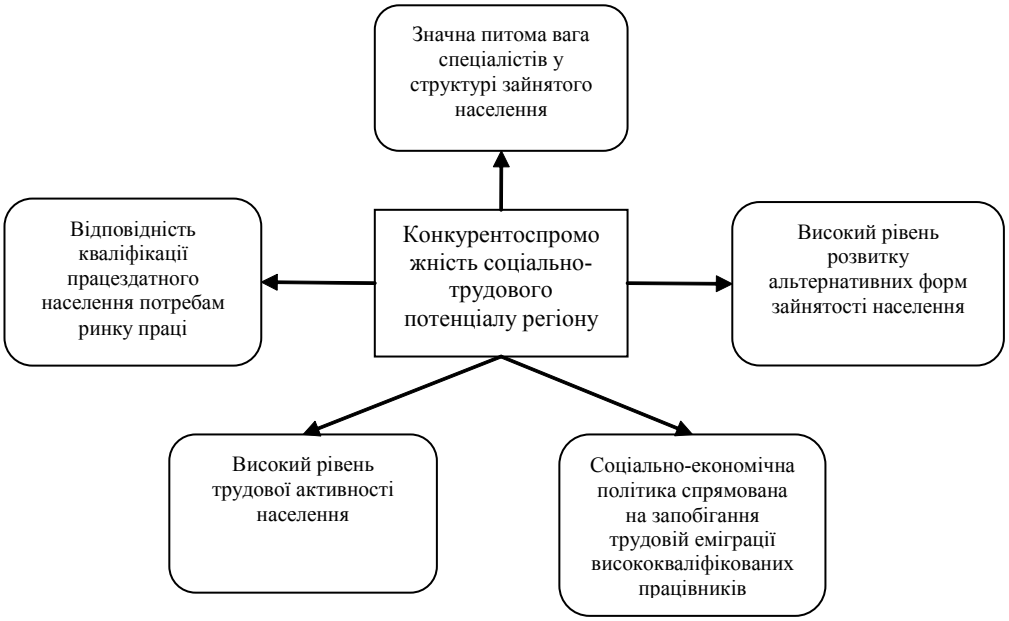

Рис. 1. Фактори формування конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону

На нашу думку, соціально-трудовий потенціал певного регіону можна характеризувати як конкурентоспроможний у випадку наявності наступних умов:

- якщо даному регіону притаманний високий рівень трудової активності працездатного населення;
- якщо кваліфікація та освіта працездатного населення даного регіону відповідає потребам ринку праці, існуючим на даний момент часу або таким, що будуть формуватися протягом наступних років під впливом науково-технічного прогресу та структурної перебудови економіки;

- якщо у структурі зайнятого населення регіону питома вага спеціалістів, тобто тої категорії працівників, які переважно забезпечують інноваційний напрямок економічного розвитку, є вищою, ніж аналогічний показник в інших регіонах;
- якщо у даному регіоні спостерігається вищий у порівнянні з іншими регіонами ступінь розвитку альтернативних форм зайнятості населення;
- якщо місцеві та центральні органи державної влади здійснюють комплексну та систематичну соціально-економічну політику, спрямовану на запобігання трудовій еміграції економічно активного та висококваліфікованого населення та на залучення до роботи в галузях народного господарства кваліфікованих працівників з інших регіонів [4, с. 45-46].

Процедура аналізу конкурентоспроможності соціально-трудового потенціалу регіону може здійснюватися шляхом дослідження факторів, представлених на рис. 1 [3, с. 105].

Отже, одним з найбільш важливих індикаторів та показників високого рівня конкурентоспроможності соціально-трудового потенціалу є вдала та системна соціально-економічна політика органів державної влади, спрямована на запобігання трудовій еміграції працівників, особливо висококваліфікованих. Інструментами такої політики є не стільки висока заробітна плата, рівень якої за умов ринкової економіки більшою мірою визначається співвідношенням попиту та пропозиції на ринку праці, ніж директивними заходами держави, оскільки ефективне законодавче регулювання тих сфер господарської діяльності, в яких найчастіше задіяні висококваліфіковані фахівці, тобто правовий захист результатів праці вітчизняних спеціалістів [2, с. 72-73].

Якщо характеризувати конкурентоспроможність у широкому її розумінні, тобто як набір певних властивостей, завдяки яким об’єкт (підприємство, продукт чи трудовий потенціал) отримує деякі переваги над подібними об’єктами, що функціонують у межах одного ринкового середовища, то найважливішою з цих властивостей є здатність даного об’єкта до динамічного розвитку, до вдосконалення.

Іншими словами, конкурентоспроможність не може бути статичною, незмінною в часі і просторі властивістю об’єкта чи суб’єкта економічних відносин; вона має реальне змістове наповнення тільки в умовах безперервного розвитку всіх елементів економічного середовища. Тому й конкурентоспроможність трудового потенціалу певного регіону можна оцінювати тільки як тимчасове явище або з позиції визначення перспектив його подальшого розвитку під впливом великої кількості чинників та за умов збереження існуючих тенденцій соціально-економічних процесів.

Підсумовуючи сказане вище, потрібно зазначити, що трудовий потенціал країни чи регіону можна характеризувати як конкурентоспроможний тільки у тому випадку, якщо його носії володіють здатністю до постійного розвитку та вдосконалення своїх трудових здібностей і підвищення кваліфікації, до професійної адаптації, до вимог ринку праці.

Література:

1. Ільїч Л. М. Трудовий потенціал України та ефективність його використання [Текст]: автореф. дис. канд. ек. наук / Л. М. Ільїч. – Київ: НАНУ Інститут демографії та соціальних досліджень, 2006. – 125 с. – С. 32-34.
2. Ільїч Л. М. Система управління трудовим потенціалом держави [Текст]: Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць / Л. М. Ільїч. – Київ: ДАСОА, 2004. – № 4 (5). – С. 72-73.
3. Ноджак Л. С. Демографічні чинники формування і використання трудового потенціалу за ринкових перетворень [Текст] / Л. С. Ноджак. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 261 с. – С. 105.
4. Трубич С. Ю, Соціально-економічна сутність та особливості формування людського потенціалу [Текст] / С. Ю. Трубич, З. М. Пушкар / Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 45-46.
5. Семикіна М. В. Регулювання конкурентоспроможності у сфері праці / відп. ред. В. В. Онікієнко. – Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2004. – 146 с. – С. 25-27.

Яна Євтушенко
(Переяслав-Хмельницький)

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА, ЇЇ НЕОБХІДНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ

За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна

виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств. Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції. Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан. Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства [3, с. 83]. Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статиці за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення. Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій [4, с. 145].

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

-дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства; -дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;

-об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;

-оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;

-аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;

-визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств.

Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок.

У результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства. Розподіл аналізу на фінансовий та управлінський зумовлений розподілом системи бухгалтерського обліку, яка склалася на практиці, на фінансовий та управлінський облік. Обидва види аналізу взаємозв'язані, мають спільну інформаційну базу [1, с. 254]. Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є: орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства; множинність об'єктів-користувачів; різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу; максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є: аналіз абсолютних показників прибутку; аналіз показників рентабельності.

Основним змістом внутрішнього аналізу фінансового стану підприємства є: аналіз майна (капіталу) підприємства; аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства; оцінка ділової активності підприємства; аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають. Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і грунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи

його здійснення. Можна назвати шість основних прийомів аналізу: 1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом; 2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат; 3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів ; 4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників; 5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій); 6) факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження [5, с. 48].

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів - можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу зокрема.

Перший рівень класифікації виокремлює неформалізовані та формалізовані методи аналізу. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи: експертних оцінок і сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, побудови системи показників, побудови системи аналітичних таблиць. Ці методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика. До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності, тобто методи: ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, виокремлення ізольованого впливу факторів, відсоткових чисел, диференційний, логарифмічний, інтегральний, простих і складних відсотків, дисконтування.

Таким чином, у ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Підбиваючи підсумок розгляду сутності оцінки фінансового стану підприємства, слід іще раз підкреслити, що необхідність та значення такої оцінки зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення роботи за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в поліпшенні використання фінансових ресурсів, а також пошуком у цій царині резервів зміцнення фінансової стабільності підприємства [2, с. 167].

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року №996-XIV // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №14.
2. Білик М.Д. Фінансові проблеми державних підприємств / Білик М.Д. // Фінанси України. – 2004. – №6.
3. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / Бутинець Ф.Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2004. – 543 с.
4. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту / Л.П. Кулаковська, Ю.П. Піча. – К., 2004. – 559 с.
5. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підручник / Пушкар М.С. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Чабан Г. В.

Марія Злобіна,
Владислав Бугаєнко
(Харків)

МАРКЕТИНГ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

Ринкові умови диктують свої вимоги. Вони дають шанс вижити лише успішним компаніям.

Жодна організація не може існувати заради самої себе, її головне завдання – задоволення потреб тих груп населення, для обслуговування яких вона й була створена. Методи та інструменти маркетингу найкраще підходять для вирішення цього завдання.

Маркетинг – єдина можливість утриматися «на плаву» в бурхливій течії часу. Роль маркетингу в успіхові організації настільки значна, що до нього неможливо підходити вузькоспрямовано. В економіці, побудованій на принципах конкурентної боротьби, покупці мають можливість вибору між товарами різних компаній. Споживачі бажають придбати товари, пропозиції яких мають найвищу цінність. А цінність товару – функція сприйняття цінності й ціни пропозиції компанії. Відповідно, для того, щоб досягти успіху, компанія повинна запропонувати товар найвищої цінності і якості за нижчою ціною, порівняно з конкурентами. Доки компанія не запропонує конкурентоспроможну ціну і якість товару, вона не зможе розраховувати на отримання прибутку. Менеджер, що діє за принципами сучасного маркетингу, досягає комерційних цілей, поставлених перед організацією, шляхом якнайповнішого задоволення потреб через гармонізацію відносин між споживачами та виробником з орієнтацією на пріоритети споживачів [1].

Головна мета маркетингу – забезпечення рентабельності операцій, отримання високих комерційних результатів, певного прибутку в заданих межах часу, наявних ресурсів і виробничих можливостей, завоювання запланованої частки ринку та інше. Відмінність компанії, орієнтованої на споживачів, від підприємства, яке прагне високих фінансових показників, полягає в тому, що менеджмент першого розглядає прибуток як результат успішного задоволення потреб споживачів. Успіх компанії полягає в розробці такої стратегії менеджменту, за якої дії та внутрішня структура організації оптимально відповідають зовнішнім умовам. Принцип своєчасних рішень являє собою найраціональніші підходи до управління підприємствами в умовах невизначеності розвитку зовнішнього середовища, різних змін у політиці уряду, політичної нестабільності, непередбачуваності інноваційних процесів з раптовими технологічними проривами, швидких змін в позиціях конкурентів тощо. Ринкова діяльність підприємства має зводитися до того, щоб результат досягнення цілей міг бути виражений кількісно у фізичних одиницях, у конкретному обсязі продаж за визначений період, у частці ринку (відсотки) конкретного виду продукції. Тому підприємства прагнуть об'єднати кількісні показники та якісні поняття, шо характеризують ту чи іншу ціль. Так, імідж підприємства та його продукції можна оцінювати на основі зростання частки ринку, а інноваційність – на основі кількості зареєстрованих нових патентів. Внутрішні можливості підприємства можна оцінювати за допомогою техніко-економічних показників його виробничо-господарської діяльності. В межах маркетингової діяльності підприємства на практиці прийнято поділяти всю необхідну процесу управління інформацію на первинну і вторинну, внутрішню і зовнішню. Аналітична функція маркетингу, що складається передусім із дослідження середовища підприємства, отримання та опрацювання даних, їх систематизації в «готову до споживання» інформацію.

Контроль маркетингу – постійна, систематична перевірка та оцінка положення і процесів у галузі маркетингу. У зв'язку зі швидкими змінами умов середовища та зростанням складності підприємств контроль маркетингу набуває центрального значення. Завданнями контролю маркетингу є встановлення ступеня досягнення мети, виявлення можливостей поліпшення (зворотний зв'язок) та перевірка ступеня пристосування підприємства до змін умов зовнішнього середовища [2].

З метою забезпечення виконання стратегічного плану підприємству важливо знати, чи дійсно воно використовує всі наявні маркетингові можливості й наскільки ефективно воно їх використовує. Чинна система контролю тривалий час підтримує управління маркетингом на однаковому рівні й у межах жорстко обраних стандартів, але й маркетинг-менеджмент підприємства має бути гнучким, адаптивним, а система контролю – сприяти розвитку нових, адекватних змінам зовнішнього середовища, методів.

Динаміка ринкових відносин, структурні зміни в галузях промисловості, нові суспільні орієнтири, соціально-етичні норми виробництва і споживання товарів, екологічні норми – ці важливі для підприємства фактори можуть у реальному житті призвести до відмови від раніше намічених цілей, зміни моделі розвитку, істотного коригування прийнятих раніше планів. З цих позицій кожне підприємство має проводити оцінку свого підходу до маркетингової діяльності, тобто використовувати такий вид контролю, який Ф. Котлер називає ревізією маркетингу: «Ревізія маркетингу – комплексне, системне неупереджене та регулярне дослідження маркетингового середовища фірми (чи її організаційної одиниці), її завдань, стратегій та оперативно-комерційної діяльності з метою виявлення нових проблем і можливостей, які сприяють виробленню рекомендацій щодо вдосконалення маркетингової діяльності фірми» [3].

Підприємства мають чуйно реагувати на все, що відбувається на ринку, помічати незадоволену поки що потребу, знати, що їм випускати, і, як результат, розгортати нове виробництво. У світі швидких змін традиційна логіка «причина – наслідок», «причина – результат» не є настільки корисною, як раніше, й часто взагалі неприйнятна. Логіка сучасного бізнесу рухається між пошуком причинно-наслідкових зв'язків та вмінням бачити всю сукупність взаємодіючих, часто різнонаправлених факторів. За умов жорсткої конкуренції це вдається лише тим із них, які орієнтуються на високі стандарти діяльності й постійно дбають про забезпечення своїх конкурентних переваг через залучення різноманітних інновацій. Ринкова динаміка потребує посиленої уваги вищого управлінського персоналу до інноваційних процесів, виокремлення серед великої кількості новацій тих, які можуть принести істотну користь організації.

У найзагальнішій формі інноваційний процес визначається як створення, поширення й застосування продукції і технологій, яким притаманна науково-технічна новизна і які задовольняють нові суспільні потреби. Початковою стадією інноваційного процесу є фундаментальні дослідження, спрямовані на вивчення теоретичних засад певних процесів чи явищ. Поштовхом до їх проведення є виникнення певної гіпотези, яка потребує підтвердження. Світовий досвід показує, що фундаментальні дослідження можуть дати позитивний результат лише в 10 % випадків. І фундаментальні, і пошукові наукові дослідження здійснюються

у спеціалізованих наукових закладах і фінансуються здебільшого за рахунок державних коштів.

Інновація – новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор (автор інновації) та його компанія здобувають переваги над конкурентами. І. Шумпетер тлумачить інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, мотивовану підприємницьким духом.

Функціонування та розвиток організації забезпечується всією сукупністю її внутрішніх елементів. Отже, потенціалом організації у широкому розумінні можна вважати її здатність до стабільної виробничої діяльності в межах обраної стратегії і спроможність своєчасно та адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Інноваційний потенціал організації – це міра її готовності виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін. Саме завдяки інноваційному потенціалові організація може оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, вносячи необхідні зміни до свого внутрішнього середовища. Високий потенціал характеризує спроможність організації в цілому вести інноваційний пошук і здійснювати організаційні зміни. Низький потенціал не забезпечує такої можливості. Але готовність організації до змін у цілому ще не означає її здатність реалізувати конкретний інноваційний проект, який потребує специфічних ресурсів. У таких випадках потрібен детальніший підхід до оцінювання інноваційного потенціалу, з використанням, зокрема, схеми «ресурси – функції – проекти». Ця схема застосовується ще на стадії обгрунтування інноваційного проекту і охоплює: висвітлення проблеми розвитку підприємства й постановку завдання; опис середовища розв'язання проблеми; оцінку ресурсного потенціалу щодо поставленого інноваційного завдання; характеристику здатності персоналу досягати зазначених результатів діяльності; оцінку рівня забезпечення проекту необхідними для його реалізації функціями; розроблення основних заходів, які потрібно здійснити на підприємстві для досягнення необхідного потенціалу щодо реалізації інноваційного проекту.

Сучасні тенденції у сфері управління проектами проявляються в переході від управління одиничним проектом до роботи над ним як елементом у мережі проектів. Це стає можливим завдяки формуванню в організації проектної (матричної) структури управління, яка передбачає створення умов для виникнення мобільних інноваційних підрозділів (тимчасових творчих колективів), і здійсненню внутріфірмового підприємництва (інтрапренерства).

Розв’язання існуючих проблем менеджменту вимагає застосування системних механізмів на загальнонаціональному рівні. Одним з головних елементів такого механізму є побудова національної системи стандартів маркетингової та управлінської діяльності. Широкому впровадженню сучасних методів управління і, насамперед, усвідомленню підприємцями причини власних проблем сприятиме проведення „круглих столів” із залученням провідних фахівців. Макроекономічні показники мають поліпшуватися не тільки кон'юнктури світового ринку, а й підвищення ефективності роботи кожного працівника [4].

Література:

1. Хміль Ф.О. Основи менеджменту / Хміль Ф.О. – К., 2006 р.
2. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник / Войчак А.В. – К.: КНЕУ, 1998.
3. Котлер Ф. Основи маркетингу / Котлер Ф. / перекл.. з англ. – М.: Прогрес, 1990.
4. Андрушків Б.М. Основи менеджменту / Б.М. Андрушків, О.Є. Кузьмін. – Львів: Світ, 1995.

Елена Зорина,
Алла Дергоусова
(Харьков)

РЕБРЕНДИНГ КАК СРЕДСТВО СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРОДАЖ

Ребрендинг сегодня стал очередным «модным» словом в бизнесе. Многие предприятия стараются «ребрендировать» что-либо, от упаковки продукта до формы логотипа.

Задачи, которые ставятся перед ребрендингом, достаточно понятны [1, с. 48]:

- усиление бренда (то есть рост лояльности потребителей);
- дифференциация бренда (усиление его уникальности);
- привлечение новых потребителей.

Ребрендинг – всего лишь маркетинговый инструмент, служащий целям и задачам бизнеса, то есть ориентированный только на рост экономических показателей и не преследующий целей кого-то развлечь, порадовать или удивить.

Ребрендинг – это комплекс работ по корректировке бренда: уточнению его позиционирования, изменению визуальной или вербальной составляющей [4].

Бренд есть уникальный и привлекательный образ торговой марки. И если мы говорим о ребрендинге, то мы говорим об изменениях образа, имеющегося в сознании потребителя. Таких изменениях, которые должны повлиять на финансовые показатели деятельности компании в лучшую сторону.

Ребрендинг – это смена образа, изменения, которые должны произойти в головах и душах покупате-

лей. Суть ребрендинга в том, что бренд, изначально опиравшийся на одну личностную ценность, вдруг начинает в себе нести другой вектор, который может быть важен уже не для всех представителей существующей аудитории [3, с. 55]. Но он важен для тех потребителей, которые ранее не входили в число приверженцев марки, и которых была цель привлечь. Отсюда можно сделать вывод о том, что изменения атрибутов при ребрендинге необходимы только в том случае, если атрибуты противоречат или не соответствуют мотивирующей ценности, заложенной в вектор нового бренда. Новый образ создается всей коммуникативной активностью, в которую может входить и рестайлинг логотипа, и редизайн интерьера, но основной инструмент формирования изменений в сознании потребителя – реклама и PR, а все прочие изменения атрибутов – лишь подстройка под мотивирующую ценность нового вектора бренда. Т.е, важно понимать, что ребрендинг – не изменение внешнего вида. Это, прежде всего, мена идеологии. Ограничиваться только чем-то одним, сменой вывески или ассортимента – едва ли целесообразно, если речь идет о столь глубинных изменениях образа торговой марки, которые подразумевает ребрендинг.

Составляющими ребрендинга (которые могут использоваться как в комплексе, так и по отдельности) также могут быть ренейминг (изменение имени бренда) и репозиционирование (изменение идеи, характера бренда и его основного сообщения).

Кардинальная перестройка существующего бренда целесообразна тогда, когда старый бренд настолько плох, что его уже невозможно как-либо оздоровить.

Конечно, только изменение некоторых атрибутов влечет за собой некоторое изменение в отношении потребителей к марке, но эти изменения в основном, достаточно поверхностны. Надеяться на то, что потребитель изменит свое отношение, увидев новое написание логотипа – верх наивности, такой «ребрендинг» едва ли может привести хоть к какому-то успеху.

Чем рынок более насыщен, тем более важным становится брендинговая составляющая, тем более важную роль бренд играет в обеспечении приверженности потребителей. Но бренд не рождается по мановению волшебной палочки, бренд – результат вдумчивой аналитической работы, и уж если он не получился изначально, то при его перестроении – ребрендинге, необходимо работать над собственными ошибками, а не продолжать надеяться на его самостоятельное появление из ничего.

Литература:

1. Бренд иль не бренд? Вот в чем вопрос… // Наружная реклама России. – 2001. – № 10. – С. 52-54.
2. Брэд Ванэкен. Бренд-помощь / [пер. с англ. И. Малковой; под ред. В. Домнина]. – СПб.: Питер, 2005. – 102 с.
3. Миронова Ю. Что нужно знать о брендах? / Ю. Миронова // Информация и бизнес. – 2000. – № 3. – С. 54-55.
4. Робертс Кевин. Lovemarks: Бренды будущего / [пер. с англ. Ю.О. Анохиной]. – М.: РИПОЛ классик, 2005. – 224 с.

Марія Зуб,
Костянтин Семенов
(Хмельницький)

ДОСЛІДЖЕННЯ ОНОВЛЕНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВ ЙОГО РОЗВИТКУ

В умовах ринкової економіки, коли головною метою підприємства є досягнення прибуткової діяльності, важко переоцінити роль аналізу витрат для управління ними. Зокрема, аналіз виробничих витрат повинен бути організований так, щоб існувала можливість оперативно впливати на зниження собівартості, встановлювати фактори, які позначаються на її рівні та виявляти додаткові резерви зниження. В нинішній посткризовий період для вітчизняних підприємств залишаються актуальними завдання аналізу витрат і собівартості продукції, а саме: загальна оцінка виконання завдань зі зниження собівартості продукції, виявлення і дослідження причин відхилень; вивчення структури і динаміки витрат за елементами і калькуляційними статтями; оцінка впливу окремих факторів на рівень собівартості продукції; виявлення і мобілізація резервів її зниження. Залежно від поставлених завдань випливають різні напрямки аналізу собівартості продукції і витрат на виробництво: узагальнюючий аналіз собівартості продукції; аналіз собівартості окремих видів продукції (калькуляцій); аналіз витрат на одну гривню продукції; аналіз прямих матеріальних і трудових витрат; аналіз комплексних та накладних витрат.

Хоча у сучасних умовах господарювання відбулося аналітичне поглиблення в бік оперативності, здійснення економічного аналізу переважно ґрунтується на інформації офіційної фінансової звітності, а точніше – на засадах формування її даних, які поширюються і на аналітичні показники. Саме зміни законодавчих засад здійснюють корегуючий вплив на процес формування витрат підприємства, які аналізуються, потребуючи внесення змін у методику аналізу.

Тому актуальною проблемою є дослідження пертурбації у витратах підприємства у зв'язку із сучасним станом податкового та облікового законодавства з позицій впливу на проведення їх аналізу, що ставиться за мету написання статті.

З прийняттям Податкового кодексу України склад собівартості продукції змінився. Відповідно до означеного документу, собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг – це витрати, що прямо пов'язані з виробництвом та/або придбанням реалізованих протягом звітного податкового періоду товарів, виконаних робіт, наданих послуг, які визначаються відповідно до П(С)БО, що застосовуються в частині, яка не суперечить положенням розділу III Податкового кодексу [1].

Собівартість, в свою чергу складається із: собівартості придбаних та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг (формується відповідно до ціни їх придбання з урахуванням ввізного мита і витрат на доставку та доведення до стану, придатного для продажу) та інші витрати, які беруться, зокрема, для визначення; браку (втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції, виробів, вузлів, напівфабрикатів та витрат на виправлення технічно неминучого браку в разі реалізації продукції); собівартості виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг (складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг) [1].

Друга частина витрат відповідно Податкового кодексу України – інші витрати, які включають загальновиробничі витрати, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, фінансові витрати, інші витрати звичайної діяльності, витрати минулих періодів/років, інші витрати.

На відміну від бухгалтерського обліку загальновиробничі витрати в податковому обліку визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони здійснюються. Тобто, основна зміна полягає в тому, що загальновиробничі витрати відносяться до інших витрат, як і адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні, фінансові та інші витрати, і не підлягають розподілу на постійні та змінні, оскільки не включаються до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг). Дані витрати відразу списуються на зменшення фінансових результатів.

Отже, з прийняттям Податкового кодексу України порядок визначення виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) став простішим, проте це не вирішило проблем, пов'язаних з проведенням аналізу витрат для управління ними. Така методика відображення змінює порядок калькулювання, зменшуючи собівартість продукції, що не дозволяє об'єктивно визначити ринкову її вартість, встановити належну ціну, в результаті зменшується прибуток підприємства.

Необхідно врахувати, що управлінський персонал вимагає складання «повної» калькуляції, яка окрім облікових складових, доповнюється іншими витратами операційної діяльності (в тому числі адміністративними, витратами на збут і т.д.). Виходячи з вище сказаного, з 01.04.2011 р. (дати набуття чинності розділу III Податкового кодексу України «Податок на прибуток підприємств») калькулювання витрат для цілей фінансового, податкового і управлінського обліку почав відрізнятися між собою.

Нагадаємо, що традиційно в бухгалтерському обліку до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», включалися: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати [2]. Тому, певний час протягом 2011 р. цей перелік не відповідав переліку витрат, які в податковому обліку дозволено включати до собівартості виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт та послуг.

З огляду на це, Міністерством фінансів України Наказом № 372 доповнено П(С)БО 16 «Витрати» відповідними змінами [3]. Тепер у бухгалтерському обліку підприємство отримало змогу визначати собівартість за прямими витратами, пов'язаними з виробництвом продукції, а саме за:

- прямими матеріальними витратами;
- прямими витратами на оплату праці;
- амортизацією виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг;
- вартістю придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом продукції (товарів), виконанням робіт, наданням послуг;
- іншими прямими витратами, в тому числі витратами з придбання електричної енергії (включаючи реактивну).

Очевидно, що такий підхід не передбачає включення загальновиробничих витрат до собівартості продукції. При цьому наведений у згадуваному обліковому стандарті перелік прямих витрат, що їх відносять до складу собівартості в бухгалтерському обліку, повністю відповідає переліку прямих витрат, які включають до складу собівартості в податковому обліку за Податковим кодексом України, що зблизило інформаційну базу аналізу витрат, побудовану на вказаній обліковій основі.

Таким чином, на сьогодні при формуванні виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) в бухгалтерському обліку підприємствами можна застосовувати два підходи, що має знайти, на наш погляд, відображення у методиці проведення аналізу витрат та собівартості продукції: традиційний, яким користувалися до набрання чинності законодавчих змін і можна послуговуватися зараз; новий, який запроваджено лише у 2011 р. Зауважимо, що підприємство самостійно приймає рішення про те, який саме з цих підходів застосовувати, а, отже, вносить корективи у проведення аналізу витрат.

Нагадаємо, що за традиційним варіантом формування собівартості продукції згідно П(С)БО 16 «Витрати» загальновиробничі витрати включаються до собівартості виготовленої продукції, при чому лише в частині змінних загальновиробничих та постійних розподілених загальновиробничих витрат. Нерозподілені

ж постійні загальновиробничі витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції. Проте такий порядок калькулювання є трудомістким, у порівнянні з порядком, визначеним Податковим кодексом України. Фахівцям планово-облікових служб підприємства слід обрати з урахуванням доцільності та зафіксувати в Наказі (Положенні) про облікову політику підприємства базу для розподілу загальновиробничих витрат. Вибір бази залежатиме від багатьох факторів, як, зокрема, галузі діяльності, розміру підприємства, виду продукції, що виготовляється, особливостей технології виробництва тощо, що може суттєво вплинути на фактичну виробничу собівартість готової продукції та потребує зважених методичних підходів до проведення її аналізу для потреб управління витратами підприємства.

Відповідні зміни внесені і до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», внаслідок чого аналітики тих підприємств, які визначають собівартість застосовуючи другий підхід, у статті «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» Звіту про фінансові результати за формою № 2 отримають дані про собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за прямими витратами, а за статтею «Загальновиробничі витрати» того ж звіту матимуть відображення загальновиробничих витрат, для чого у вказаному Звіті з'явився новий рядок 045 «Загальновиробничі витрати».

Таким чином, оновлення інформаційного забезпечення аналізу витрат підприємства відкриває перспективи для його розвитку, що спонукає до подальших наукових досліджень.

Література:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 2.12.2010 р. № 2755̃VI // Режим доступу: ВРУ: http://www.zakon. rada.gov.ua
2. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] // Режим доступу: ВРУ: http://www.zakon. rada.gov.ua
3. Про затвердження Змін до деяких положень (стандартів) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]: Наказ Мінфіну від 18.03.2011 р. №372 // Режим доступу: ВРУ: http://www.zakon. rada.gov.ua

Тетяна Іванова
(Донецьк)

ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-СІТЬОВА ПАРАДИГМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Однією із прогресивних сучасних концепцій соціально-економічного розвитку вважається сітьова парадигма управління суспільними процесами, яка розглянута перш за все у територіальному розрізі [1]. Цим питанням, зокрема, присвячені праці В.М. Брижка, О.М. Гальченка, В.С. Цимбалюка, О.А. Орєхова, А.М. Черноброва, Л.С. Винарика, Я.Г. Берсуцького, А.Н. Щедрина, І.В. Клименка, Г.С. Литвинова та ін. На наш погляд, доцільне її поширення на рівень економіки у цілому і розгляд у єдиному двоформатному векторі – з позицій поєднання цивілізаційної і сітьової парадигм управління суспільними процесами на рівні національної економіки. Результатом може стати побудова сучасної моделі розвитку економіки на принципахсинергетики, якщо у главу кута висунути розроблення парадигми стратегічного управління національною економікою. Акценти даної роботи полягають у ідеї органічного синтезу не тільки економічної теорії та економічної соціології, але також методів і принципів стратегічного управління на макроекономічному рівні, що створює необхідні передумови забезпечення системно-когнітивного ефекту. Парадигма стратегічного управління економікою як симбіоз вищеозначених підходів у даному контексті на сьогодні ще не розвинута, натомість вона дозволить розкрити великі можливості застосування на практиці досягнень і переваг водночас постіндустріальної цивілізації, регіоналізації, інформатизації, когнітивного ресурсу розвитку. Метою практичного використання пропонованої парадигми є створення передумов для встановлення динамічної макроекономічної рівноваги з урахуваннямзначної невизначеності сучасного внутрішнього і зовнішнього ринкового середовища.

Під парадигмою традиційно розуміють зразок, приклад, еталон, що застосовується для доведення певних смислових зв'язків між явищами тієї чи іншої сфери, розв'язання проблем, що виникають, методи та принципи дослідження [2]. Парадигму управління економікою розглядатимемо не тільки як сукупність основних принципів, уявлень, що визначаються регламентуючим чинним законодавством і створюють систему норм, цінностей, зразків поведінки, але також як зведення правил, що мають забезпечувати реалізацію стратегічних цілей управління економікою з метою досягнення динамічної макроекономічної рівноваги. Вона потребує єдності дослідження трансформаційних процесів різних сфер суспільної діяльності і має базуватися на макроекономічному стратегічному баченні цілей та перспектив, установленні кардинально інших принципів і критеріїв оцінки макроекономічної ситуації, адекватних історичному етапу еволюційного розвитку соціуму. Її слід позиціонувати як загальнонаціональну парадигму управління, що є комплексною системною концепцією і охоплює сферу державного, регіонального та місцевого розвитку у форматі соціоекономічних наукових досліджень.

Узагальнюючи усе вищесказане, парадигму управління соціально-економічним розвитком країни як комплексну наукову проблему розглядатимемо у двох основних площинах[3; 4]:

а) з позицій впровадження у соціально-економічні відносини сучасної загальнонаукової логіки взаємодії об'єктів і суб'єктів економіки і суспільства не тільки на регіональному, але й національному і міжнародному

рівнях; побудови оптимальної моделі макроекономічної політики на підґрунті сукупності еволюційних парадигм соціально-економічного розвитку у загальнонауковому контексті, які мають в основі різні і в той же час взаємодоповнюючі принципи, методи, засоби організації функціонування соціуму і економіки в цілому, а також самого суб'єкта соціально-економічних відносин;

б) у форматі створення такої цивілізаційно-сітьової парадигми, у якій центром уваги є суб'єктивний фактор, людина як особистість і головна цінність, як джерело розвитку, а поряд із інформаційно-комунікаційним вектором стоїть реалізація історико-культурного імперативу трансформації суспільства.

Принаймні входження у світовий глобалізаційний простір передбачає створення не тільки високотехнологічної інформаційно-комунікативної системи, але насамперед суспільної організаційної культури суб'єктів сучасної цивілізаційно-сітьової структури функціонування економіки. Одним із елементів реалізації інформаційно-технологічного імперативу може бути упровадження інформаційної системи «електронний уряд» на рівні національної економіки і її підсистем та інших підпорядкованих їй інформаційних систем, що обслуговують процеси державного управління і регулювання економіки. Використання цивілізаційного підходу у такому контексті набуває рис людиноутверджуючої динаміки еволюції в аспекті переходу до інформаційно-комунікаційної структури і нової організаційної культури суспільства, відповідаючих сучасним тенденціям розвитку суспільства.

Водночас цивілізаційно-сітьова парадигма управління має створювати основу для досягнення довгострокових стратегічних цілей на тлі безперервного відстежування стратегічних змін у динамічному оточуючому середовищу, в їх цілісності та взаємозв'язку, що відповідає умовам забезпечення балансу економіки і досягненню динамічної макроекономічної рівноваги. Будемо тлумачити стратегічні зміни у широкому сенсі, адже вони, як показала практика, торкаються трансформації не тільки економічних структур, але й відповідних структур влади в національному і територіальному масштабах, соціальних відносин оптимального перерозподілу повноважень і відповідальності суб'єктів влади, економіки та суспільства, а також ролі суб'єктивного людського фактора на підставі не тільки відносин власності, але й соціокультурного імперативу в сфері суспільних відносин і національної економіки. Стратегічні зміни породжують проблеми їх усунення за умов використання державних регуляторів економіки – обсягів державного бюджетування, пропорцій фіскального та монетарного регулювання як основних інструментів коригування поточних станів економіки – у поєднанні з інструментами впливу і використання соцієтальних характеристик особистості.

Методологічний аналіз цих процесів має спиратись на фундаментальні поняття, які становлять ядро цивілізаційно-сітьової парадигми і представляють:

- економічний та соціальний вектор, простір і час;
- оптимальне співвідношення самоорганізації і саморегулювання нової ринкової моделі у вимірі національної економіки, окремої території, а також певної суспільної спільноти;
- раціональну децентралізацію влади з метою забезпечення суспільного соціального балансу і ефективного регулювання ринкової економіки;
- ефективні принципи взаємодії суб'єктів економіки як особистостей, влади та суспільства;
- діалогічність центрів влади, полісуб'єктність та поліваріативність концепції розвитку економіки;
- симбіоз економічної та політико-соціальної сіті, сітьову взаємодію системних агентів розвитку суспільства на тлі єдності соціоісторичної культури і інформаційно-комунікаційних структур.

Необхідний такий інтегрований підхід до застосування методів і моделей економічних і суспільствознавчих наук, при якому їх поліорганічний синтез і втілення у практику створюють передумови розкриття потенціалу вільного суб'єктивного фактору у високорозвиненій ринковій економіці. Доцільно здійснити перехід до єдиної загальнонаукової парадигми пізнання трансформаційних процесів, що відбуваються в суспільному житті і економіці. Мова йде про застосування принципів системно-синергетичного і соціокультурного аналізу в контексті цивілізаційної парадигми дослідження економічної трансформації суспільства, яка передбачає комплексний і системний підхід з позицій використання компетенційного і когнітивного ресурсів для побудови і реалізації сучасних моделей трансформації економіки. В ньому органічно перетинаються формаційно-класова іцивілізаційна концепції розвитку, матеріальний і духовний імперативи як базові вектори трансформаційних процесів. Втім завершеність підходу може бути досягнута тільки на основі макроекономічного стратегічного аналізу і управління, ядром якого є стратегічні зміни. Принаймні, відсутність одного з названих імперативів – матеріального або духовного – представляє стратегічну загрозу для формування сучасної змішаної економіки в Україні.

Література:

1. Долішній М.І. Генетико-еволюційна парадигма механізму регіональної політики // Регіональнаполітика та механізми її реалізації / За ред. М.І. Долішнього. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 14-17.

2. Молодцов О.В. Сітьова парадигма територіального розвитку: сутність, логіка впровадження: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.» / О. В. Молодцов ; Нац. акад. держ. упр. при ПрезидентовіУкраїни. – К., 2010. – 36 с.

3. Хашиєва Л.В. Комунікативна парадигма в суспільному управлінні розвитком європейських метрополій: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.» / Л. В. Хашиєва ; Харків. регіон.ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Х., 2011. – 20 с.

4. Ситнік Г. П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3A2011-06-06-10-50-16&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk

Степан Іваночко
(Львів)

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ефективність економічного розвитку держави в значній мірі обумовлюється інвестиційним кліматом в ній, адже здійснити структурну переорієнтацію економіки на інноваційний розвиток неможливо без залучення інвестицій. Важливим інструментом побудови механізму активізації інвестиційної діяльності є створення спеціальних «вікон» припливу в країну іноземних інвестицій, які називають вільними економічними зонами (ВЕЗ). Однак проведений нами аналіз діяльності ВЕЗ в Україні показав, що вони не виконують притаманних їм функцій та не характеризуються високою ефективністю. На сьогоднішній день в державі функціонує 11 ВЕЗ («Донецьк» – м. Донецьк, Донецька область; «Азов» – м. Маріуполь, Донецька область; «Закарпаття» – Ужгородський та Мукачівські райони Закарпатської області; «Інтерпорт – Ковель» – м. Ковель, Волинська область; «Миколаїв» – м. Миколаїв; «Порто – Франко» – м. Одеса; «Порто – Крим» – м. Керч, АРК; «Славутич» – м. Славутич, Київська область; «Курортополіс Трускавець – м. Трускавець, Львівська область; «Яворів» – Яворівський район, Львівська область; «Рені» – м. Рені, Одеська область [1], проте ефективними визнано тільки три з них («Яворів», «Славутич», «Курортополіс Трускавець»). Якщо у 14 ВЕЗ, що зареєстровані у сусідній із нами Польщі, реалізується 650 інвестиційних проектів, які залучили 4,8 млрд. дол. інвестицій, створили 63 тис. робочих місць та надали пільги у розмірі 483 млн. дол., то в українських ВЕЗ реалізується 751 інвестиційний проект, а ефективність визначається лише 1,6 млрд. дол. залучених інвестицій, тобто у 3 рази менше, створенням 46 тис. робочих місць, а це різниця у 17 тис. та наданням пільг на суму 832 млн. дол., що більше на 349 млн. дол. Така ситуація спричинена відсутністю державного усвідомлення ролі і значення таких утворень для розвитку економіки. Підтвердженням слугують постійні суперечки, які точаться навколо них. За часи прем'єрства Ю. Тимошенко ВЕЗ взагалі були визнані «чорними дірами» держбюджету та позбавлені пільг. Водночас у розвинених ринкових економіках ВЕЗ зарекомендували себе в якості ефективного інструмента залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів. До того ж, вони позитивно впливають на розвиток підприємницької активності регіону, забезпечують вирішення проблеми зайнятості, збільшують відповідно бюджетні надходження, поліпшують торговельний і платіжний баланси. Це свідчить про гостру необхідність включення проблематики створення та функціонування ВЕЗ до напрямів проведення ефективної державної економічної політики.

Незважаючи на визначення в Законі України «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. економічних зон як державних інструментів стимулювання міжнародного економічного співробітництва на базі залучення іноземних інвестицій [2], вважаємо за доцільне у контексті підвищення ефективності інвестиційної діяльності в Україні на рівні ВЕЗ розробити державну програму, що включатиме в собі регламентацію процесів створення та розвитку спеціальних зон. Реформування існуючого стану повинно супроводжуватись вибором місця розташування нових ВЕЗ та формуванням пріоритетів у діяльності існуючих. Оскільки сучасна система широкої спеціалізації регіонів в Україні є малоефективною, пропонуємо при розробці державної програми розділити ВЕЗ за видами діяльності. Це дасть змогу уникнути конкуренцію між ВЕЗ України та налагодити співпрацю між ними, дозволить розв'язати проблему існування різних підходів до процесу ліцензування, оподаткування та надання квот.

Наступною важливою умовою державної політики розвитку ВЕЗ має стати формування дієвої системи інформаційного забезпечення, оскільки відсутність доступної інформаційної бази надає обмежені можливості формування реалістичної оцінки існуючих інвестиційних проектів. Доцільним, на нашу думку, є створення державного контролюючого органу, який б делегував свої повноваження у створених відділах при міських та обласних радах, що здійснюватиме супровід інвестиційного об'єкту від моменту його заснування та проводитиме експертизу можливостей даного проекту. Здійснивши всі ці заходи, країні вдасться сформувати систему організованих ВЕЗ, забезпечити їх надійне функціонування, підняти імідж спеціальних зон, що сприятиме залученню нових інвестиційних ресурсів у них.

Література:

1. Морозюк І.Б. Створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон в Україні / І.Б. Морозюк : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nvbu.gov.ua
2. Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992р. №2673-XII із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №50. – ст. 676.

Степан Іваночко
(Львів)

«ІНВЕСТИЦІЇ» ТА «ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»: ЗМІСТ ПОНЯТЬ

Важливим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та підвищення життєвого рівня населення виступають інвестиції. Дослідженнями питань інвестування та інвестиційної діяльності в Україні займалося багато вітчизняних вчених-економістів. Однак, відзначаючи усі здобутки українських науковців, зауважимо, що безліч аспектів даного питання залишається недостатньо висвітленими та потребує подальшого опрацювання. Зокрема, недостатньо дослідженим є понятійно-категоріальний апарат проблеми, оскільки серед науковців немає єдиної думки щодо розуміння ключових її понять. Більше того, немає єдиного підходу щодо дефініції «інвестиції» в правовій базі України, а це стоїть на заваді практичному розв'язанню цілої низки питань.

У вітчизняній правовій базі поняття «інвестиції» визначено в Законі України «Про інвестиційну діяльність» та в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Однак, якщо в першому вони трактуються, як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект» [1], то в другому визначаються як «господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно [2]. Таким чином, Закон України «Про інвестиційну діяльність» розглядає «інвестиції» як різного роду цінності, що вкладаються з метою отримання ефекту, а Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» тлумачить їх як сукупність дій, спрямованих на перетворення ресурсів в інші цінності. Складається враження, що законодавець не розділяє поняття «інвестиції» від поняття «інвестиційна діяльність».

На наш погляд, інвестиції – це різного роду матеріальні та нематеріальні ресурси, що спрямовані на досягнення певної мети, ціна яких визначається рівнем ризику та терміном вкладу.

Перейдемо до розгляду суті інвестиційної діяльності. Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає таку діяльність як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

О. Ястремницький прирівнює інвестиційну діяльність до «азартних ігор» і стверджує, що інвестор – це гравець на ринку, який отримує вигоду за рахунок невдачі інших гравців цього ж ринку [3]. К. Паливода бачить у такому розумінні неточність і стверджує, що між інвестиційною діяльністю та азартними іграми насправді існує певна спорідненість, однак гра базується на випадковості і непередбачуваності, а в інвестиційній діяльності хоч і присутні випадкові чинники, однак вона базується на причино-наслідкових зв'язках [4, с. 49-50]. На наш погляд, прирівнювати інвестиційну діяльність до азартних ігор можна лише у тому разі, коли метою інвестора є отримання фінансових вигод, однак якщо інвестиції спрямовуються на досягнення позаекономічного інвестиційного ефекту (вирішення соціальних, екологічних та інших проблем), то таку діяльність не можна асоціювати з грою, бо вона не ставить за мету отримання прибутку. Проаналізувавши це, ми дійшли висновку, що інвестиційна діяльність – це процес трансформації інвестиційних ресурсів всіх видів в інвестиційні цілі будь-якого рівня та значення.

Література:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 19.09.1991 р. // ВВР України. – 1991. – №47. – Ст. 646.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua
3. Ястремницький О.І. Основи теорії економічного ризику: навч. посіб. / О.І. Ястремницький. – К.: АртЕк, 1997 – 248 с.
4. Паливода К. Капітальні інвестиції: фінансово-економічна сутність та форми прояву / К. Паливода // Банківська справа. – 2009. – №3. – С. 46-55.

Юлія Іващенко
(Переяслав-Хмельницький)

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Нові економічні відносини проникають у всі сфери господарської діяльності підприємств України. Відбувається інтенсивний перехід діяльності економічних суб'єктів на ринкові відносини. У цих умовах у підприємств виникає необхідність активніше використовувати бухгалтерський облік, контроль та аналіз, щоб контролювати та удосконалювати свою роботу. Ринкові відносини, які склалися, об'єктивно вимагають зміни бухгалтерського обліку, контролю та аналізу, наблизивши його максимально до міжнародних стандартів.

Запаси є вагомою частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності; при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Це, в свою чергу, вимагає повної, достовірної інформації про наявність та рух виробничих запасів, яку може надати бухгалтерський облік, який в даному випадку слід розглядати як елемент господарської інформаційної системи, що генерує та інтерпретує всю базу інформаційного потоку, надану різними ринковими системами для ефективного управління.

Багатьох економістів турбують проблеми розвитку та удосконалення обліку та контролю виробничих запасів. Основною гіпотезою дослідження є припущення, що методологія і організація обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами потребує удосконалення. Зміни необхідні насамперед у частині підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємства. Одним напрямом вирішення даних проблемних питань є запровадження на підприємстві інформаційних технологій обробки економічної інформації [2].

Основою напряму удосконалення організації обліку виробничими запасами є:

- узагальнення теоретико-методичних основ обліку, аналізу і контролю виробничих запасів, визначення їх суті та класифікації;
- удосконалення методико-організаційних основ фінансового та управлінського обліку виробничих запасів, а також їх контролю;
- проектування системи економічного аналізу та контролю ефективності використання виробничих запасів;
- розробка системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами.

Дані методи ґрунтуються на діалектичному методі наукового пізнання, який охоплює загальнонаукові та методичні прийоми дослідження економічних процесів, а також емпіричні прийоми обліку та контролю виробничих запасів. У процесі дослідження можна застосовувати такі методичні прийоми, як аналіз і синтез; абстрагування (для визначення чинників, що впливають на поведінку запасів); документалістики (для встановлення достовірності досліджуваної інформації, удосконалення документообігу); розрахунково-аналітичні прийоми (при побудові таблиць та проведенні розрахунків); узагальнення та реалізація результатів (при формуванні висновків та пропозицій); інформаційних технологій ПЕОМ та інші методичні прийоми.

У наш час існує необхідність й одночасно можливість нових організаційних і методичних підходів у вирішенні проблем обліку запасів, пов'язаних, з однієї сторони, з переходом на ринкові відносини й міжнародні стандарти, з іншої – з широким впровадженням комп'ютерних технологій [4].

Поліпшенню ресурсопостачання сприяє впорядкування первинної документації, широке впровадження типових уніфікованих форм, підвищення рівня автоматизації обліково-обчислювальних робіт, забезпечення строгого порядку приймання, зберігання й витрат сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і т.п. Для забезпечення зберігання виробничих запасів, правильного приймання, зберігання й відпущення цінностей важливе значення має наявність на підприємстві в достатній кількості складських приміщень, оснащених ваговими і вимірювальними приладами, мірною тарою й іншими пристосуваннями. Необхідно також впроваджувати ефективні форми попереднього й поточного контролю за дотриманням норм запасів і витрати матеріальних ресурсів, приділяти більше уваги підвищенню вірогідності оперативного обліку руху напівфабрикатів, комплектуючих виробів, деталей і вузлів у виробництві. Дані бухгалтерського обліку повинні містити інформацію для знаходження резервів зниження собівартості продукції в частині раціонального використання матеріалів, зниження норм витрат, забезпечення належного зберігання.

Важливим напрямом удосконалення організації оперативного й складського обліку запасів є раціоналізація форм документів, документообігу й всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів.

Розмаїтість форм облікових документів, у тому числі лімітно-забірних карток, істотно ускладнює роботу з обліку матеріальних ресурсів на заводських складах виробничих підрозділів, у групах відділів матеріально-технічного постачання.

Лімітно-забірні картки, як правило, оформляються на підприємствах нерегулярно і надходять у відділи матеріально-технічного постачання і у бухгалтерію у великій кількості й в основному під кінець місяця. Відповідно до правил систематичного споживання ресурсів відпущення матеріалів систематичного споживання у виробництві оформляється лімітно-забірними картками, а у всіх інших випадках матеріальними вимогами.

Подібні надходження облікових документів на обробку й характерну тенденцію збільшення їхньої кількості до кінця місяця значно ускладнюють роботу заводських складів і у групах матеріально-технічного постачання. Виходячи з даних аналізу, обсяг облікових робіт на кінець місяця зростає на 18-20%, що істотно впливає на якість роботи. Аналіз існуючого порядку ведення обліку матеріальних ресурсів на підприємстві показав, що необхідно вдосконалювати систему обліку, усувати дублювання інформації в різних документах, уніфікувати форми документів, регламентувати обсяг і строки їхньої передачі на обробку [5].

Насамперед, повинні бути уніфіковані документи, на основі яких виробничі підрозділи одержують сировину, матеріали, покупні готові вироби із заводських складів (лімітно-забірні картки, забірні картки, вимоги і накладні і т.п.).

Представляється доцільною розробка єдиної форми документа (на відпущення матеріалу), призначеної

для машинної обробки. У цей документ варто включити всі об'єкти основного і допоміжного виробництва під відповідними кодами, які б указували напрям використання матеріальних ресурсів – основні вироби, запасні частини, товари народного споживання, разові замовлення, ремонтно-експлуатаційні потреби.

Єдина форма такого документу може бути розроблена й у рамках окремої області, що дозволить внести єдність в систему реєстрації і обробки документів за умови використання ЕОМ. Як вихідні документи в системі складського обліку щодо кожного виробничого підрозділу з ЕОМ видаються такі машинограми: оборотна відомість по обліку руху матеріальних ресурсів; відомість розподілу матеріальних ресурсів за напрямами витрат.

Очевидно, що рішення як організаційних, так і методичних питань повинне ґрунтуватися на використанні можливостей сучасних комп'ютерних технологій. При цьому найбільш ефективною є організація вирішення таких завдань у комплексній системі керування підприємством [1].

Література:

1. Білуха Н.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / Білуха Н.Т. – К., 2000. – 346 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Бутинець Ф.Ф. – [5-те вид., перероб. і доп.]. – Житомир: ПП «Рута», 2003.
3. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
4. Лень В.С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: Навч. посібн. / В.С. Лень, В.В. Гливенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 556 с.
5. Чебанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік. Посібник / Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко. – К.: Видавничий центр „Академія", 2002. – 672 с.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор Калюга Є.В.

Зоя Калініченко
(Донецьк)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА МЕТОДАМИ FCFFO, EVA, EM

У сучасних умовах злиттів і поглинань одним з головних завдань діяльності підприємства є максимізація вартості майна. Саме тому сьогодні особливого значення набуває аналіз не тільки поточного фінансового стану й рентабельності підприємства, але й ефективності діяльності підприємства з боку потенційних інвесторів.

У світовій практиці найпоширенішими моделями оцінки ефективності й визначення вартості підприємства є методи FCFFO, EVA, EM і інші. Найбільш популярною є оцінка ефективності за допомогою FCFFO, яка, абстрагуючись від фінансової діяльності, показує обсяг самофінансування після здійснення інвестицій. Розрахунки показують, що підприємства в Україні після 2008 року почали працювати ефективніше, оскільки щороку генерують грошовий потік. Причому, якщо існуючі тенденції росту обсягів продажів і витрат залишаться незмінними, FCFFO буде зростати й надалі. Аналіз показав, що для більш швидкого збільшення FCFFO необхідно прискорювати обіговість активів, збільшувати їхній обсяг, знижувати витрати й змінювати потреби в обіговому капіталі. Кожний з цих факторів обумовлює в середньому від 200% до 700% зміни FCFFO [1, с.26].

Недоліком показника FCFFO є неврахування ціни капіталу, внаслідок чого ріст активів генерує позитивний FCFFO, хоча насправді підприємство одержує збитки від додаткового розширення діяльності. Більш коректним індикатором ефективності є EVA, який показує створення додаткової вартості через перевищення чистим прибутком усіх витрат, пов'язаних з його одержанням. Для розрахунку WACC до оподатковування й визначенню ціни власного капіталу скористаємося CAPM-моделлю. Використавши показник бета публічних компаній з подібним ризикованим профілем і скорегувавши його на ризик і на структуру капіталу підприємства, одержуємо показник бета на рівні 0,89. Премія за ризик розрахована на базі прибутковості ПФТС і ставки по ОВДП як середньої за кілька років.

Розрахунок показав, що й на сьогодні, і в перспективі EVA має тенденцію до зниження, тобто підприємство працює неефективно. Вагомими причинами цього є нераціональна структура капіталу й висока ризикованість українського ринку в цілому, внаслідок чого показник WACC є високим. Але, як видно з аналізу, у першу чергу негативний EVA обумовлений великою часткою витрат у обороті й повільним ростом обіговості активів. Коли обіговість почала зростати швидше, ніж активи (2009 рік), приріст EVA вперше став позитивним. Якщо ж припустити лінійний ріст виторгу, рентабельність залученого капіталу буде зростати надзвичайно повільно, а EVA у найближчому часі буде залишатися негативним.

Використовуючи факторний аналіз, можливо прискорити темпи росту виторгу шляхом прискорення

ефективності використання активів і розширення попиту, а також обмежити ріст витрат. У такому випадку очікується, що через 15-20 років EVA стане позитивним.

EVA - досить простий у розрахунку й тому найчастіше використовується для аналізу ефективності компаній. Однак головний недолік показника EVA - неадекватна оцінка вартості активів і абсолютний вимір, через що, як і у випадку з FCFFO, неможливо порівняти різні за розміром підприємства.

На наш погляд, для одержання коректної й універсальної оцінки ефективності потрібно використовувати третій вид оцінки ефективності - показник EM (economic margin - економічну прибутковість підприємства). По суті, EM є рентабельністю вкладеного капіталу з урахуванням усіх витрат на його одержання й адекватною оцінкою наявних і майбутніх активів. Остання вимагає визначення їх чистої наведеної вартості за період, рівний фактичному, а не бухгалтерському строку їх служби. Термін служби активів визначаємо, враховуючи розподіл активів на матеріальні й нематеріальні. У нашому випадку можна вважати, що він становить 19 років.

Оцінка ефективності за цим підходом знову дає протилежну картину. На відміну від EVA- підходу, за критерієм EM ефективність роботи підприємства поліпшується, а в довгостроковій перспективі підприємство повинне одержувати позитивний додатковий результат на одиницю вкладеного капіталу.

Дисконтуючи отримані грошові потоки (EVA, FCFFO, EM) можна одержати ринкову вартість підприємства. Однак наш аналіз довів, що не завжди розрахункові підходи до оцінки ефективності дають реальну картину процесу капіталізації, більше того, при умовах негативних і спадних cash flows (як у випадку з EVA) вартість фірми не можна оцінити.

Насправді ефективність підприємства, яка оцінюється інвесторами у вигляді котирувань акцій, тісно корелює із чистим операційним прибутком і FCFFO. Одна додаткова тисяча заробленого прибутку підвищує ціну акцій на 0,17 грн. Причому найбільший зв'язок між фінансовими показниками ефективності й оцінкою інвесторів демонструє EM, збільшення якого на 1 в.п. приводить до росту вартості на кожну одиницю залученого капіталу на 13,6 в.п.

Розбіжність між фінансовими індикаторами ефективності й ринковою оцінкою виникає, на наш погляд, внаслідок існування інсайдерської інформації на ринку, яка не завжди є вірною, через стратегічні інтереси інвесторів (зацікавленість у долі на ринку й т.п.). Нарешті вітчизняний фондовий ринок має інституційні особливості – закриття біржі під час збитків для втримання падіння котирувань.

Однак цінність аналізу факторів ефективності не можна переоцінити, оскільки він дає можливість указати й виправити слабкі місця у фінансовій тактиці підприємства й створити передумови для росту інвестиційної привабливості й капіталізації підприємства.

Література:

1.Вебер Ю. Шэффер У. Управление с помощью показателей// Проблемы теории и практики управления. - 2004, - №5 - С.84-87

Яна Кісельова,
Олена Луценко
(Харків)

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО ПРАВА

Робота банків, банківські операції, кредитування, розрахунки до недавнього часу були дуже далекі від юриста і здавалися дуже нудними і технічно перевантаженими правовими інститутами. Зараз ситуація різко змінилася. Практичне значення банківського права зростає і в зв'язку з тим, що в підприємницькій діяльності сьогодні беруть участь мільйони людей. А її здійснення пов'язане з відкриттям банківських рахунків, здійсненням розрахунків через банки. У результаті величезна кількість людей, що працюють в державному та приватному секторах залежать від стану банківської системи та законності банківської діяльності. У літературі і засобах масової інформації постійно публікуються матеріали про повільне проходження грошових коштів, особливо державних, бюджетних, про надійних і ненадійних банках, про законних і незаконних грошових операціях.

Все це і багато іншого перетворює банківське право в одну з найнеобхідніших і використовуваних галузей права. Основи банківського права тепер потрібно знати не тільки юристу, де б він не працював, але і керівнику підприємства, менеджеру, працівникові податкових служб. Мати хоча б загальне уявлення про основи банківського права необхідно будь-якому активно діючого в сфері економіки громадянину. І звичайно ж, знати і глибоко аналізувати норми банківського права повинен юрист, який пов'язує свою професійну діяльність з банком. Адже від його вміння і знання багато в чому залежить благополуччя банку. І навпаки, помилки юриста можуть привести до великих фінансових втрат.

Основне призначення банківського права полягає в регулюванні і прогнозувані інтересів банків та їх клієнтів, забезпечуванні функціонування і розвитоку фінансової та банківської системи української держави.

Банки – це основні фінансово-кредитні установи, що здійснюють кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян, розрахункове обслуговування юридичних і фізичних осіб, випуск облігацій та інших платіжних документів, виконують всі банківські операції [1, с. 46].

Однією з причин удосконалення, реформування банківської справи, яка є в Україні з радянських часів, є необхідність спрямування державної політики на уніфікацію банківських стандартів та гармонізацію національного законодавства щодо законодавства ЄС. Сутність банківської діяльності та її характерні риси визначає складний комплексний характер відносин, що виникають у сфері банківської діяльності, який обумовлює їх і фінансову, і господарську, і цивільну природу. Водночас – це підгалузь фінансового права. А відтак до банківської діяльності належать декілька видів основних операцій: залучення депозитів; кредитування; здійснення розрахунків між клієнтами. Ці операції є базовими й утворюють первинну сферу банківської діяльності.

За сутністю основних операцій банки можна класифікувати на: універсальні, що виконують усі базові операції на грошовому ринку та спеціалізовані, що виконують лише частину базових операцій на грошовому ринку, визначених чинним законодавством України [2, с. 110]. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банки в Україні можуть функціонувати як універсальні чи спеціалізовані, зокрема ощадні, інвестиційні, іпотечні [3]. У правовому розумінні банківська діяльність є сукупністю правових дій, що здійснюються певними суб'єктами у формі, яку вимагає закон або договір. У цьому аспекті банківська діяльність становить систему постійно здійснюваних угод і операцій, спрямованих на отримання прибутку. Банк також слід розглядати як підприємство особливого виду. Тобто, якщо в діяльності звичайного підприємства гроші виконують роль засобу платежу, то в банківській діяльності самі гроші виконують роль товару. Ця особливість банківського підприємства робить його настільки своєрідним, що вона об'єктивно потребує спеціального правового регулювання, яке відрізняється від загального законодавства про підприємства.

Комерційні банки здійснюють такі три основні групи угод: суто банківські операції; обслуговуючі операції; небанківські угоди, не заборонені законодавством, але не включені у другу групу (наприклад, заснування інших підприємств та організацій). Банківська діяльність може мати лише професійний характер і є виключною. Водночас її слід розглядати як підприємницьку діяльність, що має певну специфіку і певні, притаманні лише їй, особливі риси. Враховуючи те, що банки є суб'єктами підприємницької діяльності, вони підпадають під діяння загальних правових принципів, що визначають статус суб'єкта підприємницької діяльності, в т. ч. установлених Конституцією України, Цивільним кодексом України, законами України, «Про господарські товариства», «Про власність» тощо [4, с. 23].

Банківське законодавство – це система всіх упорядкованих певним чином НПА, що регулюють відносини у сфері банківської діяльності. Воно є зовнішньою формою банківського права, що відображає його внутрішню сутність (структуру).

Основні джерела банківського права можна викласти в такій послідовності: Конституція України; загальні закони; спеціальні закони; укази Президента України та постанови КМУ; НПА НБУ; локальні акти кредитно-фінансових установ; міжнародні правові акти, звичаї та стандарти; банківські правила та звичаї. Свою дію нормативно-правові акти у сфері банківського права спрямовують на регулювання відносин, одним з учасників яких обов'язко є банківські установи, як елемент банківської системи країни. Сьогодні триває процес гармонізації банківського законодавства (зокрема в межах ЄС), оскільки міжнародне співробітництво в галузі банківського регулювання передбачає наявність щонайменше двох механізмів його здійснення – інституційного та нормативного. Європейське співробітництво знайшло відображення в банківських директивах, обов'язковість яких як нормативно-правових документів мала своїм джерелом Римський договір 1957 р. про створення ЄБС. Насамперед ідеться про так звану першу банківську директиву – Директиву «Про координацію законів, правил і адміністративних положень, що регулюють організацію і ведення бізнесу кредитних організацій» від 12 грудня 1977 р. № 77/780, яка містить поняття кредитної організації. Ст. 1 Директиви визначає кредитну організацію як «підприємство, чий бізнес полягає в отриманні депозитів або інших належних поверненню грошових коштів від невизначеного кола осіб та в наданні кредитів за свій рахунок». Основною метою першої Директиви є встановлення подібної системи контролю та ліцензування діяльності кредитної організації в країнах – учасницях ЄБС. Водночас слід зауважити, що у Директиві подано лише загальне визначення кредитної організації, залишивши за кожною країною право встановлювати критерії для ліцензування діяльності кредитних установ.

Друга банківська Директива ЄС, прийнята 15 грудня 1989 р., була покликана ліквідувати недоліки попереднього документа і містила три основні принципи, що відображають сутнісні елементи європейського банківського законодавства: єдина банківська ліцензія, заснована на принципі взаємного визнання;принцип контролю органів банківського нагляду держави походження;принцип формулювання мінімальних стандартів регулювання.

Кардинальні зміни в банківській системі України та в її правових основах безпосередньо пов'язані із створенням та введенням у дію ряду нормативних актів, таких як: Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про господарські товариства», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про підприємства на Україні», «Про заставу», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», а також ряду інших. Ліквідація державної монополії на банківську діяльність, скасування, роздержавлення та акціонування державних спеціалізованих банків держави, вихід на арену комерційних

банків, а також створення Національного банку України, поява спеціального банківського законодавства призвели до демонтажу жорстко централізованої з вертикальною побудовою системи управління банками і, як наслідок, – до створення дворівневої банківської системи з внутрішньо притаманною Їй можливістю самоврядування. Проте головним результатом створення спеціального банківського законодавства стали корінні зміни ролі банків у господарстві країни. Банки отримали права, які дозволили їм нарешті приступити до виконання тих завдань, заради яких в 1987 р. були реорганізовані діючі та створені нові державні спеціалізовані банки. Ці завдання полягали в покращанні та активізації всієї кредитної та розрахункової діяльності банків та підвищення їх надійності з тим, щоб банки стали зацікавленими партнерами кредитованих ними підприємств, установ та організацій. І хоча сформована банківська система надто погано справлялася із цими завданнями, проте введення в дію спеціального банківського законодавства, сприяло розвитку банківської системи нового типу, а також поглибленню економічної реформи та зміцненню ринкових відносин. Однак по мірі просування цього процесу все сильніше проявляються недоліки, які існують в банківській системі та банківському законодавстві, які є гальмом економічних реформ в Україні. Випереджуючий розвиток банківської системи України – необхідна умова успішного розвитку економічної реформи в цілому. Тому в даний час стала очевидною необхідність подальшого вдосконалення і банківської системи, і банківського законодавства України.

Література:

1. Банківська енциклопедія / під ред. Мороза А. М. – К.: Ельтон, 1993.
2. Васюренко О. В. Банківські операції / Васюренко О. В. – К., 2002. – 255 с.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. Закон України «Про Національний банк України» від 27.02. 2004 р.
4. Комерційні банки в Україні. Довідник. – К: Вища школа, 1990. – 62 с.
5. Мороз А. Основи банківської справи / Мороз А. – К.: Лібра, 1994 р.

Юлія Кравчук
(Харків)

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Мотивація є одним з найважливіших факторів, вміле використання якого може сприяти розв'язанню всього комплексу соціально-економічних проблем, в тому числі і підвищенню якості трудового потенціалу.

Першоджерелом мотиву є потреби. Потреби людини – це нестача чогось, мотиви – це спонукання людини до чогось. Вважаємо за доцільне зазначити, що потреба сама по собі не може бути мотивом поведінки, бо вона спроможна породити тільки неспрямовану активність, тобто можна вважати, що мотиви – це спрямовані потреби. Мотив є усвідомленою потребою. Однак мотив не можна ототожнювати з самою потребою, бо це її відображення, прояв. На основі однієї потреби звичайно виникає ціла сукупність мотивів.

У мотивації праці доцільно відрізняти систему і механізм. Система мотивації праці включає ланки, в яких мотиви групуються за їх ознаками. В сучасній науці існують різні підходи до визначення ланок системи мотивації праці, що істотно відрізняються одне від одного. Ряд авторів виділяють у ній 3 групи мотивів як складові елементи системи: матеріальні, соціальні та духовно-інтелектуальні. Інші автори дають більш детальний склад системи мотивації праці. Вони виділяють групи соціальних, колективістських, процесуальних, матеріальних мотивів та мотивів самореалізації [1, с.43].

Механізм мотивації праці – це цілісний комплекс, до якого входять економічні, соціальні, психологічні, моральні засоби, що є спонукальними мотивами до праці. Цим механізмом можна управляти з метою підвищення його ефективності, чи навіть викликати до дії зовсім нові мотиви, які можуть з'явитися внаслідок зміни економічних умов тощо. До особливостей мотиваційного механізму можна віднести специфіку його прояву у кожній економічній системі, його мобільність та змінність у часі та просторі.

Як відомо, за радянських часів окрім зрівняльного принципу оплати праці, діяв ще один принцип тоталітарної системи – всезагальний обов'язок до праці. Керівник підприємства не міг звільнити працівника, який не виконував своїх функцій або ставав зайвим у результаті автоматизації виробництва. За такою ситуацією трудовий потенціал використовувався не повною мірою, гальмувався технічний прогрес, що свідчить про відсутність економічних мотивів.

Держава брала на себе величезний тягар відповідальності: розв'язання соціальних завдань і проблем, що певною мірою компенсувало низький рівень основної заробітної плати. Тобто за радянських часів важливу роль у мотивації робітників відігравали позаекономічні, соціальні мотиви та стимули до праці, а саме: реальна можливість отримати безкоштовне житло, середню та вищу освіту, повний курс лікування будь-якої хвороби. Плата за надання комунальних послуг була надзвичайно низькою та носила символічний характер.

В ринковій економіці підприємства самі вибирають форми і системи оплати праці, визначають її рівень, що призводить до величезної різниці в оплаті праці. Наприклад, працівник банківської сфери отримує зарплату значно вищу за зарплату професора. Директор підприємства може одержувати заробітну плату в 2-3 рази вищу від окладу фахівця і в 20 разів вищу від працівника першого розряду. Понад 80% населення знаходиться на межі бідності, а 2-3 % нових капіталістів зосередили в своїх руках кримінальним шляхом мільйонні доходи [2, с.100]. Заробітна плата працівників не може задовольнити їх потреби. З часів незалежності у нашому суспільстві існує ситуація, коли прожитковий мінімум в рази перевищує мінімальну заробітну плату. Перехід від централізованої системи господарювання до ринкової не забезпечив подолання проблем мотивації трудової діяльності, які існували у радянський період.

Кардинальна зміна соціально-економічної системи в Україні призвела до радикальної трансформації умов проходження мотиваційних процесів. Старі механізми примусу до праці виявилися зруйнованими: ідеологічний примус до праці відсутній – в суспільстві панує «ціннісний хаос». Виникла об'єктивна потреба формування нових ціннісних орієнтирів. Масова трудова свідомість працівників виявилася не адаптованою до ринкових умов.

Тенденція послаблення мотивації праці негативно вплинула на рівень свідомості частини працівників, і це з часом проявилося у байдужості їх до кінцевих результатів праці, пасивному, безініціативному, безвідповідальному ставленні до виконання трудових обов'язків. У трудовій поведінці почав дедалі більше проявлятися не творчий тип працівника, а споглядальний та пристосовницький. Можна констатувати, що трудова свідомість сьогодні характеризується відчуженням праці у суспільному виробництві. Ці процеси беруть свої відтоки з централізованої економіки.

Зниження іміджу праці, особливо у суспільному виробництві, призвело до того, що значна частина населення, яка не спроможна споживати блага за рахунок сумлінної і чесної праці, обмежує рівень власних потреб. Трудова пасивність у цих умовах поєднується із споживчою пасивністю, що робить робітника малосприятливим до стимулювання.

Однією із форм прояву трудової пасивності стало зниження у багатьох інтересу до підвищення кваліфікації. Зниження майстерності є однією з самих негативних тенденцій , що можна виділити, при переході до ринкових відносин, хоча слід було б очікувати навпаки.

Трудова пасивність, що отримала широке розповсюдження, обумовлена недоліками господарчого механізму, який сформувався ще за умов централізованої економіки і поки ще підтримується соціальними інститутами (ідеологією, культурою, мораллю). Зазначимо, що ринковим умовам повинна бути притаманна трудова активність, а не трудова пасивність, яка панує у нашому суспільстві. Час відмовитися від працівника, який прагне до консервативних форм трудової діяльності.

Багато економістів розглядали проблеми формування мотиваційного механізму трудової діяльності, адекватного ринковому механізму господарювання, але майже у всіх роботах рекомендації щодо його формування зводяться до реформування оплати праці.

Звичайно, що економічна мотивація – дуже важливий чинник мотиваційного механізму, і підвищення мінімальної заробітної плати буде мати значний мотиваційний ефект. Однак вирішити проблему мотивації суспільства виключно за рахунок грошового чинника неможливо, бо практика доводить, що мотивація за допомогою грошей носить нетривалий характер. Це можна пояснити тим, що заробітна плата, яка є сьогодні для даного конкретного робітника прийнятною чи навіть великою, завтра може для нього ж стати незначною та здаватися неадекватною витраченим зусиллям.

Рішення про підвищення мінімальної заробітної плати приймається на державному рівні на підставі даних багатьох показників, але важливішим з них є наявність вільних коштів у державі. Але з огляду на те, що характерною ознакою бюджетної системи України є розбалансованість державних фінансів та наявність хронічного дефіциту бюджету, мінімальна заробітна плата ще не скоро зрівняється з мінімальним прожитковим рівнем. Також підвищення заробітної плати не відповідає рівню розвитку продуктивних сил у суспільстві.

Доцільно зазначити, що такий підхід не вирішує протиріч мотиваційного механізму, що склалися в сучасних умовах на шляху до економіки сталого розвитку. Наприклад, частка незадоволених матеріальних потреб, які об'єктивно неможливо задовольнити на даному етапі розвитку української економіки, може бути компенсована задоволенням потреб у самоповазі, особистих досягненнях, компетентності, повазі з боку оточуючих, самовиразі, самореалізації.

Вихід із ситуації, що склалася, можливий у тому, що недостатня матеріальна винагорода від праці частково буде компенсуватися моральною винагородою. Тим більш, що в нашому суспільстві почали формуватися тенденції, властиві розвинутим країнам: коли наука і знання стають безпосередньо виробничою силою; радикально змінюється сутність споживання, внаслідок чого новизна і креативність стають важливими умовами успіху виробництва; велике значення має зниження ролі матеріальної мотивації і якісно новий характер результату діяльності.

Основним мотивом діяльності стає самовдосконалення, а її безпосереднім наслідком – характеристики особистості [3, с.339]. Зараз відбувається процес усвідомлення більшою часткою населення своїх інтересів не у максимізації благ, що привласнюються, а у внутрішньому інтелектуальному зростанні.

Отже, можна зробити висновок, що ефективний мотиваційний механізм трудової діяльності, адекватний економічним можливостям нашої країни, міститься у частковій компенсації економічної мотивації, яку сьогодні неможливо задовольнити повністю, позаекономічною мотивацією, що представлена заходами по формуванню творчої діяльності. Цей мотиваційний механізм ураховує розвиток матеріальної бази та продуктивних сил, що скопилися у нашій країні, та дозволяє подолати основні недоліки мотиваційного механізму: пасивне, безініціативне ставлення до виконання трудових обов'язків, зниження іміджу праці, трудову пасивність, зниження інтересу до підвищення кваліфікації. У теперішній ситуації, коли нові дієві елементи мотиваційного механізму ще не створені, а економічна ситуація не дозволяє повністю задовольняти базові потреби людини, акцент у мотиваційному механізмі повинен зміститися з життєзабезпечувальної функції праці на творчу.

Література:

1. Ковалев В.И. К проблеме мотивов / Ковалев В.И. // Психологический журнал. – 2008. – №1.- С.29-44.

2. Гоголь Г.П. Особливості трудової мотивації в перехідний період до ринкової економіки / Гоголь Г.П. // Регіональна економіка. – 2004. – №2. – С.98-103.

3. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества / Гоголь Г.П. Научное издание. – М.: «ACADEMIA» – «Наука», 2008. – 504с.

Юлія Кравчук,
Вікторія Бєсєдіна,
Сергій Шаповал
(Харків)

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Проблема безробіття населення, яке збільшилось в Україні у кризовий період стоїть дуже гостро. У соціальній сфері досі залишаються значні труднощі з працевлаштування населення в сільській місцевості. Особливо ця тенденція простежується, коли під час економічної кризи підприємства ставали банкрутами або зменшували свої виробничі потужності. Значна кількість сільського населення потерпала від масових звільнень, частину трудового колективу підприємств відправляли в неоплачувану відпустку на невизначений період або звільняли через реорганізацію підприємств. Тому важливість державного регулювання зайнятості сільського населення не викликає сумнівів.

Теорія зайнятості пройшла довгий шлях еволюційного розвитку й характеризується різноманіттям концептуальних підходів, методів і інструментарію досліджень. Класична теорія зайнятості представлена в працях таких відомих економістів минулого, як А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей та ін. Класики вважали, що ринкова система здатна забезпечити повне використання ресурсів, у тому числі ресурсів робочої сили. Вони стверджували, що повна зайнятість є нормою ринкової економіки, а найкращою економічною політикою – політика невтручання держави. Держава, впливаючи на сукупний попит у бік його збільшення, сприяє збільшенню попиту на працю, що приводить до збільшення зайнятості та зниження безробіття. У рамках кейнсіанської концепції на зайнятість впливає не тільки сукупний попит, а й те, як розподіляється збільшення загального попиту між різними галузями, тобто структура сукупного попиту. Ефективний засіб забезпечення достатнього рівня зайнятості – це розширення інвестиційної діяльності держави, забезпечення оптимальних розмірів інвестицій з урахуванням конкретних умов економічного розвитку. Кейнсіанська модель ґрунтується на державному втручанні в управління макроекономічними процесами, а механізм її реалізації базується на закономірностях і явищах психологічного характеру (схильність до споживання, схильність до заощадження, спонукання до інвестицій), а також на мультиплікативному зв'язку між головними економічними показниками. За твердженням Ж.Б. Сея, товари та послуги обмінюються на інші товари та послуги, тому виробництво одних зумовлює потребу в інших, постійно забезпечуючи потенційний попит.

Кожен виробник зацікавлений в успішній діяльності інших, оскільки вона формує ринок попиту. Успіх однієї галузі сприяє успіху інших, стимулює загальний розвиток. Розквіт промисловості супроводжується процвітанням сільського господарства тощо. У ринковій економіці на ринку праці суб'єктами виступають працедавці та працівники. В ролі роботодавця на державних підприємствах виступає держава. Через органи виконавчої влади за програмами забезпечення зайнятості здійснюється державне регулювання зайнятості. В економічно несприятливих сферах знижуючи соціальну напруженість державна програма зайнятості створює робочі місця. Розробка програм зайнятості на всіх рівнях здійснюється органами державної служби зайнятості із залученням органів статистики, податкової служби, банківських установ [1, с. 55].

Програмні заходи щодо зайнятості населення повинні охоплювати всі напрями економічної політики зайнятості населення та ринку праці. Слід зауважити, що проблеми зайнятості населення завжди були в центрі уваги. Так, в Україні вперше у 1991 р. з прийняттям Закону "Про зайнятість населення" від 01.03.1991 р. № 803-XII законодавчо визначається поняття "безробіття". Згідно із чинним законодавством, безробітними вважаються люди працездатного віку, які втратили роботу з незалежних від них причин, не мають заробітку, а також ті громадяни, що виходять уперше на ринок праці, зареєстровані в центрах зайнятості, шукають роботу і здатні стати до праці. До безробітних, зареєстрованих в органах державної служби зайнятості, належать особи, що не мають роботи, шукають роботу й в установленому порядку набули офіційного статусу безробітного в органах державної служби зайнятості.

Слід зазначити, що нинішні проблеми зайнятості зумовлені також тим, що в Україні недовикористовується внутрішній потенціал розвитку, особливо потенціал людських ресурсів, що є ознакою зниження якості зайнятості населення. Ще в недалекому минулому питання сільського безробіття були малодослідженими. Та на сьогодні це актуальна проблема як для мешканців села, так і для служби зайнятості. Проблема зайнятості сільського населення залишається однією з найгостріших в Україні, зумовлюючи негаразди в соціально-економічному становищі селян та неблагополучну, зокрема й криміногенну, ситуацію в селах [3].

Безробіття – це складне соціально-економічне явище, суть якого полягає в невідповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією на ринку праці, у результаті чого частка працездатного населення немає постійної роботи (трудового заробітку), поповнюючи резервну «армію праці» [1, с. 68].

Зменшенню безробіття в сільській місцевості сприяє розвиток малого та середнього бізнесу й у результаті забезпечує створення нових робочих місць. Дуже висока напруженість на сільському ринку праці, тому що вільних робочих місць тут практично немає. Рівень безробіття в Україні на сучасному етапі значно відрізняється від загальносвітових показників. На сьогодні в сільському господарстві значно зменшилась кількість зайнятих у селянських фермерських господарствах, що призвело їх до несприятливих умов життя. Селянські фермерські господарства перебувають у приватній власності, що майже не впливає на чисельність зайнятих, оскільки більшість з них у стані вимушеної неповної зайнятості та має значну заборгованість по заробітній платі. Для більшості жителів сіл характерний досить високий рівень самозайнятості. Майже кожна сільська родина має близько 2-6 га земельних паїв, отриманих при реформуванні сільськогосподарських підприємствах, для ведення особистого підсобного господарства; вирощує домашню живність і має від цього прибуток. Також селяни можуть займатися власним бізнесом в особистому приватному фермерському господарстві, але за відсутності інфраструктури це не дає їм можливості розвиватися. З метою розв'язання проблеми зайнятості в інтересах людини шляхом започаткування нею власного бізнесу, відповідно до програми зайнятості, здійснено заходи щодо розширення можливостей створення в сільській місцевості додаткових робочих місць і працевлаштування на них незайнятих сільських громадян, надання матеріального забезпечення, що є найбільш інтегрованим показником результативності соціально орієнтованої економіки, оскільки, з одного боку, поєднує можливості людини своєю працею забезпечувати собі і своїй сім'ї гідне існування, а з іншого – сприяє зростанню ефективності суспільного виробництва та досягненню макроекономічної стабільності [3].

У більшості заходів особливе місце належить державним службам і фондам сприяння зайнятості. Державна політика зайнятості населення залежить від економічних реформ та розвитку країни. Вона передбачає систему адаптації різних категорій незайнятого населення до вимог ринку праці, а також систему соціального захисту безробітних. Одним із завдань соціально-орієнтованої економіки держави в ринковому господарстві є діяльність із соціального захисту суспільства. Найважливішим напрямом діяльності є регулювання зайнятості та стимулювання висококваліфікованої й продуктивної праці і, як наслідок, збільшення національного доходу.

Існують проблеми, пов'язані з регулюванням зайнятості й забезпечення соціального захисту населення, серед яких: нестабільність на ринку праці і неможливість охопити соціальним захистом усі верстви населення через відсутність нормативно-законодавчої бази й інших правових актів.

Неспроможність механізму ринкового саморегулювання подолати чи хоча б послабити економічну кризу в Україні, забезпечити рівномірний розвиток регіонів, справедливий розподіл національного доходу, пропорційний та планомірний розвиток економіки, розвиток інфраструктури, виробництво товарів, усунути або послабити безробіття та інші вади значно посилює роль держави в економіці.

У сучасних економічних умовах складною залишається ситуація на ринку праці, актуальним є його правове забезпечення, поліпшення якості робочих місць, організації повномасштабної сервісної служби для роботи з кадрами та роль управління трудовими ресурсами на державному рівні.

Література:

1. Економіка праці: навч. посіб. / [Є.П. Михайлов, А.В. Мерзляк, М.Х. Корецький, Г.О. Михайлова]; під ред. Є.П. Михайлова. – Д.: Наука і освіта, 2001. – 228 с.

2. Закону «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 р. № 803-XII

3. Економічна активність населення України 2005: стат. зб. / Держкомстат України. – К. , 2005. – С. 51.

Юлія Кравчук,
Людмила Романчук
(Харків)

ДО ПИТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В сучасних умовах створення у сфері трудової діяльності нової мотиваційної системи – це вихід аграрного сектора економіки України з депресивного стану. Однією з важливих задач економічної науки є повномасштабне дослідження проблеми нематеріальної мотивації праці в ринкових умовах господарювання.

Значний внесок у розвиток теорії і практики мотивації трудової діяльності зробили Ф. Тейлор, Ф. Гілберт і Л. Гілберт, Г. Емерсон, М. Фоллер, О. Шелдон, А. Файоль, Е. Мейо. Класиками теорії мотивації стали А. Маслоу [1, с. 100], Ф. Герцберг, Л. Портер, Е. Лоулер, Д. МакГрегор, Д. Мак-Клелланд та інші зарубіжні вчені. Зокрема, американські спеціалісти Т. Петерс і Р. Вотермен дійшли висновку, суть якого виражається формулою: «продуктивність від людини», а людина, як відомо, має не тільки матеріальні, але й духовні потреби [2, с. 297]. З цього випливає, що існує об'єктивна необхідність нематеріальної мотивації праці.

Суттєвий внесок у створення та розвиток теорії мотивації праці зробили вітчизняні вчені. Зокрема, за визначенням А.Колота, «постіндустріальна епоха характеризується чітко вираженими тенденціями підвищення ролі цінностей нематеріального характеру» [3, с. 263-268]. Також слід відзначити внесок М.Вольського, В. Парсяка [4], Дієсперова та інших.

Виходячи з праць Нижнього М.І., Поліщука М.П., Маліка М.Й. та Вдовиченко М.Х. можна сказати, що у більшості випадків оплата праці в сільському господарстві носила затратний характер і не націлювала трудові колективи на повне і ефективне використання виробничого потенціалу. Гарантовані ставки і оклади при централізованій організації праці не забезпечували достатньою мірою зв'язок з кінцевими результатами праці, а отже, не зацікавлювали робітників краще працювати, максимально реалізувати свій фізичний та інтелектуальний потенціал, виявити свою ініціативність у процесі праці. З метою максимальної реалізації потенційних можливостей працівників в країнах з ринковою економікою створена гармонійна модель оплати праці. А в нашій країні формування системи оплати праці поки що залишається недосконалим, оскільки формується в умовах, коли ринкові відносини ще не досягли відповідного високого рівня. Більшість як теоретичних, так і практичних питань проблеми дослідження на сучасному етапі розвитку недостатньо розроблені, тому очевидною є необхідність наукового вивчення та обґрунтування нематеріальної мотивації праці.

Вважається, що матеріальна та нематеріальна мотивації складають загальну мотиваційну систему. Як частина загальної мотиваційної системи, нематеріальна мотивація дозволяє істотно зменшити навантаження на фонд оплати праці і примусити працівників насправді оцінити і полюбити свою роботу. На сільськогосподарських підприємствах з радянськими традиціями досі публічно вшановують подячними грамотами, путівками в санаторій. На аграрних підприємствах, які досягли певних вершин, як нематеріальну мотивацію використовують додатки до соціального пакета (безкоштовне харчування та т.і.). Регулярно проводять корпоративні свята, на яких урочисто вручаються нагороди кращим працівникам.

Важливим також є визначення особистих пріоритетів кожного працівника, оскільки для однієї категорії робітників вагома оцінка керівництва, для іншої – суттєва лише команда, в якій здійснюється робота, деяким достатньо заохочення у вигляді грамоти. Такий підхід набагато ефективніший, ніж навіть ретельно розрахована, складна система мотивації з урахуванням усіх показників ефективності. Одні й ті ж підходи до різних людей можуть мати різний ефект та ефективність. Проте існують деякі правила управління, які можна застосовувати з кожним працівником. При вмілому застосуванні, вони змусять персонал працювати значно ефективніше, кардинально змінивши поведінку співробітників.

Гарна репутація для працівника сільськогосподарського підприємства – запорука того, що він намагатиметься виправдати всі сподівання керівництва, яке попри деякі неточності у виконанні його обов'язків, покладається на нього. Здебільшого це зумовлює зацікавленість робітника. Оскільки, будь-яка «команда» сприймається підлеглими як тиск на них та викликає опір, то більш важливе зацікавлення підлеглого, донесення до нього суті справи, яка йому доручається. Поряд із зацікавленням, важливим є досконале ознайомлення працівника із ситуаціє, що виникла. Це, в свою чергу, приводить до відчуття його важливості, причетності та відповідальності щодо даного питання. Поряд із переліченими є ще й інші засоби нематеріальної мотивації праці робітника.

Щоб зарекомендувати себе з позитивної сторони та досягти певних успіхів, працівник повинен з першого робочого дня виявити потребу в термінових мотиваційних засобах і надалі – в перспективних. Для цього необхідно правильне мотивування зі сторони керівника. Значну роль відіграє і ділова активність працівника, яка в свою чергу активізує його до зростання професійного авторитету та підвищення кар'єрного росту.

В.Н. Парсяк підкреслював, що для реалізації нематеріальної мотивації праці важливе чітке взаєморозуміння і взаємодовіра між керівництвом і найманим персоналом [4, с. 186].

Впровадження нововведень в систему управління сільськогосподарських підприємств регіонів є актуальним, зокрема залучення механізмів та інструментів нематеріальної мотивації праці як з метою збереження персоналу галузі, так і підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Тому перш ніж починати впроваджувати традиційну систему мотивації, варто звернути увагу на внутрішню ситуацію в сільському господарстві. Чи відповідає організаційна структура та корпоративна культура тим завданням, які ставляться перед співробітниками? Лише у випадку, коли особисті прагнення працівника збігаються з прагненнями решти співробітників, а також глобальними завданнями підприємства, можна розраховувати на успіх. І вже тоді, коли робота людей сама по собі ефективна, варто розробляти систему мотивації персоналу. Керівнику сільськогосподарського підприємства, що зобов'язався заохочувати працівників, завжди хочеться зробити це максимально економно. Звідси дилема: роздати гроші чи вибрати нематеріальні способи мотивації. Бажаючи заощадити, багато підприємств вирішують вибрати гнучкі підходи, поєднавши програми мотивації персоналу із заходами щодо посилення командного духу. Вважається, що корпоративні акції (свято, тренінг, виїзд на пікнік) – все одно що подарунок працівникам. Зрозуміло, створення якомога більш згуртованої команди однодумців – це дуже добре. Проте винагорода конкретного працівника є визнанням його персональних заслуг з боку керівництва. Змішування особистого і громадського у даному випадку може призвести до неприємним казусів.

Сформувати нематеріальну систему факторів, що вплинуть на мотивацію працівників, нелегко. У кожної людини є свої потреби, тому мотивація праці – поняття досить індивідуальне. До останнього часу мотивація як рушійна сила поведінки, як усвідомлене прагнення до певного типу задоволення потреб до успіху не була самостійним об'єктом дослідження. З тими працівниками, діяльність яких можна оцінити кількісними показниками, укладеними угодами, зростанням продажу, обсягом виготовленої продукції, набагато легше відпрацювати систему нематеріальних заохочень. Незважаючи ні на що, технологія оцінювання роботи сільськогосподарського працівника має ґрунтуватись на чітких критеріях. Інша річ, що їх потрібно розробляти індивідуально – залежно від мети сільського підприємства, від обов'язків працівника. Це може бути: швидкість роботи, кількість нових технологій, використаних при розробці проекту, рівень задоволення клієнтів. Дієвим і необхідним важелем нематеріального впливу на персонал є можливість кар'єрного росту. Отримавши всі професійні знання та навички, людина хоче рости, розширяти повноваження, зону відповідальності. Робота на найпрестижнішому сільськогосподарському підприємстві може бути "не в радість", якщо не має перспективи кар'єрного розвитку. Тому важливою складовою мотивації є вплив організації на статусні мотиви працівників, приведення їх у дію передусім на основі планування кар'єрного росту, планомірного просування працівників вверх. За словами В.Н. Парсяка, будь-які риси особистості, корисні для досягнення спільних цілей, мають бути помічені, належним чином оцінені та відповідно заохочені [4, с. 189].

Необхідно всіляко мотивувати працівника і справедливо оцінювати ефективність роботи персоналу. В сучасних умовах проблема удосконалення нематеріальних відносин на підприємствах, в тому числі на сільськогосподарських, завжди була у центрі уваги економічної науки і практики. Вважається, що особливості нематеріальної мотивації праці компенсують недоліки матеріальної оплати праці в сільському господарстві. Вони є відображенням змісту роботи і сприйняття працівника, дозволять виявити напрямки розвитку персоналу, створити мотиваційні програми участі людини в керуванні її роботою. Для цього необхідно взяти до уваги і застосувати основні засоби нематеріальної мотивації праці, що буде сприяти зацікавленості змістом роботи, досягненню результатів в підвищенні продуктивності праці працівників аграрного сектора.

Література:

1. Маслоу А. Мотивация и личность / Маслоу А. Изд. 3-е. – СПб.: Питер., 2003. – 392 с.
2. Пітерс Т. В поисках эффективного управления: Опыт лучших компаний / Т. Пітерс, Р. Уотермен – М.: Прогресс, 1986. – 297с.
3. Колот А.М. Мотивація персоналу / Колот А.М. Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 340 с.
4. Парсяк В.Н. Мотиваційне управління в сфері малого підприємництва / Парсяк В.Н. Монографія. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 248с.

Анна Кузьменко
(Харків)

ПРОЦЕС РОЗРОБКИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Жодне підприємство не може обійтися без планомірного і обґрунтованого процесу формування маркетингової стратегії. Цей процес є не спонтанним явищем, кожна стадія потребує уваги, часу та клопіткого аналізу. У зв'язку з цим актуальним є дослідження теоретичних та методичних підходів до формування процесу розробки маркетингової стратегії підприємства.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вирішення проблем процесу розробки маркетингової стратегії підприємств досліджувалися різними вченими. Теоретичні основи цієї проблеми висвітлені у працях таких зарубіжних вчених: І. Анософф, Г. Армстронг, А. Вайсман, В. Вонг, Д. Дей, Н. Діхтярьова, Ф. Котлер, М. Мак-Дональд, З. Мушко, М. Портер, Д. Сондерс, В. Швандара.

В економічній літературі по-різному висвітлюється структура процесу розробки маркетингової стратегії, але ще й дотепер цілісного взаємопов'язаного комплексного процесу розробки маркетингової стратегії не

запропоновано, тема даного дослідження є актуальною.

Мета дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних основ процесу розробки маркетингової стратегії підприємства.

Основний зміст дослідження. В економічній літературі вказується на те, що загалом процес – це зміст етапів по розробці маркетингової стратегії [1-5]. Розробка окремої бізнес-стратегії є дуже важливим елементом загальної стратегії підприємства. Завдяки їй можна поглиблено аналізувати діяльність фірми та виявити усі сильні та слабкі сторони, а це приведе до підвищення ефективності управління та кращої роботи підприємства загалом. Різні автори вважають, що мета його створення однакова – підвищення ефективності діяльності підприємства. Визначення особливостей в етапах розробки маркетингової стратегії для окремого виду бізнесу є дуже складним та неоднозначним.

Розмаїття підходів щодо визначення етапів розробки маркетингової стратегії різними науковцями можна відобразити в табл.1.

Таблиця 1. Етапи розробки маркетингової стратегії

Етапи	Автори					Моя думка
	І.Анософф [1,с.416]	А.Вайсман [2]	Г.Дій [3]	М.Мак-Дональд [4, с.276]	М. Портер [5, с.391]	
1.Оцінка внутрішніх і зовнішніх маркетингових факторів	+	+	+	+	+	+
2.Встановлення цілей	+	+	+	+	+	+
3.Розробка варіантів стратегії	+		+	+		+
4. Оцінка варіантів			+			
5. Реалізація стратегії (розробка програми дій)	+	+	+	+	+	+
6. Контроль		+		+		
7. Аналіз минулої стратегії			+			
8.Визначення ключових стратегічних питань			+		+	
9. Прийняття стратегічних рішень			+			
10. Аналіз конкурентів	+	+			+	+
11. Аналіз споживачів		+				
12.Стратегічні альтернативи	+	+			+	+

Так, розглянувши декількох авторів ми бачимо, що у світовій практиці існують безліч підходів до розробки маркетингової стратегії компанії. У даній роботі зроблена спроба систематизувати та уніфікувати існуючі підходи для легшої адаптації компаній з різною специфікою діяльності.

Так, процес розробки маркетингової стратегії умовно можна поділити на ряд етапів у табл. 2.

Таблиця 2. Процес розробки маркетингової стратегії

Етап	Зміст етапів	Сутність
1.Формування цілей		Частіше за все при розробці маркетингової стратегії компанії одним з перших етапів ставлять формування цілей. Досяжність тих чи інших цілей свідчить про реалізацію розробленої стратегії. Цілі встановлені для окремого виду бізнесу більш деталізовані та конкретні. Але не завжди вони є узгодженими з деякими цілями всього підприємства, тому після стратегічного аналізу вони ще підлягають уточненню та доопрацюванню.
2. Стратегічний аналіз і діагностика	Аналіз зовнішнього середовища	Для обґрунтування стратегічних орієнтирів, вибору найбільш ефективних способів і форм їх досягнення необхідно провести стратегічний аналіз і діагностику стану компанії. Дані роботи передбачають здійснення зовнішнього і внутрішнього аналізу, оцінку потенціалу особливостей конкурентного середовища і рухомих сил в галузі.
	Аналіз внутрішнього середовища	

3. Розробка варіантів стратегії	Розробка альтернатив	На основі проведеного стратегічного аналізу здійснюється розробка варіантів стратегії. На етапі розробки та оцінки стратегічних альтернатив доцільно розглянути декілька варіантів, використовуючи для цього методи прогнозування: якщо стратегічні цілі були встановлені згідно з усіма вимогами, а розроблені стратегії спрямовані на їх досягнення; якщо були встановлені приблизні цілі, стратегічні альтернативи треба перевіряти на узгодженість зі стратегіями інших підрозділів та підприємства в цілому.
	Оцінка альтернатив	
	Вибір стратегії	
4. Планування реалізації		Заключним етапом є планування реалізації стратегії. Даний комплекс робіт передбачає розробку переліку конкретних заходів для досягнення визначених раніше цілей на довгострокову та середньострокову перспективу за ступенем їх важливості. Крім того, на даному етапі визначається механізм контролю реалізації стратегії. Для окремого підрозділу поточний моніторинг здійснюється на рівні підрозділу, а корегування стратегії потребує дозволу вищого керівництва підприємства.

Таким чином, отримав подальший розвиток склад процесів розробки маркетингової стратегії підприємства, який на відміну від існуючого відрізняється тим, що розробка маркетингової стратегії підприємства – це перш за все процес створення і практичної реалізації генеральної програми дій підприємства. ЇЇ мета – ефективне розміщення ресурсів для досягнення цільового ринку. Розробка і реалізація маркетингової стратегії фірми є творчою справою, основаною на можливостях конкретних особистостей, тобто по суті, ноу-хау.

Література:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия (Теория и практика менеджмента) / И. Ансофф. – [пер. с англ. С. Жильцова; под ред. Ю.Н. Каптуревского]. – СПб.: Питер, 2003. – 416 с.
2. Вайсман А. Стратегия маркетинга: 10 шагов к успеху. Стратегия менеджмента: 5 факторов успеха / Вайсман А. – М.: Экономика, 1995.
3. Дєй Д. Стратегический маркетинг / Дєй Д. – М.: ЄКСМО-Пресс, 2002.
4. Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга / Мак-Дональд М. – СПб.: Питер, 2000. – 276 с.
5. Портер М. Стратегия конкуренции и анализ отраслей / М. Портер. – К.: Основы, 1997. – 391 с.

Анастасія Куклер,
Анна Куклер
(Переяслав-Хмельницький)

МОТИВАЦІЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації.

Мотивація персоналу включає цілу низку її складових, а саме, мотивацію трудової діяльності, тобто спонукання персоналу до ефективної роботи, що забезпечує необхідні винагороди і задовольняє наявні потреби; мотивацію до стабільної та продуктивної зайнятості; мотивацію до розвитку конкурентоспроможності працівника; мотивацію до володіння засобами виробництва; мотивацію до вибору нового місця роботи тощо.

Безумовно, ефективність трудової діяльності залежить від мотивації. Проте ця залежність досить складна і неоднозначна. Буває так, що людина, яка під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників-мотиваторів дуже зацікавлена в досягненні високих кінцевих результатів, на практиці матиме гірші результати, ніж людина, яка значно менше змотивована до ефективної праці. Відсутність однозначного взаємозв'язку між мотивацією і кінцевими результатами діяльності зумовлена тим, що на результати праці впливає безліч інших чинників, як, наприклад, кваліфікація працівника, його професійні здібності та навички, правильне розуміння поставлених завдань, зовнішнє середовище тощо.

Для мотивації праці, а по суті, для забезпечення потрібного рівня трудової активності персоналу доцільно: визначити набір цінностей, які будуть закладені в основу мотивування; визначити рівень потреб кожного працівника, його інтереси і можливості задоволення; конкретизувати види трудової діяльності, які потрібні організації і які доцільно мотивувати; організувати працю так, щоб переконати працівника в можливості задовольнити його інтереси з доступними для нього витратами фізичних і моральних сил, часу

та можливості відтворити свою працездатність; узгодити певні види діяльності з набором цінностей і переваг; при наймі працівника вияснити, які в нього мотиви, інтереси, яка система цінностей.

Щоб мотиваційний процес був керованим необхідно створити певні умови, тобто мати повну й достовірну інформацію про об'єкт управління, уявлення про стан і динаміку мотиваційної спрямованості персоналу, ретельно стежити за соціально-економічними наслідками управлінських рішень і вміти їх прогнозувати.

Мотивація праці персоналу формується під впливом сукупності показників. З одного боку, це різноманітні потреби (матеріальні, духовні, соціальні і т.п.), інтереси, цінності і ціннісні орієнтири, котрі відображають певні риси трудового менталітету і одночасно обумовлюють його специфіку, динаміку на протязі тривалого часу, з іншого – комплекс «мотиваторів», що впливають на людину на мікро- і макроекономічних рівнях.

Мотиви праці різноманітні. Вони відрізняються за: потребами, які людина хоче задовольнити своєю трудовою діяльністю; цінностями, які потрібні людині для задоволення своїх потреб; ціною, яку працівник готовий заплатити за свої потреби.

Система мотивів і стимулів праці має опиратися на певну нормативно-правову базу. Працівник має знати, які вимоги ставляться перед ним, яка буде винагорода при їх дотриманні і які санкції будуть застосовуватися у випадку невиконання вимог.

Мотивація трудової діяльності не може бути дієвою без застосування сучасних форм і методів матеріального стимулювання персоналу. Продумані до дрібниць системи матеріальних стимулів ґрунтуються на всебічному моніторингу економічних інтересів працівників, урахуванні умов їхньої праці і життя, сімейного стану, трудових навичок і є ефективним механізмом поєднання матеріальної зацікавленості персоналу і продуктивності його праці.

Під матеріальною мотивацією слід розуміти прагнення достатку, певного рівня добробуту, матеріального стандарту життя. Прагнення людини до поліпшення свого добробуту зумовлює необхідність збільшення трудового внеску, а отже, і збільшення кількості, якості та результативності праці.

Провідна роль у матеріальній мотивації трудової діяльності належить заробітній платі як основній формі доходу найманих працівників. Вплив високої заробітної плати на мотивацію трудової діяльності та підвищення ефективності виробництва багатоплановий. По-перше, більш високий рівень заробітної плати (у порівнянні з середньоринковим її значенням) сприяє зниженню плинності кадрів, а отже, формуванню стабільного трудового колективу. За умови зниження плинності персоналу роботодавець має змогу скоротити витрати на наймання та навчання персоналу, спрямувати вивільнені кошти на розвиток виробництва, що у свою чергу забезпечує підвищення конкурентоспроможності продукції. По-друге, проведення політики високої заробітної плати дає змогу відібрати на ринку праці найпідготовленіших, найдосвідченіших, ініціативних, орієнтованих на успіх працівників, продуктивність праці яких потенційно вища середнього рівня. У цьому разі досягається також економія коштів на навчання, перекваліфікацію знову прийнятих на роботу. По-третє, висока заробітна плата є чинником підвищення старанності, відповідальності, інтенсивності праці. До цього спонукає як намагання «відпрацювати» винагороду, так і побоювання бути звільненим та втратити вигідніші умови продажу послуг робочої сили.

Як засіб мотивації на додаток до заробітної плати використовується преміювання. Преміювання покликане встановити зв'язок між винагородою і перевищенням встановленої норми продуктивності праці. Премія видається одноразово за відмінну роботу – при цьому вона може видаватися за рекордну кількість зробленої продукції, або за відмінну якість продукції чи праці в цілому (для управлінців, наприклад).

Важливе місце в системі мотивації праці займають винагороди. Винагороди – це поняття, що відносяться до всіх форм виплат або нагород, які одержує працівник. Винагороди стимулюють групові інтереси, заохочують колективізм у досягненні кінцевих результатів виробництва. Система винагород має базуватися на таких принципах: форми винагород працівників мають бути конкурентоспроможними відносно інших підприємств; механізм стимулювання має бути зорієнтованим на досягнення кінцевих результатів як окремого працівника, так і колективу в цілому; частка премій і додаткових витрат тим більша, чим вищий ранг працівника, що стимулює постійно підвищувати свій рівень [4, с. 285].

Велика роль у практиці менеджменту персоналу належить і статусній мотивації. Остання є внутрішньою рушійною силою поведінки, пов'язаної з прагненням людини посісти вищу посаду, виконувати складнішу, відповідальнішу роботу, працювати в сфері діяльності (організації), яка вважається престижною, суспільно значущою. Проте є й інший бік статусної мотивації, оскільки статус людини визначається не тільки її місцем у штатному розкладі. Людині властиве прагнення до лідерства в колективі, до якомога вищого неофіційного статусу. Тому «підтекст» статусної мотивації часто пов'язаний із прагненням людини бути визнаним фахівцем своєї справи, неофіційним лідером, користуватися авторитетом [5, с. 63].

Заслуговують на увагу сучасні системи мотивації персоналу, що широко застосовуються в західних фірмах та частково окремими вітчизняними підприємствами: участь в акціонерному капіталі, участь у прибутках, плата за навчання, гарантія одержання кредиту з метою придбання житла, автомобіля і т.п., медичне обслуговування, страхування, організація відпочинку та ін.

Отже, ефективна мотивація трудової діяльності персоналу підприємства повинна: виходити з особливостей зовнішньоекономічної кон'юнктури; погодженості системи стимулювання з економічною стратегією підприємства, яка власне, формує методологію досягнення цілей, і має бути направлена на визначення раціонального рівня доходів працівників, що приведе до високих результатів їх праці і підприємства в

цілому; прогнозувати ефективність процесу мотивації праці на підприємстві, яка визначається ступенем досягнення економічних і соціальних цілей як підприємства, так і працівників, що досягається, в свою чергу, оптимальним балансом економічних і соціальних інтересів зацікавлених сторін.

Література:

1. Байда О.Г. Мотивація праці як складова успіху організації / О.Г. Байда // Вісник. Київський інститут бізнесу та технологій. – 2006. – №1. – С. 55-57.
2. Замфірова Т.А. Теорії трудових відносин і мотивації праці / Т.А. Замфірова // Економіка і держава. – 2007. – №7. – С. 86-88
3. Іляшенко А.Х. Історичний аспект формування мотивації праці / А.Х. Іляшенко // Економіка і держава. – 2007. – №7. – С. 82-85
4. Крушельницька О.В. Управління персоналом: [навчальний посібник] / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук – К.: Кондор. – 2003. – 296с.
5. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу / А.М. Колот – К., 1998.
6. Павловська Н. Необхідність та шляхи забезпечення випереджаючого зростання заробітної плати / Н. Павловська // Україна: аспекти праці. – 2001. – №2. – С.10-16.
7. Тарасенко І.А. Методологія трудової діяльності: аналіз зарубіжних теорій / І.А. Тарасенко // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу. – Т.2. – К. – 2000.– 170с.

Науковий керівник: к.і.н. Зленко А. М.

Борис Кустанович
(Харків)

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

Без людей немає організації. Без потрібних людей жодна організація не зможе досягти своїх цілей і вижити. Безсумнівно, що управління трудовими ресурсами є одним із найважливіших аспектів теорії і практики управління. Конкретна відповідальність за загальне керівництво трудовими ресурсами в великих організаціях звичайно покладена на професійно підготовлених робітників відділів кадрів, звичайно в складі штабних служб. Для того, щоб такі спеціалісти могли активно сприяти реалізації цілей організації, їм потрібні не тільки знання і компетенція у своїй конкретній галузі, але і проінформованість про потреби керівників нижчої ланки. Водночас, якщо керівники нижчої ланки не розуміють специфіки управління трудовими ресурсами, його механізму, можливостей і недоліків, то вони не можуть повною мірою скористатися послугами спеціалістів-кадровиків. Тому важливо, щоб усі керівники знали і розуміли засоби і методи управління людьми.

Управління трудовими ресурсами містить у собі такі етапи:

1. Планування ресурсів: розробка плану задоволення майбутніх потреб у людських ресурсах.
2. Набір персоналу: створення резерву потенційних кандидатів по всіх посадах.
3. Відбір: оцінка кандидатів на робітники місця і відбір кращих із резерву, створеного в ході набору.
4. Визначення заробітної плати і пільг: розробка структури заробітної плати і пільг із метою залучення, наймання і збереження службовців.
5. Профорієнтація й адаптація: вступ найнятих робітників в організацію і її підрозділи, розвиток у робітників розуміння того, що очікує від нього організація і яка праця в ній одержує заслужену оцінку.
6. Навчання: розробка програм для навчання трудовим навичкам, що вимагаються для ефективного виконання роботи.
7. Оцінка трудової діяльності: розробка методик оцінки трудової діяльності і доведення її до робітника.
8. Підвищення, зниження, переведення, звільнення: розробка методів переміщення робітників на посади з більшої або з меншою відповідальністю, розвитку їхнього фахового досвіду шляхом переміщення на інші посади або ділянки роботи, а також процедур припинення договору найму.
9. Підготування керівних кадрів, управління просуванням по службі: розробка програм, спрямованих на розвиток здібностей і підвищення ефективності праці керівних кадрів.

При визначенні цілей своєї організації керівництво повинно також визначити необхідні для їхнього досягнення ресурси. Необхідність у грошах, устаткуванні і матеріалах є цілком очевидною. Рідко хто з керівників упустить ці моменти при плануванні. Потреба в людях теж здається цілком очевидною. На жаль, найчастіше планування людських ресурсів ведеться неналежним чином або ж йому не приділяється тієї уваги, на яку воно заслуговує.

Набір полягає в створенні необхідного резерву кандидатів на всі посади і спеціальності, із якого організація відбирає найбільше потрібних для неї робітників. Ця робота повинна проводитися буквально по усіх спеціальностях – конторським, виробничим, технічним, адміністративним.

Першим кроком до того, щоб зробити працю робітника як можна більш продуктивною, є професійна

орієнтація і соціальна адаптація в колективі.

Якщо керівництво зацікавлене в успіху робітника на новому робочому місці, воно повинно завжди пам'ятати, що організація – це суспільна система, а кожен робітник – це особистість. Коли нова людина приходить в організацію, вона приносить із собою раніше придбані досвід і погляди, що можуть вписатися або не вписатися в нові рамки. Якщо, наприклад, останній бос нового робітника був людиною владною і віддавав перевагу спілкуватися тільки шляхом листування, робітник буде вважати, що йому краще послати папір, чим просто підняти слухавку, хоча новий бос у дійсності віддає перевагу усному спілкуванню.

Якщо керівник не прикладає активних зусиль для організації адаптації нових робітників, останні можуть розчаруватися через незбутність своїх надій, можуть порахувати, що в поводженні варто керуватися досвідом, придбаним на попередній роботі, або прийти до інших неправильних висновків про свою роботу. Керівник повинен також пам'ятати про те, що щось із того, що новачки дізнаються в ході своєї адаптації, може виявитися для них просто шоком.

Підготовка зводиться до розвитку навичок і умінь, необхідних службовцям для ефективного виконання своїх посадових обов'язків або виробничих завдань у майбутньому. На практику систематичні програми підготовки найбільш часто використовують для того, щоб готувати керівників до просування по службі. Для успішного підготування керівних кадрів, як і для навчання взагалі, потрібні ретельний аналіз і планування.

За допомогою оцінки результатів діяльності організація насамперед повинна визначити здібності своїх менеджерів. Потім, на основі аналізу змісту роботи, керівництво повинно встановити, які здібності і навички вимагаються для виконання обов'язків на всіх лінійних і штабних посадах в організації. Це дозволяє організації з'ясувати, хто з керівників має найбільш підхожу кваліфікацію для заняття тих або інших посад, а хто потребує навчання і перепідготовки. Розв'язавши всі ці питання, керівництво може розробити графік підготовки конкретних осіб, що намічаються до можливого просування по службі або переведенню на інші посади.

У розвиток програм по підготовці керівних кадрів на початку 70-х років багато компаній і консультаційних фірм розробили програми по управлінню кар'єрою, тобто просуванням по службі. Один з авторів визначає поняття управління кар'єрою як офіційну програму просування робітників по службі, що допомагала б розкривати усі свої здібності і застосовувати їх найкращим, із погляду організації, чином. Програми управління просуванням по службі допомагають організаціям використовувати здібності своїх робітників повною мірою, а самим робітникам дають можливість найбільше повно застосувати свої здібності.

Література:

1. Травин В.В. Основы кадрового менеджмента: науч. пособ. / В.В. Травин, В.А. Дятлов. – М., 1995. – 125 с.
2. Шекшля С.В. Управление персоналом современной организации: учебник / Шекшля С.В. – М., 1996. – С. 240
3. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель...: монография. – К., 2002. – С. 96.

Н.Лаврова,
М.Бацман
(Харків)

ЗНАЧЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Запроваджувані в теперішній час в формах і методах управління, організаційних структурах, спрямованих на стимулювання підприємливості і розвиток ринкових відносин підприємств часто є не досить ефективними і не досягають поставлених цілей. Однією з основних причин цього є слабка забезпеченість проваджуваних реформ необхідними кадрами. Вирішенню цієї проблеми повинна допомогти продумана система роботи з персоналом. Не досить глибоко розуміються в основах кадрової політики керівники різних рівнів та спеціалісти кадрових служб, серед яких більшість осіб з технічною освітою, що передбачає технопрактичну орієнтацію системи управління в цілому [1, с. 82].

Кадрова політика – один із найважливіших інструментів активної дії на всі процеси, що відбуваються в колективі, в тому числі і на розвиток економіки країни, так як вирішення багатьох господарських питань, що виникають, багато в чому залежить від правильності використання кадрів.

Робота з кадрами відноситься до ключових моментів діяльності будь-якого підприємства як елемента економіки держави.

Сучасний етап політичного і економічного розвитку не може обійтися без енергійних, творчо мислячих керівників, що вміють аналізувати ситуацію, чітко формувати цілі та виявляти альтернативи, володіти методами їх об’єктивної оцінки, брати на себе відповідальність в складних ситуаціях.

Від керівника на етапі проведення радикальних економічних реформ в умовах ринкової економіки вимагається переосмислення шляхів розвитку економіки і створення цілісного господарського механізму. Підбір, навчання і виховання кадрів – одна із основних проблем наукового управління економікою. Це головний елемент управлінської системи, тому в роботі з кадрами керівнику необхідно притримуватись чіткої, продуманої лінії.

До ділових якостей керівників відносяться, передусім, організаторські здібності, виконавство, компетентність, підприємливість. Професійні знання керівника повинні бути на рівні сучасних вимог НТП, він повинен вміти організовувати пошук, поставити експеримент, задіяти вчених і спеціалістів до вироблення складних рішень, створювати творчу атмосферу в колективі, яка б сприяла широкому розвитку ініціативи підлеглих, активно знаходити найбільш цілеспрямовані шляхи підвищення ефективності і якості певної ділянки роботи.

Виробляючи вимоги до керівника, необхідно мати на увазі, що в ході переходу до ринкової економіки зазнали змін основні види управлінської діяльності: прийняття рішень, робота з людьми і робота з інформацією.

Керівні кадри покликані являти собою зразок кваліфікованого відношення до справи, вірності слову, чесності, порядності, непідкупності, скромності, нетерпимості до будь-яких відхилень від норм моралі.

Вироблення кадрової політики в умовах ринкової економіки передбачає, перш за все, підходити до роботи з кадрами, розглядаючи її в нерозривному зв'язку з сутністю проблем, що вирішуються на даному етапі, підбираючи кадри у відповідності з новими задачами. Вирішальним критерієм при підборі і оцінці кадрів, перш за все керівних кадрів, є їх відношення до роботи в умовах ринку, причому відношення не на словах, а на ділі. Особливе значення має висунення і підтримка людей ініціативних, мислячих, енергійних, які можуть і бажають на практиці активно просувати в життя курс на розвиток підприємства в умовах ринкової економіки.

На сучасному етапі особлива увага приділяється використанню людського фактору, підвищенню якості і творчої віддачі інтелектуального, кадрового потенціалу, покращенню підготовки і використання спеціалістів.

Робота з кадрами – одна із складових частин управлінської роботи по керівництву даним підприємством. Вона, як і вся робота керівника, вимагає передусім планомірності та обдуманості дій, уміння протиставити калейдоскопу справ, які щоденно оточують нас, твердий, попередньо підготовлений план.

Планування роботи з кадрами відбиває основні аспекти управління кадрами: виробничо-економічний, політичний,соціальний, психологічний, адміністративно-правовий.

Політичний аспект управління кадрами – це максимум демократизму, при якому людина відчувала би себе хазяїном і творцем, це налаштування кадрів на роботу, необхідність революційних перетворень в умовах ринкової економіки.

Соціальний аспект управління кадрами направлений на активізацію участі виробництвом, на покращення умов, що впливають на процеси праці (житлових, культурно-побутових, охорони здоров'я, підвищення рівня освіти та кваліфікації).

Психологічний аспект управління кадрами відображає дію на кожну окрему особистість з урахуванням її психологічних і психофізіологічних якостей, інтересів, можливостей з метою стимулювання високої продуктивності і якості праці.

Адміністративно-правовий аспект управління кадрами направлений на вирішення задач координування діяльності робітників в процесі вирішення визначеної виробничої задачі, розстановки кадрів по робочих місцях з врахуванням їх професійного і кваліфікаційного рівня.

Виробничо-економічний аспект управління кадрами безпосередньо пов'язаний з організацією і стимулюванням праці в нових умовах господарювання. Він вирішує задачу ефективності виробництва за рахунок найбільш повного задоволення економічних інтересів трудових колективів [3, с. 65-72].

Підвищення ролі персоналу і зміни відношення до нього підприємців і менеджерів пов'язано перш за все з глибокими змінами у виробництві. Науково-технічний прогрес в останні десятиліття став причиною великих змін в трудовій діяльності. Традиційна технологія поступово надає місце гнучким виробничим комплексам, робототехніці, науковому виробництву, застосованому на комп'ютерній техніці і сучасних засобах зв'язку, біо- і лазерної технології. Внаслідок їх впровадження скорочується чисельність персоналу, підвищується питома вага спеціалістів, керівників, робочих високої кваліфікації [2, с. 106-114].

Сьогодні кадрові підрозділи реалізують багато функцій, раніше розсіяні по економічних, виробничо-технічних та інших підрозділах. Їх інтеграція в одному місці свідчить про реальний ріст виливу людських ресурсів в практиці внутрішньоформового керівництва. Така побудова служби дозволяє адміністрації реально управляти цим важливим ресурсом і вирішувати складні завдання підвищення ефективності роботи підприємства.

У даний час найбільше зусиль кадрових підрозділів направлені на удосконалення трудових відносин, підбір кандидатів на вакантні посади, розробку і реалізацію учбових програм і програм соціального розвитку, а також організацію заробітної плати. Різко підвищився професійний рівень спеціалістів кадрових служб.

Сьогодні багато кадрових функцій для організацій виконуються спеціалізованими консультаційними організаціями, учбовими центрами, фірмами по підбору керівників і фірмами, які надають тимчасових працівників, тобто організаціями управлінської інфраструктури.

Найбільш значна за масштабами діяльності нової галузі кадрових послуг – сфера професійної підготовки і підвищення кваліфікації. Необхідно підкреслити, що також створений широкий ринок учбових матеріалів, програм, технічних засобів

Схильність фірм до активної кадрової політики, розрахованої на високий рівень зацікавленості персоналу в роботі, проявляється як в значних витратах на навчання працівників, так і через активне залучення

їх в управлінську діяльність і участь у власності. У цьому випадку кадрова політика включає в себе як правило і добровільні зобов'язання фірм по введенню додаткового соціального страхування, створенню комфортних умов праці, забезпеченню різноманітних пільг для персоналу та ін. [4, с. 255-257].

Отже, головною задачею кадрових служб по управлінню людським персоналом на підприємствах є найбільш ефективне використання можливостей співробітників у відповідності з цілями підприємства і суспільства. При цьому повинно бути забезпечено збереження здоров'я кожної людини і встановлені відносини конструктивного співробітництва між членами колективу і різними соціальними групами.

Література:

1. Кадрове діловодство: Метод. посібн. – Дніпропетровськ: Баланс-клуб, 2009. – 112 с.
2. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навч. посібн. / Колот А.М. – К/: КНЕУ, 2010. – 224 с.
3. Рубан Г.С. Работа с кадрами на производстве / Рубан Г.С. – К.: Техника, 2010. – 124 с.
4. Щёкин Г.В. Аттестация и резерв кадров / Щёкин Г.В. – К, 2009. – 264 с.

Науковий керівник: канд. юрид. наук, доц. Климчук Ю.В.

Ярослава Лобінцева
(Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для забезпечення ліквідності та платоспроможності банки найчастіше використовують ресурси, запозичені на міжбанківському кредитному ринку. За даними банківської статистики в структурі залучених коштів банків міжбанківські кредити займають від 19,3% до 21,5% [1]. Це обумовлює важливу роль операцій банківських установ на міжбанківському кредитному ринку.

У роботах вітчизняних вчених, серед яких Гальчинський А.С., Дзюблюк О.В., Лук'яненко Д.Г., Лисенкова Ю.М., Мороз А.М., Мозковий О.М., Сокальський В.В., Пуховкіна М.Ф., Пересада А.А., Савчук М.І., Ющенко В.А., широко розглядаються теоретико-практичні аспекти міжбанківського кредитування, його роль на макро- та мікроекономічному рівні, проте ще недостатньо дослідженими залишаються питання функціонування міжбанківського кредитного ринку в умовах фінансової кризи та посткризовий період.

Зокрема існує низка проблем, серед яких критерії вибору банка-партнера та кредитний ризик, що вимагає проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Метою статті є дослідження сучасного міжбанківського кредитного ринку, визначення проблем його функціонування та пошук шляхів підвищення ефективності операцій на міжбанківському кредитному ринку.

Успішний розвиток економіки будь-якої країни неможливий без існування кредитних відносин і ринку кредитних ресурсів, однією з найважливіших складових якого є міжбанківський кредитний ринок. Міжбанківський ринок кредитних ресурсів – це система, що забезпечує купівлю-продаж вільних кредитних ресурсів між комерційними банками та комерційними банками і Національним банком України [2, с. 137]. Одержання міжбанківських кредитів дає можливість банку поповнювати свої ресурси, тоді як при надлишку ресурсів банк має змогу розміщувати їх на міжбанківському ринку.

Міжбанківські кредити використовуються банківськими установами для виконання вимог Національного банку України щодо економічних нормативів регулювання банківської діяльності, що на сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку зі збільшенням розміру нормативу короткострокової ліквідності з 20% до 60% [3].

Учасниками міжбанківського ринку кредитних ресурсів є Національний банк України, його регіональні управління, банки, їх філії та відділення. Міжбанківські кредити поділяються на взаємні кредити між комерційними банками та кредити, отримані від Національного банку України.

Аналіз ситуації на міжбанківському ринку свідчить, що обсяги наданих міжбанківських кредитів коливалися в залежності від попиту та пропозиції (рис. 1) [1].

Однією з важливих характеристик міжбанківського кредитного ринку є рівень процентних ставок. Банки як економічно незалежні кредитні інститути самостійно встановлюють відсоткові ставки за міжбанківськими кредитами залежно від попиту та пропозиції та рівня облікової ставки. Динаміка процентних ставок представлена на рис. 2 [1].

При дослідженні міжбанківського кредитного ринку та ролі міжбанківського кредитування для економіки зроблено оцінку ступеня зв'язку між загальним обсягом наданих кредитних ресурсів на міжбанківському кредитному ринку та загальним обсягом кредитів наданих фізичним і юридичним особам. З цією метою побудуємо регресійну модель, для чого сформуємо вхідну базу даних, яка являє статистичні показники в період з січня 2008 по вересень 2010 р. Дані для побудови моделі наведені у табл. 1. [1]

За результатами побудови за шкалою Чеддока встановлено, що взаємозв'язок між обсягом нада-

них міжбанківських кредитів та обсягом кредитів фізичних та юридичних осіб характеризується високим коефіцієнтом парної кореляції – 0,85.

Таким чином, рівняння регресії має вигляд:

Y = 0,296426 x

Отже, при збільшенні обсягів наданих міжбанківських кредитів на 1 млн. грн. обсяг кредитів наданих фізичним та юридичним особам збільшується на 0,296426 млн. грн.

Таким чином, побудувавши регресійну модель, ми прослідкували напрямки використання коштів, залучених на міжбанківському кредитному ринку, досить велика частка яких, спрямовується для кредитування фізичних та юридичних осіб.

При здійсненні операцій на міжбанківському кредитному банки стикаються з певними проблемами, вирішення яких дасть змогу підвищити ефективність міжбанківських кредитних операцій.

Однією з головних проблем є виникнення кредитних ризиків у разі невиконання банками зобов'язань щодо погашення міжбанківських кредитів. Для вирішення цієї проблеми варто запропонувати застосувати механізм безперечного списання коштів з коррахунку банку-позичальника. Можливість такого списання коштів з кореспондентського рахунку банку-позичальника буде забезпечуватися шляхом внесення відповідного пункту в договір про міжбанківське кредитування. Одночасно з укладанням договору про міжбанківське кредитування при отриманні міжбанківського кредиту буде виписуватися інкасове доручення. Уникненню кредитного ризику сприятиме також складання рейтингових оцінок банків-контрагентів. Методика складання рейтингу для оцінки фінансового стану контрагентів, має базуватися на визначенні агрегованої оцінки надійності банку.

Знизити кредитний ризик можливо також за допомогою встановлення лімітів для банків-контрагентів, враховуючи оцінку їх фінансового стану, платоспроможність, кредитоспроможність, показників, що характеризують їх діяльність, а також види та строки передбачуваної операції, власних можливостей банку, що кредитує [4].

При здійсненні операцій на міжбанківському кредитному ринку банки стикаються також з проблемою виникнення ризику коливання процентних ставок. Для вирішення даної проблеми банкам необхідно запровадити укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку. В угоді про форвардну процентну ставку фіксується основна сума, відносно якої здійснюються процентні платежі, зазначається період до настання дії контракту, строк дії контракту, форвардна процентна ставка, яка буде діяти протягом контрактного періоду, і дата, на яку будуть здійснені розрахунки. Відсотковий ф'ючерс являє собою договірне зобов'язання продати (поставити) та, відповідно, купити (прийняти) відсотковий інструмент з обумовленими в контракті термінами та процентною ставкою за погодженим курсом (ставкою) на момент укладення угоди на певну стандартну дату в майбутньому.

На підставі проведеного дослідження сучасного стану міжбанківського кредитного ринку та механізму його функціонування намічено шляхи удосконалення міжбанківського кредитування шляхом впровадження: механізму безперечного списання коштів з коррахунку банку-позичальника у разі невиконання зобов'язань щодо погашення міжбанківських кредитів; укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку; складання рейтингових оцінок і встановлення лімітів для банків-контрагентів, широке застосування різних фінансових інструментів, що дозволить знизити кредитний ризик при здійсненні міжбанківського кредитування.

Література:

1. http: www.bank.gov.ua.
2. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
3. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 28.08.2001 N 368 // http: // rada. kiev.ua.
4. Кузьмак О.М. Дієвість міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Суми, 2008.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Семенюк Людмила Петрівна

Наталія Лобода
(Переяслав-Хмельницький)

ОБЛІК ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Основу побудови обліку готової продукції становлять: визначення терміна «готова продукція» та класифікація готової продукції; оцінка готової продукції;облік випуску готової продукції; облік наявності готової продукції на складах та кладових у виробництві; система рахунків обліку.

Готова продукція – це виріб або напівфабрикат, робота, послуга що пройшли всі стадії технологічної обробки на даному підприємстві та відповідають затвердженим стандартам або технічним умовам, дого-

вору, прийнятітехнічним контролем підприємства і здані на склад або замовникові-покупцеві відповідно до діючого порядку прийняття продукції.

Всі елементи виробничого процесу (сировина, матеріали тощо), які знаходяться на різних стадіях технологічного процесу, утворюють незавершене виробництво.

Готову продукцію класифікують

- за формою: уречевлена (матеріальна), результати виконаних робіт, результати наданих послуг;
- за ступенем готовності: готова продукція, напівфабрикати (продукти окремих технологічних фаз, якій повинні пройти одну або декілька технологічних фаз обробки, перш ніж стати готовою продукцією), незавершене виробництво;
- за технологічною складністю: проста, складна.

Продукція може бути супутня (продукція, отримана в одному технологічному циклі одночасно з основною, за якістю вона відповідає стандартам та призначена для подальшої обробки або відпуску споживачеві), побічна (це продукція, що утворюється в комплексних виробництвах паралельно з основною і на відміну від супутньої продукції не потребує додаткових витрат)[3, с.456].

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про готову продукцію визначаються П(С)БО 9 “Запаси” та 16 “Витрати”.

В бухгалтерському обліку готова продукція оцінюється у відповідності до П(С)БО 9 “Запаси” за первісною вартістю, яка визначається згідно з П(С)БО 16 “Витрати”.

П(С)БО 16 “Витрати” визначає два поняття собівартості готової продукції:

1) собівартість реалізованої продукції;
2) виробнича собівартість продукції.

Оцінка готової продукції при її продажу залежить від облікової політики підприємства, в частині оцінки запасів при їх вибутті. При цьому можуть застосовуватися методи, передбачені П(С)БО 9 “Запаси”.

При відображенні продажу готової продукції в бухгалтерському обліку зазначаються дві її оцінки: оцінка, що прийнята підприємством згідно з обліковою політикою, – первісна вартісна (по дебету рахунку 901 “Собівартість реалізації готової продукції”), та оцінка, що визначаються за домовленістю сторін (по кредиту рахунку 701 “Дохід від реалізації готової продукції”).

Випуск продукції з виробництва та передача її на склад оформлюється накладними відомостями, приймально-здавальними документами, актами приймання, в яких вказується дата, шифр цеху і складу, найменування продукції, номенклатурний номер, одиниці виміру, кількість, ціна за одиницю. Кількість виробів, що оприбутковуються на склад, їх вага та обсяг вимірюється, підраховується і при необхідності зважується. Накладну виписує у двох примірниках підрозділ-здавальник (цех). На обох примірниках накладних мають бути два підписи: начальника цеху готової продукції та начальника складу готової продукції.

На підставі одного з примірників накладної, що залишається на складі готової продукції, начальник складу чи відповідальна особа заповнює картку складського обліку. У ній роблять запис про оприбуткування готової продукції, що надійшла на склад, і разом з матеріальним звітом передають до бухгалтерії.В картці або книзі визначаються назва продукції, її номенклатурний номер, одиниця виміру, розмір, марка, ціна за одиницю[1, с.124].

Облік готової продукції повинен забезпечити контроль за виконанням завдань по випуску продукції згідно договірного асортименту на всіх стадіях її руху;зберігання готової продукції за обсягом,асортиментом та якістю;своєчасною випискою документів на відвантаження; використання фінансових і матеріальних ресурсів за допомогою складання планових і фактичних калькуляцій собівартості продукції.

Аналітичний облік готової продукції на підприємствах ведеться за місцями її зберігання та окремими видами у натуральних, умовно-натуральних і вартісних показниках.

Для синтетичного обліку готової продукції призначено активний рахунок №26 « Готова продукція». Цей рахунок призначений для узагальнення інформації про наявність та рух продукції, виготовленої підприємством. По Дт. відображається надходження готової продукції власного виробництва за первісною вартістю, по Кт. – списання готової продукції за сумою відхилень фактичної виробничої собівартості готової продукції від її вартості за обліковими цінами , що відноситься до реалізованої продукції, яка визначається у відсотках та обчислюється як відношення відхилень по залишку готової продукції на початок місяця та відхилень по продукції, яка здатна протягом місяця, до вартості продукції за обліковими цінами.

На складі в облікових регістрах (картках, відомостях, сальдових відомостях, оборотних відомостях або книзі складського обліку) готова продукція обліковується у кількісному вираженні.

Кількісний облік готової продукції за її видами та місцями зберігання може бути організований декількома способами:

1) в сортових картках складського обліку, при якому в бухгалтерії складають або обробляють групувальні відомості оприбуткування продукції за її видами в розрізі підрозділів-виробників та за місцями зберігання;
2) безкартковим способом, при якому за допомогою ЕОМ кожен день складають оборотні відомості обліку випуску продукції з виробництва і руху готових виробів у розрізі складів та інших місць зберігання. Залишки готових виробів періодично інвентаризуються.

У картках або книгах складського обліку здійснюються записи про надходження і відпуск готової продукції та щоденно виводяться її залишки.У кінці місяця за даними аналітичного обліку витрат на виробництво визначається фактична собівартість готової продукції.Якщо облік готової продукції ведеться за обліковими цінами, то по закінченні звітного періоду, після визначення фактичної собівартості готової продукції, записи по випуску і відвантаженню корегуються на суму відхилень фактичної собівартості від її вартості за обліковими цінами шляхом їх співставлення. Від’ємна сума відхилень фіксується методом червоного сторно,додатна – звичайним записом[2, с.231].

Література:

1.Бутинець Ф.Ф.Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник/ За ред. проф. Бутинця Ф.Ф. -7-є вид.,перероб. і доп./ Бутинець Ф.Ф. – Житомир: «Рута», 2006. – 832с.

2.Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / Сопко В.В. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: КНЕУ. –2000.–578 с.

3.Хомяк В.І. Лемішовський В. Бухгалтерський облік в Україні.– 7-ме вид., доп. і перероб / В.І.Хомяк, В.Лемішовський. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід».– 2008. – 1224 с.

Науковий керівник: к. е. н., доцент Чабан В.Г.

Галина Луценко
(Кременчук)

ОЦІНКА РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Безробіття у нашій країні набуло масового характеру і складає реальну загрозу для державного та суспільного благополуччя. Зважаючи на фінансово-економічну кризу та низькі показники економічного зростання, безробіття не має реальних передумов для швидкого вирішення.У цій ситуації важливе розуміння сутності, форм, видів і наслідків безробіття, необхідності регіонального підходу до його аналізу, що йстановить актуальність даного питання.

Узагальнення й аналіз опублікованих праць вітчизняних (С.І. Бандура, Д.П. Богині, І.К. Бондаря, В.С. Васильченка, Є.М. Лібанової, І.С. Маслової) та зарубіжних (А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, М. Фрідмена, А. Маршалла, Дж. М. Кейнса, Т. Мальтуса, Д. Хікса, К. Макконнелла, С. Брю, С. Фішера) вчених щодо безробіття на регіональному ринку праці свідчать про те, що підходи до її оцінки розроблені недостатньо як у теоретичному, так і в методичному аспектах, і потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення, емпірична перевірка та методичне забезпечення оцінки безробіття у регіональному розподілі.

Необхідною умовою аналізу структури регіонального ринку праці стали дослідження динаміки економічної активності населення і рівня його безробіття, структури безробітних за основними причинами незайнятості, попиту та пропозиції на робочу силу. Чисельність населення за економічною активністю регіону, а в даній статті будемо розглядати на прикладі Полтавського регіону, наведені на рис. 1.

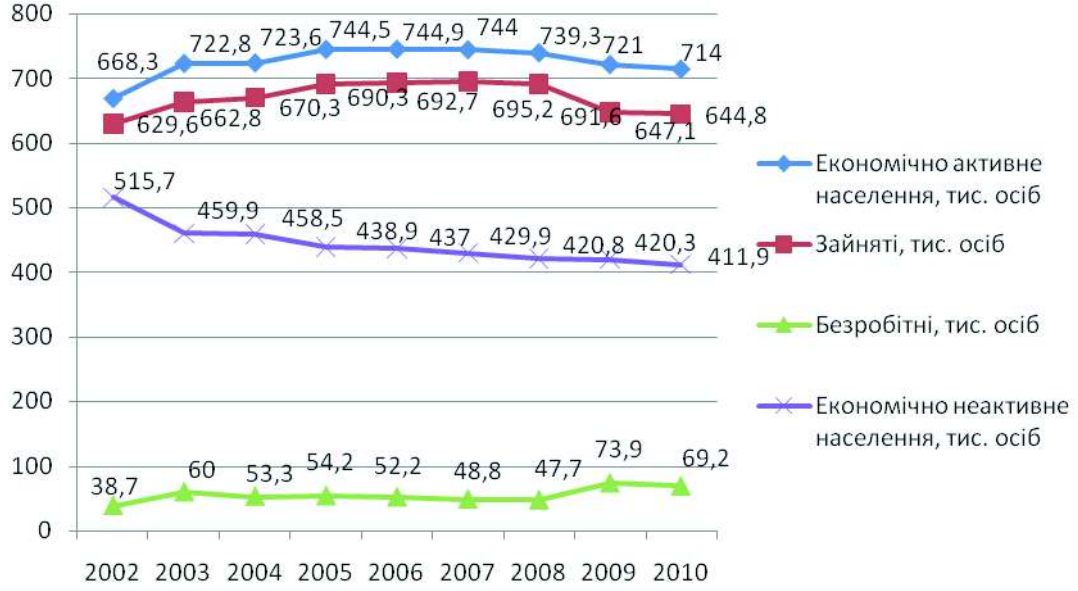

Рис. 1. Динаміка населення Полтавського регіону за економічною активністю [2]

Аналізуючи дані рис. 1 можна сказати, що кількість економічно активного населення віком 15-70 років становила 714 тис. осіб у 2010 р., з яких 644,8 тис. були зайняті економічною діяльністю, а решта – 69,2 тис. – безробітні, тобто особи, які не мали роботи, але активно її шукали як самостійно, так і за допомогою державної служби зайнятості. Починаючи з 2002 р. по 2008 р. динаміка населення за економічною активністю практично залишається без різких коливань. Однак необхідно відмітити, що у 2009 р. простежується зростання кількості безробітних до 73,9 тис. осіб, зменшення зайнятого населення до 647,1 тис. осіб і відповідно зменшення економічно активного населення до 721 тис. осіб, і зростання

економічно неактивного населення до 420,3 тис. осіб.

Безробіття є центральною соціальною проблемою сучасного суспільства. Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал. Зростають ризик соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних.

Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. Всі країни світу прикладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній ще не вдалося ліквідувати його повністю [1, с. 86].

Невідповідність попиту на робочу силу її пропозиції у професійно-кваліфікаційному та територіальному розрізі зумовлює високий рівень диференціації зареєстрованого безробіття. Найбільше збільшення обсягів зареєстрованого безробіття у 2010 р. було в Новосанжарському, Оржицькому та Машівському районах.

Найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався в Семенівському районі (6,8% у 2010 р.), а найнижчий – у м. Комсомольську (0,5% у 2010 р.)[2].

Для забезпечення об'єктивної оцінки безробіття на регіональному ринку пропонується застосувати показник, який би давав можливість окремо розглянути структуру безробіття, тобто включав розподіл кількості безробітних на групи, які відповідають теоретично окресленим формам безробіття. Таким показником може бути коефіцієнт безробіття, що враховує різні форми безробіття та розраховується наступним чином:

$$К_{б.ф.} = \frac{ЧЧЧ_1 + Ч_2 + Ч_3 + Ч_4}{Ч_{Еан}} *100\%, \quad (1)$$

де Кб.ф.–коефіцієнт безробіття, розрахований на основі даних по формах безробіття, %;

Ч1 – кількість безробітного населення, віднесена до фрикційного (добровільного) безробіття за визначений період, тис. осіб;

Ч2 – кількість безробітних, віднесена до структурного безробіття, тис. осіб;

Ч3 – кількість безробітних, віднесена до циклічного безробіття, тис. осіб;

Ч4 – кількість безробітних, віднесена до сезонного безробіття, тис. осіб;

ЧЕан – кількість економічно активного населення працездатного віку, тис. осіб.

Розрахунок наведеного коефіцієнта за даними ринку праці Полтавської області у динаміці за ряд періодів наводиться в табл. 1.

Таблиця 1

Дані для розрахунку коефіцієнта безробіття на основі поділу безробітних за формами безробіття*)

Показники, що характеризують безробіття на регіональному ринку	Періоди					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Безробітне населення працездатного віку, зареєстроване у державній службі зайнятості, в середньому, тис. осіб,	37,8	35,8	32,6	29,0	35,5	25,7
в тому числі в розподілі за формами безробіття:						
1. фрикційне (добровільне)	19,77	20,98	17,05	11,08	15,94	10,01
2. структурне	9,11	6,95	5,74	4,26	4,54	3,64
3. циклічне	6,73	6,66	7,40	12,38	13,17	11,25
4. сезонне	2,19	1,22	2,41	1,28	1,85	0,8
Економічно активне населення працездатного віку в середньому,						
тис. осіб	681,0	683,0	694,8	691,8	662,1	661,6
Коефіцієнт безробіття	5,55	5,24	4,69	4,19	5,36	3,88

*) Складено за даними [2]

Динаміка розрахованого коефіцієнта чітко висвітлює зростання рівня безробіття до 2009 р., що зумовлено економічною кризою та значним зростанням обсягу циклічного безробіття у даний період. Також слід зауважити на збільшення частки фрикційного безробіття у той самий період, що свідчить або про примусове звільнення працівників за власним бажанням та високий рівень прихованого безробіття, або ж про добровільне звільнення та пошук роботи з кращими умовами.

Таким чином, основною тенденцією на зареєстрованому ринку праці у січні-червні 2010 р. було зменшення активності незайнятого населення, яке звернулося за допомогою у працевлаштуванні до державних служб зайнятості. Динаміка коефіцієнта безробіття на основі поділу безробітних за формами безробіття вказує на зростання безробіття у 2009 р. в порівнянні з 2008 р., що є наслідком масштабної економічної кризи в країні. Виходячи з даної ситуації на ринку праці Полтавського регіону, можна запропонувати наступні

шляхи скорочення рівня безробіття та підвищення зайнятості: для зменшення як загальнодержавного відповідно і регіонального рівня безробіття потрібно проводити реформування трудового законодавства в сфері зайнятості з метою більш глибокої його адаптації відповідності міжнародним нормам і принципам [3, с. 77]; сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили за рахунок підвищення рівня освіти по професіях, які користуються попитом на ринку праці, та перепрофілюванню трудових ресурсів, що є носіями менш перспективних знань і умінь щодо попиту на трудові ресурси; поглиблювати взаємодію регіональних підприємств і організацій з місцевими органами освіти; розвивати більш тісну і плідну взаємодію між органами місцевого самоврядування та територіальними громадами для підвищення ефективності планування і регулювання регіональних сегментів ринку праці.

Література:

1. Рябий Є. О. Проблеми, тенденції та шляхи зменшення безробіття в Україні / Рябий Є.О. // Економіка та держава. – 2006. – №11. – С. 84-89.
2. Сайт Головного управління статистики у Полтавській області // poltavastat.gov.ua.
3. Присяжнюк І. Системний підхід до вирішення дилеми зайнятість-безробіття в Україні з використанням Європейського досвіду / Присяжнюк І. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 5.– С. 75-78.

Євгеній Максюта
(Переяслав-Хмельницький)

ОБЛІК І АУДИТ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Вирішальним фактором успіху переходу України до ринкових відносин, його стержнем є радикальна економічна реформа, результатом якої повинна стати нова життєздатна господарська система, здорова економіка, здатна забезпечити високу ефективність виробництва. Для досягнення цієї мети необхідний такий механізм управління, який, по-перше, створив би діючі стимули праці у поєднанні з високою організованістю і дисципліною, а по-друге, забезпечив би ефективну координацію діяльності всіх учасників суспільного виробництва, щоб їх енергія і засоби не витрачалися марно, щоб кожний виробляв те, що потрібно суспільству, використовуючи ті ресурси, які дають найбільшу віддачу.

Зміни, які відбуваються у державі у зв'язку із переходом до ринкових відносин, оголили стільки економічних проблем, що важко дати їх наукову класифікацію і тим більше виділити з них головну. На цю роль претендують такі насущні проблеми нашої економіки, як проблема власності, ринку, оподаткування, дефіциту товарів і ін. І все ж можна затверджувати, що ці та інші такі важливі проблеми економіки є частковим вираженням однієї глобальної проблеми людства – проблеми ресурсів, яка схована як підводна частина айсбергу і є матеріальною основою всіх наявних проблем удосконалення відносин [3, с. 135].

В її основі лежить протиріччя між неспинно зростаючими проблемами людей і обмеженими можливостями нашої планети по їх задоволенню. Науково-технічний прогрес дозволяє якомога в більшій мірі розкрити ці можливості, але вирішити ці протиріччя між стурбованим собою людством і беззахисною перед ним природою, частиною якої воно є, не може. У зв'язку із цим в економіці першочергового значення набуває проблема ефективного використання ресурсів, проблема ресурсозбереження.

Розв'язанню проблеми ефективного використання ресурсів надавалось значної уваги на всіх етапах економічного розвитку. Це пояснюється тим, що від неї в значній мірі залежить розв'язання таких важливих економічних завдань, як зниження собівартості продукції, підвищення ефективності виробництва і т.д. Вагомий вклад у розробку цих питань внесли вчені економісти Л.І. Абалкін, Н.Н. Новажилов, Н.Г. Чумаченко, Л.І. Шаталін та ін. Разом з тим економічна наука і практика управління не мають в сучасний період достатньо ефективного методичного апарату, стимулюючого зниження виробничих витрат. В економічній літературі при дослідженні проблеми ресурсозбереження вчені і практичні працівники надають значення головним чином економії ТМЦ, приділяють увагу переробці відходів виробництва і споживання [4, с. 132].

Важливою умовою виробництва є використання предметів праці, які під впливом живої праці та засобів виробництва перетворюються в готову продукцію.

Багато авторів, зокрема Поляк А.М., Волков М.І., Румянцев А.М. і Яковенко Є.Г. ототожнюють матеріальні ресурси і предмети праці.

Предмет праці – це річ або процес, який знаходиться в русі від його природньої форми до суспільної. Лише людська праця поступово перетворює природнє в соціальне. Так, для того, щоб природна сировина набула суспільних функцій споживчої вартості, її необхідно відокремити від географічного середовища і транспортувати до місця споживання. Це якісне перетворення складається з кількох підготовчих процесів, пов'язаних із витратами живої праці. Предмет праці – це об'єктивний фактор, який визначає багато сторін розвитку продуктивних сил. Своїми механічними, фізичними, біологічними властивостями він впливає на конструкцію машин, технологію виробничих процесів. Географічним розташуванням він зумовлює розміщення продуктивних сил по території країни. Саме завдяки об'єктивним природнім властивостям предмети праці безпосередньо впливають на продуктивні сили як визначаючу сторону способу

виробництва [2, с. 57].

Матеріальні ресурси є елементом засобів виробництва, важливим фактором процесу виробництва, і тому вони виступають як носії економічних відносин, які перетворюються у зв'язки з їх виробничим споживанням. Речовий зміст матеріальних ресурсів утворює матеріальну основу живої праці.

Матеріальні ресурси в якості об'єкта виробничої діяльності людини в процесі праці зазнають змін.

Уречевлена праця як фактор виробництва, набуває форми продукту, знов перетворюється у суспільний фактор виробництва у вигляді сировини, матеріалів, палива і т.д. У такому русі матеріальні ресурси і набувають форми оборотних виробничих засобів. Процес їх кругообігу утворює економічну форму руху уречевленої в них праці.

У визначенні економічної суті поняття «матеріальні ресурси» я вважаю найбільш правильною точку зору Лук'янець П.І., висловлену у довіднику «Экономия материальных ресурсов: Популярный справочник», згідно якого матеріальні ресурси – це комплекс речових елементів, що складаються з матеріалів :

1) які добуваються з оточуючої природи і перетворюються в продукт;
2) які піддаються попередній обробці (сировина і сировинні матеріали).

При цьому автор зауважує, що до сировини відносяться предмети праці, на добування і виробництво яких затрачена праця, і які в процесі переробки змінюють свою натуральну форму, набувають нових якісних властивостей.

Безперервність відтворення вимагає наявності на всіх стадіях запасів сировини, матеріальних напівфабрикатів, палива і інших матеріально-виробничих запасів. У процесі відтворення засоби виробництва здійснюють кругообіг – переміщення з сфери виробництва через сферу обігу у сферу виробничого споживання, тобто знову у виробництво. У відповідності з цим сукупний запас засобів виробництва утворюється у двох основних формах: матеріальні запаси у сфері виробництва і товарні запаси у сфері обігу. У зв'язку з цим ряд авторів у складі запасів товарно-матеріальних ресурсів виділяють різні підгрупи.

Слід відмітити, що питома вага витрат ТМЦ у собівартості продукції складає біля 50-60%, а в деяких галузях (наприклад: хімічній, текстильній) сягає 80-85% [5, с. 139]. Тому з метою скорочення матеріальних витрат у процесі виробництва і витрат у відходах, зниження собівартості заготовлення матеріалів, ліквідації невиробничих витрат тощо, необхідно вишукувати внутрішні резерви економії. Необхідність економного використання матеріально-сировинних ресурсів пояснюється також і тим, що їх запаси обмежені. Основний шлях досягнення поставленої мети - прискорення науково-технічного прогресу і на цій основі впровадження комплексної переробки сировини, ресурсозберігаючої техніки, маловідходних і безвідходних технологій, утилізація вторинних ресурсів та ін.

Важливого значення при цьому набуває точний та своєчасний облік ТМЦ.

В нових умовах господарювання покращення обліку та економного використання ТМЦ набуває важливого значення. Облік матеріальних ресурсів регламентується «Положенням про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року №250. З метою роз'яснення деяких пунктів даного Положення Міністерство фінансів України 7 травня 1993 року ввело «Вказівки щодо організації бухгалтерського обліку в Україні».

Крім того, є ще ряд нормативних документів, які регламентують облік матеріальних ресурсів :

- Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій і джерела їх покриття» від 19.04.93р. №279;
- «Порядок проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей», затверджений Міністерством фінансів України від 31.05.93р. № 37-20/238/07-104;
- «Типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей», затверджений Міністерством економіки та Міністерством фінансів України від 31.05.93р. №17-60/29/07-102;
- Закон України «Про податок на добавлену вартість» та ін.

Таким чином, проблеми ефективного використання і збереження ТМЦ, зростання значення аудиторських перевірок, підвищення ролі бухгалтерського обліку й аудиту в системі управління, застосування засобів обчислювальної техніки, створення на цій основі автоматизованих систем управління виробництвом, недостатня теоретична, а особливо практична розробка методичних основ аудиту використання і збереження ТМЦ в умовах автоматизації управління є надзвичайно актуальними в наш час.

Література:

1. Положення по обліку матеріалів на підприємствах і будовах // Діло. – 1996. – №83.
2. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / Бутинець Ф.Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2004. – 543 с.
3. Бухгалтерський облік в умовах формування економіки: Навч. посібн. / Г.П. Журавель та ін. – К.: ІСД, 2003. – 380 с.
4. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту / Л.П. Кулаковська, Ю.П. Піча. – К., 2004. – 559 с.
5. Старостенко Т. Облік товарно-матеріальних цінностей / Старостенко Т. // Вісник аудитора України. – 2005. – №4.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Чабан В. Г.

Інна Махонько
(Харків)

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В ОСВІТУ

Характерною особливістю реформування освіти в Україні є створення теоретичної бази та практичного підґрунтя для успішного розвитку економічних знань як одного з головних інструментів інноваційного процесу в освіті. Створення додаткових багатств виробничим сектором та бізнесом – це невід'ємні компоненти сучасного суспільства, побудованого на знаннях.

Визначальний вплив на розвиток сучасної цивілізації чинять високі технології, а точніше, інтелектуальний капітал. Головним вектором, який може стати вектором стимулювання інтелектуального капіталу, є процес створення і використання знань. Лише людина, що підпорядковує свої дії вимогам розуму, стає незалежним інтелектуалом.

Інтелект людини – головна продуктивна сила в сучасному світі. Він забезпечує економіку інноваціями та інформацією, які є рушіями науково-технічного прогресу в інформаційному суспільстві. Змістом як професійної , так і соціальної ролі інтелектуала є саме лише мислення, праця і розуму. Час відійти від вузько соціальних корпоративних інтересів і навчитися визначити особистість на підставі її компетентності та природних здібностей. Освіта має необмежені можливості реалізації інноваційних проектів організації навчального процесу: забезпечення взаємодії науки, освіти та виробництва; ефективне використання ринкових механізмів; підготовку кадрів.

Ставлення до знань як до товару почало формуватись в період переходу до ринкової економки. Якщо розглядати товар як річ, яку продають та купують, то можна уявити собі у цьому контексті знання, які отримують випускники ринкових ВНЗ, тобто за оплату (в частині купування), а от в частині продажу знання, на нашу думку, слід розглядати як інтелектуальний капітал, використання якого стає відчутною тенденцією розвитку економіки знань.

Слід врахувати розподіл країн на такі, що виробляють знання,і такі, що виробляють продукцію. І ті країни, які вміло генерують знання і спрямовують їх в економіку, виходять на новий рівень не тільки економічного, а й соціального розвитку .

Яким чином можна оцінити вартість інтелектуального капіталу, що переходить до категорії товару? На перший погляд, таким чином є розмір заробітної плати за виконання висококваліфікованої праці , але одразу ж виникає питання об'єктивності оцінювання та урахування всіх можливих факторів впливу на названу заробітну плату.

Поки що законодавчо урегульовано лише питання захисту прав інтелектуальної власності, але ніким не запропоновано методики оцінки інтелектуального капіталу. Якщо до інтелектуального капіталу підходити, як до одиниці нематеріальних активів, то відносно окремого суб'єкта підприємництва його можна оцінити і навіть амортизувати. Але при оцінці інтелектуального капіталу відносно окремого його власника (фахівця), така методика не задовольняє.

Чинники знань мають відповідати галузевим вимогам за змістом та глибиною оволодіння. Відповідність галузевим вимогам регламентується освітньо-кваліфікаційною характеристикою випускника вищого навчального закладу, в якій визначаються цілі професійної підготовки, зміст освіти, вимоги до компетентності фахівця та інші соціально значущі властивості та якості, а саме:

1. Виробничі функції – технічна, контрольна, організаційна, інформаційна.
2. Типові завдання діяльності та вміння, які притаманні окремим галузевим нормам.
3. Здатність розв'язувати проблеми і завдання соціальної діяльності та необхідні для цього вміння.

Можна спостерігати особливості сучасного функціонування традиційних вищих навчальних закладів, їхні дії на міжнародній арені в простору ринку. Міжнародна спілка транснаціональної освіти дотримується принципів ефективної практики, які спрямовані на підвищення та збереження необхідного рівня якості освіти. ВНЗ, який надає транснаціональну освіту, розв'язує типові проблеми управління, правові вимоги, ринкові можливості, фінансові проблеми.

Ситуація є такою, що практично всі держави світу нині переглядають свої економічні пріоритети, і від того, наскільки змістовною та раціональною буде така переорієнтація, наскільки продуманим буде вибір економічних пріоритетів (а разом з тим, які професії завтра будуть користуватись попитом на ринку), залежить подальша доля економіки знань на декілька десятиріч наперед, роль та місце певної країни у світовому господарстві.

За останні роки вже кілька разів змінювались галузеві стандарти освіти, і не можна з достатньою впевненістю сказати, що цей процес завершено. Висувається багато критичних зауважень щодо переліку навчальних дисциплін згідно з нормативними вимогами. Недостатньо розвинутою залишається система між предметних зв'язків як незмінна умова комплексної сутності знань.

Недостатність згаданих стандартів призводить до того, що на одне й те саме питання студент знає відповідь, здаючи модуль з однієї дисципліни, і зовсім не знає при обговоренні теми з іншої дисципліни, якщо ця тема базується на зазначеному питанні. Виправлення ситуації можливе лише при досконалому плануванні та підготовці навчально-методичного забезпечення навчання [1].

На етапі побудови мегасуспільства особливо гостро постає потреба в об'єднанні вчених у роботі над

розв'язанням проблем розвитку економічних знань. Найскладнішим проявом глобалізації освіти є, мабуть, усвідомлення суспільного призначення знань.

Таблиця 1. Порівняльна таблиця парадигм

Інформаційне суспільство	Суспільство знань
Національні і певною мірою міжнародні контексти розвитку	Світовий інформаційний контекст людського розвитку
Розвиток особливості на засадах загальної грамотності та базових навичок і вмінь	Індивідуальний розвиток здібностей особистості для найвищого розкриття персонального та суспільного потенціалу
Зовнішній контроль і примусова дисципліна	Внутрішній контроль і самодисципліна
Об'єктивне оцінювання за встановленими стандартами, тестування і конкуренція	Самооцінка і командне оцінювання
Адаптація до наявних методів і ресурсів	Самовизначення у навчанні та роботі, співробітництво у визначенні ресурсів
Орієнтація щодо напряму та шляхів розв'язання проблем на авторитети керівників	Готовність скористатися порадами авторитетів і однолітків та гнучкість у генеруванні нових можливостей. особисті потреби, поєднані з бажанням для суспільства стандартами, що дає користь як особистості, так і суспільству.

З одного боку, виникає загроза знецінення національної системи освіти, а з другого боку, така її трансформація, при якій взаємодія з іншими інституціями стає повсякденною реальністю, висуває освіту на визначальний для держави та суспільства рівень. Парадигма інформаційного суспільства принципово відрізняється від парадигми суспільства знань. Ми погоджуємось із О.Дем'янчуком [1], який запропонував Порівняльну таблицю парадигм (див.табл.1).

За власним вибором людей під впливом інформаційної революції зазнають змін принципи організації освіти в суспільстві – від вертикальної ієрархії (вищий навчальний заклад – Міністерство освіти і науки) здійснюється налагодженням горизонтальних зв'язків.

Починає складатися мегасуспільство, тобто суспільство глобальних мереж зі швидко змінюваною конфігурацією стосунків у ньому [2]. Широке застосування дистанційної освіти надає можливості аудіо та відео спілкування з керівниками та викладачами в режимі on-line та можливості одержувати on-line сертифікати. Роль професорсько-викладацького складу із системи тісного спілкування зі студентами переходить в умови складання та передавання навчальних програм та допоміжної методичної інформації.

Прихильники старої вищої школи б'ють на сполох. І дійсно, як і будь-який об'єктивний процес, модернізація освіти у всіх своїх проявах віщує серйозні втрати і насамперед для тих навчальних закладів, які залишаються поза освітньою мегасистемою.

Література:

1. Дем'янчук О. Політичні та інституційні аспекти впровадження закордонних моделей освіти в Україні// Україна в сучасному світі.-К.,2008. – С.102-112.
2. Матицина Н. Розвиток економіки знань у контексті їх ознак //Економіст.- 2008.-№4.- с.15.
3. www.zn.kiev.ua/nn/print/51078
4. www.fulbright.org.ua

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, Бережний В.М.

Михаил Маций
(Харьков)

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗАДАЧ, РЕШАЕМЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИМИ МЕТОДАМИ

Экономическая наука, как и любая другая, имеет свою специфику. Специфика ее определяется общей спецификой наук о человеке. Все общественные науки изучают самую сложную и высокоорганизованную форму движения – социальную. На этом уровне организации материи приходится учитывать обратную связь между субъектом и внешней средой.

Экономическая наука изучает большой пласт процессов как прямо имеющих место между субъектами при обмене различными продуктами, так и имеющих к этому какое-либо отношение. Возникновение экономических отношений положило начало специализации труда и соответственно – всему социально-экономическому прогрессу.

На современном этапе экономические взаимоотношения между субъектами образуют экономические системы со сложной структурой, большим количеством элементов и связей между ними, которые и являются причиной почти всех особенностей экономических задач.

Основой экономической системы является производство, следовательно экономическую систему можно рассматривать как совокупность управляемой (производство) и управляющей систем. Из этого вытекают следующие особенности:

1) масштабы производства как управляемой системы несравненно больше чем любой технической управляемой системы;

2) производство, как система, постоянно совершенствуется, и управление им включает управление процессами совершенствования;

3) в связи с научно-техническим прогрессом и развитием производительных сил изменяются параметры системы, что обуславливает необходимость исследования новых закономерностей развития производства и их использования в управлении;

4) с усложнением производства повышаются требования к методам сбора, накопления, переработки информации; ее дифференциации по уровням иерархии с учетом существенности с точки зрения принятия управленческих решений;

5) участие человека в производстве как неотъемлемой части производительных сил общества обусловливает необходимость учета комплекса социальных, биотических, экологических и других факторов;

6) участие в сельскохозяйственном производстве биологических систем как средств производства, их существенная зависимость от случайных природных факторов обусловливают вероятностный характер многих производственных процессов, что необходимо учитывать в управлении производством [3, с. 21].

Но кроме производственных систем в состав экономических систем входит также сфера обращения и непроизводственная сфера, которые также имеют свою специфику. Она заключается в том, что участие в процессах обращения множества покупателей и продавцов предполагает необходимость учета таких факторов как конкуренция, законы спроса и предложения, а также то, что большинство условий здесь также имеет вероятностный характер.

Из сказанного следует, что экономические задачи – это задачи с большим числом неизвестных, имеющих различные динамические связи и взаимоотношения. То есть экономические задачи многомерны, и даже будучи представлены в форме системы неравенств и уравнений, не могут быть решены обычными математическими методами.

Еще одной характерной чертой планово-экономических и других экономических задач является множественность возможных решений; определенную продукцию можно получить различными способами, по-разному выбирая сырье, применяемое оборудование, технологию и организацию производственного процесса [4, с. 7]. В то же время для управления требуется по возможности минимальное количество вариантов и желательно наилучшие. Поэтому второй особенностью экономических задач является то, что это задачи экстремальные, что в свою очередь предполагает наличие целевой функции.

Говоря о критериях оптимальности, следует упомянуть, что в ряде случаев может возникнуть ситуация, когда приходится принимать во внимание одновременно ряд показателей эффективности (например, максимум рентабельности и прибыли, товарной продукции, конечной продукции и т.д.). Это связано не только с формальными трудностями выбора и обоснования единственного критерия, но и многоцелевым характером развития систем. В этом случае потребуется несколько целевых функций и соответственно какой-то компромисс между ними.

Близко к многоцелевым задачам лежат задачи с дробно-линейной функцией, когда целевая функция выражается относительными показателями эффективности производства (рентабельность, себестоимость продукции, производительность труда и т.д.) [3, с. 139].

Кроме всего вышеизложенного, надо учитывать, что входными величинами производственных систем служат материальные ресурсы (природные, средства производства), трудовые ресурсы, капиталовложения, информационные ресурсы (сведения о ценах, технологии и др.). Из этого следует еще одна особенность экономических задач: наличие ограничений на ресурсы, т.е. это предполагает выражение экономической задачи в виде системы неравенств.

Случайный характер факторов, влияющих на экономическую систему, предполагает вероятностный (стохастический) характер технико-экономических коэффициентов, коэффициентов целевой функции, что также является особенностью экономических задач.

В то же время нередко встречаются условия, когда зависимости между различными факторами или в целевой функции нелинейны. Основная часть таких задач встречается при моделировании рыночного поведения, когда следует учитывать факторы эластичности спроса и предложения, т.е. нелинейный характер изменений этих величин от уровня цен [1, с. 27].

При моделировании рыночного поведения кроме нелинейности зависимостей, встречается такая особенность, как требование учитывать поведение конкурентов. В то же время, осуществление решения, принятого в одном из этих подразделений, может оказать значительное влияние на те или иные характеристики экономической ситуации, в которой принимают решения остальные подразделения (меняются количество сырья, цены на изделия и др.). Возникает, следовательно, комплекс оптимизационных задач, в каждой из которых какие-то переменные величины зависят от выбранных управлений в других задачах[4, с. 124].

Еще одной общей особенностью экономических задач является дискретность (либо объектов планирования, либо целевой функции). Эта целочисленность вытекает из самой природы вещей, предметов, которыми оперирует экономическая наука. При этом дискретный характер имеют не только объекты планирования, но и временные промежутки, внутри которых осуществляется планирование. Это означает, что при планировании какого-либо действия всегда следует определить, на какой срок оно осуществляется, в какие сроки может быть осуществлено, и когда будут результаты. Дискретность многих экономических показателей неотделима от неотрицательности значений (реальных предметов или отрезков времени не может быть меньше нуля) [2, с. 112].

Не следует забывать и о том, что экономическая система – не застывшая, статичная совокупность элементов, а развивающийся, меняющийся под действие внешних и внутренних факторов механизм.

Таким образом, легко заметить, что экономические задачи, решаемые математическими методами, имеют специфику, определяемую особенностями экономических систем, как более высоких форм движения по сравнению с техническими или биологическими системами. Эти особенности экономических систем сделали недостаточными те математические методы, которые выросли из потребностей других наук. Т.е. потребовался новый математический аппарат, причем учитывающий особенности экономических систем на базе уже существующих математических методов.

Кроме того, экономические системы развиваются и усложняются сами, изменяется их структура, а иногда и содержание, обусловленное научно-техническим прогрессом. Это делает устаревшими многие методы, применявшиеся ранее, или требует их корректировки. В то же время научно-технический прогресс влияет и на сами математические методы, поскольку появление и усовершенствование электронно-вычислительных машин сделало возможным широкое использование методов, ранее описанных лишь теоретически, или применявшихся лишь для небольших прикладных задач.

Литература:

1. Беллман Р. Динамическое программирование / Беллман Р. – [пер. с англ. И.М. Андреевой и др.; под ред. Н.Н. Воробьева]. – М., Изд-во иностр. лит., 1960. – 400 с.
2. Беллман Р. Прикладные задачи динамического программирования / Р. Беллман, С. Дрейфус. – [пер. с англ. Н.М. Митрофановой и др.; под ред. А.А. Первозванского]. – М.: Наука, 1965. 458 с.
3. Канторович Л.В. Оптимальные решения в экономике / Л.В. Канторович, А.Б. Горстко. – М.: Наука,1972. – 232 с.
4. Моисеев Н.Н. Человек, среда, общество. Проблемы формализованного описания / Моисеев Н.Н. – М.: Наука, 1982. – 240 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Климчук Ю. В.

Святослав Медведев
(Харьков)

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Металлургическая отрасль, являясь базовой для экономики Украины, в кризисных условиях требует поддержки со стороны государства. Ведь если производство пойдет на спад, предприятия перестанут перечислять денежные средства в бюджет, государству не из чего будет формировать свой валовой внутренний продукт. Актуальность данной темы обусловлена необходимостью поиска путей выхода металлургической отрасли из кризиса.

Украина является одним из лидеров стран-производителей черных металлов в мире и занимает 7 место по объёму производства стали и 3 место по объёму экспорта металлопродукции. Часть продукции, производимая металлургическими предприятиями, составляет 30 % в общем промышленном производстве и составляет 42 % от общих объёмов экспорта Украины. Свыше 80 % металлопродукции экспортируется в страны Европы, Азии, Ближнего Востока, Южной Америки.

В Украине существуют такие металлургические базы: Донецкая, Днепропетровская, Запорожская и Луганская области.

Одной из крупнейшей металлургической базой остается Донецкая область. Приазовье (более трети украинского производства агломерата, чугуна, стали, проката, более 12 % кокса, около 6 % стальных труб), – город Мариуполь, 3 металлургических комбината (Мариупольский металлургический комбинат имени Ильича, Металлургический комбинат «Азовсталь», коксохимический завод «Маркохим»).

Донбасс (около 40 % кокса, 1/6 - 1/8 производства чугуна, стали, проката, 16 % стальных труб, треть метизов, 5 % агломерата), – города Донецк, Макеевка, Енакиево, Краматорск, Константиновка, 5 металлургических заводов (Макеевский металлургический завод или ММЗ, Донецкий металлургический завод или ДМЗ, Енакиевский металлургический завод или ЕМЗ, Краматорский и Константиновский металлургические заводы), крупнейший в Европе Авдеевский коксохимзавод, Макеевский и Ясиновский КХЗ (г. Макеевка), «Донецккокс», Горловский коксохим завод, Енакиевский коксохимпром, Харцызский трубный завод, «Силур (компания)», Дружковский метизный завод, «Энергомашспецсталь», Донецкий металлопрокатный

завод, Артемовский завод цветных металлов, Никитовский ртутный комбинат, «Укрцинк», Торезтвердосплав, Докучаевский флюсодоломитный комбинат, Белокаменский огнеупорный завод.

На 2009 год металлургия потребляла топлива и электроэнергии всего 38560,2 тыс. тонн условного топлива и 38229 млн. кВт.•год.

В 2009 году на предприятиях отрасли работало 535 тыс. чел., в том числе: чёрная металлургия − 216,1 тыс. чел.; цветная металлургия − 46,3 тыс. чел.; коксохимия − 29,2 тыс. чел.; трубная промышленность − 40,5 тыс. чел.; горнорудная промышленность − 97 тыс. чел.; ферросплавная − 12,4 тыс. чел.; метизная − 14,1 тыс.чел.

Большая часть металлургической продукции идет на машиностроение, таким образом, поставки проката машиностроительным заводам почти столь же привлекательны для металлотрейдеров, как и продажи строителям.

Поставки всех видов проката на отечественные машиностроительные заводы в феврале-марте 2008г. превышали 50 тыс.т, а затем, в апреле-мае, несколько сократились. В целом за I кв. 2011 г. они составили 136,8 тыс.т, в т.ч. для вагоностроения − 43,8 тыс.т, для производства различной техники (сельскохозяйственной, коммунальной и др.) − 13,7 тыс.т.

Начало 2008г. стало периодом, когда машиностроение Украины более чем полно ощутило зависимость от цен на прокат - некоторые его позиции с начала года уже подорожали в два раза. Так, по данным «Метинвест-Украина», с начала года средний индекс цен на отечественный прокат, потребляемый в машиностроении, составил 1,41. При этом машиностроительные заводы никак не закладывали в свои финансовые планы и контракты такого ценового повышения, поэтому уже несколько месяцев назад спрос с их стороны приобрел четкую тенденцию к стагнации.

Что же касается федерального автопрома, то, такие мировые гиганты, как Toyota или General Motors, уже готовятся производить комплектующие на своих новых российских мощностях. Еще один важный фактор: металлурги России уже давно перестроились под требования времени. Вложили массу средств в модернизацию, выпуск новых продуктов, в т.ч. качественных сталей, автолиста, листа с покрытиями. Понятно, что, располагая собственным современным металлопрокатом, машзаводам РФ будет намного проще вести конкурентную борьбу, чем отечественным. Поставки машиностроителям в 2007г. составляли порядка 12% от общего объема продаж компании. Если рассматривать отдельно длинномерный и плоский прокат, то отгрузки первого машпредприятиям в ушедшем году составили 10% всех поставок, второго − 80%. За 5 месяцев 2008г. данная структура несколько изменилась: наблюдается снижение доли поставок машиностроителям до 61% в общем объеме отгруженного листового проката. Это объясняется тем, что в начале 2011 г. «Метинвест-Украина» реализовывала часть продукции металлоторгующим компаниям − в отличие от реализации плоского проката в 2007 г., когда поставки осуществлялись только конечным потребителям.

Вся ситуация в машиностроении связана с особенностями украинского рынка. На украинском рынке металлоторговли «игрокам» становится все более тесно. Крупнейшая компания на нем – «Леман-Украина» контролирует около 12% рынка, УГМК – 8,36%, «Комекс» – 7,58%, «Металл-холдинг» – 5,88%, «МД-груп» – 5,5%. Оставшиеся 60% рынка вынуждены делить между собой более двухсот официально зарегистрированных металлоторговцев.

Такое огромное скопление желающих заработать на перепродаже металла создает жесткую конкурентную борьбу, которая вынуждает участников рынка ужимать свои наценки в пределы 4-10%. Так, по подсчетам компании «Комекс», стоимость арматуры у украинских торговцев сегодня выше заводской на 4,5-6% в зависимости от географического региона сбыта; листовая сталь дороже на 4,5-8%; швеллер – на 5,9%.

Соответственно, если учесть затраты на перевозку и хранение металла, можно предположить, что рентабельность отечественных трейдеров не превышает 3-4%. Время от времени многие компании, являясь заложниками своих производств, вынуждены работать в убыток.

Жесткие рыночные условия, по словам торговцев, делают практически невозможным появление на нем новых «игроков».

Чтобы укрепить внутренний рынок Украинская ассоциация металлоторговцев поставила задачу – выстроить «защитный барьер», с помощью которого можно было бы оградить бизнес от спекуляции и недобросовестных действий.

Во многих странах для стабилизации ситуации на рынки металлопродукции был создан стабилизационный фонд. Первой это сделала КНР. Она выделила на поддержание металлургии 3 млрд. долларов на покупку местных компаний и 1 млн. тонн металлопродукции в попытке защитить горнодобывающий сектор и металопроизводителей от падения спроса и цен. С образовавшимися на рынке излишками чего китайские власти пытаются бороться с помощью формирования запасов, стимулирования внутреннего спроса и поддержки экспорта за счет предоставления льгот. Таким образом, они сохраняют объемы добычи и производства, а также уровень найма, вместо того, чтобы поддерживать политику сокращение производства.

Однако Украина не может предоставить такую государственную поддержку. Это можно наблюдать из невыполнения взаимных обязательств предприятий ГМК и украинского правительства. Одним из ярких примеров является договоренность на наложение моратория на повышение тарифов на транспортировку металлопродукции и фиксирование цены на газ прежними на уровне 179,5 дол за куб м. Однако, через

неделю подписания данного меморандума, правительство Украины повысило транспортировку на газ на 15%.

Таким образом, можно выделить ряд мероприятий, которые могут привести к выходу металлургической отрасли из кризиса:

- снижение тарифов на транспортировку металлопродукции и сырья для ГМК;
- стимулирующая налоговая политика для металлургических предприятий;
- использование альтернативных видов топлива и видов транспортировки готовой продукции;
- уменьшение процента ипотечного кредитования на первичном рынке квартир.

Все эти мероприятия приведут к снижению себестоимости металлопродукции, что приведет к повышению конкурентоспособностью на внешнем рынке. При увеличении продаж увеличится и ВВП страны, что повлечет за собой к ускорению выхода страны из кризиса.

Литература:

1. http://www.metalbulletin.ru/analistics_articles_black_metals/
2. http://www.metaldaily.ru/news/news22870.html
3. http://www.metaltorg.ru/analytics/black/index.php?id=421
4. Богачов О.С. Проблеми розвитку промислових підприємств регіону (на прикладі металургійного комплексу) / Богачов О.С. // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы. – Донецк: «Вебер». – 2009. – С. 224-229.
5. Буркинский Б. Инновационный уровень производства и конкурентоспособности черной металлургии Украины / Б. Буркинский, С. Савчук // Экономика Украины. – 2006. − №4. – С. 4-15.

Юлия Мовчан
(Харьков)

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ БЕЗРАБОТИЦЫ В УСЛОВИЯХ РЫНКА

В системе рыночных отношений важное место занимает рынок – один из основных факторов производства труда. На этом рынке сталкиваются интересы трудоспособных людей и работодателей, представляющих государственные, муниципальные, общественные и частные организации. Отношения, складывающиеся на рынке труда, имеют ярко выраженный социально- экономический характер, они затрагивают насущные потребности большинства населения страны. Через механизм рынка труда устанавливаются уровни занятости населения и оплаты труда. Существенным следствием процессов, происходящих на рынке труда, становится безработица – в целом негативное, но практически неизбежное явление общественной жизни. Занятость населения составляет необходимое условие для его воспроизводства, так как от нее зависят уровень жизни людей, издержки общества на подбор, подготовку, переподготовку и повышение квалификации кадров, на их трудоустройство, на материальную поддержку людей, лишившихся работы.

Среди понятий рыночной экономики центральное место занимает определение сущности и содержания рынка как такового и его разновидностей. Рынок труда представляет собой совокупный спрос и предложение рабочей силы, который за счет взаимодействия этих двух составляющих обеспечивает размещение относительно рабочих мест экономически активного населения по сферам хозяйственной деятельности в отраслевом, территориальном, демографическом и профессионально-квалификационном разрезах. Важнейший показатель состояния рынка труда – уровень безработицы, которая определяется как удельный вес безработных в общей численности экономически активного населения.

По определению Международной организации труда – безработным признается любой, кто на данный момент не имеет работы, ищет работу и готов приступить к ней. Официальными безработными считаются трудоспособные граждане в трудоспособном возрасте (определяется законодательством), постоянно проживающие на территории данного государства, не имеющие работы по найму, не занимающиеся предпринимательской деятельностью, не обучающиеся в дневных учебных заведениях либо не проходящие срочной военной службы и зарегистрированные на бирже труда (в государственной службе занятости). Современные экономисты рассматривают безработицу как естественную и неотъемлемую часть рыночного хозяйства. В этой связи большое внимание уделяется анализу типов безработицы. Критерием разграничения видов безработицы, как правило, служат причина ее возникновения и продолжительность, а основными видами безработицы считаются структурная, фрикционная и циклическая.

С течением времени в структуре потребительского спроса происходят важные изменения, которые, в свою очередь, изменяют структуру общего спроса на работников. В стране создаются новые, более современные товары и услуги, требующие внедрения прогрессивных технологий, соответственно осуществляется структурная перестройка производства с сокращением старых и развитием новых хозяйственных объектов. В этой связи осуществляется набор и обучение кадров, повышение квалификации имеющихся работников, причем часть сотрудников может быть высвобождена. Высвобождаемые кадры не сразу могут решить свои проблемы на рынке труда, и некоторые их них попадают в состав безработных. Это происходит потому, что люди, как правило, медленно реагируют на появление новых профессий, в результате

чего структура предложений труда не отвечает структуре рабочих мест и оказывается, что у некоторых работников нет таких навыков, которые нужны работодателям, и эти граждане становятся безработными. Данная разновидность безработицы именуется структурной. В этой ситуации инициатором увольнения выступает работодатель. В качестве примера можно привести повсеместное внедрение персональной электронной техники, вычислительных машин, которые заменили и высвободили большое количество младшего обслуживающего персонала из состава машинисток, счетоводов, делопроизводителей и некоторых других профессий. Ряд западных экономистов выделяет особую разновидность структурной безработицы – безработицу ожидания, которая возникает вследствие значительных перепадов в уровне заработной платы на различных предприятиях. Так, некоторые работники, уволившись с одних предприятий, сознательно ожидают появления свободных рабочих мест по своей профессии в других фирмах, с более высокой оплатой труда. Если человеку предоставляется свобода выбора рода деятельности и места работы, то в каждый определенный момент часть работников оказывается в положении, когда они уже оставили прежнюю работу, но еще не поступили на новую. Одни из них добровольно меняют место работы, другие – впервые ищут работу, третьи – закончили сезонную работу. Часть людей, ищущих подходящую работу, трудоустраивается, другие – временно оставляют работу, но, в целом, этот тип безработицы остается. В таком случае рынок труда функционирует неповоротливо, как бы “со скрипом”, пытаясь привести в соответствие количество и качество работников и имеющихся рабочих мест. Подобную безработицу называют фрикционной.

Поскольку инициатива увольнения в данном случае исходит от самого человека, то фрикционная безработица считается неизбежной и, как утверждают некоторые экономисты, желательной, так как многие работники, добровольно оставшиеся без работы, переходят с низкооплачиваемой, малоэффективной на более высокооплачиваемую и продуктивную работу, а это, в свою очередь, означает повышение благосостояния граждан и более рациональное распределение ресурсов для труда. Надо иметь в виду определенную разницу между структурной и фрикционной безработицей. Так ,”фрикционные” безработные имеют все навыки для того, чтобы трудоустроиться, тогда как “структурные” безработные нуждаются в обязательной дополнительной подготовке или переобучении. Совокупность структурной и фрикционной безработицы определяет, по мнению большинства экономистов, уровень естественной безработицы.

Фрикционная безработица есть результат динамичности рынка труда, а структурная – возникает из-за территориального или профессионального несоответствия спроса и предложения на рынке труда. Таким образом, уровень естественной безработицы – есть тот общественно минимальный уровень, ниже которого невозможно опуститься и который соответствует понятию полной занятости. При этом полная занятость понимается не как поголовная, а как занятость, не исключающая определенный естественный уровень безработицы. Еще один из видов безработицы – сезонная безработица, которая порождается временным характером выполнения тех или иных видов деятельности и функционирования отраслей хозяйства. К ним относятся сельскохозяйственные работы, рыболовство, сбор ягод, сплав леса, охота, частично строительство и некоторые другие виды деятельности. В этом случае отдельные граждане и даже целые предприятия могут интенсивно работать несколько недель или месяцев в году, резко сокращая свою деятельность в остальное время. В период напряженной работы происходит массовый набор кадров, а в период свертывания работ – массовые увольнения. Этот вид безработицы по отдельным характеристикам соответствует циклической безработице, по другим – фрикционной, так как она носит добровольный характер. Прогноз показателей сезонной безработицы можно определить с большой степенью точности, поскольку она повторяется из года в год, и, соответственно, есть возможность подготовиться к решению проблем, вызванных ею. Одной из разновидностей безработицы является частичная безработица, которая возникает в результате снижения спроса на продукцию предприятия. В этом случае возможны два варианта поведения предпринимателя: либо он сохраняет возможность трудиться для части персонала полное рабочее время, а другую часть увольняет, либо без увольнения дает возможность работать всем неполное рабочее время, что и ведет к возникновению частичной безработицы. Еще один из видов безработицы – застойная безработица. Она характеризует ту часть населения, которая постоянно лишена работы или перебивается случайными заработками. Эта часть людей, потерявшая законный источник существования, как правило, пополняет ряды преступного мира. Существует еще так называемая безработица по обследованию – оценочная величина, характеризующая реальное положение на рынке труда на основе периодических специальных опросов трудоспособного населения.

Безработица– это неотъемлемый спутник рыночной экономики. Резерв рабочей силы в пределах естественной нормы является одним из факторов ее эффективного функционирования.

Безработица влечет за собой серьезные экономические и социальные издержки. Одно из главных негативных последствий безработицы – нерабочее состояние трудоспособных граждан и соответственно, выпущенная продукция. Если экономика не в состоянии удовлетворить потребности в рабочих местах для всех, кто хочет и может работать, кто ищет работу и готов приступить к ней, кто хочет и может работать, кто ищет работу и готов приступить к ней, то теряется потенциальная возможность производства товаров и услуг. Следовательно, безработица мешает обществу развиваться и двигаться вперед с учетом своих потенциальных возможностей. В конечном итоге это рассматривается как снижение темпов экономического роста, отставание объемов увеличения валового национального продукта. Недоиспользование производственных возможностей общества поддается прогнозированию. Так, некоторые экономисты считают, что превышение на 1 процент занятости ведет к отставанию реального объема валового национального продукта на 2,5 процентов от потенциального ВНП. Помимо чисто экономических издержек, нельзя сбрасывать со счетов и значительные социальные и моральные последствия безработицы, ее негативное

влияние на общественные ценности и жизненные интересы граждан.

Безработица, каким бы уровнем она не измерялась, это всегда трагедия для тех, кто не имеет работы и не может получить законный источник существования. Более того, ее последствия выходят далеко за рамки материального достатка. Длительная бездеятельность ведет к потере квалификации, что окончательно убивает надежду найти работу по специальности. Потеря источника существования и жалкое существование приводят к упадку моральных устоев, потере самоуважения, распаду семьи и т.д. Исследователи находят прямую связь между ростом самоубийств, убийств, психических заболеваний,смертности от сердечно-сосудистых заболеваний и высоким уровнем безработицы. Наконец, история убедительно показывает, что массовая безработица приводит к быстрым, иногда очень бурным социальным и политическим переменам. Именно поэтому государство не должно полагаться на саморегулирующуюся роль рынка в вопросах занятости, а активно вмешиваться в этот процесс.

Поиск путей решения проблем занятости привел к образованию нестандартных ее форм, которые выходят за рамки нормативной продолжительности рабочего времени и круглогодичной занятости. Их использование позволяет сократить общую численность незанятого населения, ищущего работу, и в первую очередь из числа слабо защищенных категорий граждан. Кроме того, повышение занятости идет, как правило, без увеличения количества рабочих мест за счет деления их между работниками и сокращения рабочего времени.

Литература:

1. Рябий Є. Проблеми, тенденції та шляхи зменшення безробіття в Україні /Рябий Є.// Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 84-89.

2. Присяжнюк І. Системний підхід до вирішення дилеми зайнятість-безробіття в Україні з використанням Європейського досвіду / Присяжнюк І. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 5. – С. 75-78.

Аліна Нижник
(Переяслав-Хмельницький)

ОПЛАТА ПРАЦІ

Заробітна плата, як основне джерело задоволення матеріальних і духовних потреб працівників та членів їх сімей, являється важливою економічною та юридичною категорією, оплата праці як юридична категорія, як важливий елемент трудових правовідносин характеризується наступними ознаками:

1) вона виплачується у відповідності з кількістю і якістю вкладеної праці, з врахуванням особистого трудового внеску працівника і кінцевих результатів праці підприємства;

2) вона виплачується на підставі централізованих і локальних норма, що встановлені попередньо;

3) вона виплачується в грошовій формі;

4) вона виплачується у відповідних джерел;

5) вона виплачується в розмірі, що не обмежується максимальним.

Таким чином, оплата праці – це будь-який заробіток, обчислений, яка правило, в грошовому виразі, який за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги [2, с. 412].

Правове регулювання оплати праці здійснюється трьома способами:

- централізованим (або державним);
- локалізованим;
- договірним.

Мінімальна заробітна плата – це встановлений державою розмір заробітної плати, нижче якого не може провадитися оплата за фактично виконану найманим працівником повну місячну норму праці. До мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати.

Мінімальна заробітна плата регулюється з урахуванням рівнів економічного розвитку, продуктивності праці, середньої заробітної плати та вартості величини мінімального споживчого бюджету. Вона встановлюється КМУ.

Норми оплати праці (за роботу в надурочний час – ст.106 КЗпП; у святкові. неробочі та вихідні дні – ст.107; в нічний час – ст.108; за час простою, який мав місце не з вини працівника – ст.113; при виготовленні продукції, що виявилася браком не з вини працівника – ст.112; неповнолітніх працівників і т.п.) і гарантії для працівників (оплата щорічних відпусток, за час виконання державних обов'язків, для переведених за станом здоров'я на легшу нижче оплачувану роботу, для вагітних жінок і жінок, які мають дітей у віці до 3-х років і т.п.) встановлюються КЗпП та іншими нормативними актами [1, с. 544].

Міжгалузеві співвідношення в розмірах оплати праці працівників державних підприємств, регулювання частини прибутку, що спрямовується на оплату праці, регулювання розмірів посадових окладів керівників державних підприємств, середня заробітна плата встановлюються КМУ. дня заробітна плата встановлюються КМУ.

Договірне регулювання оплати праці найманих працівників підприємств здійснюється на основі системи тарифних угод, що укладаються на міжгалузевому (генеральна тарифна угоду), галузевому (г. т. у.), виробничому (тарифна угода, як складова частина колективного договору) рівнях.

Тарифна угода – це договір між представниками сторін переговорів з питань оплати праці та соціальних гарантій.

Норми генеральної тарифної угоди обов'язкові для врахування на подальших рівнях колективних переговорів; норми галузевої, регіональної тарифної угоди – на виробничому рівні, як мінімальні гарантії.

Оплата праці може визначатися контрактом, тобто угодою сторін трудового договору.

В сферу локального регулювання входять питання:

- формування фонду заробітної плати;
- встановлення фонду заробітної плати по окремим категоріям працівників;
- використання державних тарифних ставок та окладів для диференціації оплати праці в залежності від професії, кваліфікації працівників;
- вибір системи оплати праці;
- введення надбавок до заробітної плати;
- встановлення посадових окладів керівникам підрозділів, спеціалістам;
- затвердження положень про преміювання та інше.

Оплата праці складається з основної заробітної плати і додаткової оплати праці [4, с. 98].

Основна заробітна плата працівника залежить від результатів його праці й визначається тарифними ставками, відрядними розцінками, посадовими окладами, а також надбавками і доплатами в розмірах, встановлених законодавством. Додаткова оплата праці залежить від результатів господарської діяльності підприємства й встановлюється у вигляді премій, винагород, інших заохочувальних і компенсаційних виплат, а також надбавок і доплат, які не передбачені законодавством, або понад розміри, встановлені законодавством. На Україні в даний час використовується тарифна система оплати праці – це сукупність взаємопов'язаних елементів: тарифної сітки, тарифних ставок, схем посадових окладів і тарифно-кваліфікаційних характеристик. Вона використовується для розподілу робіт і працівників залежно від їх, відповідно, складності та кваліфікації за розрядами тарифної сітки і є основою формування та регулювання заробітної плати.

При тарифній системі діють дві форми оплати праці: відрядна і годинна, які включають ряд систем для різних організаційно-технічних умов виробництва.

Відрядна форма оплати праці включає такі її системи: пряму відрядну, непряму відрядну, відрядно-преміальну, відрядно-прогресивну, акордну оплату. При відрядній формі оплата праці працівників провадиться за нормами і розцінками, встановленими виходячи з розряду виконуваних робіт. Присвоєний працівникові кваліфікаційний (тарифний) розряд підставою для надання йому можливості виконувати роботу відповідної складності.

Погодинна форма оплати праці включає такі її системи: просту погодинну, погодинно-преміальну. Погодинна оплата праці працівників проводиться за годинними (денними) ставками із застосуванням нормованих завдань або за місячними окладами. Погодинна оплата праці керівників, спеціалістів і службовців провадиться за місячними посадовими окладами (ставками), якщо інше не передбачено колективним договором.

Оплата праці працівників, які виконують роботи (надають послуги), не властиві основній діяльності галузі, провадиться за умовами, визначеними тарифними угодами по тих галузях, до яких ці підрозділи відносяться за характером виробництва.

Для найманих працівників загальних професій і посад державних підприємств застосовуються єдині тарифні умови оплати праці, порядок яких визначається КМУ.

Для робітників бюджетних організацій застосовуються тарифні умови оплати праці, визначені тарифними угодами по тих галузях, до яких ці працівники відносяться за характером виконуваної роботи.

Форма виплати заробітної плати може бути різною: в грошових знаках, банківськими чеками, частково натурою, крім спиртних напоїв та наркотичних речовин.

Заробітна плата грошовими знаками виплачується працівникам регулярно в робочі дні в строки, встановлені УКД, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує 16 календарних днів.

Окремим категоріям працівників, оплата праці яких установлена на основі місячного обчислення, актами законодавства, можуть бути встановлені інші строки виплати заробітної плати. У разі коли день виплати заробітної плати збігається з вихідним або святковим днем, заробітна плата виплачується напередодні. За особистою згодою працівника виплата заробітної плати може здійснюватися через установи банку, поштовими переказами, з обов'язковою оплатою цих послуг за рахунок власника.

Утримання з заробітної плати при кожній виплаті заробітної плати не можуть перевищувати 20%, а у випадках, передбачених законодавством, – 50% заробітної плати, що належить до виплати (крім утримання при відбуванні покарання у вигляді виправних робіт і при стягненні аліментів на неповнолітніх дітей) [3, с. 756].

Розмір заробітної плати в різних країнах неоднаковий. Існують національні відмінності заробітної плати. Вони обумовлені неоднаковими розмірами вартості робочої сили, яка залежить від обсягу природних і історично існуючих потреб, витрат на виховання працівника, продуктивності і інтенсивності праці в країні.

Законом України «Про оплату праці» встановлено, що розмір мінімальної заробітної плати (а від цього залежать всі тарифні ставки і посадові оклади) визначаються з урахуванням: вартості величини мінімального споживчого бюджету з поступовим зближенням рівнів цих показників в міру стабілізації та розвитку економіки країни; загального рівня середньої заробітної плати; продуктивності праці, рівня зайнятості та інших економічних умов.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. та ін. інформаційні системи бухгалтерського обліку. За ред..проф. Ф.Ф. Бутинця. – 2-е вид., перероб. та доп. / Бутинець Ф.Ф. – Житомир, П.П. «Рута», 2002. – 544с.
2. Бутинець Т.А. Документування господарських операцій: теорія, методологія, комп'ютеризація: Наукове видання / Бутинець Т.А. – Житомир, 2002. – 412с.
3. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів/за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця – 6-е вид. доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2005. – 756с.
4. Теліщук Л. Заробітна плата і питання її трансформації / Теліщук Л. // Фінанси України, 2003. №6. – С. 98-102.

Ірина Ніколаєнко
(Переяслав-Хмельницький)

ОБЛІК ПРИДБАННЯ ТОВАРІВ В ОПТОВІЙ ТОРГІВЛІ

У торгівлі взаємовідносини постачальника і покупця оформляються відповідними договорами (контрактами, угодами), якими передбачаються назва товарів, ціна, умови та строки поставки, порядок розрахунків, вимоги щодо якості товару, а також відповідальність сторін за порушення умов договору.

Товари, що надходять на оптові склади і бази, приймаються на підставі рахунків-фактур або товарно-транспортних накладних (при доставці товарів автотранспортом). У разі виявлення нестачі товарів складають відповідний акт (комерційний – при прийманні товарів від залізниці (порту) або приймальний – при перевірці одержаного товару на складі). Ці акти є юридичною підставою для пред'явлення претензії винуватцю нестачі (транспортній організації або постачальнику у випадку недовантаження).

Порядок приймання імпортних товарів передбачається в контрактах з іноземними постачальниками. Як правило, такі товари приймаються на складах торговельного підприємства шляхом суцільної перевірки. У разі виявлення розходжень між фактично одержаними товарами і товаросупровідними документами складають Акт про встановлення розходжень за кількістю й якістю імпортних товарів. Акт складається по кожному іноземному постачальнику на кожну партію товарів комісією, призначеною наказом керівника підприємства, в присутності матеріально відповідальної особи і представника іноземного постачальника, а при неможливості його присутності (за згодою постачальника) – компетентного представника незаінтересованої організації (за наявності документа, що посвідчує його право на участь у прийманні товарів).

При надходженні товарів без товаросупровідних документів (невідфактуровані поставки) їх приймають на облік на підставі Акта про приймання товарів без рахунку постачальника.

Оптові торговельні підприємства придбавають у підприємств-виробників (постачальників) товари за відпускними (договірними) цінами з додатковим нарахуванням ПДВ. Постачальник (продавець) повинен надати оптовому підприємству (покупцю) податкову накладну, у якій, крім інших реквізитів, вказуються ціна товару, ставка і сума ПДВ, загальна сума до оплати. При звільненні від оподаткування товарів відповідно до ст. 5 Закону України «Про податок на додану вартість» (продукти дитячого харчування, лікарняні засоби, товари спеціального призначення Для Інвалідів та ін.) у податковій накладній зазначається "Звільнено від ПДВ" з посиланням на відповідний пункт ст. 5 Закону [2].

Податкова накладна виписується на кожну поставку товарів у двох примірниках, оригінал якої надається покупцю (одержувачу товарів або послуг), а копія зберігається у продавця (постачальника) як звітний і розрахунковий податковий документ.

Податкова накладна надає право покупцеві, зареєстрованому як платник ПДВ) на включення до податкового кредиту суми сплаченого податку на додану вартість (з віднесенням на дебет рахунка 641 «Розрахунки за податками»).

Постачальник виписує також рахунок-фактуру та інші розрахунково-платіжні документи, які підтверджують факт передачі (відпуску) товарів покупцеві із зазначенням суми ПДВ, що підлягає сплаті [4; с. 170].

Платники податку повинні вести окремий облік по придбанню і продажу:

- операцій, що оподатковуються за встановленою ставкою;
- операцій, що звільнені від оподаткування;
- операцій) вартість яких не включається до складу валових витрат виробництва або обігу;
- операцій, які оподатковуються за нульовою ставкою (експортні операції).

Для одержання такої інформації ДПДУ розроблено і затверджено дві книги:

Книга обліку придбання товарів (робіт, послуг), яка містить порядок обліку операцій по придбанню товарів (робіт) послуг) і визначає підставу для можливого віднесення до податкового кредиту сум ПДВ, сплачених постачальнику у звітному періоді при придбанні товарів (дебет рахунка 641);

Книга обліку продажу товарів (робіт, послуг), яка містить порядок обліку операцій по продажу товарів (робіт, послуг) і є підставою для можливого віднесення до податкових зобов'язань, сум ПДВ, нарахованих у звітному періоді у зв'язку з продажем товарів (робіт, послуг) (кредит рахунка 641).

Книги обліку придбання і продажу товарів (робіт, послуг) мають бути пронумеровані, прошнуровані і зареєстровані в податковій інспекції. Дата початку книги і дата її закінчення засвідчуються підписами керівника підприємства і головного бухгалтера [5; с. 344].

При оприбуткуванні придбаних у постачальників товарів у бухгалтерському обліку оптових підприємств роблять записи:

1) на покупну вартість товарів (без ПДВ):

Д-т рах. 281 «Товари на складі»

К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»;

2) на суму податкового кредиту по ПДВ, на яку підприємство має право зменшити податкове зобов'язання:

Д-т рах. 641 «Розрахунки за податками»

К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»;

3) на суму, перераховану постачальнику в оплату вартості придбаних товарів (включаючи ПДВ):

Д-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»

К-т рах. 3І «Рахунки в банках».

При попередній оплаті оптовим підприємством за товари, що підлягають за договором до поставки, в бухгалтерському обліку оптового підприємства роблять записи:

1) на суму, перераховану постачальнику в порядку попередньої оплати товарів за відпускною вартістю, без ПДВ:

Д-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»

К-т рах. 3І «Рахунки в банках»;

2) на суму сплаченого постачальнику ПДВ:

Д-т рах. 641 «Розрахунки за податками»

К-т рах. 3І «Рахунки в банках»;

3) одночасно — на суму податкового кредиту по ПДВ:

Д-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»

К-т рах. 644 «Податковий кредит»;

4) на вартість одержаних від постачальника попередньо оплачених товарів за відпускною вартістю, без ПДВ:

Д-т рах. 281 «Товари на складі»

К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»;

5) одночасно — на суму податкового кредиту по ПДВ:

Д-т рах. 644 «Податковий кредит»

К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками».

Якщо під час приймання виявлена недостача товарів, то на дебеті рахунка 281 «Товари на складі» відображають тільки фактично одержані товари. На вартість товарів, яких не вистачає, на підставі належно оформленого акта (комерційного, приймального) пред'являють претензію винуватцю такої недостачі і в бухгалтерському обліку роблять запис по дебету рахунка 374 «Розрахунки за претензіями» у кореспонденції з кредитом рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками».

Лишки товарів, виявлені при прийманні вантажу (про що письмово повідомляють постачальника), на підставі акта прибуткують на дебет рахунка 281 «Товари на складі» в кореспонденції з кредитом рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками». Після одержання належних документів постачальника раніше зроблений запис сторнують і роблять відповідні записи на оприбуткування товарів за даними документів постачальника [3; с. 325].

У разі обґрунтованої відмови від оплати розрахунково-платіжних документів постачальника на товари, що надійшли на адресу оптового підприємства (невідповідність якості, асортименту, ціни умовам договору тощо), такі товари на підставі складених актів приймаються на відповідальне зберігання й обліковуються на позабалансовому рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні», субрахунок 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні», до вказівок постачальника про їх повернення, переадресування або реалізацію на місці (якщо це товари нетривалого зберігання).

Вартість тари під товарами прибуткується записом по дебету рахунка 283 «Тара під товарами» і кредиту рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками».

В статті розглянуто облік придбання товарів в оптовій торгівлі. Наведені схеми бухгалтерських проводок з обліку товарних операцій, що найчастіше зустрічаються в практиці роботи торгівельних підприємств.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року №996-XIV // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №14.
2. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 р. № 168/97-ВР, зі змінами та доповненнями
3. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Ж.: ЖІТІ. 2002. – 637.
4. Завгородній А.Г., Партин Г.О. Бухгалтерський облік: Основи теорії та практики: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. -377 с.
5. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік. Навчальний посібник. – Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2003. – 624с.

Науковий керівник: доцент кафедри обліку й аудиту Ковтун О.В.

Тетяна Овчаренко
(Переяслав-Хмельницький)

ПОНЯТТЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сьогоднішні позиції української економіки досить слабкі, тож вони потребують багатьох змін у сфері управління виробництвом, визначають необхідність розробки системи обліку витрат, яка б відповідала вимогам ринку та враховувала б організаційно технологічні особливості виробництва. Нині облікова інформація не в повній мірі відповідає сучасним вимогам управління.

Облік витрат посідає визначальне місце в економіці підприємства, оскільки на ньому базуються економічні площини виробництва продукції.

Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) [5].

До витрат, згідно з П(с)БО № 1 та П(с)БО № 3, належить також нестача запасів, списання запасів або необоротних активів, які визнано активами, сплати штрафних санкцій, витрати на заохочення, соціальний і виробничий розвиток, нарахування податків, у тому числі податку на прибуток.

У відповідності до Інструкції про застосування Плану рахунків передбачено відображення витрат за елементами на рахунках класу 8.

Не визначаються витратами і не включаються до Звіту про фінансові результати:

- платежі згідно з договорами комісії, агентськими угодами та іншими подібними договорами комісії;
- попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- погашення одержаних позик;інші зменшення активів чи збільшення зобов'язань, що не відповідає ознакам властивим витратам;
- витрати, які зображені зменшенням власного капіталу згідно з П(с)БО [4].

З метою бухгалтерського обліку, аналізу та планування витрати підприємства об'єднуються в однорідні групи за різними ознаками. Загалом витрати групуються та обліковуються за видами, місцями виникнення та носіями витрат, виходячи з діяльності підприємства.

Отже, облік витрат на виробництво на підприємствах регулюється національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, але їх норми досить загальні і не можуть повністю охопити всі особливості і специфіку виробництва. Адекватно до сучасного стану нормативно законодавчої бази України, в тому числі і Положення (стандартів) бухгалтерського обліку, розроблені Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, в яких визначено нову методику розрахунку показника «виробнича собівартість продукції (робіт, послуг)» у промисловості та розроблено методику її калькулювання як на промислових підприємствах, так і в непромислових організаціях, що випускають промислову продукцію, незалежно від форми власності і господарювання [6].

Дослідження свідчать, що перелік статей витрат на окремих підприємствах значно різниться. Виділення окремих витрат у самостійні статті або, навпаки, об'єднання окремих статей дозволяє розробити номенклатуру статей витрат, що в максимальній мірі відповідає технолого-організаційній специфіці виробництва.

У зв'язку з відсутністю планування й аналізу витрат за калькуляційними статтями та формальним складанням фактичних калькуляцій, на підприємствах значно послабилась контрольна функція обліку за місцями виникнення витрат і центрами відповідальності.

Дослідження питання показало, що на підприємствах відсутня система гнучкого оперативного обліку, результативного попереднього контролю виробничих витрат та їх жорсткого нормування.

Облік окремих видів витрат та вирішення завдань з їх оптимізації здебільшого здійснюються за допо-

могою бухгалтерсько-статистичних методів, хоча останнім часом є тенденція до застосування економіко-математичних методів, у тому числі комп'ютерно-математичного моделювання за допомогою впровадження в облікову практику автоматизованих засобів обробки економічної інформації [3].

У сучасних умовах найбільш раціональною формою ведення бухгалтерського обліку на підприємствах, як показує практика, є автоматизована журнальна форма бухгалтерського обліку. Вивчення стану оперативного обліку витрат на виробництво свідчить, що сьогодні на підприємствах цьому виду обліку та аналізу не приділяється належної уваги. Проте здійснення якісного автоматизованого оперативного обліку на виробництві дасть змогу уникнути негативних явищ втрати виробничих запасів підприємства, зведе вірогідність виникнення непродуктивних витрат до мінімуму.

Таким чином, наявна система обліку витрат на виробництво підприємств не сприяє посиленню контролю та використанню інформації про витрачання ресурсів для проведення економічного аналізу з метою прийняття рішень за відповідними структурними підрозділами (центрами виникнення витрат). Невирішеною залишається також і проблема стосовно напрямів подальшого вдосконалення обліку витрат в умовах ринку. Оскільки перший крок у цьому вже зроблено - прийняття та впровадження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та нового Плану рахунків, необхідно і далі рухатися в бік міжнародної стандартизації обліку [1].

Існуючий бухгалтерський облік не дає вичерпної оперативної інформації про витрати виробництва, тому що облікова інформація групується переважно в кінці місяця і відображає події, що минули. На підприємствах інформаційна база обліку витрат виробництва не в достатній мірі використовується для прийняття управлінських рішень.

З метою покращення стану обліку досліджено сучасні методи та варіанти обліку витрат на виробництво та можливість їх застосування на підприємствах.

Для вирішення проблеми покращення обліку витрат виробництва необхідно, перш за все, створити таку нормативну базу промисловості, яка відповідала би нормативно-законодавчій базі, з одного боку, а з іншого - враховувала би особливості виробництва [2].

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [Підручник] / Бутинець Ф. Ф. – Житомир: ЖІТІ, 2003. – 672 с.
2. Должанський М. І. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: [Навчальний посібник.] / М. Должанський, Н. Должанський. – Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2003. – 494 с.
3. Коблянська І. О. Фінансовий облік: [Навч. посіб.] / Коблянська І. – К.: Знання. – 2004. – 473 с.
4. Нестеренко Ж. К. Бухгалтерський облік промислових підприємств. [Навчальний посібник] / Нестеренко Ж. К. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 311 с.
5. Пархоменко В. Бухгалтерський облік витрат / Пархоменко В. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №10. – С. 3-6.
6. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні: [Навч. посібник] / Р. Хом'як, В. Лемешівський. – [7-ме вид., перероб. і доп.]. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. – 1224 с.

Людмила Онищенко,
Юліанія Ткачук
(Переяслав-Хмельницький)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

На сучасному етапі економічної глобалізації необхідною передумовою формування наукових і технологічних переваг країни виступає ефективна взаємодія ключових елементів національної інноваційної системи - держави, науки та бізнесу, як інструмента відносин нового типу між різними секторами економіки, науки і освіти. Накопичений світовий досвід дозволяє визнати одним з основних механізмів розширення ресурсної бази й мобілізації невикористаних резервів для економічного розвитку державно - приватне партнерство (ДПП). Таке партнерство являє собою відносно нове явище у світовому господарстві, що відображає процеси розширення й ускладнення форм взаємодії держави й бізнесу.

Найбільш активно партнерство держави і бізнесу здійснюється в реальному секторі економіки. Водночас аналіз світового досвіду свідчить про те, що відносна роль державно – приватного партнерства в інноваційній політиці різниться в окремих країнах, але явною є тенденція до зростання впливу ДПП на розвиток інноваційної активності.

Водночас, роль державно-приватного партнерства в розбудові національної інноваційної системи України, з урахуванням досвіду розвинених країн, досліджена недостатнім чином.

Звідси випливає нагальна потреба в узагальненні та систематизації зарубіжного досвіду взаємодії дер-

жавного та приватного секторів в інноваційній сфері, з метою запровадження в концепцію НІС України та в практику реалізації інноваційних проектів.

Державно - приватне партнерство у світовій практиці трактується у двох аспектах: по-перше, як система відносин держави й бізнесу, що широко використовується як інструмент економічного й соціального розвитку на міжнародних, національних, регіональних, місцевих рівнях; по-друге, як конкретні проекти, реалізовані спільно державними органами й приватними компаніями на базі об'єктів державної й муніципальної власності [1, с. 12].

Очевидною є прикладна спрямованість «вузьких», більш конкретизованих трактувань ДПП, які містяться в законодавчих актах, концепціях консалтингових компаній, тобто становлять правове та методичне підґрунтя дій для безпосередніх учасників ДПП, та відповідають потребі запровадження конкретних проектів.

Законодавчо обґрунтованими та апробованими на практиці формами реалізації ДПП на теперішній час є: концесія; оренда державного майна; лізинг; угода про розподіл продукції; договір управління державним майном; договір про спільну діяльність; державно – приватні підприємства.

Найбільш поширеною на сьогодні в світі формою ДПП при здійсненні великих, капіталомістких проектів є концесії.

До пріоритетних областей для запровадження проектів ДПП відносять:

- розвиток виробничої й транспортної інфраструктури;
- житлово-комунальне господарство;
- охорона здоров'я й соціальні послуги;
- фінансування наукових досліджень, що мають перспективи комерціалізації;
- розвиток інноваційної інфраструктури.

З метою визначення можливостей застосування ДПП в економіці України, нами був проаналізований зарубіжний досвід державно-приватного партнерства в різних суспільно - економічних сферах.

Аналіз досвіду проектів державно – приватного партнерства, реалізованих за допомогою концесійної форми ДПП в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку [8] показав, що такі партнерства успішно застосовуються в транспортній (автодороги, залізниці, аеропорти, порти, трубопровідний транспорт) і соціальній інфраструктурі (охорона здоров'я, освіта, розваги, туризм), ЖКГ (водопостачання, електропостачання, очищення води, газопостачання та ін.).

У розвинених країнах партнерства держави й бізнесу широко використовуються в сфері соціальної інфраструктури - охорони здоров'я й освіти, на відміну від країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, де переважають партнерства, пов'язані з інвестиціями в інфраструктуру енергетичної галузі, транспортні проекти, водопостачання й каналізаційні системи, портове господарство.

Одночасно розширюється використання механізмів державно - приватного партнерства в науково - технічній і інноваційній сферах. Для переважної більшості держав характерним є підвищення інтересу до розвитку науково - дослідницьких проектів ДПП. Такий інтерес виражається в розробці спеціального законодавства в даній області, зростанні бюджетних витрат на відповідні програми державно - приватного партнерства, включенні їх в стратегії інноваційного розвитку.

Стратегічне значення інноваційної сфери в сполученні її із соціальною й економічною роллю в розвитку країни визначає необхідність державної участі для забезпечення взаємодії наукового й бізнес середовища, створення інноваційних продуктів, що відповідають сучасним вимогам внутрішнього й глобального ринків.

В науково – технічній та інноваційній сферах формалізація відносин в рамках державно – приватного партнерства здійснюється у вигляді певних програм та підпрограм, спрямованих на вирішення окремих проблем, відповідно до визначених національних пріоритетів [10, с. 109]. Реалізація програм в рамках державно – приватного партнерства припускає не тільки фінансове забезпечення проекту, а й створення та забезпечення функціонування відповідної інфраструктури.

Можна виокремити групу інноваційних проектів, які характеризуються відносно низькою комерційною та високою суспільною ефективністю. Саме такі проекти вимагають державної підтримки, оскільки їхнє здійснення приносить суспільству значні чисті вигоди, однак у зв'язку з відносно низькою фінансовою ефективністю не приваблює приватних учасників, зацікавлених у їхній реалізації [16, с. 12-21].

Існують й інші форми ДПП в інноваційній сфері: міжвідомчі інноваційні програми, венчурне інвестування, офшорне програмування, лізинг, аутсорсинг тощо.

Зарубіжний досвід державно – приватного партнерства в інноваційній сфері вказує на те, що в моделі взаємодії держави й бізнесу в інноваційному процесі в розвинутих країнах роль приватного сектора полягає в розробці технологій на основі власних досліджень та в ринковому освоєнні інновацій, а роль держави - у сприянні виробництву фундаментального знання й комплексу технологій стратегічного характеру. Узагальнення зарубіжного досвіду дозволяє вивчити організаційні механізми реалізації проектів державно – приватного партнерства в сфері наукових досліджень та інновацій розвинутих країн світу, та можливості запровадження подібних проектів в Україні.

Закон України «Про державно - приватне партнерство» № 2404 - VI, підписаний Президентом 01 липня 2010 р., не включає до пріоритетних сфер застосування ДПП освіту, науково - дослідницьку діяльність та інноваційну сферу, хоча й не забороняє такого використання: «державно-приватне партнерство може застосовуватися в інших сферах діяльності, крім видів господарської діяльності, які відповідно до закону дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам та організаціям» [7]. В той час як в проекті Закону України «Про загальні засади розвитку державно – приватного партнерства в Україні, схваленим Кабінетом міністрів України 17.09. 2008 р. наукова діяльність та інноваційна сфера були названі

серед основних галузей, де передбачено розгортання проектів ДПП.

В Програмі економічних реформ на 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» йдеться, зокрема, про необхідність спрямування вітчизняного науково – технічного потенціалу на забезпечення потреб інноваційного розвитку економіки України й організацію виробництва високотехнологічної продукції шляхом запровадження державно - приватного партнерства в науково – технічній та інноваційній сферах, розробки та впровадження інструментів державної підтримки інноваційної діяльності.

Нагальна потреба в узагальненні та систематизації зарубіжного досвіду взаємодії державного та приватного секторів в інноваційній сфері, обумовлена необхідністю розбудови НІС України, зокрема шляхом запровадження проектів державно – приватного партнерства. Як показує досвід, в науково – технічній та інноваційній сферах розвинутих країн проекти державно – приватного партнерства здійснюються у вигляді програм та підпрограм, спрямованих на вирішення окремих проблем, відповідно до визначених національних пріоритетів.

Література:

1. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство в Украине: проблемы становления. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.strana-oz.ru
2. Павлюк К.В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. [Електронний ресурс] / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки – 2010. - № 17. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/.
3. Закон України Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс] / м. Київ 1 липня 2010 року N 2404-VI // Режим доступу: http://www.president.gov.ua/.
4. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.president.gov.ua

Анастасия Пилипенко
(Харьков)

ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ В ОБЛИГАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ФОНДОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Инвестиции в облигации – наиболее надежное вложение средств на рынке ценных бумаг. Этот инструмент рекомендуется для тех, кому важна полная сохранность капитала с доходом несколько выше, чем по вкладу в банке. Держатель облигации получает от своих инвестиций фиксированный доход в форме выплаты процентов. Кроме того, во многих случаях облигации продаются по цене ниже номинала (с дисконтом), а погашаются они заемщиком по номиналу. Разница между ценой покупки и номинальной стоимостью – также доход инвестора.

Этот инструмент очень похож на банковский вклад – деньги в него вкладываются на определенный срок под заранее известный процент. Но у облигаций есть два основных преимущества: как правило, более высокая доходность по корпоративным выпускам облигаций и возможность забрать деньги без потери набежавших процентов. Если при досрочном закрытии срочного счета в банке проценты теряются, то инвестиции в облигации полностью ликвидны – их всегда можно продать без потери причитающихся процентов за каждый день владения облигацией [1].

В качестве инвестиций облигации привлекательны фиксированным периодом обращения на рынке и фиксированным процентным доходом, что позволяет точно прогнозировать размер прибыли от таких инвестиций. Это существенно снижает риск инвестиций в облигации по сравнению с акциями, доход по которым зависит от большого количества факторов и плохо прогнозируется на длительный срок.

Как и многие другие ценные бумаги, облигация может приносить доход двумя способами. Во-первых, в форме процентной ставки (купона) по займу, который в большинстве случаев представляет собой фиксированную годовую сумму, которая выплачивается либо раз в полгода, либо один раз в конце года. Во-вторых, можно добиться прироста капитала, который выражается разницей между ценой покупки облигации и ценой, по которой инвестор продает облигацию (которая может представлять собой сумму погашения датированной облигации).

Специфической чертой, которую необходимо учитывать, определяя потенциальный доход от облигации, является то, что процентные ставки (основной компонент оценки облигации) и цены облигаций меняются в противоположных направлениях. Следовательно, общее правило таково: цены облигаций растут по мере падения процентных ставок и падают по мере роста процентных ставок [2].

Рынок облигаций – это рынок для консервативных инвесторов (в отличие от рынка акций). Ценовые колебания на этом рынке несопоставимо малы по сравнению с активной динамикой котировок акций. Для инвесторов главное - это проценты (купонные выплаты), хотя изменение рыночной стоимости облигации тоже влияет на доходность. Корпоративные облигации более надежны, чем акции, и более доходны, чем банковские вклады.

Облигация – долговая ценная бумага. Купив облигацию компании-эмитента, инвестор становится ее кредитором. Эмитент обязуется выплатить держателю облигации по окончании срока ее обращения но-

минальную стоимость облигации и заранее известный или легко прогнозируемый стабильный доход в виде процентов от номинальной стоимости.

Облигации выпускают компании самых разных отраслей, а также банки. В 2010 г. более 80 компаний и банков выпустили свои облигации. Среди них были как высококлассные, так и менее надежные эмитенты.

Облигации можно продать в любой день или дождаться срока погашения облигации эмитентом (срок облигации 3-5 лет). Накопленный доход по купону и номинальная стоимость облигаций перечисляются на счет инвестора, открытый у брокера.

Облигации, как правило, считаются более безопасным инвестиционным инструментом, чем акции, поскольку их владельцы имеют приоритет в требовании доли активов компании в случае ее ликвидации или реструктуризации. Для эмитентов облигации являются надежной альтернативой банкам и другим кредиторам, которые могут предлагать менее привлекательные финансовые условия, чем рынки капитала: например, более высокие процентные ставки по займам [3].

В процессе инвестирования в облигации необходимо обращать внимание на ряд ключевых показателей, включая срок погашения, условия досрочного выкупа, кредитное качество, процентные ставки, цену, доходность и налоговый статус. Вместе взятые, эти факторы позволяют инвестору оценить реальную стоимость конкретных долговых обязательств и решить, до какой степени данный вид капиталовложений соответствует его инвестиционным целям (1).

Сроки погашения облигаций обычно простираются в пределах от одного года до 30 лет.

Облигации приносят инвесторам процентный доход, который может быть фиксированным, «плавающим» или выплачиваться по наступлении срока погашения. Для большинства долговых обязательств устанавливается процентная ставка, которая остается на одном и том же уровне до наступления срока погашения и исчисляется в процентах от номинальной стоимости ценной бумаги.

Некоторые инвесторы предпочитают бумаги, процентная ставка по которым может корректироваться и в большей степени отражает текущие уровни рыночных ставок. Существуют облигации с так называемой «плавающей» ставкой, которая периодически приводится в соответствие с изменениями в базовых процентных ставках, таких как ставки по казначейским векселям.

Некоторые виды облигаций предоставляют инвесторам налоговые преимущества. Так, проценты, выплачиваемые по казначейским облигациям США, не облагаются налогами штатов и местных органов власти; проценты по большинству муниципальных обязательств не подлежат обложению федеральным налогом, а во многих случаях – также и местным подоходным налогом.

Цена облигации базируется на большом количестве переменных, включая процентные ставки, спрос и предложение, кредитное качество, срок до погашения и налоговый статус. Облигации новых выпусков, как правило, продаются по номинальной стоимости или близко к этому уровню. Цены облигаций, торгуемых на вторичном рынке, колеблются, реагируя на изменения процентных ставок [4].

Хотя рынок облигаций кажется достаточно сложным, он в действительности функционирует на тех же принципах соотношения риска/доход, как фондовый рынок. Инвестор должен только ознакомиться с этими немногими основными терминами и показателями, чтобы увидеть знакомую динамику рынка и стать компетентным инвестором на рынке облигации.

Использование такого инструмента привлечения инвестиций, как целевые облигации является наиболее удобным, оптимальным и перспективным, как с точки зрения инвесторов, так и с точки зрения эмитентов (заемщиков) по сравнению с другими схемами привлечения заемных средств. Этим и объясняется тот факт, что основную часть эмиссий ценных бумаг в Украине составляют именно выпуски целевых облигаций [5].

Дальнейшее развитие рынка облигаций в Украине могут затормозить последствия мирового финансового кризиса. Вместе с тем, столь надежные ценные бумаги в условиях нестабильности могут стать для отечественных предприятий основным инструментом привлечения ресурсов, в том числе и с внешних рынков. Развитие рынка целевых облигаций, безусловно, способствует повышению эффективности деятельности инвесторов на фондовом рынке, что влечет за собой развитие и других сфер бизнеса.

Литература:

1. Положение о порядке выпуска облигаций предприятий: решением Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку от 17.07.03 г. N 322 // Официальный вестник Украины. – 2003. – № 33. – С. 373.
2. Берадзе Г. Муніципальні облігації України / Г. Берадзе, К. Берадзе // Ринок цінних паперів: Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2009. – № 11. – С. 67-75.
3. Глущенко С.В. Муніципальні позики як інструмент фінансування розвитку міст і регіонів / Глущенко С.В. // Наукові записки. – 2005. – Т. 44. – С. 75-79.
4. Гриджук Д. Організація емісії облігацій місцевої позики. Погляд лід-менеджера / Гриджук Д. // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 23-25.
5. Савенко О. Ринок муніципальних облігацій України: проблеми та перспективи розвитку / Савенко О. // Ринок цінних паперів: Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2011. – № 3. – С. 41-47.

Научный руководитель: к.э.н., доцент Волосникова Н.М

Анастасия Пилипенко
(Харьков)

ОСНОВНЫЕ ФОРМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

Осуществление инновационных процессов на современном уровне и динамичное развитие национальной экономики на этой основе сегодня невозможны без интенсивного привлечения иностранных инвестиций.

Объем иностранных инвестиций является одним из показателей, характеризующих степень интеграции страны в мировое сообщество и зависит от привлекательности объекта инвестирования. Иностранные инвестиции – это реализация вывоза предпринимательского капитала в страны-реципиенты. В Законе Украины «О режиме иностранного инвестирования» иностранные инвестиции определяются как ценности, которые вкладываются иностранными инвесторами в объекты инвестиционной деятельности в соответствии с законодательством Украины с целью получения прибыли или достижения социального эффекта [1].

Получение иностранных инвестиций, условия их привлечения – это фактор, характеризующий инвестиционную деятельность и способствующий дальнейшему развитию внешнеэкономических связей. Инвестиционная привлекательность определяется субъектами инвестирования по общему инвестиционному климату в стране, условиям проведения внешнеэкономической деятельности, в том числе правовыми, таможенными.

Каждое государство имеет свою систему цен на ресурсы, налоговую политику и законодательную базу, различный уровень развития отраслей и, соответственно, возникают различия в прибыльности субъектов и объектов инвестирования. Импортные и экспортные операции по перемещению капитала связаны также с политической стабильностью и уровнем торговли на международном рынке.

Привлечение в широких масштабах иностранных инвестиций в государственную экономику преследует долговременные стратегические цели создания цивилизованного, социально ориентированного общества, характеризующегося высоким качеством жизни населения, в основе которого лежит экономика, предполагающая не только совместное эффективное функционирование различных форм собственности, но и интернационализацию рынка товаров, рабочей силы и капитала.

Инвестициями являются денежные средства, целевые банковские вклады, паи, акции и другие ценные бумаги, технологии, машины, оборудование, лицензии, в том числе и на товарные знаки, кредиты, любое другое имущество или имущественные права, интеллектуальные ценности, вкладываемые в объекты предпринимательской и других видов деятельности в целях получения прибыли и достижения положительного социального эффекта [2].

В мировой практике выделяют три основные формы инвестирования:

- прямые, или реальные, инвестиции;
- портфельные, или финансовые, инвестиции;
- среднесрочные и долгосрочные международные кредиты и займы ссудного капитала промышленным и торговым корпорациям, банкам и другим финансовым учреждениям.

Прямые инвестиции могут обеспечивать инвестирующим корпорациям либо полное владение инвестируемой компанией, либо позволяют устанавливать над ней фактический контроль.

Портфельные инвестиции – основной источник средств для финансирования акций, выпускаемых предприятиями, крупными корпорациями и частными банками. В послевоенный период объем таких инвестиций растет, что свидетельствует об увеличении количества частных инвесторов. Посредниками же при зарубежных портфельных инвестициях в основном выступают инвестиционные банки [3].

В настоящее время международный рынок ссудных капиталов разделяется на денежный рынок и рынок собственно капиталов.

Денежный рынок – рынок краткосрочных кредитов (до одного года). С их помощью корпорации и банки пополняют временную нехватку оборотных средств.

Рынок капиталов – рынок среднесрочных банковских кредитов и долгосрочных займов, которые предоставляются в основном при выпуске и приобретении ценных бумаг.

В последние годы на международном рынке используются нетрадиционные формы долгосрочного финансирования, например проектное финансирование, заключающееся в предоставлении крупных кредитов под конкретные промышленные проекты предприятий. Таким образом, указанная форма долгосрочного кредитования сближается с прямыми инвестициями [4].

Для привлечения зарубежных инвесторов в каждой стране обязательными являются следующие меры:

- ряд налоговых льгот на прибыль; освобождение от налогов и пошлин материалов, комплектующих изделий, оборудования, ввозимых для развития производства; учет при налогообложении курсовых изменений;
- введение пятилетней отсрочки для применения положений новых российских законов, ухудшающих условия деятельности иностранных инвесторов;
- освобождение от уплаты таможенных пошлин, налога на добавленную стоимость при ввозе товаров, которые являются вкладом иностранного инвестора в уставный капитал в течение срока его формирования, освобождение от вывозной таможенной пошлины товаров собственного производства;

- замена налогов, сборов и обязательных платежей распределением производственной продукции между инвестором и субъектами;
- определение основ хозяйственной деятельности свободных экономических зон и предоставление льгот в зонах экспортного производства [1].

В реализации комплексной программы стимулирования отечественных и иностранных инвестиций важное место занимает создание и совершенствование законодательной базы инвестиционной деятельности в Украине. проведение необходимых организационных мероприятий. Основными из которых являются:

- стабильность законодательства о финансовом, валютном, налоговом, тарифном и нетарифном регулировании инвестиций;
- заблаговременное информирование предпринимателей о намечаемых изменениях правовых норм;
- отработка процедур и механизмов, защищающих инвесторов от неправомерных действий органов управления [6].

Иностранный капитал может привнести в Украину достижения научно- технического прогресса и передовой управленческий опыт. Поэтому включение Украины в мировое хозяйство и привлечение иностранного капитала – необходимое условие построения в стране современного гражданского общества. Привлечение иностранного капитала в материальное производство гораздо выгоднее, чем получение кредитов для покупки необходимых товаров, которые по-прежнему растрачиваются бессистемно и только умножают государственные долги. Приток инвестиций как иностранных, так и национальных, жизненно важен и для достижения среднесрочных целей – выхода из современного общественно-экономического кризиса, преодоление спада производства и ухудшения качества жизни людей.

На практике в настоящее время развитие взаимодействия с иностранными инвесторами в Украине осуществляется по следующим направлениям: совместная деятельность в области производства, финансов, экономических услуг, внешней и внутренней торговле и др.; привлечение иностранных инвестиций на основе концессий или соглашений о разделе продукции; создание свободных экономических зон с целью активного привлечения иностранных инвестиций в определенные регионы страны, но при условии их экономической обоснованности и целесообразности [5].

Перед нашим государством стоит сложная и достаточно деликатная задача: привлечь в страну иностранный капитал, и, не лишая его собственных стимулов, направлять его мерами экономического регулирования на достижение общественных целей. Значительное воздействие на развитие экономики могут оказать иностранные инвестиции. При достижении макроэкономической стабильности, активизации международного инвестиционного сотрудничества, возможно ожидать увеличение притока иностранных инвестиций в развитие экономики.

Инвестиции внутренние и внешние представляют собой сложный многоступенчатый механизм, способный в громадной степени увеличить экономический потенциал государства, поэтому успех, достигнутый в данной сфере, во многом предопределит реализацию всех экономических реформ в целом.

Литература:

1. http://www.nam.kiev.ua/ape/n_01_5-6/Gytkevih.htm
2. http://www.ret.by/refs/28/4714/1.html
3. http://polbu.ru/bandurin_corporations/ch13_all.html http://student.km.ru/ref_show_frame.asp?id=C1A0D4C2806A4F4A8B79A2D98F50D9EC
4. Гуткевич С.А. Условия привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины / Гуткевич С.А.
5. http://referat-kursovaya.repetitor.info
6. http://www.alldocs.ru/zakons/index.php?from=441C.

Научный руководитель: Ткаченко О. В., ассистент

Альона Погорєлова
(Харків)

ОСВІТА – ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЗРОСТАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Ринкова трансформація вітчизняної економіки стає вирішальним фактором, який забезпечує конкурентоспроможність та успіх підприємств на ринку товарів і послуг.

Забезпечення конкурентоспроможності й розвиток інтелектуального потенціалу країни значною мірою залежить від ефективності, якості та змісту освітньої системи. В період подолання глибокої соціально-економічної кризи, що вразила усі сфери суспільства, вища школа стає найважливішою ланкою між соціальною сферою та сферою матеріального виробництва. Наука як діяльність з виробництва нових знань і освіта як сфера підготовки суб'єкта виробництва, а також засвоєння знань є найважливішими сферами функціонування людства в XXI ст.

Вища освіта стає не тільки фаховою, а й духовною потребою громадян. Аналіз особливостей функціонування цієї освітньої ланки в багатьох країнах дозволив виділити ключові тенденції розвитку сучасної світової системи вищої освіти та сформувати основні її риси.

По-перше, розширюються можливості навчання для громадян, які мають бажання, здібності, мотивацію і відповідний рівень знань. Вища освіта стає доступною людині протягом усього життя, особливо в період

підготовки й здійснення творчої та виробничої діяльності.

По-друге, урізноманітнюється набір форм і методів навчання для задоволення освітянських потреб, а саме: навчання й підвищення кваліфікації громадян у зручний для них час і в зручній формі (очне, вечірнє, заочне), ширше впровадження дистанційного навчання, створення та використання навчальних модулів, систем обліку (контролю) знань, організацію «віртуальних» вищих закладів освіти, застосування нових методів і технологій навчання.

По-третє, спостерігаються тенденції до зростання універсальності підготовлених кадрів та підвищення їх компетентності. Вимоги до компетентності стають жорсткішими: те, що вважалося достатнім учора, сьогодні задовольняє мінімум необхідного, а в найближчому майбутньому раніше набутих знань буде вже замало.

По-четверте, посилюються зв'язки вищої освіти з науковою сферою суспільства. Нині одним із основних завдань вищої школи є розвиток наукових досліджень, науково-технічної творчості, обслуговування й збереження науки та наукових знань [3].

У цьому плані актуальною є проблема дослідження тенденцій розвитку вітчизняної освіти, визначення її спільних та відмінних рис з освітніми системами розвинених країн світу, можливостей запозичення позитивних світових досягнень, а також дослідження внутрідержавних відмінностей.

Найважливіше значення має формування державної політики в освітній галузі. Існуюча система освіти в Україні потребує подальшого вдосконалення. Можна відзначити, що стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету,ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу, потребу в радикальній модернізації галузі, ставлять перед державою, суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість розв'язання їх нагальних проблем.

В останні роки спостерігається як абсолютне, так і відносне збільшення обсягів фінансування сфери освіти. Проте, незважаючи на позитивну тенденцію зростання фінансування сфери освіти в Україні, необхідно відзначити, що абсолютні обсяги такого фінансування значно відстають від відповідних у провідних країнах світу.

Фінансування вищої освіти вимагає залучення як державних, так і приватних коштів, при цьому державне фінансування вищої освіти зберігає свою важливість.

Слід зазначити, що диверсифікованість джерел фінансування є відображенням тієї підтримки, яку суспільство надає вищій освіті, й має потребу в подальшому розширенні з метою забезпечення розвитку вищої освіти, підвищення його ефективності та підтримка на належному рівні його якості й адекватності [2].

Необхідно вказати на такий мікроекономічний фактор, як матеріально-технічний стан вищих навчальних закладів, який відіграє важливу роль як у забезпеченні процесу підготовки та перепідготовки професорсько-викладацького складу, так і в забезпечення якісної підготовки фахівців з вищою освітою. Оскільки якісна підготовка фахівців з вищою освітою значною мірою залежить від забезпечення навчально-виховного процесу відповідним оснащенням лабораторій, сучасним обладнанням кабінетів, дослідження і впровадження новітніх технологій, комп'ютеризації навчального процесу, видавничої діяльності, формування бібліотечних фондів. Недооцінка такого фактора, як матеріально-технічні ресурси, може негативно вплинути на якість підготовки кадрів з вищою освітою. Це стосується і навчальних та навчально-допоміжних площ.

За останніми даними, чисельність професорсько-викладацького складу в Україні в цілому значно збільшилась. Водночас темпи зростання кількості фахівців, що не мають ученого ступеня, значно випереджають темпи зростання осіб, що його мають.

При наявності загальної позитивної тенденції зростання кількості кваліфікованих працівників у сфері освіти необхідно також визначити один суттєво важливий момент, який полягає у зменшенні чисельності студентів в розрахунку на одного викладача, що на наш погляд, значно впливає на поліпшення якості надання освітніх послуг.

Суттєве збільшення чисельності випущених вищою школою фахівців відчутно вплинуло на зміну якісного складу працюючого населення. Так, незважаючи на загальне скорочення чисельності штатних працівників, окрім сфери освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги, державного правління і фінансової діяльності, спостерігається як відносне, так і абсолютне зростання кількості працюючих, що мають вищу освіту.

Таким чином, збільшення загальної чисельності членів суспільства з вищою освітою та зростання обсягів наукової діяльності дало змогу протягом останніх років поліпшити структуру працівників ряду сфер діяльності народного господарства і в підсумку зміцнити інтелектуальний потенціал. Водночас позитивна динаміка кількісних показників формування інтелектуального потенціалу, ще не свідчить про поліпшення або хоча б підтримання на сталому рівні якісних характеристик останнього [1].

Підсумовуючи викладене, слід погодитись із більшістю фахівців у цій галузі, що саме освіта є більш важливою, аніж інші чинники розвитку та інтелектуального зростання суспільства. Саме тому подолання перешкод інноваційному розвитку в українському суспільстві можна забезпечити лише за рахунок прориву в освіті. Модернізація структури вищої освіти передбачає проведення низки реформ. При цьому проводити їх необхідно виважено, щоб зберегти національні надбання та запобігти руйнуванню національної вищої освіти.

Необхідне загальнодержавне реформування вищої освіти вимагає перш за все проведення ретельного

аналізу проблем розвитку системи освіти на рівні кожного окремого регіону.

Проведені в країні соціологічні дослідження засвідчили, що головними професійними якостями майбутніх фахівців вважають: професіоналізм, грамотність, компетентність, знання своєї справи, освіченість, ініціатива, цілеспрямованість, працьовитість, впевненість у собі, уміння приймати рішення, розум, спритність, принциповість, уміння аналізувати і думати, терпіння, комунікабельність, навички використання технічної літератури, культура, вихованість. Звертає на себе увагу, що до першої п'ятірки необхідних професійних якостей увійшли саме ті, які застосовані на отриманих у вищому навчальному закладі знаннях.

Література:

1. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів на початок 2010/2011 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2010.
2. Отчет о научно-исследовательской работе/ Изучение путей формирования гармонично развитого типа личности: процесс социализации молодежи в системе высшего технического образования. Т. 3. Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова. – № темы 1434. –2002.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ocvita.org.ua

Науковий керівник: В.М. Бережний

Іван Пустільнік
(Переяслав-Хмельницький)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Рентабельність є однією з базових економічних категорій економіки. Пояснення терміну «рентабельність» не визичає різних думок, оскільки під ним розуміється відношення, в чисельнику якого завжди фігурує прибуток. Рентабельність прибутку визначається як відношення прибутку до капіталу активам), рентабельність витрат – як відношення прибутку до собівартості (витрат), рентабельність продаж відношення прибутку до ціни (виручки від реалізації).

При розрахунках показників рентабельності також виходять з різними величинами, складових прибутку, – балансовий прибуток, прибуток від реалізації, чистий прибуток.

Прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва.

Водночас прибуток є однією з важливих форм розподілу національного доходу. Відтак прибуток характеризує відносини, які складаються в процесі первинного розподілу доходу, його перерозподілу і кінцевого використання.

Поява прибутку безпосередньо зв'язана з появою категорії «витрати виробництва». Прибуток – це та частина вартості продукту, яки залишається після покриття витрат виробництва. Уособлення частини вартості продукції у вигляді витрат виступає в грошовому виразі як собівартість продукції.

Необхідний і додатковий продукт – це категорії виробництва. Для з'ясування сутності цих категорій необхідно уточнити, що лежить в основі поділу чистого продукту на необхідний і додатковий. Згідно з економічною теорією це поділ часу праці, витраченої у сфері матеріального виробництва, на необхідний і додатковий. Протягом необхідного часу забезпечується створення фонду життєвих коштів або робочого фонду, що необхідний робітнику для підтримання і відтворення його життя що за всіх систем суспільного виробництва він сам постійно повинен виробляти відтворювати.

Додатковий продукт – частина чистого продукту, створювана безпосереднім виробником понад вартість необхідного продукту. Додатковий продукт властивий усім суспільно-економічним формаціям і є однією з важливих умов їхнього успішного розвитку.

Прибуток – це частина заново створеної вартості, виробленої і реалізованої та готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість пройде відповідну стадію обороту і набере грошової форми.

Отже, об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту. Прибуток – це форма реалізації вартості в основному додаткового продукту. Однак прибуток включає і частину вартості необхідного продукту. Прибуток підприємств сфери матеріального виробництва – це частина національного доходу, що в результаті його первинного розподілу набирає форми чистого доходу підприємств.

Таким чином, прибуток є об'єктивною економічною категорією. Тому на його формування впливають об'єктивні процеси, що відбуваються в суспільстві, у сфері виробництва й розподілу суспільного продукту, національного доходу.

Водночас прибуток – це підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Тому прибуток відбиває її результати і зазнає впливу багатьох чинників.

На формування прибутку, як фінансового показника роботи підприємства впливає встановлений державою порядок формування витрат на виробництво продукції (робіт, послуг); обчислення й калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг); визначення позареалізаційних прибутків і витрат; визначення балансового (валового) прибутку.

Отже, на формування абсолютної суми прибутку підприємства впливають результати, тобто ефективність його фінансово-господарської діяльності; сфера діяльності; галузь господарства; установлені законодавством умови обліку фінансових результатів.

Зміни в обсягах і структурі прибутку підприємств різних галузей економіки свідчать про складні процеси, що відбуваються в окремих галузях економіки пов'язані зі зміною обсягів виробництва й реалізації продукції (робіт, послуг); зміною ефективності господарювання; розвитком ринкових відносин; ціноутворенням.

Узагальнюючим фінансовим показником діяльності підприємства є його балансовий прибуток. Балансовий прибуток – загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за звітний період, отримана як на території України, так і за її межами, що відображена в його балансі і включає прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), в тому числі продукції допоміжних і обслуговуючих виробництв, які не мають окремого балансу, основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних (лізингових) операцій, роялті, а також позареалізаційних операцій.

Отримання балансового прибутку пов'язане з кількома напрямками діяльності підприємства.

По-перше, це основна діяльність, її результатом є прибуток від реалізації продукції (робот, послуг). Як правило цей прибуток має основну питому вагу в складі балансового прибутку. Прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг) визначається відніманням з виручки від реалізації суми податку на додану вартість, акцизного збору, (ввізного) мита, митних зборів, а також витрат, що включаються в собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг).

По-друге, це діяльність зв'язана зі здійсненням фінансових інвестицій. У результаті підприємства одержують прибуток у вигляді дивідендів на акції, від вкладання коштів у статутні фонди інших підприємств (прибутки від володіння корпоративними правами); у вигляді відсотків на державні цінні папери, облігації підприємств, на депозитні рахунки. Обсяг цього прибутку і його питома вага в балансовому прибутку мають тенденцію до зростання. Це обумовлено розвитком ринкової економіки, фондового ринку.

На обсяг названого прибутку справляють вплив обсяг фінансових інвестицій, їхнє спрямування і структура, умови оподаткування.

По-третє, ця діяльність, зв'язана з отриманням позареалізаційних прибутків і виникненням позареалізаційних витрат підприємств.

До них належать:

- прибутки і збитки минулих років, що виявлені у звітному періоді;
- невідшкодовані збитки від надзвичайних ситуацій (стихійних лих, пожеж, аварій);
- надходження боргів, списаних раніше як безнадійні;
- штрафи, пені, неустойки, що надходять за порушення господарських договорів суб'єктами господарювання в зв'язку із застосуванням фінансових санкцій;
- штрафи, отримані за несвоєчасне погашення податкового кредиту з державного бюджету;
- кредиторська заборгованість між підприємствами недержавної форми власності, щодо якої минув термін позовної давності;
- дебіторська заборгованість, щодо якої минув термін позовної давності;
- прибуток від завищення цін і тарифів;
- курсова різниця від операцій в іноземній валюті;
- прибуток і збиток від ліквідації основних засобів;
- вартісна різниця відвантаженої та отриманої частини виконаного повністю бартерного контракту;
- прибуток (збиток) від спільної діяльності.

Установлена методика визначення оподаткованого прибутку безпосередньо не зв'язана з формуванням балансового прибутку підприємства. На рис. 1 наведено структурно-логічну схему формування прибутку від реалізації продукції, а також названо основні показники, що впливають на прибуток від реалізації.

Однак зняття контролю за формуванням балансового прибутку з боку податкових органів не зменшує значення цього показника для підприємства. Балансовий прибуток залишається джерелом сплати ряду податків, формування фінансових ресурсів підприємств. Управління цими процесами займає важливе місце у фінансовому менеджменті.

Як вже зазначалося, отримання прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) залежить від здійснення основної діяльності суб'єктів господарювання. Прибуток входить до складу виручки від реалізації. Однак на відміну від виручки надходження якої на розрахунковий рахунок підприємства фіксується регулярно, обсяг отриманого прибутку визначається тільки за певний період (місяць, квартал рік) на основі даних бухгалтерського обліку.

Реально формування прибутку на підприємстві відбувається в міру реалізації продукції. Проте окремі законодавчі акти по різному трактують настання моменту реалізації. Однак незалежно від визначення моменту реалізації в законодавчих актах реальне формування на підприємстві прибутку від реалізованої

продукції має місце тільки за умови, коли така відбувається насправді. Тобто, коли кошти від покупця надходять на розрахунковий рахунок постачальника.

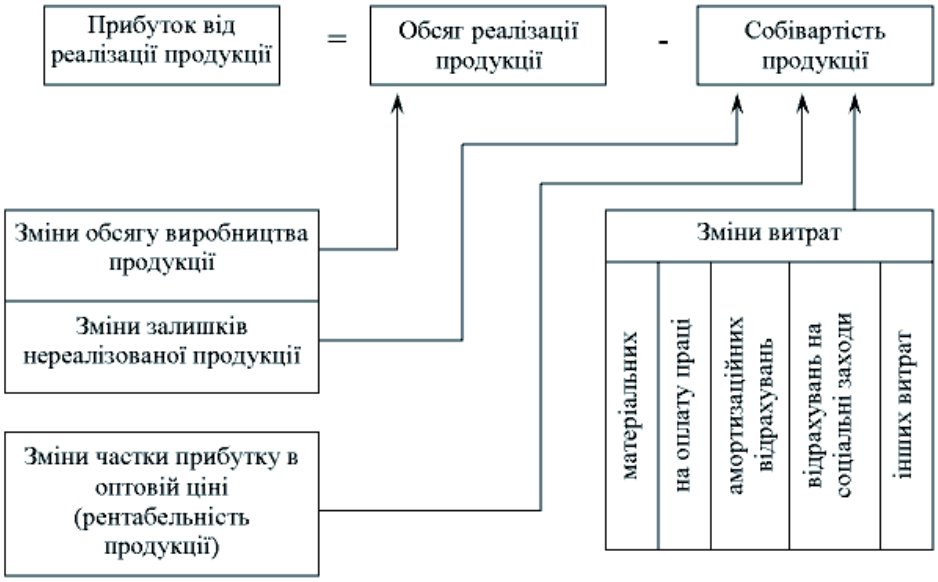

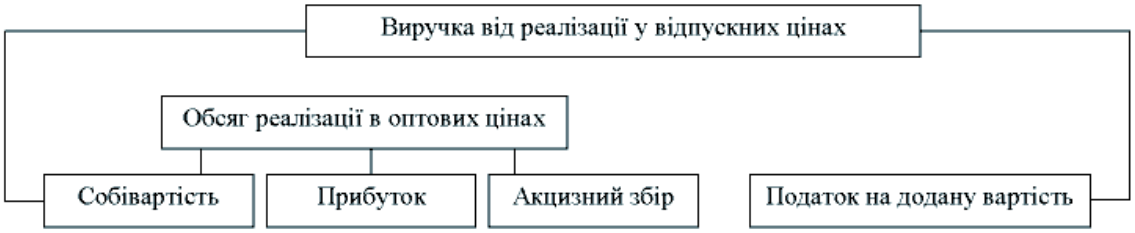

Рис. 1 Структурно-логічна схема формування прибуткуВизначення моменту реалізації за датою відвантаження товарів і визначення податкових зобов'язань підприємств згідно з цією датою призводить до використання оборотних коштів підприємств на сплату податків, погіршання їхнього фінансового стану.

Прибуток від реалізації продукції безпосередньо залежить від двох основних показників: обсягу реалізації продукції та її собівартості. На зміну обсягу реалізації продукції впливає зміна обсягу виробництва, залишків нереалізованої продукції частки прибутку в ціні продукції (рентабельність продукції).

Треба звернути увагу на те, що зміна обсягу виробництва, залишків нереалізованої продукції справляють вплив не тільки на обсяг реалізації продукції, а й на її собівартість, оскільки змінюються умовно-постійні витрати (за зміни обсягу виробництв продукції); витрати на зберігання продукції, інші витрати (за зміни залишків нереалізованої продукції).

Істотний вплив на обсяг реалізації продукції, а також і на прибуток від реалізації справляє розмір прибутку, що включається в ціну виробів. За умов формування ринкової економіки, державного регулювання рентабельності продукції, як правило, уже нема. Отже, створюється можливість збільшення прибутку підприємства за рахунок збільшення частки прибутку в ціні окремих виробів. Цьому сприяє відсутність належної конкуренції, монопольне становище деяких підприємств у виробництві й реалізації багатьох видів продукції.

Таким чином можна зробити висновок, що можливості підприємства впливати на обсяг прибутку від реалізації, змінюючи обсяги виробництва продукції, залишки нереалізованої продукції, її рентабельність є досить істотними.

Література:

1. Череп А.В. Економічний аналіз: Навч. посібн. / Череп А.В. – К.: Кондор, 2005. – 160 с.
2. Хеддервик К. Финансовый и экономический анализ деятельности предприятий / Хеддервик К. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 663 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / Василик О.Д. – К.: НІОС, 2001. – 416 с.
4. Гузенко Д.А. Фінансове планування на промислових підприємствах / Гузенко Д.А. // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 73-76.
5. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємства: Підручник / Поддєрьогін А.М. – К.: КНЕУ. – 2000. – 329 с.
6. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / Романенко О.Р. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

Наталия Рева
(Харьков)

СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ УПРАВЛЯЕМОГО РОСТА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Всестороннее исследование процессов долгосрочного социально-экономического развития должно быть основано на научно-обоснованных экономической теории и концепции жизнедеятельности общества в современных экономических условиях. Важной составляющей экономической теории является формирование системы научных взглядов на развитие реального сектора экономики, а также процессы стратегического планирования и управления этим развитием.

Активное развитие организационных форм современного предпринимательства вызывает необходимость изучения вопросов развития промышленных предприятий и стратегического управления этим развитием, в том числе – формирования стратегии управляемого роста промышленных предприятий, и выделение данного научного направления в самостоятельный раздел научных исследований.

Грамотный подход к управлению интеллектуальными ресурсами фирмы способствует повышению заинтересованности персонала в своевременном, эффективном и высококачественном удовлетворении требований рынка.

Взаимосвязь экономической стратегии и стратегических целей предприятия ИГиТ. Такое предвидение целей организации и средств их достижения на длительную перспективу составляет сущность стратегии. Важно также, что стратегия должна содержать в себе индикаторы фиксации достижения уровней поставленных целей. При этом переход на последующий уровень стратегической цели не возможен без преодоления предыдущего уровня. Стратегическое управление объединяет стратегический подход к постановке задач и программно-целевой подход к их реализации. Экономическая стратегия является сочетанием экономического и стратегического аспектов управления предприятия ИГиТ, определяет на длительную перспективу ее цели, средства и показатели степени их достижения. Рассмотрим теперь эти индикаторы.

Получение экономической прибыли. Исходным индикатором этого уровня является стремление как можно быстрее и как можно больше заработать и накопить капитал для возврата кредитов и расширения бизнеса. При этом цель заключается не в получении прибыли как таковой, а стабильной экономической прибыли, которая может быть направлена как на потребление, так и на расширенное воспроизводство. В этот период наряду с финансовым подразделением предприятия ИГиТ большое значение придается отделу продаж. Определяющими направлениями в развитии являются максимальное расширение бизнеса и освоение целевого рынка.

Увеличение рыночной доли. Этот уровень стратегического планирования связан с возрастанием конкуренции на целевом рынке услуг гостеприимства. В связи с этим основным индикатором является укрепление собственной ниши и увеличение рыночной доли предприятия. Определяющее значение в управлении предприятием имеет отдел маркетинга. Управленческие технологии нацелены на максимальный захват рынка. Особое значение придается росту конкурентоспособности за счет повышения качества предоставляемых услуг. Финансовый и организационный контроль за деятельностью предприятия менее важен.

Рост стоимости. На этом уровне создаются системы жесткого финансового и организационного контроля для сохранения управляемости предприятия и контроля за финансовыми потоками при быстром расширении бизнеса. В результате изменений в экономической ситуации и благодаря накопленному опыту идея увеличения стоимости компании выходит на первый план. Появляются управленческие технологии, ориентированные на этом направлении. В современных условиях ценность компании достигается за счет создания устойчивых конкурентных преимущества при внедрения современных информационных технологий, позволяющих эффективно управлять бизнесом. Управление знаниями – основа этого процесса.

Эффективная реализация экономической стратегии достигается при правильном сочетании ее основных составляющих, объединенных системой стратегического менеджмента, которая, в свою очередь, содержит определенные требования, этапы и процедуры.

Так, возможности внешней среды должны в полной мере использоваться с учетом сильных сторон потенциала предприятий. Используя сильные стороны, предприятия могут противостоять угрозам или избегать их. С другой стороны, знание слабых сторон предприятия необходимо использовать для того, чтобы максимально избегать непосредственного воздействия на них со стороны агрессивной внешней среды. Учет перечисленных требований позволяет построить систему стратегического планирования и управления производством и реализацией продукции промышленных предприятий. Такая система должна включать формулировку стратегии предприятия, определение его цели. На этой основе осуществляется диверсификация производственных процессов, формирование производственных цепочек партнеров предприятия и определение цели каждой производственной цепочки.

Этап стратегического выбора направлений развития промышленных предприятий осуществляется после этапов стратегического анализа и целеполагания. Каждой стратегической альтернативе соответствует базовая стратегия развития предприятия, а также набор функциональных стратегий и продуктовых программ, соответствующих основным закономерностям различных фаз макроэкономического, межотраслевого, отраслевого циклов, жизненного цикла предприятий. На основании учета общих требований к целям

и логической схемы стратегического выбора выявляется динамика изменений в развитии отраслей, и ранжируются по степени важности проблемы формирования и управления промышленными предприятиями.

Стратегический анализ внешней деловой среды, учет отрицательной и положительной динамики ее развития, разбивка траектории цикла на отдельные этапы являются необходимыми элементами деятельности по организации стратегического управления. При этом важно иметь в виду, что для каждого отдельного этапа имеется отличное от других этапов сочетание возможностей и угроз со стороны внешней среды, определяющее характер воздействия на промышленные предприятия. Таким образом, взаимодействие предприятий с внешней средой будет, прежде всего, зависеть от формирования системы целей, соответствующей каждому этапу.

В фазе спада активности внешней среды для промышленных компаний главными целями развития являются такие, как выживание, приобретение устойчивого конкурентного положения в отрасли и подготовка потенциала, необходимого для быстрой активизации деятельности при появлении симптомов стабилизации внешней среды. Конкурентное преимущество промышленного предприятия в фазе спада деловой активности обеспечивается использованием внутренних возможностей с целью реализации стратегии снижения издержек и стратегии ценообразования, соответствующей данной фазе.

В период окончания спада и начала стабилизации экономической активности внешней деловой рыночной среды промышленные предприятия должны обновлять стратегию развития. В рамках новой стратегической альтернативы меняется система целей и задач развития фирмы. При этом следует учитывать, что стратегический успех на данном этапе приходит не сразу, а лишь после стабилизации макроэкономических условий, обеспечивающих сбалансированную структуру рынков и формировании первичного потенциала экономического роста.

Во время оживления тенденции экономического роста продолжение рост внутренней эффективности промышленных предприятий позволяет ориентировать стратегический выбор направлений развития в сторону внешней деловой окружающей среды. В указанный период во внешней среде происходят качественные изменения, учет которых дает шанс сформировать конкурентные преимущества фирмы.

Стратегическое планирование развития и роста промышленных предприятий высокотехнологичного комплекса в своей экономической основе предполагает контроль над ценами на новую продукцию в качестве одного из важнейших направлений. Промышленные предприятия, внедряя современные научно-технические проекты, должны располагать значительным запасом времени и капитала. По этой причине развивающиеся предприятия высокотехнологичного комплекса не должны допустить ситуации, когда цены на производимую ими продукцию могут подвергнуться влиянию неуправляемого рынка. Контроль над ценами состоит в том, чтобы, во-первых, сократить до минимума риск потери самостоятельности предприятий и, во-вторых, добиться их ускоренного управляемого роста.

Угрозы эффективности и безопасности компаний исходят от существования возможности непредвиденных колебаний цен и объемов продаж продукции. В случаях, когда предприятия вынуждены держать фиксированные цены на свою продукцию, возникшие колебания объемов продаж в дальнейшем будут значительно усиливаться, так как уменьшению объемов продаж не противодействует снижение цен, как это могло бы происходить при эластичном спросе. Следовательно, обязательная взаимосвязь контроля над объемами продаж по установленным ценам и контроля над ценами является необходимым условием управляемого роста промышленных предприятий.

Эффективная реализация экономической стратегии промышленных предприятий высокотехнологичного комплекса будет достигнута в результате сочетания стратегии ценообразования, основанной на контроле над ценами на инновационную продукцию, товарной стратегии, базирующейся на контроле над продажами и другими составляющими, учитывающими направленность экономической стратегии.

Литература:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Ансофф И. – СПб: Питер, 1999.
2. Олейник А. Институциональная экономика / Олейник А.. – М.: ИНФРА-М, 2000.
3. Зотов В. В. Институциональные проблемы реализации системных функций экономики / Зотов В. В., Пресняков В. Ф., Розенталь О. В. // Экономическая наука современной России. – 2001. – № 3. – С. 51-69.

Маргарита Свирид
(Харьков)

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В УКРАИНЕ

Явление «международная миграция» достаточно давнее, оно оставило зметный след в развитии человечества. Существенное влияние на социально-экономическое развитие стран оно оказывает и в настоящее время.

Процессы миграции остаются серьезной проблемой для многих стран, но особенно острой она остаётся для Украины, так как Украина является лидером по количеству населения, которое покинуло пределы

страны по субъективным или объективным причинам. По данным Министерства труда и социальной политики Украины эта цифра составляет около 5 млн. человек, и это только официально зарегистрированные мигранты, а существует ещё и «черная статистика миграции», где цифры намного больше – 7 млн. чел. (13% населения) [3].

Каковы причины миграции? Официальная статистика только частично может дать картину состояния трудовой миграции из Украины и в Украину. Миграция трудовых ресурсов – это перемещение людей в международном территориальном пространстве с целью поиска места работы без изменения места постоянного проживания. В структуре трудовой миграции граждан Украины по степени легальности можно выделить четыре уровня, которые качественно отличаются друг от друга [2].

Официальная трудовая миграция – перемещение украинских граждан, которые, выезжая за границу, декларируют цель выезда. Они являются легальными трудовыми мигрантами в принимающих странах.

Неофициальная легальная миграция – поездки наших граждан заграницу с декларированной целью туризма, посещение родственников с дальнейшим трудоустройством и регистрацией в стране-реципиенте.

Нелегальная миграция – поездки за границу, связанные с незарегистрированной занятостью.

Миграция жертв преступных группировок – торговля людьми и другие случаи пребывания граждан Украины в нечеловеческих условиях или занятость противоправной деятельностью за границей не по собственной воле.

По оценкам экспертов реальное количество работников-мигрантов в десятки раз больше чем официальные сводки. Несмотря на разнообразие оценок масштабов трудовой миграции, все они показывают, что поездки на заработки за границу приобрели широкое распространение, стали типичным для многих украинцев источником доходов, а также имеют, благодаря этому, большое общественно-политическое и социальное значение. Определенное представление о масштабах трудовой миграции дают данные пограничной статистики в комбинации с результатами социологических опросов международных пассажиров в пунктах пересечения границы, которые показывают, что с целью трудоустройства и торгового бизнеса осуществляются соответственно около 4% и свыше 16% выездов на западной границе, 14% и 25% – в восточном направлении. По данным соцопроса Института социологии НАН Украины, наибольший опыт работы за границей у жителей западных областей – 36,8%, почти каждая третья семья, жители центральных и восточных регионов – 26,4% и 21,4% соответственно, жители южных областей – 15,4%.

Значительно расширилась география стран назначения мигрантов. Хотя Россия и страны, которые являются нашими западными соседями, остаются наиболее посещаемыми украинскими мигрантами, увеличивается их присутствие в «старой» Европе, некоторых азиатских, даже латиноамериканских странах.

Также изменилась и структура работ, которая выполняется мигрантами. Сегодня основными сферами, где заняты украинские мигранты, являются: строительство; сельское хозяйство (сбор урожая); домашнее хозяйство (уборка дома, уход за детьми, инвалидами); сфера торговли и сервиса (в т.ч. гостиничный бизнес).

Так, трудовая миграция в Россию: задействованы преимущественно мужчины строительных профессий и малоквалифицированные граждане. Трудовая миграция в Италию: задействованы преимущественно женщины старшего трудоспособного возраста. Работа домашней прислугой, нянями, гувернантками. Характерно долгосрочное (2-3 года) пребывание. Трудовая миграция в Испанию: преимущественно сельскохозяйственные работы, строительство. Трудовая миграция в Польшу и Чехию: разные виды работ, где задействованы как мужчины, так и женщины. Характерно краткосрочное пребывание (2-3 месяца).

Опрос работников-мигрантов позволил установить иерархию мотивов, которые предопределяют поездки на роботу за границу [2]:

заработок ради улучшения жилищных условий, приобретение машины или других дорогих товаров продолжительного употребления,

заработок ради удовлетворения текущих жизненных нужд – питание, приобретение необходимых товаров повседневного употребления.

накопление средств для оплаты обучения детей в учебных заведениях;

накопление стартового капитала для создания собственного бизнеса;

мотивы нематериального характера (увидеть мир, выучить языки).

Следует отметить, что условия работы большинства украинских граждан за границей не отвечают нормативам, установленным в Украине. Подавляющее большинство мигрантов имеют рабочий день продолжительностью 10 часов и больше. Только 10-15% из них имеют письменные договоры с работодателем. Устные договоренности о трудоустройстве массово нарушаются, особенно в части оплаты труда.

Так, договоры по обеспечению социальной защиты эмигрантов Украина подписала лишь с семью странами, что, конечно, недостаточно. Для повышения социальной защиты молодых эмигрантов необходимо обеспечить возможность платить налоги – чтоб иметь трудовой стаж и в дальнейшем получать пенсию; ликвидировать двойное налогообложение. Ведь работая за рубежом трудовые мигранты остаются украинскими гражданами. Соответственно, рассчитывают на помощь и поддержку родного государства.

Международные эксперты считают, что трудовая миграция как легальная, так и нелегальная выгодна Украине. Статистика Национального Банка свидетельствует: ежегодно «заробитчане» присылают в страну 27 миллиардов евро, что составляет 8% украинского ВВП. Мигранты, работающие за рубежом, пере-

нимают культуру труда более развитого общества и могут использовать ее в Украине. Их дети изучают языки, для получения дальнейшего образования за границей [2].

За последние несколько лет в миграционных процессах появились положительные тенденции. Госкомстат утверждает, что за 2010 г. поток выезжающих сократился на 10,9%. Популярность нашей страны среди иностранных граждан, напротив, выросла. В Украине побывали 25 млн. 449 тыс. 78 иностранцев – на 10% больше, чем годом ранее. В основном в Украину едут из стран-соседей. Так, за год украинскую границу пересекли 7,6 млн. россиян, 5,2 млн. поляков, 4,4 млн. молдаван, 3,4 млн. белорусов. Около 1 млн. человек прибыли в Украину по служебной необходимости, еще 1,6 млн. – с туристической целью. 65 тыс. человек из общего потока мигрантов приехали учиться, 12 тыс. – трудоустроиться, 27,8 тыс. – на постоянное место жительства [3].

Конечно, даже самые совершенные технологии социальной работы с мигрантами принесут положительные результаты при наличии четкой и продуманной государственной политики и программы по прогнозированию миграционных процессов и конкретных миграционных потоков, региональных миграционных программ, содействии мигрантам и беженцам в адаптации к новым мест поселения. Решение подобных проблем возможно при условии совместной работы Государственного комитета по делам национальностей и миграции и других органов власти (центральных и местных), выделение для мигрантов квот и определенных территорий для поселения. Должна вестись большая организаторская работа по приему и обустройству беженцев и мигрантов. Несмотря на остроту проблемы, эта отрасль социальной деятельности находится пока в стадии формирования, а недостаток материальных средств явно мешает действительно эффективной работе миграционной службы. Но все же сам факт того, что общество и государство обратили внимание на эту проблему, вселяет сдержанный оптимизм относительно ее решения.

Литература:

1. Трудовая миграция: вызовы для Украины // Зеркало недели. – №5. – 11 февраля 2011 г.
2. Экспертный доклад о миграционной политике Украины // Социально-экономический журнал «Фокус».
3. http://www.ukrstat.gov.ua [Электронный ресурс].
4. http://www. News Ukraine. com. ua [Электронный ресурс].

Научный руководитель: Титарь О.А.

Людмила Семенюк
(Переяслав-Хмельницький)

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ В ОБЛІКУ

Інвентаризація виробничих запасів проводиться не менше одного разу на рік згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» №996-XIV від 16 липня 1999 р. Інвентаризація проводиться з метою забезпечення достовірності бухгалтерського обліку шляхом їх зіставлення з фактичною наявністю майна.

Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власниками підприємства, коли її проведення є обов'язковим ¬¬− згідно із законодавством.

Проведення інвентаризації є обов'язковим:

- перед складанням річної бухгалтерської звітності;
- при зміні матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передавання справ);
- при встановленні фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів);
- після пожежі або стихійного лиха (на день після закінчення явищ);
- у випадку ліквідації підприємства;
- згідно розпоряджень судових та слідчих органів;
- при передачі майна підприємства в оренду;
- при передачі підприємства з одного підприємства в інше, з одного розпорядження в інше (на встановлену дату передачі) [5].

Відповідальність за організацію інвентаризацій несе керівник підприємства, який повинен створити необхідні умови для її проведення у стислі строки, визначити об'єкти, кількість і терміни проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Виробничі запаси (товарно-матеріальні цінності) вносяться до інвентаризаційного опису по кожному окремому найменуванню. При їх інвентаризації встановлюється фактична наявність сировини, матеріалів, палива, купованих комплектуючих виробів і напівфабрикатів, тари, запасних частин, малоцінних і швидкозношуваних предметів, готової продукції та інших матеріальних цінностей.

Інвентаризація виробничих запасів, як правило, здійснюється в порядку розташування цінностей у даному приміщенні. Під час інвентаризації не можна допускати безладного переходу від одного виду товарно-матеріальних цінностей до іншого. При зберіганні цінностей у різних ізольованих приміщеннях в однієї матеріально відповідальної особи інвентаризація здійснюється послідовно по місцях зберігання. Після перевірки цінностей вхід до приміщення опломбовується і комісія переходить для роботи в наступне приміщення [2].

Товарно-матеріальні цінності, що належать іншими підприємствам і перебувають на відповідальному зберіганні, інвентаризуються одночасно з власними виробничими запасами. На ці цінності складається окремий інвентаризаційний опис, в якому робиться послання на відповідні документи, що підтверджують прийняття цих цінностей на відповідальне зберігання.

Товарно-матеріальні цінності, що надходять на підприємство під час проведення інвентаризації, приймаються матеріально відповідальними особами у присутності членів інвентаризаційної комісії та вносяться до окремого інвентаризаційного опису «Товарно-матеріальні цінності, що надійшли під час інвентаризації», в якому вказується, коли і від кого надійшли матеріали, дата і номер прибуткового документа, найменування, кількість, ціна і загальна сума цінностей, що надійшли. Водночас на прибутковому документі за підписом голови інвентаризаційної комісії робиться позначка «після інвентаризації» з посиланням на дату і номер опису, до якого занесено ці цінності [1].

На великих складах при тривалому проведенні інвентаризації у виняткових випадках і тільки з письмового дозволу керівника і головного бухгалтера підприємства у процесі інвентаризації товарно-матеріальні цінності можуть відпускатися матеріально відповідальними особами у присутності членів інвентаризаційної комісії. Такі цінності вносяться до окремого інвентаризаційного опису за найменуванням «Товарно-матеріальні цінності, відпущені під час інвентаризації». У видаткових документах у таких випадках також робиться відповідна позначка за підписом голови інвентаризаційної комісії.

При інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, що перебувають у дорозі, відвантажених, не оплачених у строк покупцями, а також тих, що знаходяться на складах інших підприємств або організацій, перевіряється обґрунтованість сум, облікованих на відповідних рахунках. Причому на рахунках бухгалтерського обліку можуть залишитися тільки суми товарно-матеріальних цінностей, підтверджені належним чином оформленими документами. Інвентаризаційні описи (акти) складаються окремо по кожному такому виду цінностей.

В описах на товарно-матеріальні цінності, що перебувають у дорозі, по кожному окремому відправленню наводяться такі дані: найменування (згідно з документом), кількість і вартість (згідно з даними обліку), дата відвантаження, а також перелік і номери документів, на підставі яких ці цінності, які не прибули у встановлений термін і значаться в обліку як матеріали в дорозі, необхідно перевірити, яких заходів вжито до їх розшуку.

У процесі інвентаризації визначається фактична наявність цінностей, виявляються відхилення від даних книг обліку і причини відхилень. Інвентаризаційні описи (акти) разом з висновками робочої комісії здають до бухгалтерії для виявлення кінцевих результатів. При цьому бухгалтерія складає звірювальну відомість, в якій послідовно виконуються такі розрахункові процедури: здійснюється взаємний залік лишків і нестач внаслідок пересортиці; здійснюється розрахунок природної нестачі; визначається кінцеві результати інвентаризації [3].

Порядок відображення результатів інвентаризації запасів наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Відображення в бухгалтерському обліку результатів інвентаризації запасів

№з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредет
Виявлено нестачу			
а)списання нестачі запасів в межах норм			
1	Списано облікову вартість запасів, яких не вистачає	91	20
2	Відображення податкового кредиту	949	641
б)списання нестачі запасів понад норми			
1	Списано облікову вартість запасів, яких не вистачає	947	20
2	Віднесено на витрати звітного періоду суму податкового кредиту запасів, яких не вистачає	949	641
3	Списано нестачу на фінансовий результат	971	947
4	Списано податковий кредит на фінансовий результат	791	949
5	Відображено в за балансовому обліку невідшкодовані нестачі	791	949
6	Відображено виникнення дебіторської заборгованості та доходу після встановлення винної особи на загальну суму відшкодування шкоди	375	716

7	Списано із за балансового обліку суму нестачі	-	072
8	Відображено утримання суми відшкодування шкоди із заробітної плати винної особи	661	375
9	Відображено суму, що підлягає перерахуванню до бюджету	716	641
10	Відображено дохід від раніше списаних активів на фінансовий результат	716	791
Виявлено надлишок			
1	На вартість виявлених надлишків запасів	20	719
2	Списано на фінансовий результат	719	791

Результати інвентаризації після затвердження керівником відображаються у бухгалтерському обліку підприємства у тому місяці, в якому проведена (закінчена) інвентаризація, але не пізніше грудня звітного року. У пояснювальній записці до річного звіту підприємства, установи наводяться відомості про результати проведених протягом року інвентаризацій.

По завершенні інвентаризації виробничих запасів складають інвентаризаційний опис. Оформлені інвентаризаційні описи комісією передаються до бухгалтерії, де дані інвентаризації порівнюються з даними бухгалтерського обліку (лишки або нестачі, якщо вони мали місце). Виробничі запаси, по яких виявлено розходження з даними бухгалтерського обліку, записують в порівняльну відомість, а матеріально відповідальні особи повинні дати інвентаризаційній комісії письмові пояснення що до причин їх виникнення. Свої висновки і пропозиції що до урегулювання інвентаризаційних різниць комісія оформлює протоколом і подає на затвердження керівнику підприємства. Керівник повинен прийняти рішення про оприбуткування лишків та списання нестач запасів і затвердити протокол у п’ятиденний термін [4].

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 7-ме вид., доп. і перероб. / Бутинець Ф.Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 832 с.
2. Приймачок О.М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О.М.Приймачок. − Київ, 2005. – 24 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: lib.ua-ru.net.
3. Сенюк Є. Економічна сутність запасів та їх оцінка на підприємстві / Сенюк Є. //Стратегії економічного розвитку підприємств в умовах глобалізації. − 2009. − №1. − С. 12-14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: conf-cv.at.ua.
4. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: Навч. Посібник / Сопко В. В. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 578 с.
5. Хом’як Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні: Навч. посібник. / Р. Хом’як, В. Лемешівський. – [7-ме вид., перероб. і доп.]. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. – 1224 с.

Аліна Собко,
Маргарита Шупик
(Переяслав-Хмельницький)

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Сучасний етап розвитку економіки України характреризується необхідністю створення на підприємствах дієвої системи оплати праці. Збільшення вартості робочої сили, податкове навантаження на заробітну плату, заборгованість по заробітній платі – це далеко не повний перелік проблем оплати праці, з якими роботодавці та робітники стикаються дуже часто, тому удосконалення системи оплати праці є надзвичайно актуальним завданням. У ринково-конкурентній боротьбі виживуть ті підприємства, для яких удосконалення системи організації оплати праці буде не теоретичною абстракцією, а практичною справою, об’єктом номер один у повсякденних турботах.

Правильно обрана система організації оплати праці повинна вирішувати наступні двоєдині завдання :

- забезпечити роботодавцю досягнення в процесі виробництва та реалізації робіт та послуг оптимального результату, який дозволив би йому після відшкодування витрат отримати прибуток та закріпити свої позиції на ринку;
- забезпечити працівнику вчасну оплату праці та гідний життєвий рівень відповідно до кількості, якості, результатів його праці та вартості відповідних послуг робочої сили на ринку праці данного регіону.

Питання оплати як об’єкт дослідження висвітлювалась у працях відомих вітчизняних та зарубіжних

вчених, зокрема Д.П. Богині, О.А. Гришнової, В.В. Адамчука, А.В. Калини, А.В. Мерзляка, Б.М. Генкіна, А.М. Колота та ін., протее аналіз основних досліджень і публікацій з даної проблеми показав, що питання оплати праці потребує постійного вдосконалення та адаптації відповідно до сучасних економічних вимог.

Удосконалення системи організації оплати праці підприємства в контексті створення ефективного мотиваційного механізму повинно базуватися на наступних принципах: дотримання конституційних прав і свобод людини на працю, що дозволить заробітній платі відігравати ту роль, яку вона повинна виконувати в реалізації соціальних прав людини і, перед усім, його права на працю. Невід'ємною частиною національного законодавства є ратифікований Україною у 1973 р. міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН на XXI сесії у 1966 р. Стаття 6 цього Пакту установлює право кожної людини на працю як можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно вибирає і на яку вільно дає згоду. Статтею 7 визначено право кожної людини на слушні та упоряджені умови праці, що містять, зокрема, рівну винагороду за рівну працю, яка не може бути нижче встановленогод ержавою мінімуму і повинна забезпечувати достатнє харчування, одяг, житло та давати можливість покращувати умови життя людини і її родини.

Високооплачувана праця, як правило, створює ефективний мотиваційний механізм, є більш ефективною і суттєво впливає на кінцеві результати діяльності підприємства. Дешева робоча сила зумовлює не тільки низький рівень продуктивності праці і відносно високі ціни, а й значною мірою визначає і низьку якість продукції, що негативно впливає на споживчий ринок країни. Така політика держави щодо заробітної плати дає змогу перевірити на практиці відому з часів Адама Сміта аксіому: низькою заробітною платою можна розорити найбагатшу державу.

Ефективна організація оплати праці неможлива без вивчення різноманіття факторів, що впливають на трудову поведінку працівників, без аналізу інформації про реальний вплив цих факторів,про наслідки їх дії.

Організація оплати праці – це система, що утворюється з певної кількості складових та елементів. Основними складовими організації оплати праці є форми та системи оплати, нормування, тарифна система та система преміювання.

Вчені-економісти по-різному трактують елементи організації оплати праці, зокрема її форми та системи [2, 4, 7]. На наш погляд, найбільш відповідають сучасному періоду розвитку такі форми заробітної плати, як почасова, відрядна та безтарифна.

При почасовій форма оплати праці та розмір заробітної плати робітника залежить від його тарифного розряду та кількості відпрацьованого часу; відрядна форма оплати праці передбачає залежність заробітної плати від кількості виготовленої продукції та встановленої розцінки за одиницю продукції, при цьому відрядні розцінки визначаються, виходячи з тарифної ставки роботи, а не від того тарифного розряду, який встановлено робітнику.

Таким чином, у відрядній та почасовій формі оплати праці є одна спільна частина – тариф. Тариф розраховується на основі тарифної системи, яка слугує основою для розподілу робіт в залежності від складності виконання та кваліфікації робітників, яка є основою формування та регулювання, диференціації заробітної плати залежно від загальноприйнятих зарплатоутворюючих чинників. Безтарифна форма оплати праці не має тарифної частини, заробітна плата при цьому має базову частину, що враховує мінімальну заробітну плату та інші фактори, що враховують оцінку заслуг працівника. Безтарифну форму оплати праці можна поділити на наступні системи: оцінки роботи, оплати по середньоденній продуктивності, оплати за продуктивність праці, командну, загальновиробничу, участі у доходах та прибутку підприємства.

Система оплати праці у сучасних умовах представляється убагатьох випадках як багатофакторна модель, у цілому по підприємству вона складається з суми індивідуальних оплат праці кожного працівника.

Система преміювання виконує функції зацікавленості працівників у досягненні вищих результатів праці, є суттєвим мотиваційним механізмом на підприємстві. В залежності від методів мотивації премію можна розподілити за двома напрямками:

- створення преміальних систем, що забезпечують високу якість продукції при обов'язковому збільшенні кількісних показників у роботі;
- надання додаткових пільг, відповідно до потреб робітника.

Це дозволить з одного боку, зацікавити працівників у ефективній праці, з іншого – дає можливість роботодавцю завжди прогнозувати фонд оплати праці. Системи преміювання повинні бути розроблені в залежності від цілей підприємства, що забезпечить ефективність їх застосування.

Важливим елементом організації праці є її нормування. Нормування праці надає можливість вдосконалювати організацію трудових та технологічних процесів на робочих місцях. Таким чином, нормування праці – це вид діяльності з управління виробництвом, задача якого – встановлення необхідних пропорцій між витратами та результатами праці, а також оптимальне співвідношення між чисельністю працівників різних кваліфікаційних груп і кількістю робочих місць. Це означає, що норми праці повинні відповідати найкращому використанню трудових ресурсів. Нормування праці є первинним носієм організації праці та базується на основі одного або декількох нормативів. У систему норм праці входять широко застосовувані норми : часу, виробітку, обслуговування, чисельності, керованості, нормовані завдання. Усі вони є похідними від норми часу, яка в свою чергу дає можливість удосконалювати оплату праці на підприємстві та бути об'єктивним вимірником.

Основними методами вивчення затрат робочого часу є фотографія робочого часу, хронометраж, фотохронометраж, метод моментних спостережень. Система оцінки роботи за допомогою цих методів дає змогу об'єктивно оцінити винагороду працівників, зайнятих на виробництві, та слугує основою для поліпшення виробничих процесів. Винагорода за працю таким чином об'єктивно пов'язана з досягнутим результатом. Втім, треба пам'ятати, що працівник в залежності від його внутрішньої мотивації може показати різну швидкість виконання. Працівники, час яких виміряється, можуть спеціально стримувати свою продуктивність, щоб отримати низькі норми, тобто, у результаті мати більш високу винагороду за працю. Тому при аналізі норм виробітку треба аналізувати відхилення та причини їх виникнення.

Індивідуальні зусилля працівника оцінюються у вигляді нормативної продуктивності праці. Це продуктивність праці, яку кваліфікований працівник повинен показати протягом періоду без перевантаження, але достатньо швидко (зі швидкістю6,5 км/год.), тому зусилля робітників треба оцінювати відносно цього стандарту. Результатом є нормативний час, який називають «нормативними хвилинами». Його застосування досить широке: від планування праці до її оплати. Подібна система широко застосовувалась у радянські часи на великих підприємствах серійного та массового виробництва, її застосування було достатньо ефективним.

Розглянуті аспекти вдосконалення елементів системи організації оплати праці дають змогу зробити наступні висновки. Праця як ресурс підприємства впливає на усі результативні показники, які забезпечують ефективність діяльності, стійкість підприємства, його конкурентоспроможність.

Удосконалення організації оплати праці підвищує її мотивацію, продуктивність та впливає на кінцеві результати роботи. Проте проблема удосконалення полягає у тому, що зміни в оплаті праці повинні відбуватись на основі нормування праці. Для ефективного вдосконалення елементів оплати праці необхідним є державна підтримка та надійна законодавча база з урахуванням сучасного темпу економічного життя та інших актуальних проблем.

Якщо підприємство зацікавлене, щоб процесс змін у оплаті праці був послідовним та прозорим, неможливо також приймати рішення без попереднього проведення досліджень результатів праці працівників. Таким чином, складові системи організації оплати праці є важливим компонентом забезпечення ефективності використання робочої сили та роботи підприємства в цілому, що становить основне багатство країни.

Література:

1. Генкин Б.М. Нормирование труда: Учебник для вузов / Генкин Б.М. – М.: Экономика, 1985. – 272 с.
2. Данюк В.М. Организация оплаты труда. Методические рекомендации / В.М. Данюк, А.М. Колот. – К.: Знание,1993. – 28 с.
3. Завиновская Г.Т. Организация заработной платы в промышленности / Завиновская Г.Т. – К.: Вища школа, 1985. –174 с .
4. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учеб.- метод. пособие / Калина А.В. – К.: МАУП, 2001. – 312 с.
5. Колот А.М. Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу / Колот А.М. // Україна: аспекти праці.– 1998. – № 1. – С. 16-21.
6. Кончаковський Є.О. Ефективністьсільськогосподарськоїпраці: резерви та шляхи зростання / Кончаковський Є.О. // Економіка і регіон. – 2007. – № 1 (12). – С. 133, 135.
7. Мерзляк А.В. Економіка праці і соціально-трудові відносини: Навч. посібн. / А.В. Мерзляк, Є.П. Михайлов. – К.: Центр навчальноїлітератури, 2005. – 240 с.
8. Осовий Г.М. Тарифні ставки та оклади у виробничій сфері / Осовий Г.М. // Праця і зарплата. – 1994. – № 15. – С. 28-31.
9. Потьомкін Л.М. Удосконалення оплати праці у промисловості / Потьомкін Л.М. // Економіка і регіон. – 2003. – № 1(1). – С. 129-135.

Науковий керівник: к. і. н. Зленко Алла Миколаївна

Олександр Титар,
Ірина Іщенко
(Харків)

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ, ЙОГО ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Економічна криза, яка розпочалася наприкінці 2008 р. призвела до загострення ситуації на ринку праці. Однією з найбільш серйозних проблем є скорочення обсягів зайнятості та зростання безробіття населення.

Напередодні кризи Україна мала низькі порівняно з країнами Євросоюзу та СНД показники рівня зайнятості, але вирізнялась зростанням зайнятості та скороченням безробіття. Проаналізуємо основні

показники ринку праці у передкризовий період 2000-2008 рр. Так, чисельність економічно активного населення за ці роки знизилась зі 21150,7 до 20321,6 тис. осіб або на 2,1% тобто мала стійку тенденцію зниження. Численність зайнятого населення зросло з 18520,7 до 19251,7 тис. осіб або на 2,8%, тобто мала усталене зростання, а у 2009 р. знизилась до 18365,0 тис. осіб і зменшилась порівняно з 2008 р. на 2,8%. Чисельність безробітних скоротилася з 2630,0 до 1424,0 тис. осіб, а рівень безробіття скоротився з 12,4% до 6,9%, а у 2009 р. рівень безробіття піднявся до 9,6%, у центрах зайнятості було зареєстровано 1956,6 тис. безробітних. З кінця 2008 р., з моменту кризи ситуація на ринку праці змінюється – чисельність зайнятого населення зменшується, а рівень безробіття зростає.

Криза, почала проявлятися на ринку праці України з жовтня 2008 р. Зростання попиту на працівників практично в усіх сферах економічної діяльності та в кожному регіоні змінився на стрімке його скорочення та динамічне зростання реєстрації незайнятих громадян у державній службі зайнятості. Посилився дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Упродовж перших трьох кризо¬вих місяців 2008 р. попит на робочу силу скоротився утричі, найбільшою мірою – у промислових регіонах – Запорізькій, Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях.

У 2009 р. кількість безробітних зросла порівняно з 2008 р. на 532 тис. осіб, з них: серед міського населення – на 429 тис. осіб, серед сільського – на 103 тис. осіб [2].

Вплив кризи на український ринок праці найбільшою мірою проявився у промисловості, будівництві, банківській сфері, у фірмах, які займаються обслуговуванням населення та посередницьких організаціях. Саме тут відбулася найбільша звільненість працівників, переведення на роботи у режимі неповного робочого часу, відправлення в адміністративні відпустки, невчасна виплата заробітної плати тощо.

У листопаді-грудні 2008 р. були зафіксовані найвищі за останні п'ять років обсяги реєстрації безробітних жителів сільської місцевості, у тому числі працівників сільського господарства. Третину незайнятих громадян, що перебували на кінець 2008 р. на обліку в центрах зайнятості, становили колишні працівники сільського господарства, мисливства, лісового господарства. Певна частина громадян України зареєструвалися в центрах зайнятості як безробітні, сподіваючись на отримання допомоги по безробіттю у зв'язку з падінням платоспро¬можності та наявністю заборгованості перед банками за отримані позички. Серед безробітних кожен шостий до звернення в центр зайнятості більше року не працював, а кожен п'ятий не мав професії або спеціальності.

Найбільшими обсяги безробіття в Україні у 2009 р. були у міських поселеннях (1456,8 тис. осіб). Вони майже втричі перевищували чисельність безробітних сільської місцевості. Рівень безробіття серед економічно активного населення у віці 15-70 років у містах склав 9,6% проти 7,2% на селі. Частіше не мали роботи та активно її шукали чоловіки. Чисельність безробітних чоловіків у 1,5 рази перевищувала чисельність шукачів роботи серед жінок.

Найбільш суттєво від наслідків світової кризи, як і в усьому світі, постраждала молодь, особливо юнаки. Серед молоді у віці 15-24 роки кожен шостий – безробітний. Труднощі у працевлаштуванні молодь відчуває в зв’язку з тим, що має найменшу конкурентоздатність на ринку праці в зв'язку з недостатньою профорієнтацією, низьким рівнем професійної підготовки і відсутністю досвіду практичної роботи.

На основі проведеного соціологічного опиту, можна зробити такі висновки: тільки до 10% молоді, яка уперше приступає до трудової діяльності, поповнює сферу матеріального виробництва, до 30% сферу фінансової, посередницької і торгової діяльності, до 15% поповнюють сферу нерегламентованої зайнятості і приблизно 20% стає на шлях неробства, алкоголізму, наркоманії, проституції, шахрайства, інші попадають в обслуговуючі і силові структури держави. Такий розподіл зайнятості серед молоді, яка уперше приступає до трудової діяльності, являє собою істотну державну проблему [4].

У регіональному розрізі найбільші обсяги безробіття спостерігалися у промислово-розвинених регіонах – Донецькій (205,6 тис. осіб), Дніпропетров¬ській (129,4 тис. осіб), Харківській (105,5 тис. осіб) та Львівській (100,5 тис. осіб) областях. Найвища концентрація безробітних або частка тих, хто не мав роботи, активно її шукав та був готовий приступити до роботи, залишалася у Рівненській області (рівень безробіття – 12,7%), Тернопільській (11,3%), Сумській (11,1%), Чернігівській (11,1%), Черкаській (10,8%) областях. Найнижчим рівень безробіття був у м. Києві (6,5%), м. Севастополі (6,7%), Одеській області (6,8%), АР Крим (6,8%) [3].

Динаміка зареєстрованого безробіття в Україні у 2009 р. характеризувалась наступними тенденціями. Упродовж року структура незайнятих громадян за професійно-кваліфікаційним складом динамічно змінювалась. Порівняно з докризовим періодом 2008 р. значно зросли обсяги зареєстрованих безробітних з числа професіоналів, фахівців, особливо кваліфікованих робітників з інструментом. Серед незайнятих осіб, які перебували на обліку в службі зайнятості, суттєво збільшилась питома вага громадян з повною вищою, базовою, неповною вищою та професійно-технічною освітою за рахунок зменшення на 6 в. п. частки громадян з повною загальною середньою освітою.

Найбільший дисбаланс між попитом та пропозицією на робочу силу за професійним складом був зафіксований державною службою зайнятості серед керівників малих підприємств, менеджерів підприємств, технічних службовців, пов'язаних з інформацією, а також кваліфікованих робітників з інструментом, робітників у галузі точної механіки, ручних ремесел та друкування, робітників, що обслуговують промислове устаткування, машини, а також складальників машин. Чисельність незайнятих осіб

– представників найпростіших професій у 9 разів перевищувала попит на них, що свідчить про скорочення потреби підприємств у цій категорії працівників, а також оптимізацію чисельності працюючих на підприємствах саме за рахунок скорочення представників цієї категорії. У цей же період третина світових компаній-роботодавців, навпаки відчували дефіцит при підборі кваліфікованих працівників

Заходи державного регулювання безробіття у період кризи визначені Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу фінансової кризи на сферу зайнятості населення» № 799 від 25 грудня 2008 р. та запроваджені з 13 січня 2009 р. [1]. Під їх впливом, починаючи з 1 кварталу 2009 р., на ринку праці з'явилися позитивні тенденції щодо зростання обсягів і рівня зайнятості зменшення безробіття.

Значно зменшились обсяги зайнятості в режимі скороченого робочого дня, утричі менше працівників перебувають в адміністративних відпустках. Саме застосування гнучких форм зайнятості у режимі скороченого робочого дня сприяло гальмуванню безробіття, недопущенню масових звільнень на бюджетоутворюючих підприємствах різних видів економічної діяльності, збереженню їх трудового потенціалу. Це – міжнародний досвід, накопичений багатьма країнами, застосування якого дозволило зберегти в Україні понад 1 млн. робочих місць, на яких працюють понад 10% загальної кількості кваліфікованих працівників [4].

Особливістю економічної кризи в Україні є більш глибоке ніж у розвинених країнах світу падіння виробництва. більш застарілі виробничі фонди, застаріла та інфляційна структура економіки, більш низькі доходи населення, не достатньо розвинений внутрішній ринок.

Боротьба з безробіттям одна з найважливіших соціальних проблем, яка стоїть перед країною. До традиційних методів вирішення проблеми безробіття слід віднести: створення нових робочих місць паралельно з вже існуючими; дотації на створення робочих місць та пільги при найманні; допомога малому та середньому бізнесу; перенавчання або підвищення кваліфікації; державне інвестування у виробництва, організація суспільних робіт тощо.

Економічна криза, яка охопила усі сфери життя українського суспільства робить традиційні методи мало ефективними. Ефективність політики зайнятості тісно зв’язана з економічною політикою держави, яка повинна пожвавлювати ділову активність одночасно зі скороченням інфляції, структурною перебудовою економіки, заміною фізично і морально застарілих виробничих фондів для підвищення ефективності їх використання.

Вихід із кризи можливий завдяки швидкої трансформації економічної системи України і модернізації виробничого потенціалу суспільства.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу фінансової кризи на сферу зайнятості населення» № 799 від 25 грудня 2008 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парл. вид-во, 2008. – 38 с.
2. Доповідь Генерального директора МОП Хуана Сомавия «Преодоление глобального кризиса в отношении рабочих мест. Восстановление зкономики на основе мер по обеспечению достойного труда» (Женева, 2009 р.)
3. Корчун М. Шляхи підвищення економічної активності та зайнятості молоді на ринку праці України / Корчун М. // Україна: аспекти праці. – 2008. –№3. – С. 35-39.
4. Режим доступа: Ринок праці України // ukrstat.gov.ua.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Титар О.О.

Олександр Титар,
Катерина Туренко
(Харків)

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ, ЇЇ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Криза – одна з форм розвитку економіки, в ході якої усуваються застарілі техніка і технологія, організація виробництва і праці, відкривається простір для зростання й утвердження нового. Водночас з подоланням віджитого неминуче виникає спад виробництва, зростає безробіття, знижуються доходи населення, що негативно позначається на умовах життя людей. Проаналізуємо динаміку розвитку України за 20 років незалежності.

На момент проголошення Акту про незалежність Україна володіла всім необхідним (загальним обсягом природних ресурсів, науковим та виробничим потенціалом, високоякісними трудовими ресурсами) для перетворення в одну з високорозвинених багатих держав миру.

Однак непродумана й малоефективна політика законодавчої й виконавчої влади в період 1991-1999 рр. призвела до катастрофічних наслідків: ВВП мав стійку щорічну тенденцію до зниження (рис.1). В 1999 р. ВВП досяг свого історичного мінімуму – 40,8% у порівнянні з 1990 р.

Як видно з рис.1 на відміну від класичної схеми кризи, в Україні, як і в інших країнах СНД, має місце не криза надвиробництва, а криза недовироблення. Тривалість фази падіння в західних країнах становила від 0,5 до 1,5 років, в Україні вона тривала 10 років. Глибина падіння ВВП і промислового виробництва в країнах Заходу навіть у післявоєнні роки не перевищувала 10%, в Україні вона становила більше 50% [1].

До такого положення привели наступні причини.

У Радянському Союзі держава повністю монополізувала економіку й базувала її на постійному дефіциті засобів виробництва для цивільних галузей господарства й предметів споживання. Це закономірно приводило до кризи недовироблення.

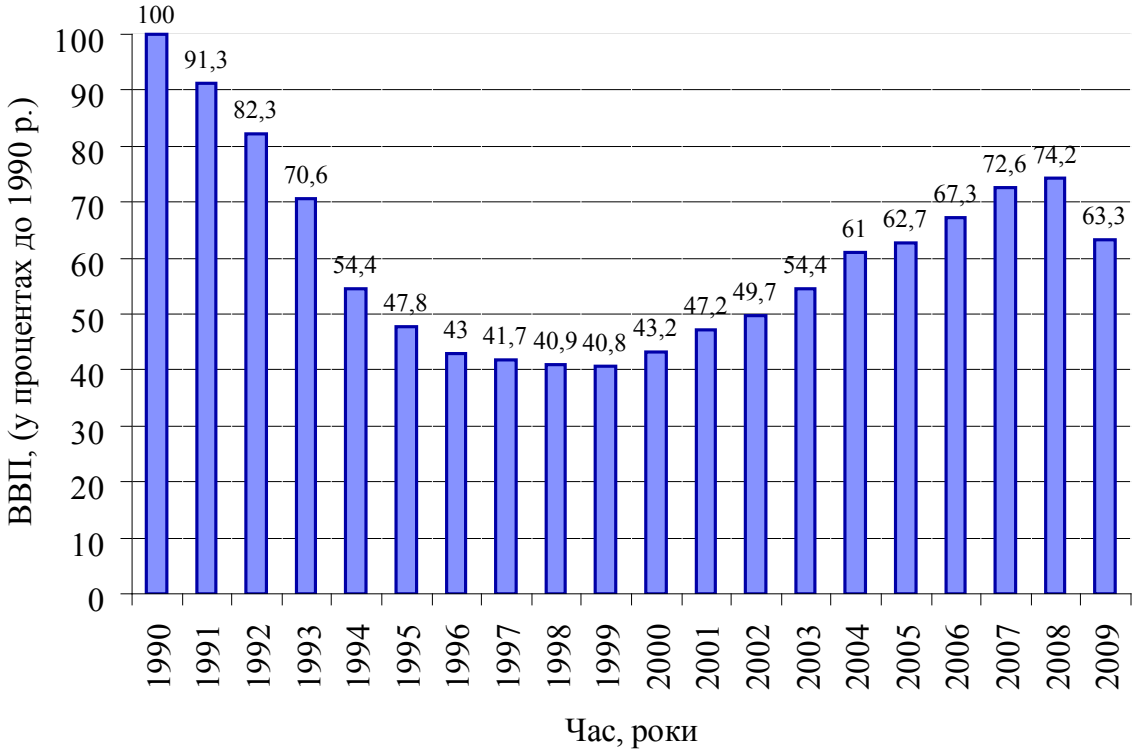

Рис. 1. Динаміка ВВП України за період 1991-2009 рр.

Негативну роль зіграла орієнтація радянської економіки на переважно екстенсивний шлях розвитку, коли приріст обсягів національного виробництва забезпечується головним чином за рахунок залучення додаткових ресурсів. Коли екстенсивний шлях розвитку економіки став вичерпувати свої можливості, темпи росту національного доходу стали падати. Цей процес триває в країні із середини 1970-х років, але особливо гостро він проявився в 1990-х роках.

Важливою причиною були суб'єктивні помилки в політиці уряду. Наприклад, у другій половині 1980-х – на початку 1990-х років політика уряду була спрямована на підвищення матеріального стимулювання й розширення соціальних виплат населенню. Але при цьому не враховувався реальний стан економіки. Так, тільки в 1990 р. грошові виплати населенню збільшилися на 17%, у той час як обсяг національного виробництва зменшився на 4%. Це призвело до порушення закону грошового обігу й підсилило так званий «грошовий навіс» в економіці, наслідком чого стала інфляція й зниження реальних доходів населення. У наступні роки були допущені серйозні помилки в проведенні політики лібералізації цін, приватизації державної власності, придушенні інфляції винятково монетарними методами й ін.

Якщо на Заході під час економічних криз держава різко підсилює регулюючий вплив на попит та пропозицію, то в нашій країні, особливо в 1992-1994 рр., уряд усунувся від активної протидії спаду вітчизняного виробництва. Ставка робилася на стихійний ринок, але цей розрахунок себе не виправдав.

Внаслідок приходу до влади нових політиків державний курс різко змінився – транзитивний період закінчився й відбувся перехід до ринкових відносин: в 1999 р. падіння ВВП зупинилося, починаючи з 2000 по 2008 р., економіка України характеризувалася високими темпами росту, низьким дефіцитом бюджету, невеликою інфляцією, поліпшенням платіжного балансу.

Однак, незважаючи на ріст, ВВП в 2008 р. становив усього лише 74,2% від ВВП 1990 р., тобто за двадцять років незалежності Україні не вдалося досягти економічного рівня розвитку УРСР.

В 2008 р. розгорілася світова фінансово-економічна криза. Основними причинами сучасної кризи в Україні слід вважати:

недостатній рівень розвитку економіки і внутрішнього ринку;

недосконалу і відсталу структуру економіки (переважання сировинного виробництва);
технологічне відставання на цілу епоху;
високу спрацьованість устаткування і як наслідок низьку конкурентоспроможність продукції.

Про глибину падіння української економіки говорять такі дані: ВВП 2009 р. знизився на 14,4% відносно ВВП 2008 р.; індекс промислового виробництва у 2009 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року знизився до 68,1%, обсяги будівництва – до 44,2%, експорту – до 55,9%, імпорту товарів – до 48%. Економічний спад виявився найбільшим серед країн СНД та Європи [2].

Антикризові заходи уряду були спрямовані на пожвавлення ділової активності одночасно зі скороченням інфляції, структурну перебуду економіки, заміну фізично і морально застарілих виробничих фондів та підвищення ефективності їх використання. Вони призвели до незначного поліпшення економічного стану в країні. Так, у 2010 р. приріст ВВП склав 4,2% порівняно з 2009 р. Реформування економіки України триває.

Література:

1. Сивульський М.І. Національні особливості фінансової кризи / Сивульський М.І. // Фінанси України. – №7. – 2009. – С. 6-12.
2. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / Чухно А. // Економіка України. – № 2. – 2010. – С. 4-18.
3. http://www.ukrstat.gov.ua [Електронний ресурс].

Науковий керівник: к.е.н., доц. Титар Ольга Олександрівна

Юліанія Ткачук
(Переяслав-Хмельницький)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ

Однією з головних причин виникнення суперечностей між бухгалтерським та податковим обліком амортизації основних засобів є недосконалість, суперечливість законодавчої бази. Законодавча база, яка складається з нормативів та правил, що регулюють як діяльність усього підприємства, так і окремі її компоненти, є важелем, на який спирається вся методологія обліку. Тому вона має створювати об'єктивні і безперечні умови логічного розв'язання будь-яких проблем, що виникають при здійсненні діяльності підприємства.

Пошук шляхів зменшення витрат підприємства, визначення резервів зниження собівартості виготовленої продукції та правильність розрахунку прибутку до оподаткування – все це і багато іншого стає причиною не можливого без правильного і раціонального розрахунку витратної частини, пов'язаної з амортизацією основних засобів. Досліджуючи суть суперечностей, які виникають між податковим і бухгалтерським обліком амортизації основних засобів значна увага приділяється операціям, пов'язаним із списанням, ліквідацією основних засобів, відповідністю строку використання, методами нарахування тощо.

Враховуючи ці суперечності, виникає необхідність у розв'язанні і є основними причинами для удосконалення, шляхом внесення відповідних змін у законодавчу базу що регулює основні аспекти податкового обліку основних засобів і методику розрахунку амортизаційних відрахувань суть яких полягає в тому, що:

1. Нелогічним є те, що при списанні основних засобів з балансу підприємства, ліквідації їх у бухгалтерському обліку автоматично відбувається відшкодування витрат на їх експлуатацію, а в податковому обліку не відбувається відображення цієї операції. Це спричиняє невідповідність строку використання основних засобів.

Таким чином, у бухгалтерському обліку основних засобів спостерігається чіткий взаємозв'язок між введенням основного засобу, його використанням, нарахуванням зносу, строком використання і припиненням його діяльності. Усі ці події відображаються відповідними проводками на окрему дату.

У податковому обліку існує чітке відображення придбання основних засобів, не відображаються операції з їх списання, ліквідації а строк використання йде в розріз із строком використатися основного засобу в бухгалтерському.

2. Виникають проблеми невідповідностей й при списанні основних засобів. Коли в бухгалтерському обліку об'єкт перестає існувати, в податковому він амортизується, збільшує валові витрати до того моменту, коли його балансова вартість не буде дорівнювати нулю. Але ж як можуть виникати валові витрати по об'єкту основного засобу, коли він уже не використовується в діяльності, це просто не логічно.

3. Ще один недолік податкового обліку полягає в тому, що законодавство не зобов'язує вести пооб'єктний облік основних засобів для розрахунку амортизації, що відноситься на валові витрати. Балансову вартість основних засобів визначають не для конкретного об'єкта, а для групи.

В бухгалтерському обліку основні засоби розділяються за відповідними субрахунку залежно від їх

призначення на виробничі та невиробничі. У податковому обліку основні засоби, що використовуються в діяльності підприємства в невиробничій сфері, не включаються до валових витрат підприємства та на них не нараховують амортизацію.

Щоб уникнути проблем з визначення виробничого призначення основних засобів на підприємствах, слід зробити обов'язковим документальне затвердження сфери виконання основних засобів у господарській діяльності підприємства. Документальне затвердження сфери використання основного засобу дасть підприємству змогу уникнути проблем при перевірці правильності обліку амортизації основних засобів податковими органами.

Виходячи з вищесказаного, найбільш раціональним для усунення перелічених негативних чинників буде рішення, яке дасть змогу обліковувати витрати у бухгалтерському та податковому обліку ідентично.

Слід зазначити, що аналіз останніх наукових публікацій свідчить про акцентування уваги провідних вітчизняних фахівців переважно на дослідженні основних аспектів амортизаційної політики.

Так, Л. Бабич вважає, що увага до актуальних на сьогодні проблем амортизаційної політики зростає у зв'язку з необхідністю проведення податкової реформи [3, с. 43]. Одну з головних проблем сучасної амортизаційної політики вона вбачає у нецільовому використані підприємствами амортизаційних відрахувань, оскільки податковий метод амортизації не визначає, на які заходи можуть використовуватися амортизаційні кошти.

А от М. Дем'яненко пропонує уніфіковану податкову і обліково-аналітичну системи так, щоб у другу систему включити додаткові фіскальні функції [5, с. 12]. А взагалі автор пропонує залишити ці дві системи, які він називає «податковий та бухгалтерський облік».

В умовах ринкової економіки з'являються нові складові обліково-аналітичної системи, що задовольняють потреби користувачів і сприяють ефективному управлінню амортизацією. Однак і досі податкові норми амортизації є незадовільними, що спричинило відсутність у багатьох підприємств грошей на своєчасне поновлення основних засобів та потребує додаткових витрат на проведення відповідних арифметичних розрахунків. У ринкових умовах господарювання амортизаційна політика держави має мотивувати інвестиційну діяльність підприємств.

З метою відтворення у підприємств мотивації до інвестування у нові основні фонди доцільно скасувати порядок, за яким витрати на поліпшення основних фондів включають до складу валових витрат. На суму витрат на поліпшення основних фондів має збільшуватися вартість основних фондів відповідної групи і зазначені витрати мають амортизуватися у складі основних фондів. Подальша практика віднесення витрат на поліпшення основних фондів до складу валових витрат посилює технологічне відставання української економіки. Проти такої пропозиції можливі заперечення з боку платників податку на прибуток, насамперед підприємств гірничо-металургійного комплексу, які звикли витрати на поліпшення основних фондів включати до складу валових витрат у повному обсязі.

Для подолання наявних негативних тенденцій у амортизаційній політиці доцільно переглянути підходи до формування груп основних фондів та встановлення для них норм амортизації. Враховуючи досвід розвинутих країн, пріоритет у нарахуванні амортизації для цілей оподаткування має бути віддано сучасним засобам виробництва, таким як повністю автоматизовані лінії виробництва, енергоощадне устаткування, системи очищення та захисту навколишнього середовища тощо. Реалізація такого заходу сприятиме технічному та технологічному переоснащенню виробництва, скороченню технологічного відставання України. Оскільки через диференціацію норм амортизації уряд може ефективно впливати на формування попиту на основні засоби та відповідно регулювати макроекономічні пропозиції, доцільно опрацювати питання оптимізації розміру ставок норм амортизації для найважливіших видів продукції. Обгрунтування норм амортизації для вищезазначених видів основних засобів має стати предметом подальших досліджень.

Отже, використання на практиці внесених пропозицій дає змогу значно спростити роботу бухгалтерії та створити окремі засади побудови обліку в підприємствах України для досягнення зіставності даних з метою вирішення низки важливих економічних проблем. Викладені пропозиції, які стосуються досягнення уніфікації, важливі для спрощення роботи бухгалтерії в сучасних умовах господарювання та складання звітності, а також обліку відстрочених податкових активів та зобов'язань.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року №996-XIV // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №14.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 №290 // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – №14.
3. Болховітова О.Ю. Амортизація як елемент розрахунку зведеного балансу фінансових ресурсів / Болховітова О.Ю. // Економіка і прогнозування. Науково-аналітичний журнал. – 2005. – №1. – С. 77-91.
4. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / Бутинець Ф.Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2004. – 543 с.
5. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту / Л.П. Кулаковська, Ю.П. Піча. – К., 2004. – 559 с.

Науковий керівник:доктор економічних наук, професор Калюга Є.В.

Марія Херович
(Дрогобич)

СУЧАСНІ ГРОШІ

«Гроші для економічної науки – це те саме, що квадратура кола для геометрії» У. Джевонс (1857 р.)

Гроші настільки щільно увійшли в наше повсякденне життя, що ми не бачимо в них нічого особливого. А між іншим, це одне із самих найвагоміших винаходів людської думки. Не будучи ніякою цінністю, вони служать мірилом вартості всіх речей, які нас оточують і володіють здатністю «перетворюватися» в будь-яку з них. Німецький філософ і соціолог М. Зиммель писав: «Гроші – найбільш яскравий приклад перетворення засобу на мету». У живій природі аналогів грошам немає. Гроші існують стільки ж часу, скільки існує і сама людська цивілізація. Якби ми повинні були гіпотетично чи логічно відновити хід історії, то нам, звичайно, потрібно було би визнати, що на зміну епохи натурального обміну прийшла епоха товарних грошей.

Товарні гроші, паперові гроші, банківські гроші… Протягом віків гроші постійно змінювалися, і навіть у наш час цей процес не можна вважати завершеним. Гроші – надзвичайно складна категорія, про суть якої вчені сперечалися протягом багатьох століть. В. Гладстон, прем'єр-міністр Англії XIX ст., небезпідставно іронізував: «Навіть кохання не зробило стількох людей дурнями, скільки мудрування з приводу природи грошей». Стародавні римляни говорили, що «гроші рухають світом». Існує багато шкіл і течій економічної науки щодо походження і суті грошей. Вперше наукове дослідження їх походження зроблено А. Смітом. Пізніше велику увагу вивченню цього питання приділив К. Маркс. Вони дослідили історію закономірності виникнення грошей та їх сутність.

Існують різноманітні визначення цієї категорії. Гроші – загальний еквівалент, що вимірює вартість усіх інших товарів. Гроші – це сукупність активів, що використовуються індивідами для купівлі-продажу товарів. Більш конкретні визначення економічної природи грошей, їхньої суті містяться в різноманітних теоріях грошей, функціях, виконуваних ними у суспільстві. Гроші – це складний і найважливіший елемент ринкової економіки. Функціонування ринкової економіки неможливо без руху грошей, і тому сучасні ринкові відносини базуються на принципах функціонування сучасних грошей. Проблема грошей знаходиться на одному з основних місць в економічній теорії. За допомогою грошей встановлюються економічні зв'язки між всіма суб'єктами економіки, розподіляються ресурси, відбувається обмін товарів і послуг. Будь-яка ринкова інформація сприймається тільки тоді, коли вона надається у грошовій формі: обсяги виробництва, ціни, інфляція, фінанси, бюджет, кредит, витрати виробництва, прибуток та ін. Є поширений вислів, що ринкова економіка «розмовляє мовою грошей» [1, с. 53-54]. У товарній формі виробництва гроші розглядають як неодмінний атрибут торгівлі та її наслідок. У сучасному розумінні, гроші – це сукупність фінансових активів (грошових засобів, які можуть використовуватися в розрахунках чи з метою їх заощадження), які можна використовувати в процесі життєдіяльності людей та їхнього господарського життя [3, с. 37].

Сучасні гроші виконують три функції:

1) функція міри вартості полягає у визначенні за допомогою грошей ціни на всі товари і послуги;

2) функція засобу обміну полягає у використанні грошей як еквівалента обміну. Причиною цього є подільність грошей, зручність при використанні їх у розрахунках та ін.;

3) функція засобу нагромадження полягає в тому, що гроші якнайкраще підходять на об'єкт зберігання та нагромадження: по-перше, це високоліквідний актив; по-друге, сучасні гроші існують здебільшого в електронному вигляді, а це суттєво полегшує процес нагромадження. Ця функція не реалізовується в умовах гіперінфляції (суттєвого знецінення грошей) [3, с. 37-38].

Основою грошового обігу в сучасній економіці стали символічні гроші. Символічні гроші – це платіжний засіб і засіб обігу, чия вартість чи купівельна спроможність значно перевищує витрати на їх випуск. До символічних грошей відносять паперові кредитні гроші (банкноти), розмінну монету, – це декретні гроші, купівельна сила яких визначається законодавчо державним декретом.

Банкнота – банківський білет, який випускає центральний банк країни, що має законну платіжну силу на території країни. На сьогодні, основний вид паперових грошей в Україні – гривні.

Білонна (розмінна) монета – це монета, яка викарбувана зі сплавів неблагородних металів і має законну платіжну силу на території країни й використовується для дрібних розрахунків (в Україні – копійки).

Окрім банкнот і розмінної монети, або готівки, в обігу знаходяться і безготівкові гроші.

Безготівкові гроші (банківські гроші) – це розрахунки приватної особи, фірми чи державної установи за товари та послуги із застосуванням спеціальних електронних пристроїв та платіжних систем без використання готівки (банківські перекази, оплата товарів кредитними картками чи чеками) [3, с. 39].

Чек – письмове розпорядження особи, що має поточний рахунок, про виплату банком грошової суми або її перерахування на інший рахунок.

Кредитні картки – це засіб одержання короткострокової позики в банку, який видає кредитну картку на певну особу.

Сьогодні гроші диверсифікуються, буквально на очах множаться їх види. Услід за чеками і кредитними картками з'явилися дебетні картки, а з 70-х років так звані «електронні гроші» (їх ще називають депозитними грішми, тому що вони знаходяться на рахунках банків), які за допомогою комп'ютерних операцій можна використовувати для переказів з одного рахунку на інший. Різноманітність грошових засобів, які функціонують у сучасній економіці, потребує виміру грошової маси.

Грошова маса – це сукупність усіх грошових засобів у готівковій і безготівковій формах, які забезпечують реалізацію товарів, послуг і всі нетоварні платежі у народному господарстві. Грошову масу можна поділити на дві частини – активні гроші, які мають низьку ліквідність і постійно використовуються в готівковому й безготівковому обігу, і пасивні гроші (або «квазігроші»), які потенційно можуть бути використані як гроші за певних умов (наприклад, вексель, довгострокові депозити) [2, с. 164].

Залежно від рівня ліквідності, тобто наскільки швидко і з якими втратами власних активів зможе перевести їх у готівку, грошові засоби ранжуються і зводяться у групи (грошові агрегати). Для України передбачені такі грошові агрегати :

M_0 – Готівка. Гроші поза банками.

M_1 – M_0 + кошти до запитання у національній валюті.

M_2 – M_1 + строкові депозити у національній валюті та валютні вкладення.

M_3 − M_2 + цінні папери комерційних банків та трастові вклади клієнтів у національній валюті.

Структура грошової маси відображає структуру і рівень розвитку економіки країни: чим менша частка готівки у загальній грошовій масі, тим ефективнішою та розвинутішою вважається ця національна грошова система [2, с. 164].

Сучасні гроші у вигляді національних грошових білетів і розмінної монети різних країн не можуть постійно і монопольно вимірювати вартості будь-яких товарів на всіх регіональних ринках світу, як це було притаманно загальному еквіваленту – золоту як грошам. Це дає змогу зробити висновок, що сутність сучасних грошей без власної вартості полягає в тому, що вони являють собою боргові зобов'язання банку, який їх випустив (або створив), у зв'язку з чим сучасні гроші мають кредитну природу і сутність. При цьому гроші у готівковій формі емітують центральні банки у вигляді грошових білетів і білонної монети, а в безготівковій – створюють комерційні банки у вигляді записів за рахунками у банках, зараховуючи при кредитуванні своїх клієнтів суми позик на їх поточні рахунки. Отже, сучасні гроші поза зв'язком із золотом і без власної вартості є кредитними грішми, що існують у двох формах: готівковій та безготівковій [4, с. 43].

Академік НАН України, доктор економічних наук, професор А. Чухно зазначав, що не можна трактувати сучасні паперові гроші як неповноцінні, оскільки це не відповідає дійсності [5, с. 8] Є досить підстав вважати, що грошовий білет сучасних кредитних грошей, який не має зв'язку із золотом, тим більше не знак золота, не знак вартості, і не знак грошей, а тільки кредитний знак ціни.

Таким чином, можна зробити висновок, що із зміною природи і сутності грошей, змінились і їх функції, що відображають глибинні властивості сутності. Отже, сучасні кредитні гроші без власної вартості і зв'язку із золотом – це боргові зобов'язання емітента, гроші – не товар і гроші – не еквівалент. Вони – кредитний знак ціни [4, с. 49].

Література:

1. Уразов А.У. Основи економічної теорії / Уразов А.У., Маслак П.В., Саух І.В. – [2-ге вид., стереотип.] – К., 2007. −323 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політична економія / Базилевич В.Д. – К.: Знання, 2006. – 631 с.
3. Жовтанецький О.М. Основи економіки / О.М. Жовтанецький, Н.В. Чуба. – Х.: Ранок, 2009. – 319 с.
4. Рябініна Л. Сутнісні особливості сучасних грошей та їх функції / Рябініна Л. // Економіка України. – №6. – 2011.
5. Чухно А.А. Природа сучасних грошей, кредиту і грошово-кредитної політики / Чухно А.А. // Фінанси України. – №1. – 2007.

Науковий керівник: викладач вищої категорії Зазуля Леся Михайлівна

Аліна Царенко
(Переяслав-Хмельницький)

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ПРИБУТКУ ТА СУТЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Розрізняють прибуток бухгалтерську і чисто економічний прибуток. Як правило, під економічним прибутком розуміється різниця між загальним виторгом і зовнішніми та внутрішніми витратами.

В число внутрішніх витрат включають при цьому і нормальний прибуток підприємця (нормальний прибуток підприємця – це мінімальна плата, необхідна, щоб утримати підприємницький талант).

Прибуток, що визначається на підставі даних бухгалтерського обліку, представляє собою різницю між

доходами від різних видів діяльності та зовнішніми витратами.

У даний час в бухгалтерському обліку виділяють п'ять видів (етапів) прибутку: валовий прибуток, прибуток (збиток) від продажів, прибуток (збиток) до оподаткування, прибуток (збиток) від звичайної діяльності, чистий прибуток (нерозподілений прибуток (збиток) звітного періоду).

Валовий прибуток визначається як різниця між виторгом від продажу товарів, продукції, робіт, послуг (за мінусом ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) і собівартістю проданих товарів, продукції, робіт і послуг. Виручку від реалізації товарів, продукції, робіт і послуг називають доходами від звичайних видів діяльності. Витрати на виробництво товарів, продукції, робіт і послуг вважають витратами по звичайних видах діяльності. Валовий прибуток розраховують за формулою:

$$П_{вал} = ВР - С$$

де ВР – виручка від реалізації; С – собівартість проданих товарів, продукції, робіт і послуг [1, с. 45].

Прибуток (збиток) від продажів являє собою валовий прибуток за вирахуванням управлінських і комерційних витрат:

$$П_{пр} = П_{вал} - Р_{у} - Р_{к}$$

де Р у – витрати на управління; Р до – комерційні витрати.

Прибуток (збиток) до оподаткування – це прибуток від продажу з урахуванням інших доходів і витрат, які поділяються на операційні і позареалізаційні:

$$П_{дно} = П_{пр} \pm С_{одр} \pm С_{вдр}$$

де С ложе - операційні доходи і витрати; С ВДР –поза реалізаційні доходи та витрати [1, с. 47].

До переліку операційних доходів включають надходження, пов'язані з наданням за плату в тимчасове користування активів організації; надходження, пов'язані з наданням за плату прав, що виникають з патентів на винаходи, промислові зразки та інших видів інтелектуальної власності; надходження, пов'язані з участю в статутних капіталах інших організацій (включаючи відсотки та інші доходи з цінних паперів); надходження від продажу основних засобів і інших активів, відмінних від грошових коштів (крім іноземної валюти), продукції, товарів; відсотки, отримані за надання в користування грошових коштів організації, а також відсотки за використання банком грошових коштів, що знаходяться на рахунку організації в цьому банку.

Операційні витрати – це витрати, пов'язані з наданням за плату в тимчасове користування (тимчасове володіння і користування) активів організації; витрати, пов'язані з наданням за плату прав, що виникають з патентів на винаходи, промислові зразки та інших видів інтелектуальної власності; витрати, пов'язані з участю в статутних капіталах інших організацій; відсотки, що сплачуються організацією за надання їй в користування грошових коштів (кредитів, позик); витрати, пов'язані з продажем, вибуттям та іншим списанням основних засобів і інших активів, відмінних від грошових коштів (крім іноземної валюти), товарів, продукції; витрати, пов'язані з оплатою послуг, що надаються кредитними організаціями.

Позареалізаційними доходами є штрафи, пені, неустойки за порушення умов договорів; активи, одержані безоплатно, у тому числі за договором дарування; надходження до відшкодування заподіяних організації збитків; прибуток минулих років, виявлена у звітному році; суми кредиторської і депонентської заборгованості, по яких минув термін позовної давності; курсові різниці; сума дооцінки активів (за винятком необоротні активів) [2, с. 18].

До позареалізаційних витрат відносять штрафи, пені, неустойки за порушення умов договорів; відшкодування заподіяних збитків організацією; збитки минулих років, визнані у звітному році; суми дебіторської заборгованості за якою минув строк позовної давності, інших боргів, нереальних для стягнення; курсові різниці; сума уцінки активів (за винятком необоротних активів).

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності може бути отриманий вирахуванням з прибутку до оподаткування суми податку на прибуток та інших аналогічних обов'язкових платежів (суми штрафних санкцій, що підлягають сплаті до бюджету та державні позабюджетні фонди):

$$П_{оц} = П_{дно} - Н$$

де Н – сума податків.

Чистий прибуток – це прибуток від звичайної діяльності з урахуванням надзвичайних доходів і витрат:

$$П_{ч} = П_{оц} \pm Ч_{др}$$

де Ч др - надзвичайні доходи і витрати.

Надзвичайними доходами вважаються надходження, що виникають як наслідки надзвичайних обставин господарської діяльності (стихійного лиха, пожежі, аварії, націоналізації і т. п.). До них відносяться страхове відшкодування, вартість матеріальних цінностей, що залишаються від списання непридатних до відновлення і подальшого використання активів і т. п. У складі надзвичайних витрат відображаються витрати, що виникають як наслідки надзвичайних обставин господарської діяльності (стихійного лиха, пожежі, аварії, націоналізації майна і т. п.).

Як економічна категорія прибуток підприємства відображає чистий дохід створений у сфері матеріального

виробництва. На рівні підприємства чистий дохід приймає форму прибутку.

Прибуток як економічна категорія виконує певні функції.

Прибуток характеризує економічний ефект, отриманий у результаті діяльності підприємства. Наявність прибутку на підприємстві означає, що його доходи перевищують всі витрати, пов'язані з його діяльністю.

Прибуток має стимулюючої функцією, одночасно будучи фінансовим результатом і основним елементом фінансових ресурсів підприємства. Частка чистого прибутку, що залишилася в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів, повинна бути достатньою для фінансування розширення виробничої діяльності, науково-технічного і соціального розвитку підприємства, матеріального заохочення працівників.

Прибуток є одним із джерел формування бюджетів різних рівнів.

Фінансовий результат діяльності підприємства складається з: фінансових результатів від основної діяльності; фінансових результатів від фінансових операцій; фінансових результатів від іншої звичайної діяльності; фінансових результатів від надзвичайних подій. Визначаються фінансові результати шляхом визначення доходів та відповідних витрат підприємства [3, с. 375]. Доходи – це збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капі талу за рахунок внесків власників). До доходів і втрат належать: 1) доходи від надання окремого майна в оренду; 2) штрафи, пені, неустойки та інші види санкцій за порушення умов господарських договорів, визнані боржником або ті, за якими одержано рішення відповідних органів про їх стягнення (крім санкцій та пені за несвоєчасну оплату, яка підлягає внесенню до бюджету і позабюджетних та державних цільових фондів), а також суми відшкодування завданих збитків; 3) доходи, одержані на території України та за її межами від пайової участі в діяльності інших підприємств, дивіденди по акціях, облігаціях та інших цінних паперах та від інших доходних активів, які належать підприємству; 4) доходи і втрати від переоцінки виробничих запасів готової продукції і товарів, крім випадків, коли вона проводиться за рішеннями уряду; 5) доходи від надання комерційного кредиту; 6) виручка від продажу іноземної валюти і витрати на її придбання; 7) втрати і нестачі товарно-матеріальних цінностей понад норму природних втрат у тому випадку, коли винуватці не встановлені або у стягненні з винуватців відмовлено судом, а також їх надлишки; 8) витрати за анульованими виробничими замовленнями, а також витрати на виробництво, яке не дало продукції; 9) витрати на утримання законсервованих виробничих потужностей та об'єктів, крім витрат, які відшкодовуються за рахунок інших джерел; 10) некомпенсовані винними збитки від простоїв з внутрішньовиробничих та зовнішніх причин, а також оплата працівникам часу вимушеного прогулу; 11) збитки по операціях з тарою, крім скляної; 12) судові витрати та арбітражні збори.

Література:

1. Мірошниченко О. Оптимізація оподаткування суб’єктів малого підприємництва / Мірошниченко О. //Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №6. – С. 42-47/
2. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: Монографія / Наливайко А.П. – К.:КНЕУ, 2001. – С. 18.
3. Хомяк В.І. Бухгалтерський облік в Україні / В.І. Хомяк, В. Лемішовський. – [7-ме вид., доп. і перероб.]. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. – 1224 с.

Науковий керівник: к. е.н., доцент Чабан В.Г.

Надія Черевик,
Аліна Таран
(Кременчук)

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

Мале підприємництво є засобом існування та стимулом самовдосконалення для мільйонів людей як в Україні, так і в цілому світі. Крім того, малі підприємства є передумовою сталого економічного зростання, створення нових робочих місць та зміцнення економіки регіонів.

Роль малого підприємництва полягає у вирішенні питання зайнятості, що проявляється, насамперед, у здатності малого та середнього бізнесу створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу. Особливо це стосується нинішнього стану справ в Україні. Адже в той час, коли йде процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, малі фірми не тільки зберігають, але й створюють нові робочі місця. З огляду зарубіжної статистики мале підприємництво є більшим стабілізуючим фактором, ніж велика індустрія.

Зокрема в країнах з ринковою економікою малі підприємства відіграють велику роль в стимулюванні технологічних інновацій, створюючи їх у 2-2,5 рази більше, ніж великі компанії.

Крім того, створення і діяльність великої кількості малих підприємств забезпечує стабільний розвиток

регіональної економіки. Завдяки більш високій конкуренції вони краще забезпечують місцеві ринки товарами і послугами і в той же час значно менше дестабілізують ситуацію на ринку робочої сили при банкрутстві окремих з них в порівнянні з великими підприємствами .

Малі підприємства використовують здебільшого місцеві ресурси, міцніше прив'язані за місцем свого розташування, а також вони є значним джерелом поповнення місцевих бюджетів, які часто беруть участь у спонсоруванні місцевих програм, будучи зацікавленими в економічному розвитку території, на якій вони знаходяться.

Тому, метою статті є саме дослідження тенденцій розвитку малого підприємництвав Україні, визначення його основних проблем та шляхиїх вирішення у світлі прийняття Податкового кодексу.

На розвиток малого підприємництва в Україні в першу чергу впливає формування державної політики [1].

Сьогодні будь-яка розвинена країна, одним із найголовніших чинників своєї стабільності та достатку називає збільшення ваги малого підприємництва у національній економіці, частка якого у ВВП складає не менше 70 % [3, с.38].

Становище вітчизняного малого та середнього підприємництва є досить складним, а тому потребує якнайшвидшого вирішення існуючих проблем, які пов'язані перш за все з недосконалою системою оподаткування, нестачею фінансово-кредитних ресурсів, адміністративними утисками та іншими негативними процесами реформування в країні. Мале підприємництво як найуразливіший сектор економіки, не отримує належної підтримки та захисту зі сторони держави. Внаслідок наявних труднощів спостерігається зниження зацікавленості підприємців працювати у прозорих умовах, що призводить до зростання частки тіньового сектору та фіскальних втрат бюджету, зниження інвестиційної активності, сповільнення інноваційного розвитку тощо.

Отже, на даний моментв Україні спостерігаються такі процеси розвитку малого підприємництва, що наведені таблиці 1 розвитку малого бізнесу в Україні[4].

Таблиця 1. Основні показники розвитку малих підприємств в Україні

Основні показники	2007	2008	2009	2010
Частка кількості малих підприємств у загальній кількості підприємств, %	102	98	95	92,9
Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	76	72	75	63
Частка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств до загального обсягу прибутку, %	14,0	16,5	22,9	23,4
Частка збитків від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств до загального обсягу збитків, %	42,2	37,6	29,0	30,8
Частка підприємств, що одержали збитки, до загальної кількості малих підприємств, %	32,8	37,3	39,9	41,4

З таблиці видно, що частка малих підприємств у загальній кількості та у розрахунку на 10 тис. осібмають тенденцію до зменшення. Якщо взяти показники 2009 та 2010 років по кількості підприємств на 10 тис. осіб, то бачимо, що показник 2010 року зменшився на 12 %. Також можна зробити висновок, що з кожним роком показники частки прибутків та збитків оподаткування малих підприємств до загального обсягу прибутку збільшуються, але проблема в тому, що показники збитків значно більші ніж показники прибутків, що спричиняємасовебанкрутство підприємств.Важливим є те, що саме в 2010 році частка підприємств від загальної кількості отримали найбільше збитків в порівняні з минулими роками.

З цього можна зробити висновок, система оподаткування, яка існувала в Україні до прийняття нового Податкового кодексу, створювала значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва, які сплачували єдиний податок у розмірі 6 – 10 %, а після прийняття нового Податкового кодексу податкове навантаження зменшилось, але разом з цим відбулися змінищодо платників ПДВ. Це призвело до закриття великої кількості підприємств внаслідок розірвання контрактів між підприємствами.

Отже, результати аналізу основних етапів діяльності малого бізнесу в Україні свідчать про те, що після прийняття нового Податкового кодексу в Україні відбулося масове закриття підприємств, в порівняні з минулими роками.

Постійне не вдоволення мас з прийняттям Податкового кодексу змусило Уряд полегшити діяльність суб'єктів малого підприємництва, а саме щодо відшкодування ПДВ.

Тому на нашу думку основними напрямками прискорення розвитку підприємництва в сучасних умовах трансформації, переходу до інноваційної моделі розвитку економіки України є:

1. Запровадження постійнодіючої законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва.

2. Запровадження більш гнучкої кредитної політики, а саме: організація державних кредитних уста-

нов з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу.

3. Удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення.

4. Постійної державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва (фінансово-кредитної, майнової, інформаційної та кадрової). Створення та забезпечення діяльності мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

5. Стимулювання розвитку підприємництва в галузях, що забезпечують найвищу ефективність суспільного виробництва та його конкурентоспроможність завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, ресурсозберігаючих технологій, випуску принципово нових видів продукції.

6. Здійснення заходів щодо поетапного створення при центрах зайнятості мережі навчальних центрів з підготовки підприємців з-поміж безробітних.

7. Посилення відповідальності органів виконавчої влади, державних службовців за виконання відповідних законів щодо розвитку підприємницької діяльності, зокрема малого бізнесу.

Результати аналізу основних етапів діяльності малого бізнесу в Україні

свідчать про поступливий і дещо уповільнений характер розвитку даного сектору економіки, що пояснюється такими об’єктивними причинами, як дієвість і недосконалість законодавчої та нормативної бази, відсутність кредитних та інвестиційних ресурсів тощо.

Як наслідок, поспішне прийняття Податкового кодексу призвело до масового закриття суб’єктів малого підприємництва, а відповідно до безробіття та зменшення дохідної частини держбюджету.

Вивчення стану малого підприємництва показує, що сектор малого бізнесу в Україні перебуває на початковому етапі розвитку і характеризується високим ступенем неефективності. За теперішньої ситуації розвиток малого бізнесу в Україні повинен стати вирішальним чинником для вдосконалення економічних механізмів: цей напрямок потребує ефективної державної підтримки, яка повинна бути спрямована на створення позитивного економічного та правового клімату. І це особливо потрібне тому, що малий бізнес пов’язаний із значним ризиком.

Основним завданням сьогодення є досягнення економічної рівноваги між державним регулюванням через систему оподаткування, прискоренням темпу розвитку малого бізнесу в різних сферах народного господарства, створенням середнього соціального класу суспільства та встановленням оптимально-максимального рівня наповнення бюджету держави за рахунок малого бізнесу.

Література:

1. Бондаренко О.В. Малий бізнес в Україні: основні проблеми та перспективи розвитку / О. В. Бондаренко, Х. Ю. Кондратко // Вісник Житомирського державного технічного університету / Економічні науки. – 2010. – №3(53). – Ч.3

2. Огліх В. Шляхи реформування податкової системи України у напрямку забезпечення сталого економічного розвитку / В. Огліх, О. Шаповалов // Економіст. – 2007. – № 11. – С. 26–29.

3. Новий Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://advokat-ua.com.ua/podatkovy_kodeks_proekt.html.

4. Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Науковий керівник: ст. викл. Черевик Н. В.

Ілонна Чубар
(Переяслав-Хмельницький)

МЕТА, ЗАВДАННЯ, ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Функціонування будь-якого підприємства, незалежно від видів його діяльності і форм власності, в умовах ринку визначається його здатністю створювати необхідну і достатню величину доходу або прибутку. Аналіз прибутку займає провідне місце в системі комплексного економічного аналізу, оскільки за ним оцінюється ступінь досягнення кінцевої мети діяльності підприємства. Законами України «Про підприємства» та «Про підприємницьку діяльність» отримання прибутку визначено головною метою діяльності господарюючих суб'єктів.

Прибуток є основним джерелом фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства, найвагомішим джерелом формування державного бюджету. Тому створеного прибутку повинно бути до-

статньо не тільки для задоволення фінансових потреб самого підприємства, а для фінансування суспільних фондів споживання, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я тощо. У збільшенні прибутку зацікавлені підприємство і держава.

Показники прибутковості є визначальними в оцінках ефективності функціонування господарюючого суб'єкта за всіма видами діяльності: виробничою, комерційною, фінансовою та інвестиційною. В прибутку акумулюються результати виробництва й реалізації продукції (робіт, послуг), їх якості й асортименту, ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, результати ділового партнерства та виробничо-фінансового менеджменту.

Враховуючи, що діяльність господарюючого суб'єкта може бути не тільки прибутковою, а й збитковою, формуватися за дією факторів внутрішнього і зовнішнього економічного середовища, в обліку її аналізі дають загальну оцінку фінансових результатів, які характеризуються системою абсолютних і відносних показників. Абсолютними показниками є суми прибутку (чи збитку) за структурою його утворення чи розподілу і використання. Відносні показники фінансових результатів – значення рентабельності, які характеризують відносний (у процентах) ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому і за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу.

Основна мета проведення аналізу – підвищення ефективності господарювання і пошук резервів такого підвищення, здобуття певної кількості ключових параметрів, які дають об’єктивну й точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами. При цьому в оцінюванні поточного фінансового стану підприємства особливу роль відіграє його прогноз на найближчу та більш віддалену перспективу, тобто очікувані параметри фінансового стану.

Основні завдання аналізу фінансових результатів:

- аналіз обґрунтованості плану (прогнозу) досягнення фінансових результатів;
- аналіз і оцінка динаміки показників прибутку і рентабельності; аналіз виконання планових показників з прибутку і рентабельності;
- визначення та вимірювання впливу факторів на відхилення прибутку і рентабельності;
- виявлення резервів підвищення фінансових результатів діяльності підприємств та обґрунтування заходів щодо їх мобілізації;
- аналіз розподілу і використання прибутку.

При аналізі фінансових результатів дослідження проводять у двох аспектах. У першому аспекті фінансовий результат оцінюють як ступінь досягнення кінцевої мети та визначення ефективності виробничо-фінансової діяльності. Другий аспект передбачає визначення пріоритетів вкладення капіталу за видами діяльності, за масштабами у стратегічному та тактичному вимірах, які дають максимальний приріст фінансового результату.

Інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності має складну структуру і визначається різними чинниками, а саме: рівнем керівництва, цільовим призначенням інформації, складом користувачів тощо. На рівні підприємства основу інформаційного забезпечення фінансової діяльності становлять бухгалтерські дані.

Джерела інформації аналізу фінансових результатів – дані фінансової звітності (ф. 1 «Баланс», ф. 2 «Звіт про фінансові результати», ф. 5 «Примітки до фінансової звітності», ф. 4 «Звіт про власний капітал»); дані бухгалтерського обліку (журнал 5 «Облік витрат», журнал 6 «Облік доходів і результатів діяльності»); статистична звітність (ф. 5-е «Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт і послуг), (1-б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість», ф.6 «Рентабельність окремих видів продукції»); планові дані.

На підприємстві для аналізу використовуються такі показники фінансових результатів:

– доходи від реалізації продукції;
– доходи від інших операцій;
– доходи від надзвичайних операцій;
– прибуток на одиницю продукції;
– прибуток від реалізації продукції;
– прибуток від операційної діяльності;
– прибуток від звичайної діяльності;
– прибуток від надзвичайних подій;
– оподаткований прибуток;
– чистий прибуток.

Показниками для аналізу є також і витратні статті звітності такі як:

– «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» – виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), або собівартість реалізованої продукції;

– «Адміністративні витрати» – загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням і обслуговуванням підприємства;

– «Витрати на збут» – витрати підприємства, пов'язані з реалізацією продукції (товарів), витрати на

утримання підрозділів, які займаються збутом продукції (товарів), на рекламу, доставку продукції споживачам;

– «Інші операційні витрати» – собівартість реалізованих виробничих запасів, безнадійні борги і збитки від знецінення запасів; збитки від операційних курсових різниць;

– «Фінансові витрати» – виплата відсотків та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позичкового капіталу.

Усі ці доходи, витрати і прибутки відображено у формі №2 «Звіт про фі¬нансові результати».

Значно ширший діапазон аналітичних досліджень фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта можна отримати за обліковою інформацією, складеною за НП(С)БО. Структуризована інформація за видами діяльності, за характеристиками визнання доходів і витрат та у співвідношенні до залученого у господарський процес капіталу дає широку гаму кількісних і якісних параметрів одержаного кінцевого фінансового результату.

Література:

1. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / М.Т. Білуха. – К.: 2000. – 460 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець. – Ж.: ЖІТІ, 2000. – 448 с.
3. Домбровський В.М. Звітність підприємств: навч.-метод. посібн. / В.М. Домбровський. – К.: КНЕУ, 2001. – 195 с.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 11. 05. 2000 р. № 1707 III із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
6. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / В. В. Сопко. – К.: 2000.–752 с.

Галина Яремчук
(Дрогобич)

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУТНІСТЬ

Сучасний менеджмент – особлива галузь знань і професійної підготовки керівників і спеціалістів у різних сферах діяльності. Ефективно управляти сучасним підприємством або його підрозділами не можливо без розуміння сутності й змісту менеджменту.

Терміни «управління» і «менеджмент» пов’язані між собою. «Управління» – це цілеспрямована дія на об’єкт, з метою зміни його стану або поведінки. Управляти можна технікою, технологією, ресурсами тощо. «Менеджмент» є складовим елементом управління, під яким розуміють цілеспрямовану дію на колективи працівників або окремих виконавців, з метою досягнення поставлених цілей [1, с. 6; 3, с. 12; 4, с. 36].

Управління підприємством у наш час є дуже складною справою і потребує різносторонніх знань. Керівник (менеджер) має бути освіченою людиною в галузі виробництва, знати кон’юнктуру і динаміку ринку, володіти знаннями з технології і організації виробництва, економічних важелів ефективної діяльності підприємства.

Американський економіст Мінцберг виділяє такі види діяльності менеджерів: головний керівник; лідер; представник організації при зовнішніх контактах; підприємець, який удосконалює виробництво; ліквідатор порушень у діяльності організації та ін.

Менеджмент, як вид професійної діяльності, передбачає:

- орієнтацію фірми на потреби ринку і організацію виробництва тієї продукції (послуг), яка може задовольнити споживачів і принести фірмі передбачений прибуток;
- постійне намагання підвищити ефективність виробництва;
- самостійність прийняття управлінських рішень і відповідальність за їх ефективну реалізацію;
- використання новітньої техніки, технології, інформаційних систем управління та ін.

Практика управління така ж давня як існування людства. Джерела сучасного менеджменту знаходимо в діях Мойсея при виведенні ізраїльтян з Єгипту, Олександра Македонського – при управлінні військами та ін.

Як наука управління пройшло певний шлях у своєму розвитку [1, с. 10-26]. У XX ст. послідовно сформувалося кілька наукових шкіл менеджменту, серед яких найбільш відомі такі [6, с. 16]:

- Школа наукового управління (1885-1920 рр).

Засновником даної школи був Фредрік Тейлор.

У межах твердого раціоналізму він сформулював основні принципи системи управління індивідуальною працею робочих: детальне дослідження трудових процесів, нормування на основі безпосереднього вимірювання витрат робочого часу, за допомогою хронометражних спостережень; спеціальна система відрядної заробітної плати: методом відбору, навчання і тренування робочих; підвищення і розподіл відповідальності за наслідками роботи між менеджерами і робочими.

- Адміністративна (класична) школа управління (1920-1950 рр).

Її творця Анрі Файоля вважають батьком менеджменту. Він виклав принцип управління, визначив характерні види діяльності керівників – планування, організацію, керівництво, координацію і контроль.

Мають певний інтерес для сьогоднішньої практики такі принципи:

1. Кожному працівникові – делегування повноважень, достатні для того, щоб бути відповідальним за виконання роботи.
2. Інтереси організації переважають над інтересами індивіда.
3. Працівники отримують справедливу винагороду за свою працю.
4. Ініціатива заохочується.
5. Гармонія інтересу персоналу й організації забезпечує єдність зусиль, в єдності – сила.

Анрі Файоль при створенні своєї концепції почав кількісний, системний, ситуативний підходи.

- Школа людських стосунків (з 30-х років XX ст. до нашого часу).

Засновником цієї школи був американський соціолог та психолог Елтон Мейо.

Основні ідеї школи людських стосунків:

- управління є соціально-психологічний, а не економічний процес;
- в основі управління знаходиться людина, яка має свої потреби, інтереси і мотивації;
- продуктивність праці виконавця залежить не стільки від матеріальних, як від психологічних та соціальних факторів;

- Школа науки управління (кількісна школа).

Найбільш відомими представниками цієї школи є Д. Марч, Г. Саймон , Р. Акофф, Д. Вудворд, Д. Томпсон, Л. Канторович та ін.

Головні характеристики школи: основна увага зосереджується на прийнятті рішень; критерієм діяльності є економічна ефективність; використання формалізованих методів і моделей в управлінні; використання комп'ютерів для обробки значного обсягу інформації; використання системного, процесного і ситуаційного підходів до управління.

Головною метою та сутністю менеджменту є цілеспрямований вплив на працівників чи окремого виконавця, з метою виконання поставлених завдань при раціональному використанні ресурсів, а також для створення ринкової вартості, здатної покрити всі витрати, пов'язані з використанням ресурсів, і забезпечити прийнятний рівень доходів на умовах, адекватних ризику вкладників капіталу.

В Україні поки ще не досягнуті значні успіхи в теоретичному і практичному освоєнні менеджменту.

Реорганізовуються старі структури управління і влади, при цьому використовуються західні моделі управління. Однак механічне перенесення концепції управління з одного соціокультурного середовища в інше, сліпе копіювання досвіду тієї або іншої держави – практично неможливе і веде до негативних економічних і соціальних наслідків.

Головне завдання менеджменту полягає в створенні організаційної культури, творчого інноваційного клімату, що стимулюють працівників на нововведення. Керівники підприємств повинні стати ініціаторами в області реалізації технологічних і організаційних змін [2, с. 25].

Тому найважливішим фактором успіху стає безупинне теоретичне і практичне навчання керівників нового типу: високопрофесійних, компетентних у широкому колі економічних, соціальних і технологічних питань, з високим почуттям відповідальності за результати діяльності підприємства.

Отже, сучасний менеджменту, має особливе значення.

По-перше, перехід української економіки на ринкові відносини вимагає вивчення форм і методів управління, на рівні основної господарської ланки – виробничого відділення (малі підприємства). Практичне використання такого досвіду на вітчизняних підприємствах – одне з першочергових завдань.

По-друге, широкий вихід вітчизняних малих підприємств на ринки обумовлюють необхідність глибокого вивчення і знання практики менеджменту.

Це висуває високі вимоги до підготовки фахівців-менеджерів і, в першу чергу тих, котрі будуть зайняті в економічній сфері діяльності і пов'язані з підготовкою і прийняттям рішень у цій області. Знання ними проблем теорії і практики менеджменту є обов'язковим.

Література:

1. Андрушків Б.М. Основи менеджменту / Б.М. Андрушкін, О.Є. Кузьмін. − Львів: Світ, 1995. – 296 с.
2. Бабаев Л.В. Малий бізнес. Ринок і суспільство / Бабаев Л.В. – М.: МП, 1992.
3. Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи / Будзан Б. – К.: Основи, 2001. – 349 с.
4. Сладкевич В.П. Современный менеджмент (в схемах): Опорный конспект лекцій / В.П. Сладкевич, А.Д. Чернявский. – К.: МАУП, 2000. – 112 с.
5. Тарновська Н.П. Менеджмент: теорія та практика: підручник для вузів / Н.П. Тарновська, Р.М. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 1997. – 456 с.
6. Кузьмін О.Є. Теоретичні та практичні засади менеджменту: навч. посібн. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2003. – 352 с.
7. Жигалов В.Т. Основи менеджменту і управлінської діяльності. Підручник / В.Т. Жигалов, Л.М. Шимановська. – К.: Вища школа, 1994.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Зінаїда Вернік
(Макіївка)

ІНТЕГРУЮЧА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ПРОДУКТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Якою має бути ідеологія сучасного і майбутнього українського суспільства? Це питання хвилює багатьох, бо крах попередньої нав'язаної ідеології, криза всіх рівнів суспільного життя стали причиною зникнення необхідних цінностей, без яких неможливе повноцінне існування суспільства, владні відносини, цілісність картини світу. За цих умов ірраціональність поведінки, розходження між думкою і дією, непередбачуваність – заповнюють ціннісний вакуум. В результаті, здобута демократичними перетвореннями свобода не стала вищою цінністю і поштовхом до набуття інших цінностей. Ціннісна, економічна і політична кризи, при їх подальшому загостренні, загрожуватимуть демократичним засадам української держави. Тому питання про загальносуспільні ідеали є одним із важливих. Бо потреба у смислотворчій ідеї в ідеалі майбутнього є органічною потребою суспільства. Без такої ідеї саме життя відривається від загальнолюдських цінностей. Гуманізм і людяність втрачають своє значення як життєві принципи, перетворюючись на категорії, що не мають соціального втілення. Що потрібно робити, щоб змінити ситуацію? Потрібним чином замислювались багато дослідників, що мали на меті винайдення інтегративної ідеології. Останні дослідження у галузі соціології та філософії містять два варіанти вирішення потрібної проблеми: перший передбачає пошук ідеї, здатної згуртувати суспільство супроти тому, що становить його своєрідність. Інший підхід ґрунтується на тому, що об'єднуюча загальнонаціональна ідея зростає у громадянському суспільстві по мірі його становлення. Конфлікт інтересів і своєрідність до цих умов не зникають. Покликання ідеології, в цьому варіанті, полягає в тому, що вона здатна і зможе допомогти різним суспільним групам скластися у цілісність, дасть їм спільну мову символів, цінностей сенсів, за допомогою яких може відбутися спільний діалог різних сил суспільства, спрямований на обговорення і визначення загального устрою і сутності розвитку. Центральним моментом будь – якої об'єднуючої ідеології має бути система ключових цінностей. За версією Е. Сміта, світ природно поділений на унікальні органічні нації, або культурні (мовні) групи. Саме це, на мою думку, має стати першим кроком до об'єднання суспільних сил. Інтегруюча ідеологія має на меті утворення форм комунікації між ідеологіями окремих соціальних верств і національних груп. При такому розвитку подій може більш повно реалізуватися загальнодемократичний політичний процес, який стане потужним засобом узгодження різних, що існують у суспільстві. Результатом цього процесу має стати побудова правової держави і громадянського суспільства. Демократично правова система гарантує безпечне і впорядковане життя і гідність кожної людини. За умов демократії жодна суспільна група не постає як монопольний носій цінностей, а суспільство є сукупністю різноманітних цілей і ідей. Проблеми українського сьогодення свідчать про те, що нав'язування вже зрілих форм демократії, без урахування національної специфіки, є безперспективним і лише помножує вади у суспільному і державному управлінні і взагалі – в суспільстві. Тому що не існує єдиної прийнятної для будь-якого суспільства моделі демократії, як і єдиної моделі ринкової економіки, є лише загальні принципи і закони їх функціонування. Це потрібно пам'ятати при побудові громадянського суспільства в Україні.

Література:

1. Брайко А.В. Проблеми виховання особистості в демократичному суспільстві.
2. Григоренко Є.І. Демократія в Україні як основа сталого розвитку громадянського суспільства.
3. Марчук І. Конституційне закріплення основоположних засад демократії в Україні.
4. Носова Т.Ю. Проблеми димократії в Україні.
5. Перепьолкін І.Г. Свобода та рівність в Україні.
6. Сиротенко В.П. Інтегруюча ідеологія як продукт громадянського суспільства.ЇЇ значення для України».
7. Ткаленко О.В. Яку виборчу систему потребує Україна?
8. Цибуля Н.Н. Роль паблик релейшенз в становленні громадянського суспільства.

Дар'я Вільчинська
(Київ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА Є.П.ВОТЧАЛА У КИЇВСЬКОМУ ПОЛІТЕХНІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ІМПЕРАТОРА ОЛЕКСАНДРА ІІ

Закінчивши з золотою медаллю природниче відділення фізико-математичного факультету Казанського університету (1887 р.), Є.П. Вотчал залишився при університеті на два роки для підготовки до звання професора. Спеціалізувався з фізіології рослин у відомого ботаніка М.Ф. Леваковського. За власною

заявою і з рішенням Ради професорів Казанського університету в 1889 р. був направлений до Московського університету, де його зарахували на посаду позаштатного лаборанта в ботанічну лабораторію всесвітньовідомого вченого К.А. Тімірязєва, який мав вирішальний вплив на формування особистості молодого дослідника.

Є.П. Вотчал стає одним з найближчих його учнів. Під керівництвом Климента Аркадійовича він також тривалий час працює у Петровській академії землеробства та лісівництва. У 1890 р. Євгена Пилиповича рекомендували на посаду асистента кафедри анатомії та фізіології рослин Варшавського університету, якою керував відомий ботанік-морфолог В.І. Бєляєв. Їх спільним завданням було перетворення ботанічної лабораторії університету відповідно до нових вимог часу, насамперед розгортання експериментальних досліджень. Однак тематика робіт кафедри цитології та ембріології рослин не відповідала інтересам молодого вченого. Вже за півтора року він повертається до Москви, де продовжує працювати лаборантом в університеті й асистентом – у Петровській академії. Впродовж 1893-1898 років Євген Пилипович – ад'юнкт-професор кафедри фізіології рослин і мікробіології Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (м. Пулава, Польща).

Від 1898 р. Є.П. Вотчал очолює кафедру фізіології рослин і мікробіології агрономічного факультету новоорганізованого Київського політехнічного університету [1]. Свою багаторічну діяльність у цьому навчальному закладі він розпочав з організації ботанічної лабораторії, спорудження вегетаційних будиночків та заснування ботанічного саду з оранжереями. За короткий час була створена одна з кращих у Росії ботанічна лабораторія. Необхідне новітнє наукове обладнання Євген Пилипович придбав під час відрядження до Швейцарії та Німеччини в 1899 р. На кафедру запросили відомих вчених – С.Г. Навашина, В.В. Фінна, М.В. Цингера, Г.А. Левитського, які згодом стали гордістю вітчизняної науки. І в тому, що Київський політехнічний інститут відіграв величезну роль у розвитку фізіології рослин в Україні, безсумнівно, велика заслуга Є.П. Вотчала і його наукової школи. Прекрасний лектор, неперевершений експериментатор, він наснажував студентську аудиторію своїм ентузіазмом, творчою енергією. Саме в Київському політехнічному Євген Пилипович підготував фахівців, які згодом стали провідними ботаніками і фізіологами рослин. Це, зокрема, В.Р. Заленський, В.В. Колкунов, майбутні професори О.О. Табенцький, І.М. Толмачов і багато інших [2]. Його учень – один з піонерів екологічної фізіології рослин В.Р. Заленський – підготував магістерську роботу з кількісної анатомії різних листків одних і тих самих рослин. Він виявив залежність анатомічної будови листка від місця його розташування на стеблі, що пізніше одержало назву «закону Заленського». Його суть полягає у більшій ксероморфності (меншому розмірі клітин, численніших продихах, вищій щільності жилок тощо) листків, розташованих на рослині вище, порівняно з розташованими нижче [3]. Захоплений новаторськими ідеями та лекціями професора Є.П. Вотчала, після закінчення юридичного факультету Київського університету до нього прийде вчитися В.В. Колкунов. Перші наукові роботи В.В. Колкунова [4], виконані під керівництвом Євгена Пилиповича, присвячені фізіології посухостійкості культурних рослин.

Значною мірою це сприяло тому, що Київський політехнічний інститут став базою для відкриття у місті сільськогосподарського і лісотехнічного інститутів. Від 1922 р. Є.П. Вотчал – ординарний професор Київського сільськогосподарського інституту, ботанічна лабораторія якого стає підґрунтям відділу фізіології рослин Наукового інституту селекції (нині – Інститут цукрового буряку УААН).

Типовими рисами наукової творчості вченого були глибокий аналіз літературного спадку попередників; самобутня власна експериментальна майстерність (сконструював багато нових приладів, володів методиками найтоншого експерименту в галузі фітофізіології); оригінальні авторські розробки та методики; найтісніший органічний зв'язок теорії з практикою. Його перші наукові праці присвячувалися вивченню пересування води (пасоки) і розподілу електричного потенціалу в стовбурах дерев. Ще в 1897 р. Євген Пилипович обґрунтував теорію пересування води в рослині за участю верхнього (транспірація) і нижнього (кореневий тиск) кінцевих двигунів. Було показано, що рух води в судинах рослин зумовлений силами зчеплення молекул води між собою та зі структурами клітинних стінок.

Виконувати цю роботу тоді ще молодому дослідникові суттєво допоміг видатний учений у галузі механіки, засновник сучасної гідроаеродинаміки М.Є. Жуковський. Тривала теоретико-експериментальна робота завершилася захистом магістерської дисертації «О движении пасоки (воды) в растении …» [5]. Вчений експериментально встановив аналогію між водним потоком у деревині та водним потоком у колонці піску, насиченого водою та пухирцями газу. Це дало змогу М.Є. Жуковському математично обґрунтувати теорію Є.П. Вотчала і розробити математичну модель явища, яка пояснює рух соків у рослині дією фізичних сил. За цю роботу Євгену Пилиповичу було присуджено ступінь не магістра, а відразу доктора ботаніки – рідкісний випадок для Московського університету [6].

Заслуговує на увагу низка його праць, присвячених вивченню руху пасоки, підсочення сосни, смоловиділення, електрофізіології стовбура дерев. Є.П. Вотчал розробив оригінальну методику відбору проб пасоки зі стовбура дерева на різних рівнях у природних умовах із дотриманням асептики; виявив факт природної стерильності пасоки; з'ясував її ферментний склад і кількісні зміни в часі. Це дало можливість уточнити уявлення про хімічну природу пасоки та її участь в обміні речовин у рослини [7]. Навіть у суворі для України роки громадянської війни Є.П. Вотчал прагне завершити дослідження з водного режиму й електрофізіології рослин, продовжуючи викладацьку роботу. Вся подальша діяльність Євгена Пилиповича була підпорядкована виконанню запитів народного господарства молодої держави. На основі комплекс-

ного аналізу його наукової спадщини можна констатувати, що в радянські часи роботи Є.П. Вотчала з фізіології рослин мали переважно прикладне спрямування: дослідження фізіології хвойних дерев (вивчав гідродинамічні процеси в системі смоляних ходів рослин, розробив наукові засади підсочки, стояв біля джерел терпентинового виробництва в країні); створення підґрунтя для розвитку екологічної фізіології сільськогосподарських культур (розробляв питання фізіологічної природи посухостійкості, фізіології фотосинтезу, зокрема цукрових буряків); заклав основи польової фізіології рослин [7].

Є.П. Вотчал учений широкої ерудиції, обізнаний у різних галузях знань – філософії, історії, літературі, Є.П. Вотчал читав лекції в Київському товаристві природознавців, Сільськогосподарському науковому комітеті, брав участь у створенні Вищих жіночих медичних курсів, Жіночого медичного інституту. «Коли медичному інституту, – писав він в автобіографії, – було потрібно створити замість зоології та ботаніки новий курс біології, інститут зробив честь просити мене виконати це доручення. Я створив цю, тоді ще нову дисципліну, котра не мала жодних підручників із тими ухилами, які були необхідні» [8]. На вченого було покладено чимало інших доручень: у 1911 р. тимчасово виконував обов'язки присяжного засідателя, у 1913 р. – член професорського дисциплінарного суду, член бібліотечної комісії.

Література:

1. Автобіографія Є.П. Вотчала // Архів АН України. – К. 518. – Оп. 5. – № 27.
2. Мусієнко М.М. Фізіологія рослин. / М.М. Мусієнко. – К.: Либідь, 2005. – 808 с.
3. Заленский В.Р. Материалы к количественной анатомии различных листьев одних и тех же растений / В.Р. Заленский // Изв. Киев. политех. ин-та. – 1904. – 4, вып. 1. – С. 1-209.
4. Колкунов В.В. К вопросу о выработке выносливых к засухе рас культурных растений / В.В. Колкунов // Изв. Киев. политех. ин-та. – 1905 – № 4. – С. 8-31.
5. Вотчал Е.Ф. О движении пасоки (воды) в растении: Критическое и экспериментальное исследование / Е.Ф. Вотчал. – М.: Тип. Кушнерева, 1897. – 390 с.
6. Вотчал-Словачевська В.Є. Євген Пилипович Вотчал / В.Є. Вотчал-Словачевська, Г.Г. Костюк. – К.: Наук. думка, 1991. – 152 с.
7. Вотчал Є.П. Теорія походження неврожаю в умовах посухи та зміни тургору і рухи листків як покажчики стану загального комплексного балансу динаміки фізіологічних процесів рослини / Є.П. Вотчал // Журн. біо-ботан. циклу ВУАН. – 1932. – № 7-8. – С. 207-209.
8. Київський міський державний архів. – Ф. 18, оп. 1, спр. 709, арк. 40.

Марина Давиденко
(Київ)

МИХАЙЛО КАРПОВИЧ ГРОДЗИНСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК ФЛОРИ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

Михайло Карпович Гродзинський – батько відомих вчених-біологів, академіків Андрія та Дмитра Гродзинських, народився 24 жовтня 1890 р. в с. Подгородне Володимир-Волинського повіту Волинської губернії в родині лісника – Карпа Івановича Гродзинського [4, арк. 10].

Михайло Карпович не розповідав про свою родину, тому відомі лише факти, які вдалося вияснити Дмитру Михайловичу. Дід академіків, Карл фон Гродзинський, був сином одного з трьох братів Гродзинських, які брали участь у Варшавському Листопадовому Повстанні 1830 р. З трьох братів тільки їх прадід залишився живим і емігрував до Пруссії, де з часом одружився на німкені. Дід переїхав до Росії і був двічі одружений – спочатку на німкені, а потім на росіянці – Тетяні Матвіївні Пряхиній. Старші сестри Михайла Гродзинського мали іншу, ніж він, матір. Вони були лютеранками й мали, як тоді було зазвичай, по два імені.

Родина жила дуже ощадно, бо мрією Карла Івановича було придбати власну землю у селі Линів на Волині. У 1895 р. він узяв довгостроковий кредит у Вільненському банку, але за умов того часу мусив перейти з лютеранства у православну віру, а тому хрестився і взяв ім'я Карпо. Хоча старші сестри Михайла Карповича були по батькові – Карлівни [1].

Однак через кілька років Карпо Іванович помер і його вдова з дев’ятьма дітьми (троє синів і шестеро дочок) залишилися у скрутному становищі. Гроші доводилось позичати під майбутній врожай, а зерно продавати удвічі дешевше, щоб вчасно погашати борг. Не дивлячись на скромні достатки, родина жила дружно і весело: читали літературу, слухали музику, багато дискутували про справедливий устрій життя та приймали гостей, серед яких були відомі згодом прогресивні діячі: А.Г. Зурабов, І.М. Леонтьєв, П. Дятлов, М. Лейкарт, С. Каліновський та ін. [2].

Таке виховання мало великий вплив на дітей, які виросли працьовитими, високоморальними і навіть видатними особистостями. Брат Михайла Карповича, Олександр Гродзинський, був відомим інженером, який споруджував портові комплекси Гдині [1].

Видатною особою була сестра Михайла Карповича, Олена Левчанівська. Вона займалась науковою, освітньою і літературною діяльністю. 12 листопада 1922 р. Олену Левчанівську обрали в сенат, де вона

стала єдиною жінкою-депутатом до парламенту Речі Посполитої від українців Волинського воєводства. Олена Карпівна ввійшла до Українського парламентського клубу, стала членом Комісії закордонних справ при Сенаті. Виступала на багатьох міжнародних конгресах у Парижі, Празі, Женеві, Подєбрадах. О. Левчанівська була членом жіночої міжнародної організації «Ліга миру і свободи». В її виступах засуджувалась упереджена політика польського уряду щодо національних меншин. Поміж сесіями Сенату опікувалась політичними в'язнями-українцями. З приходом радянської влади 24 грудня 1939 р. Олену Карпівну заарештували, ймовірно, вона загинула на засланні в Казахстані [3]. Донька Олени Карпівни Ірина Олександрівна Левчанівська відома на Волині як краєзнавець, автор багатьох історико-краєзнавчих праць, книг-спогадів про свою матір і бурхливі роки Волині першої половини XX ст., учасник наукових конференцій, одна з найстарших майстрів аматорського кіно та художньої фотографії.

Відомий український кінорежисер лауреат Шевченківської премії Михайло Ткачук зняв фільм про Олену Карпівну «Пані сенаторка». Ім'я визначного громадського діяча О. Левчанівської присвоєно Линівській загальноосвітній школі І-ІІ ступенів.

Михайло Карпович навчався до 6 класу у Луцькій гімназії, мешкаючи у сестри Антоніни. Брав участь у виступах гімназистів проти несправедливих порядків, тому його вирішили відправити до іншої сестри – Єлизавети, яка мешкала у Петербурзі. Тому Михайло завершив навчання 1909 р. у Петербурзькій 8-й гімназії (із срібною медаллю), і вступив до Московського університету на природниче відділення фізико-математичного факультету [2].

Півроку (у 1910-1911 рр.) вів школу української грамоти у своєму селі, яка пізніше була зачинена поліцією. В літні періоди 1911-1912 рр. проводив практику із садівництва у Волинському губернському земстві.

Із січня 1914 р. Михайло Карпович був повітовим інструктором у Володимир-Волинському земстві, де працював до евакуації (серпень 1915 р.), після якої відновив роботу у губернському земстві у галузі суспільно-агрономічної діяльності. З квітня 1916 р. по жовтень 1916 р. він завідував розплідником у Верхньо-Дніпровському товаристві сільського господарства. Із жовтня 1916 р. по листопад 1917 р. завідував городами Волинського губернського земства, а з листопада 1917 р. знову працював у галузі суспільної агрономії при Волинському губернському земстві, але через загострення відносин з діячами старого земства, що прийшли до влади під час гетьманського перевороту, у травні 1918 р. повинен був перейти з Волині до Васильківського повітового земства у якості повітового інструктора із садівництва. У 1918 р. для Васильківського земства Михайло Карпович розробив проект мережі сільськогосподарських шкіл і навчально-організаційні плани для них. У 1917 р. він був членом губернської Ради Товариства організацій як представник службовців і робітників у Земській Управі, потім членом Житомирської Ради Робітничих і Солдатських депутатів.

У травні 1919 р. М. Гродзинський перейшов до Уземвідділу для завідування секцією інтенсивних культур. У січні 1920 р. він розпочав роботу у комісії з організації сільськогосподарського технікуму, в якій працював до відкриття технікуму у місті Біла Церква завгоспом «Олександрії» і членом Управління [4, арк. 10].

Із серпня 1920 р. Михайло Карпович працював викладачем, займаючи спочатку пост помічника, потім декана з навчальної частини сільськогосподарського відділення, а в період з квітня по серпень 1923 р. виконував обов'язки Керуючого технікумом. У 1920-1921 рр. М. Гродзинський викладав садівництво, закордонну літературу, німецьку мову і систематику рослин, у 1922-1926 рр. – загальну і спеціальну ботаніку, мікробіологію і закордонну сільськогосподарську літературу, у 1925-26 рр. курс насіння і «посів», а також «бур'яни та боротьба з ними» – «Біологія бур'янів». У цей час він зібрав гербарій квіткових рослин, який включав понад 5000 примірників, і склав 25 таблиць гербарію з екології рослин. Досить повно вивчив рослинність Білоцерківщини, результатами чого є рукописи «Рослинність північно-західної Білоцерківщини», «Лісові суспільства з околиць Білоцерівщини», «Луки по р. Узень».

Будучи членом Агрономічної організації земства, Михайло Карпович брав участь у кооперативній роботі, сам організовував кооперативи. Працював головним чином у галузі позашкільної сільськогосподарської освіти, влаштовував сільськогосподарські курси і лекції. М. Гродзинський брав участь у конференціях з сільськогосподарської освіти та пленумі Бюро бур'янів при сільськогосподарській науковій комісії і був обраний членом постійної ради при Бюро [4, арк. 10].

Михайло Карпович поглиблено вивчав біологію польових бур'янів, їх поширення та способи боротьби з ними, результатом чого стали праці «Бур'яни Білоцерківського дослідного поля», «Спостереження над розвитком бур'янів в умовах поля», а також розробив матеріал з біології бур'янів, зокрема досліди з ними в умовах вегетаційного будинку та обстеження навколишніх зразків полину (більше 900) та ін. Одночасно він створив фонд корисних рослин – бобових і злакових трав, олійних та інших технічних культур. У розсаднику, яким опікувався Михайло Карпович, було майже три тисячі видів і форм рослин.

Головні пошуки вчений зосередив на перспективних кормових рослинах. Перед Великою Вітчизняною війною він завершив роботу над фундаментальними рукописами «Новое кормовое сырье для Лесостепи УССР» та «Дикорастущие бабовые Украинской Лесостепи и их кормовое значение», які на жаль зникли під час війни, як і створена ним велика колекція рослин та інші важливі документи [2].

Під час війни, перебуваючи в евакуації, Михайло Карпович вивчав флору тих місць, де він був із родиною. Так працюючи викладачем сільськогосподарського технікума у Конь-Колодезі Воронезької області, він зробив опис флори його околиць.

Після війни Михайло Карпович очолював кафедру захисту рослин Білоцерківського сільськогосподарського інституту. Він добре знав навчальний процес, потреби кафедри, наукові інтереси викладачів, постійно спілкувався зі студентами, знав їх побут і проблеми. З самого початку педагогічної діяльності Михайло Карпович привертав до наукової роботи студентів, серед яких – Віру Пилипівну Клименко, яка у 1925 р. стала його дружиною, вірним помічником і другом.

Михайло Карпович ніколи не ніяковів перед «начальством» і непоказово поважав багатьох знайомих йому вчених. А знайомим він був із багатьма відомими ботаніками, зокрема з Ю. Клеоповим, Д.К. Зеровим, А.С. Лазаренком, П.О. Оксіюком. Зустрічався він з М.І. Вавиловим. Розповідав, що Микола Іванович цікавився його дослідами, в яких він за фотоперіодичною реакцією визначав географічне походження бур'янів [1].

Не стало М.К. Гродзинського у 1956 р.

Михайло Карпович прикладом своєї працьовитості, глибоких і всебічних знань, щирою зацікавленістю в різних природознавчих питаннях підтримував у синів бажання в усьому бути схожим на нього. Він намагався, щоб ставлення його дітей до оточуючих людей було чистим, без цинізму й лицемірства. До синів з ранніх літ ставився як старший і мудрий товариш. Саме приклад батька надихнув майбутніх академіків на подальшу наукову діяльність.

Література:

1. Академік НАН України Гродзинський Дмитро Михайлович: бібліогр. покажч. / уклад.: В.А. Вергунов, Н.М. Рашидов, О.В. Бачкала; наук. ред. В.А. Вергунов; Асоц. бібліотек України, Держ.наук. с.-г.б-ка НААН України. – К., 2010. – 234 с.: портр. – (Сер. «Вчені-природознавці України»; Кн.3).
2. Кваша В.В. Ріка дитинства / В.В. Кваша // Чернетки – 4 с.
3. Українки в історії / За заг. ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2004. – 328 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166, оп. 12, спр. 1875, арк. 10.

Вікторія Зайковська
(Переяслав-Хмельницький)

ГОРМОНАЛЬНА ТЕОРІЯ ТРОПІЗМІВ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ М.Г. ХОЛОДНОГО

У статті розглядається наукова діяльність відомого українського дослідника у галузі ботаніки, фізіології рослин, мікробіології, екології та ґрунтознавства, академіка М.Г. Холодного; а саме створення та розвиток гормональної теорії тропізмів.

Ім’я видатного вітчизняного вченого-природодослідника, науковця, експериментатора, педагога та організатора М.Г. Холодного є відомим не лише в Україні, а й поза її межами. Його наукові, педагогічні та організаційні здобутки є важливою складовою проведення і реформування освіти та втілення наукових здобутків і надбань в незалежній Україні.

Ще в ранні гімназичні роки у Миколи Григоровича пробудилась любов до природи, до спостережень за її сезонними змінами, хоча спрямованість учбових програм та інші особливості Новочеркаської гімназії мало сприяли цьому. Проте і в цих умовах не згасла, а зміцніла природна тяга Миколи Григоровича до природознавства. У вільний час його тягло на природу чи в кабінет природознавства, який зберігся у гімназії з попередніх часів, де він милувався колекціями, особливо чучелами тропічних птахів.

Інтерес до природознавства спочатку викликав у Миколи Григоровича бажання залишити гімназію і продовжити навчання в реальному училищі. Проте це закрило б йому шлях до університетської освіти. Тому він обрав інший шлях – самостійне вивчення природознавства у вільний від занять час, що зумовлювало значне додаткове учбове навантаження.

У гімназичні роки Микола Григорович наполегливо і систематично самостійно поповнював свої знання в галузі природознавства, читав багато книжок з зоології, геології, астрономії, журнал «Природа і люди» і додатки до нього, а також науково-популярні брошури з різних питань природознавства. При цьому він детально конспектував прочитане.

Таким чином, у роки навчання в старій класичній гімназії юний Микола Григорович Холодний самостійно оволодівав основами природничих наук і виявив при цьому велику допитливість розуму, спостережливість, працьовитість, схильність до моделювання – якості, вкрай необхідні природодослідникy.

Новочеркаську гуманітарну гімназію Микола Григорович закінчив у 1900 р. з золотою медаллю і в цьому ж році вступив до Київського університету (тоді Університет св. Володимира), з яким потім було пов’язано більш ніж 40 років його життя.

Велику роль у формуванні в М.Г. Холодного стійкого і глибокого інтересу до природничих наук, перш за все до ботаніки, відіграли лекції всесвітньо відомого вченого-цитоембріолога С.Г. Навашина, професора Київського університету св. Володимира. На ІІІ курсі університету Микола Григорович мав вирішити питання про вибір вузької ботанічної спеціальності. Свій вибір він зупинив на фізіології рослин.

Наукову роботу в галузі фізіології рослин М.Г. Холодний розпочав ще в студентські роки. Тематичною

магістерської роботи (1918) став фізіологічний напрям. У ній вчений висловив припущення, що меристемні клітини кореневої верхівки можуть відігравати роль органа внутрішньої секреції. Гормональні речовини, припускав він, мають здатність зменшувати в'язкість протоплазми в клітинах зони росту, сприяючи перегрупуванню в них крупніших колоїдних часточок, що несуть електричні заряди. Полегшуючи перегрупування таких часточок, гормони сприяють здійсненню ростової реакції кореня на дію сили тяжіння. Перші експериментальні дослідження в цьому плані М.Г. Холодний зміг розпочати лише влітку 1924р.

Значна частина фітогормональних досліджень була проведена М.Г. Холодним на Старосільській біологічній станції. Майже одночасно і незалежно від М.Г. Холодного аналогічні ідеї були висловлені і обґрунтовані експериментальними даними голландським фіто фізіологом Ф. Вентом (1928р.).

У «Спогадах…» Микола Григорович зазначає, що вже в кінці літа 1924р. у нього цілком сформувались нові уявлення про природу і механізм орієнтованих рухів органів рослин, пізніше сформульовані ним у вигляді гормональної теорії тропізмів. Однак, виявляючи обережність, він не поспішав публікувати свої ідеї, продовжував експерименти. Лише впевнившись у правильності своїх висновків, М.Г. Холодний вперше виклав гормональну теорію тропізмів у працях 1926 і 1927рр.

Про роль гормонів у тропізмах М.Г. Холодний опублікував близько 40 праць. Сюди ввійшли публікації його власних досліджень в цьому напрямку, статті про значення ідей Ч. Дарвіна в розвитку теорії тропізмів, узагальнюючі статті, в яких висвітлювались основні етапи розвитку гормональної теорії тропізмів, а також статті полемічного характеру. Гормональна теорія тропізмів Холодного-Вента швидко набула визнання серед фізіологів, її експериментальні основи і теоретичні висновки перестали критикуватись.

Отже, всередині 30-х років ХХст. гормональна теорія тропізмів стала загальновизнаною. У наукових доповідях та публікаціях того часу М.Г. Холодний викладав гормональну теорію тропізмів в її завершеному вигляді, зосереджуючи при цьому увагу на основних експериментальних фактах, що лягли в основу цієї теорії.

Протягом багатьох років М.Г. Холодний підсумовував власні дослідження в галузі гормонів рослин і узагальнював літературу з основних питань цього нового розділу фізіології рослин. В результаті було написано монографію «Фитогормоны» (1939р.).

Друге видання праці «Фитогормоны» учений підготував у 1947р. для видавництва Академії наук СРСР, але монографія була опублікована лише у 1956р. у другому томі вибраних творів М.Г. Холодного (у видавництві АН УРСР).

М.Г. Холодний постає перед нами як творець гормональної теорії тропізмів, як фундатор і головний натхненних фітогормональних досліджень в Україні, як вчений зі світовим ім'ям, що збагатив вчення про фітогормони і висвітлив його в славнозвісній монографії «Фитогормоны».

Література:

1. Манойленко К.В. Очерки из истории изучения фитогормонов в отечественной науке / Манойленко К.В. – Л.: Наука, 1969. – 274 с.
2. Поруцкий Г.В. Николай Григорьевич Холодный / Поруцкий Г.В. – М.: Наука, 1967. – 214 с.
3. Ситник К.М. Життя і діяльність Миколи Григоровича Холодного – одного з засновників Інституту ботаніки АН УРСР / К.М. Ситник, І.П. Білокінь. – Укр. Ботан.журнал. – 1971. – 28. – №5. – С. 566-576.
4. Холодний М.Г. Гормони росту й тропізми в рослин / Холодний М.Г. – Зап. Київ. ін-ту нар. освіти. – 1927. – 2. – С. 69-88.
5. Холодний М.Г. Фитогормоны: Очерки по физиологии гормональных явлений в растительном организме / Холодний М.Г. – Киев: Изд-во АН УССР. – 1939. – 265 с.
6. Холодний М.Г. Розвиток фізіології рослин на Україні за 30 років (1917-1947) / Холодний М.Г. – Ботан. журн. АН УРСР. – 1947. – 4. – № 3/4. – С. 18-26.

Світлана Зеленцова
(Луганськ)

ЛИСТИ З ВИМАГАННЯМ ГРОШЕЙ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ АНАРХІСТСЬКИХ ГРУП В УКРАЇНІ 1903-1914 РР.

Діяльність анархістських груп різних напрямків на початку ХХ ст. була бурхлива. Наслідком її стала велика кількість джерел різного походження, в яких були відображені важливі історичні свідчення, що дозволяють вивчити історію анархізму. Одним з найважливіших аспектів у дослідженні діяльності анархістських груп є тактичні засоби боротьби обрані групами, які відрізнялися крайнім радикалізмом у поглядах та у тактиці задля досягнення головної мети – руйнування держави та всього, що обмежувало людину. Відповідно, тактичними прийомами було обрано: терор (економічний та політичний), експропріацію, революцію. Використання експропріації передбачало не тільки пограбування крамниць, поштових відділень, кас, але і вимагання грошей для потреб партії. Зрозуміло, що цей факт породив своєрідний характер такого історичного джерела, як листи анархістів з вимогою грошей.

За зовнішніми ознаками цей документ мав вигляд листа, надрукованого на друкарській машинці або написаного від руки. У кінці вказувалася група, якій належав лист, місце та дата. Як правило, подібні документи були написані на папері низької якості, що говорило про брак коштів у групи.

Аналіз джерел дає змогу встановити міста України, де діяли анархісти, особи, у яких вимагалися гроші та анархістські напрямки, які використовували такого роду експропріації. Листи мають цінність для дослідників, бо дозволяють більш точно встановити географію розповсюдження анархістських груп. Такі листи розповсюджувалися Полтавською [1], Гомельською [2], Київською [3], Миколаївською [4], Одеською («Чорний ворон») [5] групами анархістів-комуністів. Більшість документів датована 1908 р. Це вказує на той факт, що ідейні групи анархістів поступово зникають, або перетворюються на бандитські угрупування головна мета яких полягала тільки в отриманні легких грошей. Здебільшого вони лише прикривалися ім'ям анархістів, а це, в свою чергу, становило величезну проблему для всього анархізму.

Аналіз документів дозволяє констатувати, що гроші вимагалися, як правило, у купців та власників дрібних підприємств, які не могли забезпечити собі охорону. Наприклад, лист так званої Південно-західної групи анархістів у Києві [6], про існування якої в інших джерелах немає згадки, складався з двох частин: 1) постанова – в якій указувалося, скільки, як і кому віддати гроші і навіть обіцялося видати квитанцію; 2) застереження – погрози, у разі не виконання вимог [7]. У листі міститься інформація про «Бойовий летучий загін» анархістської групи, який виконував карні функції. Завершується документ підписом, указано місто та рік видання. Зазначимо, що в Центральному державному історичному архіві у м. Києві зберігається шість листів за підписом цієї групи.

Можна сказати, що багато джерел з історії анархістського руху в Україні 1903-1914 рр. мали загальноросійський характер, а тому дуже важко дослідити особливості їх діяльності саме в Україні. Листи з вимогою грошей є документами, які дають змогу визначити міста та роки діяльності анархістів, методи боротьби такі як експропріація, особливості виродження груп та самого анархізму у кримінальні елементи суспільства, ще раз підтвердити, що експропріація та терор як засоби боротьби становили один з факторів, що призвів до занепаду діяльності анархістів на території України.

Література:

1. Центральний державний історичний архів у місті Києві (далі ЦДІАК). – Ф. 321. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 1-262.
2. ЦДІАК. – Ф. 318. – Оп. 1. – Спр. 1667. – Арк. 1-36.
3. ЦДІАК. – Ф. 276. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 1-70.
4. Анархисты: док. и материалы, 1883-1935 гг.: в 2 т. / сост. В.В. Кривенький; под ред. В.В. Шелохаева. – М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭП), 1998. – Т. 1: 1883-1916 гг. – С. 181.
5. Там само.
6. ЦДІАК. – Ф. 276. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 1-70.
7. Там само.

Оксана Кузюк
(Київ)

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ВИВЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО КІНЕМАТОГРАФА В УСРР – УРСР В 1930 – ТІ РР.

Дослідження українського кінематографа 1930-х років потребує використання широкого кола історичних джерел. Серед них варто виокремити кілька груп документів, в першу чергу, це неопубліковані архівні матеріали та документи, опубліковані джерела, матеріали періодичної преси та спеціалізованих видань, мемуари учасників кінопроцесу. Залучення різноманітних за характером джерел дає можливість цілісно дослідити особливості державної політики в УСРР – УРСР щодо кіно в 1930 – ті рр. Зазначимо, що чи не найскладнішим завданням виявися не пошук документів, які характеризують вітчизняний кінематограф в зазначений період, а власне відокремлення з великого масиву матеріалів тих, що уможливлюють аналіз явища вцілому.

Оскільки, всі сфери життя в радянській Україні піддавались тотальному контролю, кіно не було виключенням, з боку партійних органів, то цілком зрозумілим і виправданим є залучення матеріалів ЦК КП (б) У. Ці документи зберігаються у Центральному державному архіві громадських об'єднань України і групуються у фонді 1 «ЦК КП (б) У». Найбільш інформативними стали матеріали, що містяться в 20 описі (документи відділів ЦК). Серед них: переписка з союзними органами щодо питання відстоювання окремішності розвитку української кінематографії; звіти Всеукраїнського кінофотоуправління (ВУФКУ), «Українфільму»; документи про стан виконання різних партійних директив, зокрема, щодо кінофікації та будівництва кінотеатрів у сільській місцевості та багато інших. Матеріали архіву дали змогу простежити динаміку згортання автономії республіканського кіноуправління.

Також у цьому архіві містить спеціальний фонд (Ф. 263) переданий із ДА СБ України. В ньому є

інформація про О.Довженка та інших українських кінематографістів.

У фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України зберігаються документи Народного комісаріату освіти (НКО) (Ф.166), Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВК) (Ф 1., Оп. 6. Центральна комісія кінофікації УРСР), ВУФКУ при НКО (Ф. 1238). У справах представлені переважно документи діловодства, переписка між різними організаціями, а також статути ВУФКУ, ТДРК та ін. На жаль, документи після 1933 р. не збереглися. Дослідженні матеріали дозволяють вивчити особливості функціонування кіносистеми, з'ясувати проблеми управління та маловідомі факти.

Важливим джерелом для вивчення вітчизняного кінематографа передвоєнного десятиліття є матеріали, що знаходяться в Центральному державному архіві – музеї літератури і мистецтва України. Величезне різноманіття, що зберігається в архіві, допомагає краще вивчити життєписи українських режисерів, акторів, сценаристів. Також в архіві знаходяться документи про роботу київської кіностудії (Ф.670). Але матеріалів збереглось не багато, особливо за довоєнний період. Значний інтерес становлять бухгалтерські документи кінофабрики. Фонд 442, присвячений Івану Кавалерідзе, і складається з двох описів. В ньому містяться автобіографія, фотографії, статті самого Івана Петровича, а також опубліковані статті про нього в різний час.

Також значний пласт документів знаходяться в Центральному державному кінофотофоноархіві України імені Г.С. Пшеничного. Документи, які тут зберігаються, можна віднести до особливого різновиду джерел. Нами було переглянуто «Кіножурнали», та документальні фільми, які збереглися у фондах архіву, створені у 1930 – х рр. Окрім матеріалів ЦДАКФД ім. С.Г. Пшеничного важливим джерелом є художні фільми 1930 – х рр. В комплексі, використання аудіо – візуальних джерел, дає можливість скласти уявлення про їх особливості, а також відчути враження, які отримував кіноглядач 30 – х рр. Перегляд уможливлює занурення «всередину» епохи. Завдяки фільмам, знятим у 1930 – ті рр., пізнаємо час, державу, людей, соціальні і політичні особливості історії.

Матеріали, які зберігаються в регіональних архівах, зокрема Одеської, Дніпропетровської областей та АР Крим, дозволили прослідкувати «спадковість» у виконанні рішень на місцевому рівні, а також відзначити певні тенденції у регіональному розвитку кінематографа.

Серед архівів матеріали яких, залучено до нашого дослідження окрім вітчизняних є і архіви Російської Федерації. Характер взаємовідносин республіканських і всесоюзних органів управління кіно зумовив той факт, що значний масив документів зберігається саме в Москві. Російський державний архів соціально – політичної історії (РДАСПІ) дозволяє вивчити вплив на кіно перших осіб СРСР Й.Сталіна (Ф. 558) та В. Молотова (Ф. 82), А. Жданова (Ф. 77). Серед документів Російського державного архіву літератури (РДАЛІ) найбільш цінними для дослідження українського радянського кіно 1930 – х рр. є матеріали із фондів «Совкіно» (Ф. 2496), «Союзкіно» (Ф. 2497.) Головмистецтва (Ф. 645). Матеріали з цих архівів ілюструють особливості взаємовідносин центральних органів управління кіно з українськими республіканськими, характеризують ставлення до українського кіно та його значення у всесоюзному масштабі.

Важливим джерелом вивчення стали опубліковані матеріали. Збірники, які було видано за радянських часів, містять партійні та урядові директиви та інші офіційні документи, дозволили вивчити основні напрямки державного керівництва кіно галуззю [4]. Значний матеріал, що характеризує значення кіно в СРСР, міститься в опублікованих виступах керівників держави [2, 6]. Новітні збірки документів, презентують мало відомі документи, які раніше не були залучені до наукового обігу [1, 3, 5]. Крім цього досить багато публікації в періодиці, що мають характер розвідок з архівними матеріалами. Опубліковані державні бюджети УСРР – УРСР 1930 – х рр. стали важливим джерелом для вивчення особливостей державного фінансування кіногалузі, а також зміни пріоритетів у її розвитку.

Друковані матеріали, різноманітні брошури, кіноафіші дозволяють зрозуміти ставлення сучасників до подій у кіножитті України у 1930 – ті рр. В брошурі «Делегату першого районного кінофестивалю молоді золотої промисловості» вміщено анотації до фільмів, що входили в програму фестивалю, а саме «Покоління переможців», «Ми з Кронштадта», «Цирк», в кінці містяться сторінки для відгуків по кожному фільму.

Цінним джерелом для вивчення історії кінематографа є дослідження матеріалів періодичних видань, а також публікації у спеціалізованій періодиці. У липні 1935 р. вийшов перший номер українського журналу «Радянське кіно» - органу ГУКФ при РНК УСРР. Значний масив інформації нам дає преса. Часто передовиці газети «Правда» ставали «офіційними директивами». Критика або схвалення цією газетою були чітким сигналом для критиків, пропагандистів і решти радянської преси. Така ситуація відбулася з тавруванням О.Довженка, І. Кавалерідзе після публікацій критичних рецензій їх фільмів. В закордонній пресі, що видавалась діаспорою, міститься аналіз українських художніх фільмів, а також критика тоталітарного режиму та його згубного впливу на кіномистецтво.

Важливим джерелом є мемуари, спогади безпосередніх учасників подій[7,8]. Їх автори пишуть не просто про історичні події, факти, явища – вони пишуть про своє життя, про життя людей, яких добре знали. Час стирає більшість неприємних ситуацій, і люди, в переважній більшості, пишуть про свою молодість із щирим захопленням, переосмислюючи та оцінюючи події під зовсім іншим кутом зору. Тому використання цього виду джерел вимагає критичного аналізу та врахування особливостей їх походження.

Таким чином, було опрацьовано значний масив матеріалів та документів, в першу чергу, це архівні матеріали. Що дало нам змогу викристалізувати особливості взаємовідносин між всесоюзним та республіканським керівництвом, з'ясувати, хто саме приймав рішення, а хто був їх виконавцем, прослідкувати динаміку посилення контролю над кінематографією. Опубліковані документи в переважній більшості -

офіційні документи, що розкривають етапи перетворення українського кіно із автономної організації на цілком контрольовану Москвою структуру. Використання матеріалів спеціалізованої періодики дозволило зрозуміти процеси, що відбувались всередині кінематографічного цеху. Газети ж, в свою чергу, допомогли відобразити динаміку державної та суспільної реакції на кінематографічний процес. Завдяки джерелам, стає можливим вивчення і трагічних сторінок української історії, зокрема репресій, сфабрикованих судових процесів, тощо.

Коло джерел, залучене для вивчення, дозволяє цілісно вивчити державну політику в галузі кінематографа в радянській Україні в 1930 – ті рр.

Література:

1. Безручко О.В. Олександр Довженко: розсекречені документи спецслужб/ О.В. Безручко.- К.: Сучасний письменник, 2008. – 232 с.
2. Калінін М.І. Про виховання і освіту / М.І. Калінін. – К.: Мистецтво, 1983. – 303 с
3. Кремлёвский кинотеатр.1928-1953: Документы / гл. ред. К. Аймермахер – М.: РОССПЭН, 2005. – 1120 с.
4. Культурне будівництво в УРСР.1928 – червень 1941.Збірник документів і матеріалів./ В.М. Даниленко уп. – К.: Наук. думка, 1986. – 414 с.
5. Попик В.А. Під софітами спецслужб. Художньо – документальний збірник / В.А. Попик. – К.: Вид – во Європ. ун – ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 406 с.
6. Сталин И. Партия о кино. / Й. Сталин. – М.: Искусство, 1938. – 165 с.
7. Бодик Л. Джерела великого кіно. Спогади про О.П. Довженка. / Л. Бодик. – К.: Радянський письменник, 1965. – 160 с.
8. Довженко О.П. Твори: В 5 – томах. – К.: Дніпро, 1983 -1985.

Науковий керівник: к. і. н., доцент Петасюк О.І.

Ганна Красніцька
(Вінниця)

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ДІЛОВОДСТВА В УКРАЇНІ

Керування документаційними процесами – є однією з актуальних тем організації праці. Об'єктом дослідження даної статті є історія розвитку діловодства, де послідовно розкриваються його основні етапи від виникнення справочинства до проблем сучасного діловодства в Україні.

За тлумаченням "Оксфордського словника" "документ" – це текст чи зображення, що має інформаційне значення. В перекладі з латинської мови "документ" – це доказ, підтвердження якогось факту, що мав місце раніше чи має на даний час. Очевидно, що документ виник майже одночасно з появою писемності [3; с. 59].

Сучасний документ, звичайно, відрізняється від документів стародавніх епох своєю стилістикою, способом написання, технікою та матеріалом виготовлення [1; с. 170].

З далеких часів дійшли до нас різновиди документів, за допомогою яких ми пізнаємо історію своєї країни.

Необхідність у складанні документів виникає одночасно з появою писемності. Саме нагальна потреба в укладенні різноманітних документів (угод, договорів, тестаментів) і викликає появу писемності як засобу фіксації і збереження державної і приватної документації.

В умовах формування класового суспільства виникла потреба у складанні заповітів, записах боргів, укладанні торговельних купецьких контрактів, у написах на речах про їхнє призначення, приналежність. Важливими документами тогочасної епохи були княжі устави і "уроки", а також церковні устави. Княжі устави спрямовувалися на доповнення або зміну внутрішніх державних норм і порядків. Під уроками розуміють постанови князів переважно фінансового характеру: про податки, данину на користь князя, судові поплатки. Церковні устави мали на меті впорядкувати правове становище церкви в державі, церковні суди, забезпечити церкву матеріально [8; с. 120].

На території західних слов'янських земель (у Чехії та Польщі) актові книги як особлива форма ведення діловодства виникли у XIII сторіччі. На західноукраїнських землях, як зазначали у своїх працях видатні українські історики О.І.Левицький і В.О. Романовський, актові книги з'явились у II половині XIV сторіччя.

Я.Р.Даткевич вважає, що вивчаючи проблему генезису цієї форми діловодства, не можна ігнорувати наявність актових книг в італійських, західнонімецьких центрах, як можливих шляхах їх проникненню в Україну.

Діяльність канцелярії, роботу окремих службовців зі створення офіційних текстів добре видно з елементів створюваних документів. Так, на кожному документі, що надходив до приказу, ставили дату оформлення.

Писали на вузеньких (15-17 см) смужках паперу, які за необхідності склеювали. Зворотний бік залишали чистим [8; с. 148].

Діловодство в установах до XVIII ст. велось згідно з канцелярськими традиціями і законодавством не

регулювалося.

Документування в цих умовах неминуче повинне було перетворитися на систему, яка в окремих випадках будувалася вже не лише на традиціях, а і вказівках закону. Усередині наказів продовжується подальша диференціація функцій, створюється бюрократія служивого. В результаті розширення об'єму документування і листування при виробництві справ в наказах складається наказове діловодство як система документування діяльності наказів. У цій системі видне місце займає і листування.

Застарілу систему приказів у 1717-1718 рр. змінили 12 колегій, кожна з яких відала певною галуззю чи сферою управління і підпорядковувалася Сенату. Згодом 13-ю колегією став Синод, що відав церковними справами. Остаточно структуру колегій визначив підписаний 1720 року "Генеральний регламент" державних колегій, що заклав засади організації діловодства в державних установах.

У "Генеральному регламенті" докладно розкрито функції кожного підрозділу колегії. Найважливіші документи складав секретар, інші, за вказівкою секретаря, - канцеляристи. Частину документів писали за "генеральним формуляром", тобто за обов'язковими формами.

Законодавчі та розпорядчі акти державної влади оформляли указами, регламентами, інструкціями, протоколами. До 1775 року важливу роль у житті українського народу відігравала Запорізька Січ.

Багато уваги цілісності діловодства і звітності приділяв один з видатних державних діячів того часу М.М.Сперанський. Його праці зробили великий внесок у те, що ми нині називаємо уніфікацією документів.

15 березня 1917 року Тимчасовий уряд прийняв постанову "Про вдосконалення форм офіційних відносин та паперів". Мовний ритуал у практиці складання ділових документів залишався [7; с. 90].

Сучасне діловодство – система життєво-важливих дій організації, пов'язаних, в першу чергу з діловою документацією, яка необхідна для функціонування сучасних закладів різних форм власності і засобів, які забезпечують її надійність в різних формах ділового спілкування, що мають документальне відображення [4; с. 46].

Таким чином, історія розвитку діловодства послідовно відкриває основні етапи від виникнення справочинства в Київській Русі і до проблем сучасного діловодства в Україні.

Література:

1. Блощинська В.А. Сучасне діловедення. Навч. посіб. – Ів.-Франкіськ. Інст. менедж. та економіки, 2010. – 270 с.
2. Головач А.С. Оформлення документів. – К.; Донецьк: Вища школа, 2009. – 352.
3. Діденко А.Н. Сучасне діловодство. – К.: Вища школа, 2009. – 157 с.
4. Документи і діловодство: Довідковий посібник. – М.: Економіка, 2008. – 245 с.
5. Губенко Л.Г., Нємцов В.Д. Ділові папери в менеджменті: Навч. посібник. – К.: ТОВ "УВПК "ЕксОб", 2009. – 272 с.
6. Кірочок О.Г. Правила складання та оформлення організаційно-розпорядчих документів. – Рівне.: "БМ-ТУР", 199.- 532 с.
7. Кірочок О.Г., Корбутяк В.І. Документування у менеджменті: Підручник. – Київ: Центр навч.л-ри, 2009. – 216 с.
8. Палеха Ю.І. Документаційне забезпечення управління: Підручник. – К.: МАУП, 1997. – 344 с.
9. Фельзер А.Д., Миссерман М.А. Делопроизводство: Справочное пособие. – К.: Вища школа, 2008 – 558 с.

Оксана Тарапон
(Переяслав-Хмельницький)

ЛЬВІВСЬКА ГАЗЕТА «ДІЛО» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ НАСЕЛЕННЯ УСРР В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ МАСОВОГО ТЕРОРУ (1929-1930 РР.)

Преса має непересічне значення для вивчення різних аспектів історії повсякденності, оскільки саме засоби масової інформації є засобом швидкого реагування на щоденні події політичного, суспільно-економічного, культурного життя. В умовах утвердження тоталітаризму, розгортання масових політичних репресій, переслідування інакомислення кінця 20-х рр. XX ст. радянська періодика ставала все більш ідеологізованою і закритою для обговорення актуальних проблем щоденного існування громадян. Ціла низка проблем потрапляє під цензурну заборону. Навіть пересічні повсякденні події висвітлюються крізь призму партійних настанов, набувають ідейного трактування. Тому важливого значення при вивченні історії повсякденного життя Радянської України означеного періоду набувають періодичні видання, що виходили за межами УСРР, зокрема, на західноукраїнських землях.

У такій постановці проблема ще не знайшла свого наукового висвітлення, а тому у даній публікації зроблено спробу проаналізувати, які аспекти життя радянських громадян України кінця 1920-х рр. висвітлювала львівська газета «Діло», наскільки її публікації є інформативними у руслі вивчення історії повсякденності.

Газета «Діло», започаткована у Львові течією народників 1880 р., виходила до 1939 р., коли Галичина була включена до складу УРСР. На кінець 1920-х рр. – це щоденна газета високого професійного рівня, що висвітлювала поточні питання розвитку Галичини, містила огляд основних світових подій, рубрику культурного життя, рекламну інформацію. Окреме місце у періодичному виданні відводилося інформації з Радянського Союзу і України у його складі – Великої України, як говорилося у матеріалах публікацій.

Крім матеріалів власних кореспондентів про події в СРСР та Україні, повідомлень інформаційних агентств, значна частина інформації бралася із офіційних радянських періодичних видань, таких як «Комуніст», «Известия», «Правда» та інші. Часом до останніх даються окремі коментарі, але частіше подається суха інформація, котра говорить сама за себе – політичні процеси, розстріли, переслідування громадян в радянській Україні. Матеріал із радянської преси підбирався таким чином, щоб показати підневільне становище українського населення, позбавленого елементарних прав не лише політичної, але й економічної, релігійної та взагалі людської свободи.

1929 р. в радянській державі став переломним. Ним позначено початок суцільної колективізації та розгортання масового терору проти різних верств українського суспільства. Повсякденне життя українського населення позначене постійними арештами, розгортанням політичних процесів над громадянами, у які втягуються широкі маси, розстрілами невинних людей – представників різних суспільних категорій.

Газета «Діло» особливо велику увагу приділяє здійсненню репресій в Україні та СРСР. «Червоному терору» та протестам проти нього західноукраїнського суспільства та української діаспори присвячено окрему рубрику. Вона стає практично постійною, майже кожен номер газети подає інформацію про розправи комуністичної влади на мирним населенням. У січні 1930 р. «Діло» повідомляло про великий французько-російський мітинг у Парижі на знак протесту проти терору в СРСР. Виступаючі документально показали, що «СРСР щоденно заливається кров'ю розстріляних і катованих горожан та що в СРСР робітники і селяни живуть під більшим гнітом як за царя» [10].

У 1929 р. в Україні почалися масові арешти у зв'язку з проведенням фальсифікованої судової справи Спілки Визволення України. На лаві підсудних опинилися представники старої генерації української інтелігенції. Крім того, за даними історика Юрія Шаповала, під час та після процесу СВУ було заарештовано, знищено чи заслано понад 30 тисяч осіб [14, с. 94]. Атмосфера страху, взаємних підозр і недовіри стають повсякденним явищем в житті громадян радянської України. Преса Львова відзначала, зокрема, прагнення радянської влади реабілітувати себе „в очах голодної та обдертої маси", переклавши всю вину за свої соціально-економічні прорахунки на „націоналістичних шкідників" [11].

Як свідчить «Діло», західноукраїнська і світова громадськість були добре поінформовані про методи інсценізації судових справ у СРСР, про здійснення фізичного і морального тиску на звинувачених, про правову безправність громадян, що потрапляли під слідство. На зборах Українських письменників і журналістів у Празі зазначалося, що в радянській Україні «нищиться не лише свобода слова і друку, свобода совісті, свобода особи – ці елементарні вимоги людського життя, але, навіть свобода думання…» [8]. Лише за січень 1930 р., окрім різнопланових матеріалів про знущання над інтелігенцією і селянством, наростання антирадянських виступів на Україні, газета «Діло» вмістила 15 відозв-протестів різних громадських установ, спілок, товариств, окремих діячів, рішення спеціально скликаних зборів проти червоного терору на Великій Україні. У подальшому повідомляється про десятки прийнятих резолюцій на захист українського населення, що потерпало від масового радянського беззаконня [7].

Із чітких, лаконічних повідомлень газети «Діло» вимальовується картина трагічного становища як міського, так і сільського населення УСРР кінця 1920-х рр. Тут друкується інформація про тяжке матеріальне становище робітничого класу України, як основи антибільшовицьких настроїв серед робітників. Зокрема, кінець 1929 р. приніс погіршення харчового становища на Донеччині, припинився продаж цукру та м'яса кооперативами, за продуктами першої необхідності (молоко, бараболя) необхідно вистоювати по 5-9 годин черги [13]. Робляться логічні підсумки радянської соціально-економічної політики: «... радянська влада, почуваючи свої дальші невдачі, намагається терором скріпити свої позиції. По цілій Україні прокотилась нова хвиля арештів і трусів. Усім арештованим більшовики закидають приналежність до українських самостійницьких організацій. У вінницькім, черкаськім і роменськім округах арештовано 300 учителів і кооператорів та селян за поширювання антибільшовицьких українських відозв. Всіх арештованих висилають на Соловецькі острови» [3].

Невідрадне існування, безвихідь штовхали на антирадянські виступи не лише селян, до переслідувань представників радянського активу вдаються і робітники. Частішають випадки побиття та вбивства комуністів і комсомольців у різних населених пунктах України [9]. Проводяться судові розправи над робітниками і селянами за прояви саботажу, «глитайства», підтримку церкви, розправи над представниками партії тощо [1]. За повідомленням преси, зміцнювалися антирадянські позиції серед робітників радянських фабрик, серед червоноармійців, у зв'язку з чим політичне управління посилювало цензуру і арешти невдоволених [2].

Про трагічна картину становища навіть комсомольсько-партійного складу свідчить інформація про «епідемію самовбивств» у СРСР. 1929 р. самогубством закінчило життя понад 200 комсомольців, причиною цього визначена нужда та зневіра в комуністичних ідеалах [5]. Робота партійців ставала небезпечною із-за поширення погроз, можливих розправ доведеного до відчаю населення.

Ще однією важливою темою у інформаційному блоці газети «Діло» була антирелігійна боротьба радянської влади, котра набувала тотально-руйнівного характеру і позбавляла релігійну частину населення елементарної свободи віросповідання. З приводу проекту розпорядження про конфіскацію церковних дзвонів, котрі, за підрахунками радянських органів, мали принести більшовицькій владі 30 мільйонів крб., газета «Діло» 7 січня 1930 р. писала: «Якщо цей розпорядок ради народніх комісарів СРСР буде справді реалізований, то можна уявити собі, яку реакцію викличе він серед віруючих християн» [4]. Крім масового закриття та руйнування культових споруд, посилюються репресії проти священнослужителів та осіб, котрі ставали на захист церкви. Так, вже 24 січня вміщено повідомлення про розстріл у м. Миколаєві священика і селян, котрі не давали забрати дзвони [6]. Під час різдвяних свят радянська влада зміцнила переслідування автокефальної церкви, арештувавши єпископа і 30 священиків [12].

Таким чином, масові арешти у кінці 20-х рр. XX ст. стають буденним явищем у житті населення України. Так, лише в грудні, за повідомленням газети «Діло», на радянській Україні було заарештовано 2000 осіб, з них 200 – у м. Києві [12]. Почалися політичні репресії та розстріли колишніх отаманів та учасників повстанського руху доби національно-визвольних змагань [6].

Таким чином, львівська газета «Діло» є важливим джерелом вивчення політичного та суспільного життя радянської України кінця 1920-х рр., що дозволяє скласти об'єктивну картину повсякденного існування населення періоду початку масових політичних репресій.

Література:

1. Боротьба з «глитаями» на Україні. Засуди на довголітню тюрму і розстріли українських селян // Діло. – 1930. – 19 січ. – С.3-4.
2. Із життя в СРСР // Діло. – 1930. – 22 січ. – С.4.
3. Масові арештування на Рад. Україні // Діло. – 1930. – 18 січ.
4. Новинки // Діло. – 1930. – 7 січ. – С.6.
5. Новинки // Діло. – 1930. – 29 січ. – С.2.
6. Нові жнива ДПУ на Радянській Україні // Діло. – 1930. – 24 січ. – С.2.
7. Протести українського громадянства в краю й на еміграції //Діло. –1930. – 1 лют.
8. Протест товариства Українських письменників і журналістів у Празі // Діло. – 1930. –7 берез.
9. Проти більшовицький рух у СРСР // Діло. – 1930. – 18 січ. – С.1.
10. Проти більшовицької тиранії // Діло. – 1930. – 4 січ.
11. Суд над репрезентантами ідеї національного визволення //Діло. – 15 березня 1930 р.
12. Терор на Радянській Україні // Діло. – 1930. – 12 січ. – С.3.
13. Тяжке положення в Донецькім басейні // Діло. – 1930. – 1 січ.
14. Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні) / Юрій Шаповал. – К ., 1994.

Ярослав Потапенко
(Переяслав-Хмельницький)

АНАЛІТИКА ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ІСТОРІОПИСАННЯ

Вирішення цілого ряду актуальних проблем сьогодення є неможливим без звернення до тілесної сутності людини, котра піддається в умовах інформаційного суспільства все більшій маніпуляції, зазнає руйнівних впливів через посилення «віртуалізації» життя, забруднення довкілля, агресивне вторгнення новітніх технологій, зростання бідності, тероризму, руйнування усталених традицій життєдіяльності. Вище означені чинники і вмотивовують актуальність обраної для дослідження теми.

Розгляд «історії тіла» в історіографії XX-початку XXI ст. до сьогодні не став темою спеціальних студій. Частково ця проблема зачіпається в роботах Н. Бугуєвої, В. Подороги, С. Сланічки, А. Соколова, К. Балерино, Ж. Ле Гоффа, М. Дженнера, Р. Портера, К. Робенсона, Б. Тернера, М. Хепворта, М. Фехера, проте комплексний систематичний аналіз відсутній. Вивчення тілесних практик в історичному і культурологічному контекстах реалізується, здебільшого, у царині міждисциплінарних студій, «на стиках» з етнографією, соціологією, історією мистецтва, антропологією, філософією, політекономією тощо. Так, С. Сланічка пов'язує появу історії тіла як нового перспективного напрямку історіографії з роботою російського літературознавця М. Бахтіна [3, с. 167], в якій досліджувалися тілесні форми вираження народної карнавальної культури в середньовічній Європі.

Важливим кроком до усвідомлення потенціалу вивчення історії тіла стала робота М. Мосса 1934 р. «Техніки тіла», де стверджувалося: тіло є першим, природним інструментом людини; форми руху і діяльності тіла детерміновані культурою, статтю, нацією, поколінням – але в жодному разі не є запрограмовані біологічно. Ідеї М. Мосса дали потужний імпульс дослідженням Р. Брауна, Н. Еліаса та Ж.-К. Шмітта[3, с. 169].

Розвиток історичної антропології також стимулював вивчення тілесності як соціокультурного феномену, осердя культових ритуалів і міфів, об'єкту табуювання й семіотичного маркування, колективної системи символів і комунікації. Певного імпульсу історії тіла надав «візуальний поворот» в соціогуманітаристиці. За словами В. Беньяміна, «історія розпадається не на розповіді, а на образи», – а саме образи зі сфери тілесності є найархаїчнішими та найстійкішими в мисленні як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. «Візуальні дослідження», сконцентровані на артефактах масової культури, включають аналіз неєвропейських культурних практик бачення, технологій і конвенцій візуальної репрезентації та художньої образності. Оскільки окреслений підхід протистоїть уявленням про західну культуру як таку, що базується на пріоритетній значимості письмових текстів і «логоцентричному дискурсі метафізики» (вислів в. Дж. Мітчелл), – маємо всі підстави стверджувати: «візуалізація» історичного дискурсу актуалізувала студії в галузі тілесних практик і репрезентацій як наймісткішого джерела візуальних образів (до того ж джерела потенційно невичерпного).

Історія повсякденності привернула особливу увагу до таких явищ побуту і дозвілля як хвороби, їжа, напої, одяг, сексуальні практики, уявлення про благополуччя – явищ, прямо пов'язаних з тілесними аспектами людського буття. В роботі 1991 р. відомий англійський вчений Р. Портер висловив припущення, що майбутня ґенеза історії тіла включатиме вивчення наступних компонентів знання: релігійна та філософська література, присвячена питанням тілесності; гендерні аспекти тілесності; мовні та візуальні метафори тіла; уявлення людей про власне тіло; стратегії й дискурси влади стосовно тіла; аспекти повсякденного буття, пов'язані з тілесністю; юридичні та педагогічні засоби впливу на тіло та контролю над ним [2, с. 310-315]. Нині можемо з упевненістю констатувати, що всі прогнози Р. Портера здійснилися.

Під впливом праць М. Фуко стратегії соціалізації, маргіналізації, «соціальної стигматизації», дисциплінування стали об'єктом пильного інтересу фахівців зі сфер історичної психології, соціології, нової соціальної історії, постколоніальних, гендерних та феміністичних студій. Саме М. Фуко підняв теми, які посьогодні становлять основу історичних досліджень на Заході: хвороби, злочинність, сексуальність, історія родини, повсякденність, історія медицини й контрольно-репресивних установ, - в культурно-історичному вивченні усіх цих проблем, тіло стає все більше провідною категорією наукових студій [5, с. 204].

Гендерні підходи до вивчення історії в якості субдисципліни сформувався у кінці 1970-х – на початку 1980-х рр. у США та Західній Європі в межах нової соціальної історії під впливом «другої хвилі» феміністичного руху, гасел «сексуальної революції», активізації конткультурних та ліво-радикальних рухів, що закликали до кардинальних змін в соціально-політичній системі Заходу. «Жіноча тема» в історичній науці еволюціонувала паралельно з дослідженнями проявів і стратегій класового, расового, релігійного, національного пригнічення як інструменту імперіалістичного домінування. Сьогодні «історія жінок» – історія соціального жіночого досвіду – загальновизнаний академічний напрямок світової історіографії. Про це свідчить і видання фундаментальної шеститомної колективної монографії «Історія жінок на Заході» під редакцією таких всесвітньо відомих фахівців у галузі соціальної історії, як Н. Земон Девіс, Ж. Дюбі, М. Перро, А. Фарж [1, с. 275]. Проте на пострадянському просторі, на думку Н. Пушкарьової, гендерні дослідження в історії та етнології до сьогодні перебувають на маргінальних позиціях, успішно розвивається тільки описова «історія жінок», але в жодному разі не повноцінна гендерна історія.

Історія тіла відкриває нові теми та проблемні поля для досліджень, пропонує нові методи як похідні від методів психоаналізу, етнології, антропології, науки про засоби масової інформації. Серед базових підходів до тілесності в сучасній історичній науці виділяють наступні варіанти її осмислення:

- тіло як об'єкт соціалізації;
- тіло як засіб та об'єкт комунікації;
- тіло як предмет «медикалізації»(вивчення медичних уявлень про тіло та способи його лікування);
- тіло як метафора політичного ладу або світобудови в цілому;
- тіло як носій соціальних маркерів та уявлень [3, с. 169-170].

А. Соколов звертає увагу на ту обставину, що рецепція тіла як важливої комунікативної системи утвердилася лише у другій половині XIX ст. після «історіографічної революції» 1970-1980-х рр. Разом з тим, бачити в тілах тільки метафори, символи й об'єкти владних відносин означає ігнорувати роль безпосереднього життєвого досвіду людей [5, с. 203]. Російський вчений висловлює переконання, що велике значення для концептуалізації тілесності в історіографії відіграло звернення до вказаного феномену фахівців у галузі психології, соціології медицини, фемінізму, філологів та фольклористів, котрі вивчали тілесні метафори. «Лінгвістичний переворот» в історіописанні, започаткований Х. Уайтом, також надавав важливості метафорам тіла як ключовим тропам, без осмислення яких неможливо збагнути логіку автора історичного тексту або джерела [5, с. 204]. Обґрунтовуючи виключне значення уваги до тілесних аспектів історичного буття, А. Соколов у якості головних аргументів виділив наступні положення:

1. Уявлення про тіло обіймали важливе місце в народній культурі, допомагали «унаочнити» поділ на «своїх» і «чужих».

2. Дослідження офіційної пропаганди, що застосовувалася в різні часи для утвердження панівних ідеологій, неможливе без урахування метафоричного використання «риторики тіла» (тілесна символіка виконувала функцію ідеологічного обґрунтування необхідності «очищення» соціуму від зловорожої скверни).

3. Об'єктом вивчення історії в XX ст. дуже часто виступають дисциплінарні конструювання «слухняних тіл» і варіанти обґрунтування тези про т.зв. «біологічні особливості» «небезпечних інших» [5, с. 207].

Попри окремі доволі оптимістичні твердження, мусимо констатувати, що дослідження тілесності як соціокультурного феномену з позицій історичної науки все ще не набуло інституціонального оформлення й загальнотеоретичної категоризації базових концептів. Особливо складною в цьому плані є ситуація в історіографії на пострадянському просторі.

На нашу думку, ефективне вивчення історії тіла як базового онтологічного й екзистенційного феномену можливе лише у якості широкого міждисциплінарного синтезу з урахуванням теоретико-методологічних напрацювань соціальної і культурної антропології, історичної психології, соціології, компаративістики, постколоніального, гендерного та феміністичного підходів. В ситуації посилення тенденцій до «симулякризації» та «віртуалізації» соціокультурного простору інформаційно-глобалізованої цивілізації «поворот до тіла» міг би дати поштовх до окреслення концептуальних засад нової пост-постмодерністської парадигми опису реальності й осмислення минулого людської спільноти.

Література:

1. Ахмедшина Ф., Шнырова О., Школьников И. От «истории женщин» к «гендерной истории». Новая концепция гендерной истории. / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www.gender.univer.kharkov.ua/bibl-004.shtml.
2. Портер Р. Переосмислена історія тіла / Портер Р. // Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка. – К.: Ніка-Центр, 2004. – С. 285-317.
3. Сланичка С. История тела: новые направления исторических исследований / Сланичка С. // Ярославский педагогический вестник. – 2003. – №3. – С. 166-170.
4. Соколов А.Б. История тела: предпосылки становления нового направления в историографии / Соколов А.Б. // Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории. – М.: ИВН РАН. – 2009. – №26. – С. 190-211.
5. Соколов А.Б. Концепт «тело» в современных исторических исследованиях / Соколов А.Б. // Ярославский педагогический вестник. – 2009. – №3. – С. 202-207.

Марія Шпиталь
(Переяслав-Хмельницький)

АКАДЕМІК М.В.ПТУХА (1884 – 1961) ЯК ТИПОВИЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАУКОВИХ ОБШИРАХ (ДО 50-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ СМЕРТІ ВЧЕНОГО)

21 квітня 2011 р. відбувся вищий форум українських учених – загальні збори Національної академії наук України. А напередодні, 20 квітня, Президент НАН України академік Б.Є. Патон у зв'язку з цією подією мав бесіду з кореспондентом газети «День» [1]. З-поміж інших важливих сторін академічного життя Борис Євгенович, зокрема, звернув увагу на «значне зростання питомої ваги соціогуманітарних досліджень, започаткування або відродження таких наукових напрямів, як соціологія, демографія, політологія, розширення мережі наукових установ відповідного профілю. Все це сприяло розв'язанню назрілих проблем молодої незалежної держави»[1]. Водночас, зазначив Президент, «таке зростання багато в чому було можливе й завдяки збереженню здобутків і традицій наукових шкіл, які свого часу очолювали економісти М.В. Птуха і В.К. Воблий, сходознавець А.Ю. Кримський та інші відомі вчені» [1]. Президент особливо наголосив: «провідні наукові школи є найбільш характерною ознакою академічної науки. Це її основний здобуток і, водночас, той фундамент, виключно на якому вона може існувати. Підкреслюю це тому, що збереження і розвиток за будь-яких умов наукових шкіл було головним історичним завданням нашої академії, найпоширенішим пріоритетом в її діяльності. Це наш св'ятий обов'язок і нині» [1].

Звернімо увагу на той факт, що в розлогій публікації популярної газети Президент назвав ім'я академіка М.В. Птухи у числі лише п'ятьох славетних учених (крім М.В. Птухи, В.К. Воблого та А.Ю. Кримського, Борис Євгенович високо оцінив наукову діяльність академіків О.О. Богомольця та П.Г. Костюка). Це вияв довгоочікуваного справедливого пошанування світлої пам'яті видатного вченого статистика й демографа Михайла Васильовича Птухи на 50-му році від дня його смерті.

Пошануймо й ми це високе і благородне ім'я одного з корифеїв української економічної думки, вченого-подвижника з когорти інтелектуалів епохи Українського Наукового Ренесансу (20 роки XX століття), талантом яких було здобуто авангардні позиції на європейських наукових обширах.

Україна ніколи не замикалася у рамках національної самоізоляції, ніколи не відчувала потреби «прорубувати вікно» в Європу: її вікна й двері завжди були розчинені навстіж для науково-освітніх та культурно-мистецьких взаємовпливів. Це спостерігаємо і в часи княжі, і в пізніших століттях, коли інтелектуальні взаємовпливи вільно котилися в Україну й з України, збагачуючи скарбницю культури вселюдської.

Особистість академіка М.В. Птухи для нас, сучасників, дорога тим, що він явив світові справжній тип українського вченого: людини передового світогляду, гуманіста, патріота, жадібного й невситимого у пізнанні інших мов і культур. Як справедливо зазначала у передмові до «Вибраних праць»[3] (1971 р.) В.С. Стешенко (на той час кандидат, нині доктор економічних наук, професор, знаний в Україні демограф), «у теоретичних працях М.В. Птухи узагальнено й розвинуто не тільки вітчизняний досвід, а й досвід, нагромаджений за рубежем. Знання кількох іноземних мов, тривала праця у найбільших книгосховищах Європи, постійні наукові контакти з найвидатнішими демографами світу дозволили йому у багатьох працях зробити своєрідні висновки щодо розроблюваності демографічних проблем, запропоновувати свої оригінальні методи вивчення демографічних явищ» [3, с. 6]. Автор передмови вказує на потребу поглибленого вивчення проблем народонаселення, розширення фронту демографічних досліджень. «Успішне розв'язання великих і відповідальних завдань, що стоять перед демографією, не можливе без вивчення й узагальнення усього попереднього досвіду наукових досліджень у цій галузі». Як по-сучасному актуально звучать думки, висловлені рівно сорок років тому! В.С. Стешенко слушно зауважує: «Спадщина М.В. Птухи – сполучна ланка між дореволюційною і радянською демографією і статистикою». Додамо: наукові праці М. В. Птухи є також активною сполучною ланкою між Україною і Європейським науковим світом.

Ще в 1916 р. побачила світ його книга «Нариси з теорії статистики населення і моральної» [7], у якій він виклав, систематизував і розвинув головні демографічні ідеї того часу, спираючись на більш як 200 праць європейських, російських та українських учених (М.В. Птуха володів німецькою, англійською, французькою, італійською та кількома слов'янськими мовами).

У 1933-1935 рр. Михайло Васильович підготував до друку монографію «Політична арифметика». Її завданням було не тільки висвітлити питання про розвиток статистики у XVII–XVIII ст., але й підготувати ґрунт для обумовлення самостійного розвитку статистики в Росії. У 1941 р. книга була підписана до друку. Війна 1941-1945 рр. завадила виходу її у світ. Згодом ця праця була об'єднана із нарисом про розвиток статистичної думки в Росії до початку XIX ст. і вийшла друком у 1945 р. як монографія «Нариси з історії статистики XVII–XVIII століть» [6]. Тут подано докладні характеристики праць основоположників політичної арифметики: Дж. Граунта (1620-1674), В. Петті (1623-1687), Е. Галлея (1656-1742), політичних арифметиків кінця XVII і першої половини XVIII ст. (Англія, Голландія, Франція, Німеччина); статистики населення Швеції та демографії Франції.

Успішне розв'язання великих відповідальних завдань, що постали перед демографами, не можливе без вивчення й узагальнення усього попереднього досвіду наукових досліджень у цій галузі.

В Україні постгеноцидній, постчорнобильській, де демографічна ситуація характеризується, як гостро кризова, де й досі остаточно не подолані впливи антилюдяної психології часів сталінщини («людина-гвинтик»), для нас чи не найціннішою є – й повинна залишатися надалі! – ідея людиноцентризму – провідна ідея, якою перейняті наукові праці академіка М.В. Птухи і вся-вся його практична діяльність. Справді, в особі Михайла Васильовича Україна має великого людинолюба, уся феноменальна працездатність і працелюбність якого були спрямовані на збереження й примноження фізичного здоров'я та духовного благополуччя нації. Академікові М.В. Птусі випало жити й працювати у найлютіші десятиліття більшовицького свавілля й жорстокого переслідування людини як такої. Навіть у часи перманентних голодоморів і нескінченних утисків та нищення національно свідомих українців Михайло Васильович писав: «Більшу увагу, що її звертають на людину, як таку, слід пояснити зростанням цінності людини, як безпосередньої продукційної сили, а по-друге, чимраз більшим поширенням погляду на людину саму собою як безконечну цінність» [5].

Ці слова лягли на папір ще в 1928 р. (праця «Смертність у Росії й на Україні») [5], коли українське суспільство потрясали інспіровані спецслужбами гучні судилища над «ворогами народу».

Піклуванням про здоров'я нації перейняті й сторінки монографії «Нариси із статистики населення»: «Всебічне статистичне вивчення людини, починаючи від її народження і до смерті, дасть надзвичайно багаті матеріали та ідеї для того, щоб глибоко пізнати людину, успішніше боротися за життя, за здоров'я, за відмінний фізичний і духовний розвиток членів… суспільства» [4, с. 24].

Особливо виразний гуманістичний характер мала діяльність організованого й керованого М.В. Птухою Демографічного інституту – першої в світі академічної установи такого напряму. Михайло Васильович був директором цього інституту від 1 січня 1919 по 21 лютого 1938 р. (час розгрому інституту більшовицьким режимом). «Створення Демографічного інституту (в 1934 р. перейменований на Інститут демографії і санітарної статистики. – М.Ш.) відкрило новий етап у моїй науковій діяльності, – писав академік у передньому слові «Від автора» у фундаментальній праці «Нариси із статистики населення». – Більше 19 років праця в ньому була головною справою мого життя. Організація систематичного вивчення населення України і всього СРСР у минулому і сучасному, створення кадрів демографів, допомога державним установам і т.п. були предметом моїх постійних турбот. Взагалі, численні роботи співробітників Інституту, разом із моїми працями з теоретичної і практичної демографії, склали новий етап у справі докладного поглибленого вивчення населення України» [4, с. 5]. Інститут багато зусиль докладав для збору та критичної обробки статистичних джерел про населення України. Всього до середини 1938 р. було опубліковано 11 томів «Праць Демографічного інституту» у видавництві Академії наук УРСР, а також велику кількість робіт у інших видавництвах. Особисто М.В. Птуха опублікував 10 великих монографій, близько сотні статей,

доповідей, звітів, рецензій тощо різними мовами.

Важлива ділянка творчої праці М.В. Птухи – його науково-педагогічна діяльність. Маючи досвід педагогічної роботи (у 1917-1918 рр. він був ординарним професором і деканом юридичного факультету Пермського відділення Петербурзького університету), Михайло Васильович, переїхавши в Україну у 1918 р., одразу організовує кафедри статистики у цілому ряді київських ВНЗ, читає лекції з улюбленого предмета, плекає кадри перспективних статистиків. Високий авторитет професора утверджувався у столичних інститутах: народного господарства (1919-1930), кооперативному (1919-1931), обліку і розподілу, спиртової промисловості, текстильної промисловості (1931-1934), хіміко-технологічному інституті харчової промисловості (1935-1936), шкіряної промисловості (1936-1937), відділі статистики Інституту економіки АН УРСР (1940-1950), де на повну силу розкрився педагогічний талант М.В. Птухи. Проте ділянка викладацької роботи фактично ще не досліджена, зокрема архівні джерела, які стосуються будівництва Михайлом Васильовичем вищої школи.

Окремою темою, що чекає ґрунтовного вивчення, є організаційна робота М.В. Птухи в системі академічних установ. Активною й результативною була його праця на посаді секретаря Соціально-економічного відділення Академії наук УСРР у 1920-1929 рр. та голови Бюро відділення суспільних наук і члена Президії АН УРСР.

Про високий міжнародний авторитет М.В. Птухи свідчить його членство у Міжнародному статистичному інституті (від 1929 р.). Михайло Васильович брав безпосередню участь у роботі сесій цього інституту в 1923, 1925, 1957 та 1958 рр. Почесним для нього було призначення членом робочої групи з питань перепису населення Європейського відділення Об'єднаних Націй (1957 р.) та членство в Американській статистичній асоціації (обраний у 1959 р.).

Розміри статті не дають можливості сказати більше про наукові праці М.В. Птухи із загальної теорії статистики; теоретичної і прикладної демографії; розробок загальної й вітчизняної історії статистики.

Відрадно, що з початком 90-х років XX ст. з'явилася ціла низка підручників та навчальних посібників для студентів і аспірантів ВНЗ економічного профілю, автори яких дають глибоко аналітичну, об'єктивно високу оцінку наукової спадщини академіка М.В. Птухи, ставлять його ім'я у коло найвидатніших творців вітчизняних і світових економічних ідей і концепцій. До навчальної літератури такого високого ґатунку належать: посібник російських авторів Б.Г. Плошка та І.І. Єлисеєвої «Історія статистики» (1990, 295 с.), підручник українських науковців Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко та ін. «Історія економічних учень» (2001, 564 с.), підручник С.Г. Стеценко «Демографічна статистика» (2005, 415 с.) та ін.

2002 р. став роком поновлення історичної справедливості. Створений у 1919 р. талантом М.В. Птухи перший у світі Демографічний інститут був розгромлений у 1938 р. З тих пір Україна із 50-мільйонним населенням залишалася без цієї установи аж до 2002 р. У 2002 р. діяльність інституту було відроджено зусиллями академіка Сергія Івановича Пирожкова, який очолював його до 2007 р. У 2009 р. постановою Президії НАН України з метою увічнення пам'яті М.В. Птухи інститутові було присвоєно його ім'я. Тепер це Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Це ім'я Великого Українця.

Справді, як писав журнал «Економіка Радянської України», «цілі покоління користуватимуться його працями» [2].

Література:

1. День. – 2011. – 20 квітня.
2. Економіка Радянської України. – 1961. – №6.
3. Птуха М.В. Вибрані твори / М.В. Птуха. – К. – Наук. думка. – 1971.
4. Птуха М.В. Очерки по статистике населения / М.В. Птуха. – М. – Госстатиздат ЦСУ СССР. – 1960. – С. 5.
5. Птуха М.В. Смертність у Росії й на Україні. – К. – Х. – 1928. – 195 с.
6. Птуха М.В. Очерки по истории статистики XVII – XVIII веков / Под общ. ред. В.С. Немчинова / М.В. Птуха. – М. – Госполитиздат. – 1945. – 352 с.
7. Птуха М.В. Очерки по теории статистики населения и моральной / М. В. Птуха. – Пг. – 1916. – Х. – 381 С. (Записки юрид. Факультета Петрогр. у-та. – Вып.4. – 1916).

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Юрій Берегуляк
(Дрогобич)

ЗАРАДИ ЧОГО НЕОБХІДНО ВИКЛАДАТИ ТЕОРІЮ ЙМОВІРНОСТЕЙ

На перший погляд здається, що точну відповідь на це питання можна дати лише в тому випадку, якщо відомо, в якій формі і на якому рівні здійснюється викладання теорії ймовірностей. Тим паче, деякі загальні твердження на цю тему можливо висловити без яких би там не було уточнюючих припущень. Мається на увазі головні цілі викладання теорії ймовірностей. Саме їх, на мою думку, повинен ставити перед собою кожний, хто викладає будь-який розділ теорії ймовірностей, хоча наголоси, зрозуміло, можуть варіюватися залежно від типу навчального закладу. Отже, я вважаю, що при виборі головних цілей будь-якого курсу теорії ймовірностей належить керуватися такими мотивами:

А) Теорію ймовірностей необхідно викладати тому, що вона відіграє важливу роль у розвитку мислення учнів.

Б) Теорію ймовірностей необхідно викладати тому, що її висновки знаходять застосування у повсякденному житті, науці, техніці тощо.

В) Теорію ймовірностей необхідно викладати тому, що вона має важливе, ні з чим незрівнянне значення для математичної освіти.

Прокоментуємо коротко ці аргументи.

А) Ознайомлення з основними поняттями теорії ймовірностей необхідне для того, щоб ми могли пізнавати оточуючий світ і створювати одну з науково обґрунтованих картин цього світу. Викладання будь-якого розділу математики благодатно позначається на розумовому розвитку учнів, оскільки прищеплює їм навички ясного логічного мислення, що оперує чітко визначеними поняттями. Все сказане про викладання будь-якого розділу математики в повному обсязі стосується і викладання теорії ймовірностей, але навчання «законам випадку» грає дещо більшу роль і виходить за межі звичайного. Слухаючи курс теорії ймовірностей, учень пізнає, як застосовувати прийоми логічного мислення в тих випадках, коли необхідно мати справу з невизначеністю (а такі випадки виникають на практиці).

Вивчення теорії ймовірностей належним чином впливає і на характер учнів, наприклад, розвиває хоробрість, оскільки дає змогу зрозуміти, що при певних обставинах невдачі можна віднести до випадковостей і, отже, зазнавши невдачі, зовсім не варто відмовлятися від боротьби за досягнення поставленої мети. Люди, що знаходяться на низькому рівні розвитку, схильні до надмірної недовірливості: яка би біда не гранилась з ними, вони схильні приписувати її чиємусь злому наміру, навіть якщо подібні твердження позбавлені найменших підстав. Пояснюється це необізнаністю з таким поняттям, як випадковість. Викладання теорії ймовірностей може принести безперечну користь, оскільки дозволяє остаточно порвати з пережитками магічного мислення кам'яного століття. Вивчаючи теорію ймовірностей, люди стають більш доброзичливими і толерантними до оточуючих, і, отже, легше вписуються в життя суспільства.

Б) У повсякденному житті нам постійно доводиться зустрічатися з випадковістю, і теорія ймовірностей вчить нас, як діяти раціонально з урахуванням ризику, пов'язаного з прийняттям окремих рішень. Гарним прикладом застосування теорії ймовірностей у повсякденному житті може слугувати вибір найбільш доцільної форми страхування. При плануванні сімейного бюджету або подорожі за кордон часто доводиться оцінювати витрати, які, у певній мірі, мають випадковий характер. Ці приклади показують, що ознайомлення на тому чи іншому рівні із законами випадку необхідні кожному.

Застосування теорії ймовірностей у науці, техніці, економіці тощо набуває раз у раз зростаючого значення. Саме тому у все більшого числа людей в процесі роботи виникає необхідність у вивченні теорії ймовірностей. Зрозуміло, обсяг курсу теорії ймовірностей залежить від типу навчального закладу. Але не треба забувати й про інше: сучасна освічена людина, незалежно від професії і роду діяльності, повинна мати принаймні загальне уявлення про те, що таке атомна енергія, радіоактивність, генетика та ін. Перелік необхідних знань включає в себе і ознайомлення, нехай навіть суто поверхове, з найпростішими поняттями теорії ймовірностей. Нині, коли прогноз погоди містить повідомлення про ймовірність дощу завтра, кожен повинен знати, що власне це означає.

В) Вивчення теорії ймовірностей сприяє кращому розумінню взаємозв'язків між дійсністю і математикою, математичних моделей дійсності. Якщо в курсі математики теорія ймовірностей супроводжується повною мовчанкою, то в учнів складається невірне уявлення про істинний характер математики та її застосування. Люди, не знайомі з теорією ймовірностей, поділяють помилкову думку, нібито математичні методи можна застосовувати лише в тих випадках, коли йдеться про прості й точні залежності між величинами, які можна точно виміряти і обчислити. Нерідко можна почути і твердження, наче математичні методи непридатні для вивчення і опису тих або інших явищ, через те що ті «дуже складні». Подібний забобон живе в свідомості людей, які не вивчали ні математику, ні, тим паче, теорію ймовірностей. Саме ті, хто дотримується цих докорінно невірних поглядів, до недавнього часу перешкоджали (принаймні, у деяких

країнах) застосуванню математичних методів в економіці, соціології, біології, психології та інших галузях науки. Не можна не згадати й про думку тих, хто вважає, що викладання теорії ймовірностей не виходить за межі програм з математики в учбових закладах середнього або нижчого рівня. Ця думка узгоджується з іншими сучасними тенденціями у викладанні математики, що легко пояснити: її поділяють ті, хто викладає теорію ймовірностей і своєю діяльністю реалізує нові тенденції. Цілком очевидно, що викладання теорії ймовірностей спрощується, якщо учні заздалегідь ознайомлені з теорією множин або теорією булевих алгебр. З іншого боку, вивчення теорії ймовірностей дає чудову нагоду для більш ґрунтовного і глибокого ознайомлення як з теорією множин, так і з теорією булевих алгебр.

Література:

1. Андронов И.К. Полвека развития школьного математического образования в СССР / Андронов И.К. – М.1967.
2. Ващенко Л.И. Преподавании теории вероятностей и математической статистики в Республиканской физико-математической школе при Киевском ордена Ленина государственном университете им. Т.Г. Шевченко / Ващенко Л.И. – К.: Изд. Института математики АН УССР, 1975.
3. Гнеденко Б.В. На уровне XIX века / Гнеденко Б.В. // Учительская газета. – № 74 (4273). – 21 июля 1962 г.
4. Гришанов В.И. Профессиональная направленность преподавания курса математического анализа // Пути оптимизации обучения математики в вузе и школе. – Саранск, 1986.
5. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Освітня галузь “Математика”. Проект. – К.: “Генеза”, 1997.
6. Долбилин Н.П. Заметки о конгрессе / Н.П. Долбилин, С.М. Никольський // Математика в школе № 4: н-м.ж. – М.: Педагогика, 1989.
7. Ермаков В.П. Анализ бесконечно малых величин. Часть 1 / Ермаков В.П. – Киев, 1907.
8. Колмогоров А.Н. Комментарии к новым программам по математике / Колмогоров А.Н. // Математика в школе № 2: н-м.ж. – М.: Педагогика, 1968.
9. Концепция развития школьного математического образования // Математика в школе № 1: н-м.ж. – М.: Педагогика, 1990.
10. Ланков А.В. К истории развития передовых идей в русской методике математики / Ланков А.В. – М., 1951.
11. Метельский Н.В. Очерки истории методики математики. К вопросу о реформе преподавания математики в средней школе. Под редакцией И.Я. Депмана / Метельский Н.В. – Минск, «Вышейшая школа», 1968.
12. Сборник программ и инструкций по преподаванию математики в Западной Европе. М., 1914.
13. Франко І.Я. Наука і її взаємини з працюючими класами / Франко І.Я. // Зібрання творів у десяти томах, т.45. – К.: Наукова думка, 1986.
14. Шилов Г.Е. Математический анализ. Функции нескольких переменных / Шилов Г.Е. – М.: Наука, 1972.

Людмила Дедяєва,
Ігор Дедяєв
(Пирятин)

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ РОБОТИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Сучасна математика характеризується інтенсивним проникненням в інші науки, багато в чому цей процес відбувається завдяки її розділенню на ряд самостійних областей. Математика стала для багатьох галузей знань не тільки знаряддям кількісного розрахунку, але також методом точного дослідження і засобом гранично чіткого формулювання понять і проблем.

Побудуємо й дослідимо математичну модель роботи страхової компанії. Вона організована таким чином. У початковий момент часу $(t=0)$ компанія має деякий початковий капітал u. Клієнти компанії у проміжок часу $[0;t]$ роблять страхові внески згідно з договором. Позначимо їх сумарний капітал V_t. У цей же проміжок часу відбуваються страхові виплати клієнтам. Терміни й величини виплат є випадковими. Позначимо їх S_t. Тоді сумарний капітал U_t страхової компанії в момент t дорівнюватиме $U_t = u + V_t - S_t$.

Задача страхової компанії полягає в організації роботи так, щоб компанія не зазнала банкрутства, тобто щоб $U_t \geq 0$ для $\forall t > 0$. У зв’язку з цим виникає питання: яким має бути початковий капітал, щоб? Оскільки U_t залежить від випадкових чинників, то U_t у будь-який момент часу є випадковою величиною, а отже U_t – випадковий процес.

Позначимо через $\Psi(u) = P\{U_t < 0\}$ і назвемо цю функцію ймовірністю банкрутства страхової

компанії при стартовому капіталі u. Відповідно функцію $\varphi(u) = 1 - \Psi(u) = P\{U_t \geq 0, \text{ при } t \geq 0\}$ назвемо ймовірністю не банкрутства. Дані функції відіграють ключову роль у роботі страхової компанії. Очевидно, що якщо ймовірність банкрутства досить велика, тобто $\Psi(u)$ близька до 1, то роботу компанії зі страховим капіталом u розпочинати не варто.

Знайти аналітичний вигляд функцій $\Psi(u)$ і $\varphi(u)$ у загальному випадку досить важко. Тому потрібно від реальної ситуації перейти до її математичної моделі, яка б, з одного боку, відповідала реальності, а з іншого – дозволяла б досліджувати функції $\Psi(u)$ і $\varphi(u)$.

Розглянемо так звану класичну модель ризику. У цій моделі припускається, що страхові внески від клієнтів надходять за лінійним законом: $V_t = ct$ ($c > 0$ – коефіцієнт інтенсивності внесків).

Розміри страхових виплат $Y_k, k \geq 1$ – це випадкові величини, які вважаються незалежними, однаково розподіленими, з функцією розподілу $F(x)$, мають математичне сподівання $EY_k = \mu$ і дисперсію $DY_k = \sigma^2$.

Нехай $Y_k \geq 0$ з імовірністю 1, тобто $F(0) = 0$. Через N_t позначимо кількість страхових виплат на $[0,t]$. Очевидно, що N_t – випадковий процес. Для нього зробимо припущення:

1) надходження вимог на виплату в інтервали часу, що не перетинаються – незалежні події;

2) розподіл кількості вимог на інтервалі $(t, t+h)$ залежить не від t, а лише від h (довжини інтервалу);

3) імовірність надходження хоча б однієї вимоги протягом часу Δt дорівнює $\alpha\Delta t + o(\Delta t)$, де – інтенсивність вимог, тобто ймовірність пропорційна довжині інтервалу;

4) імовірність надходження хоча б двох вимог на інтервалі Δt дорівнює $o(\Delta t)$, тобто вимоги виплати відбуваються не досить часто.

У теорії ймовірностей доводиться, що за виконання умов 1)-4), N_t є відомим процесом Пуассона, а тому для $\forall t$ $P\{N_t = k\} = \frac{(\alpha t)^k}{k!} e^{-\alpha t}$, де k – ціле додатне число. Отже, сума страхових виплат протягом часу $[0,t]$ дорівнює $S_t = \sum_{k=1}^{N_t} Y_k$. Тоді загальний прибуток компанії $Q_t = ct - S_t$.

Випадковий процес $U_t = u + ct - S_t, t \geq 0$ називається процесом ризику.

У формулі $S_t = \sum_{k=1}^{N_t} Y_k$ наведено суму випадкової кількості випадкових величин, що не залежать одна від одної та від N_t. З моделі видно, що якщо $c < \alpha\mu$ (математичне сподівання $ES_t = EY_k \cdot EN_t = \mu\alpha t$), то страхова компанія з імовірністю 1 зазнає краху за будь-якого початкового капіталу.

Розглянемо S_t у цілі моменти часу $t = n$. Нехай $S_n = (S_1 - S_0) + (S_2 - S_1) + \ldots + (S_n - S_{n-1})$ – це послідовність сум незалежних, однаково розподілених випадкових величин зі скінченним математичним сподіванням. Із закону великих чисел маємо, що $\frac{S_n}{n} \to E(S_1 - S_0)$ при $n \to \infty$ з імовірністю 1. Однак $E(S_1 - S_0) = ES_1 = \alpha\mu$. Тому $\frac{Q_n}{n} = \frac{c_n - S_n}{n} = c - \frac{S_n}{n} \to c - \alpha\mu, n \to \infty$ з імовірністю 1. За умови $c < \alpha\mu$, $Q_n \to \infty$ і при довільному початковому капіталі через скінченний час U_t стане менше нуля з імовірністю 1, тобто компанія зазнає краху. Отже, можна зробити висновок: роботу варто розпочинати, коли $c > \alpha\mu$.

Функція $\varphi(u)$ є абсолютно неперервною й майже скрізь задовольняє рівняння $\varphi'(u) = \frac{\alpha}{c}\varphi(u) - \frac{\alpha}{c}\int_0^u \varphi(u-z)\,dF(z)$, яке є складним і в загальному випадку не розв'язується. Однак,

коли страхові виплати мають показниковий розподіл з параметром $\frac{1}{\mu}$, то рівняння розв'язується у явному вигляді. У цьому випадку воно має вигляд

$$\varphi'(u)=\frac{\alpha}{c}\varphi(u)-\frac{\alpha}{c\mu}\int_0^u \varphi(u-z)e^{-\frac{z}{\mu}}d(z).$$

Диференціюючи рівняння ще раз, отримаємо

$$\varphi''(u)=-\frac{c-\alpha\mu}{c\mu}\varphi'(u).$$

Увівши позначення $\rho=\frac{c}{\alpha\mu}-1$ ($\rho>0$, оскільки $c>\alpha\mu$), маємо

$$\varphi''(u)=-\frac{\rho}{\mu(1+\rho)}\varphi'(u).$$

Це лінійне рівняння другого порядку. Його загальний розв'язок: $\varphi(u)=c_1+c_2e^{-\frac{\rho}{\mu(1+\rho)}u}$.

Із змісту функції $\varphi(u)$ маємо, що $\varphi(+\infty)=1$ (оскільки при нескінченному початковому капіталі банкрутство неможливе). Тому $c_1=1$. c_2 знайдемо зі значення $\varphi(0)$.

Проінтегрувавши рівняння $\varphi'(u)=\frac{\alpha}{c}\varphi(u)-\frac{\alpha}{c}\int_0^u \varphi(u-z)dF(z)$ на відрізку $[0;t]$, можна отримати

еквівалентне йому інтегральне рівняння $\varphi'(u)=\varphi(0)-\frac{\alpha}{c}\int_0^u \varphi(u-z)(1-F(z))dz.$

При $u\to\infty$ $\varphi(+\infty)=1$ отримаємо $\varphi(0)=1-\frac{\alpha\mu}{c}=\frac{\rho}{1+\rho}=c_1+c_2\Rightarrow c_2=-\frac{1}{1+\rho}$. Таким чином, за умови $\rho>0$ $\varphi(u)=1-\frac{1}{1+\rho}e^{-\frac{\rho}{\mu(1+\rho)}u}$.

Тоді ймовірність банкрутства $\Psi(u)=1-\varphi(u)=\frac{1}{1+\rho}e^{-\frac{\rho}{\mu(1+\rho)}u}$.

Література:

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: Навч. посібн. – 2-ге вид. (без змін). – К.: КНЕУ, 2007. – 480 с.
2. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування і планування: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
3. Савченко А.Г. Макроекономіка: Підручник / Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М. – К.: Либідь, 1999. – 288 с.
4. Самарский А.А. Математическое моделирование. Идеи. Методы. Примеры / А.А. Самарский, А.П. Михайлов. – 2-е изд., испр. – М., 2001.
5. Толбатов Ю.А. Математичне програмування: Підручник для студ. екон. спецільн. вищ. навч. закл. / Ю.А. Толбатов, Є.Ю. Толбатов. – Тернопіль: Підручники й посібники, 2008. – 432 с.

Оксана Яцинич
(Дрогобич)

ДЕЯКІ ЗАДАЧІ, ЩО ЗВОДЯТЬСЯ ДО НАЙПРОСТІШИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Однією з найважливіших сучасних математичних дисциплін є диференціальні рівняння. Ця галузь вищої математики виникла наприкінці XVII ст. майже одночасно з відкриттям диференціального і інтегрального числення. До перших задач, розглянутих творцями цього нового числення І.Ньютоном і В.Лейбніцем, належать задачі, які зводяться до диференціальних рівнянь. Вивчення проблем динаміки точки та твердого тіла, задач небесної механіки, теорії руху планет привели наприкінці XVIII ст. до виділення різних класів диференціальних рівнянь. Нові значні успіхи математики в першій половині XIX ст. сприяли дальшому розвитку теорії диференціальних рівнянь. Була поставлена загальна проблема існування розв'язків диференціальних рівнянь, яку для досить широкого класу функцій розв'язав О. Коші, відомий французький математик. Великий вклад у дослідження диференціальних рівнянь та їх застосування внесли такі видатні математики як С. Ковалевська, О. Ляпунов, В. Стеклов, І. Петровський, В. Смирнов, Ю. Митропольський.

Для розв'язання багатьох питань науки і техніки потрібно вміти знаходити невідомі функції, що описують ті чи інші явища і процеси, якщо задано співвідношення, які встановлюють зв'язок між цими функціями, їхніми похідними та незалежними змінними. Такі співвідношення і називають диференціальними рівняннями.

Розглянемо декілька задач, що зводяться до найпростіших диференціальних рівнянь.

РАДІОАКТИВНИЙ РОЗПАД.

Це один із найважливіших процесів, які досліджує сучасна фізика. Деякі елементи можуть перетворюватися з часом в інші, причому швидкість такого перетворення прямо пропорційна наявній в даний момент часу t масі речовини m, що не розпалася. Отже, за досить малий проміжок часу Δt після моменту часу t кількість речовини, що розпалася, дорівнює $km\Delta t$, де k- додатній коефіцієнт пропорційності. Враховуючи, що маса речовини, що не розпалася, зменшується з часом, матимемо приріст цієї маси Δm за час Δt: $\Delta m = -k\,m\Delta t$. Поділимо обидві частини цієї рівності на Δt і перейдемо до границі , коли $\Delta t \to \infty$.

Отримаємо $\lim\limits_{\Delta t \to \infty} \frac{\Delta m}{\Delta t} = -k\,m$, або $\frac{d\,m}{d\,t} = -k\,m$ (1).

Це найпростіше диференціальне рівняння , яке пов'язує невідому (шукану) функцію $m = m(t)$ і її похідну.

Єдина функція $y = y(x), (-\infty < x < +\infty)$, яка задовольняє рівняння $y' = \lambda y$, λ - стала (2) ,

має вигляд $y = C\,e^{\lambda x}$ (3),

де C – довільна стала, тому що, якщо функцію $y = C\,e^{\lambda x}$ підставити в рівняння (1), то воно перетвориться в тотожність.

Тому в довільний момент часу t маса речовини m, яка не розпалася, визначається формулою $m = C\,e^{-kt}$, де C – довільна стала. На початку розпаду (при t=0) маса речовини m = m0. Підставляючи в останнє рівняння, $m_0 = C\,e^{-k0}$, тобто $C = m_0$. Остаточно маємо $m = m_0 C\,e^{-kt}$.

Час T1/2, за який розпадається рівно половина вихідної речовини, називається періодом піврозпаду цієї речовини. Між T1/2 і k існує простий зв'язок. У момент часу t = T1/2 маємо m = m0/2, тобто

$\frac{m_0}{2} = m_0 e^{-kT_{1/2}}$, звідки $e^{-kT_{1/2}} = \frac{1}{2}$ і $T_{\frac{1}{2}} = \frac{\ln 2}{k} \approx \frac{0{,}693}{k}$. Отже, період піврозпаду залежить лише від виду речовини. Для урану він становить ≈ 4,6 млрд. років, для радію – близько 1600 років, для радону – близько 92 годин, а для торію – лише $3 \cdot 10^{-7}$ секунд.

ЗАКОН АДІАБАТИЧНОГО РОЗШИРЕННЯ ГАЗУ.

Диференціальні рівняння успішно застосовуються при встановленні законів класичної фізики.

Розглянемо ідеальний газ, який міститься в деякому об'ємі V. Для нього справедливее співвідношення

$$pV = RT \quad (4),$$

де p – тиск газу, T – абсолютна температура, R – універсальна газова стала.

Нехай розширення газу відбувається без теплового обміну з середовищем, де він міститься. Процесс такого розширення називається адіабатичним.

Дослідимо залежність між об'ємом газу V та його тиском p при сталій температурі T. Нехай газ міститься в циліндрі з рухомим поршнем, площа поверхні якого S. Якщо поршень пересувається на віддаль Δh угору, то об'єм газу збільшується на ΔV. Вважаючи переміщення Δh малим і припускаючи, що тиск p лишається сталим, отримаємо, що механічна робота $pS\Delta h = p\Delta V$. В адіабатичному процесі газ виконує механічну роботу лише за рахунок зменшення своєї власної енергії, яка визначається величиною $Ec\Delta T$, де ΔT – від'ємний приріст температури газу, а c – його теплоємність. Отже,

$$Ec\Delta T = -p\Delta V \quad (5),$$

де E - механічний еквівалент тепла. Знак мінус у рівності (5) є за рахунок того, що при збільшенні об'єму температура спадає. Підставимо із співвідношення (4) у (5) вираз для тиску $Ec\Delta T = -\frac{RT\Delta V}{V}$ або $\frac{\Delta T}{\Delta V} = -\frac{RT}{EcV}$. Переходячи до границі, коли $\Delta V \to 0$, отримаємо диференціальне рівняння

$$\frac{dT}{dV} = -\alpha\frac{T}{V} \quad (6), \text{ де } \alpha = -\frac{R}{Ec}.$$

$\frac{dT}{T} + \alpha\frac{dV}{V} = 0, d(lnT + \alpha lnV) = 0, d(lnTV^{\alpha}) = 0.$ Маємо $lnTV^{\alpha} = lnC, TV^{\alpha} = C, T = CV^{-\alpha}$.

Підставляючи цю рівність у вираз (4), отримаємо $pV = RCV^{-\alpha}, pV^{1+\alpha} = C_1, C_1 = RC$.

Якщо позначити $k = 1+\alpha$, то отримане рівняння $pV^k = C_1$ - класичний закон Пуассона для адіабатичного розширення газу. Довільна стала величина C_1 залежить від початкових умов: початкових тиску p_0 і об'єму V_0. Тоді $p_0V_0^k = C_1$, а остаточно $\frac{p}{p_0} = \left(\frac{V_0}{V}\right)^k$. Стала k є відношенння теплоємності газу c_p при постійному тиску до теплоємності газу c_v при постійному об'ємі, вона є завжди більшою за одиницю.

ЯК ВИМІРЮЮТЬ ВИСОТУ ПОЛЬОТУ ЛІТАКА.

Для керування літаком необхідно знати висоту його польоту над землею. На значних висотах повітря розріджене і тиск його значно менший за нормальний, тобто тиск атмосфери є функція висоти над рівнем моря p_0. Позначимо тиск атмосфери над рівнем моря .Виділимо циліндричний стовп повітря з площею поперечного перерізу, рівній 1 і проведемо два поперечних перерізи на висоті h та $h+\Delta h$. При переході від одного перерізу до другого (при $\Delta h > 0$) тиск зменшиться на величину ваги повітря, що міститься в циліндрі між проведеними перерізами. При дуже малому значенні Δh можна наближено вважати, що густина повітря в цій частині циліндра – стала величина. Маса виділеного стовпчика повітря дорівнює $\gamma\Delta h$, отже, зменшення тиску $\Delta p = -\gamma\Delta h$. За законом Бойля-Маріотта густина повітря прямо пропорційна його тиску $\gamma = kp$, де k - коефіцієнт пропорційності, що залежить від особливих фізичних властивостей повітря.. Отримаємо співвідношення $\Delta p = -kp\Delta h$, яке є наближеним. Поділимо обидві частини на Δh і перейдемо до границі, коли $\Delta h \to 0$. Дістанемо рівність $\frac{dp}{dh} = -kp$, $p = p_0e^{-kh}$, звідки $h = \frac{1}{k}ln\frac{p_0}{p}$.

ЯК ОДНА ЛЮДИНА ВТРИМУЄ ПАРОПЛАВ.

Коли пароплав підпливє до причалу, то матрос, кілька разів обернувши трос навколо причальної тумби, легко втримує пароплав. Йому допомагає втримувати пароплав звичайна сила тертя, яка виникає між тросом і тумбою. Якщо барабан з центром у точці О обхоплений гнучким тросом АВ так, що $\angle AOB = \alpha$, то за рахунок сил тертя між барабаном і тросом значно менша сила $\vec{P}$, прикладена до точки А, зрівноважиться більшою силою $\vec{Q}$, прикладеною до точки В. Якщо розглядати дуже малий елемент троса MM_1 так, що

$\angle M\,O\,M_1 = \Delta\varphi$, і нехай до точки M прикладено силу $\vec{F}$, до точки M_1 – силу $\vec{F} + \Delta\vec{F}$,то рівнодійну сил $\vec{N}$ визначаємо за правилом параллелограмма. Наближено $N = F\Delta\varphi$. Сила тертя $\Delta\vec{R}$ на цьому досить малому проміжку пропорційна силі $\vec{N}$ і становить $\Delta R = \mu F\Delta\varphi$, де μ – коефіцієнт тертя.

Враховуючи, що натяг троса в точці M_1 перевищує натяг у точці M на величину ΔF , яка і є величиною сили тертя ΔR , будемо мати $\Delta F = \mu F\Delta\varphi$.

Поділивши кожну частину цього співвідношення на $\Delta\varphi$ і переходячи до границі, коли $\Delta\varphi \to 0$, отримаємо рівність $\dfrac{d\,F}{d\,\varphi} = \mu\,F$, яка є найпростішим диференціальним рівнянням. Єдиним розв'язком такого рівняння є функція $F = C\,e^{\mu\varphi}$, де С – довільна стала.

В точці А (при $\varphi = 0$) $F = P$, тому $C = P$, отже , $F = P\,e^{\mu\varphi}$. В точці В (при $\varphi = \alpha$) для визначення найбільшого значення сили $F = Q$ остаточно маємо $Q = P\,e^{\mu\varphi}$. Чим більше кут обхвату α , тм більша різниця між натягами $\vec{\mathrm{P}}$ і $\vec{Q}$, тобто, обхопивши причальну тумбу 5 разів звичайним тросом $\mu = 0{,}5$, можна зусиллям у 10 кг зрівноважити майже 25500 кг. Таким способом пароплав легко може втримати одна людина.

Література:

1. Диференціальні та інтегральні рівняння: Підручник / С.А. Кривошея, М.О. Перестюк, В.М. Бурим. – К.: Либідь, 2004 – 408 с.
2. Диференціальні рівняння в задачах: Навч.посібн. / А.М. Самойленко, С.А. Кривошея, М.О. Перестюк. – К.: Либідь, 2003. – 504 с.
3. Пискунов Н.С. Дифференциальное и интегральное исчисления для втузов. – Т.2: Учебное пособие для втузов / Пискунов Н.С. – М.: Наука, 1985. – 500 с.
4. Призва Г.Й. Диференціальні рівняння та їх застосування / Призва Г.Й. – К.: Вища школа, 1978. – 104 с.

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Яна Верховодова
(Харьков)

СИСТЕМА ВЫРАЗИТЕЛЬНЫХ СРЕДСТВ В СОВРЕМЕННОЙ СЦЕНОГРАФИИ

Современный зритель воспитан на впечатлениях, рождаемых визуальной культурой, динамичность которой является своеобразной эволюцией воображения, формирующей новые представления о формах и способах взаимодействия с художественной культурой.

Для театра актуальными задачами сегодня являются: инновационные режиссерские идеи, синтез видов искусств и проникновение современных компьютерных технологий в театр, которые требуют обновления облика спектакля и его сценографического решения.

Охарактеризовать типологические приемы использования метафоры в системе выразительных средств в сценографии, необходимые режиссеру и художнику для создания театрального действа.

Вопросы метафоры рассматриваются современными научными школами. Актуальным является рассмотрение проблемы метафоры в языке тетра и языке сцены, в контексте полисемических представлений авторов концепций. Которые представлены как теоретиками, так и практиками современного театра и сценографического искусства.

В 1931-1941 гг. в работах ученых-структуралистов Пражского лингвистического кружка впервые появились примеры применения общетеоретических постулатов семиотики к феномену театра. Основателями нового направления были О. Зих, Я. Мукаржовский, П.Г. Богатырев. В последующие годы Р. Барт разработал семиотическую концепцию внелингвистического языка искусства, сформулировал понятие системы знаков и структуры мифа. А. Юберсфельд в книге «О театре», представляет аналитическую концепцию представления о знаке в театре, где обобщает частные исследования семиотической теории театра.

Интеграционная концепция представителей польской семиологической школы рассматривающих многогранность театрального знака – представлена в обзоре современной теории драмы голландского исследователя Алоизия Ван Кестерна.

В работе Г.Г. Почепцова «История русской семиотики до и после 1917 года» рассматривается коммуникативность театральных процессов, семиотическое многоязычие, характекные для театра.

Рассматриваемая нами проблема: метафора как выразительное средство в сценографии включает три составляющих:

- значение семиотического знания в искусстве;
- содержательные аспекты семиотики;
- использование метафоры в режисуре театральних представлений

Особенности состояния научного знания в информационную эпоху обеспечивают опережающие темпы развития интеграционных отраслей знания. В гуманитарном цикле наук, семиотика с точки зрения информационной насыщенности занимает лидирующие позиции. Одним из целевых назначений этой науки является формирование основы для классического знания, базирующегося на эмпирическом опыте.

Семиотический анализ современного театрального искусства рассматривает сценическое действие как особенный язык театра, который выражает ряд условностей по отношению к искусству и к реальности, и является источником передачи семантической информации. Язык театра и язык сцены в культуротворческой среде, является составляющим системы процесса коммуникации. Усложнение методологии театральной среды приводит к необходимости поиска новых структурных особенностей сценической композиции.

Режиссер и театральный художник создают в представлениях полнокровный и многогранный мир эстетических ценностей, в которых ведущими выразительными средствами, создающими особый язык театрализации, выступают символ, метафора, аллегория. Поэтическое, документальное и философское звучание таких представлений требует от своих создателей знания закономерностей использования иносказательных выразительных средств и их отличия друг от друга.

Понятие символ наделено огромным множеством значений которые потенциально присутствуют в каждом символическом образе. Символ может входить и в метафорическое построение, но оно для него не обязательно. Формальное отличие символа и метафоры в том, что метафора создается как бы «на наших глазах»: мы видим, какие именно слова, понятия сопоставлены, какие их значения сближаются, чтобы породить новое.

Использование символов и ассоциаций в решении каждого эпизода представления должно нести в себе огромную смысловую нагрузку, а не быть лишь иллюстрацией. Тогда каждая деталь на сцене превращается в реалистический символ, помогающий поэтическому осмыслению режиссером реального жизненного материала и созданию на его основе образно-метафорического строя требующего максимальной чистоты, точности, конкретности выразительных средств.

Выразительным средством эмоционального воздействия является метафора, принцип построения которой состоит из сравнения предмета с каким-либо другим предметом на основании общего для них признака.

Различаются три типа метафор:

- метафоры сравнения, в которых объект прямо сопоставляется с другим объектом;
- метафоры загадки, в которых объект «замаскирован» под другой объект;
- метафоры, в которых объекту приписываются свойства других предметов.

Режиссер и художник могут использовать метафору как средство построения сценических образов. Всякая метафора рассчитана на небуквальное восприятие и требует от зрителя умения понять и почувствовать создаваемый ею образно-эмоциональный эффект. Еще в конце XIX века французский поэт и драматург Альфред Жарри (гротескная кукольная драма «Король Убю») начал переводить словесную метафору на пластический язык сцены с целью создания образного строя, поэтического углубления мысли, позволяющее режиссеру довести решение спектакля до философского обобщения.

В современной сценографии можно определить такие типологические приемы использования метафоры в языке театрализации:

- метафора оформления, в которую входят: планировка, конструкция, оформление, детали, свет. Их соотношения могут выражать основную семантику спектакля.
- метафора пантомимы, где материалом выразительного языка является знак. Содержание действия, весь классический «текст» это непрерывная цепь логически выстроенных по форме, емких и ясных по содержанию знаков. Метафора пантомимы становится обобщающим художественным образом, если в ее действии заложена – борьба, динамика, образная пластика, монументальность.
- метафора мизансцены для которой необходима тщательная разработка пластических движений и словесного действия для создания обобщенного художественного образа.
- метафора в актерской игре являющаяся образным средством театральной выразительности. Режиссер создает образы больших обобщений, Индивидуализированные образы наполняются гротеском.

Использование метафоры в сценографии театра необходимо для решения режиссером и художником новых задач. Через прием и форму зритель должен воспринимать содержание и, воспринимая его, не должен замечать тех средств, которые это содержание доносят до его сознания и формируют активное отношение к получаемой сценической информации.

В современной театральной жизни богатой многоплановостью и многовариантностью зритель может оказаться в состоянии недопонимания. Средства иносказания, как в режиссуре, так и в сценографии должны быть неразрывно связаны с «жизненным опытом» театрального зрителя, обуславливаться этим опытом, быть понятными и способствовать дальнейшему художественному, интеллектуальному развитию и эволюционированию мировозрения.

Результаты проведенного исследования дают возможность в дальнейшем исследовании сосредоточить внимание на проблеме – «композиционная организация сцены».

Литература:

1. Алфьорова З.І. Візуальне мистецтво кінця XX – початку XXI ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мистецтвознавства: спец. 26.00.01 – теорія та історія культури / Алфьорова З.І. – Х., 2008. – 43 с.
2. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Барт Р. – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 616 с.
3. Лотман Ю. Семиотика сцены / Лотман Ю. // Театр. – 1980. – №1. – С. 89-99.

Научный руководитель: доктор архитектуры, профессор Кравец Владимир Иосифович

Наталія Никорак
(Івано-Франківськ)

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТВОРЧИХ ПОШУКІВ ЯРОСЛАВА ЯРОСЛАВЕНКА В ЦАРИНІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ (І ТРЕТИНА XX СТ.)

Мистецький доробок Я. Ярославенка (справжнє прізвище Вінцковський (1880-1958) – інженер Львівської залізниці за професією, композитор за покликанням) охоплює майже всі музичні жанри: хоровий, камерно-вокальний, інструментальний. Він автор багаточисельних хорових та вокальних композицій, обробок народних пісень, інструментальних творів Досить вагоме місце у творчій спадщині композитора займають музично-драматичні твори, в яких знайшли відображення основні риси, притаманні індивідуальному стилю Я. Ярославенка.

Музично-сценічну спадщину композитора складають дві опери: «Відьма» і «Над Дніпром», оперети «Бабський бунт», «В чужій шкірі», «Дівча з лілеєю», «Вечірній гість». Окремим жанром визначає композитор музичний фарс на одну дію «Влодусь» на лібретто Ю. Шкрумеляка, який складається з чотирьох номерів. Я. Ярославенко також пише музику до драматичної вистави С.Черкасенка «Лісові чари» та до повісті М.Гоголя «Вій». Використовуючи мотиви відомих стрілецьких пісень Р. Купчинського, Нищаківського, Б. Лепкого, Я. Ярославенко у 1945 році створює жанрово оригінальну музично-балетну сценку «Ой, видно село» для мішаного хору, соло сопрано і фортепіано.

Музично-драматичні твори композитора тісно пов'язані з композиційно-стилістичними особливостями розвитку української опери у XIX столітті, а також з утвердженням реалістичних і демократичних напрямків у музичному мистецтві. Наприкінці XIX – початку XX століття гостро постає питання збереження національної культури, тому композитори у своїй творчості звернулися до масових форм музикування, серед яких важливу роль відіграв музичний театр. Взявши за основу принцип романтичного реалізму

у музично-драматичних творах митці намагалися наблизитися до своєрідного духу українського народу, втілити його думки і мрії. Ретельно відбираючи сюжети для творів, композитори прагнули правдиво, без перебільшень відобразити героїчне минуле українського народу, його звичаї і побут, казки та легенди; намагалися передати внутрішній світ героїв, їх почуття і переживання, побутові, соціальні конфлікти; піднести високі почуття любові, вірності, поваги і з гострою сатирою висміяти ницість, зраду, дріб'язковість.

Основним джерелом для створення мелодики, образно-тематичних характеристик, основних принципів драматургії творів українських композиторів стає національний фольклор. Введення народної пісні в оперний жанр а також прагнення будувати свою творчість на народному грунті максимально наблизили митців до своїх слухачів. Це і позначилось на виборі жанрів. Незважаючи на впливи західно-європейського та російського музичного середовища, українські композитори розвивають традиційні форми народно-побутової опери, а також створюють нові жанрові різновиди.

Першим зверненням Я. Ярославенка до створення музично-сценічних творів була опера «Відьма», робота над якою розпочалася у 1915 році. Перебуваючи у Києві, на берегах Дніпра, він знайомиться з творчістю українських композиторів і захоплюється сюжетами з життя і побуту Наддніпрянської України. Особливе враження на митця справили твори М.Гоголя. Я. Ярославенко звертається до свого творчого друга С.Черкасенка, з проханням написати лібретто для опери під назвою «Відьма» за мотивами повісті М.Гоголя «Загублена грамота». Щоб зберегти своєрідний колорит літературного джерела, С.Черкасенко залишає незмінною образну характеристику основних героїв повісті, але, враховуючи особливості музично-сценічного жанру дещо скорочує сюжетну фабулу. (В окремих тогочасних періодичних виданнях ця опера має назву «В чарах кохання»). Робота над музикою тривала п'ять років. На початку 20-х років Я. Ярославенко створює окреміі музичні номери майбутньої опери «Відьма», які з успіхом звучали з концертної естради. Найбільше визнання отримав «Хор Русалок і Лісовиків».

Прем'єра опери відбулася в театрі «Української бесіди» у Львові 27 травня 1922 року. Режисером першої постановки був Й.Стадник, диригентом – Е.Барнич. Тогочасна критика по-різному відгукнулася на постановку. Але загальним недоліком було визначено невдале лібретто, що зумовило незначну популярність цього твору. Л.Білецький у місячнику «Театральне мистецтво» писав: «Авторови, як композиторови тих чисельних гарно опрацьованих хорових продукцій, які головно творять підставу «Відьми», не достає повного розуміння зі сценою, так як впрочім примітивне лібретто Черкасенка не має основних черт драматичности. Ярославенко, пізнати, вложив не мало праці і музичного хисту в свої композиції, та на сцені завдяки лібреттови це тільки цикль романтичних ліричних пісень, відспіваних гуртами, незвязаних собою ясним основним мотивом». Але, крім недоліків, рецензенти позитивно відзначали вдалу гру артистів: «солідно опрацювали свої ролі, особливо Стадникова (Марта-відьма), Гаєк (Гонивітер), Рубчак (Нечмиря), Крушельницький (Жид), Даньчак (Наймит) і др.» [1].

З рецензії, яка вміщена в газеті «Діло» довідуємося, що опера «Відьма» була поставлена також в Ужгороді 13 березня 1926 року [2].

Наступною спробою у створенні музично-сценічного жанру була робота над оперою «Над Дніпром». Перебуваючи у Києві, композитор під впливом яскравих вражень від золотоверхих соборів, мальовничих околиць міста, глибинних вод та дніпрових круч, а також спілкування з відомими представниками українського мистецтва, у 1919 році розпочав роботу над оперою, яку присвячує своїй дружині Євгенії. За задумом опера повинна була складатися з чотирьох дій, однак, композитором було написано тільки дві дії та розпочато – третю і з невідомих причин роботу було припинено.

Відомо, що на початку свого становлення українська опера виступала як народно-побутова пісенно-розмовна опера, точніше оперета. Ширше розкрити свій задум завдяки гнучкості цього жанру в якому поєднались риси побутової драми, етнографічної картини, соціальної сатири, лірики, романтики, героїки, гумору, сентименталізму, фантастики – приваблювало митців. Не втратила оперета своєї популярності і в період кінця XIX початку XX століття, але віддаючи данину часові вона збагатилась новими засобами та рисами які відображали особливості цієї епохи.

Я.Ярославенка зацікавив цей жанр, і до нього він звертається протягом усього творчого шляху. Митець створив оригінальний взірець оперети на одну дію «В чужій шкірі», яка за композиційною структурою, настроєм, музично-інтонаційним матеріалолм перегукується з оперою-хвилинкою «Ноктюрн» М.Лисенка. Лібретто для оперети написав Ю.Шкрумеляк, відомий на той час галицький письменник. Клавір музики до літературно-артистичної сценки «Розрада» («В чужій шкірі») містив п'ять музичних номерів.

У 1927 році у Львові Я.Ярославенко працює над романтично-ліричною оперетою «Дівча з лілеєю» на лібретто І.Зубенка, яка залишилася незакінченою.

Найбільш популярною і значимою у музично-драматичній творчості композитора стала оперета «Бабський бунт». Твір розкриває актуальну в усі часи тему боротьби з пияцтвом, яка своєрідно представлена у творі Я.Ярославенка. В основу сюжетної фабули взято комедію зі співами Р.Сурмача «Бабський бунт», яка була надрукована 1912 року у Львові. Однак, «галицько-кацапський макаронізм» [3], яким була написана комедія, не влаштовував Я.Ярославенка. Тому він звертається до С.Чарнецького і Я.Гординського з пропозицією переробити літературний текст – «ритміку, склад, сенс і т.п.». Результатом спільної праці стала оперета «Бабський бунт», яка завоювала чимало прихильників.

Твір витриманий у традиційному для української музично-драматичної творчості жанрі народно-побутової лірико-комічної оперети. Оперета складається з трьох дій і сімнадцяти номерів. (Перша дія – 7 номерів, друга – 6 номерів, третя дія – 4 номери).

Дія відбувається в селі на Підкарпаттю. Сюжет в опереті розгортається двома лініями. Перша зображає соціальний конфлікт який виник напередодні жнив - селяни відмовляються працювати на панському полі, доки не вижнуть свої ниви. Друга – втілює протест жінок проти споювання чоловіків у корчмі. Спільні проблеми об'єднують громаду і вона вирішує закрити шинок, відкривши натомість хату-читальню.

Прем'єра оперети відбулася 2 квітня 1921 року в Українському театрі у Львові під керівництвом Др.Нички і мала неабиякий успіх. В газеті «Український вістник» було надруковано позитивну рецензію С.Чарнецького [4].

З афіш, які зберігаються у архівах Львова, відомо, що постановки оперети «Бабський бунт» були неодноразово здійснені також у Сокалі та Микуличині протягом 1921-37 рр.

Отже у музично-драматичній спадщині Я. Ярославенка знайшли своє відображення основні жанрові різновиди музично-театрального мистецтва, що побутували у творчості композиторів-аматорів Галичини кінця XIX початку XX століття.

Література:

1. Театральне мистецтво. – Львів, 1922. – Ч.3-4
2. Діло. – Львів, 1926. – Ч.79
3. Я.Ярославенко. Бабський бунт. Народня оперета у 3-х діях. – Львів, Видання Торбана. – Ч.111
4. Український вістник. – 1921. – Ч.58

Альона Тарасевич
(Дніпропетровськ)

ВОГНЯНІ ТА ПІРОТЕХНІЧНІ ШОУ ЯК РІЗНОВИД СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Актуальність даної теми виявляється в тому, що цей популярний зараз різновид мистецтва є ще досить молодим, а тому недостатньо вивченим сучасними дослідниками. На сьогодні в Україні і світі є вже досить велика кількість практикуючих майстрів створення вогняних та піротехнічних шоу, але існує дуже мало літератури, яка б допомагала вивченню історії та теорії цієї форми мистецької діяльності.

Мета данної статті – простежити еволюцію вогняних та піротехнічних видовищ від їх зародження до сьогоднішнього дня, сформувати загальне уявлення про майбутнє цього різновиду мистецтва в Україні на прикладі творчості деяких сучасних колективів.

Витоки та зародження використання вогню та піротехніки в якості розваги простежуються в кожній культурі. «Грецький вогонь», що використорувався у Візантії як засіб оборони, був пращуром сучасного феєрверка. В Стародавньому Китаї, що прославився створенням пороху, застосування цього матеріалу сприяло розвитку піротехнічного мистецтва. А новозеландське плем'я Маорі відкрило світові свою улюблену розвагу: обертання спеціально виготовлених палаючих інструментів - поі. «Поі - один з великої кількості різновидів мистецтва Маорі, що розповсюдився по всьому світові та використовується як форма розваги багатьма людьми, що за етнічним походженням не є нащадками цього племені.<…>Поі – це водночас назва і процесу виконання, і самого предмету. Вони являють собою інструмент, що складається з різноманітних матеріалів, зроблений у вигляді м'яча, до якого приєднано короткий або довгий шнур. Танець з поі виконуєься коли артист починає робити різні рухи з інструментом, зазвичай, під який-небудь музичний акомпанімент» [4, с.1-2] - пише новозеландська дослідниця Карін Парінгатаі у своїй дисертації. Ці географічно розрізнені елементи склали достатньо велику базу для формування єдиної системи вогняних та піротехнічних видовищ та виділення цього різновиду мистецтва в окрему самодостатню форму розваг для масового глядача.

В Европу вогонь та піротехника прийшли ще в IV столітті н.е. Саме ним датується перша згадка про ці видовища. В епоху Середньовіччя вогонь широко використовувався мандруючими артистами та циркачами, а піротехника була однією з найулюбленіших розваг знаті та простого люду. Це був час алхіміків, і, незважаючи на те, що цілі їх були дуже своєрідними, своїми дослідженнями ці вчені зробили значний внесок у розвиток хімії та, відповідно, і феєрверкової справи. Триумфальний хід вогняних розваг по Російській імперії досяг свого апогею в часи Петра I, який не просто сприяв їх популяризації, але й приймав безпосередню участь в їх виготовленні та запуску. Тоді створювалися масштабні видовища та грандіозні феєрверкові вистави. «Вогняні вистави, що проводилися в той час, несли в собі конкретні ідеї.<…>Вони мали певний зміст, що відповідав тій події, якій присвячувалися вистави.<…>Ці ідеї проводилися через художні образи: алегорії, емблеми, картини, написи-девізи, що несли в собі значення, зрозуміле без слів.<…>Проекти феєрверків з нагоди офіційних урочистостей розроблялися Академією наук та Академією мистецтв разом з артилерійським відомством. В цьому приймали участь такі видатні діячі російської культури, як Ломоносов, Кулібін, архітектор Казаков та академік Штелін» [2, с.30-31, 60-61]. З часом характер «потішних вогнів» змінюється, вони стають менш складними, зате більш доступними широкому загалу. В радянські часи вогонь і феєрверки використовували майже у всіх масових святкуваннях. Особливим попитом користувалася взаємодія двох стихій – вогню та води. Тож за цей тривалий час

феєрверки міцно увійшли у святкове життя і зараз без них вже не обходиться жодна подія. Якщо ж говорити про поі, то цей інструмент довгий час був присутній тільки в роботі циркачів, а в маси вивів його рух хіппі та рейверів, представники якого відрізнялися потягом до всього екстраординарного та виходячого за рамки загальноприйнятого. З часом вогняні дійства розкрилися в багатьох аспектах: і як естетичне видовище, і як динамічна медитація, і як інструмент для розвитку фізичних здібностей, і як метод для досягнення духовного зросту.

В наші часи вогняним та піротехнічним видовищем вже нікого не здивуєш. Зараз існує велика кількість колективів, що позиціонує себе як театри вогню. Але, як сказав відомий радянський художник М.Ф.Ладур, «як не кожну картину або скульптуру можна назвати мистецтвом, так і не кожне підкидання вогней у повітря можна прирахувати до творчого процесу» [1, с.107]. Але не все так сумно, як може здаватися на перший погляд. Сьогодні в цій галузі можна спостерігати об'єднання вогню та піротехніки з музикою, їх синхронізація. Популярносі набувають не тільки поі, але й невідомі досі в нашій країні інструменти, наприклад, стафф (шест), віяла, куби, фаєр-хендси та інші. В вогняно-піротехнічному мистецтві можна знайти справжніх професіоналів. Кожен працює зі своїми окремими нюансами, але, розглянувши їх творчу діяльність, можна зробити висновок про картину в цілому.

Одним з піонерів піротехніки на Україні є підприємство «Шериф» (м.Дніпропетровськ). Ця огранізація працює у сфері піротехніки вже понад 10 років. Вони є постановниками великої кількості піротехнічних видовищ, першопрохідниками в багатьох напрямах піротехнічного мистецтва в нашій країні. Саме співробітники «Шерифа» зпроектували комп'ютерний пульт для запуску феєрверків, який використовується зараз країнами СНД. Окрім того, піротехнічне підприємство «Шериф» займається науково-дослідницькими та дослідно-конструкторськими розробками. Ця команда є авторами багатьох шоу, серед яких наймасштабнішим є піротехнічно-вогняні вистави «Приборкання вогню» та «Приборкання вогню-2». Ці вистави були присвячені історії виникнення феєрверків у Китаї, Європі, Росії та Україні. За 60 хвилин було використано більш ніж 10 тисяч піротехнічних виробів.

Ще однією визначною фігурою в українському вогняному мистецтві є Сергій Невзоров (м.Харків), більш відомий в творчих колах як «Алхімік». Він є адміністратором першого в Україні інтернет-форума «Fireforum», керівником шоу-проекту «Arcanum» та засновником театру вогню «EastFire». В його роботі простежується тенденція до чітко організованого, зрепетированого шоу, в якому артисти, вогонь та піротехніка діють як одне ціле. Окрім того, у своїх постановках його колективи використовують не тільки вогонь та піротехніку, але й досить новий жанр, що народився з традицій та технік вогняного шоу – світлодіодний перформанс. Використання світлодіодних інструментів дозволяє бути менш обмеженими у виборі місця показу, виступати також і на закритих майданчиках. Костюми можуть бути більш видовищними та креативними. Великою перевагою є достатня безпечність цього видовища та відсутність продуктів горіння. Світлодіодним шоу в подальшому пророкують велике майбутнє.

Ще один діяч цього різновиду сучасного мистецтва Ігор Хохуля (м.Київ) є носієм та прихильником суто новозеландської традиції. Він практикує роботу з поі як форму динамічної медитації і безкоштовно передає знання своїм учням. За його словами, поі сприяють розімкненню та розвитку обох півкуль головного мозку, що в подальшому сприяє підвищенню рівня креативності. До того ж, завдяки техніці поі йому вдалось набагато покращити стан багатьох людей, хворих на ДЦП. В своїй практиці він відмовляється від репетицій, заучування та відточування рухів та працює імпровізаційним методом.

Тож, роблячи підсумок, можна сказати, що вогняні та піротехнічні шоу пройшли довгий шлях еволюції. В наш час у виставах присутні новітні розробки: комп'ютеризація, LED-технології. Цей різновид мистецтва поступово закріплюється в системі масових видовищ. На даний момент в країнах СНД вже існує декілька фестивалів вогню, таких як Kiev Fire Festival, East Fire Festival та інші. Творчі колективи, які вже заявили про себе, відкривають власні школи, де навчають мистецтву поводження з вогнем. До того ж, такий інструмент, як світлодіодні поі, незабаром може стати символом сучасного процесу синтезу мистецтв. Нещодавно американські вчені створили інструмент під назвою «орбітара». Він може за допомогою комп'теризованої системи відтворювати звуки через обертання. Це надає змогу артисту, який використовує поі, водночас бути автором музичної композиції, таким чином поєднуючи візуальне та аудіальне мистецтво. «У цього винаходу три основних художніх цілі: створити ефект повного занурення у мультимедійний музичний інструмент, відновити в майбутньому потужні давні традиції плем'я Маорі, та створити унікальну форму виконавського мистецтва» [3]. Тому вогняні, піротехнічні, а тепер разом з ними і світлодіодні шоу ще довгий час будуть захоплювати і дивувати глядача.

Література:

1. Ладур М.Ф. Огненные спектакли // Искусство для миллионов. Заметки художника / Сост. Л.Г.Крамаренко. – М.: Советский художник, 1983 – с. 107-109.
2. Трапенок В.А., Антонова Л.А. От маленькой хлопушки до большого фейерверка. – СПб.: КРИСТАЛЛ. – с. 1-68.
3. The Orbitar. Research. Project goals and applications [Електроний ресурс] // Режим доступу: www.theorbitar.com/research.html.
4. Paringatai K. Poia mai taku poi: Unearthing the knowledge of the past / A thesis submitted for the degree of Master of Arts. – Dunedin: Univercity of Otago, 2004. – p. 1-39.

Науковий керівник: доктор культурології, доцент, Кікоть А. А.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Оксана Городецька
(Тернопіль)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ

Позакласна виховна робота відіграє важливу роль у розвитку та становленню особистості, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною. Це різноманітна діяльність учителів, вихователів, спрямована на виховання учнів і здійснювана в позаурочний час. Її мета полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування.

Позакласна виховна робота спрямована на закріплення, поглиблення знань, застосування їх на практиці, розширення кругозору учнів, формування наукового світогляду. Не менш важливим є вироблення умінь і навичок самоосвіти, розвиток творчих здібностей, організація дозвілля, культурного відпочинку [1, с. 154].

Позакласна робота будується з урахуванням основних загальнодидактичних принципів:

- на кожному позаурочному занятті у нерозривній єдності реалізуються освітні й виховні завдання;
- усі відомості розглядаються і з'ясовуються відповідно до результатів сучасних досліджень, чим забезпечується принцип науковості;
- явища і факти, що аналізуються в процесі позакласної роботи, мають відповідати віковим можливостям учнів, принцип доступності тісно пов'язаний з принципом усвідомлення знань;
- позакласна робота враховує вимоги розвиваючого навчання: формуються навички спостереження й аналізу явищ і фактів, уміння самостійно працювати з доступною літературою [2, с. 56-57].

У позакласній роботі важливим є принцип наступності й перспективності: плануючи позакласну роботу певного класу, вчитель враховує ті знання й навички, що їх одержали учні на уроках і в позаурочних заходах у попередніх класах. Одночасно позакласні заходи можуть готувати основу для кращого засвоєння матеріалу на уроках, до участі у факультативних заняттях. У позакласній роботі реалізується зв'язок теорії з практикою: учні вдосконалюють навички самоосвіти. Також необхідно здійснювати індивідуальний підход до учнів, ураховуюти їх здібності та нахили.

Проте одночасно позакласна робота має і свої специфічні принципи, а саме: врахування віку й ступеня підготовленості учнів до занять, взаємозв'язок позакласної роботи і класних занять, добровільність, наявність інтересу до вивчення мови, вибірковість, що виявляється у відсутності єдиної програми для позакласної роботи й дозволяє вчителю самому планувати її, виходячи з умов роботи школи, вікового складу учнів, їхньої зацікавленості, а також залежно від програмовою матеріалу, що вивчається [3, с. 15].

Існують різноманітні форми позакласної виховної роботи: класні години, етичні бесіди, зустрічі з відомими людьми, екскурсії, обговорення книг, читацькі конференції, диспути тематичні, розважальні, вечори і ранки, свята, змагання (спартакіади), турніри, виставки, конкурси та ін.

Класна година. Як одна з форм позакласної виховної роботи, вона передбачає створення оптимальних умов для продуктивного спілкування класного керівника (вихователя) з учнями з метою формування у них соціальної зрілості [6, с. 2-3].

Готуючись до класної години, потрібно зважати на такі рекомендації: 1) класні години мають бути систематичними; 2) на розгляд учнів бажано виносити цікаві, актуальні для них питання; 3) не варто влаштовувати на класних годинах педагогічного аналізу діяльності учнів впродовж значного проміжку часу; 4) проведення класної години має відбуватися за чітким планом, у мажорному тоні спілкування; 5) слід заохочувати учнів до вільного висловлювання думок, не дорікаючи їм за помилковість суджень, враховувати їх соціально-психологічні особливості, створювати умови для подальшого розвитку школярів у процесі вільного спілкування; 6) не допускати ігнорування запитань учнів, вислуховувати їх відповіді, виявляти терпимість, залучати всіх учнів до розмови, не залишаючи поза увагою несміливих; 7) цікавитись інтересами учнів для визначення подальших тем класних годин, проводити їх не тільки у школі, а й у музеях, на природі, за місцем роботи батьків та ін. [6, с. 2-3].

Етична бесіда. Ця форма виховної роботи спрямована на формування в учнів умінь і навичок моральної поведінки, оволодіння загальнолюдськими і національними морально-духовними цінностями. Цій меті служать етичні бесіди, в основі яких – використання діалогу. Вони сприяють узагальненню дитячих спостережень, вражень і переживань, певних знань морально-етичних норм, що сприяє поступовому сходженню особистості до нових моральних якостей [7, с. 3].

У системі підготовки і проведення етичних бесід важливим є дотримання певних методичних правил: 1) бесіди проводить класний керівник або вихователь групи подовженого дня; 2) тривалість бесіди залежить від віку учнів: 1-4 класи – 25-30 хв., 5-7 класи – 30-40 хв., 8-11 класи – до 45 хв.; 3) підготовка до бесіди має тривати 5-6 днів; 4) тема бесіди залежить від віку учнів, рівня підготовки колективу, взаємин у колективі; 5) організація бесід відбувається за такими основними етапами: підготовчий, проведення бесіди, наступна діяльність школярів, оцінювання вчителем рівня сформованості в учнів моральних норм і навичок; 6) необхідне залучення усіх дітей до висловлення власних думок щодо певних моральних понять; 7)

слід використовувати цікавий матеріал, задіювати різні педагогічної прийоми, які б спонукали школярів до активної емоційно-розумової діяльності; 8) потрібно продумувати план бесіди, давати учням конкретні завдання на етапі підготовки до неї, які викликали б у них інтерес; 9) аналізувати вплив бесіди на поведінку вихованців, класного колективу загалом; 10) продовжувати роботу над проблемами, що обговорювались під час бесід [7, с. 4].

Зустрічі з відомими людьми. Мета їх може бути різною: профорієнтаційна (запрошують представників різних професій, викладачів вищих навчальних закладів), розвиток моральних, громадянських якостей (зустрічі з ветеранами війни, праці, спорту, мистецтва) тощо [4, с. 55].

Обговорення книг, читацькі конференції. Влаштовують їх для пропаганди художньої та науково-популярної літератури серед учнів, активізації їх самостійності в оцінних судженнях, думках. Під час підготовки до них учні працюють над виступами з певних проблем (на матеріалі одного або кількох творів, творчості письменника, літературної або наукової проблеми). На конференції учні виступають з доповідями, повідомленнями, в яких висловлюють своє ставлення до твору або проблеми, ставлять інсценівки або переглядають уривки кінофільму. Підбиваючи підсумки, вчитель зосереджує їх увагу на найважливіших аспектах проблеми [7, с. 4].

Виставки. Їх присвячують досягненням учнів в гуртках дитячої творчості та на уроках праці, у сфері образотворчого мистецтва, результатам краєзнавчих, туристичних походів. Екскурсоводи-школярі демонструють експонати, відповідають на запитання, організовують обмін досвідом [6, с. 3].

Змагання. Спрямовані вони на стимулювання інтересів, здібностей учнів, сприяють підвищенню їх активності. Фізкультурно-спортивні змагання (класні, шкільні, міжшкільні) пропагують спорт, здоровий спосіб життя. їх оздоровчо-виховний ефект залежить від ретельної підготовки, врахування можливостей, стану здоров'я кожної дитини [2, с. 201].

Конкурси, олімпіади. Проводять для виявлення талантів, розвитку творчих можливостей дітей. Конкурси (дитячого малюнка, художніх робіт, технічних конструкцій), олімпіади (з навчальних предметів) організовують за певним графіком, заздалегідь повідомляють про це учнів. Переможців оголошують публічно, відзначаючи їх успіхи на урочистій лінійці [1, с. 187] .

Завданням позакласної роботи є: збагачення й розширення знань учнів, набутих на уроках; розвиток умінь і навичок усного й писемного мовлення; виховання ініціативи, самостійності, творчих здібностей учнів, їх пізнавальних інтересів; забезпечення виховної спрямованості предмета, що вивчається; формування почуття патріотизму.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : [Посібник] / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. – 345 с.
2. Гра в школі. 5-8 класи [Текст] : учебно-методический комплекс / Уклад. : О. М. Ворожейкіна. – Х. : Основа, 2009. – 208 с. – (Позакласні заходи).
3. Коваленко О. В. Зарубіжна література. 5-11 класи [Текст] : конспекти нестандартних уроків, сценарії виховних заходів, плани засідань літературного гуртка / О. В. Коваленко ; ред. М. Більчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 128 с.
4. Литвинюк Г. І. Сценарії, рольові ігри, бесіди. 5 -11 класи [Текст] : навчальне видання / Г. І. Литвинюк, І. В. Олійник. – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2008. – 88 с.
5. Радзіх Світлана «Горнусь до тебе, Україно»: Позакласні заходи з української словесності [Текст] / С. Радзіх, Г. Городецька. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 64 с.
6. Рекомендації до проведення виховних заходів молодими вчителями і стажистами. Реферат. [Електронний ресурс] : http://textreferat.com.ua/referat2.php?id=12281&p=10
7. Робота класного керівника з організації та проведення позакласної виховної роботи. Реферат. [Електронний ресурс] : http://all-pedagog.com.ua/klasniy-kerivnik/robota-klasnogo-kerivnika-z-organizatsiyi-ta-provedennya-pozaklasnoyi-vihovnoyi-roboti.html
8. Шуть М. Організація дитячих свят [Текст] / М. Шуть // Дитячий садок. Бібліотека. – 2010. – № 6(червень). – С. 12–15.

Богданна Кобиринка
(Дрогобич)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЇ

Одним з найважливіших завдань сучасної вищої школи є прагнення до якості та досконалості. Викладач, як одна з центральних фігур у досягненні цієї мети, повинен прийти до неї через вдосконалення колективних та індивідуальних стимулів, опанування нового стилю поведінки, певних професійних та культурних цінностей.

У сучасній педагогіці існує багато різноманітних форм та методів інноваційного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знання студента, розвиток їх розумової діяльності, виявлення вмінь та навичок критич-

ного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в подальшій самоосвіті і самореалізації, що, в свою чергу дає нам можливість впливати на розвиток найсильніших якостей людини: інтелекту, мотивації, емоцій, діяльних культур. Ефективним засобом екологічного виховання, що сприяє підвищенню рівня екологічної культури студентів, є дидактична гра.

Одним із пріоритетів інноваційного навчання є групова та індивідуальна форма навчання. Акцент зміщений на творчу імпровізацію викладача, на його взаємодію із студентами. Довіра, повага, спілкування, стимуляція почуттів гідності, здатність відповідати за себе є головним фактором групової та індивідуальної форм роботи. Студент розвиває свою індивідуальність при спільному вирішенні екологічних завдань, коли застосовується його життєвий досвід і отримані ним теоретичні знання.

Іншим пріоритетом є диференціація навчання, коли урізноманітнюється форма і методи навчальної діяльності, а опорою стає вміння студентів самостійно здобувати знання. Самооцінка студентів перетворюється на головний фактор оцінювання особистісних досягнень. Навчання, таким чином, перетворюється на спілкування між людьми, з метою отримання нової інформації. Викладач повинен стати посередником між студентом і навчальним матеріалом, проте не єдиним джерелом знань.

Дуже важливою є спільна робота студентів у складі великої або малої груп. Ця методика пропагує зміну традиційної обстановки на семінарських заняттях. Роль викладача змінюється із традиційної на посередницьку. Головним стає колективне знання групи, допомога у з'ясуванні окремих питань, обговорення підготовлених повідомлень, доповідей, рефератів, фотографій.

Найбільш ефективними формами орієнтації навчальної діяльності студентів є роботі в підгрупах. Розмір підгрупи залежить від кількості студентів у самій навчальній групі, доступності джерел і змісту завдання. Як правило, це 5-7 студентів.

Робота в підгрупах – так організація праці, яка сприяє залученню всіх студентів, але з урахуванням рівня їх розвитку та індивідуальних можливостей засвоєння матеріалу.

Студенти повинні бути залученими до гри, метою якої є підвищення рівня їх знань без дотикання до їх свідомості, ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери та із впливом на покращення екологічної культури природоохоронної діяльності, що є вирішальним у виборі гри.

Серед ігор, що застосовують на парах, переважають стандартні екологічні кросворди, чайнворди, вікторини.

Загалом, в основу інтерактивних методів покладено активне заняття.

Структура активного заняття містить три основні етапи:

Перший абзац – коригувальний. На цьому етапі формується навчально-пізнавальна діяльність студента.

Другий етап – навчальний, на якому за допомогою завдань однієї підгрупи іншій узагальнюються і систематизуються знання студентів з конкретної теми. Керівники підгрупи обмінюються підготовленими завданнями за схемою, запропонованою викладачем. Керівник підгрупи повідомляє завдання її членам, які вдаються до активного обговорення та їх вирішення.

На третьому етапі – навчально-контрольному – відбувається оголошення і обґрунтування відповідей, а також підбиття підсумків змагання.

Уся гра відбувається на зразок КВК.

Викладач спрямовує діяльність студентів, пояснює правила гри, задає її основні тему і виконує роль фінального судді. Потрібно стежити, щоб всі студенти були залучені до гри, а слабші, у вирішенні поставлених екологічних питаннях, не ховалися за спинами сильніших, а намагалися допомогти команді у знаходженні виходу з проблемної ситуації.

На практичних заняттях необхідно запропонувати студентам різнорівневий підхід до вирішення екологічних проблем, тобто навчити розглядати їх з різних точок зору. Це дозволяє не тільки осягнути всю багатогранність екологічних питань, але й розширити межі світосприйняття, підвести до глобального, планетарного мислення, і, найголовніше, навчити прогнозувати наслідки антропогенної діяльності не тільки на сьогодення, але й на далеке майбутнє.

Найбільшого поширення набули такі інтерактивні методи навчання:

1) «Мозковий штурм».

Науковці розробили цей метод для розвитку комунікативних навичок студентів та більш ефективнішого використання їх творчого потенціалу. Метод «мозкового штурму» заохочує студентів пропонувати нові й оригінальніші ідеї, завдяки забороні критичних зауважень з боку викладача чи інших членів групи на стадії генерації ідеї. На цій стадії увага концентрується тільки на кількості ідей, а не на їх якості. Після стадії первинної генерації, запропоновані студентами ідеї можна згрупувати, оцінити, відкласти для подальшого їх вивчення, а також відібрати ті ідеї які є найбільш ефективними для розв'язання конкретного завдання.

Проте, метод «мозкового штурму» має деякі недоліки. Він може виявитися не дуже ефективним у випадку, коли не передбаченого підсумкового завдання, де студенти зможуть застосовувати свої ідеї, що виникли в процесі роботи. Треба брати до уваги ще й те, що під час виконання підсумкового завдання, групою будуть відібрані лише найбільш вдалі й оригінальні ідеї, а решта не знайдуть свого застосування. Це звичайно, іноді ображає студентів.

2) Тренінг.

Тренінг, як форма навчання, має істотні переваги над іншими формами та видами навчання і вимагає від студентів не тільки знань, але й умінь застосувати свої знання у практичні діяльності, що постійно змінюється. Серед переваг, які має тренінг як активна форма навчання у порівнянні з традиційними методами, можна назвати такі:

- під час використання тренінгу процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності, тренінг є імітаційним методом;
- тренінг є інтерактивним методом навчання, учасники виступають у тих чи інших ролях і діють відповідно до статусу своєї ролі.

Інтерактивна технологія навчання не залишає поза увагою жодного студента і дає можливість брати участь у колективному взаємодоповнюючому процесі навчального пізнання. Перед кожним студентом стоїть конкретне завдання, від виконання якого залежить успіх цілої групи. Досвіт застосування таких моделей свідчить про значне підвищення ефективності навчання і виховання, узгодження дій, активізації взаємодопомоги. Такі методи навчання вимагають, насамперед, додаткової глибокої ґрунтовної підготовчої роботи викладача. Інтерактивне навчання побудоване на взаємодії студентів.

Література:

1. Егоров О. Мобильность «мозкового центра»: Методическая служба инновационной школи / Егоров О. – К. :Наук. думка, 2004 – 206 с.
2. Коренева Л.И. Современные интерактивные методы обучение в системе повышения квалификации руководящих кадров / Коренева Л.И. – М.: Научн. изд., 2003. – 167 с.
3. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / Рудестам К. – М.: Научн. изд., 2002. – 350 с.
4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пирожниченко // Ст. наук. вісник. – К., 2003 – 86 с.

Елена Колоскова,
Татьяна Воротняк
(Черновцы)

РЕЗУЛЬТАТЫ ТЕСТОВОГО ЭКЗАМЕНА «КРОК-3» КАК КРИТЕРИЙ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ВРАЧЕЙ-ИНТЕРНОВ

Процесс обучения можно рассматривать как контролируемое движение к цели, скорость и эффективность которого в значительной мере определяется мотивацией обучающегося. При этом следует помнить, что «золотым стандартом» мотивации остается обучение «не для школы, а для жизни». Вместе с тем, в современных условиях одной из важных проблем высшей школы является снижение мотивации студентов к приобретению знаний, умений и практических навыков, что может приводить к ненадлежащему овладению профессиональным мастерством выпускниками высшего учебного медицинского заведения [1-2]. Исходя из этого, поиски различных методов повышения мотивации к обучению студентов являются актуальными и перспективными, а результаты написания врачами-интернами тестового лицензионного интегрированного экзамена (ЛИЭ) «Крок-3» можно рассматривать как критерий готовности молодых специалистов.

На основании анализа результатов теоретической и практической подготовки студентов и врачей-интернов по специальности «педиатрия» и «неонатология» определить наиболее влиятельные факторы относительно их результатов ЛИЭ «Крок-3» в интернатуре.

Нами проанализированы результаты успеваемости 180 выпускников Буковинского государственного медицинского университета на протяжении додипломного и последипломного этапов обучения по разделам педиатрической специальности, результаты исходного, промежуточного и итогового контроля уровня их знаний и умений во время первичной специализации в интернатуре по указанной специальности. К анализу включены экзаменационные оценки по пропедевтике детских болезней, факультетской и госпитальной педиатрии, детским инфекционным болезням, результаты написания ЛИЭ «Крок-2», результаты сдачи государственного экзамена по детским болезням с детскими инфекционными болезнями. Среди показателей, которые отражали подготовку в интернатуре по педиатрическим специальностям, учитывали исходный уровень знаний и умений, результаты полугодовой, годовой и заключительной аттестации, а также результат ЛИЭ «Крок-3». Таким образом, в анализ вошло 180 выпускников 2003-2008 гг., среди которых 81,7% составляли девушки и лишь 18,3% врачей-интернов мужского пола; 66,1% с интернов учились на контрактных условиях и 33,9% – по государственному заказу.

Анализ обучения педиатрической специальности на додипломном этапе позволил предположить, что, в целом, средний балл будущих педиатров на додипломном этапе, несмотря на незначительные колебания, достигал 4-балльной отметки лишь при изучении пропедевтики детских болезней и во время государственного выпускного экзамена. Несмотря на это, показатели исходного уровня знаний и умений интернов

1 года не достигали 3,5 баллов, хотя положительный тренд оценки за 2 года обучения в интернатуре составлял 0,8 баллов.

В зависимости от формы обучения (бюджетная или на условиях контракта) достоверно лучшей оказалась успеваемость когорты интернов-бюджетников на додипломном этапе – по факультетской педиатрии и детским инфекционным болезням, а на последипломном – при оценке исходного уровня знаний и умений, полугодовой и годовой аттестаций.

Результаты сдачи ЛИЭ «Крок-2» и «Крок-3» когортой интернов, включенных в анализ, свидетельствовали о том, что хотя средний процент правильных ответов по «Кроку-3» оказался меньше относительно «Крока-2» как в целом, так и в зависимости от форм обучения, однако все эти различия не имели статистической достоверности.

Аналогично и показатели клинико-эпидемиологического риска написания ЛИЭ «Крока-2» и «Крока-3» лучше среднего показателя врачами бюджетной формы обучения по сравнению с интернами, обучающихся по контракту, были статистически мало значимыми. Шансы написать «Крок-2» больше, чем на 76%, составляли: отношение шансов: 1,3 (95% ДИ: 0,7-2,3), абсолютный риск – 6%, относительный риск 1,1 (95% ДИ: 0,7-1,7), а «Крок-3» больше 74% соответственно: отношение шансов – 1,4 (95% ДИ: 0,9-2,3), абсолютный риск - 9% при относительном риске – 1, 2 (95% ДИ: 0,8-1,6). Таким образом, можно сделать предварительный вывод о том, что форма обучения достоверно не влияет на результаты написания тестовых лицензионных экзаменов.

Результаты «Крока-2» имели средней силы вероятные статистические связи с результатами «Крока-3», равно как и результаты обучения на 5 курсе и итог на государственном экзамене. Вместе с тем, результаты проведенного анализа позволили нам выявить еще один весомый рычаг лучшей подготовки к профессии – это характеристика базы стажировки. Так, врачи-интерны, которые учились на заочном цикле на базе ОДКБ г. Черновцы – многопрофильной больницы, имеющей в структуре 2 реанимационных отделения с выездными ургентными бригадами, – демонстрировали лучший уровень ответов на «Крок-3», что объясняется основной задачей данного экзамена.

Если результаты написания на 6-м курсе «Крока-2» не отличались в подгруппах интернов, которые в дальнейшем распределены на различные базы стажировки, выявлены различия по результатам сдачи ЛИЭ «Крок-3» в интернатуре. Причем не только результаты «Крока-3» оказались достоверно лучшими в интернов, которые учились на базе областной детской больницы, но и результаты полугодовой, годовой и заключительной Государственной аттестаций врачей-интернов. То есть на базе стажировки при прохождении заочного цикла, а также во время ночных дежурств в многопрофильной областной клинике на очном цикле, врачи-интерны приобретают не только практические навыки, но у них формируется определенный опыт тактики оказания неотложной медицинской помощи детям в критических состояниях. Этот опыт неоценим как для дальнейшей профессиональной деятельности врача, так и для написания «Крока-3» по неотложным состояниям. Он, без сомнения, значительно улучшает мотивацию к обучению. С помощью клинико-эпидемиологического анализа нами установлено, что шансы составить «Крок-3» больше, чем на 72% правильных ответов при таких условиях в интернов возрастают почти вдвое.

Если для интернов, которые учатся по государственному заказу, с результатами «Крока-3» достоверно коррелировали преимущественно факторы, которые формируются на додипломном этапе, то для интернов, обучающихся на контрактных условиях, кроме связи с предыдущим ЛИЭ «Крок-2», имела значение лишь характеристика базы стажировки. Полученные результаты подтвердились и по результатам проведенного регрессионного и корреляционного многофакторного анализа. В частности, при многофакторном анализе результатов «Крока-3» в общей когорте интернов вероятно усиливающими компонентами были все результаты додипломного обучения, результаты полугодовой и годовой аттестации интернов и характеристика базы стажировки. Многофакторные модели результатов «Крока-3» в зависимости от формы обучения оказались очень похожими, за исключением того, что для интернов-контрактников одним из усиливающих компонентов третьего фактора оказался женский пол ($r=0,85$, $p<0,05$).

Проведенный регрессионный анализ позволил создать модель результатов ЛИЭ «Крока-3», в которой коэффициент множественной корреляции (R) равен 0,44, а коэффициент детерминации (R2) – 0,2, критерий значимости (F) составил 6,4, $p<0,00001$, что свидетельствовало о том, что такая модель статистически полно и достоверно создает заданный математический образ, а наиболее значимыми среди статистически значимых компонентов были: уровень исходной подготовки интернов ($t=3,1$, $P<0,002$), характеристика базы стажировки ($t=2,4$, $P<0,01$), а также результаты экзамена по госпитальной педиатрии ($t=2,5$, $P<0,01$).

1. На результаты написания ЛИЭ «Крок-3» влияют показатели эффективности обучения на додипломном и последипломном этапах, что требует повышения мотивации к изучению педиатрии уже с первых курсов.

2. Форма обучения интернов существенно не влияет на шансы написания ЛИЭ «Крок-3».

3. Достоверно лучшие шансы (СШ=1,9) в написании «Крока-3» у врачей-интернов, обучающихся на многопрофильной клинической базе, включающей реанимационные отделения. Эти интерны демонстрируют достоверно лучший уровень подготовки на всех этапах промежуточного контроля в интернатуре, что объясняется лучшей мотивацией к обучению.

4. Среди интернов-контрактников представительницы женского пола имеют положительную корреляцию с результатами «Крока-3», отображающий их лучшую мотивацию к обучению и готовность к самостоятельной профессиональной деятельности.

Литература:

1. Сравнительный анализ дидактических методов повышения мотивации студентов к самостоятельной работе на кафедре педиатрии / Л.А. Безруков, Н.К. Богуцкая, Е.К. Колоскова и соавт. / Сб. «Педиатрия на пороге третьего тысячелетия», посв. 85-летию проф. Е.М. Витебского. – Донецк, 2007. – С. 172-176.
2. Лонгитудинальное оценивание относительного условного потенциала знаний и умений – эффективная методика повышения мотивации студентов к учебе / Л.А. Безруков, Н.К. Богуцька, Л.А. Иванова и соавт. / Матер. учеб.-метод. конф. «Проблемы медицинского и фармацевтического образования и пути повышения качества подготовки врачей и фармацевтов в Украине». – Харьков, 2003. – С. 123.

Ірина Матузова
(Макіївка)

МОЖЛИВОСТІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Екологічна освіта та екологічне виховання визначаються провідними шляхами екологізації всіх видів людської діяльності. На наш погляд, сьогодні вже не потрібно нікого переконувати в необхідності охорони довкілля. Перед освітянами постали інші, якісно нові завдання – виховання спеціалістів широкого профілю, які здатні вирішувати економічні та екологічні завдання і були психологічно готовими до процесу природоохорони та раціонального природокористування у своїй професійній діяльності. В забезпеченні такої готовності до природозбереження ми і бачимо основні цілі екологічної освіти.

Сам процес екологічного виховання визначається науковцями як послідовність етапів навчально-виховної роботи, спрямованої на формування основоположних якостей екологічно вихованої особистості, а метою екологічного виховання вважають досягнення особистістю вищого рівня екологічної вихованості, який передбачає втілення системи наукових знань, умінь, поглядів, переконань та активного, дієвого ставлення до оточуючого середовища [3, с. 51]. Мета екологічного виховання може бути реалізована за допомогою вирішення триєдиного завдання:

- освітнього – формування системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення;
- виховного – формування мотивів, потреб і навичок екологічно спрямованої поведінки і діяльності, здорового способу життя;
- розливального – розвиток системи інтелектуальних і практичних вмінь щодо вивчення, оцінки та поліпшення стану навколишнього середовища, розвиток активної природоохоронної діяльності.

Зміст екологічного виховання містить в собі систему норм, які виходять з ціннісних орієнтацій. Система цінностей витікає з поняття унікальності і самоцінності природи, при цьому людина розглядається, як частина довкілля, а при характеризуванні природи підкреслюється її багатобічна цінність для людини. За своєю виховною спрямованістю зміст екологічного виховання, за Р. Науменко, “орієнтований на розвиток інтелектуальних, трудових, моральних, естетичних, фізичних та вольових якостей особистості учня....Формування екологічно вихованої особистості учня є перспективним результатом екологічного виховання, а показником відповідального ставлення до оточуючого середовища виступає готовність особистості школяра до реалізації в поведінці і діяльності правових, моральних, технологічних принципів і норм природокористування” [3, с. 68].

В Україні сьогодні активно розвиваються як формальна екологічна освіта (в школах, ВНЗ, інститутах підвищення кваліфікації), так і неформальне просвітництво (за допомогою засобів масової інформації, музеїв, виставок, природоохоронних товариств та інше). Але особлива увага науковців приділяється шкільній екологічній освіті, тобто процесу формування екологічної свідомості підростаючого покоління саме засобами шкільного навчання за допомогою профільних курсів природничого напряму.

Процесом організації екологічного виховання засобами профільного навчання в загальноосвітній школі більшість науковців вважає створення умов для засвоєння молоддю світоглядних цінностей, формування у кожної молодої людини достатньо високого рівня екологічної вихованості. Організація екологічного виховання школярів вважається успішною, якщо екологічна вихованість учня буде виявлятися в повсякденній поведінці, в конкретних вчинках і справах, в ставленні до природного оточення – тобто в активній екологічній діяльності особистості.

Як вважає Г.П. Пустовіт, розгляд теоретико-методичної бази екологічної освіти різних верств населення, зокрема учнів національної школи, засвідчує, що її категорійний апарат (мета і зміст, завдання і принципові положення, форми і методи реалізації) розробляються вітчизняною наукою з урахуванням світових та національних суспільно-політичних процесів. Вони пов’язані з життєвою необхідністю перебудувати споживацьку культуру стосунків людини з природою та її ресурсами, формувати, починаючи з раннього дитинства, якісно новий тип поведінки в навколишньому середовищі [1, с. 13]. Головним суб’єктом екологічної освіти є учень загальноосвітньої школи, а домінуючим принципом – зумовлена природою і усвідомлена людиною потреба в саморозвитку, самоутвердженні, самозбереженні.

У ході організації екологічного виховання старшокласників в межах нашого дослідження ми виходили з таких положень:

1) екологічна освіта повинна сприяти формуванню таких особистісних якостей, які б звели екологічний ризик до мінімуму;

2) сучасні умови визначають нові вимоги до процесу екологічної соціалізації молодого покоління, тому у формуванні готовності увійти у доросле життя, в т.ч. і професійне, для старшокласника велике значення має екологічна спрямованість особистості.

Проектуючи образ екологічно вихованої особистості, а конкретніше, майбутнього фахівця, ми переконались, що у визначенні цілей самоформування образу «Я» як екологічно вихованої людини головну роль набуває вибір особистої системи цінностей (абсолютних, загальнолюдських, антропоцентричних). Базовими цінностями особистості є самореалізація, задоволення, користь, індивідуальність. Тому формування цілей на цьому етапі стало визначення ролі своєї особистості відносно цих цінностей, як захисника природи (реалізація себе, як екологічно освіченого спеціаліста, природозахисника, отримання задоволення від врятування або збереження природних об'єктів, принесення користі довкіллю своєю діяльністю), позиціонування себе, як людини, що перетворює природу, використовує природні ресурси і відповідає за наслідки цього перетворення. До проміжних цілей ми віднесли етап формування у старшокласника умінь та навичок для реалізації їх самостійної виховної діяльності.

Кінцеві цілі виховання ми уявили, як проект екологічно вихованої особистості, розглянули її у вигляді ціннісного відношення до дійсності, а формування природозахисних позицій особистості прийняли за загальну ціль виховання.

Але недостатня теоретична розробка проблеми організації екологічного виховання старшокласників засобами профільного навчання негативно позначилася на стані її впровадження у педагогічну практику – відсутня цілеспрямована систематична виховна робота з формування екологічної активності учня. Здебільшого епізодичний, фрагментарний характер екологічно спрямованих виховних впливів не сприяє виробленню стійких екологічних поглядів і переконань особистості. Мало уваги надають вчителі методам практичного застосування екологічних знань, умінь, навичок учнів, набуттю старшокласниками досвіду взаємодії з природою, недостатньо використовуються можливості профільних курсів та позаурочної виховної екологічної роботи – вміння школярів не закріплюються у життєвому досвіді, поведінці. Чіткі уявлення про роль природоохоронної діяльності має лише незначна кількість старшокласників, а інформацією про вплив тієї чи іншої професії на довкілля не володіє майже ніхто з випускників. Часто старшокласники не будують професійних планів, не обирають професію, а скоріше визначають собі відповідний навчальний заклад за тестами, місцем знаходження, за компанію із друзями, за порадою батьків тощо. Тим паче найменше всього вони задумуються про своє екологічно спрямоване професійне майбутнє або вплив професії на стан навколишнього середовища та взаємозв'язок з ним. Вирішення цієї низки проблем ми бачимо у формуванні нової екологічної освітянської моделі, яка поєднає систематичну (профільне навчання, варіативний компонент, урочна та позаурочна навчально-виховна діяльність) та безперервну (початкова, середня, старша ланки шкільної освіти) екологічну освіту і виховання в системі шкільної освіти. Тільки через процес навчання і виховання покоління нинішньої молоді в змозі виробити необхідну інформацію, яка реально створить умови для сталого еколого-економічного розвитку цивілізації. Особливої уваги ми надаємо профілізації та екологічній спрямованості навчально-виховного процесу старшокласників, які через декілька років стають фахівцями у різних галузях промисловості, а значить, і повноцінними споживачами природних ресурсів.

Література:

1. Пустовіт П.Г. Сучасні підходи до змісту екологічної освіти учнів у позашкільних закладах / Пустовіт П.Г. // Екологічний вісник. – №№ 3-4 (березень-квітень). – 2003. – С. 13-15. [2] Закону України «Про позашкільну освіту» // Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти). – К.:НЕНЦ, 2002. – С. 3-32.

2. Програма «Освіта Донеччини. 2007-2011 роки» / Розробники Програми: Управління освіти і науки Донецької облдержадміністрації, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Донецьк, 2007.

3. Науменко Р.А. Дисертація на здобуття ступеня канд. пед наук 13..00.07. Екологічне виховання учнів 5-9 класів шкіл-інтернатів у позаурочний час / Науменко Р.А. – К., 1994 р.

Ганна Михайленко
(Переяслав-Хмельницький)

ПРОБЛЕМА НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ У ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ НА ЗАХОДІ

Ще у XIX ст. головною причиною виникнення відхилень у формуванні особистості та вчинення неповнолітніми правопорушень і злочинів переважна більшість вчених вважала несприятливі умови життя дітей, недостатність правильних виховних впливів на їх поведінку. Дехто з учених називав серед причин цього явища недоліки існуючої у державах системи управління, яка обумовлює і породжує злочинність.

Були й такі науковці, котрі підтримували ідею фатальності природжених злочинних нахилів, властивих окремим індивідам. Вони вважали, що певна частина дітей вже народжується з деякими злочинними задатками, «дефектами морального розвитку», що в основному зумовлено поганою спадковістю. Таких дітей вони визнавали невиправними і вважали єдиним можливим заходом попередження з їх боку злочинних дій – якнайшвидшу ізоляцію від суспільства.

Значна кількість західних вчених, які й тепер займаються дослідженням відхилень у поведінці неповнолітніх, не диференціюють чітко такі поняття, як «важковиховувана дитина», «неповнолітній правопорушник» та «неповнолітній злочинець». Найчастіше у працях англійських і американських учених стосовно особистості, яка порушує норми і правила поведінки, вживається термін «delinquent», що в перекладі з англійської означає: винний, правопорушник, злочинець, а термін «delinquency» означає, таким чином, і проступок, і правопорушення, і навіть злочин, тобто будь-які види відхилень у поведінці. Водночас для відхилень, які не мають яскраво вираженого антисоціального характеру, вживається термін «deviant», девіація (відхилення від норми).

У теоріях сучасних зарубіжних вчених, які пояснюють причини виникнення відхилень у поведінці неповнолітніх і які пропонують профілактичні заходи, спрямовані на попередження правопорушень і злочинів, є чимало цікавих положень, що актуальні для вітчизняної соціальної практики. Дехто з цих вчених в основу концепцій поклали вчення Ч. Ломброзо, згідно з яким причини злочинної поведінки слід шукати насамперед в особистості самого злочинця. Цей видатний психолог розробив таблиці «природжених злочинців», на основі яких можна визначити, чи маємо ми справу з нормальною людиною, чи перед нами типовий злочинець.

Надзвичайно цікавою, хоч і дуже суперечливою, є теорія хромосомних аномалій. У багатьох зарубіжних країнах (США, Англія, Франція) деякі вчені висунули гіпотезу про вплив додаткової 47-ї хромосоми типу «X» або типу «Y» на злочинність. Ще в 1970 р. Американський національний інститут здоров'я (Центр з вивчення злочинності) опублікував дані обстеження 5342 злочинців на предмет виявлення хромосомних аномалій, згідно з якими прямих однозначних кореляцій між хромосомними аномаліями і протиправною поведінкою виявлено не було. Проте підкреслювалося, що в окремих випадках хромосомні відхилення і пов'язані з ними риси генотипу можуть підвищити схильність до розвитку соціально-негативних зразків поведінки .

В свою чергу У. Шелдон вважає, що фізична структура людини та її поведінка являють собою нерозривну єдність, вирішальною в якій є саме фізична структура, яка, на думку вченого, повністю залежить від якості зародкової плазми, з чого випливає, що поведінка людини насамперед зумовлена спадковістю. Не звертаючи увагу на явні протиріччя в результаті досліджень, деякі вчені продовжують шукати підтвердження гіпотези про існування природженого злочинного типу особистості, джерела злочинної поведінки якої закладені вже її анатомічній та фізіологічній структурі.

Досить поширеними теоріями, які намагаються пояснити відхилення у поведінці неповнолітніх, виходячи з врахування деяких особливостей і закономірностей людської психіки, є різновиди так званої «теорії фрустрації». Фрустрація, як вважають прихильники цієї концепції, найчастіше приводить до агресії.

Бельгійський математик і соціолог А. Кеттле науково вивчав злочинність методами математичної статистики. Він довів, що масові суспільні явища (народжуваність, смертність, злочинність та інші) підкоряються певним закономірностям, а також що на рівень злочинності впливає вік, стать, професія, рівень освіченості людини, пори року і навіть ціни на хліб. Отже, в суспільстві є зародки всіх злочинів, які можуть учинятися тому, що є умови, які сприяють їх розвитку.

Дж. Боублі спостерігав за дітьми-сиротами, дітьми з неповних сімей і прийшов до висновку, що переважна більшість з них – важковиховувані. Для них властиві певні відхилення у моральному розвитку і поведінці. На цій основі вчений приходить до висновку, що вирішальне значення у формуванні особистості дитини мають ті відносини, що складаються між нею і батьками в ранні періоди дитинства. Цю ідею підтримує сучасна американка Сандра Рей. Вона провела багато досліджень і довела, що відсутність материнського тепла, ласки, ніжності згубно діє на формування особистості дитини ще в той час, коли вона перебуває в утробі матері. Якщо народження дитина є небажаним у сім'ї, а мати з негативними емоціями виношує дитину, то це призводить до паталогічних змін у складних мозкових структурах у період їх формування. Такі діти часто агресивні і жорстокі вже в перші роки життя. Згідно з дослідженнями С. Рей, 90 % неповнолітніх правопорушників, яких вона вивчала, були небажаними дітьми (за свідченнями батьків).

Д. Райт, аналізуючи моральну та аморальну поведінки, виділив конкретні принципи моральної поведінки, які лежать в основі тих чи інших вчинків: здатність чинити опір спокусам, альтруїзм, моральні переконання, моральне розуміння (усвідомлення моральних понять), почуття вини. Він встановив, що більш розвинуті в інтелектуальному плані суб'єкти стійкіші, як правило, до спокус. Люди з сильною, стабільною нервовою системою, високою самооцінкою менше схильні піддаватися різним спокусам, в тому числі і вчиненню протиправних діянь.

Сьогодні на Заході існує багато різних течій, тенденцій, напрямів, теорій, концепцій, що стосуються поведінки неповнолітніх правопорушників, які в загальному можна класифікувати за трьома напрямами – біосоціальним, соціологічним та критичним. Кожен з цих напрямів розглядає різні способи проведення

профілактичних заходів щодо попередження злочинів, скоєних неповнолітніми. Тут можна виділити такі три способи: правовий, медико-біологічний, соціальний. Концепція правової превенції передбачає вдосконалення кримінально-правових заходів у рамках чинного законодавства. Концепція медико-біологічної превенції пропонує клінічні програми впливу на дитину, схильну до протиправної поведінки. Суть концепції соціальної превенції полягає у розвиткові та розширенні мережі найрізноманітніших служб обстеження, які до певної міри сприяли б забезпеченню ранньої профілактики дитячих правопорушень. Пропонується також поєднання заходів обстеження, спостереження, виховання, покарання.

В цілому, слід відзначити, що у міжнародній спільноті протягом XX ст. широко й активно розробляється і впроваджується нова філософська концепція, заснована на принципах добра і гуманності. Майже кожні 5 років (ще починаючи з 1872 р.) у різних містах світу (Брюсселі (1900 р.), Будапешті (1905 р.), Парижі (1895 р.), Вашингтоні (1910 р.), Празі (1930 р.), Берліні (1936 р.), Гаазі (1950 р.) проводяться Міжнародні тюремні конгреси, на яких розглядаються питання нагляду за місцями позбавлення волі з боку держави та громадськості, участі представників громадськості у роботі місць позбавлення волі в таких формах, як наглядові комісії та громадські ради, створення при пенітенціарних закладах наглядово-піклувальних комітетів; використання прогресивної системи виконання покарань та заходів адаптації осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі; доцільності одиночного ув'язнення, диференційованого підходу до різних категорій засуджених та використання до них системи заохочення та покарання тощо.

Відповідно до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи «Про посередництво в кримінальних справах», «Про медіацію в кримінальних справах» (1999 р.) у багатьох країнах (Великобританія, Австрія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Польща, Франція, Естонія, Словенія, Чехія та ін.) почалася реалізація ідеї і програм відновного правосуддя, у першу чергу, для неповнолітніх. Застосування відновних процедур регулюється рядом внутрішньодержавних нормативно-правових актів країн Європи – це закони про медіацію, про застосування медіації у кримінальних справах для певних категорій суб'єктів конфліктів та статті кримінальних і кримінально-процесуальних кодексів. Такий підхід, як «відновне правосуддя», є альтернативою до карального підходу у сфері розв'язання кримінальних ситуацій.

Найбільш поширеною формою відновного правосуддя є медіація, або програма примирення – альтернативна форма вирішення конфлікту за участю третьої нейтральної, неупередженої, не зацікавленої в даному конфлікті сторони – медіатора, який сам особисто не приймає рішення, а лише допомагає сторонам дійти згоди щодо спору. Медіація неповнолітніх, яка охоплює елементи реабілітації, відновлення справедливості, як правило, є частиною системи соціальної підтримки та спрямована, в основному, на досягнення виховного ефекту.

Однією з колисок відновного правосуддя стала ювенальна юстиція, у якій поліція, прокурори і судді вбачали новий підхід до злочину і покарання неповнолітніх злочинців як важливого виховного елементу, що сприяє попередженню злочинності. Ювенальна юстиція, що також стала розвиватися у зарубіжних країнах в кінці XX ст., – це система державних органів та громадських інституцій, спеціальних юридичних процедур і засобів, соціальних послуг, спрямованих на захист прав дитини, ресоціалізацію неповнолітніх правопорушників та профілактику девіантної та делінквентної поведінки дітей і молоді.

У випадку вчинення злочину неповнолітнім до 16 років справа не розглядається у суді. Для цього існує система «Children Panels» і «Children's Hearings». «Children Panels» – це спеціальна комісія, що складається з людей (переважно віком від 25 до 50 років), які мають певні знання у галузі психології, педагогіки, навички спілкування з дітьми. Робота в цій комісії вважається надзвичайно відповідальною, тому члени цієї комісії призначаються Державним секретарем на п'ять років. Ці люди проходять відповідну підготовку за спеціальними програмами. «Children's Hearings» – це процес слухання дитячих справ, в якому беруть участь три члени комісії. Слухання найчастіше відбувається в сім'ї, за місцем проживання, в присутності батьків і дитини, поведінка якої обговорюється. Перед цим дитину всебічно вивчають. В результаті слухання приймається рішення стосовно майбутнього дитини. Вона може бути залишена в сім'ї, але перебувати під наглядом соціального працівника, або передана під опіку іншої сім'ї, іноді направлена в спеціальну школу для дітей з відхиленнями у поведінці. У таких школах діти можуть перебувати від кількох місяців до кількох років залежно від того, чи є позитивні зміни в їх поведінці. У деяких випадках діти з незначними відхиленнями у поведінці продовжують навчатися у своїй школі, але після обіду вони обов'язково відвідують спеціальні центри соціальної роботи, де з ними працюють спеціалісти за індивідуальною програмою.

Підтверджує цю тенденцію і сучасна ситуація із підлітковою злочинністю в Україні, засвідчуючи загострення даної проблеми, що закономірно зумовлює подальший пошук шляхів її вирішення. Ці шляхи, які лежать через розробку дієвих заходів протидії зазначеному негативному явищу, значною мірою пов'язані з використанням ефективних механізмів управління навчальними закладами для дітей-правопорушників. Саме у цьому контексті варто розумно залучити практичний досвід західних країн, які мають серйозні досягнення стосовно розуміння феномену злочинності неповнолітніх та вирішення проблеми подолання цього явища. Тому, реалізацію окреслених завдань ми пов'язуємо із вивченням, осмисленням та подальшим використанням прийнятних для України підходів у роботі відповідних служб та навчальних закладів розвинених країн.

Література :

1. Беца О. Гуманізація кримінальної відповідальності неповнолітніх / Нормативно-правові аспекти ювенальної юстиції. Посібник для тренерів / Беца О. / [за ред. Ю.О. Луценка, Є.Б. Павлової]. – К.: Видавець Надтока О.Ф., 2008. – 154 с.
2. Боброва О.М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / Боброва О.М. – К.: Наш час, 2006. – 164 с.
3. Болдырев Е.В. Меры предупреждения правонарушений несовершеннолетних в СССР / Болдырев Е.В. – М.: Наука, 1984. – 367 с.
4. Василевский Л.М. Голгофа ребенка. Беспризорность и дети улицы / Василевский Л.М. – М.: Просвещение, 1996. – 124 с.
5. Гончар Т.О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Одес. нац. юридична акад. – О., 2005. – 20 с.

Володимир Прошкін
(Луганськ)

НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ФАКТОР ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Відповідно до європейських стандартів, що наголошуються в Болонській декларації, науково-дослідна робота є найважливішою складовою функціонування сучасного університету. Як зазначається в «Великій хартії університетів» і основних положеннях Європейської Асоціації університетів, університетам необхідно не тільки зберігати нерозривний зв'язок із дослідницькою діяльністю, а ще й навчати студентів методам організації й проведення досліджень, надавати їм навички науково-педагогічного мислення. На наш погляд, ефективна реалізація висунутих вимог можлива при застосуванні в практиці університетської підготовки принципу творчо-професійного та особистісно-орієнтованого наукового керівництва, що реалізується через організацію взаємодії в системі стосунків «викладач-студент».

Останнім часом в Україні реалізується низка досліджень, в яких вивчаються різні аспекти організації наукової роботи в університеті, а також розкривається роль, що відіграє наука в процесі професійної підготовки майбутніх педагогічних, а також науково-педагогічних кадрів. Так, наукові пошуки Г. Кловак, О. Мартиненко, О. Микитюка, Н. Пузирьової та ін. присвячені історичним аспектам становлення університетської науки. У роботах науковців (Н. Гловин, П. Горкуненко, М. Князян, Є. Кулик, В. Кулешова, О. Миргородська, Т. Мишковська, І. Сенча, Л. Султанова, О. Рогозіна, Н. Уйсімбаєва, М. Фалько, С. Щербина та ін.) розкриваються різні аспекти проблеми професійного становлення майбутнього вчителя-дослідника. Разом з тим, питання покращення керівництва студентською науковою висвітлюються недостатньо. Тому вважаємо за необхідне в межах дослідження «Інтеграція науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів» (державний реєстраційний номер 0108U07930), що реалізується в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, узагальнити основні підходи щодо організації ефективних наукових стосунків «викладач-студент». Це й стало метою нашої статті.

Як зазначає В. Загвязинський, для педагогічної творчості потрібні сприятлива атмосфера, стимулююче середовище, відповідні зовнішні й внутрішні умови [1, с. 32]. Студент, залучений до науково-дослідної діяльності, входить до своєрідного наукового середовища, співтовариства вчених.

На думку Т. Марініной, значні наукові досягнення, проривні вирішення проблем, принципово нові розробки, оригінальні інноваційні проекти реалізуються, як правило, коли гармонійно поєднується досвід старшого покоління з ентузіастом і нестандартними підходами до вирішення завдань молодих [2, с. 7].

У системі університетській підготовці традиційно склалося, що керівництво науково-дослідною роботою студентів (далі – НДРС) здійснюється викладачами, співробітниками наукових структурних підрозділів, докторантами й аспірантами ВНЗ. Гарний науковий керівник, зацікавлений в якісному залученні студентів до наукової роботи, знайомить їх з методикою проведення, подає організаційну й моральну підтримку, несе відповідальність за наукову поведінку молодих учених, а також передає їм свій стиль і манеру мислення, підхід до проблеми, що вирішується, відчуття перспективності подальшого дослідження та ін.

Як наголошується в Європейській хартії досліджень, молодий вчений у процесі навчання повинен установити регулярні відносини зі своїм науковим керівником (облік прогресу в роботі, обговорення проміжних результатів, формування зворотного зв'язку в дискусіях і на семінарах, робота відповідно до узгодженого плану, графіка, звітів і результатів тощо).

У цьому сенсі першорядне значення відводиться особистості педагога-наставника. Про значущу роль наукового керівника наголошується в низці робіт (В. Мухіна, Т. Марініна, Н. Соловьова та ін.), де вказується, що науковий керівник є своєрідним наочним прикладом, орієнтиром у професійному розвитку студента. Професійно-педагогічні й особистісні якості викладача сприймаються студентами, перш за все, через призму його моральних якостей і вимог майбутньої професійної діяльності. На думку В. Мухіної, спілкування з науковим керівником дозволяє засвоїти його погляди на світ, роль, характер і рівень наукового дослідження, стандарти вимогливості й те, що називається «науковим смаком», що дозволяє з багатьох проблем виявити найбільш важливу й доступну для розробки [3, с. 23].

Виділяють якості наукового керівника, що виступають своєрідною умовою успішного формуван-

ня креативності майбутніх учителів: ерудиція, контактність, переконливість думок, мовна й особистісна емоційність, володіння педагогічною майстерністю та ін.

Дійсно, як правило, талановитий науковий керівник об'єднує навколо себе (наукової проблеми), декілька учнів. Створюється своєрідна наукова атмосфера змагання, що сприяє активному формуванню в студентів навичок науково-дослідної діяльності.

Разом з тим, в організації НДРС співпраця «викладач-студент» не завжди виявляється результативною. Деякі викладачі, особливо молоді, вимагають від студентів оригінального вирішення проблеми або підготовки власної творчої роботи, що має наукову новизну. Власний досвід організації НДРС у процесі університетської підготовки майбутніх учителів і низка публікацій (І. Глікман, З. Сазонова, А. Козлов, Ф. Галіулліна та ін.) дають підстави нам стверджувати – створити принципове нове без попереднього навчання студентів проведенню науково-дослідної роботи практично неможливо. Особливо це виявляється проблематичним, якщо студентів не вчили організації й проведенню дослідження, цілеспрямовано не розвивали в них дослідницькі здібності, необхідні в майбутній педагогічній діяльності.

Тому ми поділяємо погляди авторів (І. Глікман, З. Сазонова, А. Козлов, Ф. Галіулліна та ін.) і вважаємо, що основними чинниками, що сприяють зародженню наукової співпраці між викладачем і студентами є такі: первинна єдність наукових поглядів; індивідуально-особистісні чинники єдності. Спілкуючись із науковим керівником, студенти навчаються науковій лексиці, стилю поведінки, що прийнятий у науковому співтоваристві. У них з'являється бажання розширювати власні інтелектуальні здібності.

Як зазначає В. Мухіна, у студентів з'являється дослідницький імпульс. На думку автора, дослідницький імпульс – феноменологічне включення в психічні процеси взагалі: сприйняття, увагу, мислення, уяву, внаслідок чого відбувається спонука до дослідження [3, с. 19].

Виділяють два аспекти впливу наукового керівника на наукову діяльність студентів. Перший аспект пов'язаний з дією статусно-ролевих характеристик керівника на наукову кар'єру молодого вченого. Відоме ім'я, високий статус і репутація керівника в науковому співтоваристві спочатку його учням певні вигоди. Другий аспект відображає вплив наукового керівника, його авторитету особистіснозначущої людини, носія й передавача так званого «особистісного» наукового знання й зразків поведінки в середовищі вчених [4, с. 71].

Отже, ми поділяємо погляди авторів (Г. Кловак, О. Микитюк, О. Дубасенюк, З. Сазонова, А. Козлов, О. Глущенко, В. Сластьонін, В. Загвязинський, В. Краєвський, О. Глузман та ін.) і зазначаємо, що при організації НДРС кожний науковий керівник повинен мати чітке уявлення про її форми, застосовувати їх з урахуванням специфіки спеціальності студентів, бачити чіткий зв'язок наукової роботи з навчальним процесом. Усе це вимагає системного підходу до організації НДРС у процесі університетської підготовці майбутніх фахівців.

Нам також імпонують погляди В. Чернобровкіна, що викладач сучасного ВНЗ повинен поєднувати в своєї діяльності два аспекти – педагогічний і науково-дослідний. Викладацька діяльність базується на відпрацьованих засобах передачі знань і на відібраному для завдань освіти змісту, наукова діяльність спрямована на пошук нового [5, с. 76].

Таким чином, наукове керівництво виступає одним і найважливіших факторів ефективної організації науково-дослідної роботи студентів у сучасному університету. Потребує подальшого вивчення зарубіжний досвід наукового керівництва студентською науковою роботою.

Література:

1. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогтка, 1982. – 160 с.
2. Маринина Т. В. О ходе реализации ФЦП "Интеграция науки и высшего образования России на 2002-2006 г." / Т. В. Маринина // Физическое воспитание в вузах. – 2003. – № 3. – С. 6–8.
3. Мухина В. С. Психологический смысл исследовательской деятельности для развития личности / В. С. Мухина // Школьные технологии. – 2006. – № 2. – С. 19–31.
4. Соловьева Н. В. Научное взаимодействие как особая форма общения руководителя и аспиранта / Н. В. Соловьева // Мир психологии. – 2008. – № 1. – С. 71–77.
5. Чернобровкін В. М. Принципи організації науково-дослідницької діяльності студентів у світлі Болонських ініціатив / В. М. Чернобровкін // Освіта Донбасу. – 2005. – № 3. – С. 73–77.

Інна Рубан
(Переяслав-Хмельницький)

ПОНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти вимагає нових підходів і принципів управління навчальними закладами. Пріоритетними у цьому процесі стають основи теорії підготовки професійного керівника, що є висококваліфікованим фахівцем як у сфері управління, так і у сфері конкретної області, якою він управляє. Сьогодні надзвичайно актуальною виступає проблема формування високого рівня управлінської культури студентів, підготовки їх до подальшої управлінської діяльності.

Проблема формування управлінської культури педагогів є досить новою. Фахівцями, що зробили свій внесок у розробку цього питання є К.О. Абульханова, В.І. Бондар, В.І. Загвязинський, І.Ф. Ісаєв, В.П. Каргаполов, Г.В. Крилова, В.О. Сластьонін, Т.І. Шамова, Ю.В. Васильєва, Н.М. Островерхова, В.С. Пікельна, М.Л. Портнова, М.М. Поташник та ін. Проблема підготовки студентів з управлінського напрямку знайшла своє втілення у дисертаційних дослідженнях Т.М. Батарової, Л.Н. Веретеннікової, Л.О. Горшунової, Н.В. Долгополової, Л.П. Ільїної, Т.В. Клюсової та ін.

Визначенням сутності поняття «управлінська культура» займалися вчені московської школи. Вони розглядають управлінську культуру як міру і спосіб творчої самореалізації особистості керівника школи в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні школою [4, с. 48]. Науковці харківської школи сутність управлінської культури педагога вбачають у знанні теорії та процесів управління, їх закономірностей, властивостей, функціонального змісту, видів, форм і методів управлінської діяльності [3, с. 41].

Управлінська культура – поняття багатогранне, і розглядати його необхідно також із багатьох позицій. Правомірно роздивлятись управлінську культуру як знання та володіння теорією раціональної організації роботи апарату управління, прищеплення йому найбільш ефективних засобів, форм і методів праці, розкриття ролі культурного елемента в ньому. Управлінська культура – це знання та володіння теорією управління як важливої соціальної функції – свідомого і владного, із застосуванням новітніх досягнень культури організації, впливу як на окремих людей, так і на всю людську спільноту, що проводиться заради досягнення чітко визначеної конкретної мети.

Високий рівень управлінської культури забезпечить здійснення системного підходу до вирішення управлінських проблем. Перед нею стоїть завдання створити такий управлінський світогляд кожного керівника, який здатний піднести його до висот сучасної професійної культури.

Найбільш важливими компонентами професійної культури, або управлінської культури керівника, вважає професор К.О. Абульханова, є високорозвинені системний кругозір, професійна творчість, праксеологічні здібності, рефлексивні здібності, інформаційне озброєння, компетентність, самовдосконалення, конкретно-предметні знання [1, с. 142-150].

Управлінська культура керівників саме навчальних закладів має певні особливі характеристики та розглядається в дещо іншому контексті з огляду на певну специфіку їх роботи. Управлінська культура людей, зайнятих у сфері освіти, є частиною їхньої професійно-педагогічної культури [4, с. 35]. Традиційне уявлення про професійно-педагогічну культуру визначалося, в основному, з виділенням норм, правил педагогічної діяльності, педагогічної техніки й майстерності.

Психолого-педагогічні дослідження проблем педагогічної культури останніх років розкривають її в категоріях педагогічних цінностей, педагогічних технологій і педагогічної творчості. З огляду на зазначене, складовими управлінської культури є аксіологічний, технологічний і особисто-творчий компоненти. Аксіологічний компонент управлінської культури керівника школи утворений сукупністю управлінсько-педагогічних цінностей, що мають значення й смисл у керівництві сучасною школою. У процесі управлінської діяльності керівник школи засвоює нові теорії і концепції управління, опановує управлінські навички у залежності від ступеня їхнього застосування в практичній діяльності [4, с. 43].

Технологічний компонент управлінської культури містить у собі способи та прийоми управління педагогічним процесом. Відтак, управління школою як соціальною системою передбачає наявність у керівника знань про ознаки освітнього закладу, як об’єкта соціального управління: відкритості, нестабільності, місця в ієрархії державного управління, взаємозв’язків з іншими установами, громадськими організаціями тощо.

Ці поняття входять у гностичний компонент управління освітнім закладом як соціальною системою і передбачає опанування керівником наукових основ управління. Це визначення процесу управління, його принципів, закономірностей, функцій, циклічності, критеріїв ефективності.

Важливим напрямком управління сучасною школою є забезпечення розвитку педагогічної системи школи шляхом опанування інновацій. Створення оригінальної освітньої практики є ще одним напрямком діяльності керівника школи [2, с. 92].

Індивідуально-творчий компонент управлінської культури розкриває управління педагогічними системами як творчий акт. Освоюючи цінності і технології управління, керівник-менеджер перетворює, інтерпретує їх, що визначається як особистісними особливостями керівника, так і особливостями об’єкту управління.

Питання про здібності до управлінської діяльності, як і про педагогічні здібності перебуває в сучасній педагогічній науці в стадії розробки. Здібності до управлінської діяльності – це якості особистості, що інтегровано виражаються в природних нахилах до роботи з людьми, дітьми, любові до дітей і своїх колег-педагогів, отримання задоволення від спілкування з ними. Головними групами здібностей є: організаторські, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, дослідницькі, науково-пізнавальні [5, с. 72-74].

Сучасна наука стверджує, що здібності до управлінської діяльності (талант, покликання, задатки) – це важлива передумова оволодіння управлінською діяльністю, однак вони не є вирішальною професійною якістю. Можна мати гарні задатки до управлінської діяльності, але так і не розкрити їх, і, навпаки, здавалось би людина й не виділялася видатними здібностями, але при наполегливій, цілеспрямованій, творчій праці зміцніла, піднеслася до вершин педагогічної й управлінської майстерності.

Окрім того, можна виділити ряд специфічних психологічних якостей, необхідних майбутньому управлінцю, котрі дозволяють визначити рівень сформованості в нього особистісно-творчого компонен-

ту управлінської культури: стійка соціальна мотивація, зацікавленість у праці, здатність організовувати колектив на вирішення завдань, котрі стоять перед школою; схильність до аналітичного мислення, абстрагування та моделювання шляхів розвитку педагогічних процесів; оперативність мислення, його конструктивність, комунікативні якості; здатність чуйно, доброзичливо і коректно взаємодіяти з людьми, чітко організувати своєчасне досягнення поставленої мети; готовність до прийняття нестандартних рішень, вміння раціонально організувати свою діяльність.

До організаційно-пропагандистських якостей відносять: уміння добре розкрити нове в педагогіці, в доступній і конкретній формі переконувати членів колективу в необхідності використання досягнень науки, передового педагогічного досвіду; добра пам'ять, здатність володіти необхідною інформацією, пов'язаною зі здійсненням професійної, педагогічної і суспільної діяльності; наявність різних видів пам'яті (довготривалої, оперативної, механічної, змістовної).

Вольові якості управлінської майстерності включають: стійкість у досягненні поставленої мети, здатність до подолання перешкод, що виникають у процесі роботи; витримка в складних ситуаціях, рішучість; емоційність, здатність до емпатії, глибоке відчуття навколишнього світу, доброзичливість людей; здатність згуртувати людей. Уміння заохотити своїми ідеями і задумами інших людей; психологічна стійкість у різних ситуаціях; вміння володіти собою; готовність до довготривалих трудових навантажень і здатність до швидкого переключення з одного виду діяльності на інший [2, с. 92].

Таким чином, управлінська культура містить у собі усі аспекти управлінської діяльності. Це дає змогу стверджувати, що найбільш всеохоплюючим є визначення управлінської культури як рівня сформованості знань, умінь, здібностей та особистісних якостей, які спрямовані на забезпечення ефективного управління навчальним закладом та педагогічним процесом.

Об'єктивні потреби практики вимагають подальших глибоких досліджень з проблеми формування управлінської культури майбутніх педагогів, які могли б бути використані в практиці роботи вищої школи і знайти застосування в системі підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів.

Література:

1. Абульханова К.О. Психологія і педагогіка / Абульханова К.О., Васина Н.В., Лаптева Л.Г. – М., 1998. – 482 с.
2. Алифанов С.А. Основные направления анализа лидерства / Алифанов С.А. // Вопросы психологии. – 1991. – № 3. – С. 90-97.
3. Аминов Н.А. Социальный интеллект и социальная компетенция в подготовке социальных работников (факторные модели Дж. Гилфорда и Г.Марлоу) / Аминов Н.А. // Социальная работа / [под ред. И.А. Зимней]. –М., 1992. – Вып. 5. – С. 37-46.
4. Астахова Є. В.Социальная характеристика кадрового потенциала высшей школы: украинский вариант / Астахова Є. В. // Инновации в образовании. – 2003. – №1. – С. 27-51.
5. Бондар В.І. Дидактика / Бондар В.І. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.

Анна Собчук-Ліва
(Львів)

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Ситуація на межі століть така, що молодому фахівцю в його професійній діяльності практично завжди приходиться застосовувати знання не тільки за фахом, але й в інших галузях. Завтра ж від нього буде потрібно постійне відновлення своєї кваліфікації, здобуття додаткових знань і навичок. Тому сьогодні так необхідне удосконалювання системи вищої освіти, одним з аспектів якого стає розширення контактів вузів з роботодавцями, яке в перспективі повинно привести і до застосування випереджальної підготовки фахівців з урахуванням прогнозованих тенденцій на ринку праці.

Слід зазначити, що в умовах його нестабільності, абітурієнти, студенти і випускники розраховують часто на допомогу вузу. Вказана тенденція позначилася також на створенні служб працевлаштування у вищих навчальних закладах, які частково змушені "допрацьовувати" недоробки системи вищої освіти в плані готовності студентів і випускників до самостійного пошуку роботи. Надалі ж, коли студенти зможуть мати знання і навички, які дозволять їм самостійно чи за допомогою служби працевлаштування у вузах, знайти місце роботи, відповідне до набутої спеціальності, сприяння служби у вирішенні цієї проблеми повинно втратити свою актуальність і поступитися місцем плануванню кар'єри, завдяки якому студенти зможуть отримати, крім консультаційної допомоги, додаткові навички для успішного працевлаштування і професійних досягнень.

Важливим аспектом оптимізації вузівської підготовки в даний час є посилення практичної спрямованості навчання, необхідність випуску, насамперед, широкопрофільних фахівців, які володіють у той же час ґрунтовними вузькоспеціальними знаннями і навичками. Однак головним напрямком у підготовці фахівців у вищій школі стає орієнтація не тільки на професійну, але й особистісну складову, що дозволить випускнику ВНЗ, відповідно до змін у сфері трудових відносин, в міру необхідності виявляти ініціативу, гнучкість, самоудосконалюватися та ін. При цьому особливого значення набуває загальнокультурна підготовка фахівця,

формування гуманності особистості, як основи її всебічного розвитку, становлення її громадянської позиції, здатності до відповідальних дій, співробітництва з іншими людьми, що, нарешті, приведе до інтеграції суспільства. У такий спосіб в основному буде забезпечений високий адаптаційний потенціал випускників вузів України.

Полегшити ситуацію на ринку праці до деякої міри зможуть нові підходи до формування замовлення на фахівців з вищою освітою. Передбачається забезпечити баланс замовлення держави, регіонів, окремих галузей і попит населення. На перше місце висувається завдання кадрового забезпечення програм загальнодержавного значення. Поряд із загальнодержавними огранами загальнодержавного значення. Поряд із загальнодержавними інтересами варто враховувати інтереси регіонів — кожен регіон має свої економічні, демографічні, соціальні особливості і вони повинні знайти своє відбиття, насамперед, у моделях випускників вищих навчальних закладів.

Наприклад, Національний технічний університет "ХПІ" – Народна українська академія – ліцей "Професіонал" спільними зусиллями здійснюють відпрацювання нетрадиційних шляхів та інноваційних методів удосконалювання освіти з урахуванням специфіки регіону. Здійснюють підготовку фахівців відповідно до розроблених моделей фахівців зі спеціальностей, у яких існує потреба саме в Харківському регіоні [1, с.19-22]. Крім цього, у НУА вже реалізується ідея безперервної освіти, яка має безумовний позитивний ефект, характеризується кращою адаптацією студентів до соціальних змін, у тому числі й у професійному житті, можливістю більш цільоспрямованного розвитку людської особистості. Саме впровадження інноваційних проектів у регіонах повинно сприяти більш

ефективній реалізації державної політики у сфері освіти.

ВНЗ, на даному етапі, варто орієнтуватися на місцеві потреби. Тим більше, що статистичні дані свідчать про наявність у вузах, в основному, місцевого контингенту студентів. І хоча реалізація регіональної політики в галузі освіти йде непросто, здійснення ряду напрямків проходить успішно і свідчить про необхідність продовження роботи.

Раніше вимоги до випускника ВНЗ в нашій країні регламентувалися державою, обличчя фахівця визначався лише державним стандартом. Формування ринку праці в сучасній Україні сприяло появі попиту на молодь, що закінчила вуз, скоріше не з боку держави, а в основному, інших роботодавців. Як результат, численні дослідники відзначають, що система вищої освіти, готуючи фахівців для ринку праці, повинна враховувати не тільки соціальне замовлення, але й орієнтуватися на конкретних замовників випускників, при цьому з огляду на потреби індивіда [2; 3, с.27-28]. Проблема для вузів і абітурієнтів, студентів і випускників полягає ще й у тому, що поки чітко не визначено соціальне замовлення. З іншого боку, воно буде час від часу уточнюватися в силу змін кон'юнктури ринку праці. ВЗО повинні враховувати постійно мінливі вимоги до фахівців у різних галузях діяльності, вносячи відповідні корективи у зміст навчання, використовуючи нові технології вищої освіти, з огляду на міжнародний досвід підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Так, на Заході набула широкого застосування підготовка фахівців за допомогою навчання, побудованого відповідно до інтересів конкретних замовників – великих корпорацій. Подібна практика дістає розвиток і в нашій вищій школі. Вона має як переваги, так і недоліки (у залежності від співвідношення такої ринково орієнтованої підготовки з інтересами і можливостями, у першу чергу, випускників вузів, але, що не менш важливо, і суспільства в цілому). Безумовно, така підготовка повинна набути застосування, однак, скоріше в перспективі, ніж зараз, і у невеликих обсягах, оскільки в умовах постійних змін на ринку праці актуальною стає jбсягах, оскільки в умовах постійних змін на ринку праці актуальною стає "широта" підготовки, а не її "вузькість". Важливою її складовою буде самоосвіта студентів, яка дозволить розширити чи поглибити набуті знання.

У той же час, істотним моментом навчання студентів на Заході є, як відзначають вітчизняні і західні вчені [4, с. 50-53; 5], переважна її практична спрямованість при недостатній теоретичній підготовці, слабко вираженому соціальному аспекті. Зазначені особливості, на думку фахівців, не дуже сприяють успішній професійній адаптації і компетентності випускників. Таким чином, виходячи з існуючих у нашій країні умов і досвіду інших держав, немає підстав для повного застосуваннясистеми навчання, яка набула поширення за кордоном, можливо лише їх часткове чи адаптоване використання.

Усі ці фактори ведуть до зміни не тільки в процесах і механізмах сучасної вузівської підготовки, але і до розвитку перспективних її напрямків. Ринок праці України, зазнаючи певних змін, сприяє зміні вимог до фахівців, коректуванню вузами кваліфікаційних характеристик. Більшість вищих навчальних закладів у даний час працює над розробкою

моделей сучасних спеціалістів, які відповідають, насамперед, державному стандарту. При цьому виникає нагальна потреба урахування запитів регіонального ринку праці і навіть окремих роботодавців, які є замовниками людських ресурсів. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій не завжди можливо підготувати студента до виконання всіх професійних завдань на конкретному робочому місці.

Тому створення моделей фахівців повинно відбуватися у двох напрямках:

1) більш стандартизовані моделі, що припускають найбільшу орієнтацію на державні стандарти і лише невеликі доповнення, які виходять від регіональних структур – вузів, роботодавців;

2) найменш стандартизовані моделі, орієнтовані на потреби конкретних замовників фахівців, а також на підготовку фахівців для сфер, де зміни є однією з характеристик (комунікаційні технології, фінансова сфера та ін.).

У більшості випадків, ступінь підготовки майбутніх студентів, рівень їх загальної культури завдяки вибору вузу III чи IV рівня, накладає відбиток на елементи моделі фахівця, яка є орієнтиром у навчанні. Таким чином, вона повинна бути не однаковою, а динамічною у своїх змінах.

Для успішної підготовки майбутніх фахівців ВЗО не повинні обмежуватися створенням моделі випуск-

ника. Доцільним є і розробка моделей випускника певного курсу, що дозволить вносити корективи й у такий спосіб оптимізувати навчання, а також моделі викладача, оскільки удосконалювання викладача є необхідною умовою формування особистості сучасного фахівця.

На закінчення слід виділити ключові моменти, які складають основу розробки моделі випускника ВНЗ:

– забезпечення якості підготовки (її відповідність тенденціям розвитку ринку праці, необхідність підготовки з нових спеціальностей, оволодіння сучасними технологіями та широким спектром додаткових знань);

– орієнтація на гуманістичну складову (прагнення гуманізувати індивідуалістичні, прагматичні настанови шляхом, як усебічного розвитку стичні, прагматичні настанови шляхом, як усебічного розвитку особистості, так і формування її соціальних якостей);

– взаємозв'язок фундаментальної спрямованості підготовки й орієнтації на професійну діяльність і тісний зв'язок із практикою;

– реалізація випереджальної підготовки (врахування прогнозованих перспектив розвитку країни);

– спрямованість на адаптивність, (гнучкість реагування на попит).

Завдяки зазначеним способам оптимізації навчання у вищій школі, з'являється можливість такої підготовки фахівців, яка дозволить максимально зблизити цілі суспільства й особистості.

Література:

1. Бєлова Л. Інтелектуальний потенціал регіону: досвід реалізації // Новий колегіум. – 2000. – № 5.

2. Астахова В.І., Астахова К.В. Проблеми подальшого розвитку освіти у великому освітянському регіоні (на матеріалах Харківщини) // Соціологія міста: Зб. наук. праць.
– Дн-ськ, 2001.

3. Селинго Дж. Бэсинджер Дж. Руководители сферы образования обсуждают качество подготовки учителей и потребности бизнеса // Социология образования. – 2000. – № 1.

4. Субоцки Дж. Альтернативы рыночному университету: новые модели предоставления знаний в рамках программ общественной деятельности // Социология образования. – 2000. – № 7.

5. Герасіна Л. М., Ятченко А. Д. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві. – Х.: Акта, 1998.

6. Яременко О. Л. Модель современного специалиста: опыт и перспективы // Як нам упорядкувати нашу вищу школу: VIII Міжнар. студентська наук. конф. – Х.: НУА, 2001.

Олена Яременко
(Пирятин)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІА В МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТІ

Ефективність більшості змін, що відбулися в людській діяльності за останні роки, пояснюється тим, що діяльність людини в Інтернеті та й взагалі в медіасередовищі відбувається за допомогою контактів з мультимедійними об'єктами, однією з головних властивостей яких є інтерактивність, тобто можливість взаємодії.

Знання та уявлення сучасної людини про навколишню реальність сьогодні формуються значною мірою під впливом медіасередовища. Для сучасної молоді воно є засобом спілкування, професійної та творчої діяльності, засобом доступу до найрізноманітнішої інформації – соціокультурної, професійної, особистої, навчальної. Інтерактивність дозволяє не лише надати освітньому ресурсу переваги швидкого пошуку, які раніше були притаманні тільки довідникам або енциклопедіям, але й використовувати абсолютно нові форми, структури, методи навчального впливу.

Дійсно, «глобальне павутиння» заповнене електронними довідниками, словниками та енциклопедіями. В них можна знайти формальні відомості майже з будь-якої теми. Величезна кількість авторів розміщує в Мережі свої матеріали, зокрема й навчального характеру. Звичайно, масова комунікація та мультимедійні середовища змінюють систему освіти, пришвидшують процес її віртуалізації з впровадженням нових технологій та засобів навчання. В ідеалі «центром… віртуальної освіти є особистий освітній потенціал людини, відносно якого й відбувається її розвиток» [1; с. 25].

Віртуальна освіта або E-Learning є, згідно визначенню спеціалістів ЮНЕСКО, «навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа». Тобто, це і самостійна робота зі своєчасно отриманими електронними навчальними матеріалами, і дистанційна взаємодія з викладачем, а також і дистанційні засоби навчання. Загалом – це можливість в будь-який час і в будь-якому місці отримати сучасні знання, що знаходяться в будь-якій доступній точці світу.

Але, якщо уважно роздивитися матеріали, що стаціонарно розміщені в Мережі чи розсилаються за системою E-Learning, то виявиться, що найчастіше це вирізки з відомих навчальних посібників. Цим матеріалам іноді надається мультимедійна форма, часто обмежена найпростішою інтерактивністю. І хоча зараз при зустрічі з незнайомим словом можна прочитати визначення, не витрачаючи багато зусиль на його пошук, а перейти до вибраного розділу можливо одним натисканням кнопки, ідейно-методично ці матеріали не мають переваги над звичайними підручниками.

Перенесення підручників у мережеве середовище не поліпшило якісно ситуацію з навчанням. Гарний медіапідручник – це не оцифровка гарного паперового підручника. А спроби розробити навчальний медіапосібник без участі кваліфікованих медіапедагогів в кращому випадку призводять до створення ще одного довідника. Гарний медіапідручник можуть створити колективи, в яких програмісти будуть програмувати, а не розробляти методики чи концепції навчання. Цим повинні займатися педагоги, які професійно працюють в медіасередовищі, уявляють його переваги та можливості. Адже сучасні студенти та учні – в основному «мережеве покоління», для них електронний спосіб отримання інформації є нормальною складовою життя.

Основні вимоги до форми мультимедійного навчального ресурсу в математичній освіті наступні:

- реалізація у вигляді відкритої програмної системи: мають бути можливості розширення, доповнення, включення в інші програмні комплекси, інтегрування з існуючими прикладними математичними пакетами, публікація будь-якої частини чи всього ресурса в Інтернет;
- сумісність з існуючими системами E-Learning, можливість різних видів занять: індивідуальних, під керівництвом викладача, в парі, у фіксованій групі, в розподіленій мережі.

Виділимо декілька дидактичних вимог до змісту ресурса:

1. Аудиторна універсальність. Можливість навчання учнів в широкому спектрі знань та здібностей. Ресурс повинен «розгортати» матеріал за необхідності більш детального вивчення та «згортати» його, якщо матеріал відомий чи легко засвоюється.
2. Методична універсальність. Можливість поєднання різних форм та видів навчальних матеріалів, теоретичної та практичної частин (підручника і збірника задач), різних методик.
3. Відкритість та зв’язність змістових частин. Можливість наочної демонстрації міжпредметних зв’язків, зв’язків з іншими навчальними курсами для пояснення, уточнення, закріплення та ін.
4. Когнітивно-візуальне викладення.

Інтерактивний спосіб представлення матеріалу дозволить досягти:

- якісного оформлення математичного тексту, тобто не лише витонченість шрифтів, а й оперативний доступ до усіх елементів (термінів, символів, фігур). Це дасть можливість «розібрати» кожну геометричну деталь, кожен символ математичної формули та ін.;
- варіативної ілюстративності. Лінійність та послідовність повинні поєднуватися з інтерактивністю, зокрема з гіпертекстом, з єдиною метою – найбільш швидким і якісним засвоєнням знань про об’єкт, що вивчається. Тому гіпертекстові «далекі посилання», які переводять фокус на інші області, повинні при кожній можливості комбінуватися з «близькими»: контекстними меню та підказками, іншими формами реалізації когнітивної візуальності.

Але не можна не звернути увагу на деякі педагогічні проблеми та негативні аспекти використання мультимедійних засобів навчання в системі освіти, про які йде мова в роботах дослідників та практиків [2; с. 13-20]:

- розпорошення уваги. Заплутані чи складні способи представлення можуть бути причиною відволікання користувача від матеріалу, що вивчається.
- недостатня інтерактивність. Рівень взаємодії користувача з мультимедійною програмою значно відрізняється від рівня спілкування між людьми.
- відсутність вибіркового «зворотнього зв’язку». Можливості «зворотнього зв’язку» з користувачем в мультимедійному навчальному додатку досить обмежені. Мультимедійний засіб навчання не в змозі визначити індивідуальні потреби чи труднощі учнів.
- недостатні навички у використанні засобів навчання.
- складність створення навчальних матеріалів. Створення аудіо та відео чи графічних матеріалів набагато складніше, ніж написання традиційного тексту.
- затрати часу. Самостійне створення мультимедійної інформації і особливо створення мультимедійного засобу навчання вимагає великих затрат часу.
- труднощі використання програмного та апаратного забезпечення. Для забезпечення ефективного педагогічного використання мультимедійних матеріалів програмне та апаратне забезпечення повинно бути певним чином налаштоване. При цьому мультимедійні засоби навчання мають більш високі вимоги до якості та ресурсного складу засобів інформаційних та комунікаційних технологій, що використовуються, у порівнянні з програмними засобами обробки текстової інформації.

Сучасні мультимедійні технології дійсно є важливим засобом удосконалення математичної освіти, можуть сприяти формуванню творчої активності студентів та учнів. Для цього необхідно вже сьогодні не лише знайомити студентів (особливо майбутніх педагогів та програмістів) з основними умовами та можливостями використання комунікаційних та мультимедійних середовищ, але й зробити ці середовища звичним полем їх навчальної та професійної діяльності.

Література:

1. Хуторской А.В. О виртуальном образовании // Хуторской А.В. Дистанционное и виртуальное обучение: Дайджест рос. и зарубеж. прессы. – 2000. - № 1.

2. Новик И.А. Педагогические проблемы использования мультимедийных средств обучения в системе математического образования // Новик И.А., Макарова Н.П., Бровка Н.В. Веснік Магілеускага дзяржаунага універсітэта імя А.А. Куляшова. – Серыя С, псіхолага-педагагічныя навукі: педагогіка, псіхалогія. – 2010. - № 1(35).

СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ

Анастасія Шевченко
(Київ)

MAIN FEATURES OF THE UKRAINIAN – SWEDISH RELATIONS

Foreign policy of the Kingdom of Sweden demonstrates a Northern European country embodiment which represents a primary united Europe democracy, and determines policy of the wealthy Nordic region at large. For a long term the state confidently has been spreading its influence across the continent and demonstrating its own high positions recognized in an international environment and diplomatic prestige on the international level.

Concerning the Ukraine a large part of its inhabitants living in the globalization era and sharp political transformations that will be keeping in the near future, feel a threat to a usual social and economic life structure. The country citizens are affected by the ceaseless social imbalance inside the country; it has formed at a post-bipolar period in certain social strata. This requires a public tasks setting on the realization of challenges of paradigmatic development of Ukraine and its global long-term political and economic stability. Sweden has solved this problem by adopting in 2006 the national model of sustained development.

The bilateral relations position themselves as the fundamental principles of Swedish foreign policy landmarks, and then one may predict that Ukrainian – Swedish relations have the perspective in case:

1) the Kingdom clearly sees the opportunities improving the real political and economic situation;
2) Sweden and Ukraine are having fruitful self-interests;
3) Sweden is a reliable consistent, predictable political partner and an impartial economic manager;
4) taking into consideration the abovementioned, the state does not exclude a fruitful long-term high level bilateral relations between Sweden and Ukraine on the European integration direction.

It is worth quoting one of the official information sources which says that «The Ukrainian-Swedish relations are stable and mutually beneficial bilateral ones that are characterized by a high level development in the political sphere including the European aspirations support, intense trade and economic and investment cooperation, as well as successful cooperation within the framework of Swedish technical assistance program in Ukraine» [1].

Separation of Euro-Atlantic aspiration of young Ukrainian state coincided with the victory of right-wind forces and forming a new coalition government of Sweden headed by the charismatic politician Carl Bild. In 1991 his philosophy and reforming steps of integration of Sweden to EU membership were highly appreciated by the political mainstream in Europe, but the way proposed by him in political science of scholarship «a doctrine of Bild» [2]. It is known that the abovesaid «doctrine Bildt» sets the cardinal goal to move away Russia from Baltic region as far as possible. Such change is possible through the real prospect Western civilization and the former Soviet republics convergence. Mostly because of this reason, an experienced Swedish politician Carl Bildt has defended the two final waves of EU enlargements. Recently this famous head of MFA of Sweden has been an entering avid supporter of Ukraine, Moldova and Georgia to the EU. Thus, it is worth looking for one of the key reasons for creating the «Eastern Partnership» program [3].

The development of cooperation between our countries started in 1995 as it was noted on the Embassy of Sweden in Ukraine official website. 71 million U.S. dollars were allocated to the projects realization from 1995 to 2006. It was aimed at the reforms supporting acceleration of the European aspirations of Ukraine [4].

As it was defined by Stephen Gullgren, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Kingdom of Sweden to Ukraine: «Sweden remains a stalwart believer in European aspirations of Ukraine» [5].

It should be mentioned that the governments of Sweden and Poland in the middle of October 2010 made a letter signed by the Foreign Ministers Radoslaw Sikorski and Carl Bildt and addressed to the head of the EU diplomacy Catherine Ashton and to the EU Commissioner on Enlargement European neighborhood policy to Stefan Fule. According to the Swedish-Polish letter, the EU should offer «a future expanding» for eastern neighbors: Azerbaijan, Armenia, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine. According to the Swedish and Polish ministers the abovementioned countries are European ones, and, thus, have a special status in accordance with the EU agreements [6]. Incidentally, this document focuses on strategically important issues: promoting stability, economic development and management of EU's Eastern neighbors. Because of this, the EU is interested in close cooperation with the Eastern partners [7].

The given document is aimed at developing goals as well as the task of carrying out the reforms, strengthening the democracy, keeping equitable and sustainable development and harmonization with European standards. Its basis values prove the Swedish strategy of cooperation with Ukraine. The document is being adopted by the Government of Sweden one time for a few years.

An additional example of the Kingdom's extensive attention to the European policy of Ukraine issues from the results of the Visegrad Joint Statement of the four member states Foreign Ministers, with the Ukraine and Sweden participation, regarding to the Ukrainian future cooperation developing and the EU integration [8].

Related to the Swedish assistance to Ukraine such a support has to be conducted in close contact with the European Commission. The Swedish assistance and the European Neighbourhood and Partnership tool have

naturally completed each other in the abovementioned Strategy. The document's operational time bounded to the same EU economic cycle has been coordinated either [9].

Swedish-Ukrainian inter-state political communication gradually fit into the complicated system of the international relations. It promotes well-established mechanism of the feedback consolidation and productive impact upon the bilateral relations evolution. Every time Kingdom has been making persistent attempts in realizing a long-term political cooperation towards the intensification of Ukrainian European integration aspirations. Such a factor is only an eloquent complement to the Ukrainian reformist position which should be strictly implemented despite the presence of strong Swedish lobbying towards the European integration.

It should be noted that negotiations on the agreement concerning Ukrainian and European cooperation is the first and foremost strategic process with interdependent global consequences for all future political order in Europe. There should be formed a final single understanding of nature, assumptions and effects of European integration into the domestic politics. So, resolute reforming policy, consensus inside the political elites, legal institutions independence are capable to strengthen Ukraine's commitment to the civilization choice rapid direction. That is a fundamental principle on the way to determining unambiguous civilization course in Europe.

Література:

1. Україна - Швеція / Укрінформ-новини // – 2010 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://svit.ukrinform.ua/Sweden/sweden.php?menu=attitudes – заголовок з екрану.

2. Kaminskyi Y., Shevchenko A. Foreign policy of Sweden concerning the Ukraine. «Politics in the Hard Times: International Relations Responses to the Financial Crisis»: SGIR 7th Pan-European Conference on International Relations, (Stockholm, Sweden 9-11 September 2010) / The Swedish Institute of International Affairs.: Johan Eriksson [and others]. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs, 2010.

3. Північний вимір євроінтеграції України – які перспективи? / «Дзеркало тижня» // – 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dt.ua/articles/55989 – заголовок з екрану.

4. Розвиток співпраці з Україною / Embassy of Sweden in Kyiv // – 2011 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.swedenabroad.com/Page____38214.aspx – заголовок з екрану.

5. Гуллгрен С. Швеція та Україна: партнерство заради майбутнього // Національна безпека і оборона № 1(105) – 2009 р. С.2.

6. Letter to Baroness Catherine Ashton European Union High Representative for Foreign Affairs and Security Policy European Commission Vice President for External Relations/ Carl Bild, Radoslaw Sikorski // 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/15/44/58/af1b951b.pdf – заголовок з екрану.

7. «Східне Партнерство» – новий вимір євроінтеграції чи євроінтеграційний паліатив для України?/ Юлія Мовчан // 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/1470/ – заголовок з екрану.

8. Зарицький О. В-4 + / Зарицький О. // Зовнішні справи № 7 -2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uaforeignaffairs.com/article.html/print?id=172 – заголовок з екрану.

9. Samarbetsstrategi for utvecklingssamarbetet med Ukraina. Januari 2009 – December 2013. / Regeringskansiliet // 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/openaid/original/Ukraina_samarbetsstrategi.pdf?1300459508 – заголовок з екрану.

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Катерина Бойченко
(Харків)

РОЗВИТОК АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Автомобільний транспорт є однією з найважливіших сфер підприємницької діяльності, оскільки у процесі господарювання кожна фірма потребує перевезення матеріалів, сировини, готової продукції, при цьому вони використовують власний автотранспорт або користуються послугами автотранспортних підприємств.

Головним завданням розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на середньостроковий період та до 2020 р. є визначення шляхів розв'язання проблем подальшого розвитку транспортної галузі, зростання попиту на транспортні послуги, активізації процесів інтеграції транспортно-дорожнього комплексу України до європейської та світової транспортних систем. Для сучасного економічного стану України характерним є підвищення ролі транспорту, який забезпечує життєдіяльність населення, функціонування і розвиток економіки держави, збереження її обороноздатності, можливість досягнення зовнішньоекономічних цілей країни.

Автомобільний транспорт відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку країни. На сьогодні більш як 100 тис. автомобільних перевізників надають послуги з перевезення 52 % пасажирів та 64 % вантажів.

Автомобільний транспорт у цілому задовольняє потреби національної економіки та населення у перевезеннях, однак структура парку автобусів та вантажних автомобілів є недосконалою, більшість транспортних засобів за своєю конструкцією, пасажиромісткістю, вантажністю, типами кузова, класом комфортності, видами та питомими витратами палива, екологічними показниками не відповідають сучасним вимогам.

Оновлення парку рухомого складу автомобільного транспорту відбувається повільними темпами – майже 70 % рухомого складу є технічно та/або морально застарілими, а 50 % автобусів експлуатуються більш як 10 років.

Перехід економіки України на ринкові умови господарювання і швидка приватизація підприємств істотним чином змінили систему перевізного процесу. Сьогодні автотранспортні підприємства працюють в умовах відсутності централізованих замовлень, що викликає визначену нестабільність формування обсягів їх послуг протягом запланованого періоду часу. Результатом є невпевненість підприємств в досягненні позитивних результатів від їх виробничо-господарської діяльності, зростає ризик їх стійкого функціонування на конкурентному ринку.

Нерозв'язаною залишається проблема компенсації втрат доходів автомобільних перевізників у зв'язку з перевезенням пільгових категорій громадян та перевезень за регульованими тарифами, оскільки неможливо визначити реальний обсяг доходів автомобільних перевізників.

Недосконалою є система організації міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом, зокрема механізм перетинання державного кордону, розмитнення вантажу та отримання віз водіями транспортних засобів.

Крім того, викиди в атмосферу шкідливих речовин, що здійснюються автомобільним транспортом, становлять 95 % викидів, що здійснюються пересувними джерелами забруднення.

Основними причинами виникнення проблеми є:

- недосконалість законодавства щодо регулювання діяльності автомобільних перевізників, а також інших суб'єктів підприємницької діяльності, які забезпечують безпечність перевезень пасажирів та вантажів, та системи контролю за його дотриманням;
- недостатній обсяг фінансування витрат, пов'язаних з наданням соціально значущих послуг, за рахунок бюджетних коштів;
- відсутність системних підходів до забезпечення функціонування автомобільного транспорту.

Висновки. Для вирішення цих проблем необхідно удосконалити систему державного управління у галузі автомобільного транспорту, підвищити якість надання послуг з перевезення пасажирів та вантажів шляхом:

- координації та виконанні програм, зокрема щодо розвитку автомобільних доріг, як державного, так і місцевого значення, розвитку національної мережі міжнародних транспортних коридорів, енергозбереження, підвищення безпеки дорожнього руху;
- створення механізму надання соціально значущих послуг, зокрема перевезення пасажирів у сільській місцевості та осіб з обмеженими фізичними можливостями;
- урегулювання відносин автомобільних перевізників, власників автостанцій та органів виконавчої влади;
- розроблення правил перевезення пасажирів у таксі, вимог до такого виду діяльності та її квотування, проведення державної перереєстрації автомобілів, які обладнані для роботи як таксі;
- посилення вимог до автомобільних перевізників та забезпечення контролю за дотриманням ними вимог законодавства щодо безпеки дорожнього руху;

- удосконалення нормативно-правової бази щодо охорони навколишнього природного середовища, енергозбереження, енергоефективності та використання транспортними засобами альтернативних видів палива;

- впорядкування системи страхування від нещасних випадків на транспорті під час здійснення нерегулярних та регулярних спеціальних перевезень пасажирів;

- адаптації національного законодавства до європейського у галузі автомобільного транспорту, зокрема щодо управління перевезеннями, регулювання ринку транспортних послуг, доступу до ринку послуг з перевезення пасажирів та вантажів, підвищення конкурентоспроможності автомобільних перевізників, забезпечення безпеки руху, здійснення транзитних перевезень, прикордонного контролю, визначення вимог до колісних транспортних засобів, транспортної статистики, екологічних та соціальних вимог;

- запровадження економічного механізму, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності автомобільних перевізників, забезпечення збереження та створення нових робочих місць;

- розроблення механізму допуску автомобільних перевізників до провадження господарської діяльності на ринку послуг з перевезення пасажирів та вантажів;

удосконалити систему цінового і податкового регулювання діяльності автомобільних перевізників, забезпечити інноваційний та інвестиційний розвиток галузі автомобільного транспорту шляхом:

- розроблення та запровадження механізму виплати окремим категоріям громадян адресної дотації для пільгового проїзду автомобільним транспортом;

- розроблення механізму встановлення тарифів на перевезення пасажирів та автостанційні послуги;

- розроблення та запровадження єдиного механізму оподаткування автомобільних перевізників, які надають послуги з перевезення пасажирів та вантажів і провадять господарську діяльність в однакових конкурентних умовах;

- зниження розміру ставок ввізного мита під час ввезення деяких типів транспортних засобів, які не виробляються в Україні;

- удосконалення механізму нарахування та сплати податку з власників транспортних засобів;

- запровадження механізму проведення безготівкових розрахунків за перевезення пасажирів на маршрутах міського автобусного сполучення;

- створення умов для оновлення автомобільними перевізниками парку рухомого складу автомобільного транспорту та оптимізації його структури, використання новітніх технологій та інформаційних систем;

підвищити рівень безпечності перевезень пасажирів та вантажів шляхом:

- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу автомобільного транспорту;

- посилення вимог до безпечності конструкції та технічного стану транспортного засобу відповідно до європейських норм та стандартів у сфері безпеки дорожнього руху;

- розроблення гармонізованого з європейськими вимогами положення щодо режиму праці та відпочинку водіїв транспортних засобів;

- створення нормативно-правової бази щодо затвердження типу колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин до них відповідно до європейського законодавства;

- розроблення та запровадження технічного регламенту надання послуг з технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів;

інтегрувати систему автомобільного транспорту до європейської шляхом:

- об'єднання з транс'європейською транспортною мережею відповідно до Європейської політики сусідства, підвищення ефективності використання транзитного потенціалу

Література:

1. Закон України «Про транспорт» від 11 січня 1995 р.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.
3. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 5 квітня 2001р.
4. Селезень С.В. Транспортне право: навч.- метод. посібн. / Селезень С.В., Єрофєєнко Л.В., Нещеретний Ю.М. – Харків: ХНАДУ, 2007. – С. 86-95.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Яворська Л.М.

Марина Брусенцева
(Харків)

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність теми: В наш час питання , що стосується зайнятості населення дуже важливе. В країні зростає процент незайнятого в роботі населення. Багато студентів та молодих спеціалістів не можуть знайти собі роботу згідно з їх дипломом та кваліфікацією. А також багато вже досвідчених спеціалістів зараз самі не в змозі самостійно обрати собі роботу яка б відповідала їх досвіду та кваліфікації.

Питанням працевлаштування населення і зараз і раніше займається багато людей в нашому суспільстві. Не так давно в 2003р. Володимир Галицький звітував на нараді стосовно центрів зайнятості про успіхи у працевлаштуванні населення. Він говорив про те, що відсоток безробітних в країні поступово зменшуватиметься за прогнозами та аналізами науковців.

В грудні 2007 року в Києві проходив семінар "Гендерна політика ЄС: виклики для України", організатором якої була Київська міська громадська організація "Інститут ліберального суспільства". На цьому семінарі розглядалися питання про працевлаштування жінок та утиски їх прав на ринкові труда, шляхи вирішення цієї проблеми.

Державні органи влади виступають складними комплексними організаціями, успішністю роботи яких є наукова обгрунтованість та вибір їх оптимальної структури, вдосконалення технологічних операційних процесів та управління, налагодження ділових відносин між державними службовцями по всіх напрямках.

Державним органом влади який захищає права працівників та допомагає їм є служба зайнятості. Вона займається питаннями працевлаштування населення. Працевлаштування-це система організаційних, правових та економічних заходів,направлених на забезпечення трудової зайнятості населення.

Діяльність державної служби зазвичай направлена на надання соціальних послуг суспільству. Тому державна служба потребує оптимального, у тому числі узгодженого визначення цілей, повноважень, структури органів, які б забезпечували результативність та ефективність функціонування і відповідну поведінку як органу в цілому, так і його державних службовців.

Метою нашої роботи є: розгляд питання стосовно державної служби зайнятості, визначення її функцій та повноважень, а також аналіз її роботи.

У забезпеченні зайнятості суспільства приймають участь органи державного регулювання двох видів: загальні та спеціальні. Загальне керівництво працевлаштування забезпечує Міністерство праці та соціальної політики України. Спеціальним органом працевлаштування є державна служба зайнятості.

Державна служба зайнятості виступає суб`єкутом трудових правовідносин. Трудові правовідносини — це двосторонні відносини працівника з власником або створюваним ним підприємством по виконанню за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією або посадою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, що виступають формою закріплення суб'єктивних трудових прав і обов'язків.

Державна служба зайнятості повинна забезпечувати гарантії додаткові громадянам у працездатному віці, які потребують соціального захисту, котрі не здатні конкурувати з іншими на ринку праці, а це саме: жінки , що мають дітей у віці до шести років; одинокі матері, що мають дітей-інвалідів, або дітей віком до 14-ти років; особи перед пенсійного віку; молодь яка закінчила загальноосвітні школи, професійні навчально-виховні заклади і не отримала направлення на роботу, а також іншим особам молодших за 21 рік, громадянам, які з поважних причин більше одного року не мають роботи,і особам звільненим після вибуття покарання з установ, що його виконують, або таким, які за рішенням суду перебували у лікувально-трудових профілакторіях.

З метою працевлаштування вище перерахованих категорій громадян державні адміністрації місцевого самоврядування, виконавчі органи відповідних рад за поданням саме центрів зайнятості мають бронювати на підприємствах, установах, організаціях до 5 відсотків загальної кількості місць, в тому числі з гнучкими формами зайнятості.

Функціями державної служби зайнятості є загальні направлення роботи державної служби щодо її кадрового, нормативно-правового та наукового забезпечення, а також забезпечення реалізації загальних напрямів політики у сфері державної служби.

Державна служба, яка втілює на практиці функції органів державної влади та виконує завдання, працює в усіх галузях, тому аналіз функцій державної служби зайнятості України дає змогу оцінити її роль і призначення в функціонуванні держави, проаналізувати її результативність, ефективність, корисність і значущість, зазначаючи те, що державна служба є основним джерелом реалізації правовідносин, що зароджуються у процесі здійснення компетенції органів державної влади.

Робота державної служби у розумінні сучасного світу приходить до здійснення функцій управління, що зображається в широкому значенні, а саме як діяльність управління всіх органів в системі законодавчої, виконавчої й судової влади.

До державної служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні можуть звертатися усі незайняті громадяни, які мають бажання працювати, а також вже працюючі громадяни, що хочуть змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом або у вільний від навчання час.

Загалом у державній службі зайнятості повинні бути зареєстровані:

працівники, чий трудовий договір було розірвано за ініціативою власника внаслідок зміни в організації виробництва підприємства(протягом 7 календарних днів з моменту звільнення); робітники звільнені з підприємств внаслідок відселення або самостійного переселення з території радіоактивного забруднення(протягом 1 місяця); військовослужбовці, яких звільнили внаслідок скорочення штату працівників без права на пенсію(протягом 7 днів з дня поставлення на військовий облік); громадяни, що втратили роботу внаслідок нещасного випадку або настання професійного захворювання, і через це їм потрібна професійна підготовка чи підвищення кваліфікації(протягом 7 днів).

Громадянам, що зареєстровані в службі зайнятості повинні надати варіант працевлаштування протягом семи календарних днів з моменту реєстрації. Якщо підходяща робота відсутня, то громадян для початку набуває статус безробітного. Для того щоб офіційно зареєструвати себе у статусі безробітного потрібно наступного дня прийти до служби зайнятості населення та особисто подати заяву про те, що ви не маєте заробітку або інших передбачених законодавством доходів.

Допомога по безробіттю починає виплачуватися громадянину на восьмий день після подачі заяви до служби зайнятості до моменту працевлаштування громадянина, але не довше ніж 360 днів протягом двох років. Громадянам, які бажають відновити свою трудову діяльність після довгострокової перерви, та громадянам які вперше шукають роботу ця допомога виплачується не довше ніж 180 днів.

У законодавстві України зазначені не тільки права але і обов'язки громадянина,який зареєстрований у центрі зайнятості. Вони повинні сприяти своєму працевлаштуванню, виконувати запропоновані рекомендації центром зайнятості, відвідувати центр зайнятості у строки зазначені службою .

Основні функції державної служби зайнятості України , крім викладених в основній Концепції:

– проведення державної кадрової політики у сфері державної служби;
– планування та прогнозування розвитку персоналу державної служби зайнятості України;
– аналіз стану та ефективності державної служби в органах ДСЗУ;
– нормативно-правове та організаційне забезпечення комплектування персоналу органів у ДСЗУ з рахуванням здібностей, професійних досягнень, особистісних і моральних якостей службовців;
– виявлення професійно-кваліфікаційних характеристик посад ДСЗУ;
– постановка кваліфікаційних вимог до державних службовців;
– організація і керівництво професійною підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації та стажуванням державних службовців;
– Контролювання дотримання законодавства про державну службу та діяльністю її персоналу.

Допоміжні функції державної служби зайнятості — це обслуговування діяльності державних організацій у межах основних та специфічних загальних і спеціальних функцій. Це — діловодство, юридичне обслуговування, матеріально-технічне забезпечення тощо.

Проаналізувавши правовий статус державної служби зайнятості України, можна зробити висновок, що основне її призначення – виконання завдань держави, що пов'язане з працевлаштуванням населення, а тому воно пов’язане з функціями держави і спрямоване на їх реалізацію. На мою думку, функції державної служби зайнятості України можна розглядати з позицій мети реалізації, а саме забезпечення виконання завдань, поставлених перед службою. У зв’язку з цим, доцільно загальні функції державної служби зайнятості розподілити на пов’язані з виконанням функцій державного органу і спрямовані на вирішення кадрового забезпечення державних органів та їх апарату.

Література:

1. Закон України «Про зайнятість населення» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 14. – ст. 170.
2. Руженський М.М. Система соціального захисту населення у транзитивному суспільстві: Монографія. / М.М. Руженський– К.: ІПК ДСЗУ, 2006. – 384 с.
3. Рябченко О. П. Державна служба в Україні з позицій теорії управління / О.П. Рябченко– Х., 2000. (Державна служба і громадянин: реалізація конституційних прав, свобод і обов’язків: Наук. зб.)

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

А. Бурда,
А. Илющенко
(Харьков)

КОМУ В УКРАИНЕ ВЫГОДНО ЗАМЕНА КЗОТА ТРУДОВЫМ КОДЕКСОМ?

Права человека – это не только свобода слова и демократия. Из-за чего демократическую Европу регулярно сотрясают массовые демонстрации протеста, иногда переходящие в уличные бои с полицией. Любой, кто внимательно смотрит новости по телевизору, без труда ответит: чаще всего, причина – это права работников наемного труда. Сотни тысяч европейцев выходят на улицы и ожесточенно сражаются за внесения в законы о труде той или иной поправки.

Принятие Трудового кодекса, безусловно, позитивный момент. В одном документе будут урегулированы все вопросы трудового законодательства, которые на сегодняшний день прописаны в Кодексе законов о труде (КЗоТ, был утвержден Верховным Советом УССР в 1971 году), законами Украины (например, «Об отпусках») и различными подзаконными актами. [1]

Однако, тревогу вызывает форма написания Трудового кодекса. Потому что работники, в большинстве случаев, не ориентируются в трудовом законодательстве. А в новом Трудовом кодексе вообще невозмож-

но ориентироваться. Чтобы люди смогли ориентироваться в документе, то придется создавать какие-то дополнительные структуры, которые смогут объяснить, что и как изменилось в украинском трудовом законодательстве.

Новый трудовой договор несет в себе как положительные моменты, так и отрицательные. В одной стороны он увеличивает роль работодателей, а с другой – уменьшает роль профсоюзов и работников. Конечно, кое-какие дополнительные права и гарантии для работников также предусмотрены, но они несоизмеримы с объемом урезанных прав.[2]

Чтобы ответить на вопрос, необходим ли новый трудовой кодекс, рассмотрим, некоторые изменения, которые предлагаются трудовым кодексом.

В интересах работодателя: условия труда - работодатели получают право в одностороннем порядке издавать «нормативные акты работодателя», которыми определяются условия труда на предприятии (согласно действующему законодательству - закрепляются в коллективном договоре); трудовые споры - решения Комиссией по трудовым спорам могут приниматься исключительно единогласно. Это позволяет работодателю заблокировать любое решение (согласно КЗоТ – решения принимаются большинством голосов); разрыв трудовых отношений - предусмотрено больше поводов для увольнения работников. Предусмотрено больше оснований для увольнения матерей одиночек (их можно будет уволить за невыполнение или ненадлежащие выполнение должностных обязанностей). С руководителем предприятия трудовые отношения могут быть прекращены по требованию Госинспекции по труду либо по инициативе собственников предприятия. Среди новшеств - требование заключать трудовой договор в письменной форме. [4]

В интересах работника: равные возможности и отстаивание работниками своих прав - вводится прямой запрет на дискриминацию по любому признаку. Предусматривается право работников на забастовку; увольнение в связи с нарушением работодателем трудового законодательства - работнику выплачивается 3 среднемесячные зарплаты; гарантии для социально незащищенных граждан и пожилых людей - запрещается увольнять работника в связи с достижением им пенсионного возраста или получением права на пенсию. Расширяется перечень категорий социально незащищенных граждан, по которым вводятся обязательные квоты на прием на работу (сейчас это только инвалиды)

По действующему сейчас законодательству штатные работники более защищены. Но их положение вскоре может ухудшиться. Вот только несколько моментов, которые значительно ухудшают защищенность трудящихся.[1,2]

1. Продолжительность рабочего времени:

- По действующему КЗоТ — нормальная продолжительность рабочего времени не может превышать 40 часов в неделю.

- По новому проекту Трудового кодекса — разрешается увеличивать рабочий день до 12-ти часов и таким образом, устанавливать 48-часовую рабочую неделю. Правда это можно делать с согласия работника, но кто такое согласие будет спрашивать, когда нынешний работодатель диктует свои права на производстве без учета мнения работников.

2. Материальная ответственность:

- По действующему КЗоТ — полную материальную ответственность могут нести только работники, занимающие определенную должность;

- По новому проекту Трудового кодекса — материальную ответственность может нести любой работник и, причем, эту материальную ответственность, ее размеры, будет определять самостоятельно работодатель.

3. Видеонаблюдение:

- По действующему КЗоТ — отсутствуют нормы об использовании технических средств для контроля за действиями работников при выполнении работы;

- По новому проекту Трудового кодекса — работодатель может контролировать выполнение работником трудовых обязанностей с использованием технических средств, в том числе видеонаблюдения.

4. Процедура увольнения:

- По действующему КЗоТ — члена профсоюза нельзя уволить без согласия профсоюза;

- По новому проекту Трудового кодекса — допускается увольнения работника, несмотря на мотивированный отказ профкома.

5. Дискриминация по месту работы:

- По действующему КЗоТ — предусматриваются равные права для работников любых предприятий вне зависимости от их размера;

- По новому проекту Трудового кодекса — на малых предприятиях режим работы может предусматривать занятость в выходные дни, дни государственных и религиозных праздников без компенсации.

Если Верховная Рада Украины примет новую редакцию Трудового кодекса, то это будет прямым нарушение конституционных прав трудящихся.

Одна из самых главных проблем для работников это отстранение профсоюзов от отношений «работник-работодатель». Отныне работодатель более не обязан заключать коллективный договор. Договор заменят те самые «нормативные акты», о которых говорилось выше. Написать в них можно все, что угодно

собственнику и юридическому отделу. Ведь именно этот внутренний кодекс теперь будет сводом правил жизни на предприятии или в офисе.

Максимально укрощается процедура увольнения. Сейчас для этого надо получить разрешение профсоюзов. Новый кодекс предписывает делать это в течение одного дня! Представитель работодателя получает право присутствовать на заседаниях профкома. Комиссии по трудовым спорам теперь также ограничены в правах – процедурно: они могут принимать решение только единогласно, что, при наличии вето со стороны представителя собственника, будет тормозить решение.[3]

Кроме того увеличение испытательного срока с трех до шести месяцев — это угроза для молодых сотрудников. В 48 статье проекта Трудового кодекса прописано, что испытательный срок увеличивается с 3 до 6 месяцев. А в следующей, 49 статье, указано, что, если сотрудник его не прошел, то, отработав полгода, может быть уволен с минимальной компенсацией от работодателя.

По словам эксперта, такая практика существует и сегодня, когда, в частности, банковские структуры набирают молодых людей на работу с минимальной ставкой оплаты труда, а, по истечению испытательного срока, увольняют работников с аргументацией «вы не соответствуете занимаемой должности».

В этой статье были рассмотрены положительные и отрицательные стороны нового Трудового кодекса. Изучив все пункты кодекса можно сказать, что не всем принятие нового документа будет «выгодно». Поэтому, прежде чем принять новый кодекс Верховной Раде необходимо внести в кодекс некоторые изменения.

Литература:

1. Кодекс законов о труде Украины от 10.12.71 г. № 322-VIII
2. http://pravotoday.in.ua – Проект трудового кодекса Украины: общий обзор
3. http://posovesti.com.ua – Новый трудовой кодекс
4. http://trudovepravo.com.ua – Все о трудовом праве

Олена Бурда
(Харків)

ЗМІНА УМОВ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

В умовах ринкової економіки більш динамічно можуть відбуватися зміни у правовому регулюванні праці. Такі зміни викликаються як загальними економічними, фінансовими умовами в країні, так і зміною законодавства. Економічна нестабільність може суттєво впливати на окремі підприємства, і тоді внаслідок об'єктивних обставин роботодавець змушений періодично вводити зміни в організацію виробництва і праці. У результаті об'єктивних, загальних змін відбуваються і зміни умов трудового договору з конкретними працівниками.

Трудове законодавство України гарантує працівникові дотримання тих умов трудового договору, які були обумовлені при його укладенні. Як правило, одностороння зміна умов не допускається. Власник не має права вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором. Це положення міститься в ст. 31 КЗпП України. Однак в процесі роботи з різних причин виникає потреба змінити умови трудового договору. Ініціатива такої зміни може йти як від власника або уповноваженого ним органу, так і від самого працівника.

Зміна умов трудового договору передбачає зміну всіх його умов – як обов'язкових, так і факультативних. Чіткого порядку здійснення змін умов трудового договору чинним трудовим законодавством не передбачено.

Право працівника виконувати тільки ту роботу, про яку він домовився з роботодавцем при укладенні трудового договору, гарантує ст. 31 КЗпП України. Отже, законодавство вимагає дотримуватись принципу свободи трудового договору, не забороняючи роботодавцю вимагати від працівника виконання, роботи, не обумовленої трудовим договором. А відтак, роботодавець може змінити трудову функцію працівника, лише договірним шляхом, тобто отримавши на це згоду працівника.

Відповідно до чинного законодавства можливість зміни трудової функції працівника розглядається як переведення на іншу роботу, що за загальним правилом, відбувається лише за згодою працівника (ч. 1 ст. 32 КЗпП), крім випадків, передбачених ст. 33 КЗпП України. Зміна місця роботи, якщо йдеться про зміну місцевості, де воно розташоване, теж розглядається як переведення і потребує згоди працівника. Без згоди працівника може відбуватися зміна його робочого місця в межах обумовленої трудовим договором трудової функції, і формулюється це як «переміщення на інше робоче місце» (ч. 2 ст. 32 КЗпП України).

Частиною 3 ст. 32 КЗпП України передбачено, що у зв'язку із змінами в організації виробництва та праці допускається зміна інших істотних умов трудового договору, крім трудової функції працівника. Законодавець назвав його зміною істотних умов праці.

Зміна умов трудового договору, укладеного між працівником і власником або уповноваженим ним орга-

ном, можлива лише за взаємною згодою сторін. Гарантію дотримання обумовлених в трудовому договорі позицій працівникові надає трудове законодавство. Зокрема, згідно ст. 31 КЗпП власник або уповноважений ним орган не має права вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором. Разом з тим ст. 32 КЗпП, відповідно до змісту трудового договору, передбачає три варіанти зміни умов укладеного договору: переведення на іншу роботу; переміщення на інше робоче місце; зміна істотних умов праці.

Переведення на іншу роботу поділяються на окремі види. При цьому існує декілька критеріїв такої класифікації: залежно від терміну; за територіальною ознакою; за ініціативою сторін; залежно від терміну розрізнюють постійні й тимчасові переведення.

Переведення на інше підприємство проводиться шляхом звільнення з даного підприємства й укладення трудового договору з власником іншого підприємства. Іншим підприємством вважається будь-яке інше підприємство, що володіє правом прийому і звільнення. У трудову книжку працівника вноситься запис: «Звільнений у зв'язку з переведенням на інше підприємство, п. 5 ст. 36 КЗпП України».

Переведенням в іншу місцевість вважається направлення на роботу за межі даного населеного пункту. Якщо в трудовому договорі було обумовлено, що працівник буде виконувати роботи на об'єктах, розташованих в декількох

населених пунктах, то доручення роботи на різних об'єктах не вимагатиме додаткової згоди працівника і не буде вважатися переведенням. Якщо працівник погодився на переведення, але за новою роботою він втрачає у заробітку, законодавством передбачено, що при переведенні працівника на іншу постійну нижчеоплачувану роботу за працівником зберігається його колишній середній заробіток протягом двох тижнів з дня переведення (ст. 114 КЗпП України).

Трудове законодавство передбачає можливість тимчасових переведень працівника на іншу роботу тільки за згодою працівника згідно ч. 1. ст. 33 КЗпП.

Роботодавець має право перевести працівника тимчасово, строком до одного місяця, на іншу, не обумовлену трудовим договором, роботу без його згоди, якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою. У таких випадках забороняється переведення вагітних жінок, жінок, які мають дитину-інваліда або дитину віком до 6 років, а також осіб віком до 18 років без їхньої згоди. Таким чином, законодавець привів правове регулювання переведення на іншу роботу у відповідність із конституційним положенням щодо заборони примусової праці. Нині не тільки постійне, але й тимчасове переведення вимагає згоди працівника. Однак обумовлені певні форс-мажорні обставини, за яких все ж допускається тимчасове переведення без згоди працівника.

Згідно зі ст. 34 КЗпП працівники можуть переводитись за їхньою згодою з урахуванням їхньої спеціальності й кваліфікації на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації на весь час простою або на інше підприємство, в установу, організацію, але в тій же місцевості терміном до 1 місяця. Переведення у разі простою кваліфікованих працівників на некваліфіковані роботи не допускається.

Працівників, які потребують за станом здоров'я надання легшої роботи, власник зобов'язаний перевести, за їхній згодою, на таку роботу відповідно до медичного висновку. Переведення може бути тимчасовим або постійним залежно від стану здоров'я. За такими працівниками зберігається їхній колишній середній заробіток протягом 2 тижнів від дня переведення, а в деяких випадках, передбачених законодавством, на весь час виконання нижчеоплачуваної роботи, або проводиться виплата допомоги за державним соціальним страхуванням.

Власники повинні впроваджувати сучасні засоби техніки безпеки, які попереджають виробничий травматизм і забезпечують санітарно-гігієнічні умови праці, що попереджують виникнення професійних захворювань працівників. Працівник, якому заподіяне каліцтво або інше ушкодження здоров'я з вини підприємства, може бути тимчасово переведений відповідно до медичного висновку на іншу роботу з більш легкими умовами праці. За ним зберігається колишній середній заробіток на весь час переведення.

Вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування, або вони переводяться на більш легку роботу зі збереженням середнього заробітку за попередньою роботою. До винесення рішення про надання більш легкої роботи вагітній жінці, вона підлягає звільненню від роботи зі збереженням середнього заробітку за всі пропущені внаслідок цього дні за рахунок підприємства. Жінки, які мають дітей віком до 3 років, у разі неможливості виконання попередньої роботи, переводяться на іншу роботу зі збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку 3 років. Середній заробіток, який зберігається за вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до 3 років, при переведенні на іншу роботу обчислюється із заробітку останніх 6 місяців роботи перед переведенням, не враховуючи відпустку по вагітності й пологах.

Згідно з ч. 3 ст. 32 КЗпП у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці, систем і розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміна розрядів і найменування посад тощо. Прикладом змін в організації виробництва і праці можуть бути: раціоналізація робочих місць, введення нових форм

організації праці, впровадження передових методів, технологій, переведення працівника на контрактну форму трудового договору згідно із законодавством та ін.

Забороняється зміна умов праці внаслідок суб'єктивного ставлення до працівника. Якщо колишні істотні умови праці не можуть бути збережені, а працівник не згодний продовжувати роботу в нових умовах, то трудовий договір припиняється і працівник може бути звільнений за п. 6 ст. 36 КЗпП. Зміна істотних умов праці може бути оскаржена працівником в судовому порядку.

Трудове законодавство не дозволяє в односторонньому поряд¬ку змінювати умови трудового договору. Для зміни його умов, як це випливає із загальних, до¬говірних засад та рівності сторін, необхідна згода обох основних учасників трудових правовідносин. Проте чинне законодавство, враховуючи специфіку останніх, допускає у деяких випадках при дотриманні встановлених вимог односторонню зміну окремих умов трудового договору роботодавцем.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Інна Ващенко
(Харків)

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ`ЄКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА

Кожна галузь права характеризується своїм колом суб'єктів, які поряд з предметом і методом визначають особливості даної галузі в загальній системі права. Трудове право України як провідна і самостійна галузь у загальній системі права охоплює широку сферу суспільних відносин. Тісний взаємозв'язок трудового права з системою права України зумовлений і суб'єктивним складом.

Суб'єкти трудового права – це перш за все учасники трудових відносин. Але щоб стати учасником трудових відносин, потрібна наявність двох факторів – правоздатність і дієздатність конкретної особи, як фізичної, так і юридичної. Ці два правових явища в трудовому праві нерозривні, на відміну від цивільного права, у якому правоздатним громадянин стає з дня народження, а дієздатним у повному обсязі стає з досягненням 18-річного віку. У трудовому праві працівник володіє єдиною праводієздатністю і в повному обсязі – з досягненням 16-річного віку, а в окремих, передбачених законом випадках, – з 15-річного і 14-річного віку (ст. 188 Кодексу Законів про Працю України)

Метою статті є розкриття поняття фізичної особи як суб'єкта трудового права та визначення правового становища суб'єкта трудових відносин. Відповідно до цього завданнями є аналіз поняття та ознак фізичної особи, як суб'єкта трудових відносин, загальна характеристика.

Найчисельнішою групою суб'єктів трудового права є громадяни. Вони можуть виступати в ролі найманих працівників, підприємців-роботодавців, а також працюючих власників. Як сторони трудових правовідносин вони володіють трудовою правосуб'єктністю, яка включає в себе правоздатність і дієздатність. Трудова правосуб'єктність – це не лише обов'язкова фактична здатність до праці, Це такий рівень розвитку розумових і фізичних здібностей суб'єкта, який за певних умов (досягнення певного віку, відповідність стану здоров'я виконуваній роботі, наявність вольового критерію) визначає його здатність до систематичної, врегульованої нормами права трудової діяльності. Отже, трудова правосуб'єктність є підставою використання суб'єктом його права на працю. Реалізується це право шляхом укладення трудового договору.

Відповідно до законодавства України, трудова правосуб'єктність настає для громадян у загальному порядку з 16 років, це визнаяаэться ст. 118 КЗпП. У виняткових випадках за згодою одного з батьків або особи, що його замінює, на роботу можуть прийматися особи, які досягли 15 років. Закон допускає з метою підготовки молоді до продуктивної праці приймати на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання роботи, яка не завдає шкоди їх здоров'ю, у вільний від навчання час після досягнення ними 14 років за згодою одного з батьків або особи, що його замінює.

Оскільки КУ закріплює право кожного громадянина вільно розпоряджатися своєю здатністю до праці, вільно обирати вид трудової діяльності чи професію (ст. 43 КУ), то обмеження трудової правосуб'єктності може бути встановлене лише в інтересах працівника. Таке обмеження може бути обумовлене захистом здоров'я працівника або оточуючих його громадян і стосуватись віку працівника, стану здоров'я, статі, дієздатності. Наприклад, КЗпП забороняє застосовувати працю осіб, молодших 18 років, на роботах з важкими і шкідливими умовами праці; не дозволяється використання праці жінок на підземних роботах і в гірничодобувній промисловості на будівництві підземних споруд .

Відповідно до ст. 24 КЗпП України забороняється укладання трудового договору з громадянином, якому за медичним висновком запропонована робота протипоказана за станом здоров`я. В окремих випадках законодавство передбачає обмеження трудової правоздатності для громадян, яке може полягати в обмеженні права громадянина виконувати певну роботу або обіймати певні посади. Таке обмеження здійснюється в інтересах суспільства у випадках, коли громадянин використовує чи може використати

заняття тією чи іншою діяльністю на шкоду суспільства. Наприклад, ст. 25 КЗпП передбачає обмеження спільної роботи родичів. За рішенням суду особу може бути позбавлено права обіймати певні посади чи займатись певним видом діяльності.

Чинне законодавство про працю забороняє необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу, надає громадянам право його оскарження в судовому порялку. Згідно із ст. 8 Закону України «Про правовий статус іноземців» від 4 лютого 1994 р. іноземці мають рівні з громадянами України права та обов`язки в трудових відносинах, якщо інше не передбачено законодавством України і міжнародними договорами за участю України. Так, іноземці не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або зайняття такою діяльністю пов`язане з приналежністю до громадянства України.

Суб`єктами трудового права України є також громадяни, які працюють за її межами. Їхня праця регулюється як нормами трудового права України, так і трудового права іноземних держав.

Гранічний вік для укладення трудового договору за загальним правилом законодавством не передбачається, за вийнятком окремих категорій працівників, наприклад, державних службовців. Так, ст. 23 Закону «Про державну службу» встановлено гранічний вік перебування на державній службі – 60 років для чоловіків і 55 років – для жінок.

Крім того, в інтересах держави і її громадян суд може встановити тимчасове чи часткове обмеження трудової правосуб'єктності для громадян, які вчинили злочин, щодо заняття ними певних посад чи певним видом діяльності .

Крім трудової правосуб'єктності громадян як суб'єктів трудового права характеризує категорія суб'єктних прав і обов'язків, що становлять ядро правового статусу громадянина. В загальних рисах трудові права громадян закріплені в КУ (ст.ст. 43-46) і КЗпП (ст.2). Це право на працю, належну її оплату, право на всі види відпочинку, на безпечні і здорові умови праці, право на професійну підготовку, матеріальне забезпечення у випадку захворювання чи втрати працездатності і самої роботи .

До обов'язків відноситься вимога працювати чесно і добросовісно, дотримуватись трудової дисципліни, своєчасно і точно виконувати розпорядження роботодавця, дотримуватись технологічної дисципліни і вимог безпеки праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, дбайливо ставитись до майна власника підприємства (установи, організації). Будучи найбільш загальними, ці права і обов'язки відносяться до всіх працівників – суб'єктів трудового права. Безпосередні обов'язки будь-якого працівника визначаються трудовим договором (контрактом), який містить вказівку на спеціальність, посаду, яку займе працівник. Вони чітко обумовлені посадовими інструкціями, положеннями, розробленими і затвердженими на даному підприємстві, в установі чи організації. Об'єм і зміст цих прав та обов'язків визначає межі, в яких працівник, виконуючи свою трудову функцію, може діяти .

Важливим елементом правового статусу громадян – суб'єктів трудового права є їх відповідальність за ступінь виконання ними своїх трудових обов'язків. Встановлення відповідальності обумовлене необхідністю забезпечити виконання працівниками своїх прав і обов'язків. Мета встановлення відповідальності за невиконання чи неналежне виконання обов'язків не тільки і не стільки в застосуванні до працівника, який не виконав встановлених вимог, стягнення і покарання, а більше в тому, щоб під впливом усвідомлення невідворотної відповідальності забезпечити своєчасне і якісне виконання. Усвідомлення самої можливості застосування санкцій слугує засобом формування у суб'єкта стимулу до якісного виконання ним його трудових функцій.

Фізичні особи як роботодавець можуть бути громадянами України, інших держав, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності, здатні створити необхідні умови для роботи працівника, оплачувати його роботу і сплачувати необхідні страхові платежі відповідно до законодавства. Роботодавцем можуть бути як окремі громадяни – суб`єкти підприємницікої діяльності без створення юридичної особи з правлм найму працівників, чи фізичні особи, які використовують найману працю, пов`язану з наданням послуг, так і група громадян (наприклад, в сільській місцевості група громадян наймає пастуха для випасання громадської худоби, чи власники квартир наймають охоронця, вахтера, прибиральника тощо)

Характерною ознакою трудових правовідносин є наявність досить широкого кола суб'єктів, які можуть бути їх учасниками. У данній статті розглянуто фізичну особу, як суб`єкта трудових правовідносин. Фізична особа може виступати в ролі праціника або роботодавця. Як суб`єкт трудового права фізична особа повинна мати трудову правосуб`єктність – це трудову правоздатність та дієздатність.

Література:

1. Бойко М. Д. Трудове право України: Навч. Посібник / Бойко М. Д. – К.: Атіка, 2006.
2. Гирич О. Г. Трудове право: Курс лекцій: для студентів юрид. вузів та факультетів / Гирич О. Г. – К.: ТП Прес, 2003.
3. Конституція України. – Х.: ПП «Ігвіні», 2006.
4. Болотіна Н. Б. Трудове право України: Підручник / Болотіна Н. Б. – К.: Вікар, 2004.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Анастасія Гацько,
Марина Дуднік
(Харків)

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Процес становлення громадянського суспільства залежить від ступеня розвитку економічних і соціальних відносин, стану особистої та економічної свободи індивідів, дієвості механізму громадського контролю за діяльністю державно-владних структур. Громадянське суспільство створює умови для реалізації права вільних індивідів об'єднуватися у різні організації, більше того, суспільство обмежує владний вплив держави, здійснюючи управління власними об'єднаннями на основах громадської ініціативи і самоврядування.

На думку В.І. Пащенко проявом громадянського суспільства є неурядові організації, оскільки участь громадян в їх діяльності є результатом таких якостей, як здатність і готовність до активної участі, інтерес до примноження не тільки особистих, приватних, але й суспільних надбань, тобто їх орієнтація на суспільне благо або їх почуття солідарності, які є дотриманням правил громадянського суспільства [1].

Проголошення незалежності України було поштовхом для створення громадських організацій, оскільки відображало реакцію суспільства на процес демократизації, створення та розвиток громадянського суспільства. Окрім цього, положення Конституції України про право на свободу об'єднання у громадські організації та Закон України «Про об'єднання громадян» із змінами від 09.02.2006 р. [2], сприяли юридичному закріпленню поняття «громадська організація».

В Україні нині налічується близько 28 тисяч громадських об'єднань, понад 5 тисяч організацій зосереджують свою діяльність на проблемах інвалідів. Найбільша їх кількість діє у м. Києві, Дніпропетровській, Донецькій, Львівській областях, Автономній Республіці Крим. Функціональне спрямування громадських організацій інвалідів об'єднує їх відповідно до певних критеріїв: нозології інвалідів (Всеукраїнська громадська організація онкоінвалідів «Спілка онкоінвалідів», Українське товариство глухих, Українське товариство сліпих та ін.); вікові, статеві, професійні ознаки членів організацій (Всеукраїнська громадська організація студентів-інвалідів «Гаудеамус», Громадська організація жінок-інвалідів «Донна» та ін.).

В Україні діють об'єднання інвалідів з числа військовослужбовців та ветеранів війни (Всеукраїнська організація інвалідів війни та Збройних сил, Громадська організація інвалідів збройних сил «Прометей», Київське товариство інвалідів локальних війн – ветеранів військової розвідки, бойових дій в Афганістані та інших країнах). Головною метою їх діяльності є сприяння органам державної влади та громадським організаціям у здійсненні заходів, спрямованих на охорону здоров'я та соціальний захист інвалідів війни та їх сімей.

Широкий громадський рух інвалідів в Україні сприяє розвитку діяльності об'єднань інвалідів з числа осіб, потерпілих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС (Український національний фонд допомоги інвалідам Чорнобиля, Міжнародна конференція інвалідів Чорнобиля, Міжнародний фонд інвалідів Чорнобиля «Чорнобиль – Надія» та ін.), які створені з метою захисту та соціальної реабілітації інвалідів з числа ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС.

Створення та функціонування громадських організацій інвалідів передбачає дотримання певних норм, що закріплені у Законі України «Про об'єднання громадян» (членство, статутні документи, легалізація, реєстрація та ін.). Для прикладу проаналізуємо діяльність Українського товариства глухих, Українського товариства сліпих, оскільки ці організації є фундаторами громадських організацій інвалідів та німецької громадської організації «Інтернаціональний союз – допомога інвалідам».

Сьогодні моделі соціального партнерства знаходяться на рівні видатків з Державного бюджету щодо фінансування статутної діяльності громадських організацій інвалідів. Водночас, німецький уряд та громадськість усвідомили, що основні питання, які стосуються людей з особливими потребами, вирішують саме громадські організації, і їх необхідно підтримати. Так, німецька громадська організація «1С – допомога інвалідам» основні кошти для своєї діяльності отримує у формі дотацій від державних закладів – Федерального міністерства праці, Міністерства земель, Федерального міністерства місцевих органів; далі кошти надходять з Європейського Соціального фонду та реалізації програм Європейського Союзу; з послуг по догляду за людьми з особливими потребами, членських внесків, пожертвувань, контрактів з підприємствами, установами, організаціями у наданні послуг та робіт. Українські громадські організації інвалідів діють за рахунок власних коштів та коштів, отриманих в результаті господарської діяльності.

Отже, ефективним чинником взаємодії держави і суспільства, важливим інструментом стабілізації трансформаційних та інтегруючих процесів, які відбуваються у соціальній сфері, є громадські організації інвалідів. Оскільки їх чисельність збільшується з кожним роком, то відкритим залишається питання класифікації. Хоча один загальний критерій ми можемо визначити: за масштабом та місцем своєї діяльності громадські організації інвалідів поділяють на всеукраїнські та місцеві. Держава, визначаючи програми соціально-правового захисту інвалідів, повинна не лише гарантувати, а й сприяти більшій активності та самостійності громадських організацій інвалідів у вирішенні питань соціального спрямування. Водночас необхідно розробити спеціальний нормативно-правовий акт, який би регулював та визначав статус даних організацій.

Література:

1. Пащенко В.І. Неурядові організації як інститут громадянського суспільства: методологія дослідження та стан в Україні: Автореф. дис. канд. політ, наук. – К., 2005. – С. 2-3.
2. Закон України «Про об'єднання громадян» від 09 лютого 2006 р. // ВВР України. – 2006. – № 26. – С. 215.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Климчук Ю. В.

Д. Данилова
(Харків)

ОХОРОНА ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність теми полягає в тому, що на ринку праці молодь – категорія багаточисельна. Її готовність до виробничої праці є життєво важливою складовою успішного економічного розвитку суспільства в майбутньому. Значущість цього ресурсу невпинно зростає. В той же час, ті, кому крім молодості та амбіційності, здебільшого, немає, що запропонувати роботодавцю, відчувають гостру потребу в особливій увазі з боку суспільних та державних структур.

Метою статті є дослідження та аналіз стану виконання державної політики в сфері охорони праці неповнолітніх.

Більшість неповнолітніх влаштовуючись на роботу не знають про те, що вони наділені законодавством спеціальним комплексом прав, і деякі роботодавці цим користуються. Тому одним із чинників реалізації норм охорони праці є інформування осіб, що не досягли повноліття про їх права, гарантії, умови праці через засоби масової інформації. Трудове законодавство України встановлює певні особливості правового регулювання праці неповнолітніх. Це обумовлено тим, що вони користуються додатковими пільгами у зв'язку з фізіологічними, психологічними та віковими особливостями.

У законодавстві України дані правовідносини регулюються главою XIII КЗпП. Так, відповідно до ст. 187 неповнолітні у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а у галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством.

Кодекс законів про працю регламентує вік із якого допускається прийняття на роботу. Згідно ст. 188 КЗпП не допускається прийняття на роботу осіб молодше 16 років. Але існують певні винятки з цього загального правила. Зокрема, у ч. 2 ст. 188 КЗпП вказано, що за згодою одного з батьків або особи, що його замінює, можуть, прийматися на роботу особи, які досягли 15 років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює. Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щорічно підлягають обов'язковому медичному огляду. При встановленні факту, що робота негативно впливає на здоров'я неповнолітнього, він негайно звільняється з цієї роботи і переводиться на більш легку роботу. При переведенні неповнолітніх на підставі медичного висновку на більш легку, але нижче оплачувану роботу, за неповнолітнім протягом двох тижнів зберігається попередній заробіток (ч.1 ст.114 КЗпП).

Для додаткового захисту трудових прав неповнолітніх законодавством передбачаються обмеження звільнення таких працівників. Так, ст. 198 КЗпП передбачає, що звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою служби у справах молоді. При цьому звільнення з підстав, зазначених в пунктах 1, 2 і 6 статті 40 КЗпП, провадиться лише у виняткових випадках і не допускається без працевлаштування.

Також трудовим законодавством чітко встановлено межі робочого часу неповнолітніх. Для осіб у віці від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень. Тобто не більше 7 годин на день при 5-денному робочому тижню і 6 годин при 6-денному. Працівники віком 15-16 років, а також учні 14-15 років, що працюють під час канікул, можуть працювати по 24 години на тиждень. Тривалість робочого дня для таких осіб не може перевищувати 4 години на день при 6-денному робочому тижню і дорівнювати 5 годинам при 5-денному. Дещо іншим є робочий час для неповнолітніх, які працюють протягом навчального року. Тривалість їх робочого часу не повинна перевищувати половини відповідних максимальних норм скороченого робочого часу. Тобто, якщо працівнику 17 років і він працює під час навчання, то тривалість його робочого часу має бути не більшою 18 годин на тиждень (максимально допустима для його віку 36 годин, відповідно половина – 18 годин).

Неповнолітніх працівників забороняється залучати до нічних, надурочних робіт і до робіт у вихідні дні, а також до чергувань встановлених у деяких організаціях за розпорядженням роботодавця до початку або після закінчення робочого дня, у вихідні або святкові дні для підтримки порядку й оперативного рішення виникаючих невідкладних питань, що не відносяться до виробничої діяльності даної організації.

Відповідно до ЗУ «Про відпустки», для осіб віком до вісімнадцяти років встановлюється щорічна

основна відпустка тривалістю 31 день. При цьому, якщо за загальним правилом право на щорічні основну та додаткові відпустки повної тривалості у перший рік роботи настає після закінчення шести місяців безперервної роботи на даному підприємстві, то для неповнолітніх таке право виникає до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на такому підприємстві.

Для осіб, що не досягли вісімнадцяти років щорічні відпустки надають в зручний для них час. Крім цього, забороняється ненадання щорічних відпусток повної тривалості протягом двох років підряд, а також ненадання їх протягом робочого року особам віком до вісімнадцяти років.

Працівник, зокрема, і неповнолітній має право на оплату своєї праці відповідно до актів трудового законодавства, колективного договору та на підставі укладеного трудового договору. Власник при укладенні трудового договору зобов'язаний повідомити працівнику всі умови оплати праці, її розміри, порядок і терміни виплати.

Забороняється будь-яким способом обмежувати права неповнолітнього працівника вільно розпоряджатися своєю зарплатою.

Заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи. Тобто, скорочення робочого часу для неповнолітніх означає, що їх скорочений робочий час оплачується за тією ж тарифною ставкою (тим же посадовим окладом), що й нормальний робочий день дорослого працівника тієї ж спеціальності, кваліфікації та за інших рівних умов.

Держава намагається не допускати застосування праці неповнолітніх на важких роботах і роботах з шкідливими і небезпечними умовами праці. Це чітко визначено у ст. 190 Кодексу законів про працю. Крім цього, у КЗпП зазначено, що забороняється залучати осіб молодше 18 років до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Власник або уповноважений ним орган зобов’язаний за свої кошти організовувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу неповнолітніх) та щорічного обов’язкового медичного огляду до досягнення ними 21 року. Таке правило встановлене як у КЗпП, так і в Положенні про медичний огляд працівників певних категорій затвердженому Наказом МОЗ України від 31. 03. 1994 р. № 45.

Держава також покладає певні обов’язки з охорони праці неповнолітніх на власників підприємств. Зокрема, з метою забезпечення сприятливих для здоров'я умов праці, високого рівня працездатності, профілактики травматизму і професійних захворювань, отруєнь та відвернення іншої можливої шкоди для здоров'я на підприємствах, в установах і організаціях різних форм власності повинні встановлюватися єдині санітарно-гігієнічні вимоги до організації виробничих процесів, пов'язаних з діяльністю людей, а також до якості машин, обладнання, будівель та інших об'єктів, які можуть мати шкідливий вплив на здоров'я. Всі державні стандарти, технічні умови і промислові зразки обов'язково погоджуються з органами охорони здоров'я в порядку, встановленому законодавством. Власники і керівники підприємств, установ та організацій зобов'язані забезпечити в їх діяльності виконання правил техніки безпеки, виробничої санітарії та інших вимог щодо охорони здоров'я, передбачених законодавством.

Молодь – це майбутнє держави, життєво важлива складова успішного економічного розвитку суспільства в майбутньому, охорона праці неповнолітніх потребує значної уваги з боку влади. Перехід до ринкових відносин в сфері праці та зайнятості в умовах структурної перебудови економіки призвів до виникнення принципово нової ситуації в соціально-трудових відносинах. Особливо важкою дана ситуація виявилася для молоді, яку в силу специфіки соціально-психологічних характеристик виявилася недостатньо підготовленою до сучасних реалій ринку праці. Необхідна розробка та реалізація загальнодержавних програм, які будуть направлені не на утримання органів, які ніби-то сприяють працевлаштуванню молоді, а на створенні зацікавленості роботодавця у прийомі на роботу таких працівників. Держава та суспільство не повинні пасивно очікувати самостійного налагодження ринку праці молоді: потрібна науково обґрунтована політика регулювання зайнятості молоді та досягнення її ефективного рівня.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 380-418.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
3. Прокопенко В. І. Трудове право України. Підручник / Прокопенко В. І. – [2-ге вид.]. – Х.: Консум, 2000.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Христина Єремеєва
(Харків)

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ: ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Ситуація з працевлаштуванням випускників вузів в Україні носить дуже суперечливий характер. З одного боку, ми маємо справу з поряд законодавчо закріплених гарантій і норм, а з іншого боку – в реальному житті ці норми часто «не працюють».

Проблема випускників у пошуку роботи в тому, що роботодавець хоче отримати вже готового працівника,

котрий прийде і зразу ж почне виконувати той обсяг роботи котрий йому дадуть, виконувати усі доручення та обов'язки, які на нього покладуть. Ускладнює цю ситуацію, положення на ринку праці, бо кількість вільної робочої сили значна і роботодавець може вибирати. Перешкодою на шляху працевлаштування стає підготовка випускників, котра не відповідає запитам роботодавців. Зараз, дуже часто так трапляється, що молодь не може себе гарно представити перед роботодавцем, показати себе з найкращого боку, та зацікавити роботодавця, переконати що саме він має займати обране робоче місце та якнайкраще впорається з поставленими перед ним завданнями.

Метою роботи є: по-перше – комплексне дослідження правових питань працевлаштування в Україні; по-друге – проаналізувати основні проблеми і тенденції працевлаштування молоді на ринку праці, а також визначити напрями підвищення рівня працевлаштування серед молодого населення.

В Кодексі законів про працю України прописані гарантії працевлаштування випускників освітніх установ. Згідно ст. 197 «Працездатній молоді – громадянам України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання в загальноосвітніх, професійних учбово-виховних і вищих учбових закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення з термінової військової або альтернативної (невійськової) служби надається перше робоче місце на термін не менше двох років. Молодим фахівцям – випускникам державних учбових закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємствами, установами, організаціями, надається робота за фахом на період не менше трьох років в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України».

Ще детальніше ці гарантії прописані в Законі «Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні». Ст. 7 – «Про працю молоді» – свідчить наступне:

«Держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на термін не менше два роки після закінчення або припинення навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих учбових закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення з термінової військової або альтернативної (невійськової) служби. Дворічний термін першого робочого місця обчислюється з урахуванням часу роботи молодого громадянина до заклику на термінову військову або альтернативну (невійськову) службу. Випускники вищих закладів освіти мають право на вільний вибір виду діяльності та місця роботи відповідно до здібностей і професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб (окрім випадків, передбачених чинним законодавством: пільговий прийом; особливі вимоги до професійної діяльності тощо)».

Випускники та студенти вищих закладів освіти мають право звертатися за працевлаштуванням до:

- вищих закладів освіти – під час навчання;
- державної служби зайнятості за місцем постійного проживання – після закінчення навчання;
- власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи, організації незалежно від форм власності (далі – замовника) – як протягом навчання, так і після закінчення навчального закладу.

Працевлаштування випускників, які навчалися за договорами на підготовку спеціалістів з вищою освітою, здійснюється згідно з умовами визначеними договорами (генеральними, прямими, цільовими). Зокрема, прямий і цільовий договори на підготовку та працевлаштування спеціалістів з вищою освітою, як правило, повинен передбачати такі основні зобов'язання сторін:

Замовник - надати випускникові роботу на період не менше трьох років відповідно до його спеціальності, кваліфікації і професійної підготовки з урахуванням вимог кваліфікаційної характеристики, а також у разі необхідності забезпечити молодого спеціаліста житлом відповідно до чинного законодавства.

Випускник – оволодіти всіма видами професійної діяльності, передбаченої відповідною кваліфікаційною характеристикою, та відпрацювати у замовника строк, визначений договором.

Молоді фахівці, які звернулися в державну службу зайнятості у пошуках роботи, отримують безкоштовну інформацію і професійну консультацію з метою вибору майбутньої діяльності, професії, а також вони проходять професійну підготовку або перепідготовку, якщо знадобиться такова.

Наша держава сприяє створенню молодіжних центрів праці, молодіжних громадських організацій для забезпечення роботою молоді, а також реалізації програм професійного навчання молоді і вдосконалення її професійних здібностей. Такі положення про молодіжні центри затверджуються Кабінетом Міністрів України. Ці центри сприяють працевлаштуванню молоді, зокрема що вчаться, студентів, аспірантів в позаурочний час, надають послуги, що пов'язані з профорієнтацією.

Таким чином, вищезазначений аналіз поглядів вчених, а також положень діючого законодавства дозволяє зробити висновок про те, що на цей час система працевлаштування як молоді взагалі так і випускників вищих навчальних закладів має суттєві недоліки.

Законодавством передбачена певна кількість гарантій для молоді та випускників вищих навчальних закладів, що прагнуть працювати, проте часто вони стикаються з відсутністю зацікавленості роботодавців забезпечувати роботою молодь, особливо недостатньо освічену і без досвіду роботи. З іншого боку, молода людина, не знайшовши роботу за фахом, починає шукати інші шляхи заробітку, тим самим втрачаючи свою кваліфікацію та навички, здобуті під час освіти. Врешті-решт, частина молоді втрачає бажання офіційно працювати взагалі, що сприяє посиленню тіньового сектору економіки, корупції та кризи. А зважаючи на те, що умови на ринку праці на цей час продиктовані жорстокими вимогами ринкової економіки, яка зазвичай прихильна до спеціалістів із досвідом роботи, молодим працівникам дуже важко отримати роботу.

Єдиним можливим варіантом виходу з зазначеної соціальної кризи вбачається приведення діючої нормативно-правової бази у відповідність до положень Основного Закону України та провідної світової соціальної практики, а також забезпечення якісного державного нагляду за підтриманням механізму працевлаштування молоді та випускників вищих навчальних закладів в Україні.

Література:

1. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б.С. Стичинський, І.В. Зуб, В.Г. Ротань. – [4-те вид., попов. та переробл.]. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 1024 с.
2. Прилипко С.М. Трудове право України: Підручник / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. – Х: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2008. – 664 с.
3. Рынок труда, занятость населения, экономика ресурсов для труда: учеб. пособ. / Под ред. А.И. Рофе. – М.: Изд-во «МИК», 1997. – 160 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Юрій Климчук,
Ганна Третьякова
(Харків)

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПРИНЦИПИ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Держава є суверенною політико-правовою організацією публічної влади в суспільстві. Легальне, правове, законним чином оформлене членство в цій організації залежно від форми правління називається підданством (у монархіях) чи громадянством (у республіках). За свою юридичною природою громадянство (підданство) - це особливий правовий стан, тобто стійке, тривале правовідношення між фізичною особою і державою, що породжує спеціальний політико-правовий статус особи, її здатність бути повноправним часником політичного життя країни.

Стаття 1 Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. визначає громадянство України як правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Ознаками громадянства як певного зв'язку особи з державою є: 1) політико-правовий характер;

2) необмеженість у просторі та часі;

3) максимальний обсяг взаємних прав та обов'язків.

На відміну від підданства громадянство передбачає паритетний, взаємний характер стосунків фізичної особи як з державою, так і іншими членами політичної спільноти, відкидає будь-яку можливість запровадження спадкових титулів і звань. Усі громадяни за визначенням є рівними у своїй гідності та правах, у тому числі й у можливості брати участь в управлінні державними та суспільними правами. Відносини громадянства передбачають поширення на особу юрисдикції держави і державного захисту незалежно від її місця перебування. Навіть постійне проживання за кордоном не позбавляє громадянина права брати участь у політичному житті своєї країни і водночас не знімає з нього відповідальності за додержання її конституції та законів. Громадянство передбачає відданість і вірність своїй державі, почуття патріотизму, суспільно-політичну активність, зацікавленість у зміцненні державності, готовність у будь-який момент стати на захист своєї Батьківщини.

Принципи громадянства - це основоположні, керівні ідеї й положення, з яких виходить законодавець при регламентації відносин громадянства, які визначають їх сутність і найважливіші риси. Конституція та Закон України «Про громадянство України» закріплюють такі принципи громадянства України:

- єдиного громадянства України - це, з одного боку, виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України, а з іншого - означає невизнання за громадянами України належності до іноземного громадянства;
- запобігання виникненню випадків безгромадянства - передбачає низку заходів, що унеможливлюють появу нових апатридів; зокрема, навіть якщо є підстави для втрати громадянства України, вони не застосовуються, якщо можуть призвести до безгромадянства особи;
- неможливості позбавлення громадянства України - право на громадянство є невід'ємним правом людини, а тому не може використовуватись як об'єкт покарання за протиправну чи політично некоректну поведінку;
- визнання права громадянина України на зміну громадянства - перебування у громадянстві є вільним, і держава не має права перешкоджати вільному вибору чи зміні громадянства;
- неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або при¬пинення громадянства України другим з подружжя;
- рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;

- збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України.

Перелік принципів громадянства України, закріплений у ст. 2 Закону України «Про громадянство України» є примірним і має на меті визначити найбільш істотні, сутнісні риси даного політико-правового явища.

У наукові літературі принципи громадянства України поділяють на загальні й спеціальні.

Загальні принципи громадянства - це принципи, що діють у всіх галузях та інститутах національної системи права, наповнюючись новим змістом залежно від специфіки предмету правового регулювання. До таких принципів, як правило, відносять державний суверенітет, народовладдя, демократизм, гуманізм, верховенство права, законність, рівноправність тощо. Цілком зрозуміло, що всі вони діють і в межах інституту громадянства.

Спеціальні принципи громадянства діють виключно в межах да¬ного конституційно-правового інституту і відображають його специфіку. До них належать принципи єдиного, вільного і рівного громадянства, екстериторіальності громадянства, єдиного громадянства членів сім'ї, неприпустимості позбавлення громадянства, невизнання будь-яких автоматичних змін у громадянстві тощо.

Альона Ковальова
(Харків)

ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Право на працю людини й громадянина реалізується в конкретних правовідносинах шляхом укладання трудового договору. Саме в рамках трудового договору вирішується питання про роботу з певної професії, спеціальності, кваліфікації чи посади. Характер трудових відносин між працівниками та роботодавцями дедалі ускладнюється, змінюються принципи побудови цих відносин, формуються нові механізми взаємної матеріальної відповідальності сторін тощо. Для того, щоб право на працю реально здійснювалося, реалізовувалося, не утискаючи інші права та свободи, а гармонійно поєднуючись із ними, необхідне прийняття законів, які б забезпечували механізм реалізації права на працю, ефективне та справедливе правосуддя. Незважаючи на реформу трудового законодавства, воно, як показують дослідження, не завжди здатне повною мірою захистити права й свободи людини та громадянина при укладанні та, ще більше, під час розірвання трудового договору.

В науці трудового права визначення поняття трудових правовідносин проводиться, виходячи із легального визначення трудового договору, що дається в ст. 21 КЗпП. Трудові відносини виникають із угоди між працівником і власником підприємства або уповноваженим ним органом, а також фізичною особою. за якою працівник зобов’язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов’язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Трудові відносини містять у собі моменти об’єктивної і суб’єктивної волі. Об’єктивною вона виступає як воля держави, оскільки існування трудових прав, обов’язків і правовідносин забезпечується законодавчими актами про працю, що затверджуються державою.

Отже, трудові правовідносини можливі тоді, коли існують фактичні трудові відносини, що потребують правової форми, тобто перетворення в правові відносини.

Трудові правовідносини виникають з моменту, коли працівник уклав з власником чи підприємством трудовий договір і приступив до виконання своєї трудової функції. А оскільки для своєї життєдіяльності і відтворення людина повинна постійно здобувати матеріальні блага, засоби для життя, трудові правовідносини на відміну від цивільних є тривалими, що продовжуються протягом усього часу її працездатності. Припиняються ці відносини тільки за волевиявленням їх суб’єктів, у зв’язку з виходом на пенсію або внаслідок смерті працівника.

Елементами трудових правовідносин, як і будь-яких інших суспільних відносин є: суб'єкт, об'єкт і зміст правовідносин. Отже, суб'єктами трудових правовідносин є: працівник і роботодавець.

Однією з сторін трудових правовідносин є працівник,яким може бути тільки громадянин, здатний до праці. Обов'язок виконувати доручену роботу він повинен здійснювати особисто і не має права передоручати її виконання іншій особі (ст. 30 КЗпП).

Трудова правоздатність громадян України є рівною для всіх, оскільки її обсяг визначається єдиною ознакою – особистою здатністю до праці незалежно від статі, національності, раси, майнового стану, національного походження.

Трудова правоздатність – це гарантована законом можливість мати трудові права. Для громадян Украи вона є рівною для всіх, оскільки їх обсяг визначається єдиною ознакою – особистою здатністю до праці незалежно від статі, націїнальності, раси, майнового стану, партійної приналежності, релігійних переконань тощо.

Суб'єкти трудових правовідносин володіють також дієздатністю. Трудова дієздатність – це здатність

особи своїми діями набувати та реалізовувати трудові права і обов'язки , нести за порушення юридичну відповідальність.

Трудова правоздатність і дієздатність настають одночасно з досягненням громадянином визначеного в законі віку і тому в літературі з трудового права прийнято говорити про трудову праводієздатність трудових відносин як про єдине поняття.

Трудова праводієздатність виникає, як правило, з досягненням шістнадцятирічного віку. У виняткових випадках особа може вступати в трудові правовщносини із досягненням 15-річного віку, та навіть 14-річного.

Другою стороною правовідносин є роботодавець. Роботодавцем можуть бути підприємства (установи, організації), власники створюваних юридичних осіб, фізичні особи, які надають працівникам роботу.

Для того щоб бути суб'єктом трудових правовідносин, підприємству не обов'язково мати статус юридичної особи.

Свою правоздатність підпри є мство (установа, организация) здійснює через органи або представнигав, що діють у межах наданих м повноважень.

Роботодавцями, а отже, суб'єктами трудових правовідносин, можуть бути також фізичні особи як громадяни України, так і інших держав, не обмежені законом у правоздатності або діездатності.

Отже, основною умовою виникнення трудових правовідносин є трудова праводієздатність учасників цих відносин.

Другою умовою виникнення трудових правовідносин є наявність правової норми.

Третьою умовою виникнення трудових правовідносин є наявнсть юридичного факту. Трудові правовідносини за загальним правилом виникають з двосторонніх юридичних актів.Таким двостороннім актом є угода про прийняття на роботу робітника або службовця (трудовий договір чи контракт).

Основною, переважною підставою виникнення трудових правовідносин є факт укладення трудового договору.

Укладенням трудового договору сторони створюють обставини, з якими норми права пов'язують здійснення трудових правовідносин.

В Украні основним методом залучення до праці працездатних громадян є метод добровільного вступу в трудові правовідносини. Цей вступ здійснюється, зазвичай, шляхом укладення трудового договору.

Слід зазначити, що в окремих випадках трудові відносини можуть виникати не на підставі трудового договору, а на підставі членства. Але такі трудові відносини не віднесені до предмета трудового права і регулюються окремим законодавством та статутами цих підприємств.

Встановлюючи конкретні трудові відносини працівника, трудовий договір визначае трудове становище з роботодавцем. Працівник одержує для себе за винагороду певного роду роботу, що відповідає необхідній спеціальності і кваліфікацій. Трудовий договір – єдиний договір у всій системі галузей права, коли один суб'єкт внаслідок укладення договору підпадає під владу другого.

Доки трудовий договір між сторонами не укладений, трудові правовідносини відсутні. Та вже сама процедура укладення трудо¬вого договору є процесом виникнення трудових правовідносин. При укладенні договору протистоять один одному працівник та роботодавець. І для виникнення трудових правовідносин між конкретними суб' єктами перш за все необхідне правомірне волевиявлення цих суб' єктів, спрямоване на досягнення передбачених законом наслідків.

Тобто, підставою виникнення трудових правовідносин є не поодинокий юридичний факт, а певний комплекс послідовно здійснюваних фактів. При цьому для виникнення правовідносин у повному обсязі необхідно, щоб здійснювались послідовно всі факти цього складу. Кожен із цих фактів має своє певне юридичне значения. Тому в разі його відсутності правові відносини можуть і не виникнути.

Складний юридичний фактичний склад створює певна сукупнсіть фактів, необхідних для виникнення, зміни і припинення трудових відносин у обов'язковому п єднанні з трудовим договором. Усі вони становлять собою правомірне волевиявлення, що здійснюється з метою встановлення трудових відносин.

До таких фактів можна віднести: призначення державних службовців на посади, пов'язані із здзйсненням владних або розпорядчих повноважень, обрання на виборні посади; результати конкурсу на заміщення посад, направлення на роботу молодих спеціаліств і молодих робітників після закінчення ними відповідного навчального закладу, направлення на роботу службою зайнятості осіб, що зареєстровані в службі зайнятості як такі, що шукають роботу, так і безробітних тощо.

Таким чином, трудові правовідносини – це двосторонні відносини, що виникають між працівником і роботодавцем на підставі укладення трудового договору, контракту чи іншого юридичного факту з приводу участі працівника в роботі підприємства, установи організації або у фізичної особи.

Література:

1. Кодекс Законів про Працю України.
2. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник / Прокопенко В.І. – Х.: Фірма «Консум», 1998.
3. Карпенко Д.О. Трудове право України: Курс лекцій / Карпенко Д.О. – К.: МАУП, 1999.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень Світлана Володимирівна

Наталія Комісарук
(Київ)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ (США)

У 30-ті роки минулого століття в США надзвичайно гостро постали проблеми ерозії ґрунтів у сільському господарстві, які посилили суспільне опікування охороною землі. У відповідь на пилові бурі, посухи та інші екологічні негаразди уряд США ініціював низку заходів щодо подолання наслідків деградації землі.

Починаючи з 1933 р., у структурі Федерального уряду було створено Службу ерозії ґрунтів у внутрішньому департаменті США. Відповідно до Акту охорони ґрунтів та внутрішнього розподілу, прийнятого в 1935 р., зазначену агенцію було введено до складу ДСГ США як Службу охорони ґрунтів (Беннетт, 1936).

З середини 30-х років Служба охорони ґрунтів започаткувала перші демонстраційні проекти з охорони ґрунтів на приватних та громадських землях у басейнах річок на базі взаємодії фермерів і урядових агенцій (Хелмс, 1991).

У кінці 30-х – на початку 40-х років відбувалося формування інституцій з охорони земель. Так, Служба охорони ґрунтів ініціювала створення спеціальних районів охорони ґрунтів як локальних утворень, організованих місцевими жителями для збереження земельних і водних ресурсів. Уже 1947 р. майже 2000 районів охорони ґрунтів увійшли до Національної асоціації районів охорони ґрунтів з понад 1 мільярдом акрів приватних сільськогосподарських земель (Хелмс, 1991).

У 50-ті роки створено низку добровільних програм використання природних ресурсів на національному й регіональному рівнях, головними з яких були:

- Програма охорони резерву (ПОР) і Програма консервації землі (ПКЗ), затверджені в Сільськогосподарському законі в 1956 році.
- Програма збереження великих рівнин, затверджена в Суспільному законі в 1957 році.

Дві окремі програми щодо консервації земель, ПОР і ПКЗ, відомі у США як Програма банку ґрунтів, було спрямовано на консервацію землі й зменшення надлишкового виробництва сільгосппродукції. (Хелмс, 1991 р.). Унаслідок цього понад 20 млн акрів землі законсервували протягом 1957-1964 років (Хеймліх, 2002 р.).

Програму збереження великих рівнин було запроваджено для попередження ерозії і адаптації використання ріллі до умов клімату на великих рівнинах на засадах укладення довгострокових контрактів з фермерами щодо запровадження й підтримки агроекологічних практик господарювання протягом 1957-1972 років.

У кінці 60-х – на початку 70-х років збільшення цін на сільгосппродукцію призвело до посилення проблем ерозії та виснаження ґрунтів на цілинних землях. Цінове зростання на врожай зернових культур у 70-х роках спричинило значне розширення площі ріллі, особливо під кукурудзу, сою, пшеницю. Як наслідок, значно посилився суспільний запит на охорону землі.

Прийняття Закону охорони ґрунтів і водних ресурсів у 1977 р. обумовило розробку та запровадження подальших агроекологічних програм, їхній розвиток і періодичне поновлення урядовими агенціями на основі національного обстеження природних ресурсів і оцінки ресурсних проблем. Уже 1982 р. 27 агроекологічних програм реалізовували вісім агенцій ДСГ США, до яких також були залучені дослідження, освіта, технічна підтримка, кредитування охорони землі.

У середині 80-х років концепція аграрної політики вже поєднувала питання охорони й сільського господарства в аграрних програмах і спрямовувалася на зменшення надлишкового виробництва й збиткової сільгосппродукції та підтримку фермерів. Подальший розвиток агроекологічної політики в сільському господарстві здійснювався в напрямі дещо ширшого охоплення природних ресурсів та запровадження новітніх програм, зокрема щодо охорони біорізноманіття тощо.

Сільськогосподарський закон продовольчої безпеки 1986 р. визначив засади для більшості чинних агроекологічних програм для попередження використання високоерозійних земель і водно-болотних угідь для виробництва сільськогосподарської продукції. У цьому ж законі найбільшу за масштабами в історії США Програму консервації земель було відновлено не лише задля призупинення ерозії, а й для попередження надлишкового виробництва сільськогосподарської продукції.

У політиці охорони землі 90-х років дещо ширшу увагу приділяли зміні акцентів від цінової підтримки до прямої підтримки землевласників та землекористувачів. У 1994 р. Службу охорони ґрунтів було перейменовано в Службу охорони природних ресурсів (СОПР), аби охопити не лише ґрунти, а й решту природних ресурсів у сільському господарстві.

Положення «Про охорону» в сільськогосподарських законах (1990, 1996 рр.) задіяло нові програми:

- Програму охорони водно-болотних угідь (ПОВБУ), визначену в продовольчому, сільськогосподарському, охоронному й торговельному законах 1990 р.;
- Програму стимулювання екологічної якості, визначену в Законі федерального удосконалення й реформи сільського господарства 1996 р.;
- Програму стимулювання охорони біорізноманіття, визначену в Законі федерального удосконалення й реформи сільського господарства 1996 р.;

• Програму збереження фермерських земель, визначену в Законі федерального удосконалення й реформи сільського господарства 1996 р.

Головні федеральні агроекологічні програми періодично оцінюють, переглядають і затверджують у п'ятирічному сільськогосподарському законі (Вомач, 2006).

Основними охоронними цілями сучасних агроекологічних програм є:

• довготривала консервація екологічно-вразливих та деградованих сільгоспземель;

• відтворення земельних ресурсів, що безпосередньо перебувають у сільгоспвиробництві (рілля, кормові угіддя тощо).

Як наслідок, агроекологічні програми США поділяються на:

• програми консервації землі, що є високо еродованими або екологічно вразливими;

• програми охорони сільгоспугідь, що безпосередньо використовують у сільському господарстві (в подальшому – програми охорони сільгоспугідь).

Загалом нараховується понад 20 федеральних екологічних програм, які регулює ДСГ США.

Агроекологічні програми теж класифікуються як:

добровільні програми (ПКР, ПВБУ, ПБО, ПСЕЯ, ПОБ, ПЗФЗ, ПКНС, ПКПКУ);

адміністративні (регуляторні) програми (закон чистої води, закон чистого повітря інші законодавчі регуляторні програми й заходи);

агроохоронна угода (охоронна угода, угода охорони ріллі (високоеродованої ріллі) та угода охорони водно-болотних угідь.

Переважна більшість агроекологічних програм – добровільні, стимулюючі, що передбачають додержання агроохоронних угод.

Література:

1. Аграрне право України / В.З. Янчук, В.І. Андрейцев, С.Ф. Василюк та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 720 с.
2. Аграрне право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. – Х.: Право, 2003. – 240 с.
3. Державне право зарубіжних країн: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
4. Кучер О. Агроекологічна Політика й Програми в США: досвід для України / Кучер О. / Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ, Україна, Огайський державний університет, США [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=2333&number=75
5. Теоретичні основи державного земельного кадастру: Навч. посібн. / М.Г. Ступень, Р.Й. Гулько, О.Я. Микула та ін.; За заг. ред. М. Г. Ступеня. – 2-ге вид., стереотип. – Львів: «Новий Світ-2000», 2006. – 336 с.

Еріка Кривобок,
Юрій Климчук,
Наталія Горбенко
(Харків)

ВИДИ СЛІДІВ РУК І СПОСОБИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ

Будова шкіри на долонних поверхнях рук і механізм утворення слідів рук. Об'ємні і поверехневі (нашарування, відшарування), видимі, безколірні сліди. Провести огляд скляного предмета (пляшки, банки тощо), описати методи виявлення, фіксації і вилучення слідів.

Будова шкіри на долонних поверхнях рук і механізм утворення слідів рук. Об'ємні і поверехневі (нашарування, відшарування), видимі, безколірні сліди. Провести огляд скляного предмета (пляшки, банки тощо), описати методи виявлення, фіксації і вилучення слідів.

Шкіра людини складається з двох шарів. Поверхневий, або зовнішній, шар називають епідермісом, а другий - більш глибокий - дермою (шкірою). Будова шкіри на різних частинах тіла людини не однакова: на обличчі вона має форму зірочок, на поверхні долонь і підошв ніг - паралельних валиків, на решті поверхні тіла шкіра має сітчасту будову.

Дерма, яка знаходиться під епідермісом, має чисельні горбики, котрі іменуються дермальними сосочками. Тільки на долонних поверхнях рук і підошвах ніг вони розміщуються рядами, останні покриті епідермісом і утворюють валики-складки, які можна побачити неозброєним оком і їх називають папілярними лініями. Усередині сосочка знаходиться потова залоза, протока, яка виходить на гребінь папілярної лінії та утворює отвір, який називається порою. Пора являє собою лійкоподібний отвір з нерівними краями, з якого постійно виділяється потова речовина. Через те, що на лодонях немає жирових залоз, то при торканні предмета рукою утворюється потожировий слід.

Валики розміщені паралельно рядами і між ними існують рядочки, а рядочки і валики, згинаючись разом, утворюють візерунки, які називають папілярними. Особливу складну будову вони мають нігтьових фалангах. На фалангах пальців папілярні лінії починаються з одного боку і закінчуються на другому, утво-

рюючи майже прямі лінії. Лише на нігтьових фалангах лінії піднімаються вверх, згинаються і утворюють дуги, петлі, завитки (кола), які уявляють собою папілярні узори.

Кожна папілярна лінія має зовнішні особливості будови у вигляді розривів, роздвоєнь, злить, стовщень тощо, які називаються деталями або частковими ознакою.

На долонних поверхнях рук немає жирових залоз, хоча сліди називають потожировими. Тоді звідки виникає жир на пальцях рук ? Руки майже завжди забруднені внаслідок торкання ними інших частин тіла, на яких шкіра постійно змащена жиром, який виділяється. Змішуючись з потом, утворюється потожирова речовина, яка відшаровується при торканні і утворює слід, який називається потожировим. Крім потожирової речовини, на руках майже завжди є частки інших забруднень, які потрапляють з предметів, до яких торкається рука. Це мікрочасточки пилу, фарбуючих і рідких речовин. При контакті з предметом нашарована на пальці речовина відшаровується і залишається на предметі у вигляді сліду - видимого, слабовидимого, маловидимого, невидимого.

Якщо рука забруднена, то, як правило, залишаються видимі пофарбовані сліди. Але і в цьому разі можливе утворення невидимих слідів. Якщо злочинець послідовно торкався декількох об'єктів, наприклад, переставляв посуд у серванті, речі на стелажі в магазині, то на предметах, до яких він торкався спершу, виникнуть пофарбовані видимі сліди, на предметах, яких торкався потім, видимість їх буде зменшуватись, оскільки вичерпується фарба речовини, врешті-решт вона вичерпається зовсім і слід буде виникати тільки за рахунок постійного виділення потової речовини. Цей механізм утворення слідів слід враховувати при огляді і вибирати відповідні методи і засоби виявлення слідів.

Розглянуті сліди пальців рук згідно з загальними класифікаціями, які давалися вище, зараз прийнято класифікувати за різними підставами: об'ємні і поверхневі, нашарування і відшарування, пофарбовані і безколірні, видимі, маловидимі і невидимі. Всі вони є статичними. Динамічні сліди зустрічаються на місці події, але вони не придатні для ідентифікації щодо дактилоскопії. Разом з тим речовина сліду підлягає криміналістичному дослідженню для встановлення джерела його походження при розкритті і розслідуванні злочинів.

Всі методи виявлення рук і ніг іноді ділять за їхньою очевидністю - видимі і невидимі. По суті, що лежить в основі методу або технічного засобу, методи виявлення слідів рук умовно можна розділити на фізичні, хімічні і радіографічні.

Фізичні методи. Основу фізичних методів складають об'єктивні закономірності і властивості фізичних тіл, що розглядаються у фізиці і суміжних з нею галузях, а саме: відображення, адгезія, конденсація, гальваностегнія, люмінісценція, радіоактивність тощо.

Відображення - фізичне явище матеріальних тіл, сутність якого складає повертання світла об'єктом в оптичне середовище при попаданні його на межу розділу з іншим оптичним середовищем. Якщо поверхня предмета ідеально рівна, то виникає дзеркальне відображення, від нерівної поверхні відбувається дифузійне відображення (розсіяне). Через це всякі нашарування або структурна зміна поверхні предмета порушують дзеркальність відображення в місці знаходження речовини сліду або зміни її структури. Від сліду світло відображається розсіяно, а від останньої поверхні дзеркально, звідси слід стає видимим. Для виявлення невидимого сліду достатньо спрямувати на поверхню пучок світла. Так виявляють потожирові сліди папілярних візерунків на об'єктах з гладкою полірованою поверхнею.

Адгезія - це властивість фізичних тіл прилипати до інших тіл, внаслідок чого виникає зчеплення поверхонь тіл. Якщо на поверхню свіжого сліда потрапляють частки іншої кольорової речовини, то вони прилипають до нього і таким чином слід стає видимим. Найчастіше для цього використовують порошки. Виявлення невидимих слідів за допомогою порошків на основі їх адгезійних властивостей дістали назву порошкові методи.

За своєю сутністю порошки існують: неорганічні, які являють собою подрібнені, головним чином, метали (залізо, алюміній, мідь, кобольт, барій, свинець, цинк або їхні окисли) і органічні, до яких належать кам'яновугільні смоли, каніфоль, камфора, крохмаль). Можна використовувати й інші речовини, головне щоб порошок був сухий і дроблений до певних розмірів, був здатний прилипати.

Змочування - поверхневе фізичне явище, яке виникає при зткненні рідини з твердим тілом. Існують тіла, які змочуються, і існують такі, які не змочуються. Жир не змочується водою. Тому це явище лежить в основі виявлення слідів рук, підошв ніг водними розчинами барвників.

Гальваностегія - це лабораторний метод виявлення слідів рук. У гальванічну ванну кладуть досліджуваний об'єкт і подається постійний електричний струм. Внаслідок електролізу на поверхні об'єкта, де відсутня потожирова речовина, осідає метал, а слід залишається чистим і таким чином видимим.

Хімічні методи. Суть виявлення невидимого сліду за допомогою хімічного методу полягає в тому, що при дії хімічної речовини остання вступає в реакцію з потожировою речовиною і утворює зафарбовану сполуку в тих місцях, де розміщується слід. Тому слід стає видимим.

Радіографічний метод виявлення слідів рук. Суть методу полягає в тому, щодосліджуваний об'єкт, на якому передбачається наявність слідів, опромінюють потоком нейтронів, внаслідок чого деякі елементи, які входять до складу потожирової речовини (натрій, калій, кальцій, фосфор), стають радіоактивними. Потім об'єкт вводять в контакт з фотоплівкою, і в місцях розміщення сліду відбувається засвічування фотоемульсії. Плівка проявляється і виходить чорний слід на білому фоні.

Виявляти сліди пальців на скляних предметах найбільш доцільно розглядаючи об'єкт на світло. На місці події намагаються застосовувати передусім ті методи, які не пошкоджують виявлення слідів,

іншими словами, такі, як візуальний огляд, застосування оптичних засобів, використання люмінісцентних, рентгенографічних, фотографічних методів. При виявленні слідів на скляних предметах недоцільно застосовувати порошки, оскільки потожирові сліди завжди можна виявити, розглядаючи об'єкт на світло. Прозорі предмети - скло і вироби з нього, оглядають на світло так, щоб просвічувало, розміщуючи джерело світла з протилежного боку від спостерігача. В точці яскравого сприйняття сліду встановлюють фотоапарат і фіксують виявлений слід.

Література:

1. Криміналістика. За редакцією академіка П.Д. Біленчука. Київ, “Атіка”, 1998р.
2. Советская криминалистика. Под. ред. проф. В.К.Лисиченко. Киев, “Выща школа», 1998г.

Антоніна Кулініч
(Харків)

КОНТРАКТ – ОСОБЛИВИЙ ВИД ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

В умовах дії жорстких законів ринку успіх і благополуччя підприємств різних форм власності вирішальною мірою залежать від компетентності, кваліфікації і підприємливості кадрового персоналу. Як показує світовий досвід, ця проблема може бути успішно вирішена шляхом створення повноцінного ринку праці, що в юридичному розумінні означає пряме визнання права продажу кожною людиною своєї робочої сили за власним розсудом.

З огляду на зазначене вище виникає необхідність створення правового механізму, за допомогою якого можна було б усунути економічні, юридичні та організаційні обмеження, що перешкоджають вільному продажу громадянами своєї робочої сили (як товару на ринку праці) роботодавцю на найбільш вигідних умовах. Складовою частиною такого механізму є контрактна система наймання працівників. Як нова форма регулювання трудових правовідносин контракт передбачає більшу гнучкість в умовах наймання працівників, режиму їх трудової діяльності та її оплати.

Контракт як особливий вид трудового договору почав укладатися з керівниками державних підприємств з 1990 р., коли була прийнята постанова Ради Міністрів СРСР «Про порядок найму і звільнення керівника державного союзного підприємства».

Контракт (від лат. contractus) – угода, що має законну силу, між двома і більше сторонами про вчинення чи невчинення певних дій. Контракт є синонімом поняття «договір», що застосовується в цивільних, господарських, сімейних та трудових відносинах.

Контракт у трудовому праві за юридичною природою – це угода про працю; від звичайного трудового договору відрізняється тим, що завжди укладається в письмовій формі;

– у ньому можуть установлюватися додаткові (крім тих, які зазначені в трудовому законодавстві) підстави щодо його розірвання;

– зазвичай має строковий характер;

– при його розірванні (відповідно до Положення про порядок укладення контракту при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 року № 170) можливе й відшкодування моральної шкоди;

– сфера його застосування визначається законами України.

Упровадження контрактної форми в трудових правовідносинах обумовлено прагненням роботодавців залучати до роботи найкваліфікованіших і творчо найактивніших працівників, а також захищати більшою мірою проти законодавства власні інтереси. Ця форма трудового договору дає можливість раціональніше регулювати чисельність та якісний склад персоналу, поліпшувати структуру зайнятості, в разі потреби додатково залучати кваліфікованих працівників зі сторони. Перевага контракту перед звичайним трудовим договором полягає в тому, що контракт дає змогу максимально індивідуалізувати кожну конкретну угоду про працю, наповнити її специфічним змістом: детально регламентувати права та обов’язки сторін, режим праці й відпочинку, соціально-побутові умови, форму й розмір винагороди за роботу та інші додаткові умови.

Однією стороною всіх видів трудових договорів незмінно виступає громадянин, що реалізує своє право на працю укладанням договору (ст. 2 КЗпП) і набуває статусу працівника. Працівник повинен особисто виконувати покладені на себе трудові обов’язки. Їх не можна здійснювати через представника.

Статус працівника як сторони контракту можуть набути громадяни, які досягли встановленого законом віку та за станом здоров’я можуть виконувати конкретну, визначену цим контрактом роботу. Законодавство спеціально не встановлює вік працівників, з якими можуть укладатися контракти, а отже, укладаючи контракт, слід керуватися вимогами щодо віку, встановленими законодавством для укладення звичайних трудових договорів.

Під час укладання трудового контракту, як і звичайного трудового договору, обов’язковою вважається домовленість про сам факт прийняття на роботу, про місце роботи, про встановлення трудової функції, про розмір оплати праці, про час початку роботи, про термін дії контракту.

Здебільшого початок роботи настає відразу ж після укладення трудового контракту. У разі виникнення усіляких життєвих обставин сторони можуть домовитись і про пізніший час початку роботи. Тобто контракт може певний час існувати без породження трудовихвідносин. Розрив між днем укладення контракту і днем, коли працівник стане до роботи, може бути спричинений також потребою оформити розірвання трудового договору за попередньою роботою.Контракт можна укладати на строк, який сторони зазвичай управі визначати самостійно. Тобто контракт може бути укладений як на визначений строк, установлений за погодженням сторін, так і на невизначений строк. Водночас для окремих категорій працівників законодавством прямо вказується строк, на який може бути укладено контракт. Зокрема, у пункті 3 Положення про застосування контрактної форми трудового договору з керівником підприємства, що перебуває в державній власності, мовиться, що контракт може бути укладений на строк від одного до п'яти років.Однією з основних позицій контракту є оплата праці.Розмір виплат не може бути меншим, аніж це передбачено чинним законодавством, угодами й колективним договором, і залежить від виконання умов контракту. У контракті можуть визначатися й умови підвищення або зниження обумовленого сторонами розміру оплати праці, встановлюватися додаткові надбавки й виплати, премії й винагороди при підбитті підсумків роботи за рік або за інший період. До контракту, крім основних, зазвичай включаються і додаткові (факультативні) умови. До таких умов належать, скажімо, домовленість про: надання працівникові службового транспортного засобу, роботу за сумісництвом, випробовування при прийнятті на роботу, встановлення неповного робочого часу, перепідготовку, навчання інших професій (спеціальностей), підвищення кваліфікації, надання додаткової відпустки, режим робочого часу й час відпочинку, додаткові, попри ті, що передбачені законодавством і колективним договором, обов'язки та взаємна відповідальність сторін, додаткові, тих попри ті, які встановлені законодавством, підстави припинення та розірвання контракту тощо. У контракті також можуть обумовлюватися й соціально-побутові умови, скажімо, забезпечення житлом чи поліпшення житлових умов, продаж акцій за номінальною вартістю, встановлення доплат до соціальних допомог, захист від інфляційних процесів тощо. Контракт повинен містити зобов'язання роботодавця щодо компенсації моральної та матеріальної шкоди, заподіяної працівникові у випадку дострокового розірвання контракту за ініціативою:

– працівника – в разі невиконання чи неналежного виконання роботодавцем зобов'язань, передбачених контрактом;

– роботодавця – в разі, коли підстави розірвання контракту не передбачені чинним законодавством чи контрактом.

Змінювати умови контракту сторони можуть лише за взаємною домовленістю. Роботодавець не має права вимагати від працівника виконувати роботу, не передбачену контрактом (ст. 31 КЗпП). Не можна також без згоди працівника переводити його на роботу, не обумовлену контрактом (частина перша ст. 32 КЗпП). Якщо згода є, до контракту вносяться відповідні зміни і доповнення, які оформлюють так само, як і контракт.

Роботодавець зобов'язаний забезпечувати конфіденційність умов контракту. Особи, які за посадовими обов'язками мають доступ до інформації, що міститься в контракті, не мають права її розголошувати. Вимоги конфіденційності не поширюються на умови контракту, що регулюються чинним законодавством, та щодо органів, які контролюють їх додержання.

Достроково контракт може бути припинено: — за угодою сторін (п. 1 ст. 36 КЗпП). Незалежно від кого надійшла ініціатива про дострокове припинення контракту, головне, щоб сторони досягли угоди. Така угода може бути усною чи письмовою. В ній сторонами можуть бути визначені конкретні умови, за яких може бути припинено контракт;

– з ініціативи працівника.

– з ініціативи роботодавця.

– з ініціативи третіх осіб, які не є сторонами контракту.

Таким чином, контракт є головним регулятором правовідносин, що складаються на ринку праці. Його роль визначається тим, що він є основною формою залучення до праці і розподілу робочої сили в системі підприємств і організацій, які функціонують на базі всіх форм власності. Контракт підвищує взаємну відповідальність роботодавця і працівника, дозволяє поставити оплату праці в залежність від її результатів. Водночас він являє собою найважливішу форму реалізації громадянами їх конституційного права на працю та забезпечення його гарантій, а також на вільний вибір виду зайнятості. Контракт спрямований на здійснення ефективної кадрової політики; забезпечення умов для прояву працівником ініціативи і самостійності з урахуванням його індивідуальних здібностей і професійних навичок; правову і соціальну захищеність працівника.

Література:

1. Конституція України. Х.: ПП «Ігвіні», 2006.
2. Болотіна Н. Б. Трудове право України: Підручник / Болотіна Н. Б. – К.: Вікар, 2004.
3. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б.С. Стичинський, І.В. Зуб, В.Г. Ротань. – [4-те вид., попов. та переробл.]. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 1024 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Ольга Кушнарьова,
Маргарита Руденко
(Харків)

ДЕЯКІ ВІДОМОСТІ З РОЗВИТКУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Історія авторського права сягає дуже давніх часів. Виникнення його пов'язано насамперед з появою цензури і поділом культурної спадщини античності і середніх віків. В Європі все почалося в 1557 р. із Статуту королеви Мері І, що закріплював за видавцями право видавати вже видану ними книгу (неважливо, нову чи давно відому) за умови, що вона схвалена офіційною цензурою. Щоправда, автори залишалися поза увагою. Тому звичайно в якості першого закону про авторські права розглядають «Статут королеви Анни», що набрав чинності в 1710 р.

Згідно зі «Статутом», автор отримував виключне право на видання свого твору впродовж 14 років (право це він міг передати видавцю). Це було виключне право видавця на видавництво зареєстрованої книжки, тобто право саме цього видавця на видавництво копій саме цієї книжки. Відповідно, звідси в загальносвітовій юридичній літературі і законодавстві закріпився англійський термін – copyright (this book is copyright), який на сьогодні в широкому розумінні означає авторське право.

У грудні 1993 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права», який пройшов експертизу фахівців, отримав позитивну оцінку європейських експертів. Закон вступив у дію від дня публікації – з 23 лютого 1994 р.

Із прийняттям Україною цього Закону, а також інших законодавчих актів було створено авторське правове поле, яке в цілому відповідало міжнародним нормам. З іншого боку, Україна продемонструвала бажання і готовність інтегруватися до міжнародних структур з питань авторського права і суміжних прав. Діяльність у цій сфері дозволила Верховній Раді України в травні 1995 р. прийняти Закон «Про приєднання України до Бернської конвенції» і з жовтня 1995 р. стати членом цієї Конвенції (до слова, Паризький акт Бернської конвенції про захист літературних і художніх творів, на підставі якого було утворено Спілку для охорони прав авторів на їх літературні і художні твори було підписано на початку 1971 р.).

У нинішній час авторські права виникають в момент створення твору і не обов'язково повинні офіційно реєструватися. Але довести, що автором є саме ви, і в подальшому захиститися від плагіату, можна тільки зареєструвавши свої авторські права в Українському агентстві з авторських і суміжних прав, тим самим забезпечити своєму твору надійний правовий захист.

Реєстрація – це достатньо надійний спосіб захисту авторських прав, що користується великою популярністю.

В Україні захист авторського права поширюється на такі твори:

- літературні твори, енциклопедії, збірки творів, книги, статті, брошури, збірки звичайних даних, збірки обробок фольклору, інші твори, що є результатом творчості;
- аудіовізуальні твори;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- лекції, проповіді, звернення та інші усні твори;
- ювелірні вироби, вироби з кераміки і декоративного мистецтва;
- карти, ілюстрації, плани, ескізи і пластичні вироби (це стосується географії, топографії, архітектури та інших сфер діяльності);
- сценарні, музично-драматичні і драматичні твори, хореографічні пантоміми і твори, створені з метою сценічного показу и постановки;
- переробки і доповнення творів;
- сценічні обробки творів, а також фольклорні обробки, придатні для сценічного показу;
- архітектурні твори, твори садово-паркового мистецтва – ті, що є результатом інтелектуальної діяльності;
- комп'ютерні програми і бази даних;
- переклади для дублювання, озвучування і забезпечення субтитрами іноземних творів (аудіовізуальних);
- інші твори.

В існуючому законодавстві немає визначення поняттю «твір», але вказується на його ознаки. Перш за все, твір є результатом творчої діяльності. Показником творчого характеру твору, на думку багатьох вчених, є його оригінальність. Воно може виражатися у новому змісті, новій формі, ідеї, концепції та ін. В цьому сенсі кожний твір є новим, оригінальним, неповторним.

Другою ознакою твору є наявність об’єктивної форми. Твір як результат творчої діяльності автора стає об’єктом авторського права лише тоді, коли він виражений у будь-якій об’єктивній формі (що робить його доступним для сприйняття, допускає можливість відтворення). Таким чином, об’єктивна форма твору тісно пов’язана з можливістю його відтворення.

Авторське право розповсюджується на усі твори, незалежно від їх призначення та художнього рівня.

Авторське право охороняє як високохудожні твори, так і твори, художній рівень яких не є високим. Якість твору визначається при його опублікуванні, визначенні кількості примірників, авторської винагороди. Будь-який твір охороняється законом.

Відповідно до українського законодавства авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення.

Ще одним критерієм поділу творів на окремі види є ступінь самостійності твору. За цим критерієм твори поділяються на оригінальні (самостійні) і залежні (похідні).

Оригінальним вважається твір, усі елементи якого створені самим автором. Відповідно до законодавства до елементів, що охороняються авторським правом, відноситься мова (зовнішня форма) та система образів (внутрішня форма). Зміст твору, що не пов'язаний з формою, законом не охороняється. Твір, зміст якого запозичений (тема, сюжет, матеріал), але має нову форму, визнається оригінальним.

Об'єктами авторського права є і так звані похідні твори.

Похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотації, адаптації, аранжування, обробка фольклору та інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. Похідні твори охороняються якщо вони мають нову форму порівняно з оригіналом. Крім того, авторське право на такий твір автора отримує тільки при умові дотримання прав автора, твір якого перекладається, переробляється, аранжується. Як правило, закон вимагає згоди автора оригінального твору.

Велике практичне значення має поділ творів на службові та неслужбові. Службовий твір – це твір, створений автором згідно з виконанням службових обов'язків, відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Особливості службового твору такі:

1) авторське право на такий твір належить автору;

2) право на використання службового твору належить роботодавцю, з яким автор знаходиться у трудових відносинах, якщо в трудовому договорі не передбачено інше;

3) розмір авторської винагороди за кожний вид використання службового твору визначається договором між автором і роботодавцем;

4) відносини між автором службового твору і роботодавцем визначаються трудовим договором (контрактом).

Навіщо реєструють авторські права?

1. Щоб розпорядитися своїми авторськими правами. Щоб укласти авторський договір передачі або делегування прав, потрібно мати на руках підтвердження прав автора – свідоцтво про реєстрацію авторських прав. Реєстрація – перший крок до отримання винагороди за свої твори.

2. Наявність свідоцтва про реєстрацію авторських прав – вже вагомий аргумент, який застереже можливих піратів і плагіаторів. І що важливо, наявність державного свідоцтва дозволяє підтвердити Ваші авторські права у будь-який момент.

3. Дата пріоритету (дата реєстрації). Для захисту авторських прав це дуже важливо, оскільки в Україні діє презумпція авторства – особа, що першою зареєструвала авторські права, вважається автором твору, якщо не буде доведено протилежне.

Сьогодні реєстрація авторських прав буде коштувати вам невеликої суми, яка дозволить згодом заробити більше грошей на використанні своїх творів третіми особами. Також це гарантовано заощадить чималу суму грошей, в яку може обійтися судовий спір, пов'язаний з незаконним використанням вашої інтелектуальної власності. Фактично, це правовий захист вашого майбутнього і сьогодення.

Терміни охорони авторського права встановлюються відповідно до законодавства тієї держави, яка надає охорону.

Види реєстрацій:

1) Реєстрація авторського права на твір:

• Реєстрація авторського права на твір;

• Реєстрація авторського права на службовий твір;

2) Реєстрація договорів, які стосуються права автора на твір:

• Реєстрація договору про передачу (відчуження) майнових прав на твір;

• Реєстрація договору про передачу виключного права на використання твору;

• Реєстрація договору про передачу невиключного права на використання твору.

Держави проводять спільну роботу по боротьбі з незаконним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав через свої компетентні організації будуть сприяти розробці конкретних програм і заходів.

Література:

1. Административное право / [под ред. Попова Л.Л.]. – М., 2005 г.
2. Арбитражный процесс / [под ред. Треушникова М.К.]. – М., 2002.
3. Уникальная серия книг по праву, 2008.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Климчук Ю.В.

Оксана Нагорная
(Харьков)

ПЕРЕМЕНЫ В ТРУДОВОМ КОДЕКСЕ. УВЕЛИЧЕНИЕ РАБОЧЕГО ВРЕМЕНИ

Рабочее время является одним из важнейших трудовых нормативов. Его учет необходим не только для решения вопросов организации труда сотрудников, но и для определения размеров его оплаты, так как оплачиваться должно фактически отработанное время, а не нормативное. Более того, от продолжительности труда зависит размер не только самой зарплаты, но и среднего заработка при расчете различных компенсационных и страховых выплат [1].

Принятие нового Трудового Кодекса вызывает много вопросов и больше всего дискуссий вызывает статья об увеличении рабочего времени с нынешних 40 часов в неделю до 48.

Многие изменения, которые вносит в трудовое законодательство этот документ, вызывает серьезные опасения экспертов, представителей Конфедерации профсоюзов, оппозиции и рядовых граждан.

Касательно волнующего всех вопроса о продолжительности рабочих часов, согласно ст. 143 Трудового кодекса, максимальная продолжительность за просуммированным учетом рабочего времени не должна превышать 12 часов. При наличии письменного согласия работника, допускается установление большей длительности ежедневной работы. Кроме этого, в соответствии с частью четвертой ст. 143 максимальная продолжительность работы по просуммированному учету рабочего времени на протяжении недели не должна превышать 48 часов. Большая длительность работы в течении недели может быть установлена коллективным договором, или, в случае его отсутствия, нормативным актом работодателя, согласованным с профсоюзным представителем [3].

«Принимая во внимание приведенные нормы проекта Трудового кодекса, можно сделать вывод, что законодатель в одной статье ограничивает продолжительность рабочей недели, а в другой, которая касается специального режима рабочего времени, продолжает его до неограниченности. Такие нормы трудового кодекса не затронут большинство работников, но коснутся наиболее социально незащищенных участников рынка труда» [3].

Таблица 1 – Различия проекта нового Трудового Кодекса Украины и действующего законодательства о труде [2](прикреплена отдельным JPEG файлом).

Действующий Кодекс законов о труде 1971 г. был рассчитан на регулирование трудовых отношений на крупных промышленных предприятиях в условиях административно-командной системы управления. Кроме того, учитывая политическую составляющую государственного режима в то время, КЗоТ предусматривает большое количество экономически неоправданных социальных льгот. Это стало причиной развития теневого рынка труда, когда работодатель не заинтересован в приеме на работу т. н. «льготного контингента» (женщины, молодежь, инвалиды), а также стремиться вывести в тень трудовые отношения [3].

Проект ТК Украины не безупречен и некоторые нормы могут быть признаны неконституционными, с другой же стороны, в проекте ТК Украины системно собраны нормы трудового права, которые на сегодня размещены в разных нормативно-правовых актах, и это позволит облегчить процедуру его применения. Но однозначно можно говорить о том, что в таком виде он существовать не будет, потому что работодатель и работник – это звенья одной цепи, и сужение прав трудящихся породит соответствующую реакцию [3].

Литература:

1. http//:www.prostopravo.com.ua
2. http//:www.news.flp.ua
3. http//:www.hrliga.com.ua

Анастасія Овчаренко
(Харків)

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ БЕЗРОБІТНОГО В УКРАЇНІ

Безробіття все частіше стає критичним чинником, лишає людей не лише без праці і доходів, а й порушує їх соціальну ідентичність. Безробітні є найбільш незахищеними, які потребують підтримки держави. Ця верства населення не захищена трудовим законодавством, втратила соціальні зв'язки з інститутом праці, не підлягає соціальному захисту, тобто «випала» з системи соціального контролю.

Статус індивіда у суспільстві перебуває в залежності від праці. Тому безробіття позбавляє людину не лише трудового, а й соціального статусу (приблизно як становище пенсіонера позбавляє людину відразу багатьох його статусних позицій в суспільстві). Відомо, що чимало безробітних дуже важко переживають своє становище. Як свідчать соціологічні опитування, жінок сильніше, ніж чоловіків турбує втрата колишніх

соціально-трудових позицій. Деякі гіпотези пояснюють таку особливість тим, що чоловіки більше впевнені в можливості свого працевлаштування, ніж жінки.

Сучасна ситуація на ринку праці України істотно відрізняється від тієї, що була ще 4 роки назад. За ці роки чисельність зайнятого населення скоротилася на 9%. В даний час більш 6,5 млн. чоловік не мають заняття, але активно його шукають і майже 2,7 млн. чоловік зареєстровані в органах служби зайнятості в якості безробітних.

Розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до середньої заробітної плати (доходу) особи, визначеної відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 № 1266.

Залежно від страхового стажу розмір допомоги визначається: до двох років – 50 %; від двох до шести років – 55; від шести до десяти років – 60; понад десяти років – 70 %. Залежно від тривалості безробіття допомога по безробіттю визначається у відсотках від визначеного розміру: перші 90 календарних днів – 100 %; протягом наступних 90 календарних днів – 80; у подальшому – 70 %.

За оцінюванням 59% громадян, охоплених соціологічними опитуваннями, вони знаходяться за межею бідності або відчувають обмеження у різноманітних галузях діяльності. Ці обмеження можна розглядати як ознаки соціальної деривації. Гострою формою деривації є втрата соціального статусу. 40% до отримання статусу безробітного вже відчули на собі соціальну деградацію: змушені були змінити спеціальності техніка, інженера, економіста на посаду диспетчера, касира, оператора, реалізатора продовольчих чи промислових товарів.

Втрата роботи дорослими членами сім'ї з всієї гостротою ставить проблему психологічної пристосовуваності до нової ситуації. За матеріалами проведених досліджень, для кожного третього, хто втратив роботу, це катастрофа для усіх сподівань, ще майже половини – тимчасове складне становище, яке вони все ж таки сподіваються подолати.

Опитування свідчать про погіршення соціального самопочуття, зростання відчуття занепокоєння, тривоги, непевності у майбутньому, ущемлення в соціальних і цивільних правах, зниженні толерантності і задоволеності сімей даного типу життям. Проблеми в подружніх стосунках й у вихованні дітей після втрати роботи, за зізнанням самих опитаних, виникли у кожній другій сім'ї. Сімейні зв'язки між подружжям стали натягнутими (20%), між батьками і дітьми часом проривається роздратування (16%), сімейна атмосфера знайшла різку конфліктність (11%).

Так, виявлені якісні характеристики дослідження стану безробітних свідчать, що безробіття обернулося чинником скорочення можливостей адаптації частини суспільства до нових умов. Воно утрудняє втілення всіх функцій сім'ї та, передусім, дитячу соціалізацію, підтримку належного матеріального добробуту, здоров'я, задоволення культурно-духовних потреб, блокує широку соціальну мобільність. Низькі доходи батьків протягом тривалого часу можуть обумовити слабкий освітній рівень підростаючого покоління, поганий стан здоров'я, професіональну підготовку, і до того ж залишити йому мінімальні шанси для підвищення на соціальному щаблі.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р., соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Право громадян на соціальний захист у випадку безробіття з незалежних від них причин є конституційним правом громадян. Згідно зі ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

В трудовому й житловому законодавствах, соціальній та області кредитування визначено пільги самотнім матерям, сім'ям військовослужбовців, багатодітним, при народженні двох і більше дітей. Досить надійно сьогодні виконується така пільга, як звільнення з оподаткування сукупного річного прибутку кожний місяць у сумі мінімальної зарплати на кожну дитину до виповнення їй 18 років (студентам і учням денної форми навчання – до 24 років). З іншого боку, передбачено зниження сум прибуткового податку для багатодітних батьків, самотніх матерів. Оподаткуванню не підлягають пенсії та допомоги на дітей.

Важливі для сімей безробітних переваги, пов'язані зі сплатою дитячих дошкільних установ і інтернатів. Системна криза держави, на жаль, негативно позначилася у дошкільній та позашкільної освіті. Інфляція веде до постійного зростання витрат на установи, які займаються цією діяльністю, і зростання батьківської плати. Місцева влада не завжди використовує можливість надання додаткових пільг навіть найбільш нужденним сім'ям. Таким чином, виникає загроза виконання ст. 53 Конституції України про гарантії забезпе-

чення загальнодоступності й безкоштовності дошкільної освіти. Треба відзначити, що за відсутності належного державного фінансового контролю, спеціальних санкцій проти порушників законодавства, при ослабленні механізмів реалізації вищевказаних правових встановленні, сім'ї все рідше отримують пільги. Проведений аналіз показав, що лише близько 11% безробітних користувалися дотаціями із квартплати, гуманітарною допомогою, виплатами на шкільні сніданки, водночас принизливий норматив обчислення допомоги з безробіття і неспроможність щомісяця надавати матеріальну допомогу родинам, чий середньодушовий дохід нижче від прожиткового мінімуму, роблять соціальну підтримку дуже неефективною. Тому переважна частка, що потребують такої підтримки (72%), вважає її недостатньою, вважаючи, що вона повинна бути збільшена.

Певну увагу приділяється соціальному обслуговування сімей. Воно представляє собою індивідуальне сприяння у вирішенні юридичних, медично-соціальних, соціально-психологічних, житлових та інших негараздів. Зараз соціальні служби багатопрофільні за своїм характером, мають різну відомчу підпорядкованість і створюють органами соціального захисту, охорони здоров'я, народної освіти, внутрішніх справ, громадськими організаціями. Попри те, що ця система поки формується, цей процес стримується недоліком матеріальних, фінансових і кадрових резервів.

Виходячи з вищевикладеного, бачимо, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і, не вирішивши його, неможливо налагодити ефективну діяльність економіки. Особливо гостро постає зараз перед державою проблема безробіття, що не дивно, тому як стан економіки України зараз обтяжуючий. Величезний економічний спад, розваливши промисловість, не міг не торкнути ринок праці. За останні 4 роки чисельність зайнятого населення скоротилася на 9 %.

Донедавна Уряд України не звертав належної уваги на дану проблему, що викликало досить справедливі побоювання. Але положення частково змінилося з прийняттям деяких законів і положень, в яких натиск робиться на удосконалювання ринкових механізмів регулювання зайнятості.

Будемо сподіватися, що дані акти не стануть простим псуванням папера, а будуть ефективно перетворюватися в життя, ставши передумовою для економічного відродження України.

Література:

1. Конституція України, 1996.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 № 1266 «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням».
4. Кодекс законів про працю України (КЗпП).
5. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник / Прокопенко В. І. – Х.: Фірма «Консум», 1998. – 480 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Максим Огурченков
(Харків)

ПРОБЛЕМА ПІРАТСТВА В УКРАЇНІ

Сьогодні, коли комп'ютер та вихід в Інтернет є майже у кожного українця, широкого поширення набуло таке поняття як «піратство». Згідно п. «б» ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] піратство у сфері авторського права – це опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення.

В Україні, як і в багатьох країнах світу, люди часто використовують неліцензійне програмне забезпечення, але українські масштаби набагато крупніші. Слава України, як країни з одним із найвищих рівнів комп'ютерного піратства, відома далеко за її межами. Всесвітньо відомий журнал Wired [2] навіть відрядив к нам одного зі своїх журналістів, а потім тисячі читачів цього видання по всьому світу побачили наступні рядки:

«Ласкаво просимо в Україну, де комп'ютерне піратство стало елементом національної гордості ... Моя прогулянка починається на ринку «Петрівка», що розкинувся під відкритим небом північного Києва ... лотки виблискують CD, CD-ROM, DVD і відеокасетами за ціною від 40 центів до 3$ ... Мій погляд привертає диск групи «Metallica», завдяки формату MP3 на диск помістилося 9 альбомів, 123 композиції музики в стилі heavy metal. Ціна: 3 долари. В Америці ж тільки одні відрахування музикантам, видавцеві і звукозаписної компанії склали б 27$ ... Коли мені на очі потрапила копія Microsoft Office XP за 2.20$ (в той час як в США це програмне забезпечення коштує 580$), я запитав: «Де це зробили?», продавець, розриваючись від почуття патріотизму, відповів: «Тут, у Києві» ... [2, 3]».

Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance, BSA) в партнерстві з компанією IDC, провідною міжнародною компанією в галузі досліджень ринку, в 2010 р. опублікували результати сьомого щорічного міжнародного дослідження рівня комп'ютерного піратства [4].

Згідно з результатами дослідження, незважаючи на глобальну економічну кризу, на багатьох ринках відзначено зниження рівня піратства (54 країни), в той час як збільшення – всього в дев'ятнадцяти з більш ніж ста охоплених дослідженням країн світу. Тим не менш, глобальний рівень піратства піднявся з 41% до 43%, переважно в результаті активного зростання ринків з високим показником піратства, таких як Китай, Індія, Бразилія, які збільшили свою частку присутності на світовому ринку.

Згідно з даними дослідження, Україна третій рік поспіль демонструє зростання рівня піратського програмного забезпечення, який досяг 86% (2010 р.), і вивів країну на 7-е місце в світі. За даними BSA, комерційна вартість неліцензійного програмного забезпечення, встановленого на персональні комп'ютери в нашій країні в 2010 р., досягла рекордних 571 млн. доларів США.

Таким чином, боротьба з комп'ютерним піратством та охорона авторських прав зараз є однією з актуальних проблем світу, та й України в тому числі. З піратством на ринку інтелектуальної власності ведуть боротьбу не тільки державні органи, які виявляють та припиняють правопорушення, а й легальні виробники об'єктів авторського права.

Умовно можна визначити дві групи осіб, які здійснюють піратську діяльність. До першої групи належать безпосередньо особи, зайняті у легальному виробництві та тиражуванні об'єктів авторського права, або які мають доступ до легального виробника. Другу групу складають особи, які виготовляють продукцію контрафактним способом. На рівні держави шляхом використання різних механізмів впливу на виготовлення та збут піратської продукції найбільш дієвим є зменшення чисельності саме другої групи осіб, які займаються піратською діяльністю. Набагато складніше впливати на першу групу піратів, оскільки, з одного боку, їх важко відстежити, а з іншого – виготовлена ними піратська продукція за якістю приближується до легальної [5].

Соціальну природу захисту авторського права потрібно розглядати не тільки в нормативно-правовому аспекті як сукупність норм, а й як соціально-правове явище. Охорона права інтелектуальної власності вимагає створення соціальної антикриміногенної ситуації в суспільстві, коли б вчинення злочинів викликало адекватне реагування, відновлення правового порядку та порушених прав, попередження злочинів як з боку винних, так і з боку осіб, які б в умовах безкарності вдалися до вчинення злочину [5].

В українському суспільстві склалися дві протилежні ідейно-правові позиції. Прибічники першої позиції, носіями якої є суб'єкти законодавчої ініціативи, контролюючі органи, імпортери та суб'єкти права інтелектуальної власності, вважають, що це є зло для суспільства та економіки країни. А інша позиція полягає в тому, що серед продавців, виробників-бізнесменів та більшості споживачів існує думка, що це є ніби благо й захист для населення від поширення занадто дорогої ліцензованої продукції.

Піратство завдає шкоди усім, хто задіяний у процесі створення, відтворення і розповсюдження об'єктів авторського права. Автори не отримують винагороди за використання своїх творів; видавці, виробники фонограм, розповсюджувачі – не отримують відповідного прибутку та втрачають частину потенційних покупців; покупці – з одного боку, мають комерційну вигоду, купуючи дешеві піратські твори, а з іншого – користуються неякісною продукцією (в більшості випадків); держава – не отримує відповідних відрахувань до бюджету за використання об'єктів авторського права, в результаті чого скорочуються видатки на культуру. Таким чином, на рівні держави піратство створює загрозу для розвитку національної культури, оскільки автори, видавці, виробники фонограм та інші особи, які сприяють авторам у розповсюдженні їх творів, втрачають фінансову підтримку. Піратство робить невигідним витрачання часу, зусиль, досвіду для створення нових, оригінальних, якісних творів, внаслідок чого споживач продукту культури вимушений задовольняти свої культурні потреби другорядною продукцією, яка не є продуктом вищого ґатунку як за змістом, так і за формою [5].

Технічний прогрес завдяки новітнім технологіям став для піратів надійним та простим засобом у незаконному виготовленні творів, що є об'єктами охорони та захисту авторським правом.

Класичним підходом до класифікації порушень у сфері авторського права є їх поділ на ті, що порушують майнові права й інтереси та ті, що порушують особисті (немайнові) права суб'єктів авторського права.

Стрімкий розвиток цифрових технологій, з їх невичерпними можливостями щодо перетворення будь-якого об'єкта авторського права у цифрову форму, створив серйозну загрозу для ефективного застосування існуючих способів захисту авторського права і суміжних прав, оскільки відбувається розрив між конкретним правопорушенням та конкретними способами захисту від такого правопорушення. Тому при класифікації порушень авторського права і суміжних прав слід враховувати: по-перше, відомі та нові способи використання об'єктів авторського права і суміжних прав; по-друге, нові, раніше не відомі та технічно складні способи порушення авторського права і суміжних прав; по-третє, відповідні та адекватні порушенням способи цивільно-правового захисту [5].

Захист авторських й суміжних прав, залежно від ступеня і характеру їхніх порушень, може передбачати цивільно-правову, адміністративну й кримінальну відповідальність, які регламентуються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими спеціальними законами і кодексами.

На жаль, таке поняття як «охорона», так само, як і поняття «захист» не знайшли свого нормативного

визначення, ані у чинному ЦК України, ані у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Разом з тим, зазначені закони встановлюють загальні умови і способи захисту цивільних прав та інтересів. При цьому умови захисту як особистих, так і майнових авторських та суміжних прав базуються на загальній моделі захисту суб'єктивних цивільних прав, але з певною специфікою. Тому характер порушення авторського права і суміжних прав обумовлює порядок та межі реалізації конкретних способів захисту, які своєю чергою застосовуються шляхом здійснення комплексу узгоджених дій, спрямованих на захист суб'єктивних прав та інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав.

В сучасних умовах глобалізації інформаційного суспільства захист авторського права потребує ще більшої уваги, ніж раніше, використання новітніх заходів охорони, які б постійно розширювались та оновлювались в залежності від темпів розвитку суспільства.

Література:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: за станом на 9 травня 2011 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1993.
2. http://www.wired.com (офіційний сайт журналу «Wired»)
3. http://www.crime-research.ru/library/Gorb6.htm (стаття Р. Горбенко «Компьютерное пиратство на Украине стало «культурным»»)
4. Дані результатів дослідження Асоціації виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance, BSA). – Режим доступу до даних http://portal.bsa.org/globalpiracy2010/index.html.
5. Штефан О. Дещо до питання про порушення у сфері авторського права / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 6. – С. 3-13.
6. Ковальський В. Захист права інтелектуальної власності. Проблема контрафакту / В. Ковальський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 6. – С. 12-18.

Науковий керівник: асистент кафедри економічної теорії та права Ерофєєнко Л. В.

Валентина Отачук
(Харків)

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Особливого значення в аспекті зовнішньоекономічної стратегії України набула інтеграція до ЄС як ключовий напрям, що крім іншого передбачає вимогу стосовно адаптації законодавства України до законодавства ЄС (п. 1 розділу Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615/91812). Основою для розвитку взаємин між Україною та ЄС сьогодні виступає Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС від 14.06.1994 р. Хоча наведена Угода була ратифікована Законом України 10.11.1994 р., вона набула чинності лише 01.03.1998 р.

Метою статті є: проаналізувати та встановити перспективи розвитку зовнішньо-економічної діяльності в Україні.

До універсальних факторів, що впливають на кількість та якість державної зовнішньоекономічної політики в цьому аспекті, що мають розглядатися комплексно та системно можна віднести:

- Інтеграційні процеси в ЄС , що розвиваються іноді за власними, непередбачуваними напрямами, виходячи із складностей, що виникають в середині цього утворення.
- Світова фінансово-економічна криза.
- Інформаційно-технологічна революція, розвиток транспорту та зв'язку, що призводить до подолання кордонів та загострення енергетичної та продовольчої проблеми.
- Загострення екологічної проблеми.
- Зміцнення взаємозалежності національно-економічних систем та національної політики окремих держав.
- Поглиблення диференціації в рівнях доходів між індустріальними розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.
- Активізація процесів конвергенції, що базуються на універсальних економічних, культурних, моральних, правових, гуманітарних ціннісних орієнтаціях, визнаних світовим товариством кінця ХХ ст.
- Нераціональна господарська діяльність і виснаження природних ресурсів як наслідок суцільної комерціалізації суспільного життя.
- Лібералізація світової торгівлі та введення у зв'язку з цим політики обмежень, пов'язаних з правовими вимогами.
- Високий рівень зовнішньої заборгованості та фінансова залежність країн.
- Економічні блокади і санкції, непередбачені рішенням ООН, що вживаються розвинутими країнами, в тому числі США та Великою Британією.

- Відсутність доступу країн, що розвиваються, до новітніх технологій і свободи вибору економічної політики.

Окрім наведених економічних факторів не можна не враховувати міжнародні політичні фактори, що впливають так чи інакше на державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі на відповідні правові засоби реалізації зовнішньоекономічної політики як частіше зовнішньої політики держави:

- Розпад світової соціалістичної системи і поява нових держав, як остаточно не визначилися із своєю політикою, не усвідомили політичні та національні економічні інтереси, виборюють власний суверенітет чи власне місце у світовому економічному співтоваристві.
- Посилення протистояння на стику мусульманської та християнської культур завдяки розквіту екстремальних рухів; міжнародний тероризм та засоби боротьби з ним.
- Зміцнення політичної і соціальної єдності ЄС та стратегічні перспективи його розширення.
- Інтенсивність і характер зусиль, спрямованих на вироблення як глобальних, так і регіональних, угод з питань військової, політичної та економічної безпеки.
- Роль США та НАТО в глобальній політиці, оскільки їх домінуючі позиції в сучасному однополюсному світі дають змогу значно впливати на динаміку світового політичного процесу і розвиток світогосподарських процесів.
- Намагання таких країн, як Китай та Російська Федерація утворити паритет військових, демографічних, соціальних та політичних інтересів на противагу НАТО, США та країнам Західної Європи.

Таким чином, система регулювання промислового комплексу в регіоні повинна містити гнучке поєднання програмно-цільових методів і підходів по удосконаленню правових відносин і поліпшенню інвестиційного клімату, підкріплених механізмами стимулювання зовнішньоекономічної діяльності. Такий підхід дає можливість швидкого взаємоузгодження інтересів державного і регіонального рівнів і дозволить здійснювати «оперативне маневрування» з використанням комбінацій різних методів забезпечення промислового зростання, найбільш адекватних певним етапам в економічному житті України.

Література:

1. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 380-418.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – Ст. 144.
4. Щербіна В.С. Господарське право України: Підручник / Щербіна В.С. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Яворська Л.М.

Наталія Пічко
(Харків)

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ МІЖ ПРАЦІВНИКОМ ТА ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ

Трудовий договір займає особливе місце в трудовому праві. На підставі трудового договору виникають трудові відносини працівника з роботодавцем, що невиправно тягне включення цих суб'єктів в цілу систему відносин, які регулюються трудовим правом. Іншими словами, немає трудового договору – не буде трудового права.

Ст. 21 КЗпП визначає трудовий договір як угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішнього трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Стороною трудового договору, як роботодавець, можуть бути фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності без створення юридичної особи з правом найму працівників, та фізичні особи, які використовують найману працю, пов'язану з наданням послуг (кухарі, няньки, водії тощо).

Відповідно до ст. 24 КЗпП України в разі укладення трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю, додержання письмової форми трудового договору є обов'язковим. Зміст такого трудового договору затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики від 8 червня 2001 р. №260. Зокрема, в ньому зазначені певні реквізити сторін трудового договору, термін його чинності, характеристики робіт, які має виконувати працівник, із зазначенням професії та кваліфікації

працівника відповідно до вимог тарифно-кваліфікаційних довідників, рівня норм чи нормованих завдань із посиланням на їх розробників, якості виконання робіт, конкретний режим роботи працівників, рівень заробітної плати та інші умови праці. Визначаючи конкретні умови договору, сторони зобов'язуються керуватись чинним законодавством, оскільки умови, що погіршують становище працівника порівняно із законодавством України про працю, є ненадійними.

Серед таких умов, передусім, виокремлюються мінімальні державні гарантії з оплати праці, тривалості робочого часу та часу відпочинку. У договорі потрібно визначити не лише конкретну тривалість робочого часу, а й час початку і закінчення роботи, можливість поділу робочого часу на частини, запровадження підсумкового обліку робочого часу. У договорі мають знайти відображення питання надання щорічних відпусток, а саме їх тривалість, період надання, можливість перенесення на інший термін чи заміни частини щорічної відпустики грошовою компенсацією. У разі потреби зазначаються й інші види відпусток, на які працівник має право за законом України «Про відпустки».

У договорі зазначаються зобов'язання фізичної особи щодо організації працівникові робочого місця, забезпечення його спеціальним одягом, засобами індивідуального захисту, нормативними інструкціями з питань охорони праці та зобов'язання працівника дотримуватись цих інструкцій.

У разі роботи працівника у важких та шкідливих умовах праці в трудовому договорі має бути зазначено факт проведення атестації робочого місця або зобов'язання провести таку атестацію, що дає змогу працівникові заробити пільговий стаж для призначення пенсії та скористатися іншими, пов'язаними з такою роботою, пільгами.

Обов’язковим елементом трудового договору є поширення на працівників гарантій за рахунок коштів фондів загальнообов'язкового страхування та коштів роботодавця, відповідно до законодавства, про деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема в разі тимчасової непрацездатності, нещасного випадку на виробництві, на випадок безробіття тощо.

Невиконання фізичною особою умов трудового договору дає право працівникові у визначений ним термін розірвати укладений трудовий договір за власним бажанням відповідно до частини 3 ст. 38 КЗпП України. При цьому фізична особа зобов'язана виплатити працівникові вихідну допомогу в розмірі тримісячного середнього заробітку.

Окремим елементом оформлення трудових відносин між фізичною особою та працівником є факт реєстрації укладеного трудового договору в державній службі зайнятості за місцем проживання фізичної особи. Отже, виконується юридична функція оформлення трудових відносин (замість наказу чи розпорядження власника, що передбачено частиною 3 ст. 24 КЗпП). Реєстрація має бути проведена фізичною особою в присутності працівника в тижневий термін з моменту фактичного допущення працівника до роботи. Порядок реєстрації трудового договору між працівником і фізичною особою затверджений наказом Міністерства праці і соціальної політики України від 8 червня 2001 р. №260.

Згідно з цим порядком, на реєстрацію до центру зайнятості сторонами подається три автентичних примірники трудового договору, а також такі документи:

- фізичною особою – паспорт, довідка відповідної податкової адміністрації про ідентифікаційний код, а суб'єктом підприємницької діяльності, крім того, свідоцтво про реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності, крім того, свідоцтво про реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності;
- працівником, який влаштовується на роботу до фізичної особи, –паспорт, трудова книжка, довідка відповідної податкової адміністрації про ідентифікаційний код.

Після реєстрації трудового договору по одному його примірнику з відміткою факту реєстрації в центрі зайнятості повертається працівникові та фізичній особі, а один примірник залишається у посадової особи служби зайнятості. Працівник зобов'язаний забезпечити збереження своєї трудової книжки та одного примірника укладеного трудового договору. Запис до трудової книжки працівника має бути зроблений фізичною особою після реєстрації трудового договору в державній службі зайнятості із зазначенням в ній номера і дати трудового договору, повної назви центру зайнятості, а також дати і номера реєстрації трудового договору державною службою зайнятості.

У разі потреби внесення до чинного договору змін, сторони зобов'язані оформити їх додатками до трудового договору та подати на реєстрацію до того самого центру зайнятості, де було зареєстровано останній трудовий договір у порядку, встановленому для реєстрації трудових договорів. Якщо внесені зміни пов'язані зі зміною зазначеної в трудовій книжці професійної характетистики робіт, після реєстрації в службі зайнятості змін до трудового договору вноситься відповідний запис і до трудової книжки працівника.

Але на жаль в нашій країні існує багато проблем щодо правового регулювання цих специфічних суспільних відносин. Багато недоліків виникає із-за недостатньої правової культури громадян і застарілого законодавства, яке потребує реформування.

Отже, для усунення зазначених причин, перш за все, необхідно посилити контроль з боку повноважних органів державної влади за станом виконання роботодавцями умов трудового договору за станом умов праці в яких відбувається трудова діяльність фізичних осіб. По-друге, сьогодні необхідно переглянути систему фінансування охорони праці з боку держави, органів місцевого самоврядування. Якщо держава в особі повноважених органів створює певні норми й стандарти у сфері охорони праці, то відповідно саме вона повинна фінансово підтримувати підприємства, установи, організації в цьому питанні.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Л. Радченко
(Харків)

РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ ВЛАСНИКА АБО УПОВНОВАЖЕНОГО НИМ ОРГАНУ

Право людини на працю реалізується шляхом укладання трудового договору, у рамках якого вирішується питання про роботу з певної професії, спеціальності, кваліфікації чи посади. Трудовий договір як центральний інститут трудового права був і залишається предметом дослідження багатьох учених. Проблеми правового регулювання порядку укладення, зміни та розірвання трудового договору, питання щодо вдосконалення рівня гарантій, що надаються працівникам при звільненні, висвітлювалися в працях М.Г. Александрова, О.Т. Барабаша, П.А. Бущенка, Б.К. Бегічева, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедиктова, Л.Я. Гінцбурга, Г.С. Гончарової, В.Я. Гоца, В.В. Жернакова, П.І. Жигалкіна, І.В. Зуба, С.О. Іванова, Д.О. Карпенка, Р.І. Кондратьєва, Л.І. Лазор, В.В. Лазора, Р.З. Лівшиця, А.Р. Мацюка, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, В.Г. Ротаня, Б.С. Стичинського, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, Ю.П. Орловського та ін.

Однак питання забезпечення прав і свобод сторін трудових відносин при розірванні трудового договору недостатньо досліджені. Зокрема особливої уваги потребує проблема дотримання прав і свобод працівника при розірванні трудового договору, адже їх порушення фактично позбавляє людину можливості скористатися своїми здібностями до продуктивної праці. Тому в нових економічно-соціальних умовах виникла потреба в розробці цілісної, науково обґрунтованої системи підстав припинення трудових відносин, що відповідають природі цих відносин, ураховують їх взаємозв’язок з іншими правовими відносинами, а також беруть до уваги специфіку праці окремих категорій працівників. Теоретична розробка проблем, пов’язаних із розірванням трудового договору як за ініціативою працівника, так і за ініціативою роботодавця, має неабияке практичне значення. Розв’язання цих завдань допоможе вдосконалити правові норми, що охороняють права громадян, сприятиме посиленню законності, поліпшенню діяльності органів та організацій (незалежно від форм власності), що застосовують ці норми.

Метою пропонованої статті є розкрити зміст понять «підстави припинення трудового договору» й «обґрунтованість звільнення» та виявити правові можливості роботодавця щодо припинення трудового договору.

Трудовий договір – угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом (далі власник), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник – виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором й угодою сторін. Працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором або угодою сторін.

Власник або уповноважений ним орган, на відміну від працівника, позбавлений права на свій розсуд розірвати трудовий договір.

Трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір, до закінчення терміну можуть бути розірвані з ініціативи власника або уповноваженого ним органу лише за підстав, визначених законом і з дотриманням визначеного в законі порядку.

Підстави, за якими трудовий договір може бути розірваний з ініціативи власника або уповноваженого ним органу передбачені у ст.40 КЗпП. Такими підставами є:

п.1 – зміни в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників;

п.2 – виявленої невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, які перешкоджають продовженню даної роботи, а так само в разі відмови у наданні допуску до державної таємниці або скасування допуску до державної таємниці, якщо виконання покладених на нього обов'язків вимагає доступу до державної таємниці;

п.3 – систематичного невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення;

п.4 – прогулу (в тому числі відсутності на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин;

п.5 – нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд внаслідок тимчасової непрацездатності, не рахуючи відпустки по вагітності і родах, якщо законодавством не встановлений триваліший строк збереження місця роботи (посади) при певному захворюванні. За працівниками, які втратили працездатність у зв'язку з трудовим каліцтвом або професійним захворюванням, місце роботи (посада) зберігається до відновлення працездатності або встановлення інвалідності;

п.6 – поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу;

п.7 – появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;

п.8 – вчинення за місцем роботи розкрадання (в тому числі дрібного) майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу.

В день звільнення власник повинен видати приказ про звільнення а також розрахуватися з робітником. За кожен день затримки начисляється заробітна плата.

Останнім часом в Україні набувають поширення випадки розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, зокрема ліквідації, реорганізації (банкрутства) або перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату підприємств.

Вивільнення працівників у цих випадках проводиться таким чином: про наступне вивільнення працівника письмово попереджають не пізніше ніж за два місяці. Одночасно з попередженням про звільнення роботодавець пропонує працівникові іншу роботу на тому ж підприємстві, в організації, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу.

При звільненні обов'язково має враховуватись переважне право на залишення на роботі. Воно надається працівникові з більш високою кваліфікацією і продуктивністю праці.

Пункт 8 ст. 40 КЗпП дає власнику право звільнити працівника у разі скоєння за місцем роботи розкрадання майна власника. Форма власності та розмір украденого, а також яким шляхом вчинене розкрадання, при цьому значення не мають. Звільнення можливе і при скоєнні дрібного розкрадання.

Таким чином, норми про припинення трудового договору повинні, з одного боку, характеризувати високий рівень захисту трудових прав громадян і, з іншого, – бути надійним гарантом від незаконних звільнень. Саме тому законодавство про працю, керуючись конституційною нормою, передбачає необхідні юридичні засоби, які полягають, зокрема, в тому, що:

- трудовий договір може бути припинений лише з підстав, передбачених законодавством;
- трудовий договір може бути припинений тільки в порядку, установленому законодавством для кожної з підстав;
- передбачається судовий захист громадян від незаконного звільнення.

Література:

1. Процевский А. И. Метод правового регулирования трудовых отношений / А. И. Процевский. – М. : Юрид. лит., 1972. – 288 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [зі змінами та доповненнями станом на 16.04.09р. №1276-VI] // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – № 50 (додаток). – ст. 375.
3. Правові позиції Верховного Суду України щодо розгляду судами окремих категорій цивільних справ // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1998. – № 8. – С. 83-86

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Наталія Рибалко
(Запоріжжя)

ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

В умовах швидкого розвитку суспільних відносин в різних сферах суспільного життя виникає гостра потреба їх правового регулювання за допомогою нормативних актів. Велика кількість підзаконних актів створюється на відомчому рівні, що зумовлює необхідність детального розгляду юридичної техніки їх створення та упорядкування. Юридична техніка відомчої нормотворчості, тобто техніка створення та упорядкування відомчих підзаконних актів, забезпечує якість відомчого регулювання, а отже, безпосередньо впливає на стан суспільних відносин. Саме тому визначення поняття, особливостей використання, елементів та змісту юридичної техніки відомчої нормотворчості є актуальним та необхідним.

У науковій літературі недостатньо уваги приділено визначення даною теоретико-правової категорії. Теоретики права досліджували переважно окремі питання правотворчості, законотворчості, нормотворчості, юридичної техніки, законотворчої техніки тощо. Так, до проблем юридичної техніки зверталися у своїх працях такі відомі теоретики права, як С.С. Алєксєєв, О.В. Бабкіна, А.Б. Венгєров, Г.І. Денисов, А.І. Коваленко, В.С. Ковальський, І.П. Козинцев, Р. Лукич, А.В. Малько, Л.А. Морозова, Г.І. Муромцев, Н.М. Оніщенко, А. Полешко, П.М. Рабінович, О.О. Тененко, А.Ф. Черданцев, Б.В. Чигидин, Є.С. Шугрина, М.К. Юков та інші науковці, які досліджували окремі аспекти юридичної техніки, а саме: її елементи, характер, види, сфери її застосування, призначення тощо. Р.А. Калюжний, М.С. Кельман, А.М. Колодій, С.Л. Лисенков, В.В. Лазарєв, О.Г. Мурашин, А.В. Міцкевич, І.В. Опришко, М.Н. Пархоменко, О.А. Пучков, Ю.М. Перерва, Е.І. Темнов та ін. присвячували праці проблемним питанням правотворчості: її способам, видам, стадіям,

співвідношенню з такими категоріями як правоутворення, нормотворчість, законотворчість тощо.

Разом з тим, у другій половині XX ст. відомі вчені почали розглядати юридичну техніку не як самостійну правову категорію, а як елемент правотворчості [1, с. 2-3].

У 90-х роках у працях теоретиків права прослідковується тенденція у висвітленні питань, пов'язаних із технікою створення нормативно-правових актів взагалі та технікою створення відомчих підзаконних актів зокрема [2, с. 26-29].

Перетворення принципу верховенства права у реальність, забезпечення гармонійного вираження у правових нормах об'єктивних потреб суспільного розвитку є найвищою метою нормотворчості, діяльності, яка полягає у формуванні, систематизації, прийнятті та оприлюдненні нормативно-правових актів.

Розпочатий у 90-ті роки минулого століття процес створення та удосконалення правових засад нормотворчості триває і донині, також зберігаються негативні наслідки відсутності належних механізмів нормотворчості, відповідного правового мислення перших років розбудови самостійності Української держави.

Сьогодення потребує ефективних та обміркованих політичних рішень, завершення розпочатих реформ. У зв'язку з цим правове супроводження реформування набуває особливого значення і вимагає високого професіоналізму нормопроектувальника.

На особливу увагу у нормотворчому процесі заслуговує законопроектна діяльність, в якій з огляду на місце закону у системі нормативно-правових актів та його універсальність, вартість будь-якої помилки надзвичайно велика.

Зазначене вказує на необхідність органічного поєднання у нормотворчому процесі таких складових, як наявність виваженого політично та науково продуманого рішення стосовно розроблення законопроекту (яким можуть бути Програма діяльності Уряду, план дій щодо здійснення реформи у певній сфері суспільних відносин, концептуальні засади тощо, які засвідчують безумовну необхідність і корисність розроблення закону, а у випадку підготовки концепції навіть створюють його модель), а також високий професійний рівень безпосередньо нормопроектувальника, який буде втілювати у правові норми відповідне рішення.

Нормотворчість не можна зводити до законотворчості, остання є виключною монополією Верховної Ради України як вищого представницького органу держави. Нормотворчою діяльністю є діяльність з розроблення, прийняття, скасування підзаконних нормативно-правових актів, так і діяльність з розроблення проектів законів.

Зокрема законопроекти, що вносяться у порядку законодавчої ініціативи Кабінетом Міністрів на розгляд Верховної Ради, готуються Міністерством юстиції, іншими центральними органами виконавчої влади, а також Національним банком.

Встановлення нових правових норм є головним призначенням нормотворчості, зміна і скасування застарілих норм сприяє затвердженню нових а отже, вони входять до складу нормотворчості як її допоміжні прояви.

Те, що законодавство потребує постійного оновлення та удосконалення, а процес нормопроектування повинен зазнати позитивних змін, спрямованих на підвищення його результативності, не викликає сумнівів. І хоча у цих напрямах вже є певні зрушення на краще, водночас мають місце проблеми багаторічної давності. Проблеми, які мають місце у сучасному законодавстві, на вирішення яких, власне, і спрямована нормотворча діяльність та проблеми, які безпосередньо характеризують нормотворчість як процес, не можна ототожнювати. Вони настільки взаємопов'язані, що співвідносяться як причина, слідство і навпаки [3].

Конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю, проголошення України правовою державою висувають підвищені вимоги до правового регулювання, його якості й ефективності. В умовах інтенсивної нормотворчої діяльності, характерної для сучасної України, особливо гостро постає проблема юридико-технічної досконалості нормативних правових актів. Остання ж, як відомо, досягається через послідовне і правильне використання нормотворчої техніки. Від цього значною мірою залежать ефективність законодавства в цілому, правильне розуміння, законне й обґрунтоване застосування нормативних правових актів, їх належний облік та систематизація. На жаль, доводиться констатувати, що сьогодні значна частина чинних нормативних правових актів в Україні є неякісною з огляду на нормотворчу техніку.

Невдале формулювання або неточне вживання термінів, допущення суперечливих положень у законодавстві, некоректні посилання породжують зволікання, помилки й непорозуміння в юридичній практиці, заважають ефективному реформуванню всіх сфер державного і громадського життя, ускладнюють удосконалення правової системи України.

Отже, сьогодні вже не викликає сумнівів той факт, що нормотворча техніка має не тільки прикладне (допоміжне), а й істотне значення для нормотворчості. Тому цілком природним є значне підвищення інтересу науковців і практиків до проблем юридичної, нормотворчої, законодавчої техніки. Поміж тим, незважаючи на те, що окремі аспекти проблеми нормотворчої техніки привертали увагу фахівців як у галузі теорії держави і права, так і в інших юридичних науках, ще й дотепер в Україні не існує її комплексного дослідження [4]. Так, вкрай необхідно вирішити питання, пов'язані із з'ясуванням змісту поняття нормотворчої техніки і його співвідношенням з іншими юридичними поняттями (юридична техніка, законодавча техніка, правотворча техніка тощо), ретельно дослідити її основні елементи та напрями запровадження в нормотворчу діяльність.

Література:

1. Дзюбенко О.Л. Теоретико-правове розуміння юридичної техніки відомчої нормотворчості / О.Л. Дзюбенко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 7. – С. 2-11.
2. Документы и делопоризводство: Справ. пособие / [Т.В. Кузнєцов, М.Т. Лихачев, А.Л. Райхцаум, А.В. Соколов; сост. М.Т. Лихачев]. – М.: Экономика, 1991. – 271 с.
3. Шевченко Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення / Г. Шевченко // Юридичний журнал. – 2008. – №3.
4. Биля Ірина Олександрівна. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004.

Мкртич Саркісян
(Харків)

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасний період проблема забезпечення прав людини має всесвітнє значення. В умовах становлення демократичної, соціальної, правової держави, соціально-орієнтованої ринкової економіки проблема забезпечення поваги і додержання прав людини набула глобальних масштабів і на національному рівні, в тому числі в основній сфері життєдіяльності людини – сфері праці.

У трудовому праві під захистом прав та законних інтересів працівників розуміють сукупність матеріально-правових заходів, організаційних і процесуальних способів припинення і попередження порушень трудового законодавства, відновлення порушених трудових прав громадян і відшкодування понесеної внаслідок цього шкоди. Захист передбачає як діяльність державних і уповноважених державою органів, так і діяльність самих суб'єктів правовідносин по усуненню перешкод, а також відновленню порушених трудових прав.

Правовий захист трудових прав та законних інтересів працівників включає в себе наступні елементи: по-перше, потрібні певні передумови для здійснення правового захисту; по-друге, він здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто в певній формі; по-третє, він здійснюється за допомогою власних засобів і способів, які передбачені нормами трудового права.

Аналіз діючого цивільного і трудового законодавства свідчить, що в матеріально-правовому аспекті право на захист включає в себе наступні елементи:

– можливість особи, право якої порушене, використати не заборонені законом засоби примусу на порушника, у тому числі і за допомогою самозахисту;

– можливість особи, права якої порушені, звернутися до компетентного органу (державного чи іншого) з вимогою про захист порушеного права.

Погоджуючись з висновком В.П. Грибанова вказані можливості пов'язані з характером порушеного права [2, с. 98]. Тому в багатьох випадках ці правомочності визначаються законодавством. Так, вирішення колективного трудового спору можливе лише шляхом здійснення примирних процедур. Однак необхідно додати, що право на захист передбачає наявність у працівника відповідного права, а також наявність факту його порушення.

Право на захист трудових прав у процесуальному аспекті передбачає можливість особи звернутися за захистом порушених прав до уповноваженого органу, або можливість самостійно вчиняти дії по захисту порушеного права (самозахист). Це право передбачає обов'язок відповідного органу застосувати передбачені законом способи поновлення порушеного права.

Право на звернення до відповідних органів передбачає наявність у працівника процесуальної правосуб'єктності. При розгляді питання про правосуб'єктність у правовідносинах по захисту трудових прав і законних інтересів працівників, необхідно зважати на те, що у правовідносинах при зверненні до суду права і обов'язки працівника регулюються Цивільним процесуальним кодексом і законодавством про працю. Що ж стосується правовідносин по зверненню до комісії по трудових спорах, то права і обов'язки врегульовані тільки законодавством про працю. У цьому випадку процесуальна правоздатність і дієздатність залежить від трудоправової правоздатності і дієздатності суб'єкта у матеріальних трудових правовідносинах. У всіх інших видах правового захисту питання правосуб'єктності регулюються спеціальним трудовим законодавством, або спеціальним законодавством, що регулює відповідний вид захисту.

Захист трудових прав та законних інтересів здійснюється в передбаченому законом порядку. А це означає, що він здійснюється у певних визначених законом формах. Під формою захисту розуміють комплекс внутрішньо узгоджених і врегульованих законом мір по захисту трудових прав та законних інтересів. Аналіз тенденцій розвитку трудового законодавства свідчить про розширення форм захисту трудових прав та законних інтересів.

Розрізняють наступні форми захисту: а) юрисдикційну; б) неюрисдикційну.

Під юрисдикційною формою захисту розуміють діяльність уповноважених державою органів по захисту порушених або оспорюваних суб'єктивних прав. Значення юрисдикційної форми захисту полягає у тому, що особа, яка оскаржує право чи законний інтерес, звертається до державних або інших компетентних органів, на які законом покладено обов'язок прийняти необхідні заходи для відновлення порушеного права і припинення правопорушення.

У межах юрисдикційної форми розрізняють загальний і спеціальний порядок захисту трудових прав

та охоронюваних законом інтересів. Загальний порядок передбачає судовий захист. Серед спеціальних форм захисту трудових прав та законних інтересів можна виділити адміністративний захист, який включає в себе захист органами прокуратури, а також іншими державними органами, які здійснюють контроль за дотримання трудового законодавства. Сюди також можна віднести розгляд індивідуальних трудових спорів в порядку підлеглості. Він здійснюється в порядку, передбаченому законом України «Про звернення громадян», а також розгляд індивідуального трудового спору в комісії по трудових спорах.

Наступною формою захисту трудових прав та законних інтересів працівників є неюрисдикційна форма захисту, яка охоплює собою дії працівників по захисту порушених суб'єктивних прав, які здійснюються ними самостійно без звернення до державних або інших компетентних органів. Неюрисдикційні форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників передбачені трудовим законодавством. До них належать: а) примирно-третейські процедури, які застосовуються при вирішенні колективних трудових спорів; б) самозахист; в) громадський захист, який здійснюють виборні профспілкові органи.

Характерною ознакою неюрисдикційних форм захисту є не вирішення спору, а сприяння сторонам спору у досягненні компромісу шляхом прийняття взаємного рішення. Якщо громадський захист порушених трудових прав або оспорюваних законних інтересів завжди був характерним для трудового права, то примирно-третейські процедури, які застосовуються при вирішенні колективних трудових спорів, а також самозахист, є порівняно новими у трудовому праві. Примирні процедури також повинні застосовуватися при вирішенні індивідуальних трудових спорів. На жаль чинний КЗпП України наділяє комісію по трудових спорах юрисдикційними функціями, що є неправильним. КТС повинна виконувати функцію примирення працівника і роботодавця. Необхідно підтримати позицію Лазора В.В. про те, що за умов ринкових відносин та пріоритету договірного методу регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними відносин, які виникають у процесі застосування найманої праці, комісія з вирішення індивідуальних трудових спорів повинна бути постійно діючим примирним органом [3, с. 37].

Що ж стосується самозахисту працівниками своїх трудових прав і законних інтересів, то нажаль у трудовому законодавстві ця форма захисту належно не урегульована. Чинне трудове законодавство містить лише декілька норм, які надають працівникові право здійснювати самозахист. Це стосується відмови працівника від незаконного переведення на іншу роботу та відмови продовжувати роботу, якщо склалася ситуація, що є небезпечною для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, і навколишнього природного середовища [4, с. 3].

Передбачені законом засоби захисту трудових прав та охоронюваних законом інтересів залежать від характеру порушення цих прав і є обов'язковими для роботодавця і працівника приписи органу, який розглядає трудовий спір. Серед них в першу чергу необхідно виділити такий засіб захисту як відновлення положення, яке існувало до порушення права і припинення дій, які порушують право. У трудовому праві застосовують також і інші способи захисту, зокрема, визнання права, визнання правочину недійсним, а також відшкодування заподіяної шкоди. Усі вони носять матеріально-правовий характер, оскільки безпосередньо забезпечують захист права чи охоронюваного законом інтересу. Застосування цих засобів можливе лише за допомогою певної процесуальної форми. Це дає підставу стверджувати про наявність процесуальних способів захисту трудових прав.

Отже, захист трудових прав людини у сфері праці здійснюється у різноманітних формах, які можна об'єднати у дві групи: юрисдикційну і неюрисдикційну. Основна відмінність між ними полягає у засобах захисту. Захист трудових прав працівників у юрисдикційній формі здійснюється засобом офіційного звернення до різних державних органів, із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності та у межах їх компетенції щодо правозахисту. У той час, захист цих прав у неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюються засобом, який виключає звернення до державних органів, тобто реалізується самим працівником без звернень до компетентних органів.

Література:

1. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник / [у 2-х томах.; Т.1.] / за заг. ред. Я.М.Шевченко. – К., «Ін-Юре», 2003. – 520 с.
2. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав / Грибанов В.П. – М.: Статут, 2000. – 411 с.
3. Лазор В.В. Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі: Монографія / Лазор В.В. – Луганськ: Вид-во «Література», 2004. – 362 с.
4. Харчук Р.С. Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників / Харчук Р.С. // Форум права. – 2011. – №1. – С. 1073-1077 (Електронний ресурс)

Руслан Семеній
(Харків)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 3 Повітряного кодексу України держава здійснює регулювання діяльності цивільної авіації через Міністерство транспорту та зв'язку України, відповідні органи авіаційного транспорту України за такими напрямами:

- забезпечення розвитку цивільної авіації;

- нагляд за безпекою польотів повітряних суден;
- сертифікація, реєстрація та ліцензування;
- регулювання використання повітряного простору і обслуговування повітряного руху;
- забезпечення пошуку та рятування повітряних суден, що зазнають чи зазнали лиха;
- захист авіації України від актів незаконного втручання в її діяльність;
- науковий супровід діяльності авіації та забезпечення її безпеки, який здійснюється як галузевими, так і міжгалузевими науково-дослідними організаціями і авіаційними підприємствами;
- сприяння зовнішньоекономічній і міжнародно-правовій діяльності цивільної авіації.

Згідно ст. 3-1 Повітряного кодексу України державний нагляд за забезпеченням безпеки авіації здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади [1].

Відповідно до ст. 3 Закону України „Про транспорт" державне управління в галузі транспорту має забезпечувати:

- своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в перевезеннях та потреб оборони України;
- захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування;
- безпечне функціонування транспорту;
- додержання необхідних темпів і пропорцій розвитку національної транспортної системи;
- захист економічних інтересів України та законних інтересів підприємств і організацій транспорту та споживачів транспортних послуг;

7. ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту;
8. охорону навколишнього природного середовища від шкідливого впливу транспорту.

Державне управління діяльністю транспорту здійснюється шляхом проведення та реалізації економічної (податкової, фінансово-кредитної, тарифної, інвестиційної) та соціальної політики, включаючи надання дотацій на пасажирські перевезення.

Згідно ст. 4 Закону України „Про транспорт" державне управління в галузі транспорту здійснюють Міністерство транспорту України, місцеві Ради народних депутатів та інші спеціально уповноважені на те органи відповідно до їх компетенції. Втручання у господарську діяльність підприємств транспорту, відволікання їх експлуатаційного персоналу на інші роботи місцевими органами влади і самоврядування не допускається, крім випадків, передбачених законодавством України.

Органи управління транспортом сприяють органам влади і самоврядування у виконанні ними своїх повноважень щодо соціального та економічного розвитку транспорту, спільно з ними здійснюють програми захисту навколишнього природного середовища, розробляють і проводять узгоджені заходи для забезпечення безперебійної роботи транспорту у разі стихійного лиха, аварій, катастроф та під час ліквідації їх наслідків, координують роботу, пов'язану із запобіганням аваріям і правопорушенням на транспорті, а також організують взаємодію різних видів транспорту з метою більш ефективного їх використання, підвищення якості обслуговування [2].

Державіаслужба є центральним органом виконавчої влади з питань державного нагляду за забезпеченням безпеки авіації, на який покладається:

- державний нагляд за забезпеченням безпеки авіації, сертифікація і реєстрація об'єктів і суб'єктів авіаційної діяльності та її ліцензування, забезпечення діяльності об'єднаної цивільно-військової системи використання повітряного простору, регулювання використання повітряного простору і обслуговування повітряного руху, захист авіації України від незаконного втручання в її діяльність;
- сприяння зовнішньоекономічній і міжнародно-правовій діяльності цивільної авіації, здійснення централізованого управління діяльністю цивільної авіації, забезпечення розвитку цивільної авіації, науковий супровід діяльності авіації, забезпечення ефективного використання коштів Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях;
- проведення розслідування авіаційних подій до моменту створення незалежного органу з розслідування [3].

Державний орган, що здійснює управління в сфері авіації може залучати підприємства, установи, організації для проведення експертиз, перевірок, аналізів під час сертифікації, реєстрації, акредитації, регулює доступ до ринку авіаційних перевезень через Ліцензування повітряних перевезень, яке передбачає видачу ліцензій на здійснення діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів, вантажів повітряним транспортом.

Для здійснення повітряного сполучення між Україною та іноземними державами державний орган, що здійснює управління в сфері авіації, призначає повітряних перевізників України згідно з положеннями міжнародних договорів про повітряне сполучення або повітряний транспорт, інших домовленостей авіаційних властей за встановленою ними процедурою. Призначення означає надання такому перевізникові відповідних комерційних прав для експлуатації міжнародної повітряної лінії на певних умовах.

Крім того, постановою КМУ від 23.05.2006 р. № 708 було утворено Укравіатранс, який фактично існував на папері більше ніж пів року, оскільки ані фінансування, ані структури не мав [4].

На базі Державіаслужби та Укравіатрансу, що ліквідуються, постановою КМУ від 02.11.2006 № 1526

встановлено утворити Державіаадміністрацію, як урядовий орган державного управління у складі Мінтрансзв'язку [4].

Відповідно до статті 3-1 Повітряного кодексу України – основного авіаційного Закону України – передбачається, що державний нагляд за забезпеченням безпеки авіації здійснюється незалежним спеціально уповноваженим органом. Зазначену статтю було введено з метою виконання зобов'язань, взятих Україною відповідно до міжнародних договорів, та стандартів забезпечення безпеки в цивільній авіації, які були прийняті більшістю провідних європейських країн та міжнародних організацій після великих катастроф, що мали місце на той час [1].

Саме на виконання статті 3-1 Повітряного кодексу України та створення умов для здійснення заходів щодо забезпечення безпеки польотів повітряних суден, авіаційної безпеки, якості робіт та послуг у галузі, вдосконалення державного регулювання у сфері використання повітряного простору і обслуговування повітряного руху, підвищення іміджу України як авіаційної держави та посилення значення для економіки України розвитку галузі цивільної авіації і було прийнято Укази Президента України від 15 липня 2004 року № 803 «Про Державну службу України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації» (із змінами від 16 серпня 2004 року № 912) [4].

Таким чином, повернення до старої структури управління, цивільною авіацією України (позбавлення її самостійності) може викликати здивування та неоднозначне сприйняття світовою авіаційною спільнотою процесів, які відбуваються в Україні, що позначиться на ставленні з боку авіаційних адміністрацій провідних країн світу та міжнародних авіаційних організацій до повноважних авіаційних представників України. Крім, того законодавство України у сфері авіації необхідно привести у відповідність до міжнародних стандартів шляхом прийняття нового Повітряного Кодексу України та переведення у відповідність до JAA систем сертифікації:

- авіатехніки;
- організацій-розробників;
- організацій-виробників авіаційної техніки;
- експлуатантів;
- організацій з технічного обслуговування авіатехніки;
- видача свідоцтв льотному персоналу.

Досягнення цього можливо за умови поступового впровадження і застосування в Україні гармонізованих технічних стандартів Європейського Союзу, так званих JAA -рів.

Література:

1. Повітряний кодекс України Закон, Кодекс від 04.05.1993 р. № 3167-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993 р., №N 25, ст.274.
2. Закон України „Про транспорт" від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994 р., № 51, ст.446.
3. Про утворення державної авіаційної адміністрації. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 р. № 1526// Офіційний вісник України від 15.11.2006 р., № 44, с. 136.
4. Указ Президента України від 15.07.2004 р. № 803/2004 "Про Державну службу України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації" // Президентський вісник від 18.08.2004 р.- № 23.
5. Про утворення департаменту авіаційного транспорту. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2006 р. № 708// Офіційний вісник України від 07.06.2006 р., № 21, с. 87

Науковий керівник: ст. викл. Нещеретний Ю.М.

Яна Семеній,
Дмитро Кофанов
(Харків)

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Захист авторського права – одна з важливих категорій теорії цивільного та цивільно-процесуального права. Під захистом авторських прав слід розуміти передбачені законом заходи із їх визнання, припинення їх порушення, застосування до правопорушників заходів юридичної відповідальності. Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Існують дві форми захисту авторського права, а саме – юрисдикційна та неюрисдикційна.

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державних органів по захисту порушених чи оспорюваних суб'єктивних авторських прав. Її суть виражається в тому, що особа, права та законні інтереси якої порушені неправомірними діями, звертається за захистом до державного органу, що уповноважений здійснити відповідні заходи для відновлення порушеного права і зупинення правопорушення.

В рамках юрисдикційного захисту виділяють також загальний та спеціальний порядок захисту порушених прав. За загальним правилом захист авторських прав здійснюється в судовому порядку. Основна маса цивільно-правових спорів з питань авторського права розглядається судами. Спеціальним порядком захисту авторських прав треба визнати адміністративний порядок їх захисту, він застосовується у вигляді виключення з загального правил в адміністративному порядку, тобто способом захисту є скарга у відповідний державний орган подана особою, права та законні інтереси якої порушені.

Неюрисдикційна форма захисту – передбачає дії юридичних і фізичних осіб із захисту своїх авторських прав на твір, які здійснюються ними самостійно без звертань в державні або інші компетентні органи. При цьому маються на увазі лише законні способи захисту, наприклад сповіщення порушника про існування авторських прав і пропозицію вирішити спір шляхом переговорів.

Вибір форми захисту прав (юрисдикційна чи неюрисдикційна) та конкретного способу захисту з урахуванням усіх обставин справи залежать як від змісту суб'єктивного права, що підлягає захисту, так і від ступеня небезпеки такого порушення.

Стаття 50 Закону «Про авторське право і суміжні права» визначає порушення, що дають підстави для захисту авторського права:

а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені статтями 14 і 38 Закону, та їх майнові права, визначені статтями 15, 39, 40 і 41 Закону, з урахуванням передбачених статтями 21-25, 42 і 43 Закону обмежень майнових прав;

б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

в) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

д) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

е) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

є) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Одна з проблем захисту авторських прав, при випуску контрафактної продукції, полягає в незнанні авторами та іншими правовласниками своїх прав; відсутність у них уявлення про те, в якій формі, як і куди слід звертатися із заявою про захист порушених прав.

Необхідно також сказати про те, що держава повинна взяти на себе регулюючу роль і створити ефективне правове поле, що дозволяє автору творити і отримувати відповідну винагороду, а державі отримувати в бюджет доходи від використання творів у господарському обороті.

Важливий механізм, що дає можливість вести боротьбу з контрафактною продукцією, – це стандартизація. Стандартизація покликана забезпечити виробництво продукції, яка відповідає обов'язковим вимогам, які прописані в технічних регламентах, а також підтримувати процес підвищення якості продукції за рахунок розробки стандартів за ініціативою підприємств, які досягли високих показників якості. В даний час спостерігається зниження інтересу підприємств до стандартизації. У зв'язку з цим, необхідно прийняти ряд заходів для підвищення зацікавленості виробників у стандартизації.

Крім того, необхідно ліквідувати незаконні «торгові точки» і сприяти створенню великих фірм, зареєстрованих в установленому порядку, створення спеціалізованих магазинів; забезпечити жорсткий контроль продукції, яка буде там продаватися, з боку всіх контролюючих органів.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що завданням нашої держави має бути, насамперед, забезпечення реалізації механізмів захисту авторських прав.

Література:

1. Право інтелектуальної власності : Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / [О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.]; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

2.Билалов Р.Ф. Проблемы гражданско-правовой защиты авторских прав / Р.Ф. Билалов, А.В. Павлов.

3.Як забезпечити дотримання авторських прав на комп'ютерні програми Microsoft. Посібник для партнерів. – 2009. – 20 с.

4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (від 23 грудня 1993 р.)

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Климчук Ю.В.

Лілія Стельмах
(Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРЕВІЗНИКІВ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Одним із прав, що гарантовані у статті 50 Конституції України, є право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення [1]. Така інформація ніким не може бути засекречена. Для України, як ні для якої країни світу, існування такої норми в основному Законі є глибко усвідомленим,оскільки, насамперед, пов'язано зі страшною трагедією планетарного масштабу – Чорнобильською катастрофою, подолання наслідків якої визнано конституційним обов'язком держави Україна.

Україна за коефіцієнтом транзитності посідає перше місце в Європі і могла б за певних умов відігравати одну із провідних ролей у системі міжнародних транспортних перевезень. Нині її транспортний комплекс включає 3 морські пароплавства, АТ «Укррічфлот» , 67 авіакомпаній, 800 підприємств автомобільного транспорту, 50 тис. км. трубопроводів. Морський флот налічує 240 суден загальним дедвейтом 3,5 млн. т. Портове господарство складається із 20 морських і 10 річкових портів.

При цьому всьому ми навіть не задумуємося як ми шкодимо навколишньому середовищу. Викиди відпрацьованих газів на автомобільному, авіаційному, залізничному транспорті, різні види аварій, а особливо аварії на морському транспорті, значним чином завдають великої шкоди водним ресурсам нашої планети. У цей час проблема забруднення водних об'єктів (рік, озер, морів,ґрунтових вод і т. д.) є найбільш актуальною ,тому що всім відомий вислів «вода – це життя». Без води людина не може прожити більше трьох діб, але навіть розуміючи всю важливість ролі води в своєму житті, вона однаково продовжує жорстоко експлуатувати водні об'єкти, безповоротно змінюючи їхній природний режим скиданнями й відходами.

Діюче законодавство передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну відповідальність перевізників на морському транспорті за скоєні екологічні правопорушення на морі. Оскільки наслідками таких правопорушень часто бувають аварії, катастрофи, нещасні випадки з людьми ,що спричиняють шкідливі наслідки для здоров'я і майна людей, навколишнього природного середовища або викликають загрозу для них, Кримінальний Кодекс містить цілий розділ, який має назву «Злочини проти навколишнього середовища».

Об'єктивна сторона злочину на морському транспорті складається з порушення правил з охорони вод, забруднення водних ресурсів, викликаючи небезпеку для життя і здоров'я людей і навколишнього середовища. Суб'єктивна сторона злочину може характеризуватися як умисна, так і випадкової форми вини. Суб'єктом даного злочину може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку. Дії посадових осіб класифікуються по сукупності злочинів, якщо це допущено по (халатності), то по ст. 367 і 243 КК України. Санкція статті полягає в обкладенні особи, яка скоїла злочин, штрафом в розмірі від 300 до 800 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або ж обмеженням чи позбавленням волі на термін до 3 років. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову гибель об'єктів тваринного та рослинного світу або інші тяжкі наслідки караються обмеженням або позбавленням волі на термін до 5 років.

Власник судна відповідає за шкоду від забруднення, заподіяну внаслідок витоку з його судна або скиду з нього нафти чи інших речовин, шкідливих для здоров'я людей або живих ресурсів моря (далі – забруднюючі речовини), за винятком випадків, передбачених ст. 306 Кодексу торгового мореплавства України.

Шкода від забруднення – це шкода, заподіяна за межами судна забруднюючими речовинами морському середовищу, узбережжю або будь-яким іншим об'єктам (суднам, рибопромисловим знаряддям тощо). Вона включає також вартість розумних заходів, вжитих будь-якою особою після події, що могла спричинити або спричинила витік чи скид забруднюючих речовин, для відвернення або зменшення шкоди від забруднення, а також збитки, заподіяні внаслідок вжиття таких заходів [2].

Підводячи підсумок, можна сказати, що національне законодавство та міжнародні угоди покладають безумовну відповідальність за викиди небезпечних речовин у навколишнє середовище за принципом «платить осквернитель». При цьому заподіювач шкоди повинен компенсувати не лише прямі втрати, а й на очищення забруднених водойм та ґрунту. Регулярний механізм формується відповідним нормативно-правовим забезпеченням: наказами, постановами, інструментами, методиками. Сьогодні юридичні гарантії відшкодування збитків, завданих забруднення довкілля та зниженням якості природних ресурсів, не забезпечені цим механізмом належним чином.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [зі змінами та доповненнями внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 50.
2. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95. –Ст. 304.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Яворська Л.М.

Тетяна Толочкіна
(Харків)

ОХОРОНА ПРАЦІ ЖІНОК

Конституція України (ст. 24) на вищому юридичному рівні закріпила рівність прав жінок і чоловіків. Але враховуючи фізіологічні особливості жіночого організму, з метою охорони материнства і дитинства, трудове законодавство України передбачає для жінок-працівниць певні пільги, переваги і додаткові гарантії. Так, законодавством забороняється застосування праці жінок на важких роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (не фізичних, або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню).

Метою дослідження є висвітлення законодавчого закріплення та регулювання охорони праці жінок, виявлення особливостей праці жінок з урахуванням обов'язків, що виникають у зв'язку з материнством, вихованням дітей і таке інше.

Забороняється також залучення жінок до підіймання і переміщення речей,маса яких перевищує встановленні для жінок такі граничні норми:

- підіймання і переміщення вантажів при чергуванні з іншою роботою (до 2 разів на годину) – 10 кг;
- підіймання і переміщення вантажів постійно протягом робочої зміни – 7 кг;
- сумарна вага вантажу,який переміщується протягом кожної години робочої зміни, неповинна перевищувати: зробочої поверхні – 350 кг; з підлоги – 175 кг.

Залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей народного господарства, де це викликається необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід.

У законодавстві про працю жінок значна увага приділяється наданню пільг і гарантій вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей.

Так, ст. 184 КЗпП забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком від трьох років,а одиноким матерям за наявності дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда. В разі відмови у прийнятті на роботу цим категоріям жінок роботодавець зобов'язаний повідомити причини відмови у письмовій формі.

Вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, забороняється залучати до роботи у нічний час,до надурочних робіт і робіт у вихідні дні, а також направляти у відрядження. Крім цього, жінки, що мають дітей від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, не можуть залучатися до надурочних робіт або направлятись у відрядження без їх згоди. Вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування або вони переводяться на іншу роботу,яка є легшою і виключає вплив неспритних виробничих факторів із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою.

До вирішення питання про надання вагітній жінці відповідно до медичного висновку іншої роботи, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, її звільняють від роботи із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку трьох років.

Жінки, які мають дітей віком від трьох років,у разі неможливості виконання попередньої роботи переводяться на іншу роботу із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку трьох років.

Якщо заробіток зазначених жінок на легшій роботі є вищим, ніж той, який вони одержували до переведення, їм виплачується фактичний заробіток.

Відповідно до Закону України «Про відпустки» (ст. 17) та ст. 179 КЗпП України, на підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю:

1) до пологів – 70 календарних днів;

2) після пологів – 56 календарних днів (70 календарних днів – у разі народження двох або більше дітей та у разі ускладнення пологів), починаючи з дня пологів.

Тривалістю відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюються сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів – у разі народження двох або більше дітей та у разі ускладнення пологів). Вона надається жінкам повністю, незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.

За бажанням жінки,їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги по державному соціальному страхуванню.

У разі, якщо дитина потребує домашнього догляду, жінці в обов'язковому порядку надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною 6-річного віку.

Відпустки для догляду за дитиною, передбачені частинами третьою, четвертою та шостою цієї статті, можуть бути використані повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною.

Відпустка для догляду за дитиною не надається, якщо дитина перебуває на державному утриманні.

За бажанням жінки або осіб, зазначених у частині сьомій цієї статті, у період перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за ними зберігається право на одержання допомоги в період відпустки для догляду за дитиною до

досягнення нею трирічного віку.

У разі надання жінкам відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за заявою жінки приєднати до неї щорічні основну і додаткову відпустки незалежно від тривалості її роботи на даному підприємстві, в установі, організації в поточному робочому році.

Аналогічно надаються відпустки для догляду за дитиною і жінкам, які усиновили ново роджених дітей безпосередньо з пологового будинку.

Жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину-інваліда, або яка усиновила дитину, одинокій матері, надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 7 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів (ст. 73 КЗпП України). За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 14 календарних днів. Право на таку відпустку має також батько, який виховує дитину без матері (у тому числі й у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особа, яка взяла дитину под опіку.

Жінкам, які мають дітей віком до півтора року, надаються, крім загальної перерви для харчування й відпочинку, ще й додаткові перерви для годування дитини, не рідше, ніж через кожні три години і тривалістю не менше тридцяти хвилин.

За наявності двох і більше грудних дітей, тривалість перерв становить не менше години кожна.

Строки і порядок надання перерв устонавлюються роботодавцем з врахуванням бажання матері.

Перерви для годування дитини включаються в робочий час і оплачуються за середнім заробітком.

Роботодавець повинен у разі необхідності видавати вагітним жінкам і жінкам які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, путівки до санаторіїв та будинків відпочинку безкоштовно або на пільгових умовах, а також надавати їм матеріальну допомогу.

Законодавством (ст. 184 КЗпП України) забороняється звільнення з ініціативи роботодавця вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (в окремих випадках, коли дитина потребує домашнього догляду згідно з медичним висновком, до шести років), крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням. Обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше трьох місяців з дня закінчення строкового трудового договору.

Таким чином, охорона праці жінок являється важливим інститутом трудового права, котрий диференціює цілий комплекс правових норм у регулюванні взаємовідносин працівників – жінок з роботодавцем з додержанням специфіки жіночої праці. Слід зауважити, що охорона праці жінок вимагає у сучасних умовах вдосконалення як нормативного, так і організаційного. Мова йде про доречність прийняття окремого закону щодо охорони праці жінок чи, принаймні, виділення норми щодо такої охорони в окремий розділ. Наявність такого механізму захисту законних прав та інтересів жінок дозволяє у повній мірі реалізувати державні програми у сфері розвитку праці жінок, яка тісно пов'язується з веденням домашнього господарства, вихованням дітей. Рівень захисту жінок у тому чи іншому суспільстві свідчить про зрілість держави, розвиненість її державно-правових інститутів та рівень суспільно-правової свідомості.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 380-418.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
3. Прокопенко В. І. Трудове право України. Підручник / Прокопенко В. І. – [2-ге вид.]. – Х.: Консум, 2000.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Олена Туренко
(Харків)

РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ ПРАЦІВНИКА

У процесі побудови правової держави особливо гостро постає питання про надійний захист трудових прав громадян. Право людини на працю реалізується шляхом укладання трудового договору, у рамках якого вирішується питання про роботу з певної професії, спеціальності, кваліфікації чи посади. Трудовий договір як центральний інститут трудового права був і залишається предметом дослідження багатьох учених, однак питання забезпечення прав і свобод сторін трудових відносин при розірванні трудового договору недостатньо досліджені. Зокрема особливої уваги потребує проблема дотримання прав і свобод працівника при розірванні трудового договору, адже їх порушення фактично позбавляє людину можливості скористатися своїми здібностями до продуктивної праці. Державні гарантії захисту прав громадян від незаконного звільнення закріплені у ст. 43 Конституції України. Для належного забезпечення цих гарантій необхідно ґрунтовно оновити трудове законодавство та привести його норми у відповідність до ринкових відносин і міжнародних стандартів. Відповідних змін потребує і законодавство, що регулює особливості розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця.

Мета роботи полягає як найбільш повно розкрити й проаналізувати правовий порядок розірвання трудового договору за ініціативою працівника та дослідити категоріальний аппарат припинення трудових відносин.

Найчастіше в практиці має місце звільнення працівника за його власним бажанням. Законодавство про працю України забезпечює право вільного вибору місця роботи, роду занять, а також безперешкодного переходу на будь-яку іншу роботу. Тому працюючим надається можливість розірвати трудовий договір за своєю ініціативою, що досить часто називають звільненням за власним бажанням. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника можливе у випадку, коли трудовий договір укладено на невизначений строк (ст. 38 КЗпП). Такому розірванню трудового договору повинне передувати письмове попередження власника або уповноваженого ним органу, що здійснюється працівником за два тижні про намір звільнитися з роботи. Двотижневий строк попередження встановлюється для власника і уповноваженого ним органу, з тим щоб вони могли підшукати на робоче місце чи посаду, що звільнюється, іншого працівника. При цьому необхідно наголосити, що обов'язок забезпечення підприємства кадрами покладається на власника або уповноважений ним орган. Тому цей обов'язок не може перекладатись на працівника шляхом вимоги знайти для себе заміну на робоче місце, що звільняється.

Право на розірвання трудового договору за власним бажанням належить усім без винятку працівникам, незалежно від посад, які вони займають.

Заяви про звільнення може бути подано як у період роботи, враховуючи й час випробування, так і при відсутності на роботі, наприклад у період відпустки чи тимчасової непрацездатності у зв'язку з хворобою. Але в усіх випадках заява повинна бути добровільним волевиявленням працівника.

Протягом двотижневого строку попередження трудовий договір зберігає свою силу для обох сторін. Власник або уповноважений ним органне має права звільнити працівника до закінчення строку попередження.

До закінчення двотижневого строку працівник також не має права залишити роботу.

В межах двотижневого строку працівнику належить право відкликати свою заяву в іншій формі повідомити власника або уповноважений ним орган про зміну свого наміру розірвання трудового договору.

По закінченню двотижневого строку попередження власник або уповноважений ним орган видає наказ, і працівник припиняє виконання своїх трудових обов'язків. Якщо працівник після закінчення строку попередження не залишив роботу і не вимагає розірвання трудового договору, власник або уповноважений ним орган не мають права звільнити його за поданою раніше заявою, крім випадків, коли на його місце запрошено іншого працівника, якому відповідно до законодавства не може бути відмовлено в укладанні трудового договору.

Таким чином, не видання власником або уповноваженим ним органом наказу про звільнення, якщо працівник не підтверджує свого бажання розірвати трудовий договір, погашає право власника або уповноваженого ним органу на розірвання трудового договору.Подача працівником заяви про розірвання трудового договору не позбавляє власника або уповноважений ним орган права звільнити його за винні дії з підстав, що передбачені законом, до закінчення двотижневого строку попередження, а також застосувати до нього протягом цього строку в установленого порядку дисциплінарного стягнення.На вимогу працівника строковий трудовий договір підлягає розірванню достроково, в разі його хвороби (за договором), порушення власником або уповноваженого ним органом законодавства про працю, колективного або трудового договору та з інших поважних причин.

Працівник, який бажає достроково розірвати трудовий договір за своєю ініціативою, навіть за наявності поважних причин, не має права на двотижневе письмове попередження власника або уповноваженого ним органу і залишення роботи по закінченні цього строку. Він може залишити роботу лише тоді, коли власником або уповноваженим ним органом буде виданий наказ про звільнення з роботи. Право на розірвання трудового договору мають також тимчасові та сезонні працівники. Про бажання звільнитись вони письмово попереджують

власника або уповноваженного ним орган за три дні.

Розкривши дану тему, можна зробити такі висновки:

1) Порядок звільнення залежить від того, хто виступає ініціатором розірвання трудових відносин. Якщо ініціатива припинення трудового договору належить працівникові, то він подає заяву на ім’я власника або уповноваженого ним органу про своє бажання звільнитись з роботи. Якщо ініціатором виступає власник або уповноважений ним орган, то закон передбачає деякі процедурні гарантії від неправомірного звільнення працівника.

2) Оформлення звільнення має також певну послідовність, якої власник чи уповноважений ним орган повинен дотримуватися.

Література:

1. Кодекс законів про працю від 10.12.71 із змінами і доповненнями.
2. Селезень С.В. Трудове право України: конспект лекцій / С.В. Селезень, Я.Г. Гриньова. – Х.: ХНАДУ, 2008.
3. Прокопенко В. І. Трудове право: курс лекцій / В. І. Прокопенко. – К. : Вентурі, 1996. – 224 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Юлія Хорт
(Харків)

САМОРЕГУЛІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Зростання і вдосконалення фондового ринку зумовлюють потребу в постійному оновленні механізмів регулювання й нагляду шляхом розвитку принципів саморегулювання та підвищення ефективності взаємодії саморегулівних організацій і державних органів регулювання.

В юридичній літературі переважаючою э думка, що, контроль, який здійснюється саморегулівними організаціями (далі – СРО) над діями своїх членів, є більш жорстким і ефективним, ніж державне регулювання. При цьому держава, як правило, віддає частину своїх повноважень і функцій з нагляду та регулювання ринку СРО, щоб професійні оператори ринку самі встановлювали для себе правила гри і здійснювали контроль за їх виконанням, маючи на увазі, що цей контроль (за обсягом і якістю) значно результативніший за наглядову діяльність, обмежену державою.

В одних країнах (насамперед у Великобританії) ринок більшою мірою саморегулюється, ніж знаходиться під контрольним впливом держави. Разом з тим в інших країнах моделі регулювання ринку фінансових послуг передбачають жорсткість державних наказів і значно меншу активність професійних учасників у встановленні та контролі правил на ринку [6, с. 395]. В умовах фінансової кризи у всьому світі посилюється роль державного регулювання. Зі свого боку, професійні об'єднання мають доводити ефективність їхньої діяльності. Незважаючи на це, дотримуємося думки, що фондовий ринок має йти шляхом поступового підвищення ролі СРО професійних учасників РЦП та встановлення їх більш тісного зв'язку з регуляторними органами.

В Україні закріплена змішана система регулювання фондового ринку. Вона ґрунтується на поєднанні саморегулювання та державного регулювання, але пріоритет надається останньому. Оскільки на сьогодні ні фондовий ринок України, ні вся система економічних відносин не готові до того, щоб СРО були передані усі повноваження контролю і нагляду за її членами в широкому обсязі.

Процес створення та функціонування саморегулівних організацій в Україні регламентується Законом «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV та Положенням про саморегулівні організації професійних учасників фондового ринку, затв. рішенням ДКЦПФР від 17.02.2009 р. № 125. Згідно з указаними нормативними актами саморегулівна організація професійних учасників фондового ринку визначається як неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку (а) з торгівлі цінними паперами, (б) управління активами інституційних інвесторів, (в) депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв та вимог, установлених ДКЦПФР.

У 2009 році набули чинності положення частини першої статті 48 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок», згідно з якими з кожного виду професійної діяльності на ринку цінних паперів повинна існувати лише одна саморегулівна організація. В результаті, відтепер на вітчизняному фондовому ринку діятимуть три єдині СРО за основними видами професійної діяльності: Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД), Українська асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ) та асоціація «Українські фондові торговці» (АУФТ).

Фактично таким чином була усунута множинність СРО на ринку цінних паперів (замість десяти залишилося три СРО). Основною причиною такого законодавчого кроку є усунення конкуренції серед СРО і унеможливлення заниження планки вимог при формулюванні стандартів саморегулювання.

Більшість прибічників «єдиності» СРО в одній сфері професійної діяльності, виходять з постулату необхідності забезпечення «єдиності» фондового ринку з точки зору єдиних стандартів поведінки його учасників. Наявність двох і більше СРО в одній сфері виправдана, якщо виправдана наявність різних стандартів діяльності [3, С. 11−14]. За умови «єдиності» стандарту необхідність в більше, ніж одній СРО відпадає, інакше це призводить до так званого «регуляторного» арбітражу і внутрішніх конфліктів, переходу професійних учасників під регулювання більш м'якої СРО, залежності діяльності СРО більшою мірою від суб'єктивних інтересів її учасників і якщо СРО не буде слугувати реалізації цих інтересів, вони можуть залишати конкретну СРО, скорочуючи фінансову базу саморегулювання.

Прибічники «множинності» (до них, зокрема, належить Я.М. Міркін) вважають, що «єдиність» стандартів на фондовому ринку може досягатися шляхом узгодження дій кількох СРО, створення ними різних робочих груп, обміну інформацією, під контролем державного регулятора. Крім того, якщо вдається формулювати міжнародні стандарти при великих розбіжностях у підходах у різних країнах і юрисдикціях, то чому цього не можна зробити в межах однієї країни і одного національного ринку.

Науковці, які підтримують «єдиність» СРО, залишають поза увагою ймовірну небезпеку монополізації ринку, яка може здійснюватися єдиною СРО. За цих умов може знівелюватися сама сутність саморегулювання, принцип добровільності та ініціативності, що обов'язково привнесе певні ризики для ринку у цілому, а також у разі, якщо СРО буде здійснювати політику, яка завдаватиме шкоду ринку (наприклад, реалізується непродумана концепція розвитку ринку, встановлюються монопольно високі ціни на послуги СРО тощо) [4, С. 8−10]. З іншого боку, конкуренція між різними СРО може мати позитивний ефект не тільки

у сфері регулювання, але й у розв'язанні фундаментальних питань розвитку фондового ринку в державі.

Вбачається, законодавцю слід було б не скорочувати кількість СРО, а пред'являти більш суворі вимоги щодо видачі / продовження дії свідоцтва СРО (не дозволяти функціонувати чисто номінальним СРО, якою зокрема була АУФРУ та низка бірж) та видачі ліцензій професійним учасникам фондового ринку.

Професійний учасник фондового ринку (крім фондових бірж і депозитаріїв) не має права здійснювати діяльність, на яку він має ліцензію, якщо він не є членом принаймні однієї СРО (ч. 4 ст. 16 закону «Про цінні папери та фондовий ринок»). Отже, участь у СРО є обов'язковою для професійних учасників фондового ринку.

По-різному можна оцінювати законодавчо встановлені вимоги щодо обов'язкового членства в СРО. Так, деякі дослідники підкреслюють антагонізм принципу обов'язкової участі в СРО і статусу останньої як добровільного об'єднання професійних учасників РЦП [1, С. 8]. Інші ж зазначають, що немає підстав говорити про те, що вимога обов'язкового членства в СРО обмежує права професійних учасників РЦП. Держава, реалізуючи суспільні відносини, що виникають на цьому ринку, встановлює певні вимоги до певних суб'єктів цього ринку. Поряд з іншими законодавчо закріплена і вимога обов'язкового членства в СРО. Тому будь-який суб'єкт, який має здійснювати відповідну діяльність на РЦП, повинен серед інших обов'язкових вимог дотримуватися і цієї вимоги [5, С. 165]. Більш того таке положення є бажаною передумовою для делегування останній регуляторних повноважень [2, С. 10−11].

Однак Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» не містить вимоги, що професійний учасник РЦП в одній категорії ліцензування має бути членом єдиної СРО за цією категорією. Якщо ж до управління активами ніяких сумнівів щодо вибору СРО не виникає (у ч. 5 ст. 26 Закону «Про цінні папери і фондовий ринок» зазначено, що поєднання діяльності з управління активами інституційних інвесторів з іншими видами професійної діяльності на фондовому ринку забороняється), то щодо останніх двох є певні проблеми. Так, близько 90% усіх зберігачів цінних паперів в Україні мають ліцензію торговця цінними паперами. Отже, вони можуть стати членами як ПАРД, так і АУФТ.

Нормативно-правовими актами ДКЦПФР слід вирішити цю проблему, щоб не довелось вдаватися до саморегулівного арбітражу; наприклад, безвідповідальний торговець, який має також ліцензію зберігача, може стати членом ПАРД лише для того, щоб уникнути регулювання своєї торговельної діяльності з боку єдиної СРО торговців. Підтримуємо, думку, експертів Проекту розвитку ринку капіталу, які рекомендують закріпити у Положенні ДКЦПФР наступну вимогу: «Кожний професійний учасник ринку цінних паперів повинен бути членом (учасником) принаймні однієї СРО, а саме такої СРО, яка стосується виду професійної діяльності, яку переважно здійснює цей учасник ринку» [2, С. 15].

Таким чином, первісно в Україні була запроваджена модель СРО, яка була заснована на добровільності членства у СРО, а також їх множинності. Однак численні зловживання на ринку цінних паперів змусили державу відійти від неї та закріпити жорстку модель, засновану на обов'язковому членстві у СРО, кількість яких становить одна СРО з кожного виду професійної діяльності на РЦП. Вважаємо, що регулювання фондового ринку України має здійснюватися шляхом поступового підвищення ролі саморегулювання. При цьому повинна бути сформована належна правова основа їх діяльності, а саме, прийняті концепція саморегулювання та спеціальний закон «Про саморегулівні організації на фінансових ринках».

Література:

1. Гостюк В. Державне регулювання ринку цінних паперів // Цінні папери. – 1999. – №38. – С. 8–9.
2. Звіт та рекомендації щодо розвитку, функціонування та регуляторного нагляду за діяльністю саморегулівних організацій на фондовому ринку України. – Проект USAID «Розвиток ринків капіталу». – К., 2007 (жовтень). – 38 с.
3. Кирдяшкин Д., Лазарко И. О саморегулировании на финансовых рынках // Рынок ценных бумаг. – 2000. – № 13. – С.11–14.
4. Миркин Я.М. Множественность саморегулируемых организаций // Журнал Рынок ценных бумаг. – 2000. – № 13. – С. 8–10.
5. Онуфрієнко О.І. Правове регулювання впливу та обігу емісійних цінних паперів в Україні: дис… канд.. юрид. наук: 12.00.04. – К., 2000. – 197 с.
6. Рекуненко І.І., Бондаренко Є.П. Особливості діяльності саморегулівних організацій на ринку фінансових послуг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми, 2010. − Т. 29. – С. 394−407.

Аліна Цесля
(Харків)

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР З ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ

Шлях, який пройшла Україна за час свого суверенного, незалежного становлення, а також світовий досвід, переконують нас, що проведення демократичних реформ у державі потребує розвитку та оновлення трудового законодавства та законодавства про державну службу. Тому дослідження особливостей

виникнення трудових правовідносин з державними службовцями є досить актуальним. Одним із актів, покликаних забезпечити реалізацію права на працю шляхом рівного доступу громадян до державної служби, є Закон України «Про державну службу», спрямований як на вдосконалення системи добору кадрів, так і на забезпечення її ефективної діяльності. У зв'язку з цим в сучасних умовах державотворення в Україні роль і значення державної служби постійно зростають.

Актуальність теми дослідження обумовлена також змінами трудового законодавства та послідовним здійсненням в державі адміністративної реформи. Зокрема, виникла нагальна потреба у вдосконаленні вітчизняного законодавства про державну службу в частині порядку прийому громадян на державну службу. Успішній реалізації цієї діяльності сприятимуть як оновлення та вдосконалення нормативно-правової бази трудового права й законодавства про державну службу, так і розробка теоретичних засад щодо реалізації права громадян на державну службу та гарантій його здійснення.

Є певні особливості укладання трудового договору з державним службовцем. Особливості трудового договору з державними службовцями: випробувальний термін, відставка, атестація, тривалість робочого часу, обмеження щодо прийняття на службу і т.д.

Загальні засади діяльності, а також статус державних службовців, які працюють у державних органах та їх апараті, визначені Законом України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. та іншими нормативно-правовими актами.

Трудові договори з державними службовцями. Цей вид трудового договору має певні особливості порівняно із загальним трудовим законодавством щодо змісту, порядку укладення та проходження служби в державних органах та їх апараті, а також звільнення.

Державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави і одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження.

Порядок укладення трудового договору і проходження служби в державних органах та їх апараті регулюються Законом України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу».

Цим Законом встановлені основні обов'язки та права державних службовців, обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу. Не можуть бути обрані або призначені на посаду в державному органі та його апараті особи, визнані недієздатними: особи, які мають судимість; близькі родичі і свояки, якщо у зв'язку з виконанням трудових обов'язків вони безпосередньо підпорядковані або підконтрольні один одному; особи, які досягли граничного віку.

Граничний вік перебування на державній службі становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок. Ці обмеження не поширюються на осіб, які обрані на виборні посади відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». У разі необхідності керівник державного органу за погодженням з начальником Головного управління державної служби при Кабінеті Міністрів України може продовжити термін перебування на державній службі, але не більш як на п'ять років. У виняткових випадках після закінчення цього терміну державні службовці можуть бути залишені на державній службі лише на посадах радників або консультантів за рішенням керівника відповідного державного органу.

При прийнятті на державну службу може встановлюватися випробування терміном до шести місяців.

Тривалість робочого часу державних службовців визначається відповідно до законодавства України про працю з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про державну службу». Так, для виконання невідкладної і непередбаченої роботи державні службовці зобов'язані за розпорядженням керівника органу, в якому вони працюють, з'являтися на службу у вихідні, святкові та неробочі дні, робота за які компенсується відповідно до чинного трудового законодавства. За рішенням керівника органу державні службовці можуть бути відкликані із щорічної або додаткової відпустки.

Прийняття на державну службу, просування по ній службовців, стимулювання їх праці, вирішення інших питань, пов'язаних із службою, проводиться відповідно до категорій посад службовців, а також згідно з рангами, які їм присвоюються.

Основними критеріями класифікації посад державних службовців є організаційно-правовий рівень органу, який приймає їх на роботу, обсяг і характер компетенції на конкретній посаді, роль і місце посади в структурі державного органу.

Законом «Про державну службу» передбачено сім категорій посад. Залежно від категорій державні службовці поділяються на 15 рангів.

Особа, яка претендує на заняття посади державного службовця 3-7 категорій, повинна подати за місцем майбутньої служби відомості про доходи, в тому числі й за кордоном, відносно себе і членів своєї сім'ї. Особа, яка претендує на заняття посади державного службовця першої і другої категорій, повинна подати також відомості про належне їй і членам її сім'ї нерухоме і цінне рухоме майно, внески в банках і цінні папери.

Прийняття на державну службу на посаді 3-7 категорій здійснюється на конкурсній основі згідно з Положенням про порядок проведення конкурсу при прийомі на роботу до органів державної виконавчої влади, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1993 р. (ЗП України. –1994. – №4. – ст. 101), за конкурсом заміщуються вакантні посади державних службовців в Адміністрації Президента України, в апаратах Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів державної

виконавчої влади і місцевих державних адміністрацій. Рішення конкурсної комісії має рекомендаційне значення, воно може бути основою для укладення керівником трудового договору з кандидатом. Остаточне рішення приймає керівник державного органу.

Зазначимо, що для присвоєння чергового рангу в межах відповідної категорії посади державний службовець має успішно відпрацювати на займаній посаді два роки. За виконання особливо відповідальних завдань державному службовцю може бути присвоєно черговий ранг достроково в межах відповідної категорії посад. За сумлінну працю державному службовцю при виході на пенсію може бути присвоєно черговий ранг поза межами відповідної категорії посад. У трудовій книжці державного службовця робиться запис про присвоєння, зміну і позбавлення відповідного рангу.

Державний службовець може бути позбавлений рангу лише за вироком суду.

Просування по службі. Переважне право на просування по службі мають державні службовці, які досягли найкращих результатів у роботі, виявляють ініціативність, постійно підвищують свій професійний рівень і зараховані до кадрового резерву. Припинення державної служби. Крім загальних підстав, передбачених КЗпП, державна служба припиняється на підставах, установлених ст. 30 Закону України «Про державну службу».

Статтею 31 Закону України «Про державну службу» встановлено підстави для відставки державного службовця. Відставкою є припинення державної служби службовцем, який займає посаду першої або другої категорії, за його письмовою заявою. Якщо у відставці відмовлено, державний службовець повинен продовжувати виконання службових обов'язків і має право на звільнення в порядку, передбаченому КЗпП. При досягненні пенсійного віку державному службовцю, який перебуває у відставці, призначається пенсія як державному службовцю.

Державні службовці всіх рівнів, у тому числі ті, які внаслідок організаційних змін обіймають посади менше ніж один рік, якщо їхні посадові обов'язки не змінилися, підлягають атестації. Атестація державних службовців проводиться один раз на три роки.

Особи, винні у порушенні законодавства про державну службу, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із чинним законодавством.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 380-418.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
3. Кримінальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.
4. Прокопенко В. І. Трудове право України. Підручник / Прокопенко В. І. – [2-ге вид.]. – Х.: Консум, 2000.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Селезень С.В.

Марія Чеботарьова
(Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З МОЛОДИМИ ФАХІВЦЯМИ

Демократичні зміни в житті українського суспільства та держави, які ми спостерігаємо в останній час, та орієнтація зовнішньої політики нашої держави на європейські цінності свідчить про початок розбудови України як правової, соціальної демократичної держави. Це створює об'єктивні передумови для розширення трудових прав найманих працівників і подальшого вдосконалення юридичних гарантій їх захисту та охорони. В той же час перехід до ринкової економіки приніс в Україну певні негативні соціальні явища, зокрема безробіття. Як відомо, від цього явища потерпають, в першу чергу, особи із зниженою конкуренто спроможністю на ринку праці. Серед таких категорій, насамперед слід виділити молодь. Так, за даними державної служби зайнятості, на її обліку на 1 лютого перебувало 691,2 тис. незайнятих громадян, які шукали роботу, з яких понад третину становила молодь віком до 35 років. Такий великий відсоток молодіжного безробіття обумовлюється, передусім, тим, що молоді люди, як правило, не мають необхідного професійного життєвого досвіду і з огляду на це є небажаними працівниками для багатьох роботодавців. Іншою причиною є те, що багато професій, яким здійснюється навчання молоді у вищих навчальних закладах, є незатребуваним ринком праці. У зв'язку з цим близько половини випускників змінюють свою професію, навіть не попрацювавши за обраною спеціальністю.

Мета статті – провести аналіз та надати пропозиції щодо особливостей трудового договору з молодими фахівцями.

Одним видом трудового договору є договір з молодими фахівцями. Особливості укладення трудового договору з цією категорією регулюються як КЗпП України, так і спеціальним законодавством. Зокрема, Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. встановлено гарантії надання роботи за фахом на період не менше трьох років тим молодим спеціалістам-випускникам державних вищих навчальних закладів та професійно-технічних училищ, по-

треба в яких раніше була заявлена підприємствами.

Вищі навчальні заклади здійснюють підготовку спеціалістів для державного сектора економіки за державними контрактами. Таким молодим спеціалістам надається робота за спеціальністю не менш, ніж на три роки у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Порядок працевлаштування молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів регулюється наступними нормативними актами:

Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р.

Працевлаштування молодих фахівців здійснюється на основі Положення про сприяння в працевлаштуванні випускників державних вищих навчальних закладів і професійних навчально-виховних закладів України, затвердженого наказом Міносвіти України від 23 березня 1994 року №79 (із змінами та доповненнями).

Трудовий договір з молодими фахівцями. Випускники вищих навчальних закладів, яким присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і які працевлаштовані на підставі направлення на роботу, вважаються молодими фахівцями протягом трьох років (випускники професійного навчально-виховного закладу – двох років) з моменту укладення ними трудового договору із замовником.

Керівники вищих навчальних закладів після зарахування осіб на навчання за державним замовленням укладають з ними угоду за спеціальною формою згідно якої випускники, які її уклали, після закінчення ВНЗ зобов'язані відпрацювати за місцем розподілу не менше трьох років. Не менше чим за рік до закінчення ВНЗ керівництво повинне запропонувати випускнику посаду згідно укладеної угоди. А замовник за два місяці до закінчення навчання повинен підтвердити ВНЗ наявність місця за запропонованою посадою.

Не пізніше ніж через сім днів після завершення навчання випускникові вручається дипломом і направлення на роботу (за установленою формою), в якому визначається термін прибуття до місця роботи. Якщо ж випускника було призвано на строкову військову службу або він проходив альтернативну (невійськову) службу, то після її завершення він має прибути на роботу за призначенням, але час перебування на такій службі зараховується в термін роботи.

Звільняються від зобов'язаності відпрацювання за місцем розподілу такі категорії робітників:

- вагітні жінки;
- жінки, які мають дитину до 3 років, або дитину-інваліда до 14 років;
- одинокі матері, які виховують дитину до 14 років;
- інваліди 1 та 2 груп;
- жінку або чоловіка військовослужбовця, які були направлені на роботу в іншу місцевість.

Молодим фахівцям, які отримали направлення на роботу, надається після закінчення навчання відпустка тривалістю 30 календарних днів з виплатою вихідної допомоги в розмірі двомісячної стипендії за рахунок замовника. На них поширюються всі соціальні пільги, передбаченні колективним договором підприємства. Надання житла визначається угодою і чинним законодавством.

Молодий спеціаліст забов'язаний прибути до місця призначення у термін, визначений у направленні на роботу.

У разі неприбуття молодого фахівця за направленням або відмови без поважних причин приступити до роботи за призначенням; звільнення його з ініціативи роботодавця порушення трудової дисципліни; звільнення за власним бажанням до закінчення трирічного терміну, молодий спеціаліст забов'язаний відшкодувати до державного бюджету у встановленому порядку повну вартість навчання і компенсувати замовнику витрати.

Випускнику, якому відмовлено в прийнятті на роботу після прибуття до місця призначення, замовник компенсує витрати, пов'язані з переїздом випускника і членів його сім'ї як до місця призначення, так і за поверненням до місця постійного приживання (якщо він був направлений в іншу місцевість), відповідно до певних умов угоди.

Молодий спеціаліст повинен використовуватися за фахом. У випадку, якщо навчальний заклад не вирішив питання про працевлаштування випускника, йому видається довідка про можливість самостійного працевлаштування.

Таким чином, можна зробити висновок, що питання про працевлаштування молоді у нашій країні, на даному етапі економічного розвитку нашої держави є дуже гострим. Тому хотілося б, щоб наше законодавство більш удосконалило систему працевлаштування молоді, надавало більше робочих місць, за допомогою чого знизився б відсоток незайнятих громадян. Також, щоб молодий спеціаліст після закінчення ВНЗ знав напевно, що йому буде надано місце роботи і він буде працювати за обраною ним спеціальністю.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 380-418.
2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
3. Гершанов Е.М. Трудовой договор / Гершанов Е.М. – М., 1991.
4. Болотіна Н.Б. Трудовий договір за законодавством України: Навч. посібн. / Болотіна Н.Б. – К.: Вид-во А.В. Паливода, 2002.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селезень С.В.

Наталія Чекан
(Львів)

ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ПОРУШЕННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ, В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Іспанський письменник Мігель де Сервантес Сааведра стверджував: «Історія – це скарбниця наших діянь, свідок минулого, приклад для сьогодення, пересторога для майбутнього» [1, с. 419]. Тому є цікавим та необхідним дослідження історії кримінально – правової політики у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з порушенням законодавства про працю. Адже, як зазначає Н. Таганцев, «якщо ми, наприклад, бажаємо вивчити, який-небудь юридичний інститут, що існує в даний час, то для правильного його розуміння для себе, ми повинні прослідкувати історичну долю його, тобто ті приводи, в силу яких він появився та зміни, яким піддавався в історичному розвитку» [2, с. 21].

Питання історії кримінально – правової політики у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з порушенням законодавства про працю, вже раніше досліджувалося [3, с. 311-318]. Щоб не повторюватися, доцільно дослідити тільки її історію в період Другої світової війни, який нами ще не розглядався..

Зокрема, для нього характерна тенденція до посилення кримінальної репресії у сфері трудових відносин. А саме, 26 червня 1940 р. Президією Верховної Ради СРСР прийнято указ «Про перехід на восьмигодинний робочий день, на семиденний робочий тиждень і про заборону самовільного уходу робітників і службовців з підприємств і установ» [4]. Ним (п.4) встановлено кримінальну відповідальність у вигляді тюремного ув'язнення за 1) запізнення на роботу більш як на 20 хвилин, 2) за прогул, 3) за самовільне залишення працівником підприємства чи установи, 4) за самовільний перехід з одного підприємства чи установи на інші. Тобто, цим актом «фактично було проведено закріплення («закріпачення») працюючих за підприємствами та установами» [5].

Крім того, 26 грудня 1941 р. було видано указ Президії Верховної Ради СРСР «Про відповідальність робітників та службовців підприємств воєнної промисловості за самовільне залишення підприємства». Відповідно до цього указу самовільна відхід з підприємств воєнної промисловості, в тому числі й дітей середнього віку, розглядався як дезертирство [6]. А 29 липня 1944 р. Раднарком СРСР видав постанову «Про усунення недоліків в практиці застосування указу Президії Верховної Ради СРСР від 26.12.1941 р.». В цій постанові було зазначено, що «прокурори само відсторонилися від керівництва розшуком дезертирів з підприємств, який здійснюється вкрай незадовільно… Наркомюст СРСР не забезпечив своєчасної організації необхідної кількості воєнних трибуналів та їх постійних сесій у великих промислових районах, внаслідок чого є затримки у розгляді справ і виконання приговорів» [7, с. 155]. Згідно з цією постановою справи про дезертирів з підприємств повинні були розглядати в триденний термін після проходження справи до трибуналу. Проводити розшук дезертирів та спрямовувати їх до суду повинен був НКВС СРСР. Проблемою дезертирства займалися й радянські органи прокуратури. Показовим у цьому плані є наказ прокурора СРСР від 1 липня 1944 р. «Про посилення боротьби з дезертирством з підприємств в промисловості. У цьому наказі зазначалося, що потрібно» 5. Посадових осіб підприємств, закладів, а також голів колгоспів, винних в прийнятті на роботу і укриванні дезертирів, притягати до кримінальної відповідальності…8. Міським і районним прокурорам не рідше 1 разу на декаду перевіряти в порядку нагляду виконання органами міліції інструкції по розшуку дезертирів. Воєнним прокурорам військ НКВД, в разі виявлення фактів невиконання розшукових завдань робітниками міліції, встановлювати виконавців цього й притягувати їх до відповідальності» [7, с. 157].

І тільки у післявоєнний період відмінено цю надмірну кримінальну репресію у сфері трудових відносин. Так, у квітні 1956 р. Президією Верховної ради СРСР прийнято указ «Про скасування судової відповідальності робітників і службовців за самовільне залишення підприємств і установ без поважних причин» Ним скасовувалася кримінальна відповідальність за прогул, за запізнення на роботу, самовільне залишення підприємств і установ, за дезертирство [7, с. 157].

Література:

1. Дорогоцінна енциклопедія геніальних афоризмів / Укладач О.В. Зав'язкін. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2010. – 608 с.
2. Таганцев Н. С. Курс руського уголовного права: Часть общая Учение о преступлении. – Кн.1. / Н.С. Таганцев. – СПб., 1874. – 284 с.
3. Чекан Н.М. Джерела кримінально-правової політики у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з порушенням законодавства про працю / Н.М. Чекан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – №3. – С. 311-318.
4. Ведомости Верховного Совета СССР. – 1940. – № 20.
5. Прокопенко В.І. Трудове право України / В.І. Прокопенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lawbook.by.ru//work/prokopenko/ogshtml.
6. Ведомости Верховного Совета СССР. – 1941. – № 32.
7. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898-1986 гг.). – [9-е изд., доп. и испр.]. – М.: Политиздат, 1989. – Т.7. – 1938-1945. – 670 с.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Тетяна Балицька
(Луганськ)

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТУДЕНТІВ ЗАВДЯКИ ТРЕНІНГОВИМ ЗАНЯТТЯМ «ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ УРАЖЕННЯ ВІЛ-ІНФЕКЦІЄЮ/СНІД»

За останній час ми стали свідками швидкого зростання кількості інфекційних захворювань, в тому числі і ВІЛ-інфекції, що викликає захворювання на СНІД. На жаль, ці проблеми частіше не обминають молодь, а саме студентів.

З огляду на це, в Україні існує «Національна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2004-2008 роки» [1]. Тому здійснення програми щодо запобігання ВІЛ/СНІД у молоді України та проведення тренінгів в рамках цієї програми є досить важливо, а запропонована тема є актуальною.

Мета статті: розглянути процес формування безпечної поведінки у студентів завдяки тренінговим заняттям «Зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД».

На загальний розвиток ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні впливають фактори, обумовлені складною соціально-економічною ситуацією, зокрема економічною нестабільністю, рівнем бідності та безробіття і, як наслідок, збільшенням кількості споживачів ін'єкційних наркотиків, поширенням проституції, недостатністю профілактичних заходів [2].

Виходячи з цього, метою Національної програми є розв'язання завдань, які передбачають запобігання поширенню ВІЛ-інфекції, розширення можливості доступу до лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, активізація інформаційно-профілактичної роботи щодо профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу. В рамках цього із студентами ЛНАУ проводиться відповідна програма тренінгу «Зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД» [6, с. 28-33].

В основі запропонованої програми формування безпечної поведінки покладено концепцію гуманістичної психології К. Роджерса – «тренінг життєвих умінь» [5].

Отже, мета тренінгу: оволодіння необхідними знаннями, навичками і вміннями та формування настанов особистої безпечної поведінки, емоційної і професійної компетентності щодо зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД.

Завдання тренінгу: 1) дати знання про основи безпечної поведінки; 2) сформувати практичні навички і вміння щодо зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД; 3) сформувати у студентів психологічні настанови, емоційну і професійну компетентність щодо зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД.

Для вивчення запропонованої проблеми, куратор академічної групи запрошує психолога, який проводить тренінгове заняття із студентами.

Навчальний матеріал складається з двох навчальних блоків:

1. Характеристика ВІЛ і його вплив на організм людини;

2.Профілактика ВІЛ/СНІД і формування безпечної поведінки.

Заняття проводяться у формі тренінгу. Застосовуються такі методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: розминка, аналіз конкретних ситуацій, мозковий штурм, бесіда, дискусія, рольова гра тощо.

Наведемо приклад проведення одного із варіантів заняття, у рамках запропонованого тренінгу. Тривалість проведення – 2 години 30 хвилин.

План заняття:

1. Способи досягнення домовленості про безпечний секс (інформаційне повідомлення).
2. Життєві ситуації (рольові ігри).
3. Як навчити своїх знайомих і друзів безпечної поведінці (групова дискусія).

На початку заняття студенти знайомляться із способами досягнення домовленості про безпечний секс.

Перший спосіб (домовтесь): - скажіть партнеру, що Ви розумієте, про що він говорить; - обґрунтуйте те, про що говорите, позитивними прикладами; - перелічіть причини, за якими Ви відчуваєте себе у безпеці; - запропонуйте альтернативні способи сексу і те, що підходить для Вас.

Другий спосіб (докажіть): - говоріть, чого Ви бажаєте; - говоріть від свого імені («Я думаю, що …»); - слухайте партнера; - поважайте почуття та вибір Вашого партнера; - будьте налаштовані позитивно; - вказуючи причини, говоріть про себе, а не про партнера [3].

Далі учасників тренінгу (студентів), розподіляють на групи по 6-8 чоловік. Кожна група отримує якусь «життєву ситуацію», яку вона повинна вирішити. Наприклад: «Сергій не міг дочекатися відпустки. Будучи на полігоні, він не мав контактів з представницями чарівної статі. Приїхавши у відпустку додому, завітав до друзів. У веселій компанії він познайомився з Оксаною. Після вечірки Сергій та Оксана пішли прогулятися. Знайшовши затишне місце вони вирішують зайнятися сексом. Андрій пропонує Оксані використати пре-

зерватив, однак дівчина відмовляється, посилаючись на те, що презерватив знижує відчуття».

Завдання: Що Сергію слід зробити ? Що він повинен сказати Оксані? Запропонуйте можливі варіанти відповіді і поведінки Сергія, щоб йому вдалося домовитися з Оксаною про безпечний секс.

По закінченню тренінгового завдання проводиться групова дискусія. Групу ділять на підгрупи по 4-5 чоловік у кожній. Їх завдання – обговорити способи навчання інших безпечної поведінки у випадках наміру мати статеву близькість, вживати алкоголь, наркотики тощо.

Потім кожна з підгруп доповідає свої напрацювання перед всією групою. Проводиться групова дискусія і робляться висновки.

Отже, виходячи з того, що боротьба із СНІДом, є одним з пріоритетних завдань держави в галузі охорони здоров'я населення, запропоноване навчальне тренінгове заняття «Зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД» для студентів ЛНАУ є необхідним і потребує подальшого розширення і впровадження.

Література:

1. Про затвердження Концепції стратегії дій Уряду, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ – інфекції / СНІДу, на період до 2011 року та Національної програми забезпечення профілактики ВІЛ – інфекції, допомоги та лікування ВІЛ – інфікованих і хворих на СНІД на 2004-2008 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 4 березня 2004 р. №264.
2. ВИЧ-инфекция и СПИД / В.Н.Запорожан, Н.Л.Аряев. – К.: Здоров'я, 2003. – 624 с.
3. Ворник Б.М. Безпечна поведінка / Ворник Б.М., Голоцван О.А., Голубов О.П. та ін. – К.: ВЦ «Сім'я», 1999. – 56 с.
4. Гудзовський О.О., Литвиненко Е.С,, Остапенко М.В. та ін. Профілактика ВІЛ/СНІД та ІПСШ і формування безпечної поведінки у військовослужбовців / Гудзовський О.О., Литвиненко Е.С,, Остапенко М.В. та ін. – К., 2003. – 139 с.
5. Коваль А.М. Основи психології та педагогіки. Навч. посібн. / А.М. Коваль, М.А. Коваль. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2005. – 232 с.
6. Формування безпечної поведінки у військовослужбовців та співробітників правоохоронних органів України: Навч.-метод. посіб. / [укл.: О.В. Бойко, М.А. Коваль, Е.С. Литвиненко]. – К.: ВЦ «День печати», 2006. – 218 с.

Лариса Кислян
(Луганськ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ-АГРАРІЇВ

Однією з головних проблем підготовки фахівців аграрного профілю, являється «однобічність» в організації навчального процесу. Основна увага приділяється озброєнню студентів професійними знаннями та уміннями і явно недостатньо здійснюється психологічне забезпечення професійної самоідентифікації майбутнього фахівця: формування необхідних особових якостей, відношення до майбутньої професії як життєво значущої діяльності, відчуття впевненості в своїх здібностях і задоволення своїм професійним вибором.

Наукові дослідження з питання професійної підготовки студентів в умовах навчальної діяльності за різними спеціальностями представлені в низці дисертаційних робіт вітчизняних та зарубіжних вчених (В.В. Завірюха, Л.М. Кобільнік, О.А Ляміна, О.С. Тумшайс, М.Г. Угарова, О.В. Фалуніна, І.І. Юматова та ін.), зокрема професійної підготовки студентів агроінженерного профілю (Л.В. Барановська, Ю.І. Овсієнко, Д.О. Погонішева, Т.М. Соломка, Н.М. Сучкіна, О.О. Чуднова та ін.). Проведений нами аналіз літератури показує, що у сучасній науковій теорії та практиці відсутні системологічні підходи в дослідженні психологічного супроводу професійного становлення спеціаліста-аграрія, вченими вивчаються окремі аспекти питання. Інтерес до цих питань зростає у зв'язку із загостренням продовольчої проблеми і концентрацією наукових сил, матеріальних можливостей і кадрового потенціалу країни на вирішенні насущних завдань життєдіяльності людини.

Ефективність діяльності вищої аграрної школи визначається її спроможністю забезпечити високу якість навчання й виховання студентської молоді, кращу теоретичну та практичну підготовку майбутніх спеціалістів АПК до професійної діяльності, всебічний розвиток їх духовних і фізичних сил, формування національної свідомості. На успішність навчального процесу впливають суб'єктивні та об'єктивні фактори: рівень довузівської підготовки студентів, їх мотивація та відношення до професійної освіти, індивідуально-психологічні характеристики, педагогічна майстерність викладачів, матеріальні умови та ін.

Потреба в обґрунтуванні психологічних засад в процесі фахової підготовки спеціалістів АПК зумовлена специфікою навчально-виховної діяльності вищої аграрної школи, яка полягає у реалізації завдань освіти, підготовці фахівців аграрного профілю відповідно до нахилів студентів і потреб народного господарства.

Змістом цієї підготовки є опанування студентами спеціальних наук, оволодіння відповідними фаховими уміннями та навичками. Професійна підготовка відбувається в процесі навчання та виховання. Навчання – розглядається як процес розумових і фізичних дій, які необхідні для реалізації завдань освіти. Основними завданнями аграрної освіти являються : оволодіння студентами професійними знаннями, розвиток умінь та навиків, формування наукового світогляду, інтелектуального розвитку особистості, оволодіння методами самостійної пізнавальної діяльності. Навчальна діяльність – це двобічний процес діяльності студента та викладача. Отже, процес навчання можна розглядати як взаємодію двох складних динамічних систем. Спонукально-організаційну функцію виконує викладач вищої школи, а функцію навчальної діяльності з оволодіння знаннями, уміннями й навиками, виконує студент. Таким чином процес навчання передбачає трансформацію від живого споглядання до абстрактного мислення [3, с. 170].

Ми розглядаємо навчальний процес в аграрній вищій школі як умову формування професійної самоідентифікації студентів, тобто як усвідомлений акт свого професійного призначення, яке передбачає розвиток особистісних якостей, виконання обов'язків та формування почуття відповідальності в професійній діяльності. Таким чином, залежно від сфери діяльності або конкретної професії, професійна самоідентифікація особистості розглядається як зміна відношення до себе, як до суб'єкта професійної діяльності, та зміна відношення до самої цієї діяльності. Психологічне відношення розуміється при цьому, як цілісна система індивідуальних, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. В процесі професіоналізації змінюються відношення та вимоги індивіда до себе як особистості. Таким чином, важливим аспектом в навчальній діяльності є не тільки надання професійної освіти, а й формування мотивації професійної діяльності, направленості в професію, адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції», професійної ідентифікації, професійної компетентності та відповідальності, рефлексії та емоційної рівноваги майбутнього фахівця-аграрія. Всі названі характеристики являються організаційними компонентами усвідомленого акту індивідом себе як особистості та майбутнього професіонала в АПК. Професійна самосвідомість являється центральним поняттям в аспекті професійної самоідентифікації студента в процесі опанування професійних знань, умінь та навиків. Формування психологічного компонента залучення студентів до професійної діяльності опирається на взаємообумовлені зміни в емоційно-вольовій, операційно-технічній та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, що у свою чергу впливає на розвиток усіх інших сфер, здійснюючи регулятивну функцію процесу формування професійної самоідентифікації особистості та її професійної компетентності. Професійна підготовка студентів поетапно наповнюється різним змістом. На початковому етапі навчально-пізнавальної діяльності студентів провідним є моральний компонент, а головним у професійній мотивації – початковий недиференційований інтерес до даного виду праці. На другому етапі необхідне формування ієрархії мотивів навчально-професійної діяльності, коли початковий пізнавальний інтерес переростає в професійний інтерес. На третьому етапі головним є практичне залучення студентів до професійної діяльності під час проходження практики, де вони отримують і поглиблюють загальні знання про професію АПК, базові та спеціальні знання, формують уміння та навички; набувають попереднього досвіду виконання простих практичних завдань. Залучення студентів до професійної діяльності може сприяти розвиткові інтегрального особистісного новоутворення, що включає стійке прагнення до праці в агропромисловому комплексі, наявність спеціальних знань, умінь і навичок, а також комплекс індивідуально-психологічних (вольових, емоційних) якостей, які забезпечують високу ефективність професійного функціонування людини в цій галузі. Що стосується професійної самосвідомості, яка, як відомо, є новоутворенням юнацького віку (студентського періоду), то на етапі формування спеціальних умінь важливими є прагнення до знання психологічної структури своєї особистості, адекватна самооцінка базових знань, умінь, навичок, здатність до професійної самоосвіти тощо.

Якщо методологічні і психолого-педагогічні аспекти вищої освіти технічного, педагогічного профілю та ін., вивчаються дослідниками, то про вищу аграрну освіту цього сказати не можна. Навчальний процес в аграрному ВНЗ повинен організовуватись з урахуванням психолого-педагогічні особливостей учасників. Професійне навчання повинне базуватись на впровадженні активних методів навчання, інноваційних технологій, організації самостійної роботи студентів та психологічного забезпечення навчального процесу. Ефективна організація самостійної навчальної діяльності передбачає постановку мети, продумування способу праці, раціональне виконання мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, доказу тощо), зіставлення мети роботи за її результатами. Активна позиція, яка необхідна в процесі такої роботи, потребує високого рівня сформованості організаційних умінь.

Отже, розвиток особистості студента, як суб'єкта діяльності є найважливішою метою професійної освіти. В рамках професійної освіти основна увага приділяється інтелектуальному розвитку студента. Ми звертаємо увагу на те, що професійна школа, будучи соціальним інститутом, покликана готувати свого випускника до майбутнього соціально-професійного життя. Становлення фахівця-аграрія обов'язково припускає розвиток:

- аксиологічної спрямованості і професійної свідомості;
- соціального і професійного інтелекту;
- емоційно-вольової сфери;
- позитивного відношення до світу і до себе;

- самостійності, автономності та впевненості в собі;
- професійно важливих якостей.

Вирішення цих завдань співвідноситься з етапами професійного навчання і виховання в навчальному процесі, а тому передбачає не просто передачу професійних знань, а й розробку методичного матеріалу психологічного забезпечення професійної самоідентифікації майбутнього фахівця-аграрія.

Література:

1. Атутов П.Р. Проблемы психологического обеспечения подготовки молодежи к труду и выбору профессии / П.Р. Атутов, Е.А. Климов // Вопросы психологии. – 1984. – №1. – С. 13-19.
2. Ковалев В.И. Мотивационная сфера личности и её динамика в процессе профессиональной подготовки / В.И. Ковалев, В.Н. Дружинин // Психологический журнал. – 1982. – Т.3. – № 6. – С. 35-44.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
4. Лузан П. Г. Засоби навчання в аграрних навчальних закладах [методичний посібник для науково-педагогічних працівників та викладачів навчальних аграрних закладів] / П.Г. Лузан, В.В. Ільїн, Т.Д. Іщенко, М.М. Пастушенко. – К.: Науково-методичний центр аграрної освіти, 2005. – 88 с.
5. Рубан Ю.Д. Методология развития высшего образования по специальности «Зоотехния»: [учеб. пособие] / Ю.Д. Рубан. – Х.: Харьк. зовет. ин-т им. Н.М. Борисенко, 1991. – 88 с.

Тетяна Кулемзіна
(Донецьк)

ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ПОРУШЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО СТРЕСУ З ТОЧКИ ЗОРУ ІНТЕГРАТИВНОЇ МЕДИЦИНИ

У східній медицині емоції розглядаються в якості діагностичного критерію (як прояв зовнішніх ознак того чи іншого захворювання), а також в якості методу корекції при узагальненні висновків, шляхів та рекомендацій пацієнтові на протязі лікувального процесу. Ця частина філософії східної медицини віддзеркалена в теорії п'яти першоелементів, кожному з яких властиві зовнішні і внутрішні характеристики. Ступінь стійкості пацієнта до стресу залежить від гармонійного функціонування цієї системи елементів – дерева, вогню, землі, металу, води [1].

З точки зору інтегративної медицини на фізичному рівні до 5-и першоелементам приєднуються: головний елемент – повітря і сутнісний – ефір. На рівні енергій – 5 основних енергій: вітер, тепло, вологість, сухість, холод; головна енергія – жар, а сутнісна енергія – світло, світіння. На рівні емоцій - 5 основних емоцій: гнів, радість, тривога, смуток, страх; головна емоція – задоволення, сутнісна – любов. На ментальному рівні – 5 основних чинників психіки: оригінальність, бажання, свідомість, воля, мудрість; головний елемент – прагнення, сутнісний елемент Дух, Душа. Вроджена конституція людини може бути співвіднесена з одним з першоелементів і, таким чином, у людини з народження формується певний тип реагування, в тому числі і на стрес [4,5]. Крім цього, протягом життя під впливом різних факторів (фізичних, соціальних тощо) формується інший тип реагування (зокрема, визначена емоція може чинити шкідливу дію на організм в цілому, і на конкретний орган), що призводить, врешті-решт, до декомпенсації стану пацієнта.

Завдання лікаря східної медицини визначити, ураження якого органу було початком, що ініціював, і спрямувати на нього корекційні заходи. Наприклад, постійна немотивована дратівливість, сердитість, безглузда буркотливість характерні для елемента дерева, що може призвести до постійного переживання невдоволення. Конституційно така людина астенічного виду може, холерик, страждає на захворювання печінки, жовчнокам'яну хворобу. У свою чергу захворювання печінки можуть призводити людину до дратівливості і буркотливості. Вогонь на емоційному рівні проявляється як радість, а на ментальному – як бажання. Земля емоційно проявляється небажанням рухатися, потребою в тривалому відпочинку, ожирінням, флегматичністю. Метал на емоційному рівні – туга, а на ментальному – воля. Вода на емоційному рівні – це емоція страху, на ментальному – мудрість. З точки зору інтегративної медицини це найбільш складний в плані корекції психотип, оскільки виявляється величезною різноманітністю симптоматики.

Отже, здоров'я – це гармонія енергій в межах конкретної конституції кожної людини. Ці енергії циркулюють як в межах людського організму, так і навколо, у Всесвіті. Людина ж у структурі Небо – Людина – Земля може розглядатися в якості об'єднуючого між Небом і Землею. Існує безліч видів і підходів до корекції дисгармонійного функціонування людського організму в макрокосмосі.

Одним з них є фітотерапія, яку можна розглядати з позиції 5-рівневої системи взаємодій і збігів [2]. Перший і другий рівень – це рівні відповідностей. Третій, четвертий і п'ятий рівні - це рівні взаємодій і збігів. Перший рівень враховує відповідність знака Зодіаку органу або галузі фізичного тіла людини і рослинам. Другий рівень враховує відповідність між знаком, органом і рослиною у зв'язку з знаком народження. Третій, четвертий і п'ятий рівні - це взаємодії планет, аспектів, будинків, які є визначальними в лікувальному зборі.

А відповідності в третьому, четвертому і п'ятому рівнях визначають склад додаткової частини збору. Отже, перший рівень – це рослини 12 знаків зодіаку і прямого відповідності області людського тіла. Наприклад, Овен – голова, Тілець – горло тощо [3]. На цьому рівні до складу збору вносяться тільки головні частини. На другому рівні збір складається з урахуванням конкретної дати народження пацієнта. Мається на увазі, що для розрахунку лікувального збору першим знаком і відповідно рослинами першого порядку будуть рослини власно знака зодіаку пацієнта, причому в загальному колі циркуляції енергії між знаками. Тобто, якщо знак зодіаку пацієнта Діва, він буде розглядатися з позиції першого (конституціонального). І таким чином, Діва буде відповідати у пацієнта за голову. І далі, розраховується, до якого знаку буде відноситись проблемний орган. Збір у цьому випадку складатиметься з основної та додаткової частин. На третьому рівні враховуються планети і хвороби, що ними викликані, а також відповідні їм рослини. У такому випадку рослини планет – це основна частина збору. А рослини хворого органу – додаткова частина збору. Важливим є той момент, що на цьому рівні можливо не тільки лікування, а й профілактика захворювань. Четвертий рівень базується на точному гороскопі людини з урахуванням дати, місця, часу народження. Збір складається з основної частини (складеної з урахуванням природи планет) і додаткової (з урахуванням куспіду хворого органу). П'ятий рівень вимагає спеціального медичного підходу до діагностики, лікування, профілактики та самого, мабуть, головного – попередження захворювань. Цей рівень вимагає постійного моніторування лікувального процесу та швидкого реагування на динаміку симптоматики (як позитивну, так і негативну). Основна частина збору – рослини планет, знаків та куспіду (з урахуванням виникнення в майбутньому захворювання). Додаткова частина збору – рослини, які впливають на хворий орган або систему органів. Таким чином, існуюче різноманіття підходів і видів корекції порушень стійкості до стресу вимагає і створює можливості до подальшого їх розвитку.

Література:

1. Гаваа Лувсан. Традиционные и современные аспекты восточной рефлексотерапии. – М.: Наука, 1990. – 587 с.
2. Начатой В.Г. Дифференциальная диагностика внутренних болезней.- СПб: СПбГМУ, 1997.- 412с.
3. Николаев Н.А. Традиционные аспекты сочетания акупунктуры и фитотерапии. – Рига: GICC, California, USA, 1997. – 448 с.
4. Синица В.С. Практическая медицинская астрология. К.: Здоров'я, 2002. – 229 с.
5. Фалев А.И. Применение учения о символах и числах «Канона перемен в классической китайской чжень-цзю терапии.– М.: Олимпия, 1999.–520с.
6. Шуцкий Ю.И. Китайская классическая «Книга перемен». 2-е изд.– М.: Восточная литература,1997.– 606с.

Олена Шмерко
(Хмельницький)

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Необхідність удосконалення процесу формування професійної компетентності майбутніх економістів викликана змінами у розвитку економічних процесів, виникненням різних форм власності і нових економічних відносин, розширенням інфраструктури економіки.

Теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності фахівців спрямовує нас до головних понять дослідження: «компетентність» і «компетенція». Ці поняття в сучасній науковій літературі суттєво різняться, тому їх доцільно розглядати як різнорівневі й окреслювати по-різному.

Ефективність економічної діяльності сучасного фахівця залежить від рівня сформованості його економічного мислення, ступеню готовності до професійної діяльності, від професійної компетентності. Приєднання України до Болонського процесу окреслює нові напрями процесу реформування освіти, визначальними критеріями якого є якість підготовки фахівців, відповідність європейському ринку праці, посилення конкурентоздатності Європейської системи освіти.

Ці напрями актуалізують важливість дослідження шляхів вдосконалення формування професійної компетентності майбутніх економістів, яка розглядається як сукупність таких компонентів (компетенцій): компетенції у сфері економічної діяльності; компетенції у інших сферах професійної діяльності; інформаційна компетенція; комунікативна компетенція; компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей.

Зміни у розвитку економічних процесів, виникнення різних форм власності і нових економічних відносин, розвинута інфраструктура сучасної економічної системи потребують від майбутнього фахівця фундаментальної економічної освіти, сформованості економічного мислення, опанування значною кількістю професійних компетенцій.

Метою написання статті є аналіз поняття професійної компетентності студента торгово-економічного профілю та різних підходів до його характеристики.

Лише розглядаючи кожного студента як індивідуальність, яка має властиві лише їй особистісні риси та якості, можна адекватно організувати навчальну діяльність, підібрати необхідні психолого-педагогічні методи і прийоми для розвитку його як особистості та підвищення результатів навчання і, відповідно, для ефективнішого формування професійної компетентності.

Конкурентоздатність майбутніх економістів залежить не тільки від якості оволодіння ними сучасними економічними знаннями, ступеня їх економічної та інформаційної культури, уміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки, а й значною мірою від рівня сформованості їх самооцінки, мотивації, емоційно-вольової сфери.

Сучасна психолого-педагогічна наука розробила цілий науковий підхід до досліджуваної нами проблеми – компетентнісний. Цей підхід розроблено англійськими науковцями як суто соціокультурний. У вітчизняній науці цей підхід представлений у роботах А. Хуторського та Б. Вульфсона. Його розробляють також українські вчені: І. Бех, Д. Гришин, О. Дубасенюк, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Подмазін, О. Пруцакова, В. Сєриков та ін. [1; 3-7].

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених розвитку особистості і формуванню професійної компетентності майбутніх економістів, багато питань цієї складної теми залишаються не з'ясованими. Наразі має місце суперечність між процесами глобалізації та інформатизації суспільства і рівнем підготовки сучасного фахівця; між уподобаннями і здібностями студента та існуючою парадигмою освіти, яка базується на давно розроблених принципах побудови навчальних планів і жорстких програмах вивчення дисциплін, які повинен засвоїти студент.

Питання аналізу чинників, які впливають на ефективність формування професійної компетентності, висвітлене недостатньо. Не була предметом окремого наукового дослідження і проблема застосування форм та методів індивідуального підходу у процесі професійної підготовки майбутніх економістів, відсутній відповідний науково-методичний інструментарій.

Повертаючись до європейських стандартів компетентності, погоджуємося з думкою І. Лєбєдєва, що компетентність – це здатність діяти в ситуації невизначеності, здатність працювати в команді та навчатися [8]. З огляду на це навички, уміння й знання, яких набуває в ході навчання майбутній фахівець у галузі економіки, повністю узгоджуються з поданим вище означенням, бо якраз і передбачають здатність долати невизначеність, високу освіченість і вміння працювати в команді. Деякі дослідники вважають, що суттєвим моментом компетентності є здатність приймати відповідні рішення в процесі вирішення конкретних проблем і виробничих завдань.

Таким чином, формування компетентності входить у загальний контекст формування особистості. Тому важливим аспектом розуміння компетентності є її оцінно-світоглядна спрямованість, що характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільного розвитку праці. Тут враховується здатність людини давати кваліфіковані судження, приймати адекватні та відповідні рішення в проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії, які призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей.

Тому під компетентністю може розумітися стійка здатність виконувати певний вид діяльності, яка включає такі аспекти, як: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; гарне знання досвіду, який є в цій галузі, активне оволодіння його найкращими досягненнями; вміння обирати засоби та способи дії, адекватні конкретним обставинам місця й часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей. Такий підхід ми окреслюємо в нашому дослідженні як діяльнісний. У межах цього підходу поєднуються, зокрема, поняття «компетентність» і «готовність», які визначаються не як тотожні, а як зв'язок між внутрішнім потенціалом та реальним його втіленням (внутрішньою сутністю й зовнішнім виявом) [9].

Отже, професійна компетентність може розумітися як один із структурних компонентів професійної готовності до конкретного виду діяльності [10].

У професійній підготовці спеціалістів економічного профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Корпоративна компетентність включає: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; вміння обирати засоби й способи дії, адекватні конкретним обставинам місця та часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей.

З останнім визначенням, на нашу думку, пов'язаний контекстно-інформаційний підхід до визначення компетентності, представлений у наукових роботах А.А. Вербицького. На його думку, «...щоб бути теоретично й практично компетентним, студенту необхідно зробити подвійний перехід: від знака – до думки, а від думки – до вчинку, дії. Перехід від інформації до її використання опосередковується думкою, що і робить цю інформацію знанням» [11].

На основі аналізу наукових джерел визначено, що рівень професійної компетентності визначається

здатністю особистості реалізуватися як успішний та ефективний фахівець. Поняття компетентності є ширшим, ніж знання чи вміння, і передбачає здатність фахівця використовувати в конкретній ситуації набуті знання, вміння, навчальний та життєвий досвід, володіння ним методами пошуку необхідної інформації, вмінням її аналізувати, бачити проблеми і шляхи їх розв'язання, самоефективність, а також розуміння необхідності навчатися протягом усього життя. Таким чином, успішне виконання фахівцями своїх функціональних обов'язків передбачає наявність у них сукупності спеціальних знань та певних професійно значущих якостей особистості. Ці складові професійної компетентності взаємопов'язані.

Аналіз публікацій з даної теми свідчить, що глобальна інформатизація суспільства висуває нові вимоги до майбутніх економістів – досконале володіння інформаційними технологіями для аналізу і опрацювання великих обсягів інформації, для обміну даними поза межами підприємства; широке використання можливості мережі Internet. Знання основ програмування формує здатність до структурування інформації та її логічного аналізу. Вміння застосувати відповідні програмні продукти (експертні системи, автоматизовані середовища, бази знань тощо) значно розширює аналітичні можливості фахівця, збільшує ефективність прийняття ним обґрунтованих рішень.

Чинником, що визначає ефективність формування професійної компетентності майбутніх економістів, є рівень самооцінки. Самооцінка є центральним компонентом особистості, суттєво впливає на ставлення індивіда до себе та інших і виступає одним із важливих регуляторів її поведінки.

Самооцінка вказує на рівень психологічного розвитку студентів та адекватного визначення ними своїх особистісних якостей і тісно пов'язана з самоефективністю – вмінням студента усвідомлювати власні здібності для формування такої поведінки, яка відповідає певній задачі або ситуації. Проведення діагностики і коригування рівня самооцінки студентів призвело до покращення результатів їх навчальної діяльності.

Таким чином, професійна компетентність сучасного спеціаліста є складним багатокомпонентним поняттям, яке в сучасній науковій літературі характеризується з точки зору кількох наукових підходів: соціокультурного, комунікативного, професійного, контекстно-інформаційного та психологічного. Кожен із названих підходів не вичерпує наукового аналізу проблеми професійної компетентності повністю; всі ці підходи знаходяться у взаємозв'язку один з одним і взаємодоповнюють один одного.

Для дослідження проблеми формування професійної компетентності особливо важливим вважаємо змістову структуру професійної компетентності майбутніх економістів із використанням загальнонаукового аналізу поняття професійної компетентності, представленого вище.

Література:

1. Захарченко Н.В. Педагогічні умови використання ділових ігор у підготовці майбутніх економістів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.В. Захарченко. – Вінниця, 2006. – 20 с.
2. Іванченко Є.А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. …канд. пед. наук:13.00.04 / Іванченко Євгенія Анатоліївна. – Одеса, 2005. – 263 с.
3. Качеровська Т.В. Навчально-ігрове проектування у професійній підготовці майбутніх менеджерів організацій: дис. … канд.. пед. наук:13.00.04 / Качеровська Тетяна Василівна. – Одеса, 2005. – 275 с.
4. Колот Анатолій Фундаменталізація та індивідуалізація економічної освіти як провідні тенденції її розвитку // Вища школа. – 2006. – № 1 – С. 59-71.
5. Концепція неперервної освіти з економіки. – К., 1995. – 10 с.
6. Кустовський С.М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С.М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 21 с.
7. Мороз І.В. Педагогічні умови застосування кредитно-модульної системи навчання студентів економічних факультетів вищих навчальних закладів: дис. кандидата. пед. наук: 13.00.04 / Мороз Інна Вікторівна. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – 236 с.
8. Освітньо-професійна програма перепідготовки спеціаліста напряму 0501 – «Економіка і підприємництво». – К., 2003. – 134 с.
9. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напряму 0501 – «Економіка і підприємництво». – К., 2002. – 140 с.
10. Освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста напряму 0501 – «Економіка і підприємництво». – К., 2003 – 60 с.
11. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій. Постанова Кабінету Міністрів України 18 травня 1994 року. – К.: Міленіум, 2001. – 470 с.

Науковий керівник:кандидат психологічних наук, доцент Боровик Л.В.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Леся Бойко
(Дрогобич)

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Створення якісного продукту сприяє задоволенню вимог замовника.

Терміном якість програмного забезпечення позначаємо сукупність властивостей, що визначають спроможність забезпечення задовольнити запити замовника, які він висловив як вимоги до розробки.

Якість програмного забезпечення – це відносне поняття, що має сенс тільки при врахуванні реальних умов його застосування, тому вимоги, які пред'являються до якості програмного забезпечення, ставляться відповідно до умов і конкретної галузі їхнього застосування.

Якщо провести моніторингове опитування серед користувачів програмного забезпечення по питанню якості програмних продуктів, то дуже часто звучатимуть відповіді:

- Програмне забезпечення легко використовується
- У програмному забезпеченні реалізовано багато можливостей
- Практично немає помилок
- Захищає інформацію користувача
- Можливість використання на різних платформах
- Працює безвідмовно потрібний проміжок часу
- Має добре організовану довідкову службу
- Задовольняє потреби користувачів та ін.

Всі наведені відповіді дійсно мають відношення до поняття якості програмного забезпечення, але вказують на характеристики важливі для конкретного користувача, замовника або групи вказаних осіб.

Аналіз якості в програмній інженерії орієнтований на:

- досягнення необхідної якості програмного забезпечення відповідно до встановлених критеріїв;
- верифікацію і валідацію на етапах життєвого циклу та оцінку якості виробленого програмного продукту[7, с. 142];
- забезпечення надійності як основної характеристики гарантії якості програмного забезпечення (SQAs – Software Quality Assurance [1, 2]).

Визначені напрями програмної інженерії розглядаються на всіх етапах життєвого циклу програмного продукту, тобто аналіз і забезпечення якості проводиться за всіма видами діяльності у вирішенні задач планування, розробки і підтримки процесів створення програмного забезпечення.

Для створення якісного програмного продукту інженер програмного забезпечення повинен користуватися різноманітними технологіями та стандартами побудови якісного програмного забезпечення.

Для проведення аналізу якості, а також верифікації і валідації програмного забезпечення програмісту потрібні знання про організацію управління якістю, про процеси аналізу якості, метою яких є забезпечення додаткових гарантій досягнення заданої якості та її поліпшення. Слід звернути увагу, що під поняттям валідація розуміємо забезпечення відповідності розробки вимогам її замовників, а верифікація – це перевірка правильності трансформації проекту в код реалізації.

Аналіз якості програмного забезпечення включає початкову оцінку, яка відповідає процесам виробництва якісного програмного продукту: моніторингу, плануванню, виконанню, зміні або підтримці.

Досягнення якості програмного забезпечення залежить від процесу проектування, який повинен бути планованим і включати систематизований набір дій із забезпечення адекватності й довіри до продукту, створеного відповідно до поставлених технічних вимог. При цьому верифікація та валідація програмного забезпечення належать до управління якістю і є важливими процесами забезпечення якості програмного продукту на етапах його життєвого циклу. Життєвий цикл є моделлю створення і використання програмного забезпечення, яка відображає його різні стани, починаючи з моменту виникнення необхідності в даному програмному продукті і закінчуючи моментом його повного виходу із вжитку у всіх користувачів. Існує багато моделей життєвого циклу програмного забезпечення, але в міжнародних стандартах як фундаментальні класифікуються три з них [8, с. 36]: каскадна (водоспадна), інкрементна (поетапна), еволюційна (спіральна). Якість програмного забезпечення визначається вже на етапі проектування спіральною моделлю життєвого циклу програмного забезпечення за допомогою розрахункових та експертних методів вимірювання.

Основні стандартні положення зі створення якісного продукту й оцінки рівня досягнутої якості зафіксовано в міжнародних [1-3] та вітчизняних стандартах [4-6]. Залежно від специфіки програмних продуктів стандарти пропонують термінологію та склад показників (атрибутів) якості. Вони утворюють базові знання і визначають планування, проектування, аналіз, вимірювання та поліпшення якості.

Якість програмного забезпечення визначається набором загальних характеристик, на формулювання яких спрямовані процеси інженерії вимог як складової частини програмної інженерії. Визначення характеристик якості відображає погляд користувача на якість програмного забезпечення. Відповідно до стандарту ISO-9126 [3] визначено шість характеристик:

1) функціональність;
2) надійність;
3) зручність;
4) ефективність;
5) супроводжуваність;
6) переносність.

Функціональність – це сукупність властивостей, які визначають спроможність програмного забезпечення виконувати в заданому середовищі перелік функцій відповідно вимогам до обробки і загальносистемним засобам [7, с. 147].

Надійність – це множина атрибутів, котрі вказують на спроможність програмного забезпечення перетворювати вхідні дані на результати при умовах, що залежать від періоду часу (зношення й старіння програмного забезпечення не враховуються) [9-12].

Зручність – це множина атрибутів, котрі вказують на необхідні або сприятливі умови для використання програмного забезпечення визначеним колом користувачів [7, с. 151].

Ефективність – це множина атрибутів, які показують взаємозв'язок між рівнем виконання програмного забезпечення і кількістю використовуваних ресурсів у початкових умовах [7, с. 152].

Супроводжуваність – це множина властивостей, які вказують на зусилля, котрі необхідно витратити на проведення модифікацій, таких як коригування, удосконалення й адаптацію програмного забезпечення зі зміною середовища, вимог або функціональних специфікацій [7, с. 152].

Переносність – це множина показників, котрі вказують на здатність програмного забезпечення пристосовуватися до роботи при зміні середовища виконання [7, с. 153].

Для проведення оцінки якості програмного забезпечення попередньо визначаються базові значення показників для аналогу, прийнятого за еталон про розробці даного програмного забезпечення. Значення базових показників мають відбивати сучасний світовий рівень розробок. На роль аналогів вибирається реальне програмне забезпечення того самого функціонального призначення, що й порівнюване, з такими ж основними параметрами, що й дана структура, і схожими умовами експлуатації.

Таким чином, аналіз якості є діяльністю, що включає процеси управління, інфраструктуру програмної інженерії, тестування, інженерію вимог. Характеристики якості визначають споживчі властивості і мають вартісний вираз, що включає оцінку витрат на процес розробки та експлуатації, оцінку економічних вигод застосування вказаних програм порівняно з іншими засобами вирішення відповідного прикладного завдання, а також перспектив подальшого використання даного програмного забезпечення в умовах зміни середовища функціонування.

Література:

1. NASA – STD – 2201/Software Assurance Standart, 1993.
2. ANCI/IEEE 730-1.IEEE Standart for Software Guality Analisys Plans, 1989.
3. ISO/IEC 9126. Information Technology. – Software Quality Characteristics and metrics, 1997.
4. ДСТУ 2844 – 1994. Програмні засоби ЕОМ. Забезпечення якості. Терміни та визначення.
5. ДСТУ 2850 – 1994. Програмні засоби ЕОМ. Забезпечення якості. Показники та методи оцінювання якості програмного забезпечення.
6. ДСТУ 3230 – 1995. Управління якістю та забезпечення якості. Терміни та визначення.
7. Бабенко Л.П. Основи програмної інженерії: Навч. посіб. / Л.П. Бабенко, К.М. Лаврішева. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 269 с. – (Вища освіта XXI століття).
8. Липаев В.В. Программная инженерия. Методологические основы / Липаев В.В. – М.: ТЕИС, 2006. – 608 с.
9. Липаев В.В. Надежность программных средств / Липаев В.В. – М.: СИНТЕГ, 1998. – 231 с.
10. Липаев В.В. Тестирование программ / Липаев В.В. – М.: Радио и связь, 1986. – 296 с.
11. Майерс Г. Надежность программного обеспечения / Майерс Г. – М.: Мир, 1980. – 360 с.
12. Гласс Г. Руководство по надежному программированию / Гласс Г. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 256 с.

Владимир Булдыжов
(Киев)

СПОСОБ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ЭКСПЕРТНОЙ ОШИБКИ ВОСПРИЯТИЯ РИСКА И ЗАЩИЩЁННОСТИ НА КОМПЛЕКСНОЙ ПЛОСКОСТИ

Брюс Шнайер показывает, что безопасность – это состояние и ощущение. Из-за ошибок восприятия риска принимаются неоптимальные решения [1]. Ошибки оценки носят системный характер [2]. Поэтому актуальной представляется задача управления рисками с учетом ошибок восприятия эксперта как части системы управления рисками.

Рассмотрим величину относительной защищённости информационного актива r и порог определённости re, такие, что при r < re защищённость недостаточная; при r > re – избыточная; при | r | ≤ re – неопределённо достаточная; при r = 0 – достаточная с максимальной неопределённостью.

Величину r назовём объективной, реальной или действительной защищенностью. Представление субъекта об r назовём субъективной или мнимой защищенностью f. То есть, f – это рефлексия субъекта по отношению к объекту [3]. В частности, r оценивается редко компетентными экспертами, а f оценивается постоянно, не квалифицированно, и поэтому недостоверно.

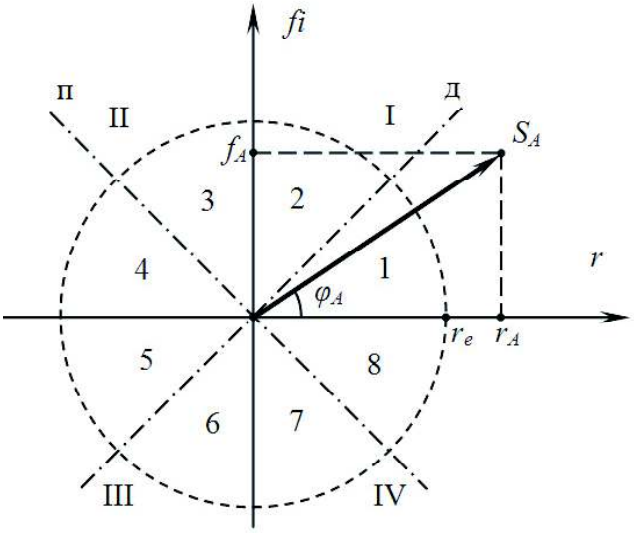

Рисунок 1. Комплексная защищённость.

То есть, r показывает состояние объекта, f – состояние субъекта, при этом r, f ∈ R, где R – действительные числа. При f = r субъект адекватно отражает состояние объекта, при f < r происходит недооценивание (недооценка) реальной защищённости, при f > r – её переоценивание (переоценка).

Представим существование функции F, присущей субъекту и такой, что:

f = F(r), (1)

Используя [4], введем понятие комплексной защищенности актива по отношению к определенной угрозе, как сочетания действительной защищенности r и мнимой f:

S = r + fi = s (cos j + i sin j) = seij, (2)

где i – мнимая единица, $\sqrt{-1}$;

s = | S | = $\sqrt{r^2 + f^2}$ – модуль комплексной защищённости, с возрастанием которого снижается неопределённость защищённости;

j – аргумент комплексной защищённости.

Покажем комплексную защищённость SA некоторого актива на рисунке 1. Здесь субъективная защищённость fA < rA, сле¬довательно, субъек¬т недооценивает реальную защищённость.

Рассмотрим наиболее характерные функции рефлексии f = F(r) и значения j. Если ощущение защищенности совпадает с реальной защищенностью, то:

f = F(r) = r (3)

При этом j = p/4 и j = 5p/4. График (3) на комплексной плоскости – прямая «д» (рисунок 1). Если комплексная за¬щищённость находится на этой прямой, субъект достоверно воспринимает состояние объекта, и ошибок управления риском, связанных с восприятием защищённости, не происходит. Таким образом, (3) представляет собой условие оптимальности при управлении субъективной защищённостью.

Если f = –r, ощущение защищённости противоположно реальному состоянию, хотя это сугубо теоретический случай. При j = 0 и j = p субъективная защищенность имеет максимальную неопределённость. То есть, субъекту не поступает информации о защищённости объекта, либо эта информация максимально неопределённая. При j = p/2 и j = 3p/2 субъективная защищённость варьируется от $-\infty$ до $+\infty$. Иначе говоря, мнимая защищённость не зависит от действительной.

Таким образом, аргумент комплексной защищённости j определяет меру достоверности восприятия защищённости.

Сформулируем в таблице 1 огрубленные сравнения значений f и r для четырёх квадрантов комплексной плоскости (рисунок 1).

Таблица 1. Вербальные сравнения *f* и *r*.

№ квадранта	φ	*r*, *f*	Вербальное сравнение *f* и *r*
I	$0 < \varphi < \pi/2$	$r > 0, f > 0$	*f* приближается к *r*
II	$\pi/2 < \varphi < \pi$	$r < 0, f > 0$	*f* не соответствует *r*
III	$\pi < \varphi < 3\pi/2$	$r < 0, f < 0$	*f* приближается к *r*
IV	$3\pi/2 < \varphi < 2\pi$	$r > 0, f < 0$	*f* не соответствует *r*

Как видно из таблицы 1, когда S находится в квадрантах I и III, достоверность восприятия выше, чем таковая для квадрантов II и IV.

По аналогии, исследуем более подробно изменение r, f, их разницу и её модуль при циклическом изменении j от 0 до 2p. Из (2) следует:

r = s cos j; f = s sin j. (4)

Рассмотрим сектора комплексной плоскости, образуемые осями координат, а также линиями «д» и «п» (рисунок 1). Пронумеруем данные сектора от 1 до 8, начиная с положительных значений оси абсцисс, n = (1…8). Используя рисунок 1 и (4), опишем вербально разницу действительной и мнимой защищённости f – r в каждом секторе (таблица 2):

Таблица 2. Вербальная формулировка характера разницы $f - r$.

n	φ	$f - r$	Вербальная формулировка характера разницы $f - r$
1	$0 < \varphi < \pi/4$	< 0	недооценка защищённости
2	$\pi/4 < \varphi < \pi/2$	> 0	переоценка защищённости
3	$\pi/2 < \varphi < 3\pi/4$		
4	$3\pi/4 < \varphi < \pi$		
5	$\pi < \varphi < 5\pi/4$		
6	$5\pi/4 < \varphi < 3\pi/2$	< 0	недооценка защищённости
7	$3\pi/2 < \varphi < 7\pi/4$		
8	$7\pi/4 < \varphi < 2\pi$		

Из (4) следует, что расхождение (модуль разницы) f и r:

$$d = | f - r | = s | \sin j - \cos j |. \quad (5)$$

Рассчитаем d для различных значений j и представим в таблице 3 вербальные формулировки действительной защищённости, а также величины расхождения в зависимости от j, принимая, что при $0 < d < 1$ величина расхождения является незначительной, а при $1 < d < 2$ – значительной.

Учитывая, что при $p/2 < j < 3p/2$ значение $r < 0$, допустимо в качестве вербальной формулировки действительной защищённости r употребить для характеристику «уязвимый». При этом полученная формулировка «уязвимость» является мерой для отрицательных значений защищённости, а формулировка «защищённость» – для положительных.

Таблица 3. Вербальные формулировки действительной защищённости и расхождения действительной и мнимой защищённости.

n	φ	r	Вербальная формулировка r	d	Вербальная формулировка расхождения d
1	$0 < \varphi < \pi/4$	>0	защищённость	$0 < d < 1$	незначительная
2	$\pi/4 < \varphi < \pi/2$				
3	$\pi/2 < \varphi < 3\pi/4$	<0	уязвимость	$1 < d < 2$	значительная
4	$3\pi/4 < \varphi < \pi$				
5	$\pi < \varphi < 5\pi/4$			$0 < d < 1$	незначительная
6	$5\pi/4 < \varphi < 3\pi/2$				
7	$3\pi/2 < \varphi < 7\pi/4$	>0	защищённость	$1 < d < 2$	значительная
8	$7\pi/4 < \varphi < 2\pi$				

Изменив полярность формулировки r для секторов 3-6 с «защищённость» на противоположную – «уязвимость», допустимо скорректировать формулировки характера разницы f – r (таблица 1). Следует заменить: «переоценка защищённости» – на «недооценка уязвимости» (что то же самое) и наоборот, «недооценка защищённости» – на «переоценка уязвимости».

Соединив характеристики из таблиц 2 и 3, получим вербальные характеристики меры достоверности восприятия защищённости (таблица 4).

Таблица 4. Вербальные формулировки меры достоверности восприятия защищённости.

n	Вербальные формулировки			
	d	f – r	r	φ
1	незначительная	недооценка	защищенности	незначительная недооценка защищенности
2		переоценка		незначительная переоценка защищенности
3	значительная	недооценка	уязвимости	значительная недооценка уязвимости
4				значительная недооценка уязвимости
5	незначительная			незначительная недооценка уязвимости
6		переоценка		незначительная переоценка уязвимости
7	значительная	недооценка	защищенности	значительная недооценка защищенности
8				значительная недооценка защищенности

Таким образом, с целью повышения качества оценки рисков предложен способ представления экспертной ошибки восприятия защищённости и вербальные формулировки меры достоверности такого восприятия.

Литература:

1. Шнайер Б. Психология безопасности [Электронный ресурс] / Positive Technologies, 2008. — Режим доступа: http://www.securitylab.ru/analytics/350799.php
2. Bruce Schneier. Beyond Fear: Thinking sensibly about security in an uncertain world. New York, Copernicus Books, 2003. — ISBN 0-387-02620-7.
3. Лефевр В. А. Алгебра совести. — М., Когито-центр, 2003. — ISBN: 5-89353-094-2.
4. Задачи проектного управления корпоративной информационной безопасностью : материалы VI международной научно-практической конференции [«Internet-Education-Science-2008»] (Винница, 7-11 октября 2008 г.) / Винницкий национальный технический университет. — Винница, 2008. — 416 с.

Научный руководитель: доктор техн. наук Мохор В.В.

Владимир Дубовик,
Максим Алексеенко,
Александра Бабиченко
(Киев)

УСТРОЙСТВО ДЛЯ КОНТРОЛЯ ВИБРАЦИИ МАШИН

Введение. Существующие нормы и требования по ограничению вибрации машин можно подразделить следующим образом:

а) нормы, регламентирующие виброактивность и качество изготовления, модернизации, ремонта машин;

б) эксплуатационные нормы допустимой вибрации;

в) санитарно-гигиенические нормы и требования вибрации;

г) нормы на вибростойкость машин при воздействии внешней вибрации.

На Украине в 1993 году были разработаны первые редакции ДСТУ 3160 – ДСТУ 3163, которые полностью соответствовали требованиям ИСО 2372 и ИСО 7919/3, а также существенно их дополняли. ДСТУ 3162 является стандартом для оценки вибрационного состояния машин. Практически все машины в составе электроприводов связаны с электродвигателями. Силы, вызывающие вибрацию электрической машины, подразделяются на силы магнитного, механического и аэродинамического происхождения. Источники магнитных сил вибрации связаны с высшими пространственными гармоническими, которые обусловлены наличием зубцов на статоре и роторе, несимметрией и несинусоидальностью напряжения питания, эксцентриситетом воздушного зазора, несинусоидальным распределением магнитно-движущих сил обмоток.

Все виды сил вибрации вызывают вибросмещение как, меру амплитуды вибрации. Вибросмещение равно расстоянию от точки отсчета, или от положения равновесия. Помимо колебаний по координате смещение, вибрирующий объект испытывает также колебания скорости и ускорения. Когда смещение максимально, скорость равна нулю, так как в этом положении происходит изменение направления движения тела, поэтому моменты регистрации скорости будут сдвинута по фазе на 90 градусов влево относительно моментов регистрации смещения, т. е. скорость опережают по фазе смещение на 90 градусов. Вибрационный сигнал смещения на определенной частоте может быть преобразован в скорость посредством дифференцирования, путем умножения амплитуды на частоту, поэтому амплитуда виброскорости на определенной частоте пропорциональна смещению, умноженному на эту частоту.

Одним из основных источников вибрации механического происхождения является остаточная неуравновешенность вращающихся частей машины. Неуравновешенность ротора возбуждает значительные вибрации и шум, особенно в быстроходных машинах. Все неуравновешенные силы, возникающие в машинах, вызывают изменяющиеся во времени дополнительные нагрузки на подшипники, в результате чего происходят виброперемещения последних.

Актуальность работы. Контроль вибрации машин сокращает затраты при ремонте машин и оборудования при выходе их из строя. Как следствие, сокращаются накладные расходы и время непредвиденных простоев, сокращается стоимость экспресс закупок комплектующих для ремонта. Контроль вибрации машин позволяет своевременно проводить специализированное техническое обслуживание, при котором:

а) своевременно распознаются повреждения компонентов машин уже в начальной стадии возникновения;

б) работы выполняются только по потребности и могут быть своевременно запланированы;

в) экономия затрат на ремонт машин может достигать 18%;

г) снижаются издержки при простое оборудования производства;

д) снижаются затраты на персонал и запасные части.

В асинхронных двигателях возникают вибрации и при чисто синусоидальном магнитном поле в воздуш-

ном зазоре, когда спектр поля содержит только основную гармонику. В этом случае вибрации возникают под действием радиальной силы, которая деформирует осевую линию статора в 2 р угольник с частотой, равной удвоенной частоте питания и числом пар полюсов р. Обозначения и опорные значения вибрационных параметров определяются рядом стандартов: ГОСТ 24347-80, ГОСТ 12379-75, ГОСТ 16921-83, ГОСТ 23941-79.

Согласно ГОСТ 16921-83 при оценке вибрации электрических машин основной измеряемой величиной должно являться эффективное значение вибрационной скорости, измеренное в диапазоне от рабочей частоты до 2000 Гц [1].

Цель работы. Устройство разработано для обеспечения вибрационного контроля, определения параметров пространственной вибрации в различных направлениях, для оценки технического состояния и прогнозирование работы механических установок, двигателей электроприводов и других машин в процессе их эксплуатации.

Наиболее часто встречающиеся дефекты и их проявления, характерные для основных элементов конструкции крупных машин. Для сердечника статора встречаются дефекты:

- повреждение межлистовой изоляции, вызывающее местные перегревы;
- ослабление прессовки, вызывающее вибрацию пластин стали с повреждением межлистовой изоляции;
- распушение крайних пакетов, вызывающее излом листов;
- изменение формы статора гидрогенераторов из-за ослабления стыковки секторов статора, что может привести к касанию ротора и статора.

Для обмотки статора встречаются дефекты:

- ослабление крепления стержней в пазу, вызывающее истирание изоляции стержня;
- повреждение полупроводящего покрытия стержня, вызывающее появление частичных разрядов;
- расслоение изоляции, вызывающее ее ускоренное старение;
- нарушение изоляции элементарных проводников, вызывающее увеличение циркуляционных токов и местный перегрев обмотки;
- ослабление крепления лобовых частей, вызывающее истирание изоляции;

В устройстве [2] для вибрационной диагностики машин циклического действия, содержащем вибропреобразователь, блок сравнение и блок памяти, вибропреобразователь соединен с первым входом блока сравнения, второй вход которого соединен с выходом блока памяти сохранения максимальных значений амплитуд вибросигналов, выход блока сравнения соединен с регистратором уровней вибросигналов, выход которого в свою очередь соединен с следящим фильтром вибрационных сигналов, выход которого связан с блоком вычисления, один из входов которого соединен с блоком памяти. Недостатком рассмотренного устройства является недостаточная точность контроля вибрации, связанная с отсутствием взимосвязи между амплитудой составляющих несущей частоты вибрации и технологическими нагрузками машин.

Для усовершенствования известных устройств контроля вибрации машин введены дополнительные элементы, что обеспечивает повышение точности диагностики, устанавливается связь амплитуд составляющих несущей частоты вибрации и ее гармоник в двух направлениях их действия с технологическими нагрузками машин, что повышает их надежность, срок службы и имеется возможность идентифицировать причины вибрационных изменений и нарушений, что позволяет также оперативно влиять на технологический процесс. Предлагаемое устройство для контроля вибрации машин, содержащее вибропреобразователь, пороговый элемент, блок регистрации уровней вибросигналов, блок памяти, дисплей, а также последовательно соединенные элемент ИЛИ, блок задержки, блок защиты, второй, третий, четвертый, пятый и шестой пороговые элементы, два анализаторы спектра, второй вибропреобразователь, второй блок регистрации уровней вибросигналов, две схемы управления, два ключевых элементы трехканальных, а также последовательно соединенные датчик технологической нагрузки и блок определения нагрузки, три выхода которого соединены с тремя входами блока памяти, шесть выходов которого соединены с входами шести пороговых элементов, выходы которых соединены с шестью входами дисплея и шестью входами элемента ИЛИ, первый и второй вибропреобразователи соединены, соответственно, через первый и второй анализаторы спектра с первым и вторым блоком регистрации уровней вибросигналов, вторые входы которых соединены с выходами, соответственно, первой и второй схем управления, вторые выходы которых соединены соответственно с четвертым и пятым входами блока памяти, третьи выходы соединены, соответственно, с входами первого и второго ключевых элементов трехканальных, три выхода первого блока регистрации уровней вибросигналов соединены со вторыми входами первого, второго и третьего пороговых элементов, а также через первый ключевой элемент трехканальный с их первыми входами, три выхода второго блока регистрации уровней вибросигналов соединены со вторыми входами четвертого, пятого и шестого пороговых элементов, а также через второй ключевой элемент трехканальный - с их первыми входами [4].

Такое выполнение устройства расширяет его функциональные возможности, так как позволяет использовать его для контроля вибрации машин и механизмов в на разных режимах работ и их сравнения с пороговым уровнем в процессе эксплуатации, а также повышает точность и достоверность измерений.

Выводы. Предлагаемое устройство может найти применение в системах виброизмерений, диагностике технологического оборудования, машин и агрегатов от вибрационных перегрузок, для выявления тепло-

вого, технологического небаланса, для защиты машин при увеличении вибрации выше допустимого значения, для контроля радиального давление на вал машины при различных условиях, режимах эксплуатации и балансировки.

Литература:

1. ГОСТ 20815-93. Машины электрические вращающиеся. Механическая вибрация некоторых видов машин с высотой оси вращения 56 мм и более. Измерение, оценка и допустимые значения.
2. Патент Украины на изобретение № 34523. Способ и устройство для вибрационной диагностики машин циклического действия. Артемов В.И., Бакай И.М., Бугай Ю. М. и др. G01 M7/00. 15.03.2001, Бюл. № 2, 2001 г.
3. Патент України на корисну модель №63073 від 26.09.2011 р. МПК H02H 7/09. Пристрій для контролю вібрації машин. Дубовик В.Г., Лебедєв Л.М., Алєксєєнко М.С. Бюл. «Промислова власність», №18, 2011 р.

Ірина Кожух
(Дрогобич)

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЕКЗАМЕНУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Навчальний процес у вищих навчальних закладах – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому або кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти [1, с. 1]. Тест – це система формалізованих завдань, призначених для встановлення відповідності освітнього (кваліфікаційного) рівня особи до вимог освітніх (кваліфікаційних) характеристик.

На сьогодні немає побудованої єдиної системи тестування для державних екзаменів та екзаменів загалом. Навчальні заклади вирішують цю проблему різними способами:

- Тестування як частина системи дистанційного навчання
- Тестування на основі web-технологій
- Тестування з використанням невеликих прикладних програм доступних для безкоштовного використання
- Розробка власних програм та систем для тестування

В ході аналізу навчальних матеріалів було вирішено розробляти понятійно-орієнтовну модель знань. Це означає, що наріжним каменем структури моделі є така сутність як поняття, предмет обговорення, деякий об'єкт з предметної області, про який в навчальному матеріалі є знання. Для представлення знань про поняття в моделі існують структурні елементи – відомості про об'єкт, або тези про поняття. З кожним поняттям в моделі пов'язується множина відомостей про нього.

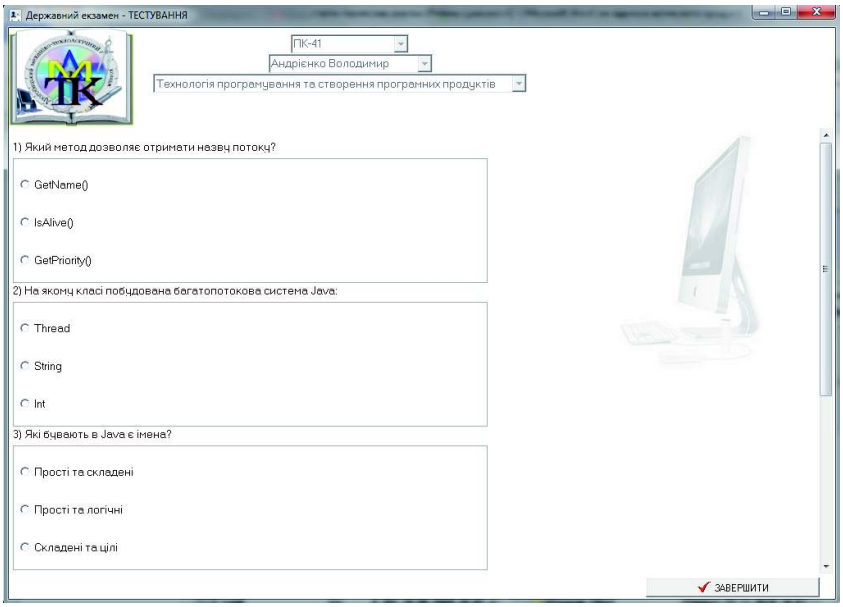

Мал. 1.1 Інтерфейс користувача

Поняття вказує на деякий об'єкт з області знань, про який іде мова, і який представляється для вивчення студенту. Наприклад в курсі «Алгоритмічні мови програмування» можна виділити такі поняття: «процедура», «цикл», «програма», «змінна», «життєвий цикл програми» тощо. Для курсу «Об'єктно-орієнтоване програмування» можна було б виділити такі поняття: «об'єкт», «подія», «клас», «форма», «компонент TEdit» та ін.

Традиційний підхід до створення засобів тестування фактично являє собою комп'ютеризацію ручного створення тестів. Переваги тут полягають власне у використанні інформаційно-комунікаційних технологій замість письмового тестування, що дає додаткові можливості щодо управління формуванням тестів з банку створених завдань, автоматичної перевірки результатів [3, с. 1-2].

Творці тестів прагнуть включити в тест якомога більше тестових завдань[4, с. 2]. Таке положення диктується двома обставинами - чим більше кількість завдань, тим надійнішим буде створюваний тест і

тим більший обсяг інформації ми можемо отримати. З іншого боку, чим більше кількість завдань, тим більш тривалою стає процедура тестування.

Прості тести включають питання і на кожне питання список або сукупність варіантів відповідей. Тести мають установки і атрибути, які визначають правила їх використання, такі як кількість питань, порядок їх виводу, термін виконання, порядок навігації за питаннями тесту, обмеження за кількістю спроб виконання тесту[2, с. 42].

Враховуючи вищесказане, метою автора було розробити систему тестування для державного екзамену, яка б виключила застосування громіздких навчальних систем, але полегшила роботу викладачів за рахунок автоматизації створення тестових завдань. Система повинна забезпечити безпомилкову роботу при використанні користувачами та автоматизувати звітність результатів тестування.

1. Модель програми тестування. Програма складається з двох частин:

- Програма керування тестами
- Програма тестування

Взаємодія з користувачем відбувається вже на початковому етапі. Оскільки програма призначена для екзамену, кожен користувач може пройти тестування лише один раз. Вся інформація бази даних автоматично кодується при внесенні та декодується при виводі на екран.

Програма керування тестами – це інтерфейс доступу до всіх тестових питань, варіантів відповідей, списків студентів. Даний інтерфейс повністю відокремлений від інтерфейсу користувача що проходить тестування.

Результати Державного комплексного кваліфікаційного екзамену

Бабяк Олег

Предмет	Бали
Технологія програмування та створення програмних продуктів	1
Інструментальні засоби візуального програмування	0
Архітектура комп'ютера	1
Бази даних та основи знань	3
Комп'ютерні мережі	4
Математичні методи дослідження операцій	4
Числові методи	5
Об'єктно-орієнтоване програмування	5
Математика	1
ПРОЕКТУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	3
Оцінка: 3(задовільно)	**Загальна сума балів: 27**

Мал 2.1. Звіт результатів тестування.

Програма тестування має ряд особливостей, які пов'язані насамперед із наповненням тестів та з процесом проходженням тестування користувачем.

Враховано, що користувач повинен відповісти на 10 випадковим чином вибраних питань з кожного предмету. Інтерфейс унеможливлює повторний вибір предмету зі списку чи вибір однакових питань (мал 1.). Система є стійкою до помилок користувача. Особа що тестується не повинна вводити жодної інформації, а лише вибирати потрібне зі списків, що виключає можливість помилок внесення даних.

Кожен тип питання має свої особливості в описі специфікацій. Це пов'язано зі специфікою параметрів цих типів питань. Варіантом відповіді може бути текст або зображення.

2. Обробка результатів тестування

Відповідь користувача, що тестується, обробляється під час завершення тестування.

Оцінка відповіді проводитися наперед заданим алгоритмом, а саме переведенням набраних балів у 50-бальну систему. Результат буде диференційована оцінка у 50-бальній та 5-ти бальній системі.

Зворотний зв'язок між студентом і системою є дуже важливим чинником при використанні тестування. Питання тестів містяться у базі даних. Студент взаємодіє з базою даних через інтерфейс.

Методи забезпечення зворотного зв'язку після перевірки тесту:

- звіт з результатами тестування містить інформацію про правильні відповіді з кожного предмету та загальну кількість набраних балів.
- звіт результатів тестування виводиться на екран та на друк.

Висновки

Було вирішено ряд питань щодо підвищення якості контролю знань студентів.

На прикладі використання системи тестування для державного екзамену показано, що використання автоматизованого тестування підвищує ефективність тестових вимірювань, точність результатів, дає більш об'єктивну оцінку знань, умінь і навичок студентів, а також дозволяє економити час і, відповідно, вартість проведення тестування.

Описана структура системи тестування та методика їх впровадження для контролю знань в процесі екзамену.

Література:

1. МОУ. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах – 1993 – С. 1.
2. Кравцов Г.М. Тестування як основна технологія контролю знань слухачів курсу ECDL – Інформаційні технології в освіті / Г.М. Кравцов, В.Д. Шарко. – Вип. 8.– Херсон. – 2010. – С. 39-46.
3. Титенко С.В. Практична реалізація технології автоматизації тестування на основі понятійно-тезисної моделі. Образование и виртуальность / С.В. Титенко, О.О. Гагарін. – 2006.
4. Сметанюк Л.В. К теории и практике использования адаптивных тестов. – Інформаційні технології в освіті / Л.В. Сметанюк, Г.М. Кравцов. – Вип. 3. – Херсон. – 2009. – С. 148-155.

Мар'яна Кузнєцова
(Дрогобич)

РОЛЬ І МІСЦЕ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Сучасна інформаційна теологія – це сукупність принципово нових засобів і методів опрацьованих даних, що забезпечують цілеспрямоване створення, передавання, зберігання і подання інформаційного продукту (даних, ідей, знань) з найменшими витратами і згідно із закономірностями того соціального оточення, де розвивається ця інформаційна технологія [1]. Інформаційна технологія базується на комп'ютерах, можливості яких визначаються їх забезпеченням: апаратним (handware), програмним (soltware), «мозковим» (brainware). Велику роль в сучасному етапі розвитку інформаційних технологій відіграє останній компонент [2].

Сучасна інформаційна технологія в освіті – це комплекс навчальних і навчально-методичних матеріалів, технічних та інструментальних засобів обчислювальної техніки навчального призначення, а також система наукових знань про роль і місце обчислювальної техніки в навчальному процесі, про форми і методи їх застосування для вдосконалення праці викладачів та студентів [3].

Використання сучасної інформаційної технології дає можливість розкрити гуманітарний потенціал природничих дисциплін, пов'язаний із формуванням наукового світогляду, розвитком аналітичного та творчого мислення, суспільної свідомості та свідомого ставлення до оточуючого світу [6].

Особливого значення при використанні інформаційних технологій у навчанні набуває врахування і розвиток неформалізованих, творчих компонентів мислення: реалізація проблемної ситуації чи постановка задачі; самостійне формування критеріїв добору потрібних операцій, що приводять до розв'язку задачі; генерація здогадок і гіпотез у процесі пошуку основної ідеї розв'язання (наукова, технічна фантазія, що не зводяться комбінаторних та генерації випадкових станів).

Математичні програмні засоби

Охарактеризуємо окремі програмні засоби, що повністю або частково орієнтовані на використання при вивченні різних розділів математики, як і у вищій, так і в середній школі.

MACSYMA – система комп'ютерної алгебри, що містить багато математичних методів, які використовують у науці і техніці: знаходження границь, похідних, невизначених і визначених інтегралів, спрощення виразів, операцій над векторами, матрицями, розв'язування систем нелінійних рівнянь та інше. За допомогою цього засобу можна розв'язувати задачі як чисельно, так і символьно, і графічно.

EUREKA – програмний засіб, за допомогою якого можна розв'язувати системи лінійних і нелінійних рівнянь та нерівностей і перевіряти знайдені розв'язки, розв'язувати задачі лінійного програмування, будувати графіки та інше [4].

GRAPHER – програмний засіб, за допомогою якого можна будувати до 10 графіків на одній координатній площині, масштабувати осі, виводити заголовки і коментарі, друкувати графіки на папері, зберігати графічну і числову інформацію у файлах [5].

Але зазначені програми при розробці не були орієнтовані на використання в навчальному процесі і тому їх використання в навчальному процесі пов'язане з великою кількістю проблем і ускладнень. Щоб уникнути цього, доцільно при вивченні вищої математики використовувати ті програмні засоби, які при розробці були безпосередньо зорієнтовані на навчальний процес.

До таких програмних засобів належать програма GRAN1 (була створена 1990-1999 рр. у НПУ ім. М. П. Драгоманова), програмний засіб DERIVE (виробництво США, розповсюджується безкоштовно через мережу INTERNET), IBM GEOMETRY SERIES, MATH PRACTICE TUTOR. На сьогоднішній день окрім названих популярні пакети MATHCAD, MATHLAB, STATGRAPH, MAPLE, MATEMATIKA, які можна використовувати як при вивченні окремих розділів математики, так і при розв'язуванні суто професійних, вузькоспеціалізованих математичних задач.

За допомогою зазначених програм студент може розв'язувати окремі задачі, навіть не знаючи відповідного аналітичного апарату, методів і формул, правил перетворення виразів тощо [7]. Відповідні програми перетворюють окремі розділи і методи математики на «математику для всіх», що робить їх доступними, зрозумілими, легкими і зручними для використання. Такий підхід до вивчення математики дає наочні уявлення про поняття, що вивчаються образне мислення, просторову уяву, уможливлює глибоке проникнення в сутність досліджуваного явища, неформальне розв'язання задачі. При цьому на передній план висуваються з'ясування проблеми, постановка задачі, розробка відповідної математичної моделі, матеріальна інтерпретація отриманих результатів за допомогою комп'ютера.

На мою думку при вивченні вищої математики ефективно використовувати такі програмні засоби: GRAN1, DERIVE, EXCEL.

Програмний засіб GRAN1

Як зазначалося програму GRAN1 було створено для цілеспрямованого використання в навчальному процесі при вивченні дисциплін математичного циклу [7].

Назва програми GRAN1 походить від її призначення – графічний аналіз функції. Для роботи з програмою потрібні два файли – gran1.exe і gran1.hlp загальним обсягом близько 240 Кб. Файл gran1.hlp можна використовувати для роботи з програмою контекстно-чутливої допомоги. Відсутність цього файлу не впливає на роботу файлу gran1.exe. Після активізації файлу gran1.exe на екрані комп'ютера з'являється

зображення. Екран умовно поділений на п'ять частин: головне меню, вікна «Графік», «Вибір», « Функція», «Статус».

Зазначимо, що існують українська і російська версії програми.

Програмний засіб DERIVE

Розв'язання широкого класу математичних задач, як правило, потребує громіздких обчислень. Обчислення можна здійснювати як над числами, так і над масивами чисел (матрицями, векторами тощо). Прискорити процес виконання обчислюваних операцій і зменшити ймовірність появи помилок при розв'язуванні задач можна за допомогою спеціальних програмних засобів. Одним з таких засобів є програма DERIVE. Зазначимо, що ця програма широковідома користувачам персональних комп'ютерів як в Україні так і за її межами [7].

Програма DERIVE призначена для розв'язання математичних задач у символьному вигляді. До таких задач належать спрощення виразів; виконання арифметичних дій; розклад многочленів на множники; відшукання границь; обчислення похідних, інтегралів; розв'язання рівнянь і їх систем; виконання дій над матрицями та ін.. Програма передбачає можливість побудови графіків функцій на площині й зображення поверхонь у просторі.

Для роботи з програмою DERIVE (для Windows) потрібно активізувати файл DFW.EXE. Після замовлення стає активним алгебраїчне вікно, про що вказує напис у верхній лівій частині екрана. Зауважимо, що програма передбачає можливість режимів 2D-PLOT Windows і 3D-PLOT Windows, які є графічними й відповідають дво- та тривимірному просторам.

Література:

1. Гриценко В. Информационная технология: состояние и вопросы развития / В. Гриценко, Б. Паньшин. – К.: Наук. думка, 1989.
2. Монахов В. Что такое новая информационная технология обучения? / Монахов В. // Математика в школе. – 1990. – №2. – С. 47-52.
3. Шатров А. О проблеме информатизации образования / А. Шатров, Ю. Цевенков // Информатика и образование. – 1989. – №5. – С. 3-10.
4. Очков В. Рассказ о трех «Э» (Eureka, этика, экономика) / Очков В. / Информатика и образование. – 1990. – №2. – С. 77-84.
5. Смородинский А. Графические пакеты / А. Смородинский, Ф. Воскресенский Ф. // Компьютер-Пресс. Обозрение зарубежной прессы. – №10. – С. 47-54.
6. Жалдак М. Проблеми інформатизації навчального процесу і в вузі / Жалдак М. // Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі. – К.: Вид-во КДПІ, 1991. – С. 3-16.
7. Жалдак М. Комп'ютер на уроках інформатики: Посібн. для вчителів/ Жалдак М. . – К.: Техніка, 1997.

Александр Мельников,
Екатерина Антонова,
Сергей Чигирь
(Краматорск)

ПРОГРАММНАЯ СИСТЕМА ДЛЯ РАБОТЫ С ОТРАСЛЕВЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ СТАНДАРТАМИ

К отраслевым стандартам высшего образования относятся образовательно-квалификационная характеристика (ОКХ) и образовательно-профессиональная программа подготовки (ОПП), разрабатываемая научно-методической комиссией (НМК) при министерстве образования и науки, молодежи и спорта Украины (МОНМСУ). Стандарты разрабатываются для каждой специальности (направления) каждого образовательно-квалификационного уровня (бакалавр, специалист, магистр) каждой отрасли (галузі) знаний.

Кроме ОКХ и ОПП, стандарт содержит такие атрибуты, как:

- название образовательно-квалификационного уровня (бакалавр, специалист или магистр);
- код и название отрасли знаний (например: 0501 «Інформатика та обчислювальна техніка»);
- код и название направления подготовки (например: 6.050101 «Комп'ютерні науки»);
- название образовательного уровня (базова вища освіта, повна вища освіта);
- код и название квалификации (например: 3121 «Фахівець з інформаційних технологій»);
- название обобщенного объекта деятельности (например: Інформаційні системи та технології).

Образовательно-квалификационная характеристика описывает:

- компетенции специалиста;
- умения, которыми специалист обладает;
- типовые задачи, которые специалист способен решать.

Образовательно-профессиональная программа описывает:

- перечень учебных дисциплин с разделением на блоки содержательных модулей и темы в каждом блоке;

- привязку каждой темы к умениям, которыми должен обладать специалист.

Анализ доступных источников информации показал, что в настоящее время нет компьютерной системы, позволяющей решать задачи, связанные с автоматизацией обработки данных образовательных стандартов. Была поставлена задача разработки такой системы, позволяющей вносить, хранить и обрабатывать информацию этих стандартов. За основу принят отраслевой стандарт высшего образования по направлению подготовки 6.050101 – «Компьютерные науки» [1].

Были сформулированы следующие требования к функциональности системы:

- возможность работы пользователей трех уровней: администратор системы (admin) изменяет основные данные, главный пользователь (main user) формирует и корректирует ОКХ и ОПП, обычный пользователь (user) получает информацию в нужном виде (любой из них имеет доступ ко всей информации, закрывается только возможность ее изменения); при отказе вводить имя и пароль система автоматически загружается в третьем варианте;
- возможность работы с несколькими стандартами: каждому соответствует своя папка, в этой папке хранятся базы данных и файлы с дополнительной информацией;
- возможность ввода данных из word-таблицы через clipboard (копировать – вставить);
- возможность вывода данных в Word или Excel;
- возможность для пользователя ввести название дисциплины и получить не только ее содержание (блоки и темы), но и умения, которые она должна обеспечивать;
- возможность вывода таблиц в таком виде, какой требуется ОКХ и ОПП.

Проектирование системы выполнялось на языке UML [2]. Структура системы в виде диаграммы классов показана на рис. 1.

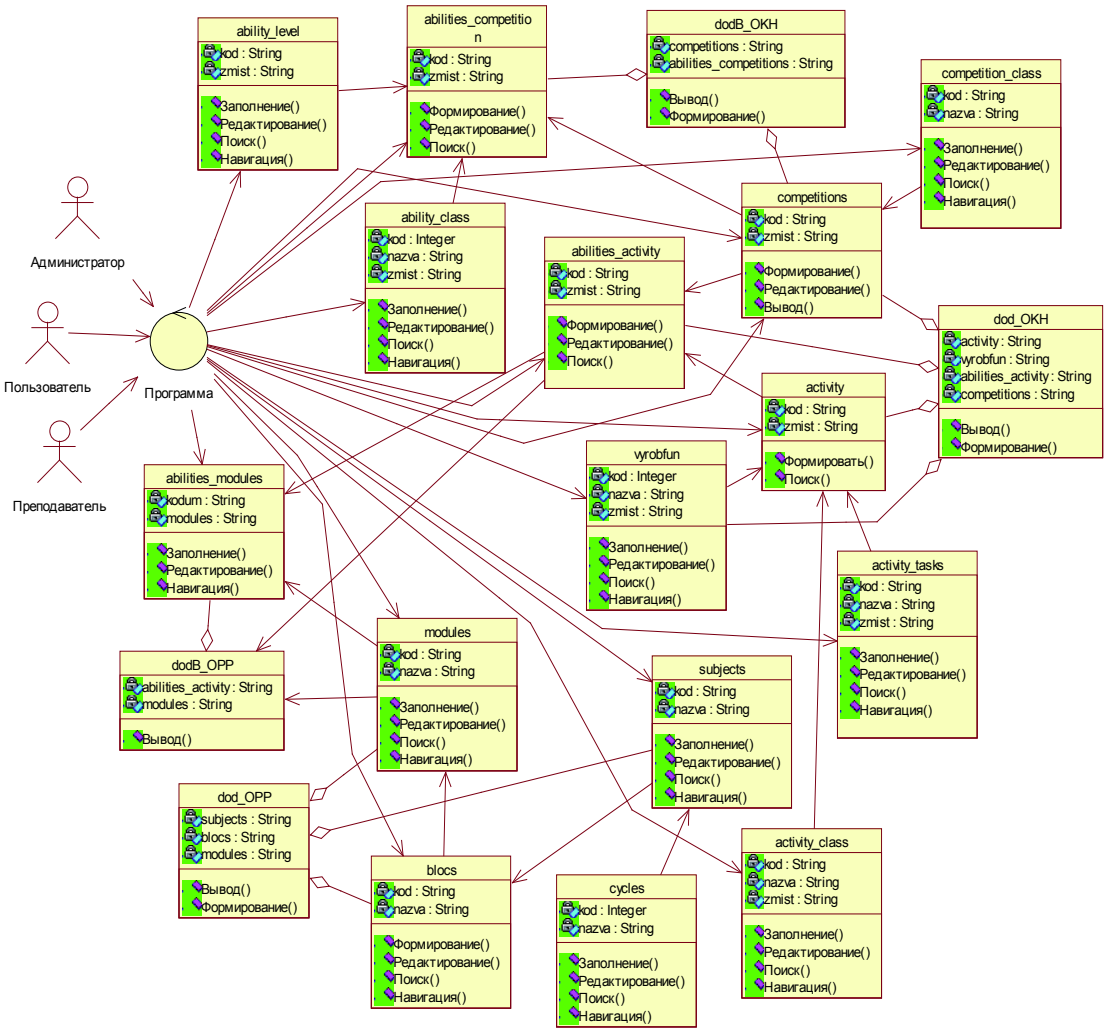

Рисунок 1 – Диаграмма классов

Литература:

1. Галузевий стандарт вищої освіти України з напряму підготовки 6.050101 «Комп'ютерні науки»: Збірник нормативних документів вищої освіти. – К.: Видавнича група BHV, 2011. – 85 с.
2. Мельников А.Ю. Объектно-ориентированный анализ и проектирование информационных систем: Учеб. пособ. / Мельников А.Ю. – Краматорск: ДГМА, 2006. – 184 с.

Александр Мельников,
Андрей Бобух
(Краматорск)

ПРОГРАММНАЯ СИСТЕМА ДЛЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛИЗА ДАННЫХ СЛУЖБЫ ТАКСИ

Служба такси является неотъемлемой частью жизни сегодняшнего общества. Организация такой службы требует централизованного сбора и обработки значительного объема информации, необходимой для оперативной работы. Как правило, программное обеспечение, используемое в службах такси, занимается оперативным сбором и визуализацией информации, а ее анализ и принятие решений возложено на диспетчера. Таким образом, имеется необходимость повысить эффективность использования данных, выявить из стандартного их набора дополнительную информацию и тем самым облегчить процесс принятия решения.

Наиболее важными задачами представляются следующие: прогнозирование районов, из которых поступят вызовы в определённое время суток, и прогнозирование поведения конкретного работника службы такси в течение рабочей смены. Решение первой задачи позволит планировать стратегическое размещение машин по городу в зависимости от времени суток, и таким образом обеспечивать наискорейшее прибытие машины к клиенту, опережая конкурирующие фирмы. Решение второй задачи позволит оптимизировать действия работников, а также получить некое обобщенное представление об их поведении за день. Например, если наблюдается большое число посещений станции технического обслуживания или заправок разными работниками, особенно в те часы, когда поток клиентов наибольший – имеет смысл подумать о модернизации парка автомобилей, чтобы не упускать наиболее прибыльные часы работы.

Исходными данными для моделирования являются сведения из баз данных «Заказы» и «Персонал». Таблица «Заказы» содержит данные о вызовах, поступивших в службу такси, и о ходе их выполнения (дата и время поступления заказа, точный адрес и район вызова, данные об операторе, диспетчере и водителе, обслуживающим данный заказ и т.п.); таблица «Персонал» – о действиях, выполняемых сотрудниками службы за некоторый промежуток времени.

Была поставлена и решена задача проектирования программной системы, способной решать такие задачи интеллектуального анализа данных, как прогнозирование. В качестве математического аппарата выбран метод искусственных нейронных сетей. Для обучения сети используется метод обратного распространения ошибок [1].

Проектирование информационной системы осуществлялось на унифицированном языке моделирования UML [2]. Возможности системы в виде диаграммы вариантов использования представлены на рис. 1, ее структура в виде диаграммы классов – на рис. 2.

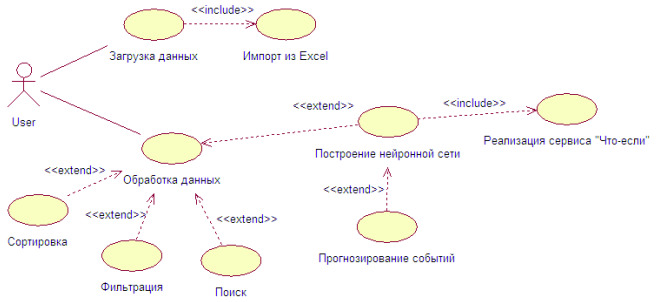

Рис. 1. – Диаграмма вариантов использования

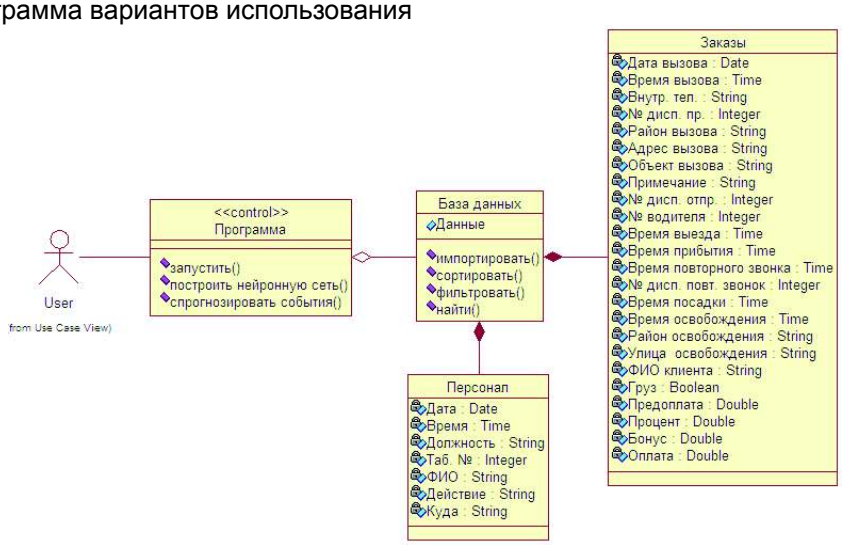

Рис. 2. – Диаграмма классов

Программная реализация спроектированной системы была осуществлена в среде программирования Borland-Delphi 7. Рассмотрим в качестве примера решение задачи прогнозирования поведения работников в течение смены. В качестве входных параметров в нейронной сети будет использоваться табельный номер работника, время суток и действие (приход, уход, перемещение). В качестве выходного поля выбираем место действия, т.е. куда отправится (или откуда вернется) данный работник в данное время. В сети будет один скрытый слой с четырьмя нейронами. Описанные настройки и результат работы приложения показаны на рисунках 3-6.

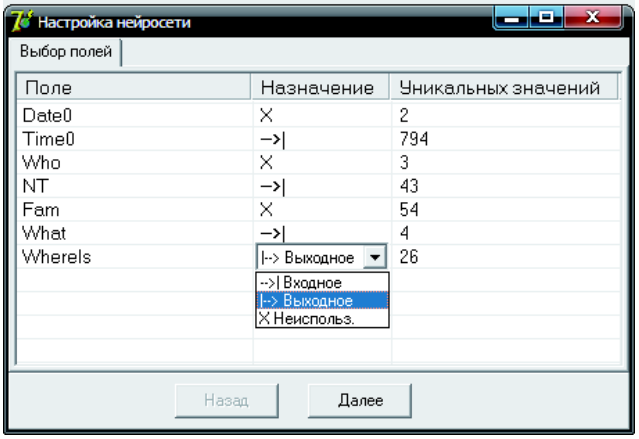

Рис. 3. – Выбор полей

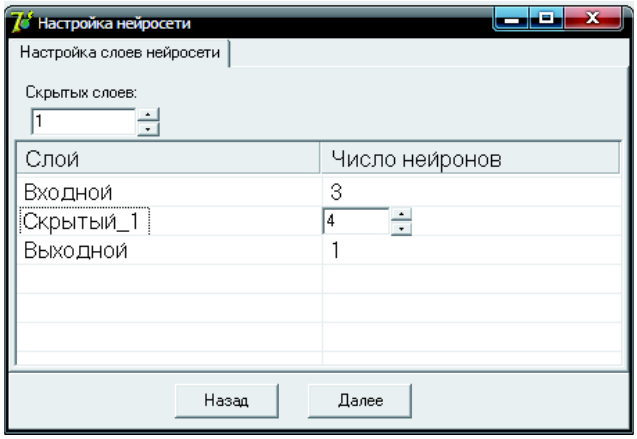

Рис. 4. – Настройка слоев сети

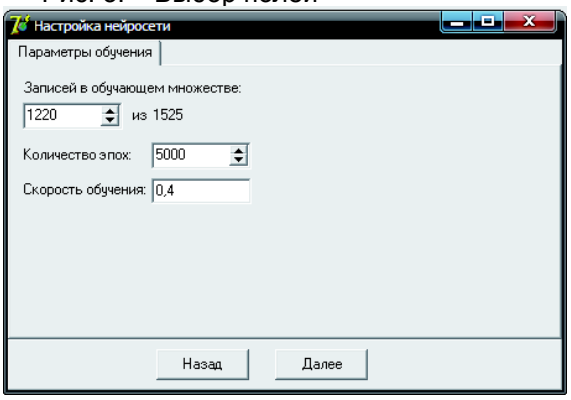

Рис. 5. – Настройка обучения сети

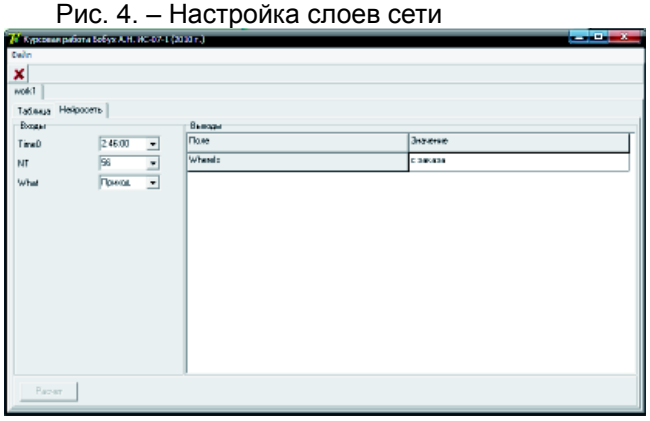

Рис. 6. – Сервис «Что-если»

Литература:

1. Ковалевский С.В. Создание и применение нейронных сетей для решения прикладных задач: Учеб.-метод. пособие / С.В. Ковалевский, В.Б. Гитис. – Краматорск: ДГМА, 2005. – 80 с.
2. Мельников А.Ю. Объектно-ориентированный анализ и проектирование информационных систем: Учебн. пособие / Мельников А.Ю. – Краматорск: ДГМА, 2006. – 184 с.

Александр Мельников,
Эдуард Варваров
(Краматорск)

РАЗРАБОТКА ИНТЕРАКТИВНОГО МОДУЛЯ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ТЕСТОВ

Одним из наиболее актуальных направлений развития компьютерных технологий в образовании является разработка специализированных систем проверки знаний. Их активное использование помогает поддерживать нужный образовательный уровень, предоставляет преподавателю возможность уделять больше внимания индивидуальной работе со студентами [1].

В настоящее время разработано довольно много программ для компьютерного тестирования знаний студентов. Эти системы представляют собой или отдельный программный комплекс, требующий установки на компьютер конечного пользователя [2], или интернет-сайт, позволяющий проводить процесс тестирования и анализа его результатов при помощи обычных интернет-броузеров [3]. Тестовые задания при этом создаются либо непосредственно в среде программного комплекса, либо с помощью обычных текстовых редакторов (в последнем случае система должна содержать отдельный модуль перевода данных).

Таким образом, была поставлена задача разработки такой программной системы, которая осуществляла бы ввод данных для создания тестов в удобном для пользователя виде, после чего сохраняла

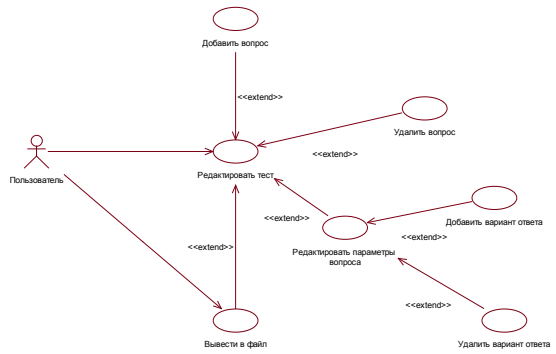

Рис. 1. – Диаграмма вариантов использования системы

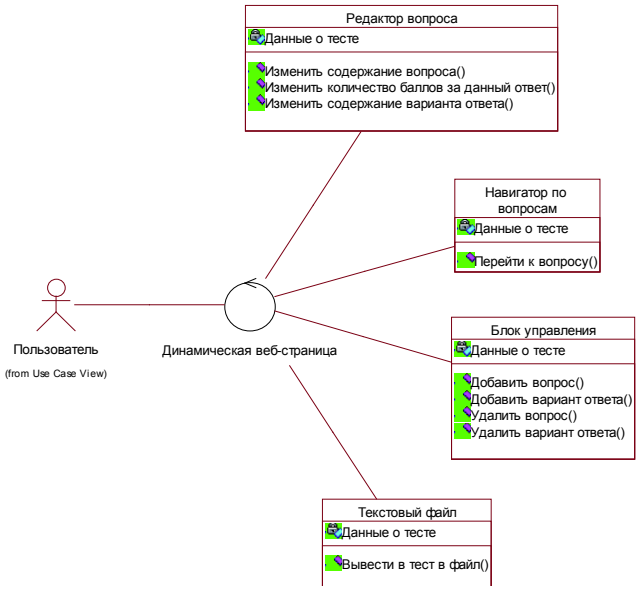

Рис. 2. – Диаграмма классов

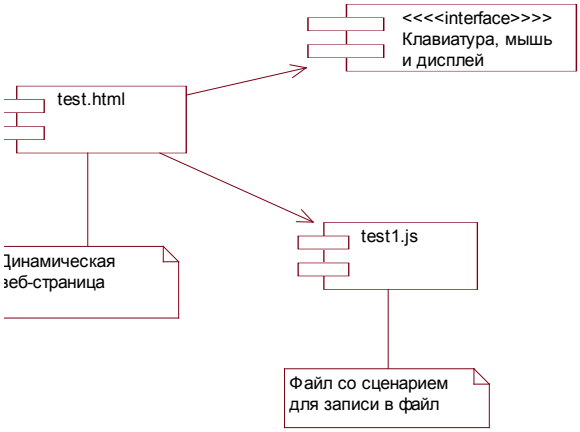

Рис. 3. – Диаграмма компонентов

созданные тесты в заданном формате. Эта разработка могла бы стать незаменимым модулем для любой из существующих систем тестирования.

Проектирование системы выполнялось на языке UML [4], на рис. 1 представлена диаграмма вариантов использования проектируемой системы. Логическая модель системы в виде диаграммы классов представлена на рис. 2.

Физически система может состоять из 3-х компонентов: динамическая web-страница (файл Test.html), которая выполняет требования, возложенные на систему, а также является оболочкой для создания тестов; библиотека сценариев JavaScript (файл Test1.js), в которых содержатся подпрограммы, выполняемые в динамической веб-странице; файл выходных данных, содержащий созданный тест (см. рис. 3).

Для реализации поставленных требований был выбран язык гипертекстовой разметки HTML и объектно-ориентированный язык создания сценариев JavaScript. Данные средства были выбраны по причинам простоты, доступности и удобства разработки. Разработанное приложение является динамической web-страницей, разработанной с использование HTML и JavaScript.

Литература:

3. Рогинский В.М. Азбука педагогического труда (пособие для начинающего преподавателя технического вуза) / Рогинский В.М. – М.: Высш. шк., 1990. – 112 с.
4. Мельников А.Ю. Тестирование знаний студентов при помощи программного комплекса «Matest-2.0» / Мельников А.Ю. // Образовательные технологии: Научно-технический журнал. – Воронеж: Научная книга, 2006. – №1. – С. 188-192.
5. Мельников А.Ю. Информационная система для организации работы студентов заочной формы обучения с использованием интернет-технологий / А.Ю. Мельников, Ю.В. Кушнир // Восточно-Европейский журнал передовых технологий – Х., 2010. – №3/4 (45). – С. 25-29.
6. Мельников А.Ю. Объектно-ориентированный анализ и проектирование информационных систем: Учебн. пособие / Мельников А.Ю. – Краматорск: ДГМА, 2006. –184 с.

Лілія Федисів,
Роман Прокопів
(Дрогобич)

АВТОМАТИЗОВАНЕ ПРОЕКТУВАННЯ КЕРУЮЧОЇ ПРОГРАМИ ПРИ ГРАВІРУВАННІ НА ВЕРСТАТАХ З ЧПК

Технічний прогрес сьогодні тісно пов’язаний з широким впровадженням у виробництво засобів обчислювальної техніки. На машинобудівних заводах повсюди використовуються обладнання ЧПК. На їх основі створюються виробничі системи та дільниці, що керуються від ЕОМ. Життя вимагає переходу

від автономно працюючих верстатів з ЧПК до роботизованих технологічних комплексів (РТК), гнучких виробничих систем (ГВС) та гнучких автоматизованих виробництв, працюючих за принципом «безлюдної технології».

Пропонуємо Вашій увазі варіант використання мови програмування BASIC для автоматизованого проектування керуючої програми при гравіруванні на верстатах з ЧПК.

Фрагменти програми для організації меню

```
444 cls:screen 0:color 3,0
i = 60:j = 50: l = 30: k = 676: m = 50:  ok = 0
dim a$(i), nl(l), c$(k), b$(j), ol$(m), d(i, j)
m$(1) = « 1.  розміри поля таблиці»
m$(2) = « 2.  розміри літер»
m$(3) = « 3.  інтервали між літерами,словами та фразами»
m$(4) = « 4.  введення тексту з датою в один рядок»
m$(6) = « 6.  розрахунок розмірів рядків з врахуванням масштабу «
m$(8) = « 8.  компоновка»
m$(9) = « 9.  вивід у файл 'tabl.iso'»
m$(10) = «10.  вихід»
5  cls : color 3, 0
locate 5, 25: print «виберіть пункт меню: «
for m = 1 to 10
locate (7 + m), 11: print m$(m)
next
color 2, 0: print : input «введіть вибір «; k
on k goto 10, 15, 30, 40, 60, 70, 50, 80, 90, 344
rem розміри рамки
10 cls: color 12, 0: locate 12, 16
input «введіть довжину 'x' і ширину 'y' поля рамки «; xr, yr
'print xr, yr: stop
color 5, 0: goto 5
rem розміри літер
15 cls : color 9, 0
locate 10, 20: input «введіть ширину літер <11.4>»; l
if l = 0 then hl = 11.4 else hl = l
locate 11, 20: input «введіть висоту літер <21.0>»; l
if l = 0 then hh = 21 else hh = l
locate 12, 20: input «введіть  ширину 'широких' літер <18.6>»; l
if l = 0 then hm = 18.6 else hm = l
' print hl, hh, hm: stop
goto 5
```

фрагмент програми для формування текстового файла з керуючою програмою для верстату з ЧПК.

```
rem  ? using «####.##»;yd(1),yd(2),yd(3),yd(4),kd:stop
333   cls : locate 12, 12: color 9, 0
   print «розрахунки завершено, виводити у файл 'tabl.iso' ?»
   line input ; p$
   if p$ = «» or p$ = « « then 5 else goto 5
90 rem вивід у файл 'tabl.iso'
cls : locate 10, 12: color 2, 0
   print «формується програма для верстату лт260-мф3»
   file$ = «tabl.iso»
   fil$ = «alf.dat»
   fl$ = «pidpr.iso»
   dop$ = «filtr.dat»
   open file$ for append as 1
   open fl$ for append as 3
   open dop$ for append as #5
   close #5
    c = 1
```

фрагмент програми для формування тексту керуючої програми при гравіруванні на верстатах з чпк

```
rem вивід тексту ********************************************
    cls : n = 20: locate 10, 1: c = 1
    for i = 1 to g
     if i = nrd and ok = 1 then 131
     print #1, «(«;
     print #1, a$(i);
```

```
    print #1, «)»':stop
    gosub 200
    print #1, «g0g54g90g60x0s1800m3»
    gosub 200
    print #1, «g0y»;
    print #1, using «#####»; y(i)
    gosub 200
    print #1, «g0g43d01z200»
…
    gosub 200
    print #1, «g0g90x»;
    if x(i) < -9999 then print #1, using «######»; x(i): goto 109
    print #1, using «#####»; x(i)
109   n(i) = len(a$(i)) 'кількість символів у рядку ************
    print i, a$(i), tab(50); n(i)
     for j = 1 to n(i)
        b$(j) = mid$(a$(i), j, 1)
108       open fil$ for input as 2
       for k = 1 to 677
          if eof(2) then 116
          line input #2, c$(k)':?:?left$(c$(k),1),b$(j)
          if left$(c$(k), 1) = «n» then 120
          if left$(c$(k), 1) = b$(j) then 110 else 120
110         gosub 200
          print #1, «x»;
          if b$(j - 1) = « « then 600
          if b$(j - 1) = «@» then 601
          if asc(b$(j)) > 47 and asc(b$(j)) < 58 then 111
          if b$(j) = «i» then 111
          if b$(j) = «x» then 111
          if b$(j) = «v» then 111
          if b$(j) = «-» then 111
…
rem                 ? ol$(m),b$(j)
                    if b$(j) = ol$(m) then 116
                  next m
587         close #4 '? 587
          open dop$ for append as 5
          print #5, b$(j): c = c + 1
          close #5
653         print #3, c$
900         k = k + 1
            line input #2, c$(k)
            print #3, c$(k)
            if right$(c$(k), 3) = «m17» then 116 else 900
120       next k
116     close #2
130     next j
    gosub 200
    print #1, «g21»
    gosub 200
    print #1, «m9»
    gosub 200
    print #1, «g0g90g49z0m5»
    gosub 200
    print #1, «l99»
    gosub 200
    print #1, «m0»
131 next i
    if ok = 0 then 54
```

Примітка:

У зв’язку з обмеженням кількості сторінок статті розмістити всю інформацію не вдалося. Для отримання детальнішої інформації звертатися на email prokopivr@ukr.net.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

Ольга Андрійчук
(Луцьк)

МЕТОДОЛОГІЯ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ГОНАРТРОЗ

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що за останні роки кількість хворих на остеоартроз невпинно зростає, крім того, розвиток науки і техніки вносить свої коректури в існуючу систему лікування та фізичної реабілітації хворих цієї категорії, що вимагає наукового підходу до вивчення та дослідження даного питання.

Робота виконана за планом НДР Волинського національного університету імені Лесі Українки.

При побудові теоретико-методологічної моделі фізичної реабілітації хворих на гонартроз ми виходили з того, що методологія (від грецьк. methodos – шлях дослідження чи пізнання; logos – вчення) – це систематизована сукупність принципів, засобів організації, підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети та побудови концепції [2].

Такою метою у фізичній реабілітації хворих на гонартроз є наукове пізнання етіологічних та патогенетичних механізмів розвитку захворювання, побудова схеми лікування та фізичної реабілітації, перевірка гіпотези в експерименті чи спостереженні.

До найважливіших завдань сучасної фізичної реабілітації належить реалізація системи заходів, спрямованих на збільшення тривалості і покращення якості життя, збільшення періоду трудової активності людей (працездатності), зміцнення здоров'я та підвищення тренованості людей. У хворих на гонартроз в якості відновлення працездатності ми розуміємо процес пристосування до виробничого та побутового життя.

Гонартроз – хронічне прогресуюче незапальне захворювання колінних суглобів різної етіології, що характеризується дегенеративно-дистрофічними змінами суглобового апарату, основними симптомами яких є ранкова скутість та больові відчуття [1].

При розвитку остеоартрозу виникає необхідність забезпечити спокій ураженим суглобам. Проте при проведенні фізичної реабілітації ми не розглядали спокій і рух як протилежні режими. Спокій і виконання фізичних прав повинні доповнювати один одного [3].

Засоби фізичної реабілітації мають властивість одночасно активізувати різні органи і системи, провокуючи як взаємостимулюючий, так і гальмівний ефекти, що негативно впливатиме на швидкість відновлення та одужання. При виборі компонентів, які входили б до комплексної фізичної реабілітації, треба враховувати, що слабкий подразник не викликає активних процесів відновлення, і організм людини, адаптуючись до них, через певний період часу перестає реагувати на монотонні і одноманітні подразники. Виходячи з цього, ми пропонуємо включати до програми фізичної реабілітації оптимально варіабельні і взаємодоповнюючі засоби та методи, які сприяли б покращенню обмінних процесів та відновленню функціональної можливості суглобів.

Під час планування й проведення лікування та фізичної реабілітації хворих на гонартроз основною метою є: зниження (усунення) больового відчуття; зменшення (усунення) ранкової скутості; покращення метаболічних процесів як в суглобі, так і в організмі загалом; надання допомоги у контролі над симптомами гонартрозу та у підтриманні досягнутого стану; надання допомоги в усуненні причин, які сприяють загостренню захворювання; надання допомоги у підтримці фізичного стану хворого, його рухових можливостей; сприяння підтримці рівня фізичної активності хворого; зменшення негативного впливу медикаментозного лікування на організм хворого; запобігання розвитку контрактур; розвантаження суглобів; корекція порушень статики і ходи; запобігання оперативному лікуванню гонартрозу.

З метою підбору та складання програми фізичної реабілітації, яка б індивідуально підходила конкретному пацієнтові, ми проводимо анкетування, бесіди, опитування для з'ясування існуючих проблем кожного хворого. Паралельно з індивідуальною картою хворого запропоновано кожному хворому вести щоденник, де зазначається динаміка симптомів, самопочуття тощо. Це дозволяє складати індивідуальний план самоконтролю.

Індивідуальне навчання має ступеневий підхід, базовою основою його є партнерські взаємовідносини, взаємодовіра. Саме довіра до лікаря, реабілітолога є обов'язковим компонентом виконання запропонованої програми реабілітації, а отже й ефективності її. «Відкритість» відносин між хворим і лікарем, реабілітологом, дає змогу з'ясувати та вирішити найрізноманітніші питання, адже розмова хворого і лікаря – це не просто періодичний обмін інформацією, це обговорення отриманих результатів, планування подальшої програми лікування та реабілітації.

При налагоджені наших партнерських взаємовідносин з хворими ми намагаємось дотримуватись таких основних елементів: а) підтримки; б) розуміння; в) поваги; г) співчуття.

У хворих основної групи стимулом дотримуватись програми фізичної реабілітації, є бажання позбути-

ся основних симптомів хвороби, які погіршують якість їхнього життя: біль, ранкова скутість, обмеження рухливості суглобів. Важливим важелем є аргументи щодо незадовільного ефекту лікування, наявність побічних дій від прийому протизапальних препаратів, вартість хондропротекторів. Хворі намагаються засвоїти чітку схему застосування фізичних вправ, придатних для виконання в домашніх умовах.

У запропонованій теоретико-методологічній моделі, яка є основою цілісної концепції лікування та фізичної реабілітації хворих на гонартроз, окрім медикаментозного лікування, засобів фізичної реабілітації (ЛФК, лікувального масажу, механотерапії, фізіотерапії) належне місце повинні займати освітні програми, психологічна підтримка та дієтотерапія.

Освітньо-психологічні програми є невід'ємною частиною лікування та реабілітації й передбачають безпосередні індивідуальні та малогрупові бесіди, роз'яснювальні консультації, вивчення друкованої продукції, технічне навчання. Робота проводиться як з хворими, так і з їх родичами.

Звичайно, надання психологічної підтримки має за мету цілеспрямовано, за допомогою системи впливів на психологію хворого, досягнути лікувального та профілактичного ефекту на весь організм хворого та його спосіб життя. Навчання хворих основним методам самоконтролю, розуміння ситуації, яка склалась у зв'язку з хворобою, значно підвищує ефективність лікування та реабілітації, покращує якість життя, побутову та виробничу адаптацію.

Зрозуміло, що будь-яка освітньо-психологічна робота буде успішно реалізована при умові, що вона побудована на науковому рівні, проводиться систематично і послідовно.

Враховуючи результати обстеження хворих на гонартроз, нами розроблені методичні рекомендації для проведення програми фізичної реабілітації. Основні положення: своєчасна діагностика захворювання і раннє застосування засобів фізичної реабілітації: лікувальна фізична культура, лікувальний масаж та самомасаж, фізіотерапія, механотерапія; лікування повинно бути патогенетично направлене. Щодо лікування, то розрізняють медикаментозне та немедикаментозне лікування, до яких належать системна фармакотерапія, місцева фармакотерапія (аплікації, внутрішньо суглобове введення ліків) та хірургічне лікування. Згідно з рекомендаціями Європейської антиревматичної ліги (EULAR) до схеми лікування гонартрозу повинні бути включені препарати, які справляють модифікуючу дію на суглобовий хрящ: глюкозамін, хондроітин; комплексний підхід до лікування та реабілітації, включаючи медикаментозну терапію, дієтотерапію, освітні програми, психологічну підтримку; застосування різних форм ЛФК (ранкова гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, самостійні заняття, лікувальна ходьба, теренкур) з загальнорозвиваючими та спеціальними фізичними вправами, які направлені на загальне та спеціальне фізичне тренування; свідома і активна участь хворого в лікувальному та реабілітаційному процесі.

Формування комплексу фізичної реабілітації необхідно проводити індивідуально. В основу побудови приватних (індивідуальних) методик закладено фундаментальні положення: 1) інтегральний підхід до оцінки стану здоров'я хворого з врахуванням особливостей протікання остеоартрозу; 2) обов'язкове врахування патогенетичних і клінічних характеристик гонартрозу, віку і тренованості хворого; 3) визначення лікувальної та реабілітаційної мети, яку необхідно досягнути з конкретним хворим та прогноз результатів; 4) планування заняття, систематизація спеціальних вправ, направлених на відновлення функцій опорно-рухового апарату; 5) раціональне комбінування спеціальних фізичних вправ загально зміцнюючими з метою підвищити тренованість всього організму; 6) реалізація запланованої програми; 7) лікарський контроль; 8) корекція.

Отже, методологія фізичної реабілітації повинна мати цілісний характер, базуватися на цілеспрямованому використанні комплексного психолого-педагогічного та лікувально-реабілітаційного підходів, бути індивідуально підібраною з врахуванням рентгенологічної стадії та функціонального стану, тяжкості гонартрозу, рівня якості життя та стану здоров'я хворих.

Література:

1. Коваленко В. Н. Остеоартроз. Практическое руководство / В. Н. Коваленко, О. П. Борткевич. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Морион, 2005. – 592 с.
2. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
3. Мурза В. П. Фізичні вправи і здоров'я / В. П. Мурза. – К.: Здоров'я, 1991. – 256 с.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Наталія Джишкаріані,
Олена Мазур
(Херсон)

СЛЕНГ У МОВІ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТА АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗМІ: ПРИЧИНИ ЗРОСТАННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ

На сьогоднішній день можна констатувати зростання популярності сленгу. Так, дослідники У. О. Потятник, В. А. Хомяков, С. А. Мартос, Е. Партрідж зауважують, що сучасні американський і британський варіанти англійської мови вже не так сковані нормами мови літературної, і, як результат, в їхній словниковий склад входять одиниці, які ще не набули статусу літературних слів [3, с. 110]. Комерційні механізми призводять до того, що більшість текстів, особливо рекламних, розраховані не на соціальну та інтелектуальну еліту, а на звичайну людину, людину з натовпу.

Входження сленгу до мовного вжитку завдяки газетним виданням бере свій початок з давніх-давен. У вересні 1862 р. у шотландській газеті “Каледоніан Меркюрі” (“Caledonian Mercury”) вперше з’явився такий пейоративний вираз жителів Нової Англії як “skedaddle” – “тікати”: “Бувай, приятелю, я звідси тікаю” [6]. Якщо первісно слово означало квапливий відступ солдат, пройнятих панікою, то вже за місяць сленгізм почали вживати повсюдно. До газети “Таймс” (“Times”) надходили листи з відомостями про етимологію цього виразу, які були передруковано в декількох провінційних виданнях [6]. Британський журнал “Панч” (“Punch”) та інші гумористичні журнали швидко ввели сленгізм “тікати” в лексикон своїх американських героїв. Вплив слова “тікати” на британську публіку був настільки сильним, що у газеті “Таймс” появу цього сленгізму було жартома зараховано до найвизначніших результатів війни поряд із загибеллю тисяч людей та мільйонами доларів боргу [6].

Говорячи про причини широкого розповсюдження сленгу, вчені сходяться на тому, що головним чинником, що обумовлює зростаючу популярність сленгу, стали ЗМІ [2, с. 130; 3, с. 110]. Зокрема, відзначається новий феномен вільного використання сленгу не тільки “жовтою” (таблоїдною, бульварною) пресою, але і загальнонаціональною (державною, приватною) [3]. Слід також зауважити, що цей процес − свідомий, спрямований на те, щоб зробити виклад матеріалу живішим, наочнішим, емоційнішим, наближенішим до пересічної людини, для якої, на думку В. А. Хомякова сленг є природним [3, с. 111].

Вживання сленгу в таких авторитетних англомовних виданнях, як “Washington Post”, “New-York Times”, “Washingtonian”, “Chicago Tribune”, “New-Yorker”, “Wall-Street Journal”, “Time”, “Saturday Review”, дає привід припустити, що він 1) позбавляється первісної обмеженості у сфері вживання, 2) втрачає роль атрибута неосвічених людей, 3) виходить за рамки усного мовлення, яке раніше вважали єдиним середовищем функціонування нестандартної мови [3, с. 111].

Таким чином, можна відзначити дві причини активного включення сленгу в мовний обіг такої сфери, як публіцистика:

1) демократизація цих сфер суспільного життя;

2) комунікація, яка в XXI ст. стає дійсно масовою.

Соціолінгвісти відзначають, що мас-медіа, а особливо конкуренція між ними, зумовили процеси, які стали визначальними для активізації сленгового вокабуляру на стилістично вищому рівні. Зупинімося докладніше на деяких з цих процесів.

По-перше, мас-медіа створили для лексичних одиниць можливості ширшого поширення і, таким чином, сприяли тому, що деякі з них стали загальнонаціональними, виходячи за етнічні рамки і набираючи популярності. Наприклад, слово “kosher” вживалося спочатку тільки серед представників єврейських громад у США і яке означало буквально “кошерний, дозволений законами юдаїзму”, завдяки пресі стало загальновідомим і розширило своє значення, і тепер означає “відповідний, правильний” [3, с.111].

По-друге, засоби масової інформації сприяли виникненню нових тенденцій. Це виявилося, зокрема, в тому, що непрофесіонали стали використовувати в своїх промовах терміни, які раніше вважалися атрибутом вокабулярів закритих соціальних груп. Наприклад, вираз “to go into a flat spin” виник як авіаційний термін для позначення втрати контролю над літаком, однак з часом він вийшов за професійні кордони вживання і сьогодні означає “втратити орієнтацію, розгубитися” [3, с. 111-112]. В 1949 р. в журналі “Амерікан Спіч” (American Speech) був використаний сленговий вираз “I don’t buy that idea” – “Я на це не куплюся”. Автор статті пояснив: якщо зацікавлена людина “купилася”, це означає, що вона повірила аргументам без підтвердження [8]. Ще з XVIII ст. видавництву “Рендом Хаус” (“Random House”) знайомий сленгізм “Namby-Pamby” – “нюні-слюні”, тобто щось сентиментальне, слабке, претензійне, прісне по суті. Виник цей сленгізм наступним чином: поет на ім’я Амброс Філіпс писав вірші для маленької дочки графа. Інший поет написав жахливу пародію “Нюні-слюні” на вірші А. Філіпса, в якій нещадно критикував автора [8].

По-третє, ЗМІ створили передумови для міграції лексики, і, отже, для її інтерференції в англомовному середовищі. Наприклад, географічна віддаленість Австралії зробила б неможливими процеси поширення і зростання популярності австралійського сленгу, які спостерігаються сьогодні. Наприклад, вираз “dob in” –

“скинутися, влаштувати складчину” прийшло саме з австралійського сленгу [3, с. 112]. У публіцистиці також зустрічається вираз “piss off” – “розсердитися”: “They all got pissed off at us” – “Вони були злючі на нас” [5].

Етимологія сленгізму “мачо” дає нам підстави розглядати його як приклад міграції лексики. Термін виник в іспаномовних країнах, а вже в 1964 р. фігурує в журналі “Панч” (“Punch”) при описанні чоловічої “мужності, змужнілості” в іронічному та скептичному контексті. Приклад з української преси: “Путін зробив все <…> для створення власного образу «справжнього російського мачо», який і на «літаку» може, і «у танку», і на гірських лижах, і на рингу” [1].

Також сленг, а саме “cop” замість “policeman”, “foe” – “enemy”, “to irk” – “to irritate” використовують в промовистих заголовках газетних текстів та при передачі прямої мови. Наприклад, заголовок “Don't Shoot; The Culture of Cops and Guns”– “Не стріляти: Копи та зброя”. Jack Ryan said: “Cops, at least most of them, don't like to shoot their guns” – Джек Раян сказав: “Копи, принаймні більшість з них, не люблять використовувати зброю” [7]. Що стосується української преси, то цікавою є стаття з назвою “Ментоград” та інтерв’ю з Дмитром Видріним: “Тоді це розцінили або як стьоб політолога, або як жовч політика, що представляє партію, яка програла на виборах” [4].

У статті про “Гінгліш” (поєднання гінді та англійської мови) спостерігається явище конверсії (особливість словотворення сленгу як можливість розриву слова і використання як інфікс іншого слова): “Incidentally, this English-with-a-smattering-of-Hindi has been my style of writing since my days of working with the Times of India. At that time, it really used to irk the old-school editors” – “До речі, ця англійська-з-поверховим-знанням-гінді була моїм стилем письма ще з часів роботи з “Таймс оф Індія”. У той час, це дійсно піддратовувало стару школу редакторів” [9].

Варто зазначити, що залучення лексики, яка виходить за рамки літературної мови, явище не нове в публіцистиці як англійськомовних, так і українськомовних ЗМІ, що пояснюється тим, що лексична система мови ЗМІ, як і субсистема сленгу — найдинамічніші системи сучасних мов. В газетному тексті обох мов все частіше сленг використовується без лапок. Йому відкривається вільний доступ до літературної мови. Вживаючи сленгізми, автори керуються, перш за все, міркуваннями яскравішої, наочної і емоційно-експресивної альтернативи.

Сленг в газетному тексті – це одне з лінгвістичних засобів впливу на читача, формування його світогляду, поведінки, сприйняття та оцінки навколишнього середовища, що й пояснює причини зростання його популярності.

Література:

1. Лещенко С. Олександр Морозов: У Ющенка немає шансів на другий термін... − [Електронний ресурс] / С. Лещенко // Українська правда. – 08. 04. 2008. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/articles/2008/04/8/
2. Маковский М. М. Английские социальные диалекты : [учеб. пос.] / М. М. Маковский — 2-е изд., доп. – М.: КомКнига, 2005. –168 с.
3. Потятиник У. О. Соціолінгвістичні та стилістичні аспекти функціонування американського сленгу / У. О. Потятиник // Іноземна філологія. – 1999. – № 111. – С. 109-114.
4. Сюмар В. Політичний ТОП-подіум та пустка. − [Електронний ресурс] / Вікторія Сюмар // Українська правда. – 26. 05. 2011. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/articles/2011/05/26/6242099/
5. Hetherington T. Steaks on the Battlefield in Afghanistan. − [Електрон. ресурс] / Tim Hetherington // New York Times. – 28. 09. 2011. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/2011/10/02/magazine/lives-diy-steaks-in-afghanistan
6. Nicholson B. The Newest Thing in Slang. − [Електрон. ресурс] / Bob Nicholson // Academia.edu. – 10. 09. 2010. – Режим доступу: http://manchester.academia.edu/BNicholson/Talks/24807/The_Newest_Thing
7. Sexton J. Ideas & Trends: Don't Shoot... − [Електронний ресурс] / Joe Sexton // New York Times. – 11. 01. 1998. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/1998/01/11/weekinreview/ideas-trends-don-t-shoot.
8. Slang in Popular Writing − [Електронний ресурс] / 25. 03. 2011. – Режим доступу : http://socyberty.com/languages/slang-in-popular-writing/
9. Timmons H. A Conversation With: Rashmi Bansal. − [Електронний ресурс] / Heather Timmons // New York Times. – 19. 09. 2011. – Режим доступу : http://india.blogs.nytimes.com/2011/09/19/a-conversation-with-rashmi-bansal/

Вікторія Житна
(Кременчук)

ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЗИ, НАПИСАНОЇ ЖІНКАМИ

У сучасній українській прозі окреме місце займають твори, написані жінками. На початку 90-х років популярності серед читачів набули повісті О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу», Т. Зарівни «Каміння, що росте крізь нас», Є. Кононенко «Ностальгія» та «Зрада», С. Короненко (М. Омели)

«Мертва кров», С. Майданської «Землетрус» та «Діти Ніоби», М. Меднікової «ТЮ!», Г. Пагутяк «Записки Білого Пташка», С. Пиркало «Не думай про червоне», І. Роздобудько «Мерці», Г. Тарасюк «Сестра моєї самотності» та ін.

В українській жіночій літературі 90-х спостерігається домінування прозових жанрів (хоча деякі з цих авторок дебютували як поетеси), що свідчить про актуальність аналітичного погляду на буття жінки.

Причини такої широкої жіночої репрезентації пояснюються передусім українською ментальністю, специфікою українського національного характеру. Етнопсихологи вказують на рівноправне або навіть і панівне становище жінки в українському суспільстві: вона аж ніяк не підпорядкована чоловікові, не зведена до ролі виконавиці чи страдниці.

В останній час у вітчизняному літературознавстві актуалізувалася проблема літературознавчої дефініції творів, написаних жінками, адже паралельно функціонують терміни «жіноча» проза, феміністична, «феміноцентрична», дамська література проза тощо.

Мета статті – з'ясувати змістове наповнення термінів на позначення творів, написаних жінками, та визначити особливості зв'язків між цими означуваними категоріями.

Один із найчастіше вживаних термін «жіноча», який часто асоціюється з поняттям «меншовартісне, недосконале». Більшість дослідників чоловічої статі (російський критик М. Зав'ялов, письменники: Ю. Андрухович, Вал. Шевчук, В. Медвідь, Є. Пашковський, А. Кокотюха, Д. Стус) заперечують сам принцип поділу літератури на «жіночу» і «чоловічу». На їхній погляд, література може бути лише «гарною» і «поганою», де під словом «погана» розуміють жіночу прозу.

Недовіра до терміна «жіноча проза» відбивається, за словами російської дослідниці І. Савкіної, навіть у «фігових листочках лапок» [4, с. 71], в які його традиційно беруть цей термін («жіноча проза», «жіноча» проза). Лапки надають значення «ніби», «псевдо», «так звана», тобто виражають сумнів у наявності самого феномена, вказуючи на його розпливчастість, вторинність у культурі. Відповідно, вживання цього терміна без лапок – вияв опозиції до патріархального дискурсу літературної критики.

С. Філоненко зауважує, що неприйняття літературознавцями терміна «жіноча проза» зумовлено як недостатнім станом вивчення жіночої літератури, так і значною вульгаризацією цього терміна, помітною останнім часом, особливо на рівні масової свідомості [6].

Аналізуючи поезію С. Плат у статті «Незгасний маків цвіт» О.Забужко запропонувала замінити звульгаризований на сьогодні термін «жіноча література» альтернативним «феміноцентрична» [2, с. 132].

Дуже часто поняття «жіноча проза» ототожнюється з іншим –«дамська» («рожева») проза. Для останньої характерні наївні, розраховані на домогосподарок сюжети, зображення жінки слабкою, вразливою істотою, котра спроможна існувати лише під опікою чоловіка.

На нашу думку, таке змішування понять недопустиме, адже терміни окреслюють принципово різні літературні явища. «Жіноча проза» характеризується увагою до жінки і жіночих проблем, виразно жіночим філософським поглядом на світ, своєрідним стилем мислення (потужно виявлене емоційне начало, переплетення розмаїтих асоціацій), оригінальною манерою мовлення (монологічність, ліричність, щирість).

Терміном «дамська» («рожева») проза доречно позначати зразки масової літератури, де варіюється традиційний сюжет (взаємини безпорадної жінки і супермена як потенційного джерела щастя), експлуатуються художні прийоми мелодрами: гостра інтрига, відверта морально-дидактична тенденція, гіперболізоване зображення пристрастей («сльозливість»), прямолінійний поділ героїв на «добрих» і «злих», глибина драматичних конфліктів підмінюється зіткненням банальних пристрастей.

Х. Стельмах допускає можливість вживання терміна «жіноча проза» паралельно з терміном «феміністична проза» [5, с. 321]. При цьому не враховується навіть ідейна спрямованість творів, часом дуже далека від фемінізму.

Імпонує позиція А. Усманової, котра вважає, що говорити про феміністичність художніх творів можна лише тоді, коли жінка-автор у позамистецькій дійсності висловлює чітку феміністичну позицію, – тоді в її мистецтві фемінізм буде усвідомлюватися «як маніфест, як програма, як ідеологія, котра потім кодується в художніх формах» [6]. Якщо така маніфестація фемінізму відсутня, то творчість цієї авторки треба трактувати не як феміністичну, а як жіночу.

Хотілося б, наголосити, однаково ймовірно, що феміністичні погляди можуть ідентифікуватися авторкою як такі, а можуть і не усвідомлюватися. Відповідно, усвідомленість феміністичної орієнтації як природного відстоювання права на самореалізацію – не обов'язкова риса представниць феміністичної прози. Звідси випливає думка про можливість зближення, накладання понять «жіноча» і «феміністична» проза.

Отже, можна говорити про органічний зв'язок фемінізму з жіночою прозою. Фемінізм – світоглядне підґрунтя жіночої прози. Артикулювання, оприлюднення специфічного жіночого досвіду – одне з центральних завдань фемінізму, яке почасти виконує жіноча проза.

Закономірним стає звернення сучасних авторок при творенні нового жіночого типу до особистого досвіду. Таке джерело нової концепції особистості жінки знаходить адекватну форму художнього вираження − автобіографічність, яка максимально передає авторський життєвий досвід.

У прозі Оксани Забужко виявляється комплекс рис, характерних для жіночої літератури, зокрема автобіографічність – сутнісна ознака її творів.

Н. Зборовська автобіографічні моменти називає «дискурсом зізнання» [3, с.288]. Таким вона вважає

роман «Польові дослідження з українського сексу» [3, с. 288].

Визначальна особливість жіночої прози – наявність ліричних елементів. Наприклад, у повісті «Інопланетянка» О. Забужко зосереджується на духовному житті героїні, її внутрішньому стані, відтворюючи найтонші нюанси перебігу мінливих почуттів, настроїв, переживань.

Характерним для жіночої прози є «хронотоп спогад»у. Зокрема в «Польових дослідженнях…» думка про самогубство Оксани примушує її переглянути все своє життя і знайти його смисл; несподівано побачений профіль дівчини, який нагадав про подругу Ленцю в «Дівчатках».

Літературознавець М. Крупка стверджує, що жіноча література зосереджується на внутрішніх почуваннях героїв, бо ця ознака зумовлюється як психологічно, так і через зовнішні вияви. Отож, психологізм є невід'ємною частиною феміністичної прози.

Сучасну жіночу літературу слід розглядати як невід'ємну частину психології, особливо при дослідженні несвідомого. Функцію несвідомого виконують сни, марення, галюцинації. Образи, що виникають у снах і візіях, означають певний психічний стан жінки. Наприклад, сон про батька у «Казці про калинову сопілку» О. Забужко в метафоричній формі прогнозує майбутнє головної героїні.

У жіночій прозі домінує мотив самотності («Казка про калинову сопілку», «Музей покинутих секретів»).

Таким чином найбільш коректним, ідеологічно нейтральним вважаємо термін «жіноча проза», що позначає написані жінками твори, яким властиві актуалізація жіночих проблем, виразно жіночий погляд на світ, автобіографічність, емоційність, асоціативність мислення, ліричність, щирість мовлення, психологізм.

Як синонім можна використовувати термін «феміністична проза», у такий спосіб акцентуючи на антимаскуліному вимірі твору, який може не завжди усвідомлюватися письменницею.

У сучасному літературознавстві триває дискусія стосовно терміна «жіноча проза», уточнюється його значення через співвідношення зі спорідненими термінами («жіноча література», «жіноче письмо», «дамська», «феміністична проза» та ін.). Осмислення цього терміна, заглиблення в його смисл допомагає краще осягнути специфіку жіночої творчості, визначити її сутнісні риси, а отже, пізнати феномен жіночої прози як невід'ємної складової сучасного літературного процесу.

Література:

1. Забужко О. Сестро, сестро. Повісті та оповідання / Забужко О. – К., 2005.
2. Забужко О. Незгасний маків цвіт / Забужко О. // Всесвіт. – 1990. – №1. – С. 130-133.
3. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури / Монографія / Зборовська Н. – К., 2006.
4. Савкина И. Женская проза – без кавычек / Савкина И. // Литературная учеба. – 1998. – №3. – С. 71-75.
5. Стельмах Х. Специфіка жіночої психології у романі Ясміни Тешанович «Сирени» / Стельмах Х. // Молода нація / Гол. ред. О. Проценко. – К.: СМОЛОСКИП, 1999. – С. 314-322.
6. Філоненко С. Термін «жіноча проза» як проблема літературознавства / Філоненко С. / http://www.bdpu.org/philological_faculty/Ukr-zarub_lit/s_filonen/termin.doc

Екатерина Зубенко
(Краматорск)

ПРОБЛЕМА ВЫДЕЛЕНИЯ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В ЯЗЫКАХ РАЗЛИЧНОГО ТИПОЛОГИЧЕСКОГО СТРОЯ

Проблема классификации частей речи сегодня остаётся одной из актуальных и противоречивых в лингвистике. Поскольку современное языкознание основывается на опыте лингвистических исследований, актуальным является обращение к научному наследию грамматистов прошлого. Наибольшего успеха в изучении частей речи достигли европейские учёные в XX в.

Исследования по лингвистической историографии содержат важные положения касаемо изучения классификаций частей речи в языкознании XX в. Одновременно специальных работ, посвященных этой проблеме, в лингвистике нет.

Целью статьи является изучение работ лингвоисториографического направления, посвященных классификации частей речи.

Существующая научно-исследовательская парадигма изучения свойств языка, и в частности частей речи, сложилась под влиянием определенных социально-исторических условий. Но уже к середине XX века возникло понимание того, что научно-исследовательская парадигма, сложившаяся в европейской науке, отнюдь не универсальна. Не универсальна в том смысле, что не в состоянии охватить всё многообразие языковых явлений, хотя может отметить наиболее существенные стороны изучаемого явления.

Таким образом, к началу XX в. стало очевидно, что сложившаяся практика подразделения единиц языка на «части речи», деления их на «знаменательные» и «служебные» не имеет во многом единого основания.

Так, О. Есперсен в своей «Философии грамматики» отмечал, что принципы, положенные в основу членения единиц языка на части речи, во многом произвольны. Он пишет: «… надо учитывать все: и форму, и функцию, и значение. Однако необходимо подчеркнуть, что форма, будучи самым наглядным критерием, может побудить нас признать в одном языке такие разряды слов, которые в других языках не являются отдельными разрядами, а значение, как оно ни важно, трудно поддается анализу; классификация в этом случае не может быть основана на кратких и легко приложимых определениях» [1, с. 24].

Приблизительно в эти же годы выдающийся отечественный лингвист Л. В. Щерба в своей замечательной статье «О частях речи в русском языке» указал: «Хотя, подводя отдельные слова под ту или иную категорию (части речи), мы получаем своего рода классификацию слов, однако, само различение «частей речи» едва ли можно считать результатом «научной» классификации слов. Ведь всякая классификация подразумевает некоторый субъективизм классификатора, в частности до некоторой степени произвольно выбранный principium divisionis. Таких principia divisionis в данном случае можно было бы выбрать много, и соответственно этому, если задаться целью «классифицировать» слова, можно бы устроить много классификаций слов, более или менее остроумных, более или менее удачных» [6, с. 31].

Подводя итоги дискуссии 50-х гг. о частях речи в отечественном языкознании, М. И. Стеблин-Каменский отметил: «Было сделано немало попыток истолковать традиционное распределение слов по частям речи как некую стройную и последовательную «систему», т.е. как классификацию.

Наиболее типична попытка датского ученого В. Брендаля, который утверждал, что распределение слов по частям речи основано исключительно на подводимости слов под одну из четырех логических категорий – сущность, отношение, качество и количество – или сочетание этих логических категорий. Так, по Брендалю, значение предлога – это отношение, имени существительного – сущность, наречия – качество, числительного – количества, глагола – сочетание отношения и качества, местоимения – сочетание сущности и количества, союза – сочетание отношения и количества и т.д. Априорность этой схемы совершенно очевидна. Однако в сущности априорно и всякое истолкование частей речи как стройной «системы» – все равно, семантической, морфологической, синтаксической или даже семантико-морфолого-синтаксической» [2, с. 146].

Анализ приведенных точек зрения позволяет сделать вывод о том, что лингвисты (как отечественные, так и зарубежные) исходили из двух взаимоисключающих позиций. Одни считали, что «традиционная» классификация вполне достаточна и убедительна и требует лишь корректировки на основе достижений современной лингвистики. Другие же, наоборот, поддерживали М. И. Стеблина-Каменского и считали, что не следует искать системности там, где ее нет и не может быть. Позицию М. И. Стеблина-Каменского вряд ли можно назвать достаточно плодотворной, хотя несомненно, что резкость его суждений связана с принципиальным отказом от априорно заданных схем и требованием исходить из наличного языкового материала.

Необходимость критического подхода к определению частей речи вызывается также и тем обстоятельством, что само понятие частей речи сложилось в эпоху, когда о лингвистике как науке не могло быть и речи.

Таким образом, можно говорить, что единая универсальная классификация слов по частям речи (если понимать эту классификацию как приведение к строго однозначному соответствию единиц фонологического, морфологического, синтаксического строя существующих языков) невозможна по определению.

В зависимости от типологического строя языка и теоретико-методологических позиций исследователей лингвистами выделяется от 2 до 15 частей речи, и, по всей видимости, это еще не предел. На основе синтаксического критерия, предложенного И. И. Мещаниновым, в большинстве языков мира достаточно чётко разграничиваются, прежде всего, существительные и глаголы [5, с. 53].

В качестве основания для выделения частей речи в том или ином языке используется набор критериев грамматического характера:

– семантический критерий (категориальное грамматическое значение слов);
– синтаксический критерий (способность выступать в позиции определённого члена предложения и сочетаться с определёнными классами слов);
– морфологический критерий (особенности формообразования и состав грамматических категорий);
– деривационный критерий (особенности словообразования);
– фонологический (особенности фонемной и просодической структуры слов разных классов).

Однако ни один из названных критериев сам по себе не может служить основой исчерпывающей классификации, поскольку не все они достаточно хорошо изучены в теоретико-методологическом плане, и даже на уровне лингвистической интуиции довольно ясно, что в качестве реального основания классификации могут выступать лишь первые три, причем семантический критерий, как наименее формализуемый, может использоваться дополнительно к морфологическому и синтаксическому, имеющим свое предметно-вещественное выражение.

В современном языкознании нет специальных монографических работ, посвященных классификации частей речи. Много чего остаётся вне внимания исследований. Комплексное изучение научного наследия европейских грамматистов XIX – XX вв. позволит заполнить очевидные прогалины в области лингвоисториографического освещения принципов классификации частей речи и сделать необходимые обобщения. В этом мы видим перспективы дальнейших исследований.

Литература:

1. Валгина Н. С. Современный русский язык : учеб. для филол. спец. вузов / Валгина Н. С., Розенталь Д. Э., Фомина М. И. – М. : Высш. шк., 1987. – 480 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове) / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Учпедгиз, 1947. – 784 с.
3. Голанов И. Г. Морфология современного русского языка / И. Г. Голанов. – М. : Высш. шк., 1965. – 288 с.
4. Данилюк І. Г. Синкретизм у системі частин мови : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова / І. Г. Данилюк. – Донецьк, 2006. – 20 с.
5. Колесов В. В. Л. В. Щерба: кн. для учащихся / Владимир Викторович Колесов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія І / Ілля Корнійович Кучеренко. – К. : Київський університет, 1961. – 172 с.
7. Муругова Е. В. Взаимодействие частей речи и способов их образования в лингвокреативной деятельности человека : автореферат дисс. на соискание уч. степени канд. филол наук : спец. 10.02.19 «Теория языка», 10.02.04 «Германские языки» / Елена Валерьевна Муругова. – Ростов-на-Дону, 2007. – 39 с.
8. Павлюковец М. А. Синкретизм на морфологическом и синтаксическом уровнях английского языка как проявление языковой экономии: функциональный аспект: автореферат дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Марина Алексеевна Павлюковец. – Ростов-на-Дону, 2009. – 22 с.
9. Ситько Ю. Л. Бытование функционально-прагматической методологии в отечественном языкознании 60-х годов XIX века І половины XX века (на примере понятия части речи) / Юрий Леонидович Ситько. – Севастополь : Рибэст, 2007. – 140 с.

Юлія Каморникова
(Слов'янськ)

ПРОБЛЕМА СИНКРЕТИЗМУ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (ЛІНГВОІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)

Синкретизм властивий усім рівням мови і мовлення, однак у кожен із них має свої особливості. Синкретизм у системі членів речення – це поєднання (синтез) в одному члені речення диференційних ознак різних членів речення, їх функцій.

Дослідженням синкретичних членів речення займалися мовознавці В.В. Бабайцева, Л.Д. Чеснокова, А.П. Загнітко, І.Р. Вихованець тощо.

Причиною появи та існування синкретичних членів речення є необхідність вираження синкретичної семантики, що значно багатша, ніж семантика типових членів речення. Як зауважує А.П. Загнітко, синкретизм членів речення зумовлюється:

1) невідповідністю форми і змісту члена речення;
2) подвійними формами підрядного прислівного зв'язку і семантико-синтаксичних відношень між головними і залежними словами;
3) синкретичними категорійними значеннями словоформ;
4) еліпсисом дієслівної форми;
5) лексико-граматичними властивостями сполучуваних форм.

Синкретизм члена речення може зумовлюватися синкретичним характером його власних семантико-синтаксичних властивостей, місцем у системі частин мови.

Одним з перших на перехідний характер членів речення вказав Д.М. Овсяников-Куликовський. Учений поділяв їх на:

– власне обставини;
– обставинні слова та сполучення слів, що коливаються між додатком і обставиною («фіктивні»).

Думку про перехідний характер мовних явищ простежуються і у працях О.М. Пєшковського. На необхідність корінного перегляду вчення про другорядні члени речення вказував В.В. Виноградов.

Для розвитку сучасного мовознавства характерним є інтерес мовознавців до проблеми синкретизму, що визначається як синтез в одному члені речення диференційних ознак різних членів речення. Цей синтез може бути як у плані змісту (у значенні другорядних членів речення), так і в плані вираження (спосіб вираження, вид зв'язку, засоби зв'язку, характер залежності).

Поштовхом до синкретизму є зрушення у співвідношенні форми і змісту.

На думку В.І. Кодухова, синкретизм – це поєднання семантичних ознак. Є. Кржижкова вважає, що синкретизм – це поєднання ознак структури. Найбільш детально поняття синкретизму дослідили В.В. Бабайцева і Л.Д. Чеснокова.

Л.Д. Чеснокова причину появи синкретизму вбачає у явищі так званих «вторинних синтаксичних функцій». У словоформі як член речення існує два типи граматичних значень: категоріальне (значення

слова як частини мови) і синтаксичне (типове значення речення).

Якщо зіставити типові значення членів речення з типами категоріальних значень основних частин мови, то виявиться, що ці значення практично однакові: означення означає ознаку предмета і прикметник як частина мови також означає ознаку предмета, присудок називає дію предмета і дієслово називає дію як процес, обставина виражає ознаку дії або ознаку ознаки, підмет і додаток називають предмет, як і іменник називає предмет.

Аналіз функціонування словоформи в структурі речення виявляє два типи співвідношень категоріального і синтаксичного значень:

1) категоріальне і синтаксичне значення збігаються;

2) категоріальне і синтаксичне значення не збігаються.

Первинною синтаксичною функцією є таке функціонування словоформи, при якому її категоріальне і синтаксичне значення збігаються. Вторинною синтаксичною функцією називають таке функціонування словоформи, при якому її категоріальне значення не збігається з синтаксичним.

Для іменника вторинною функцією є функції означення й обставини, для прикметника – функції підмета, додатка, означення.

Функціонування словоформи у вторинній функції може мати два наслідки: по-перше, воно може привести до зміни категоріального значення даної словоформи, що говорить про її перехід в іншу частину мови; по-друге, воно може привести до якісних змін самих синтаксичних функцій, до появи нових, синкретичних функцій.

Синкретизм членів речення виникає в результаті того, що у вторинній функції стикаються два значення, які не збігаються, – категоріальне і синтаксичне, ці значення взаємодіють і виникає нове, синкретичне синтаксичне значення.

Синкретизм може охопити і форму, в результаті чого з'являються неморфологізовані члени речення [4, с. 41-47].

В.В. Бабайцева вважає, що синкретичні утворення – наслідок діахронних і синхронних переходів, морфологічних способів словотворення, утворень «за зразком». Причина синкретичних утворень зумовлена різними факторами, головним із яких є потреба у вираженні певних компонентів за рахунок наявних мовних засобів. Крім того, синкретичні утворення – конденсатори семантики, один із засобів економії мовних засобів. Синкретичні утворення характеризуються багатшою мовною семантикою, ніж ядерні слова; більш різноманітною валентністю і різноманітнішими синтаксичними функціями.

Підсумовуючи, зауважимо, що вивчення синкретичних груп слів:

– дає більш гнучку, відповідну системі мови і мовлення, класифікацію структурно-семантичних класів;

– виявляє перехідні (синкретичні) ланки, об'єднуючи частини мови у динамічну систему взаємодіючих одиниць;

– допомагає уникнути категоричних трактувань синкретичних утворень;

– відтворює семантичну «місткість» слів, що входять у зону синкретизму;

– пояснює різноманітність валентних властивостей синкретичних утворень і їх мотивування багатокомпонентною семантикою [1, с. 98-134].

Слід зазначити, що синкретизм членів речення перебуває у постійному розвитку, що засвідчує видозміну традиційно витлумачуваної реченнєвої структури з п'ятиелементним інвентарем членів речення.

Література:

1. Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке / Бабайцева В.В. – М.: Просвещение, 1989. – 159 с.

2. Бабайцева В.В. Изучение членов предложения в школе / Бабайцева В.В. – М., 1975.

3. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис: Монографія / ЗагніткоА.П. – Донецьк: Дон НУ, 2001. – 662 с.

4. Чеснокова Л.Д. Синкретизм в сфере членов предложения / Чеснокова Л.Д. // Филологические науки. – 1988. – № 4 – С. 41-47.

Зореслава Кашуба
(Кам'янець-Подільський)

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ ТА ЇХ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ПРОЗІ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО

Розвиток мови – об'єктивний процес, зумовлений поступальним рухом людського суспільства взагалі і кожної особистості зокрема. Проблема лінгвального освоєння дійсності (як гносеологічний чинник), закономірне прагнення до поглиблення інформативності та місткості висловлення (як чинник інтелектуалізації мовлення), зближення культурологічних сфер народів світу (як історичний чинник) є каталізаторами постійних змін у мові.

Найвиразніше відбиває динаміку мови її лексико-семантичний рівень, на розвиток якого значно впливає позамовна дійсність. Будь-які нові поняття, що стають набутком колективного мовного мислення нової епохи, потребують номінації; поява нових результатів людської діяльності приводить до виникання нових назв, формування нових галузей науки стимулює творення нових термінів і т.д. Поряд із зовнішніми чинниками розвиток лексики визначають і внутрішні мовні фактори: характер словотвірного потенціалу; системні взаємозв'язки всередині різних тематичних груп слів; переносне вживання слова зі стилістичною метою. Поповнення лексики відбувається постійно і є одним із виявів життя мови. Ця діяльність (свідома й несвідома) мовців триває з покоління в покоління.

Інноваційні процеси в лексико-семантичному складі української мови неодноразово були об'єктом аналізу на окремих часових зрізах. Зокрема, розвиток словникового складу української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX ст. досліджували П.Тимошенко, О.Муромцева; шляхи і засоби збагачення лексики української мови в першій половині XX ст. вивчав І.Співак; зміни в словниковому складі української мови за період Другої світової війни були об'єктом уваги І.Тараненка; процес неологізації української мови в 50-70-х рр. XX ст. аналізували А.Москаленко, П.Доценко, Ю.Редько, В.Токар, В.Присяжнюк, М.Фещенко, О.Терещенко, І.Шишкін та ін.; В.Коломієць розглядала зміни в лексиці української мови за післявоєнний період, на тлі інших слов'янських мов. Поповнення лексичного складу української мови новими словами та значеннями особливо активізувалося в останнє десятиліття XX ст. (праці В.Герман, І.Самойлової, О.Стишова).

Для широкого і повного опису лексико-семантичної системи української літературної мови необхідно здійснити дослідження текстів окремих літературних творів, окремих авторів. Виходячи з сучасного стану вивчення стилістики, можна сказати, що в українському мовознавстві лексеми, які функціонують у творах певних письменників, а також індивідуальний стиль, особливо письменників нового покоління, вивчені недостатньо. Тому, мета нашої роботи полягає в дослідженні закономірностей використання лексико-семантичних інновацій у прозі Л. Денисенко.

Сучасна художня проза широко послуговується розмовними засобами, тому значний науковий інтерес становить дослідження «розмовного» словотворення. У мові прози Л.Денисенко виразно виявляють свої стилістичні властивості ті словотворчі засоби, в яких експресивність зумовлена включенням деяких розмовних елементів, зокрема принагідно вжитих неологізмів, лексико-семантичних суфіксів і префіксів (формальних показників розмовності), а також словотвірних типів. Стилістичні відтінки оказіональних значень здебільшого соціально зумовлені. Їх коло досить широке: іронія, насмішка, презирство, зневага, співчуття тощо, наприклад: «А в мене є проблеми з таксистами, вірніше, вони завжди були. В Туреччині таксисти мене постійно нагрівали, користуючись тим, що розрізняти купюру в 1 000 000 та 10 000 лір фактично неможливо. В Італії вони постійно щось крали, підірвані сучі діти. Не вірте, дівки, італійським таксистам, хай ви навіть шаленої краси, вони прицмокуватимуть губами, віддаючи вашій красі належне, однак потім неодмінно поцуплять гаманця і не відмовлять собі у задоволенні помацати вас під спідницею. Навіть у Чехії, це ж сусіди, майже ми (хоча одне це мало б мене насторожити), таксисти, котрі мають чіткі тарифи за кожним напрямком, щось таке робили з лічильниками, що мені постійно доводилося переплачувати» [1; с. 69]. Отже, оказіональні слова мотивуються відповідними лексемами того ж контексту і сприймаються як новоутворені, а не відтворені. Актуалізація внутрішньої форми відбувається через графічне зображення, написання слова через дефіс, або описово (умовною семантизацією морфеми чи графеми), пор.: «Отже, готуйся, стерво Мері-Ліндо, мабуть, моя хатка зів'є гніздечко на твоїй заклопотаній кліторо-кольоро-зв'язками голові» [1; с. 211]. Письменниця залучає приклади такої уявної (народної) етимології з розмовної мови, хоч нерідко й сама створює подібну гру слів, напр.: «Складні люди, як складні швейцарські ножі, тиць – відкривача для пляшок, тиць – ніж, тиць – інші незрозумілого призначення леза…» [1; с. 155].

Мовна стилізація в прозі Л. Денисенко – це свідоме переймання мовних ознак певного стилю, жанру, характерних для відповідної історичної пори [2; с. 413]. Мета стилізації в романі – відтворити в художньому тексті часовий і локальний колорит, дати відчути соціальний тип зображуваного середовища. Тому, Л. Денисенко у своїх творах активно використовує основні групм екзотизмів (лексичні, етнографічні, семантичні).

У прозі письменниці виділяємо серед екзотизмів тематичну групу власних назв: «За обговоренням деталей минув певний час, і ось уже я, гарнюня Неллі у вишуканому одязі від Шанелі. Стою в Сеульському аеропорту з якоюсь солодко-квітковою. На мій слух, назвою: Інчеон» [1;с. 36]; «Ми розкланюємося, і він іде, залишаючи мене на одинці з рекламними обличчями «LG», «Samsung», «Daewoo» [1; с. 40].

Етнографічні екзотизми охоплюють такі тематичні групи місцевої лексики:

1) назви одягу і взуття, що мають поширення тільки серед жителів певної місцевості чхіма, чогорі, ханбок. Наприклад: «А ще я придбала собі жіночий ханбок (це мені сказали, що воно називається «ханбок», якщо я добре розчула, корейське кімоно), воно складається із спідниці, якою можна кілька разів обгорнутися, це називається «чхіма», насиченого червоного кольору, та короткої блузи. Що має назву «чогорі», вона теж червона, але спокійнішого відтінку. Різні червоні кольори, наче чхіма посміхається, а чогорі – стриманіша» [1; с. 75];

2) назви житлових і господарських приміщень та їх частин, знарядь праці, предметів побуту, пов'язаних із специфікою природно-кліматичних умов і занять населення. Наприклад: «У традиційній корейській

кав'ярні я присіла на циновку, отримала запашний чай та кнедлики, специфічні, солодкі, але насправді непогані» [1; с. 75];

3) назви окремих соціальних чи моральних явищ, чи професій: «А навчає вона нас тому, що, приміром, абетка називається «Хангиль» і складається із 14 приголосних та 11 голосних, сполучення яких утворюють двоскладові звуки, що дозволяє своєю чергою, утворювати тисячі слів та передавати на письмі практично будь-які звуки» [1; с. 87].

Творчу манеру Лариси Денисенко вирізняє органічне поєднання у її творах лексем різних груп, багатство прийомів досягнення експресії, постійна увага до стилізації протягом усього твору.

Проаналізувавши лексико-семантичне поле прози Лариси Денисенко, ми визначили такі основні підгрупи лексем:

1) антропоніми, а саме: імена, прізвища, які стосуються безпосередньо українців: Богдан, Неля, поляків: М'якиш; корейців: Мей, Донг; американців: Джон, Майкл; литовця – Віргіс;

2) географічні назви, а саме: населенні пункти: Київ, Москва, Сеул, Женева, Лодзь, Каліфорнія;

3) усномовні складні оказіональні утворення, які передають афективий стан мовця. Це поодинокі оказіоналізми, утворені злиттям слів: «Зазвичай Неллі виглядала веселою: дратівливо-веселою, зловеселою, радісно-веселою, а зараз вона була ніяка» [1; с. 101];

4) розмовно-знижені лексеми: гівняшки;

5) екзотизми безпосередні й опосередковані: Annyeong hasimnikka?

Література:

1. Денисенко Л. Танці в масках — К: Нора-друк, 2006.

2. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилістика та культура мови. – К.: Довіра, 1999. – 413 с.

2. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. – Харків, 2000. – 187 с.

3. „Українська мова" Енциклопедія/За ред. Русанівського В.М., Гараненка О.О., Зяблюка М.П. – К.:„Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана.-2000. – С.307-309.

Науковий керівник: д. філол. наук, проф. Марчук Л.М.

Алла Куц,
Оксана Лемак
(Дрогобич)

ІСТОРИЧНИЙ ТОПОНІМ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Топоніми займають значне місце в ономастичному просторі художнього твору. Особливо цікавими є історичні топоніми, бо вони, з одного боку, малюють реальну, об'єктивну картину, а з другого – вчать, виховують, допомагають зберегти історичну пам'ять.

«Історія – це насамперед мова, тобто середовище вільного обертання смислових еквівалентів», – проголосив німецький філософ Едмунд Гуссель [4, с. 28]. Мовна парадигма кожної епохи захоплює в коло свого обертання все нові оніми – імена історичних осіб, назви об'єктів, назви місць розгортання історичних подій, конкретні реалії, що з часом стають історизмами. В іменах закодована національно-культурна картина світу. Художня література, відбиваючи і по-своєму інтерпретуючи дійсність, теж звертається до імен. В українській поезії досить часто історичні топоніми – це біль, це зойк, це розпач, це «вогонь з попелу»: Бабин Яр, Биківня, Крути, Мордовія, Колима, Сибір, Соловки – місця масової страти людей. Різні часи, різні обставини склали підмурок значення історичних топонімів, збудований же ними образ має багато спільного. Історичні топоніми, вжиті у поетичних текстах, змушують замислитись над минулим і зробити висновки для сучасного життя: Пасуться кози на твоїх руїнах, / Батурине, мій орле сивих сліз. / Це з круч твоїх гетьманська Україна / Пішла на чорторні під укіс (І. Драч). А в іншому творі І. Драча читаємо: З безодні Берестечка, з пекла Кодні / Бредуть волами наші прапори. / В поразках наших визріла жура, / І наші біди мічені віками [1, с. 141].

Історичні топоніми – це оновлення власної історичної пам'яті, того ядра, яке об'єднує пращурів і нащадків, з якого виковується серце патріота, сина своєї землі. Вони нагадують, щоб не забували ми в Ромні, в Глухові, Тернах, Лебедині, в Конотопі, Груні чи Куземині, / Із якого всі ми роду-племені (Д. Білоус).

Варто звернути увагу, наприклад, як у різні часи згадується топонім Жовті Води – болотяне верхів'я річки Жовтої, де у 1648 р. козацьке військо Богдана Хмельницького при підтримці татарів вперше перемогло поляків, що сприяло розгортанню Хмельниччини [3, с. 504]. У XVIII ст., І. Некрашевич писав: Висипався хміль із міха / і наробив ляхам лиха, / показав їм розуму, / вивернув дідьчу думу, / до Жовтої Водиці / наклав їм дуже хмельниці – / не могли на ногах стояти, / воліли утікати. У творах XIX ст., у П. Куліша знаходимо: Поміж балок Жовті Води кров'ю червоніють: / по городах обгорілі дворища чорніють. Як бачи-

мо, у часи, коли пам'ять про історичні події ще жила в народі, топоніми ужиті як метафори із стилізацією під фольклор. У XX ст., М. Рильський про Жовті Води пише так: Дніпро зеленим луком рокотав. / Трава шептала у лугах ласкава / Про Жовті Води, славу серед слав. / Про чуб і про сережку Святослава. А у М. Бажана зустрічаємо: Було всього – і звад, і згод, / І перша слава Жовтих Вод, / І Корсуня звитяжний клич, / І Берестечка чорна ніч / І сонце Золотих воріт, – / Всього було за плином літ. З часом пам'ять починає гаснути, і постає необхідність посилити образність топоніма синонімічним рядом з однотипними урочистими поняттями, історичними святинями – речі князя Святослава, Корсунь, Берестечко, Золоті Ворота. Так через географічну деталь, співвіднесену з історичною подією, читач має осмислити загальний зміст тексту, зіставити його із своїм сьогоденням. Різні епохи, різні стилі, по-різному спрацьовує потужність художнього потенціалу топоніма, включеного до поетичного тексту [1, с. 142]. Простежимо, яким чином можуть реалізовуватись художні можливості історичних топонімів.

Історичні топоніми як ономастичний клас, по-перше, конкретизують просторові відношення, по-друге, є носіями часової позиції, прив'язаної до певної епохи, по-третє, є національно маркованими одиницями. Наприклад, Д. Павличко у поемі «Бабин Яр (Реквієм)» поступово нарощує потужність оніма, винесеного у заголовок: Похилений вітром осіннім, / Над Бабиним Яром стою. / Отця сивоброваго бачу, / І брата, і матір свою.

Вживання топоніма здебільшого метафоричне: Буде суд, і буде кара, / Отверзеться Бабин Яр, / Хлине кров, як повінь яра, / Вдарить хвиля аж до хмар... / Не сховається почвара, / Ані вбивця, ні грабар. / Буде суд і буде кара, / Отверзеться Бабин Яр.

Потім метафора стає елементом зв'язаного словосполучення, частиною образного твердження: Великий Боже, ми з твоєї згоди / Проходимо дорогу в Бабин Яр, / Де смертю ти поєднуєш народи. / Щоб зберегти життя й свободи дар.

«Дорога в Бабин Яр» пронизує часовий і просторовий вимір, з'єднує їх у єдине ціле, стаючи поза часом і простором, і сягає символічного значення загальнолюдської жертовності. Історичний топонім Бабин Яр належить до часто вживаних топонімів. У поезії М. Руденка онім Бабин Яр мотивується самим контекстом. Спочатку цей топонім виступає як аніконічний, дає звичайну локальну прив'язку до місця дії, наголошуючи, проте, на незвичності цього місця: Вітер клени чубаті стриже, / Жар осінній в долоні беру... / Та невже, та невже, та невже / Я у Бабиному Яру? У наступних рядках вступає в дію пробудження етимологічного значення топоніма: Баба, баба... Що за одна? / Все поглинув могильник-час. / Вже ту бабу ніхто не зна, – / Є лиш назва... Потім – звернення до моторошної історичної пам'яті: Здається мені – / чую з глинищ хрипкі голоси..., / потрапляю в оточення тих, / хто по ріках підземних пливе.... Однак у тексті сам онім ужитий лише один раз, далі працює його образ. А згадуваний М. Бажаном топонім Бабин Яр задіяний поетом у динамічному метонімному діалозі двох онімів: Могильний вітер з тих ярів повіяв – / Чад смертельний вогнищ, тіл димучих згар. / Дивився Київ, гнівнолиций Київ, / Як в полум'ї метався Бабин Яр [1; с.150].

До сумних подій історії повертає читача і топонім Крути. У Д. Павличка: Як ви від'їжджали під Крути, / Вагони скрипіли вночі... / Хотілось навіки заснути / На маминім теплім плечі. В О. Максимейка цей топонім стає топонімом-метафорою: Печуть мені Крути, стоять мені Крути / У грудях кривавим сталевим багнетом. / Російські матроси стискали, як спрути, / Голодних студентів під мороку тентом.

Топонімами-метафорами в художньому ономастичному просторі часто виступають світлі, опалені й очищені вогнем історії образи – святі місця. Так, у В. Борового Святогори виростають в узагальнений образ непохитності, незламності: Час на згасання, на покору... / Іду з обвітреним лицем... / Лиш вам я вірю, Святогори, / Як білі свічки над Дінцем, / Де знаком віщим непокори / Піднялись собором Божим свято гори [6, с. 276].

Символічного значення набув історичний топонім Київська Русь. Цей топонім огорнений серпанком надії, оновлення, повернення до минулої могутньої сили. «Як з епідемії, повертаюсь у Київську Русь,» – пише П. Осадчук. І. Павлюк звертається до образності планетаризму: «З планетарного серця, як нафта. / Виблискує Київська Русь».

Світлом надії осяяні мікротопоніми – знаки Київської Русі – Десятинна церква, Золоті Ворота, Софія Київська: Бо є ці краплі, що лоскочуть руки, / І є Софія в сивих небесах, / І ніг моїх дощем розмиті звуки, / І місто, що згорнулося, мов птах... (Н. Поклад).

Метафорами-нагадуваннями звучать козацькі географічні імена у творчості багатьох поетів: Берестечко, Великий Луг, Січ, Хортиця, Чигирин, Зборів, Холодний Яр, Ясси, Кафа, Замостя, Корсунь, Чорний Шлях.

Менш уживаними в художньому топоніміконі виявляються топоніми-алегорії. Межа між метафорою, символом і алегорією дуже непевна, хистка. Літературознавчі словники роз'яснюють, що алегорія з самого початку сприймається як упереджений, навмисний прийом інакомовності, а інакомовний зміст символу прояснюється у процесі емоційних асоціацій [5, с. 103]. Топонім у силу своєї специфіки позначати насамперед місцевість, а історичний топонім – місце і час, алегорією стає тоді, коли позначає абстрактну ідею, втілену в географічному імені з чітко закріпленим постійним значенням. Наприклад, відомо, що Говерла – найвища вершина України, а Дунай – найдовша в Україні ріка, друга за довжиною в Європі [2, с. 335]. Тому оронім Говерла та гідронім Дунай сприймаються як алегорії у тексті «Якби був горою – то тільки Говерлою, / Якби був рікою, то тільки Дунаєм» (Д. Павличко). У поетичному рядку «У кожного своє Бере-

стечко» (А. Камійчук) топонім Берестечко набуває основного алегоричного значення «битви і перемоги» і додаткового «доля» під впливом відомого Шевченкового «У кожного своя доля і свій шлях широкий». Алегоричним вважаємо назву міста Ур, згаданого Ліною Костенко, міста, що засипало себе, викидаючи сміття з міських мурів на свій некрополь у долині. Адже після цих рядків читач обов'язково перекине місток через тисячоліття і спроектує ці слова на власну історію: Ідуть роки. Ідуть століття. / Хтось щось руйнує. Хтось і створює. / А місто Ур зсипає сміття, / Зсипає сміття на свою історію. Алегоричність всього тексту впливає на лексичну навантаженість оніма, який виступає в ньому основним знаком-кодом до шифру. Топоніми-алегорії можуть поєднуватись синонімічними зв'язками і створювати спільний семантичний фон: Його благословив Господь на Зборів, Корсунь, Жовті Води (Д. Павличко, «Пісня про Богдана»). На Зборів, Корсунь, Жовті Води – значить, на битви, боротьбу.

Отже, історичні топоніми як клас літературних онімів у художніх текстах втілюють широкі можливості категорії образності.

Література:

1. Антонюк Т. Онімна номінація персонажів / Антонюк Т. / Наукові записки ТНПУ. – Тернопіль, 2005. – 1(13). – С. 141-151.
2. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К.: Наук. думка, 1985. – 435 с.
3. Літопис Руський. – К.: Дніпро, 1989. – 615 с.
4. Михайлов В. Н. О системе лингвистического анализа ономастической лексики в художественной речи / Михайлов В. Н. / Методика преподавания русского языка и литературы. – К., 1981. – Вып. 14. – С. 101-111.
5. Лосєв А. Ф. Знак. Символ. Миф / Лосєв А. Ф. – М.: МГУ, 1982. – 324 с.
6. Сваричевська Л. Ю. Статус символа у мовній компетенції / Сваричевська Л. Ю. / Мова і культура. – К.: Видавничий дім Д. Бурого, 2003. – С. 276-281.

Олена Мазур,
Наталя Вольвач
(Херсон)

ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЇ ГАЗЕТНИХ СТАТЕЙ СПОРТИВНОЇ ТЕМАТИКИ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Проблематика перекладу німецьких фразеологічних одиниць у сучасному перекладознавстві посідає одне з провідних місць. У фразеології ще більшою мірою ніж у лексиці, відображено національну картину світу: неповторність побуту, звичаїв, культури та ментальності народу. Фразеологізми з одним і тим самим значенням у німецькій та українській мовах мають неоднакову внутрішню форму (мотивацію) (Schwein haben – у сорочці родитися, unter vier Augen − сам на сам) [1, с. 243].

На цей час існує безліч матеріалів, присвячених вивченню німецьких фразеологізмів, у яких викладені можливі способи їхнього перекладу. Але все ж таки мало уваги приділяється перекладу фразеологізмів, які використовуються у сучасних німецьких газетах та журналах. Серед лінгвістів, які вивчають проблеми перекладу фразеології М. Т. Демський В. С. Виноградов, С. П. Флорин, В. Н. Комісаров, О. Ф. Арсентьєва, А. В. Федоров, М. Л. Шадрін, Л. Г. Скрипник, В. С. Ващенко. Найдокладніше труднощі, які пов'язані з перекладом фразеологічних одиниць (далі − ФО) розглядаються у розвідках Ю. П. Солодуба (етнокультурне значення при перекладі ФО), Л. Ф. Дмитрієвої, О. О. Мартинкевич, Н. Ф. Смирнової (асоціативна схожість фразеологізмів), Ж. А. Голікова (схожість фразеологізмів і вільних сполучень).

Як правило, при класифікації фразеологізмів вітчизняні учені використовують систему виділення з-посеред фразеологічних одиниць трьох основних класів фразеологізмів за ознакою їх вмотивованості чи то збереження словами-компонентами в тій чи іншій мірі значень слів-компонентів, запропоновану В. В. Виноградовим. Вчений пропонує виділяти [2, с. 143]: 1) фразеологічні зрощення (ідіоми) – семантично неподільні одиниці, значення яких не випливає зі значень їх компонентів (Ein weißer Rabe − біла ворона, Im siebenten Himmel sein − бути на сьомому небі); 2) фразеологічні єдності – семантично неподільні ФО, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів і виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення як результат образного метафоричного переосмислення (Einen Schatten auf j-n Werfen − кинути тінь на когось, Wie der Fisch auf dem Trocknen − битися як риба об лід); 3) фразеологічні сполучення – звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення (die Augenbrauen zusammenziehen − насупити брови, die Kraft nehmen − позбавити сил, das Wort ergreifen − брати слово); 4) фразеологічні вирази – стійкі за складом і вживанням семантично поділені звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням. Це прислів'я, приказки, афоризми (Das Gesicht verrat den Wicht − На злодієві шапка горить, Stein und Bein frieren − задубіти від холоду) [1, с. 246].

При перекладі фразеологізму з німецької мови перекладачеві необхідно передати його смисл, емоційно-експресивний та функціонально-стилістичний зміст, знайшовши аналогічні вислови в українській мові. Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів перекладач повинен вміти користуватися різними прийомами перекладу, такими, як: 1) еквівалент − наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з німецьким зворотом за змістом і по образній основі (die Aare kümmern sich nicht um Fliegen − орел мухи не ловить, j-m eine Abreibung geben − дати прочухана); 2) аналог − такий український стійкий зворот, що за значенням адекватний німецькому, але по образній основі відрізняється від нього повністю або частково (das du nicht absagst − ні пір'я ні луски, in der Kürze liegt die Würze − чим коротше, тим краще); 3) описовий переклад − переклад шляхом передачі змісту німецького звороту вільним словосполученням; застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти й аналоги (Ein alter Hase − старий заяць –той, хто має великий досвід); 4) антонімічний переклад − передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки (wie Hund und Katze leben / ein Herz und eine Seele sein − жити як кіт із собакою / душа в душу); 5) калькування − копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад (Die Dinge beim rechten Namen nennen − називати речі власними іменами); 6) комбінований переклад − калькований та описовий переклад, супроводжувалний український аналог для порівняння [3; с. 80] (Schwimmen wie eine bleierne Ente − плавати як свинцева качка / як топор, Däumchen drehen − вертіти великими пальчиками / плювати у стелю).

Розгляньмо пильніше, які ФО зустрічаються у статтях спортивної тематики та до яких прийомів варто вдаватися перекладачам для досягнення адекватності відтворення тексту.

1) Nicht nur in Deutschland, sondern weltweit standen die vergangenen Sportwochen im Zeichen des Frauenfußballs [6; c. 4] (etw. steht im Zeichen von etw. – що-небудь відбуватися під знаком чого-небудь). Цей вираз є прикладом омонімічного фразеологічного сполучення, яке може вживатися і як вільне у прямому значенні, і як фразеологічне у переносному. При перекладі слід використовувати – аналог: <…> пройшли під знаком жіночого футболу.

2) Gezeigt wurden diese in den Heimatländern der Nachwuchsjournalistinnen und auf DW-TV [6, c. 4] (es wurde ihm gezeigt – було вказано / показано). Це фразеологічне сполучення слід перекладати еквівалентом, тому що німецький фразеологізм має адекватний фразеологічний зворот в українській мові: Це зазначили молоді журналістки <…>.

3) Dabei ging es auch um soziale und strukturelle Aspekte [6, c. 4] (es geht um etw. − йдеться про що-небудь, на карту поставлено долю чого-небудь). Цей приклад можна віднести до фразеологічного сполучення, яке слід перекладати аналогом: До того ж тут йдеться про соціальні і структурні аспекти. Таке ж значення може мати сталий вираз – die Rede geht es um etw.

4) Bei uns gibt es so etwas nicht. Viele Frauen sind deshalb im Ausland unter Vertrag [6; c. 4] (So etwas gibt es nicht − такого ніде не побачиш). Маємо справу з фразеологічним сполученням, яке зазвичай використовується у розмовних висловах; його слід перекладати аналогом: У нас такого не побачиш. <…>.

5) Das Team der Journalistinnen samt Trainer jedenfalls wirkte gut eingespielt und ließ sich auch durch Besuche von Fotografen, Journalisten und Kamerateams nicht aus der Ruhe bringen [6, c. 4] (sich nicht aus der Ruhe bringen lassen − лишатися спокійним, незворушним). При перекладі ФЄ слід використовувати прийом антонімічного перекладу: Принаймні, команда журналістів разом з тренером діяли досить організовано та залишалися незворушними <…>.

6) Wer hier als Ausländer Fuß fassen möchte, muss viel Gelassenheit mitbringen, ob im Verkehrschaos, beim Verhandeln von Vertägen oder bei bürokratischen Angelegenheiten [6; c. 15] (Fuß fassen – твердо стояти на ногах). Цей вираз є прикладом фразеологічної єдності, тому що для нього характерна семантична двоплановість. При перекладі його на українську мову слід дібрати еквівалент: Якщо хтось з іноземців хоче твердо встояти на ногах, то <…>.

7) Gerade wer geschäftlichen Interessen in Indien verfolgt, muss sich in Geduld üben können [6; c. 15] (Geduld üben – бути терплячим, виявляти терпіння). <…> wollen sie ihren Geschäftspartner kennenlernen und genau wissen, mit wem sie es zu tun haben [6; c. 15] (es mit j-m zu tun haben – мати справу з кимось). При перекладі даних фразеологічних сполученнь треба скористатися аналогами. <…> вони хочуть познайомитися зі своїми діловими партнерами та точно знати, з ким вони мають справу.

8) Wer zu schnell zu geschäftlich wird, fliegt im schlimmsten Fall ohne Ergebnis nach Deutschland zurück [6, c. 15] (im schlimmsten Fall – на худий кінець, у крайньому випадку). Це словосполучення є прикладом фразеологічного зрощення. Тут власні значення слів “худий” і “кінець” не відіграють жодної ролі. Дане фразеологічне зрощення слід також перекладати аналогом: <…> у крайньому випадку, летить назад до Німеччини ні з чим.

9) Kommt es zum Geschäft, zeigt sich das Verhandlungsgeschick der Inder, das in erster Linie dazu dient, die eigene Geschäftstüchtigkeit unter Beweis zu stellen [6, c. 15] (in erster Linie – у першу чергу, насамперед; etw. unter Beweis stellen − довести що-небудь). Словосполучення є прикладами фразеологічних єдностей, які слід перекладати еквівалентами: <…> вміння до ведення переговорів, яке, насамперед, слугує, щоб довести іншим власну діловитість.

10) 2003 kam dann eine weitere, noch kürzere Spielform im Vereinigten Königreich auf, die „Twenty20“ genannt wird und zum Ziel hat, ein Spiel auf drei Stunden zu limitieren [6; c. 15] (zum Ziel haben – мати на меті). Це фразеологічне сполучення слід перекладати еквівалентом. <…> інша, коротка форма гри <…>, яка <…> мала на меті скорочення матчу до трьох годин.

Аналіз зазначених матеріалів засвідчив, що більшість фразеологізмів, якими користуються при написанні газетних статей спортивної тематики, належать до фразеологічних сполучень, менш чисельними є фразеологічні зрощення та фразеологічні єдності. Слід також відзначити, що розглянуті нами ФО належать до царини загальновживаної лексики, притаманної мови публіцистики загалом та статтям з футбольної тематики зокрема.

Запропоновані варіанти перекладу ФО з німецької на українську мову аналогом або еквівалентом, та зрідка антонімічним перекладом і калькуванням говорять про суттєву наближеність світоглядної картини українців і німців у вираженні прагматичного сприйняття дійсності: ставленні до подій (Прикл. 1, 5), їх аналізі (Прикл. 3, 9, 10), самосприйнятті (Прикл. 4, 5, 6), що дають змогу відносно легко відшукувати аналогічні стійкі звороти, адекватні за значенням та повністю або частково зближені по образній основі.

Література:

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник / М. П. Кочерган. – Вид. 2-ге. – К. : Академія, 2008. −368 с. − (Серія “Альма матер”).
2. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської і української мов / Л. Г. Верба. − Вінниця: Нова Книга, 2008 – 248 с.
3. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. — М. : Изд-во ИОСО РАО, 2001. − 224 с.
4. Гаврись В. И. Німецько-український фразеологічний словник / В 2-х т. Т. І. А−К. / В. И. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981.− 416 с.
5. Гаврись В. И. Німецько-український фразеологічний словник / В 2-х т. / В. И. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981.− 384 с.
6. Das Magazin der Deutschen Welle: Das Gesicht Indiens. Lebenskunst in vielen Farben. – 2011. – № 4. – 35 s.

Олена Мазур,
Анастасія Гонтар
(Херсон)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРУ ЛЬЮЇСА КЕРОЛА «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»

Власні назви у художньому творі, а надто у творі для дітей, є ключем до розуміння його концептосвіту. Саме в них криється авторське бачення персонажів, характерів, атмосфери твору.

Працюючи над текстом, перекладач відтворює назви, виходячи з власного сприйняття твору. Та чи відповідає це бачення авторському? Чи не накидає, бува, перекладач додаткових змістів або чи не спрощує багатозначності, закладеної автором у власну назву? І як, зрештою, чи адекватно авторському задуму сприймається читачем перероджена в іншій мові концептосфера твору? На ці питання ми намагатимемося відповісти в нашій розвідці.

Власні назва (оніми) – слова, що називають дійсний чи вигаданий об’єкт, особу чи місцевість єдину в своєму роді [2, с. 150]. М. П. Кочерган зазначає, що власні назви, на відміну від загальних, служать для виділення названого ними об’єкта з низки подібних, його індивідуалізації та ідентифікації [4, с. 186]; і пропонує таку класифікацію власних назв: 1) антропоніми – імена людей; 2) топоніми – географічні назви; 3) теоніми – назви божеств; 4) зооніми – клички тварин; 5) астроніми – назви небесних тіл; 6) космоніми – назви зон космічного простору і сузір’їв; 7) хрононіми (“квазівласні імена”) – назви відрізків часу, пов’язані з істричними подіями; 8) ідеоніми – назви об’єктів духовної культури; 9) хрематоніми – назви об’єктів матеріальної культури; 10) ергоніми – назви об’єднань людей: товариства, організації тощо; 11) гідроніми – назви водоймища (річки, озера, моря, болота); 12) етноніми – назви народів, етнічних груп [4, с. 187].

Як зазначає Л. С. Бархударов, переклад власних назв у художньому тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. В цьому випадку прийнято говорити про випадки безеквівалентної лексики [1, с. 93]. Незважаючи на те, що ця група лексики найважче піддається іншомовній трансформації, її еквівалентний переклад необхідний для досягнення рівноцінної ефективності впливу на читача. Термін “безеквівалентна лексика”, яким позначені власні назви, не означає, що ці слова взагалі неможливо перекласти. Комунікативно-функціональний підхід до перекладу безеквівалентної лексики враховує специфіку власних назв. Переклад власних назв відбувається шляхом: перекладацької транслітерації та транскрибування; описового перекладу; перекладу [1, с. 96]. В. С. Виноградов стверджує, що звичайні власні назви, як правило, транскрибуються або транслітеруються [2, с. 149].

У творі “Alice in Wonderland” ми виявили 22 антропоніма, 27 зоонімів, 8 топонімів та 1 хрононім. Отже, ми маємо 58 власних назв з них антропоніми становлять 39%, зооніми – 45,3%, топоніми – 14% та хрононіми – 1,7%. 7 англійських топонімів мають відповідники в українській мові, зазначені у словниках: “England” – “Англія”, “France” – “Франція”, “New Zealand” – “Нова Зеландія”, “Australia” – “Австралія”, “London” – “Лондон”, “Paris” – “Париж”, “Rome” – “Рим”, а один топонім був перекладений в обох перекладах способом калькування: “Wonderland” – “Країна Чудес”. При перекладі “Аліса в Країні Чудес” Г. Буршина уникнула такої реалії, невідомої радянському читачу, та відтворила її таким чином: “Christmas” – “Новий рік”, а В. Корнієнко, на нашу думку, була більш точною, використовуючи існуючий відповідник, зафіксований у словниках: “Christmas” – “Різво” . Більшість зоонімів були перекладені в обох перекладах, оскільки клички тварин були такими, що мають свої відповідники у словниках: “Eaglet” – “Орля”, “a Duck” – “Качка” та ін. у Г. Буршини; та “Mouse” – “Миша”, “Duck” – “Качур”, “Eaglet” – “Орлятко” , у В. Корнієнко. Цікавим є той факт, що перекладачки по-різному інтерпретували стать персонажів: “качка” і “качур”. Переклад В. Корнієнко є адекватним, адже у сприйнятті англомовних читачів та й самого автора цей персонаж чоловічої статі, але в той самий час перекладачка схибила з “мишею”, яка теж є чоловічої статі [6; 7]. Таким чином, обидві інтерпретаторки дещо змінили казковий світ твору, додавши власного сприйняття його персонажів.

Г. Буршина та В. Корнієнко вдалися до прагматичної адаптації (внесення автором певних змін при перекладі з метою досягнення необхідної реакції), використовуючи замість англійської клички тварини широковідому українську: “Fury” – “Бровко” у Г. Буршини та “Fury” – “Мурко” у В. Корнієнко. Тут маємо справу з відображенням у перекладі дещо інших аспектів перекладацького сприйняття: по-перше, присутнє одомашнення робить твір наближенішим до україномовного читача, але віддаляє переклади від оригіналу; по-друге, впадає в око, що один і той самий персонаж у Г. Буршини − собака, а у В. Корнієнко − кішка. У розповіді миші в творі оригіналі Fury зображується як старий хитрий собака, а його кличка вже сама про себе говорить, що він до того ще й дуже злий. Але обидва переклади можна виправдати, у Г. Буршини, як і в оригіналі, цей персонаж залишається собакою, але В. Корнієнко навмисно змінює його на кота, що на нашу думку є дуже доречним. Вона тим самим підсилює існуючий конфлікт між ним та мишею та компенсує втрати змісту клички Fury у такий спосіб, що й дитині зрозуміло, як кіт ставиться до кішки. Антропонім Alice вони подають “еквівалентним” і традиційним вже для радянського (переважно, російськомовного) перекладу ім’ям Аліса, а не транскрибують його як Еліс. Mary Ann Г. Буршина перетворює на українську дівчину Мар'яну , тобто у формі адаптивного до української мови відповідника, тим самим чи то наближуючи переклад до україномовного читача, чи то знов-таки шукаючи еквівалент; В. Корнієнко ж, у свою чергу, просто транскрибує його: “Mary Ann” – “Мері Ен”. Не зрозуміло. чим можна пояснити таку неодноманітність підходів перекладачки до відтворення власних назв.

Частина антропоніма William the Conqueror в обох перекладах відтворена у формі адаптивного відповідника, а інша частину перекладена способом калькування – Вільгельм Завойовник, послуговуючись укоріненим в україномовній історичній традиції варіантом.

Метод транслітерування − повного або часткового, поєднаного з транскрибуванням, – Г. Буршина застосовує для відтворення таких антропонімів як: “Edwin and Morcar”, – “Едвін і Моркар”, “Edgar Atheling” – “Едгар Ателінг”, “Tillie” – “Тіллі”; транскрипції: “Shakespeare” – “Шекспір”, “Lacie” – “Лейсі”,“Elsie” – “Ельзі”. Таке розмаїття перекладацьких прийомів, використання яких призводить навіть до порушення правописних норм української мови (“Тіллі”), ми схильні пояснювати “правописним божевіллям”, яке має місце у царині відтворення іноземних онімів від радянських часів і дотепер. В. Корнієнко, на відміну від Г. Буршиної, замінює вищезгадані оніми зовсім іншими іменами: “Elsie” – “Олша”, “Tillie” – “Тільда”, “Lacie” – “Асіла”, вдаючися до одивлення тексту. От тільки незрозумілим лишаються мотиви, керуючись якими перекладачка перетворила пестливо-зменшувальні форми широковживаних англійських імен на незвичні для українського читача імена.

Г. Буршина перекладає зооніми та антропоніми: “the Mock Turtle” – “Фальшива Черепаха”, “Cheshire Puss” – “Котик Сміюнчик”, додаючи елементів власної інтерпретації персонажів. Але перекладачка спочатку відтворює the Queen of Hearts як Червона Королева, хоча потім як Чирвина Королева, за аналогією до “the Knave of Hearts” – “Чирвовий Валет” та “the King of Hearts” – “Чирвовий Король”.

Дуже вдало, по-дитячому, В. Корнієнко відтворила ідейний зміст таких назв: “the Mock Turtle” – “Казна-Що-Не-Черепаха”, “Tortoise” – “Не-Аби-Який-Черепаха”, утворюючи до конверсії, притаманної онімам в українських казках. Слід відзначити одноманітність підходу до форми новоутворень.

Відомо, що в українській мові зменшувальні форми є дуже поширеними і становлять особливу структурно-конотативну реалію [3, с. 121], тому це явище часто використовується перекладачами. Так у нашому випадку перекладачі на морфологічному рівні змінюють слово, надаючи йому певного забарвлення, роблячи його зменшувально-пестливим : Котик Сміюнчик, Орля (Г. Буршина); Орлятко, Мурчик-Чеширчик (В. Корнієнко). Оскільки цільовою авдиторією цього твору-казки є діти, то цей прийом є доцільним.

Зазвичай назви казкових героїв перекладаються, адаптуючи під цільову авдиторію та закріплюючи за ними певне предметно-логічне значення, у безлічі різноманітних контекстів [5, с. 122]. Як показує проведений аналіз, деякі назви мали свої історичні укорінені в українській мові традиційні варіанти, якими послуговувалися у перекладах Г. Буршина та В. Корнієнко.

Втім, відкритим і дискурсивним лишається питання припустимості-неприпустимості вживання прийомів одомашнення або одивлення онімів при перекладі. Також постає багато запитань з приводу фонетичного відтворення ономів, відповідність перекладених власних назв та імен правописним нормам сучасної

української мови. Слід також констатувати неодноманітність підходів до відтворення власних назв, яка прослідковується в обидвох перекладах.

Ці та інші вади перекладу онімів твору Л. Керола "Аліса в Країні Чудес" належить виправити перекладачам-наступникам.

Література:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : Межд. отнош., 1975. – 240 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : ИОСО РАО, 2001. – 224 с.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад / Р. П. Зорівчак. – Львів: ЛНУ, 1989. – 212 с.
4. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства, підруч. – 2.вид. / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
5. Кухаренко В. А. Интерпретация текста: [уч. для студ. филол. спец.] / В. А. Кухаренко. – 3-е изд., испр. – Одесса: Латстар, 2002. – 292 с.
6. Carroll L. Alice on the Stage. – [Електронний ресурс] / L. Carroll // The Theatre. – 1887. – Режим доступу: http://www.alice-in-onderland.net/books/onstage.html

Character Descriptions. – [Електронний ресурс] // Lenny's Alice in Wonderland Site. – Режим доступу: http://www.alice-in-wonderland.net/school/char1.html

Оксана Савченко
(Кременчук)

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВІДДІЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КЛК НАУ)

Зважаючи на науково-технічний прогрес, високорозвинену економіку, спеціаліст сьогодні повинен не тільки все знати, а й бути організатором, бачити перспективу економічного розвитку країни, вміти керувати колективом, працювати з людьми. Цих якостей він повинен набути ще в студентські роки. Тому в навчальному процесі слід застосовувати різні форми, методи і засоби навчання, які інтенсифікують процес навчання, підвищують його ефективність. До таких методів належать інноваційні та ігрові заняття.

У зв'язку із перевантаженням студентів виникає потреба в застосуванні у навчальному процесі імітаційних методів, ігрових занять, що активізують систему навчання. Активні методи сприяють, з одного боку, поглибленню та вдосконаленню знань, а з другого – імітації індивідуальної та колективної професійної діяльності. Вони розвивають творчі зусилля, самостійність у розв'язуванні проблем, проблемних і виробничих ситуацій, виробляють позитивні аспекти динамічного стереотипу майбутнього спеціаліста (організаційні, професійні вміння і навички, вміння керувати, спілкуватися), допомагають у розв'язуванні дидактичних цілей і завдань (вивчення і закріплення матеріалу при високій активності студентів, узагальнення і систематизація навчального матеріалу, визначення ступеня засвоєння знань та їх контроль). Імітаційні методи навчання тісно переплітаються з методами проблемно-пошуковими, колективної розумової діяльності (диспут, дискусія), словесними діалогічними (бесіда, семінар) та ін.

Проблема активізації студентів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) в немовному вищому навчальному закладі за допомогою дидактичних ігор залишається ще не вивченою. Метою нашого дослідження було з'ясування таких проблем: 1) чи залежить ефективність навчальної діяльності від використання дидактичних ігор; 2) чи стимулюється дидактичними іграми пізнавальний інтерес студентів; 3) як впливають дидактичні ігри на відносини студентів; 4) класифікація особливостей активних форм і методів навчання. Ефективність навчальної діяльності визначається не тільки зовнішніми чинниками, а й внутрішніми, серед яких важливу роль відіграють почуття, що виникають під час навчання, ставлення до окремих дисциплін, мотиви навчання. Результати дослідження вияву зазначених показників у студентів II і III курсів КЛК НАУ заслуговують на увагу.

Для перевірки теоретичних положень ми провели наукове дослідження в КЛК НАУ. До проведення дидактичних ігор на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) і після них студентам II і III курсів економічного відділення з жовтня по грудень пропонувалися анкети.

Близько 14% студентів вважають, що навчання дає їм радість (причому на першому курсі цей відсоток дещо вищий (18%), ніж на другому (11%), що свідчить про зниження відчуття радості від навчання). Навчання не дає радості взагалі 0,7% студентів. Вивчення певних дисциплін приносить радість 72% студентів; на другому курсі цей відсоток дещо вищий (75%), ніж на першому (69%). Отже, іноді з часом інтерес до певного предмета зростає (чого не можна сказати про інтерес до навчання взагалі).

Серед чинників, від яких залежить ставлення до предмета, переважають активні форми і методи викладання (54%), інтерес до предмета (38%), зміст предмета (29%). Розміщення чинників у такому порядку дає

змогу припустити, що, активізуючи форми і методи навчання, ми можемо підвищити інтерес до предмета.

Ставлення до навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» свідчить, що переважній більшості студентів подобається цей предмет (65%). 29,2% студентів він подобається лише іноді, 5% студентів байдуже ставляться до нього і 0,8% він не подобається взагалі.

Дослідження дало змогу виявити різні мотиви, якими студенти керуються при вивченні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Пізнавальні мотиви є провідними майже для 45% студентів, особистісними мотивами керуються 15%, прагматичними – близько 10%, позиційними – 20% студентів. Більшість студентів або хочуть знати мову, або вважають, що вона знадобиться для майбутньої кар'єри. Значно менша частина студентів вивчає українську мову, щоб створити коло цікавого спілкування.

Розглянувши особливості застосування активних форм і методів навчання та їх взаємозв'язок, ми зробили висновок, що переважна більшість студентів оцінює їх позитивно (близько 40%), або відповідно до ситуації (близько 50%). Незначна частина студентів не впевнена у своєму ставленні (близько 10%), негативно сприймає використання на заняттях 1,4% студентів.

У той час, як більшість студентів схвалює використання дидактичних ігор, близько 40% з них стверджують, що ігри зовсім не використовуються на заняттях або використовуються дуже рідко. Майже 15% студентів повідомляють, що ігри лише інколи застосовуються та лише близько 5% вважають, що вони використовуються часто.

Дидактичні ігри здебільшого використовуються на заняттях зі спеціальних дисциплін (так вважають близько 40% студентів), не часто – із психолого-педагогічних дисциплін (близько 30%), рідко – з гуманітарних дисциплін (близько 10%) і зовсім рідко – із суспільних дисциплін.

Більшість студентів вважає, що ігри повинні використовуватися на заняттях (51% – обов'язково, 37% – іноді), близько 8% не впевнені в необхідності використання гри в навчальному процесі і майже 4% не хотіли б брати в них участь. Значна частина студентів усвідомлює ефективність дидактичних ігор у навчальному процесі (52% вважають, що ігри допомагають у навчанні завжди; 35% – інколи). Значно менше студентів не впевнені (близько 80%) або переконані, що ігри не допомагають у навчанні. Водночас є чимало студентів, які вбачають позитивний вплив ігор і на стосунки в групі (близько 40% і 25% – вважають, що лише іноді). 25% студентів не впевнені, що гра може змінити стосунки в групі, 7% студентів не знають, і на думку 3% студентів, – гра не може змінити стосунки в групі.

Істотним показником позитивного впливу ігор є настрій студентів. Ніхто не вважає, що настрій може погіршитися у процесі ігор. Майже 20% студентів переконані, що настрій може не змінитись і більшість студентів – що він, безумовно, поліпшиться.

Отже, дослідження свідчать, що при використанні дидактичних ігор більшість студентів виявляє інтерес до навчання, вважає, що вони позитивно впливають не тільки на процес навчання, а й на їхній настрій і стосунки. Водночас ігри використовуються досить рідко або не використовуються взагалі, тому навчання не завжди приносить радість студентам. Оскільки більшість студентів вважає, що ставлення до предмета залежить від методів викладання, а ігри оцінюються позитивно, то, на наш погляд, викладачам слід враховувати думку того, кого вони навчають.

На заняттях з дидактичними іграми у студентів розвиваються загальнонавчальні вміння і навички та спеціальні, необхідні для певної навчальної дисципліни. У цьому й полягає навчальна функція дидактичної гри. Крім того, вона виконує й інші функції і має кілька сфер впливу. За допомогою гри на занятті створюється доброзичлива атмосфера, що поліпшує самопочуття і настрій, розвиває активність, упевненість у собі та почуття відповідальності, створює позитивну емоційність. У цьому полягають розважальна та розвиваюча функції гри.

Саме дидактичну гру можна віднести до важливого виду стимуляції пізнавального інтересу. Ситуативні, рольові, і особливо ділові ігри, яскраво демонструють практичну потребу в знаннях. Ігри є ефективним методом навчання. Отже, вони стимулюють пізнавальний інтерес за допомогою організації, змісту та характеру пізнавальної діяльності. Ігри надають емоційності, створюють атмосферу змагань та взаємної підтримки під час навчання, впливають на взаємини в групі.

Отже, дидактичні ігри мають різноплановий вплив на навчальний процес, стимулюють пізнавальний інтерес особистості. Саме в стимулюванні пізнавального процесу ми вбачаємо головне призначення методу дидактичних ігор в системі активних форм і методів навчання. Саме в грі студент є активним перетворювачем дійсності. За рахунок власних зусиль у процесі захоплюючих змагань здобуваються знання.

Розглядаючи дидактичну гру як метод стимуляції навчання, ми вважаємо, що вона має стати важливим чинником формування та розвитку пізнавального інтересу.

Література:

1. Євдокимов В. Технологія особистісно-орієнтованого навчання / Євдокимов В. // Новий колегіум. – 2000. – №6. – С. 36-48.
2. Стеченко Д. Інновація та якість фахівців у вищій школі / Стеченко Д. // Вища школа. – 2002. – №1. – С. 42-48.
3. Технологія особистісно орієнтованого навчання // Новий колегіум. – 2000. – №6. – С. 36-48.
4. Фіцула М.М. Педагогіка / Фіцула М.М. – К., 2003. – 529 с.

Олена Самсонова
(Сімферополь)

ІНФОРМУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА МІКРОСИСТЕМИ «МОВЛЕННЯ» (НА ПРИКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ РОСЛИН)

Посилення інтересу науковців до системного вивчення фразеології ставить перед дослідниками проблему ідеографічного опису фразеологічного складу мови, а також мікросистеми «Мовлення» у фраземіці. Проблемам фразеологічної ідеографії, а також мікросистемі «Мовлення» присвячений значний об'єм наукової літератури. Безумовно, заслуговують на увагу роботи А.М.Емірової, Ю.Ф.Прадіда, В.М.Телії, В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко та ін.

Інформування займає важливе місце в мовленнєвій діяльності людини. Особливо в наш інформаційний час і з нашими інформаційними системами, які створюються для швидкої доставки інформації у всі куточки світу. Якщо ми не отримуємо достатньо інформації, ми називаємо це інформаційним вакуумом, від якого нам дуже погано. Від інформації, яку доставляють нам, залежить наше відношення до оточуючих нас людей, до оточуючого нас світу, ця інформація може впливати на наші майбутні дії й т.д. Бо вона буває новою, правдивою або брехливою.

Мовлення цінне тому, що воно насичене думкою та інформативне. Думка отримує своє втілення та можливість бути переданою іншій людині, якщо вона виражена в слові, висловлюванні, реченні. Кожна людина індивідуальна й мовлення її теж індивідуальне. В мовленні відображається багато психологічних складових: характерологічні, емоційні, соціально-культурні. Частина особистісних психологічних складових може виявлятися в паралінгвістичних проявах – таких, як звучання голосу (спокійне, ласкаве, агресивне й т. п.), темпо-ритмічна структура розмови (говорити швидко, незрозуміло, з великими паузами, викарбовуючи слова). Народну думку притягували й притягують будь-які варіанти вираження своєї думки. До найулюбленіших можна з упевненістю віднести ФО. Характеризуючи саму форму розмови, ми будемо користуватися словом «висловлювання».

Можна виділити такі фразеологічні мікросистеми, які стосуються самого висловлювання: тривале висловлювання й відверте висловлювання. Тривале висловлювання на будь-яку тему не входило й не входить в ряд позитивних рис співбесідника. Це яскраво виражається у фразеології. Висловлювання Уїльяма Шекспіра «Brevity is a soul of wit», що має дослівний переклад «Стислість – душа розуму», в силу популярності його автора, відомо у всьому світі. Але завдячуючи А.П. Чехову, який перефразував данний афоризм, тепер воно відоме як «Стислість – сестра таланту». Цей афоризм часто застосовують, коли говорять про людину, яка зловживає «довжиною» своєї думки.

ФО боби (на бобах) розводити – ‘займатися пустими розмовами, затримувати увагу на пустощах‘ (ФО з’явилася завдяки гадалкам, які провіщали по бобах), на нашу думку, вона заснована на метафоризації значення «почати робити щось тривале, нудне, неприємне» й побудоване на каламбурі слова розводити. Треба згадати, що каламбур (франц. calembour – гра слів) – алогічний мовний витвір, остро́та, заснована на грі слів, на смисловому поєднанні в одному тексті або різних значень одного слова, або різних слів (словосполучень), тотожних чи подібних за звучанням; або слів, які формально є синонімами чи антонімами, а за змістом знаходяться в різних синонімічних і антонімічних рядах».

Треба відмітити, що В.В. Виноградов писав «є всі підстави думати, що жартівливо-просторічне значення слів розводити – розвести затіяти або говорити що-небудь безглузде й стомлено-нудне, довге відмежувалося від фразеологічної єдності: боби розводити».

В українській мові людину дуже балакучу, яка говорить багато зайвого часто порівнюють з такою рослиною як горох. Наприклад, ФО сипати словами як горохом ‘говорити довго, багато й беззмістовно‘, торохтить Солоха, як діжка з горохом ‘вести пусті балачки’. Балакала, говорила сім мішків гречаного Гаврила ‘вести пусті, нікому не потрібні розмови‘.

Людина, відверто висловлюючись, інформує інших про свої думки, про своє відношення до когось або чогось, нічого не приховуючи. Безперечно, це позитивна риса людини чи просто навіть подібна дія з боку людини, цитуючи слова Д. Болінджера про те, що в нашому суспільстві «брехня починає культивуватися як мистецтво». Дивовижним залишається той факт, що народна думка, у порівнянні з численними видами брехні, приділяє так мало місця у фразеологічних засобах вираження мови такій позитивній рисі людини, як відвертість у своїх висловлюваннях. Даний факт наштовхує на припущення, що відвертість дійсно є рідкістю в нашому суспільстві.

Люди, як правило, теж відверті, висловлюючись про те, що у них на душі, на серці. Але такі висловлювання ще й наскрізь пронизані емоціями. Світ емоцій дуже складний і різноманітний. Тонкість його організації та многогранність вираження нерідко не усвідомлюються самою людиною. Якщо в психіці, на думку відомого німецького вченого кінця XIX – початку XX ст. Вільгельма Вундта, можна виділити біля п’ятидесяти тисяч відчуттів, то емоцій нараховується значно більше. Багато вчених присвятили свої праці дослідженню лексичних і фразеологічних позначень емоцій в мові (див. праці Ю.Ф. Прадіда, Л.Г. Бабенко, І.В. Кашиної, А.М. Емірової й ін.). «Фразеологізми, що характеризують емоційний стан людини, мають

стати не тільки предметом серйозних теоретичних досліджень, а й предметом фразеографії», відзначає Ю.Ф. Прадід в своїй вступній статті «Емоції людини та їх вираження фразеологічними засобами мови» до російсько-українського та українсько-російського фразеологічного тематичного словника «Емоції людини».

Існує широкий діапазон фразеологічних засобів мови для позначення таких емоційних станів людини, як огида, радість, гнів, захоплення, страх, сум та ін. Але ФО, які мають інші значення, наприклад в нашому випадку, значення, що стосуються мовленнєвої діяльності людини, при цьому тонко відображають емоційний стан людини.

ФО [печеного] гарбуза дати (піднести, винести); гарбуза потягти і т.д. ‘відмовляти у проханні або отримати відмову під час сватання‘ має негативне емоційне забарвлення, наприклад, як сум, відчай. ФО в яблучко; скажу, як до кошика грушки зложу ‘прямо і відкрито сказати про щось‘, не звертаючи увагу на почуття співбесідника.

Поява цієї розвідки спричинена відсутністю системного дослідження ФО з компонентом-назвою рослин на визначення місця мікросистеми «Інформування» в системі «Мовлення людини». Усі окреслені репрезентанти фразеологічної мікросистеми «Мовлення» потребують подальшого детального вивчення. Результати нашої роботи сприятимуть подальшому лінгвістичному дослідженню фразеологічної ідеографії, виробленню загальної типології методів дослідження фразеологічних мікросистем в ідеографічному аспекті.

Література:

1. Бирих А.К. Русская фразеология. Историко-этимологический словарь: Около 6000 фразеологизмов / А.К. Бирих, В.М. Мокиенко, Л.И. Степанова; В.М. Мокиенко (ред.). ¬ / Санкт-Петербургский гос. ун-т. Межкафедральный словарный кабинет им. Б.А. Ларина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: ООО «Издательство Астрель и др.», 2003. – 926 с.
2. Эмирова А.М. К теоретическим основам фразеологической идеографии / Эмирова А.М. // Вопросы фразеологии. – Самарканд, 1979. – Вып. XIV. – С. 50-61.
3. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / Тер-Минасова С.Г. – М.: Слово, 2000. − 624 с.
5. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
6. Прадід Ю.Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) / Прадід Ю.Ф. / НАН України, Ін-т української мови; Відп. ред. О.О. Тараненко. – К.: Сімферополь, 1997. – 252 с.
7. Прадид Ю.Ф. Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь: Эмоции человека / Прадид Ю.Ф. – Симферополь: Редотдел Крымского комитета по печати, 1994. – 243 с.

Наталия Скрынник
(Харьков)

КРАТКИЙ ОБЗОР ПЬЕСЫ А. Ф. ПИСЕМСКОГО «САМОУПРАВЦЫ»

Вторая половина 19 века ознаменована не только сложной политической ситуацией в России, но и в литературе и театре. Многолетние размышления А.Ф. Писемского над судьбами русского дворянства, жизни простого народа и опыты изображения их различных слоев нашли отражение в драме «Самоуправцы».

Первое упоминание о пьесе «Самоуправцы» мы находим в письме А.Ф. Писемского к П.В. Анненкову от 10 ноября 1865 г., в котором писатель просит похлопотать о том, чтобы пьеса «Самоуправцы» («Екатерининские Орлы») быстрее прошла Театральный и Цензурный Комитеты, а так же узнать будет ли она поставлена на Петербургской сцене [2, с. 189-190]. Театральный элемент был против постановки, хотя театральная цензура пропустила пьесу. «Самоуправцы» впервые была поставлена в Москве на сцене Малого театра 17 января 1866 г. и в Петербурге в Александринском театре 1 апреля 1866 г. и опубликована в февральской книжке журнала «Всемирный труд» в 1867 г. Это была единственная пьеса из шести, написанных Писемским в 60-е годы 19 века, поставленная на сцене при его жизни.

Главной своей задачей Писемский считал, «взяв в основание страсть человека, выразить вместе и самое время. Настоящее мое произведение взято из Павловских времен. Анекдотичность и театральность эпохи сообщилась и самой пьесе» [2, с. 191]. Трагедия «Самоуправцы» передает характерные черты эпохи правления Павла I. Основное действие развертывается между членами дворянской семьи Имшиных и их окружением. В событиях драмы принимают участие главные персонажи (князь Платон, Настасья Петровна, князь Сергей, Рыков) второстепенные, создающие широкий социальный фон (Девочкин, княж-

на Наталья Илларионовна, губернатор, управитель, шут, крепостные), эпизодические (карлица, Сарапка, дворянин средних лет, другой молодой дворянин, третий старый дворянин) и внесценические персонажи (Семен Гаврилыч Бахирев, священник, поваренки).

Патриархальный помещик – «самоуправец» князь Платон противопоставляется либеральному помещику, вольнодумцу и вольтерьянцу князю Сергею. В центре трагедии – сильный и властный помещик, чувствующий себя в своем имении не ограниченным никакими законами господином. Это сознание и владеющие ими страсти делают благородного генерал-аншефа князя Платона Имшина тираном и мучителем. Князь Платон, который выстроил специально в своем доме подвалы для того, чтобы пытать крепостных, и затем заключил в эти застенки неверную жену и ее любовника офицера Рыкова, оправдывается автором, как широкая натура, одержимая большими страстями и способная на жестокие и великодушные поступки. Но по ходу действия оказывается, что убежденный феодал Платон Имшин нравственнее и человечнее, чем просвещенный вольтерьянец – его брат Сергей Имшин. Писатель организует действие таким образом, что симпатии читателя колеблются. Важная сторона концепции пьесы проявляется в том, что ни просвещенный офранцузившийся дипломат Сергей Имшин, ни «гатчинский офицер» Рыков не могут сравниться с князем Платоном по цельности и даровитости натуры, именно в этом отразился «исторический скептицизм автора», отмечает Л.М. Лотман [1, с. 465]. Образы героев представляют собой три культурно-исторических слоя дворянской среды одной эпохи. Платон Имшин – более архаичный тип, связанный с традициями петровской эпохи, Сергей Имшин – представитель европеизированного дворянства екатерининской эпохи, а Рыков – павловский офицер. Подобное сравнение демонстрирует постепенное падение нравов, потерю многих душевных качеств, деградацию культуры личности. Стремление к обобщению интересов дворянства, выраженное в образе Рыкова, освещено автором чуть ли не в комическом свете. Княгиня Настасья Петровна Имшина – главный женский образ пьесы. Молодая красивая девушка, бедная дворянка не по любви была выдана замуж отцом-пьяницей. В финале драмы к Настасье Петровне приходит осознание того, что она обманывалась в выборе любимого. Неожиданный поворот событий в пьесе заставляет всех персонажей поменять мнение о князе Платоне, который устраивает помолвку своей жены с Рыковым. Не случайно последняя реплика в пьесе принадлежит княгине Настасье Петровне: «(становясь на колени перед князем). Благодетель Вы мой!» [3, с. 283]. В этой фразе отразилось и преклонение перед широтой его натуры, и восхищение, и любовь.

С большой долей комизма изображен в пьесе второстепенный образ шута Кадушкина, который повелевает судьбами княгини, Рыкова и прислуги, предавшей своего барина.

Кроме проблемы отношений помещиков и крепостных, семейного деспотизма Писемский поднимает проблему положения женщины в обществе, семьи и брака, любви.

Пьеса изобилует диалогами. Диалог является основным способом изображения персонажа в драматургии. Целый ряд признаков персонажей, участвующих в диалоге, оказывают большое влияние на выбор языковых средств в ходе речевого общения и на все речевое поведение участников диалога в целом. Дополнительные характеристики такие, как: психологические и интеллектуальные характеристики, настроение персонажей, интерес к предмету разговора, статус собеседников, их межличностные отношения, внешние обстоятельства протекания речи создают многогранность образов персонажей. Возвращаясь к диалогу и речи героев, хотелось бы отметить использование персонажами различных функциональных стилей речи, функционально окрашенной лексики, просторечия, сленга, диалектизмов.

Дух того времени, позиция автора передается посредством ремарок. В них содержатся описания интерьера, внешности персонажей. Писемский стремится передать не только общие черты внешности, но и мимику, жесты, движения, рисуя психологический портрет. Все детали портрета раскрывают особенности характера того или иного героя. Описание пейзажа в пьесе отсутствует, так как основная часть действия проходила в барском доме в усадьбе Имшина.

Название пьесы «Самоуправцы» выбрано Писемским неслучайно. В центре внимания драмы – самовластие, достигшее невероятных масштабов. Дворянский произвол, являвшийся, по мнению Писемского, противогосударственной силой, – это центральная тема его творчества. И то, что он не отступился от нее в 60-х г. свидетельствует о неудовлетворенности реформами и наличием дворянского своеволия.

Таким образом, понимание драматизма жизни, которое выразил Писемский и его представление о драматическом конфликте, как о форме борьбы личности с идеологией крепостничества, о речи персонажа, как важнейшем элементе драматического действия, сложное соотношение комического и трагического – все эти особенности произведений писателя готовили возможность революционного переосмысления законов драматургии и театра, происшедшего в конце 19 века. Творчество Писемского не только обогатило драматургию эпохи, но и побуждало читателя и зрителя задуматься о жизни общества.

Литература:

1. Лотман Л.М. А.Ф. Писемский // История русской литературы: В 4-х тт. – Т.3. – Л.: Наука, 1982. – 876 с.
2. Писемский А.Ф. Письма: литературный архив / А.Ф. Писемский. – М.: Издательство АН СССР, 1936. – 927 с.
3. Писемский А.Ф. Пьесы / А.Ф. Писемский. – М.: Искусство,1958. – 446 с.

Катерина Стеценко
(Кременчук)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗ-КЛІШЕ В АНГЛОМОВНІЙ АВТОРСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

В сучасній лінгвістиці дуже важливими є особливості перекладу мовних кліше, ступінь адекватності перекладених відповідників кліше в авторській публіцистиці англійською та українською мовами, важливість образності та експресивності даних мовних одиниць та значення контексту під час перекладу.

Було досліджено фрази-кліше, які широко застосовуються в статтях Річарда Вульфа та Сьюзан Пейдж, американської газети USA Today, Уільяма Бренігена, газета Washington Post та Едмунда Сендерса, газета Los Angeles Times. Фрази-кліше як лінгвістичну проблему досліджували: Е. Партридж, В.В. Виноградов, В.В. Гвоздєв, Г. Дойчер, Н. Чомскі, Д. Слобін.

За мету було поставлено: дослідити особливості перекладу фраз-кліше в публіцистиці, а отже дослідити особливості фраз-кліше у публіцистичному стилі; проаналізувати роль кліше в авторській публіцистиці; виявити лінгвостилістичні особливості авторської публіцистики; визначити кліше як об'єкт лінгвістичного аналізу; дослідити образність кліше; охарактеризувати проблеми адекватності перекладу авторської публіцистики; проаналізувати способи адекватного відтворення кліше при перекладі.

Фрази-кліше як лінгвістичну проблему досліджували: Е. Партридж, В.В. Виноградов, В.В. Гвоздєв, Г. Дойчер, Н. Чомскі, Д. Слобін.

Тож існує декілька визначень поняття фраза-кліше, але дослідження даного питання довело, що визначення поняття фраза-кліше Г. Дойчером є найбільш доречним для авторської публіцистики. Він вважає, що кліше – це необхідна сходинка між групою образів та щоденним вокабуляром, вирази, які все ще зберегли свіжість, новизну. Кліше насправді є "скомпонованою думкою" тому, що ті, хто їх вживає точно знають їх значення. Посилаючись на розробки Є. Рубцової, Т.С. Лариної, Н.І. Формановської було виявлено, що в публіцистичному стилі широко використовуються відрегульовані елементи мовної системи, в яких відображається культурні стереотипи поведінки, через які автор впливає на думки, почуття та дії читача, до яких і входять кліше.

В процесі дослідження було встановлено, що існує декілька класифікацій фраз-кліше, хоча підходи до класифікації різні, але аналіз робіт Н. Чомскі, К. Амер, Д. Слобіна, Г. Дойчера, А. Паршина дозволив виділити основні групи кліше, які притаманні публіцистиці, та авторській публіцистиці зокрема.

Отже, в першу чергу фрази-кліше розрізняють за тематичною ознакою: кліше, що використовуються в описанні політичних змін чи скандалів; тематичні політичні кліше, які часто зустрічалися в статтях Р. Вульфа та С. Пейдж; кліше, що вживаються для позначення різних явищ суспільно-політичного життя; кліше, що використовують в офіційно-діловому спілкуванні; наукові кліше, які являють собою складені терміни. З семантичної точки зору розрізняють наступні кліше: кліше посилення концентрації уваги слухача; кліше згоди і підтвердження; кліше заперечення; кліше волевиявлення [1, с. 98].

Парадигма кліше – це ряд одиниць, пов'язаних відносинами тотожності і протиставлення, що виявляються в ситуаціях, де ці одиниці вживаються. Тотожність в цьому випадку аналогічна синонімії, протиставність – антонімії.

Полісемічними вважаються такі кліше, які мають два і більше функціональних значень й об'єднані навколо головного. Також кліше розрізняють за морфологічною ознакою: складні іменники: touchstone, capstone, trademark, hallmark, landmark, deadlock. віддієслівні кліше: to leave the door open; to kill the bill; to look facts in the face; іменникові кліше: Plan B; Zero tolerance; Red herring; Black sheep; Moral bankruptcy.

Кліше класифікують за структурою: словосполучення, які завжди вживаються у незміненому складі: developing nations; third countries;. Словосполучення, які допускають варіативність складу: national / international / world community; to lodge / to register a complaint; vital issue /interest / importance / field / gap. Парні кліше мають в своїй структурі сполучник and; бінарні кліше зустрічаються не дуже часто, зазвичай містять в собі сполучник, мають в собі дві частини: Ins and out; Each and every; Far and wide; In black and white [3, с. 36]. Проаналізувавши статті Е. Сендерса, можна зробити висновок, що автор використовує багато кліше-речень.

Стандартні кліше мають логічний зв'язок, поєднують текст в статті. У статтях У. Бренігена було виявлено багато часто вживаних стандартних кліше: In some cases, the rules would have allowed the same two jets to fly that close together, he said.

Кліше можна класифікувати і за національною ознакою: французькі корінні вирази, але їх перекладено на англійську: To take the bull by the horns (prendre le taureau par les cornes); міфологія, греко-римська історія, біблія та література є в основі кліше: Trojan horse; французькі, латинські та італійські за походженням кліше: Déjà vu; La dolce vita; Idée fixe.

Розрізняють стилістично марковані кліше: у статтях У. Бренігена та С. Пейдж було виявлено метафоричне кліше. Варіювання мовних кліше проявляється у вживанні кліше-варваризмів.

Можна навести декілька прикладів кліше-евфімізмів: Man advanced in years – використано advanced in

years замість old, аби пом'якшити вираз. Деякі кліше містять віршовані форми: повторення звуків, розмір, рима та ритм. Авторські кліше – це надбання самого автора, хоча автор може застосувати і трансформації та транспозиції по відношенню до фразеологізмів [4]. У статтях Р. Вульфа та Е. Сендерса можна помітити, що автори використовують авторські кліше, які побудовані на фразеологізмах.

Також проблема – висока алюзивність газетно-журнального тексту. Особливо часто такий підхід застосовує в своїх статтях Річарда Вульфа: Polls are much ado about nothing. An official may be known by his song.

Проблема адекватності перекладу публіцистики досить ґрунтовно досліджував А.Д. Швейцер. Під час дослідження було виявлено два способи адекватного перекладу фраз-кліше: переклад кліше шляхом підбору еквіваленту та вільний переклад.

Еквівалентний переклад передбачає застосування калькування та моноеквівалентний переклад: A lot of people in Lybia gathered in Tripoli's bloodness revolution last night as Muammar Gaddafi didn't resign as president and turned over power to an opposition leader. – Вчора ввечері у Тріполі великі натовпи людей зібралися заради мирної лівійської революції після того, як Муаммар Каддафі не пішов у відставку з поста президента і не передав владу лідеру опозиції.

Якщо відсутній відповідник у мові перекладу використовується метод вільного перекладу, який включає контекстуальні заміни та описовий переклад: This treaty was controversial point during discussing. - Ця угода стала спірним питанням під час обговорення. – в цьому прикладі значення слова point (пункт, момент, справа, питання) звужується, відбувається конкретизація його значення в даному контексті.

Основні ознаки кліше – стійкість компонентного складу, відтворюваність, звичність звучання, вільний зв'язок компонентів, належність до нейтральної літературно-книжної лексики, властивість бути засобом оцінки, інформативно-необхідний характер.

Метою використання кліше є полегшення сприйняття інформації читачем і досягнення певного комунікативного ефекту на нього [2, с. 141]. Публіцистичний стиль виявляється доволі складним явищем через неоднорідність його задач та умов спілкування і в цілому особливостей екстралінгвістичної основи. Через кліше передається оцінка автора і загальна позиція видання, адже не дивлячись на те, що метою є передача інфомація, інформація часто передається під певним кутом і так, що читачеві нав'язується певна позиція. Проблема перекладу кліше – це також семантична проблема, пов'язана з розбіжністю в частотності вживання лексичних одиниць. За допомогою еквівалентного та вільного перекладу, перекладач має адекватно передати фрази-кліше, якими заповнені сучасні ЗМІ.

Література:

1. Рубцова Е. Несвободные словосочетания в газетно-публицистическом стиле речи / Рубцова Е. // 300 лет отечественной журналистике: актуал. проблемы истории, теории и соврем. практики. – 2002. – № 24. – С. 98-102.
2. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Швейцер А.Д. – М., 1988. – 214 с.
3. Chomsky N. Essays on Form and Interpretation / Chomsky N. – New York: North-Holland, 1977. – 86 p.
4. Deutcher G. Standing on the Shoulders of Clichés / Deutcher G. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.guydeutscher.org/

Роксолана Яцків
(Дрогобич)

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТА ПРАВОПИС УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ ОСОБОВИХ НАЗВ

Антропоніми, або власні особові назви, є помітною частиною лексичного складу мови. Вони завжди перебували в тісних зв'язках з апелятивним словником та топонімічною лексикою народу, живилися їх засобами, активно реагуючи на різні суспільні зміни. Тому антропоніми містять інформацію, яка має важливе значення як для історії мови, так і для історії її носія.

Праслов'янська мова мала той же тип називання осіб, що й індійська, іранська, балтійська, германська, кельтська, фракійська та грецька, тобто однойменну систему, в якій особу позначувано самим лише іменем [3, с. 26]. У морфологічному відношенні праслов'янські імена охоплювали три типи назв: а) складні, тобто двоосновні, б) похідні від них усічено-суфіксальні, в) прості апелятивні.

Такі ж імена були поширеними і в давньоукраїнській мові. Проте відомо, що на становлення і розвиток кожного національного антропонімікону мають значний вплив не тільки суто мовні фактори, а й екстралінгвальні чинники. І це зрозуміло, оскільки антропоніми існують у суспільстві і для суспільства. Суспільство невмолимо диктує їх вибір. В українській антропонімії, у різні періоди її історії, по-різному віддзеркалювалася суспільна свідомість людей, зміни в соціальній структурі суспільства.

У язичницькій Русі вибір імені людини визначався звичаєвим правом. Звичаєве право давало можливість

батькам чи жрецям добирати ім'я дитині залежно від порядку, часу та обставини її народження [1, с. 5]. Так, третій у сім'ї дитині могли дати ім'я Третяк, шостій – Шестак, сьомій – Семак тощо. Дівчинка, що з'явилася на світ узимку, могла дістати ім'я Зима, а та, що народилася весною, – Весна. Хлопчика, що забарився з появою на світ, могли назвати Пізняком.

Через ім'я наші пращури висловлювали своє ставлення до нового члена сім'ї. Дитині, народження якої з нетерпінням очікували, давали ім'я Бажан, Ждан, Жадан, Милота, Кохан. Дітей, поява яких була небажаною, називали Нелюб, Неждан, Нерада. Поряд з іменами характеризуючими (на зразок Третяк, Зима, Пізняк, Нелюб, Слинько) дуже популярними в сиву давнину були магічні, або заклинальні, імена. Наші пращури свято вірили в магічну силу імені. Вважалося, що ім'я може оберегти дитину від хвороби, смерті, хижого звіра та іншого лиха, зробити її щасливою.

У сім'ях, де часто помирали діти, новонародженим давали імена Продай, Куплен. Даючи дитині ім'я Продай, або Куплен, мати виконувала спеціальний обряд: за незначну плату вона продавала дитя жінці, у якої діти росли здоровими і не хворіли. Після завершення обряду продажу дитина знову поверталась у свою рідну сім'ю. Ритуал продажі дитини та присвоєння їй імені Продан, Куплен повинен був обдурити злих духів, переконати їх, що дитина на ім'я Продан, Куплен чужа у цій нещасливій сім'ї. Як відголосок язичництва, цей звичай подекуди зберігається в Карпатах і понині [1, с. 7].

За язичницькими віруваннями батьки могли забезпечити своїм дітям добре здоров'я та щасливу долю, давши їй навмисно погане ім'я. Наші предки були переконані, що гарним і вродливим буде син на ім'я Некрас, Некраш, що добрий апетит і здоров'я дитини забезпечать імена Неїло, Худко, Худаш, Зав'ялко, Непокій.

Прийняття християнства докорінно змінило засоби відображення соціального у слов'янському антропоніміконі. Традиційні язичницькі мотиви номінації, які активно почали витіснятися із сфери власних імен, зберігалися тільки серед прізвиськ. Соціально значущим стає вживання християнських власних імен.

Грамотно написати особове власне ім'я, прізвище та ім'я по батькові – обов'язок кожного. Проте у мовній практиці часто трапляються прикрі помилки, причому такі помилки нерідко зафіксовані у державних документах – у свідоцтвах про народження, паспортах тощо.

Щодо правопису власних імен, то слід пам'ятати, що, наприклад, в українській мові, на відміну від російської, подвоєння приголосних в іменах людей трапляються рідко. Слід порівняти: по-українськи: Інокентій, Іполит, Кирило, Сава, Пилип, Агрипина, а по-російськи: Иннокентий, Ипполит, Кирилл, Савва, Филипп, Агриппина тощо [2, с. 288]. І навіть якщо в деяких повних іменах іншомовного походження приголосні подвоюються, то школярі мають знати, що у деяких здрібніло-пестливих їх варіантах подвоєння може бути відсутнім, наприклад: Алла – Аллонька, Аллочка, Аллуся, але й Ала, Аля [2, с.118]; Белла – Беллонька, Беллочка, Беллуся, але і Бела, Белонька, Белочка, Белка [2, с. 122]; Елла – Еллонька, Еллочка, але й Ела, Еля [2, с. 135]; Жанна – Жанночка, Жаннуся, але і Жана, Жанонька, Жаночка, Жануся [2, с. 140]; Інна – Іннонька, Інночка, Іннуся, Іннусенька, Іннусечка, але й Іна, Інуся, Інуська, Інця [2, с. 143]. Те саме спостерігаємо і в давно засвоєних іменах: Ганна – Ганнонька, Ганночка, Ганнуся, Ганнусенька, Ганнусечка, Ганнуська, Ганнуля, Ганнуленька, Ганнулечка, Ганнулька, Ганнуня, Ганнуненька, Ганнунечка, Ганнунейка, Ганнушка, але і Ганка, Ганя, Ганька, Гануся, Гануська, Ганулька [2, с.128]; Іванна – Іваннонька, Іванночка, але й Іванка, Іванця [2, с. 142]; Ілля – Іллюша, Іллюшка, але й Ілаш, Ілашко [2, с. 64].

Слід запам'ятати й те, що в українській мові, на відміну від російської, в іменах після м'яких приголосних перед йотованими м'який знак не пишеться, наприклад, по-українськи Омелян, Уляна, Тетяна, а по-російськи Емельян, Ульяна, Татьяна.

Часто трапляються помилки і при написанні імен В'ячеслав та Святослав. За правилами української мови в імені В'ячеслав апостроф пишемо (після губного в – перед я), а в імені Святослав не пишемо, бо перед губним звуком в є приголосний звук с, який належить до кореня.

Варто зосередити увагу на тому, що, наприклад, ім'я Лев при відмінюванні має паралельні форми: Лева, Левові і Льва, Львові; кінцеві приголосні основи г, к, х в іменах – іменниках першої відміни в давальному та місцевому відмінках перед закінченням -і змінюються на з, ц, с: Інга – Інзі, Ольга – Ользі, Ївга – Ївзі, Одарка – Одарці, Палажка – Палажці, Домаха – Домасі, Солоха – Солосі, Явдоха – Явдосі.

В іменах типу Одарка, Параска в родовому відмінку множини в кінці основи між приголосними з'являється звук о: Одарок, Парасок.

В іменах типу Антін, Прокіп, Нестір, Ничипір, Сидір, Федір, Тиміш і пишеться тільки в називному відмінку, а в непрямих відмінках – о (Антона, Прокопа, Нестора, Ничипора, Сидора, Федора, Тимоша).

Імена, що в називному відмінку закінчуються на -р, у родовому відмінку твердої групи мають закінчення -а: Віктор – Віктора, Лавр – Лавра, Макар – Макара, Світозар – Світозара, імена м'якої групи мають закінчення -я: Ігор – Ігоря, Кесар – Кесаря, Лазар – Лазаря, Цезар – Цезаря.

У звертаннях, що складаються із загальної назви та імені, закінчення кличного відмінка набуває і загальна назва, і власне ім'я: брате Іване, друже Дмитре, сестро Оксано.

Щодо особливостей творення та відмінювання імен по батькові, то відомо, що в чоловічих іменах по батькові пишеться суфікс -ович (-ьович, -йович): Іванович, Васильович, Анатолійович, а в жіночих іменах по батькові перед суфіксом -н(а) завжди пишеться -ів (-їв): Іванівна, Василівна, Анатоліївна [4, с. 170]. Не

можна за зразком чоловічих імен по батькові писати Оксана Васильовна (Миколайовна, Юрійовна та ін.).

Не можна писати й говорити Ганни Петрівної (слід уживати «Контрольна робота Шевчук Ганни Петрівни», а не «Контрольна робота Шевчук Ганни Петрівної»), Ганні Петрівній (треба вживати «Залишу зошит Ганні Петрівні», а не «Залишу зошит Ганні Петровній»).

Слід пам'ятати також, що імена по батькові при чоловічих іменах завжди мають в орудному відмінку закінчення -ем (а не -ом): «Зустрівся з Олександром Андрійовичем і з Олегом Карповичем», а не «Зустрівся з Олександром Андрійовичом і з Олегом Карповичом».

У звертаннях, що складаються з двох власних назв – імені та імені по батькові, – обидва слова вживаються у кличному відмінку: Сергію Петровичу, Галино Степанівно. На можна писати й говорити: Сергій Петровичу або Сергію Петрович, Галина Степанівно або Галино Стапанівна.

Коли в тексті трапляються поряд загальна назва, прізвище, ім'я та ім'я по батькові чоловічого роду, слід уникати одноманітних відмінкових закінчень і вживати паралельно закінчення -ові, -еві (-єві) та -у, -ю: директорові Тарасу Самійловичу Бондаренкові; викладачевіі Семену Яковичу Півторакові.

Отже, лише глибокий аналіз типових помилок, що трапляються в писемному та усному мовленні, допоможе уникнути їх.

Література:

1. Белей Л. До питання про християнізацію іменника українців / Белей Л. // Наукові записки. – Кіровоград: КДПУ, 2001. – Вип. 37. − С. 5-8.
2. Скрипник Л.Т. Власні імена людей / Л.Т.Скрипник, Н.П.Дзятківська. – К.: Наук. думка, 1996. – 332 с.
3. Худаш М.Л. З історії української антропонімії / Худаш М.Л. – К.: Наук. думка, 1977. – 236 с.
4. Як писати прізвища? // Культура української мови: Довідник. – К.: Либідь, 1990. – С. 169-190.

СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ

Марія Відьменко
(Дніпропетровськ)

ФЕНОМЕН АНОМІЇ ТА ЇЇ ПРИЧИНИ

Девіантна поведінка - це порушення соціальної норми, яка є похідною культурної цінності. Кожна людина живе в певній соціальній системі, предмети і явища якої в розумній мірі задовольняють її забаганки. З точки зору філософії можна сказати, що цінність вказує на існування особистості в суспільстві і його позитивний розвиток. Тим самим формуючи позитивні потреби та інтереси суб‘єктів, що є важливим для розвитку суспільства. У кожної людини існує своя індивідуальна ієрархія цінностей, яка носить відносний характер ціннісної орієнтації. Але вона регулює поведінку особистості, встановлює норми та правила її поведінки. Таким чином відбувається соціалізація особистості.

Але є ті потреби, які призводять до руйнування особистості. Це відбувається в тому випадку, коли не існує чіткої взаємодії між цінностями дійсності, і це детермінує девіантну поведінку індивіда. Ціннісно-орієнтована поведінка завжди протікає в відповідності до логіки будь-якої соціальної дії і мотивується культурними цінностями і соціальними нормами. Але існують ситуації, коли соціальна активність індивідів не може бути визнана нормальною, тобто соціальні мотивовані дії людини можуть бути анормальні. Ми говоримо про феномен аномії, який не можна не розглянути в контексті загальноприйнятих цінностей суспільства. Наше завдання полягає в розкритті причин цього феномену. Проблема аномії розглядається на міждисциплінарному рівні (культурологія, психологія, філософія, соціальна філософія, антропологія та інші), що говорить про її актуальність і важливість вивчення.

Його розглядали та вивчали в своїх працях Э. Дюркгейм, П. Сорокін, Р. Мертон, Т. Парсонс та інші. В перекладі з грецького аномія – це буквально беззаконний, без нормований [3; с.87], тобто кризовий стан, який призводить до порушення функціонування системи правової та моральної регуляції поведінки індивідів в суспільстві. Термін «аномія» в перше використав в своїх працях французький вчений Е. Дюркгейм. Він стверджував, що соціальні «правила» з часом починають мати сталу форму. Вони, тим самим, регулюють функціонування суспільних інтересів чи груп. Перед нами вже виступають правила не окремих індивідів, а узагальнені принципи існування системи. Дюркгейм пише, що якщо суспільство знаходиться в процесі активної взаємодії, і соціальні «органи знаходяться в тісному контакті і в довготривалій взаємодії», то принципи, які складають єдину форму, постійно коректуються. Та якщо постійний контакт суспільних інститутів порушується, їх принципи починають розвиватися в різні напрямки. Вони вже не є одним цілим, гублять загальну форму, і суспільство впадає в стан аномії. Це перша причина, за Дюркгеймом, феномену аномії. На іншу причину вказують класики соціальної думки (Маркс, Зіммель та інші) : взаємодії в суспільстві набувають активності, а старі принципи старіють настільки, що простіше їх замінити новими, чим модернізувати.

Звернув увагу на феномен аномії в своїх працях Р. Мертон. За Мертоном, людина, яка не знаходить законних шляхів задоволення своїх соціокультурних потреб, відчуває напругу, відчуття дискомфорту. Це минає після вибору однієї із п‘яти ліній девіантної поведінки: «конформізм», «інновація», «ритуалізм», «ретритизм», «заколот». Саме цю напругу в поведінці індивіда, вчений пов‘язує з аномією. Отже, перед нами третя причина аномії: невідповідність цінностей і норм.

Аномія – це результат глобальних змін в соціальній системі, але вона може проходити в прихованій формі. Соціальний кризи різко збільшує стан аномії в суспільстві, і розповсюдженість аномічної поведінки.

Не можна без уваги залишити аналіз причин аномії Т. Парсонса. Він трактує аномію як стан, в якому знаходиться більшість індивідів в стані нехватки (lacking) того виду інтеграції зі сталими інституціональними зразками (patterns), який (вид інтеграції) необхідний для спокійного (smooth) функціонування соціальної системи [4; с.125]. За Парсонсом, «інституціональні зразки» - це зразки, які керують поведінкою і соціальними відносинами, які перекликаються з системою загальноприйнятих моральних почуттів. Зразки створюють систему, яка відповідає вимогам соціальної системи в цілому. Загальна функція зразків – визначення соціальної ситуації. Та якщо зразки дають невірне розуміння ситуації, то індивід має невдачу у соціальній взаємодії, а тому не отримує задоволення, яке, відповідно Парсонсу, є основою будь - якої людської діяльності. Таким чином, соціальні очікування індивіда не задовольняються, якщо він відчуває потребу в сталих зразках і, навпаки, обґрунтування сталого соціального очікування говорить про правильну оцінку ситуації, і відповідно, про стале функціонування інституалізованих норм.

Інший аспект аномії Парсонс трактує, як необхідність існування стабільної культурної традиції, в основі, якої сукупність ціннісних стандартів. В результаті ми бачимо, що Парсонс пов‘язує виникнення аномії з нестабільністю ціннісно - нормативної системи, тим самим погоджуючись з точкою зору Дюркгейма.

Отже, в контексті аномії Парсонс, Мертон, Дюркгейм, Коен розглядають цінності і норми окремо. Відмінна риса концепції Парсонса полягає в тому, що він досліджує відносини цілей і засобів, а вплив перших і других на поведінку людини. Аномічна поведінка – соціальна девіація. Але в основі цієї поведінки

не девіантні культурні установки, а нестабільність установок взагалі. Це говорить про поділ аномічної та ціннісно-орієнтованої девіантної поведінки.

Як бачимо, проблема аномії як соціальної девіації, є актуальною проблемою сьогодення. Науковці різних галузей не припиняють її постійне вивчення, адже це одна з головних можливостей запобігти девіантній поведінці

Література:

1. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. – М. : Канон, 1996.- 305с.
2. Мертон Р. Социальная структура и аномия. – В сб. : Социология преступности. М.: Прогресс, 1996. – с.80-129.
3. Штомпель О.М. Социокультурный кризис. – Ростов н/Д.: СКНУВШ, 1999.- 211с.
4. Parsons T. Some Sociologikal Aspekts of the Fascist Movements. // Parsons T. Essays in Sociologikal Theory. London, 1964.- 502с.

Науковий керівник: д.філос.н., доц. Халапсіс О.В.

Вікторія Даценко
(Черкаси)

РОДОВЕ ДЕРЕВО ЯК ЦІННІСТЬ

Людство завжди цікавили питання про те хто ми, звідки пішли, хто наші предки? Людина стверджує себе як носій етичної свідомості, який мислить ціннісно і виражає себе як соціальний індивід, що переживає нестабільність і невизначеність власного існування [9, с. 96]. Відродження інтересу до минулого своєї родини має виховувати в людях повагу до своїх пращурів і заповнити вакуум «на місці традиційних форм життєвого укладу» [2, с. 136-149].

Інтерес до написання цієї статті викликала зацікавленість моїх батьків у дослідженні нашого родового дерева, розробка сімейного сайту і видання книги.

Об’єкт дослідження – ціннісні орієнтації особистості.

Предмет нашої статті – родове дерево як ціннісна орієнтація особистості.

Аксіологічні проблеми досліджувало багато відомих філософів: М.Вебер, О.Шпенглер і М.Гайдеггер, К.Ясперс, З.Фрейд і К.Г.Юнг, Ж.-П.Сартр і А.Камю та ін.

Питанням ціннісних орієнтацій особистості цікавився ряд вітчизняних філософів: А.М.Єрмоленко, С.Кримський, Ю.Г Кудрявцева, Б.О.Кістяківський, О.В.Кулєшов, Т.А.Кумеда, О.Б.Петінкова, В.М.Попов, С.Д.П'янзін, В.Г. Табачковський, В.І.Шинкарук.

Дослідженнями біографії та автобіографії як соціокультурного феномену займались І.В.Голубович, Т.В.Ємельянова, І.Я.Маткавська, В.Табачковський, І.Цехмістро, В.Шинкарук. У Росії феномен біографії досліджували О.Лосєва, Е.Соловйова, М.Мамардашвілі.

Серед соціологів, які цікавились біографічними питаннями, можна виділити Г.Зиммеля, М.Вебера, Т.Лукмана, У.Томаса.

З історичної точки зору біографічний підхід розробляли В.Дільтей, Ф.Лежан.

З розвитком цивілізації велике значення має наша історична спадщина. «Люди мають можливість перетворити її на своє сьогоднішнє надбання і, більше того, зробити активною силою для все нових ривків у майбутнє» [10]. Соціально-особистісний розвиток залежить від осягнення своєї історії та свого коріння. Сьогоднішній світ, спрямований у майбутнє, не може не торкатися питань з нашої історії. Самовизначення, самоусвідомлення пов’язані з біографією особи, її предків та родовим деревом. «Біографічна та автобіографічна рефлексія глибоко вкорінена в людській культурі» [1].

На сьогоднішній день біографічна проблематика стає однією з основних у соціогуманітарному знанні. Багато уваги приділяється дослідженням біографічних та автобіографічних наративів. «Саме поняття «наратив» стало трактуватися як певна соціокультурна конструкція, як механізм самоідентифікації людини, організації і осмислення соціального досвіду» [1, с. 4].

Також існують фонди, комітети (н-д, «Біографія і суспільство»), наукові спілки, які займаються дослідженнями біографічної тематики. В Україні існує Інститут історичної біографістики, Асоціація усних історій. Проводяться щорічні філософсько-антропологічні студії та міжнародні конференції, присвячені вищезгаданій темі [1, с. 4].

Поряд з біографічними дослідженнями існують просопоргафічні.

Одним з напрямів просопографічних досліджень є створення колективних біографій груп осіб, об'єднаних за певною ознакою: родинною, професійною, соціальною, політичною, етнічною тощо. Просопографія займається пошуком, атрибуцією і зведенням біографічних та всіх інших даних (зовнішність, риси вдачі й особисті якості, родинні зв'язки, сфера діяльності, кар'єра, різні життєві обставини тощо) про осіб, які зга-

дуються в історичних джерелах, з метою максимально повного відтворення минулого як історії людей [8].

Саме такі дослідження за родинною ознакою викликають наш інтерес.

Поряд з нормами та ідеалами цінності є важливим елементом людської культури.

Через те, що цінності виявляються у явищах вольової сфери, їх «можна визначити як те, до чого прагне людина, що викликає у неї інтерес, потяг» [3, с. 50].

Для суспільства цінність є фундаментальною категорією і має соціально-діяльнісний характер. Ціннісна орієнтація висвітлює те, заради чого діє людина, чому вона присвячує свою діяльність. «І завдяки своєму інтегрально-науковому статусу вона може плідно застосовуватися у багатьох сферах соціальних і гуманітарних досліджень» [5, с. 32].

Базові цінності призначені забезпечувати трансляцію суспільного досвіду від покоління до покоління. Вони постають із життєвої необхідності [5, с. 32]. Універсалізм цінностей в «неповторності історичної долі людини» [5, с. 33].

Практична і пізнавальна діяльність людини «супроводжується ціннісним виміром» [6, с. 7].

«Цінність – імовірний предикат поняття «людина»» [7, с. 4]. Людина є носієм духовного начала. Цінності в житті людини визначають сенс її існування. Завдяки цим цінностям людина наповнює сенс свого існування, надає йому конкретики.

З давніх часів існувала така традиція: кожен повинен знати свій рід до сьомого коліна поіменно. Чим краще людина знає своє родове дерево, тим довше живе пам’ять про померлих родичів і тим більше бережуть і поважають живих. Кожен рід та його історія має чимало таємниць, унікальні факти та відомості про особистостей, гідних повернення з небуття. Безцінним набутком для Вашої родини є знання своїх коренів. Цінний подарунок для людини з сімейними цінностями – як утворилося Ваше родове ім’я, які його історичні та культурні корені. Щоб дані про кожного члена родового дерева були повні та правдиві потрібно попрацювати з архівними документами. Також в сімейному архіві можуть бути знайдені щоденники, листи, метрики, альбоми з фотокартками, вирізки з газет, які містять важливу інформацію про Ваш рід. Проведена робота допоможе визначити «феномен особистої індивідуальності» кожного члена Вашої родини, зробити цілісну реконструкцію життя Вашої родини і знайти ключ до розуміння цінної інформації. Ви зможете дослідити які чинники, особливості родинних стосунків вплинули на життя кожної особистості.

Зробимо такі висновки. Через біографію та родове дерево виражається виразність життя. Історичну пам'ять досліджують багато галузей гуманітарного знання. Деякі з них мають потребу в соціально-філософському аналізі. Але всі такі дослідження мають унікальний культурний смисл. Вихідна саморефлективність життя у своїх проявах створює, за В.Дильтеєм, історичний світ в цілому. «У цьому сенсі увага до біографії та автобіографії означає увагу до самої історії, Великої Історії» [1]. У культурі відтворюється інтерес до індивідуального життя і відбувається вкорінення біографії та родового дерева в цілому в структурах соціокультурного буття. Створене спільними зусиллями усіх членів сім’ї родове дерево стане важливим історичним документом нашої родини, відправною точкою для подальших досліджень. Його цінність з кожним поколінням буде тільки зростати.

Література:

1. Голубович І. В. Біографія як соціокультурний феномен (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис…. д. філос. наук : 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – І.В. Голубович . – Одеса, 2009.
2. Козловець М. Ідентичність: сакральне та профанне. / Микола Козловець // Філософська думка. – 2008. – №4. – С. 136-149.
3. Кулєшов О.В. Феноменологія цінності як аксіологічна проблема / О.В. Кулєшов // Гуманітарний вісник [Текст] : всеукр. зб. наук. праць. – Число 17. – Вип. 1 / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2011. – С. 47-53. (Серія : Філософські науки).
4. Кумеда Т.А. Ціннісні орієнтації особистості в сучасному українському суспільстві / Т.А.Кумеда // Практична філософія. – 2010. – №4 (38). – С. 211-217.
5. Лар'яновський І.С. Цінності та їх роль у соціокультурних трансформаціях і пізнанні / І.С. Лар'яновський // Інтелект. Особистість. Цивілізація. [Текст] : Темат. Зб. наук. пр. із соц.-філос. пробл. / голов. ред. О.О.Шубін. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – Вип. 8. – С. 29-38.
6. Попов М. В. Цінність духовності та духовні цінності. / В.М.Попов // Практична філософія : Науковий журнал. – К., 2010. – № 3 (37). – С. 4-10.
7. П'янзін С.Д. Цінність як духовно-практичний феномен : автореф. дис…. к. філос. наук : 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – С.Д.П'янзін. – К., 2002.
8. Спеціальні історичні дисципліни: довідник. Під ред. І. Н. Войцехівської. –К.: Либідь, 2008. – 520 с.
9. Усанова Л. Ціннісні трансформації: сучасні проблеми та філософські пошуки. / Усанова Л., Усанов І. // Філософські обрії. – 2008. – № 19. – С. 87-97.
10. Халецький О.В. Роль соціально-культурної спадкоємності у розвитку особи : історико-філософський аспект : автореф. дис…. канд. філос. наук: 09.00.05 – історія філософії. – О.В.Халецький. – Л., 2006.

Юлія-Надія Сарап
(Борщів)

ФІЛОСОФІЯ ПОЗИТИВНОГО МИСЛЕННЯ

Аналізуючи стан та проблематику сучасної світової філософії, більшість філософських підручників для вищої школи обмежуються розглядом напрямів та шкіл, які появилися сто, а то й більше років тому (позитивізм, психоаналіз, екзистенціалізм). Логічно мислячи, можемо робити висновок, що така сучасна філософія не зовсім вже й сучасна, чи вірніше сьогоденна. Теперішній світ ставить зовсім інші виклики перед суспільством та особистістю. Для кожного з нас дуже важливо сьогодні бути успішним, впевненим у сьогоднішньому і завтрашньому дні, а отже: працевлаштованим, забезпеченим житлом та комфортними сімейними умовами. Але реальність часто-густо буває зовсім іншою. Більшість з нас буває не задоволена своїм життям. Бажаючи успіху, ми боїмося робити помилки, зустрічаючи труднощі, пояснюємо їх результатом дії зовнішніх сил, применшуючи при цьому власні можливості, ми готові робити «з мухи слона», а потім жахаємось його, ми не слідкуємо за своїми словами і думками… То хіба ж це не філософський виклик сьогодення? І де знайти на подібні питання філософські відповіді? І виявляється така філософія є. Вона теж появилася більше ста років тому, але, на мою думку, є досить актуальною сьогодні. Це філософія позитивного мислення, яка знаходиться десь на перетині філософії езотеризму та сучасної практичної психології. Метод «позитивного мислення» в своїй основі виходить з того, що той, хто його використовує, шляхом постійного позитивного впливу свідомого мислення (наприклад, за допомогою афірмацій або медитативних візуалізацій) досягає в думках тривалого конструктивного і оптимістичного настрою і тим самим підвищує ступінь власної задоволеності і якість життя. Теперішня повсякденна присутність у нашому житті Інтернету, дозволяє активно пропагувати подібну тематику у вигляді он-лайн тренінгів, семінарів, лекцій. Філософію позитивного мислення широко використовують і пропагують багато успішних на сьогоднішній день корпорацій і компаній, зокрема більшість МЛМ-проектів (сітковий маркетинг).

В чому ж особливість і суть філософії позитивного мислення? На думку відомого американського психолога Луїзи Хей «в середині кожного з нас живе сила, здатна вказувати нам шлях до прекрасного здоров'я, ідеальних взаємовідносин, блискучої кар'єри і процвітання у кожній галузі життя. Для того, щоб досягнути цього, потрібно, перш за все повірити, що таке можливо. Потім необхідно по-справжньому захотіти позбавитися від звичних моделей поведінки, що створюють ті умови, в яких ми не бажаємо жити. Досягається це заглибленням в себе і зверненням до Внутрішньої Сили, яка знає, що нам потрібно. Якщо ми сповнені рішучості змінити своє життя», ми зможемо досягти успіху. Про яку ж силу говорить всесвітньо відомий психолог і філософ? Ця сила – є наша підсвідомість.

Ще задовго до народження психоаналізу великі грецькі лікарі Ескулап і Гіппократ знали про існування так званого «внутрішнього розуму». Про це писав і Парацельс. Сьогодні цей внутрішній розум називають підсвідомістю. Наш підсвідомий розум, як інформаційно-енергетична система, містить інформацію про будь-яку подію в будь-якій точці Всесвіту. Як у кожній клітині закодована на генетичному рівні інформація про весь організм, так і в кожній людині міститься інформація про весь Всесвіт, частиною якої вона є. Ну, і при чому тут філософія, може виникнути запитання. Справа в тому, вважають прихильники філософії позитивного мислення, що, якщо навчитися використовувати цю скарбницю вічних знань, впливати на неї, тобто на нашу підсвідомість, то можна змінити якість власного життя.

А як же можна впливати на підсвідомість? «Спочатку було слово» - пам'ятаєте? Ми, самі того не підозрюючи, формуємо власне життя і будуємо своє майбутнє за допомогою слів і думок. Слово має надзвичайно велику силу. Ця сила залежить від стану, в якому перебуває людина. Негативні думки і негативні емоції (гнів, заздрість, образа, ревнощі і т.д.) притягають до нас негативні події і хвороби, а страхи втілюються. Коли ви що-небудь говорите, ваша підсвідомість уважно слухає. Якщо ви скаржитеся на своє життя, ниєте і проклинаєте все на світі, що ж залишається робити вашій підсвідомості, крім того, як покірно надати вам таке життя, про яке ви говорите?

А чому б нам не зробити навпаки? Давайте спробуємо ощасливити себе за допомогою позитивного настрою і райдужних думок, наприклад, за допомогою афірмації (від латинського firmare – робити затвердження).

За допомогою афірмацій можна направляти у відповідне русло власну підсвідомість, що в результаті призведе до позитивних змін у будь-якому виді діяльності: добробут, кар'єра, відносини… Афірмації - позитивна думка, висловлювання, регулярне повторення якого наближає втілення бажаного у дійсність.

Метод афірмації відомий давно, це один з найбільш простих і ефективних методів залучення удачі, здоров'я та благополуччя. Є такий відомий закон - що всередині, то і зовні. Саме він і пояснює, чому працюють афірмації. Якщо простіше, то цей закон можна тлумачити так - думки про удачу приносять удачу, про невдачу - невдачу. Але хто ж собі може бажати невдач, нездоров'я, краху? А Ви уважно послухайте свою мову. «Кошмар!», «У мене ніколи так не вийде!», «Кому я такий потрібний?», «Про яке здоров'я може йти мова?», «Як мені все набридло ... «Вся ця програма записується у підсвідомість і видає повний набір невдахи і нікому не потрібної людини. А якщо врахувати, що крім сказаних вслух влів, скільки думок, і до-

сить часто негативних прокручується в нашій голові, то стає зрозуміло, чому часто негатив у житті домінує! І який тоді вихід? Треба слідкувати за своєю мовою, думками, спрямовувати їх у позитивне русло. Думаєш про хороше, використовуєш позитивні і добрі слова, і тоді таким же змістом наповнюється твоє життя. Думки і бажання матеріалізуються. Приблизно ось так коротко можна окреслити суть філософії позитивного мислення.

Література:

1. Двек К.С. Новая психология успеха. Думай и побеждай: Пер. с англ. Т.Лучко. – Харьков: Книжный клуб, 2007. – 352 с.
2. Дж. Мерфи. Сила нашего подсознания/ пер. с нем. Кутузовой Р.М. – Донецк. «ПолиграфПРЕСС» 2004. – 200 с.
3. Дружинина И. Магия успеха. Техника привлечения удачи. – Ростов н/Д.: Феникс, 2005. – 281с.
4. Правдина Н. Я привлекаю успех. – Спб.: «Невский проспект», 2005. – 192 с.
5. Хей Луиза. Исцели свою жизнь. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2006. – 640 с.
6. Шинн Флоренс. Как изменить свою жизнь за 7 дней. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2006. – 287 с.

Науковий керівник: викладач Сарап Р.К.

Владимир Сидоренко
(Луганск)

АДАПТАЦИОННАЯ ФУНКЦИЯ КУЛЬТУРЫ КАК ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ

Определение понятия «культура» представляет собой комплексный процесс, нуждающийся в разностороннем подходе ввиду непрерывного динамичного развития определяемого объекта [1, с. 9]. П. Чемберлен и П. Медейрос-Ландуранд определяют культуру как систему ценностей, норм и традиций, влияющую на восприятие информации о мире, её анализ и использование в процессе ответного обращения к миру [2, с. 113]. Культура состоит из производных опыта, более или менее организованного, выученного и вновь созданного индивидами, составляющими популяции, и интерпретации значений, передаваемого от прошлого поколения, от современников или формируемого самим индивидом [3, с. 324]. Следовательно, культура представляет собой интерперсональную информационную структуру, данные которой передаются как прямо, путём обучения или имитации, так и опосредованно через артефакты, содержащие символическую информацию. При этом артефакты и поведение не являются культурой, поскольку первые представляют собой лишь источник и передатчик информации, а второе – следствие применения культурной информации.

Культура должна дать человеку возможность определить себя в мире и дать ему такой образ мира, в котором он мог бы действовать, упорядоченную и сбалансированную схему, обеспечивающую возможность человеческой активности в мире. Процесс взаимного приспособления между культурой и внешней средой, направленный на выживание и стабильность социальной системы в философской антропологии получил название адаптации [4, с. 14].

В широком понимании адаптацией называется приспособление организма к изменяющимся внешним условиям [5, с. 22]. Способность к адаптации является наиболее выдающейся характеристикой жизни [6, с. 365], великой мудростью организма [7, с. 13]. Лесли Уайт в своих работах рассматривает культуру как инструмент, используя который человек приспосабливается к природе [8]. Согласно Уайту, существуют объективные способы оценки культур, так как культура – это средство сделать жизнь безопасной и продолжительной для человеческого рода. Одно средство может быть лучше другого. Прогресс в итоге сводится к степени, в которой человек посредством культуры может осуществлять контроль над силами природы [9, с. 586]. В целом подход к культуре как адаптивному механизму характерен для неоэволюционистов. Так, Джулиан Стюард в рамках теории многолинейной эволюции описывает культуру как систему, эволюция которой зависит от приспособления данной культуры к определенным экологическим условиям. Стюард также ввел понятие «культурная экология», суть которого заключается в приспособлении культуры к природным условиям и взаимодействии с ними, что отличается от понятий человеческой и социальной экологии, в которых с природой взаимодействует человек, а не культура. Природные условия могут накладывать ограничения на развитие культур, которые зависят от уровня технологического развития в обществе и чем выше этот уровень, тем меньше общество зависит от окружающей среды и имеет более высокий уровень культуры [10].

В философской антропологии XX в. термин «адаптация» зачастую использовался как синоним понятий аккультурация и ассимиляция. Данный подход обусловлен значительным влиянием этнографии и определением адаптации как системы отношений «донор-реципиент» в процессе взаимовлияния культурных моделей различных этнических и социальных групп. Начиная с 1930-х годов, культурная адаптация

становится объектом полевых исследований М. Мид, Л. Спайера, Б. Малиновского и др. [11, 12, 13]. Р. Редфилд, Р. Линтон и М. Херсковитц разработали модель исследования на основе паттерна – типового способа решения социально значимой задачи, выделив три основные типа реакции группы-реципиента на ситуацию культурного контакта: принятие (полное замещение старого культурного паттерна новым, почерпнутым у донорской группы), адаптацию (частичное изменение традиционного паттерна под влиянием культуры донорской группы), реакцию (полное отторжение культурных паттернов донорской группы усиленными попытками сохранить традиционные паттерны в неизменном состоянии) [14]. В дальнейшем (1950-1960-е гг.) произошло ощутимое расширение исследовательской перспективы – этнографическая методология была применена в целях изучения других сфер культуры, таких как исследование урбанизации (Р. Билз), воздействие суб- и контркультур на доминирующую (Д. Райзмен, Д. Хебдидж). В результате процесс адаптации стал рассматриваться как взаимодействие культур, в ходе которого происходит их изменение, усвоение ими новых элементов, образование в результате смешения различных культурных традиций принципиально нового культурного синтеза.

Литература:

1. Helmer S. Look at me when I talk to you / Helmer S., Eddy C. – Toronto, Ontario: Pippin Publishing Corporation, 2003. – 112 p.
2. Chamberlain P. Practical considerations for the assessment of LEP students / Chamberlain P., Medeiros-Landurand P. – Austin, TX: Pro-Ed., 1991. – 407 p.
3. Schwartz Theodor. Anthropology and Psychology / Schwartz Theodor. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 396 p.
4. Winthrop R. H. Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology / Winthrop R. H. – N.Y., West-port, Connecticut, 1991. – 441 p.
5. Словарь русского языка / [под ред. проф. Н. Ю. Шведовой]. – М.: Русский язык, 1994. – 846 с.
6. Селье Г. От мечты к открытию: Как стать учёным? / [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1987. – 368 с.
7. Залманов А. С. Тайная мудрость человеческого организма / Залманов А. С. – СПб.: Наука, 1991. – 335 с.
8. Уайт Л. Избранное: Наука о культуре / Уайт Л. – М.: РОССПЭН, 2004. – 960 с.
9. Уайт Л. Избранное: Эволюция культуры / Уайт Л. – М.: РОССПЭН, 2004. – 1064 с.
10. Steward J. H. Theory of Cultural Change: the Methodology of Multilinear Evolution / Steward J. H. – Bloomington-Normal: University of Illinois, 1972. – 244 p.
11. Хеллман Х. Фриман против Мид: Природа против воспитания / Хеллман Х. – М.: Диалектика, 2007. – 320 с.
12. Малиновский Б. Научная теория культуры / [пер. И. В. Утехин]. – 2-е изд., испр. – М.: ОГИ (Объединенное Гуманитарное Издательство), 2005. – 184 с.
13. Малиновский Б. Избранное: Динамика культуры / [пер. И. Ж. Кожановская и др.]. – М.: РОССПЭН, 2004. – 960 с.
14. Redfield R. Memorandum for the Study of Acculturation / Redfield R., Linton R., Herskovits M. J. // American Anthropologist. – 1936. – Vol. 38, №1. – Pp. 149-152.

Теодор Шрамко
(Дрогобич)

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

Об’єктом розгляду соціальної філософії є соціальні інститути як певна сукупність закладів та установ, що відповідає соціальній структурі суспільства. Функції цих інститутів досить своєрідні: вони заохочують діяльність осіб, що входять до них, і приймають як свої їхні домінантні норми та системи поведінки. Інститути регулюють поведінку та діяльність, що суперечать цим нормам, контролюють та упорядковують їх згідно з своїми принципами.

Інституціональність діяльності – характерна риса соціальності людського життя. Вивчення його – складне й актуальне завдання, яке дає змогу говорити про суспільство як систему різноманітних та розгалужених стосунків між людьми: – систему суспільних відносин. Ці стосунки в значній мірі тісно пов’язані з соціальною цінністю «дружба з собою», про яку Арістотель пише: «Якби усі змагались у прекрасному і спрямовували свої сили, щоб здійснювати найпрекрасніші вчинки, тоді у суспільстві було б усе, що потрібно, а у кожної окремої особи були б найбільші з благ, оскільки доброчесність саме таке благо [1, с. 258]». Вони виникають між людьми в процесі їхньої діяльності та спілкування, у відповідності з якими здійснюються діяльність і стосунки людей між собою.

«Суспільство – сукупність відносин між людьми, що здійснює процеси спільної життєдіяльності та збереження і підтримки функціонування певного типу соціальної організації в житті, а також продукують

духовні норми, цінності та орієнтири людського життя» [8, с. 45].

Зі своїми рольовими функціями суспільні відносини можуть мінятися місцями. Наприклад, політика може передувати економіці; морально-культурне зубожіння нації може звести нанівець грандіозні економіко-соціальні задуми. Усі суспільні відносини органічно пов'язані між собою і проникають одне в одне.

Реальне життя суспільства характеризується химерним плетивом суспільних взаємозв'язків і стосунків. Розібратись у цьому плетиві завжди надзвичайно важко. Суспільство – це єдина, цілісна система суспільних відносин, яка позначається категорією «спосіб життя», що замикає теоретичну модель суспільства, синтезує різноманітні життєві процеси, підводить їх до єдиної й незаперечної основи – людини як самоцілі суспільно-історичного розвитку.

Спосіб життя – це синтетична характеристика сукупності типових видів життєдіяльності людей (індивідів та соціальних спільнот) у єдності з умовами життя суспільства. Спосіб життя охоплює всі сфери суспільства: працю і побут, суспільне життя й культуру, поведінку (стиль життя) людей та їхні духовні цінності. Він реалізується через діяльність, виробництво, в якому виділяються такі провідні елементи: безпосереднє виробництво, розподіл, обмін та споживання.

Пріоритетність виробництва за рахунок інших складових частин суспільної цілісності не забезпечить якісного способу життя. Він визначається не лише безпосереднім виробництвом, а й усією системою суспільних відносин. Спосіб життя відбиває також рівень розвитку духовної культури суспільства, наявні типи світогляду, моральні норми, ціннісні орієнтації, що реалізуються у вчинках і діях людей, у їхньому ставленні до праці, інших людей, різних соціальних груп і суспільства в цілому.

«Життя за своєю природою дуже скомпліковане, а коли хтось ще більше його комплікує, аби видатися мудрішим, аніж він є насправді, то все стає ще за плутанішим, і він ніколи не дійде до ясності справ, за які бореться», – наполягає Яцик [7, с. 88].

Соціальна філософія наголошує на пріоритетності кожного елемента способу життя, на цілісності суспільства як соціальної системи, що функціонує завдяки виробництву й постає як живий організм з усіма особливостями економічних, соціально-політичних, ідеологічних, культурних, побутових, сімейних та інших соціальних відносин, які безпосередньо характеризують життєдіяльність людей. У центрі суспільства – людина. Без неї воно не існує.

«Своєю цілеспрямованою діяльністю людина творить і змінює свій світ речей, свої способи спілкування, форми соціальності та відповідні інститути, свої здібності, тобто вона творить власну історію і врешті себе [9, с. 254]».

Духовне життя суспільства охоплює світ ідеального (сукупність ідей, поглядів, гіпотез, теорій) разом з його носіями – соціальними суб'єктами – індивідами, народами, етносами. Духовне життя здійснюється в нерозривному взаємозв'язку з іншими видами суспільного виробництва.

«З огляду функціонального підходу до моралі у суспільному житті Карл Маркс розглядає переважно в її «оберігаючій» функції стосунків у межах що усталилися урегульованість і порядок є саме формою суспільного зміцнення даного способу виробництва» [5, с. 328].

В умовах духовного розвитку все більше актуалізується роль і значення формування в суспільній свідомості моральних цінностей, які суттєвим чином активізують процеси моральної регуляції суспільних відносин, культурно-морального розвитку людини, прогресу суспільства в цілому.

«Моральність за характеристикою Гегеля, полягає в певній конкретності, а саме: тотожність добра і суб’єктивної волі їх істини» [3, с. 176].

Тому так важливо в сучасних умовах, щоб цінності моральної свідомості перетворювались у невід'ємну рису психології людини, її морального обличчя, служили критерієм оцінки та регулятором поведінки особистості, її моральної зрілості.

Особливо у сучасних умовах суспільного розвитку надзвичайно зростає роль моральної відповідальності особистості у всіх сферах суспільного життя. Моральна свідомість особистості найкраще проявляється в її активній життєвій позиції, бо справжня мораль – це мораль активної діяльності і «практичної взаємодії людини з навколишнім середовищем та іншими людьми» [9, с. 12].

Важливішою умовою вирішення суперечностей у сфері формування моральної свідомості є цілеспрямоване утвердження непримиренного ставлення до всіляких різновидів її антиподів, що гальмують як процес становлення моральної культури людей, так і духовних цінностей суспільства в цілому.

Як зазначає Володимир Соловйов «егоїстичне протиборство називає згубним для людини, применшує її людяність, духовний зв’язок між людьми – і прирікає людину на обмежене суто фізичне існування, щоб сильний дух моральний сенс не був злим, а добрим, потрібно щоб влада над власною плоттю поєднувалася в ньому з позитивними, доброзичливим ставленням до інших істот» [2, с. 152].

Важливе місце серед форм суспільної свідомості належить естетичній свідомості. Вона, як і будь-яка форма суспільної свідомості, естетична свідомість розвивається в органічному зв'язку з розвитком усього суспільства, відображаючи зміни, що відбуваються в бутті людей, насамперед у їхньому матеріальному житті.

Основою естетичної свідомості є художня культура, головним чинником у якій є художнє виробництво та споживання. Художня культура включає в себе естетичну активність особистості, її естетичне виховання, а також естетичні потреби, почуття, смаки, які реалізуються в художній творчій діяльності людей. Зміцнення

духовно-морального аспекту в естетичній свідомості безпосередньо пов'язане з розвитком духовної культури, місце і роль якої в становленні почуттів прекрасного, загальнолюдського в розвитку самосвідомості людини все більше посилюється.

Важливе місце в духовному житті суспільства займає релігія, а також релігійна свідомість.

Це досить логічно прослідковується у книзі Івана Климишина «Вчені знаходять бога», а саме: «віра – це згода нашого розуму на істину навіяну нам «згори». Таке навіювання відчувається і через споглядання Бога Творця в Його творінні» [4, с. 36].

Релігія як форма суспільної свідомості охоплює релігійну ідеологію та релігійну психологію. Релігійна ідеологія являє собою більш чи менш струнку систему релігійних ідей, поглядів на світ. Релігійна ідеологія, як правило, розробляється і розвивається теологами.

У зв'язку з цим в процесі аналізу ролі та місця релігійної свідомості в духовному житті суспільства важливо враховувати ту обставину, що в суспільній свідомості сьогодні відбувається утвердження нового ставлення до релігії, намітився очевидний відхід від пануючих у цій сфері стереотипів. А тому стає особливо важливим нове переосмислення ролі релігії в духовному житті суспільства, її місця в консолідації людей, гуманізації суспільних відносин.

Література:

1. Аристотель. Никомахова этика / Аристотель. – Сочинения. В 4 т. –М.: Мысль, 1983. – 830 с.
2. Соловьев В. Оправдание добра / Соловьев В. – Сочинения. – В 2 т. М.: Мысль, 1990. – Т.1. – 892 с.
3. Гегель. Философия права / Гегель. – Сочинения. – Т.7. – М.: Соцэкгиз, 1934. – 380 с.
4. Климишин І. Вчені знаходять Бога / Климишин І. – Івано-Франківськ, «Нова зоря», 2004. – 93 с.
5. К.Маркс, Ф.Енгельс. Твори / К.Маркс, Ф.Енгельс. – Т.25. – Ч.2. – К; Політвидав, 1965. – 511 с.
6. Людина і світ: Підручник / Л.В.Губерський, В.Г.Кремінь та ін. – [2-ге вид., випр. і допов.]. – К.: «Знання»,2001. – 349 с.
7. Слабошпицький М. Українець, який відмовився бути бідним / Слабошпицький М. – К.: «Рада», 1994. – 167 с.
8. Шрамко Т. Соціологія / Шрамко Т. – Д.: «Посвіт», 2008. – 231 с.
9. Шрамко Т. Філософія / Шрамко Т. – Л.: «Новий світ», 2010. – 345 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Оксана Данило (Дрогобич)
Життя в генетично модифікованому світі 5
Елена Иванченко, Валентина Некрашевич, Екатерина Киселева (Макеевка)
Влияние различных видов воды на рост и развитие зерен пшеницы 6
Валентина Сиволожська (Кременчук)
Генетично модифіковані організми 8
Марія Херович (Дрогобич)
Каталізатори життєдіяльності 9

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Олександр Шалахін (Київ)
Стан розвитку бізнес-аналізу в Україні 12

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Інна Дерябіна (Кременчук)
Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон (на прикладі підприємства м. Кременчука ЗАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна») 14
Алек Маненко, Ольга Касіян, Світлана Зуб (Львів)
Оцінка залежності розвитку аутоімунного тиреоїдиту серед населення західних областей України від викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря 15
Валентина Некрашевич, Елена Иванченко, Анна Головач (Макеевка)
Загрязнение атмосферного воздуха и его влияние на здоровье населения г. Макеевки 17

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Світлана Білоус (Харків)
Удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств 19
Оксана Богачевська (Київ)
Побудова економіко-математичної моделі оптимальної програми виробництва рекламних продуктів 20
Наталія Бубир (Харків)
Ефективне управління трудовими ресурсами як основний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства 22
Алексей Булах (Харьков)
К вопросу об использовании отходов моторного масла: экономический эффект 24
Олексій Бурлаков (Переяслав-Хмельницький)
Особисті якості керівника як передумова ефективного управління персоналом 26
Микола Бурмака (Харків)
Обґрунтування розміру страхового запасу матеріальних ресурсів підприємств 28
Юлія Буряк (Переяслав-Хмельницький)
Облік витрат на оплату праці 30
Вадим Вакулік (Переяслав-Хмельницький)
Фінансове планування на підприємствах в умовах ринку 31
Оксана Винницька, Мар'ян Винницький (Дрогобич)
Нові підходи до вирішення екологічних проблем в сучасній економіці 33
Наталия Волосникова, Анна Науменко (Харьков)
Проблемы социальной политики на микро- и макроуровнях современного этапа развития экономики Украины 35
Алла Гнатіва, Надія Черевик (Кременчук)
Пенсійне забезпечення в умовах сьогодення в Україні 37
В. Горбачук, О. Морозов (Київ)
Механізми переговорів і посередництва для угод 39
Ольга Горохова (Харків)
Аналіз тенденцій розвитку машинобудівної сфери України 41
Юлія Гришко (Кременчук)
Проблеми розвитку політичної економії 44
Ірина Гріньова (Вінниця)
Удосконалення системи управління рекламною діяльністю підприємства 45
Юлія Драпей (Переяслав-Хмельницький)
Формування доходів і витрат на реалізацію виконаних робіт і наданих послуг 47
Ольга Дугарь (Харьков)
Трудовая дисциплина как социальный феномен 49

Олена Дудник (Харків)
До питання фінансування сільськогосподарських підприємств 50
Марина Дьоміна (Макіївка)
Фактори формування конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону 51
Яна Євтушенко (Переяслав-Хмельницький)
Загальна оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення 53
Марія Злобіна, Владислав Бугаєнко (Харків)
Маркетинг та менеджмент 55
Елена Зорина, Алла Дергоусова (Харьков)
Ребрендинг как средство стимулирования продаж 57
Марія Зуб, Костянтин Семенов (Хмельницький)
Дослідження оновленого інформаційного забезпечення аналізу витрат підприємства та перспектив його розвитку 58
Тетяна Іванова (Донецьк)
Цивілізаційно-сітьова парадигма стратегічного управління національною економікою 60
Степан Іваночко (Львів)
Вільні економічні зони України та їх роль у формуванні інвестиційної моделі економічного розвитку 62
Степан Іваночко (Львів)
«Інвестиції» та «інвестиційна діяльність»: зміст понять 63
Юлія Іващенко (Переяслав-Хмельницький)
Шляхи покращення організації обліку виробничих запасів 63
Зоя Калініченко (Донецьк)
Оцінка ефективності визначення вартості підприємства методами FCFFO, EVA, EM 65
Яна Кісельова, Олена Луценко (Харків)
Розвиток банківського права 66
Юлія Кравчук (Харків)
Мотиваційна складова якості трудового потенціалу 68
Юлія Кравчук, Вікторія Бєсєдіна, Сергій Шаповал (Харків)
До питання про державного регулювання зайнятості сільського населення 70
Юлія Кравчук, Людмила Романчук (Харків)
До питання нематеріальної мотивації праці в сільському господарстві 72
Анна Кузьменко (Харків)
Процес розробки маркетингової стратегії підприємства 73
Анастасія Куклер, Анна Куклер (Переяслав-Хмельницький)
Мотивація трудової діяльності персоналу на підприємстві 75
Борис Кустанович (Харків)
Управління трудовими ресурсами 77
Н.Лаврова, М.Бацман (Харків)
Значення кадрової політики в умовах ринкової економіки 78
Ярослава Лобінцева (Харків)
Особливості функціонування міжбанківського кредитного ринку України в сучасних умовах 80
Наталія Лобода (Переяслав-Хмельницький)
Облік готової продукції 81
Галина Луценко (Кременчук)
Оцінка рівня безробіття на регіональному ринку праці 83
Євгеній Максюта (Переяслав-Хмельницький)
Облік і аудит товарно-матеріальних цінностей 85
Інна Махонько (Харків)
Реалізація інноваційних проектів в освіту 87
Михаил Маций (Харьков)
Особенности экономических задач, решаемых математическими методами 88
Святослав Медведев (Харьков)
Анализ развития металлургической промышленности Украины 90
Юлия Мовчан (Харьков)
Актуальные вопросы безработицы в условиях рынка 92
Аліна Нижник (Переяслав-Хмельницький)
Оплата праці 94
Ірина Ніколаєнко (Переяслав-Хмельницький)
Облік придбання товарів в оптовій торгівлі 96
Тетяна Овчаренко (Переяслав-Хмельницький)
Поняття обліку витрат на виробництво та шляхи його вдосконалення 98
Людмила Онищенко, Юліанія Ткачук (Переяслав-Хмельницький)
Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері 99

Анастасия Пилипенко (Харьков)
Влияние инвестиций в облигации на развитие фондового рынка Украины 101
Анастасия Пилипенко (Харьков)
Основные формы привлечения иностранных инвестиций 103
Альона Погорєлова (Харків)
Освіта – головний фактор інтелектуального зростання суспільства 104
Іван Пустільнік (Переяслав-Хмельницький)
Теоретичні аспекти дослідження прибутку та рентабельності 106
Наталия Рева (Харьков)
Составляющие экономической стратегии управляемого роста промышленных предприятий 109
Маргарита Свирид (Харьков)
Международная трудовая миграция в Украине 110
Людмила Семенюк (Переяслав-Хмельницький)
Порядок проведення інвентаризації виробничих запасів та відображення її результатів в обліку 112
Аліна Собко, Маргарита Шупик (Переяслав-Хмельницький)
Проблеми та напрямки удосконалення оплати праці 114
Олександр Титар, Ірина Іщенко (Харків)
Ринок праці України, його проблеми та перспективи розвитку 116
Олександр Титар, Катерина Туренко (Харків)
Економічна криза в Україні, її причини та шляхи подолання 118
Юліанія Ткачук (Переяслав-Хмельницький)
Шляхи вдосконалення порядку ведення обліку і аудиту амортизаційних відрахувань 120
Марія Херович (Дрогобич)
Сучасні гроші 122
Аліна Царенко (Переяслав-Хмельницький)
Економічний зміст прибутку та суть фінансових результатів 123
Надія Черевик, Аліна Таран (Кременчук)
Розвиток малого підприємництва в контексті податкового кодексу 125
Ілонна Чубар (Переяслав-Хмельницький)
Мета, завдання, джерела інформації та формування фінансових показників для проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства 127
Галина Яремчук (Дрогобич)
Сучасний менеджмент, його еволюція та сутність 129

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Зінаїда Вернік (Макіївка)
Інтегруюча ідеологія як продукт громадянського суспільства. Її значення для України 131
Дар'я Вільчинська (Київ)
Науково-дослідна діяльність професора Є.П.Вотчала у Київському політехнічному інституті імператора Олександра II 131
Марина Давиденко (Київ)
Михайло Карпович Гродзинський – дослідник флори Білоцерківщини 133
Вікторія Зайковська (Переяслав-Хмельницький)
Гормональна теорія тропізмів у науковій спадщині М.Г. Холодного 135
Світлана Зеленцова (Луганськ)
Листи з вимаганням грошей як джерело з історії діяльності анархістських груп в Україні 1903-1914 рр 136
Оксана Кузюк (Київ)
Джерельна база вивчення державної політики щодо кінематографа в УСРР – УРСР в 1930-ті рр. 137
Ганна Красніцька (Вінниця)
Історія виникнення діловодства в Україні 139
Оксана Тарапон (Переяслав-Хмельницький)
Львівська газета «Діло» як джерело вивчення історії повсякденності населення УСРР в умовах розгортання масового терору (1929-1930 рр.) 140
Ярослав Потапенко (Переяслав-Хмельницький)
Аналітика людської тілесності в контексті нових підходів до історіописання 142
Марія Шпиталь (Переяслав-Хмельницький)
Академік М.В.Птуха (1884-1961) як типовий представник України інтелектуальної на європейських наукових обширах (до 50-річчя від дня смерті вченого) 144

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Юрій Берегуляк (Дрогобич)
Заради чого необхідно викладати теорію ймовірностей 147

Людмила Дедяєва, Ігор Дедяєв (Пирятин)
Математична модель роботи страхової компанії 148
Оксана Яцинич (Дрогобич)
Деякі задачі, що зводяться до найпростіших диференціальних рівнянь 151

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Яна Верховодова (Харьков)
Система выразительных средств в современной сценографии 154
Наталія Никорак (Івано-Франківськ)
Основні вектори творчих пошуків Ярослава Ярославенка в царині музично-театрального мистецтва Галичини (І третина ХХ ст.) 155
Альона Тарасевич (Дніпропетровськ)
Вогняні та піротехнічні шоу як різновид сучасного мистецтва 157

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Оксана Городецька (Тернопіль)
Психолого-педагогічні аспекти моделювання та проведення позакласних заходів 159
Богданна Кобиринка (Дрогобич)
Інтерактивні методи викладання основ екології 160
Елена Колоскова, Татьяна Воротняк (Черновцы)
Результаты тестового экзамена «Крок-3» как критерий качества подготовки врачей-интернов 162
Ірина Матузова (Макіївка)
Можливості профільного навчання в організації екологічного виховання старшокласників 164
Ганна Михайленко (Переяслав-Хмельницький)
Проблема неповнолітніх правопорушників у зарубіжних дослідженнях та розвиток системи спеціалізованих закладів на Заході 165
Володимир Прошкін (Луганськ)
Наукове керівництво як найважливіший фактор організації студентської наукової роботи 168
Інна Рубан (Переяслав-Хмельницький)
Поняття управлінської культури викладача вищої школи в психолого-педагогічній літературі 169
Анна Собчук-Ліва (Львів)
Проблема підготовки фахівців 171
Олена Яременко (Пирятин)
Деякі проблеми використання мультимедіа в математичній освіті 173

СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ

Анастасія Шевченко (Київ)
Main features of the Ukrainian – swedish relations 175

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Катерина Бойченко (Харків)
Розвиток автомобільного транспорту в Україні: економіко-правові аспекти 177
Марина Брусенцева (Харків)
Державна служба зайнятості в Україні 178
А. Бурда, А. Илющенко (Харьков)
Кому в Украине выгодна замена КЗоТА трудовым кодексом? 180
Олена Бурда (Харків)
Зміна умов трудового договору: правові аспекти 182
Інна Ващенко (Харків)
Фізичні особи як суб`єкти трудового права 184
Анастасія Гацько, Марина Дуднік (Харків)
Громадські організації інвалідів як структурний елемент громадянського суспільства 186
Д. Данилова (Харків)
Охорона праці неповнолітніх 187
Христина Єремеєва (Харків)
Працевлаштування випускників ВНЗ: теоретичні й практичні аспекти 188
Юрій Климчук, Ганна Третьякова (Харків)
Поняття, ознаки та принципи громадянства України 190
Альона Ковальова (Харків)
Трудові правовідносини: теоретичні й практичні аспекти 191
Наталія Комісарук (Київ)
Міжнародний досвід в сфері охорони земель сільськогосподарського призначення (США) 193

Еріка Кривобок, Юрій Климчук, Наталія Горбенко (Харків)
Види слідів рук і способи їх виявлення під час проведення слідчих дій 194
Антоніна Кулініч (Харків)
Контракт – особливий вид трудового договору 196
Ольга Кушнарьова, Маргарита Руденко (Харків)
Деякі відомості з розвитку авторського права в Україні 198
Оксана Нагорная (Харьков)
Перемены в трудовом кодексе. Увеличение рабочего времени 200
Анастасія Овчаренко (Харків)
Правове становище безробітного в Україні 200
Максим Огурченков (Харків)
Проблема піратства в Україні 202
Валентина Отачук (Харків)
Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: стан та перспективи розвитку 204
Наталія Пічко (Харків)
Особливості укладення трудового договору між працівником та фізичною особою 205
Л. Радченко (Харків)
Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу 207
Наталія Рибалко (Запоріжжя)
Проблеми нормотворчої техніки в Україні 208
Мкртич Саркісян (Харків)
Захист трудових прав працівників: правовий аспект 210
Руслан Семеній (Харків)
Державне регулювання цивільної авіації в Україні 211
Яна Семеній, Дмитро Кофанов (Харків)
Захист авторського права 213
Лілія Стельмах (Харків)
Особливості юридичної відповідальності перевізників на морському транспорті за порушення екологічного законодавства 215
Тетяна Толочкіна (Харків)
Охорона праці жінок 216
Олена Туренко (Харків)
Розірвання трудового договору з ініціативи працівника 217
Юлія Хорт (Харків)
Саморегулівні організації професійних учасників фондового ринку в Україні 219
Аліна Цесля (Харків)
Трудовий договір з державними службовцями 220
Марія Чеботарьова (Харків)
Особливості трудового договору з молодими фахівцями 222
Наталія Чекан (Львів)
Історія кримінально-правової політики у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з порушенням законодавства про працю, в період Другої світової війни 224

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Тетяна Балицька (Луганськ)
Формування безпечної поведінки у студентів завдяки тренінговим заняттям «Зниження ризику ураження ВІЛ-інфекцією/СНІД» 225
Лариса Кислян (Луганськ)
Психологічні засади забезпечення професійної підготовки спеціалістів-аграріїв 226
Тетяна Кулемзіна (Донецьк)
Діагностика та корекція порушень стійкості до стресу з точки зору інтегративної медицини 228
Олена Шмерко (Хмельницький)
Різні підходи до характеристики професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профілю 229

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Леся Бойко (Дрогобич)
Аналіз якості програмного забезпечення 232
Владимир Булдыжов (Киев)
Способ представления экспертной ошибки восприятия риска и защищённости на комплексной плоскости 233
Владимир Дубовик, Максим Алексеенко, Александра Бабиченко (Киев)
Устройство для контроля вибрации машин 236

Ірина Кожух (Дрогобич)
Технічне забезпечення державного екзамену у вищому навчальному закладі 238
Мар'яна Кузнєцова (Дрогобич)
Роль і місце сучасних інформаційних технологій в освіті 240
Александр Мельников, Екатерина Антонова, Сергей Чигирь (Краматорск)
Программная система для работы с отраслевыми образовательными стандартами 241
Александр Мельников, Андрей Бобух (Краматорск)
Программная система для интеллектуального анализа данных службы такси 243
Александр Мельников, Эдуард Варваров (Краматорск)
Разработка интерактивного модуля для создания тестов 244
Лілія Федисів, Роман Прокопів (Дрогобич)
Автоматизоване проектування керуючої програми при гравіруванні на верстатах з ЧПК 245

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

Ольга Андрійчук (Луцьк)
Методологія фізичної реабілітації хворих на гонартроз 248

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Наталія Джишкаріані, Олена Мазур (Херсон)
Сленг у мові україномовних та англійськомовних ЗМІ: причини зростання популярності 250
Вікторія Житна (Кременчук)
Проблема термінологічного визначення прози, написаної жінками 251
Екатерина Зубенко (Краматорск)
Проблема выделения частей речи в языках различного типологического строя 253
Юлія Каморникова (Слов'янськ)
Проблема синкретизму членів речення (лінгвоісторіографічний аспект) 255
Зореслава Кашуба (Кам'янець-Подільський)
Інноваційні процеси в сучасній українській літературній мові та їх віддзеркалення у прозі Лариси Денисенко 256
Алла Куц, Оксана Лемак (Дрогобич)
Історичний топонім в сучасній літературі 258
Олена Мазур, Наталя Вольвач (Херсон)
Прийоми перекладу фразеології газетних статей спортивної тематики з німецької мови на українську 260
Олена Мазур, Анастасія Гонтар (Херсон)
Особливості відтворення власних назв у перекладах твору Льюїса Керола «Аліса в країні чудес» 262
Оксана Савченко (Кременчук)
Використання дидактичної гри у підготовці фахівців економічних спеціальностей (з досвіду роботи зі студентами відділення економічних спеціальностей КЛК НАУ) 264
Олена Самсонова (Сімферополь)
Інформування як складова мікросистеми «Мовлення» (на прикладі фразеологізмів з компонентом-назвою рослин) 266
Наталия Скрынник (Харьков)
Краткий обзор пьесы А. Ф. Писемского «Самоуправцы» 267
Катерина Стеценко (Кременчук)
Функціонування фраз-кліше в англомовній авторській публіцистиці: перекладацький аспект 269
Роксолана Яцків (Дрогобич)
До питання про основні ознаки та правопис українських власних особових назв 270

СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ

Марія Відьменко (Дніпропетровськ)
Феномен аномії та її причини 273
Вікторія Даценко (Черкаси)
Родове дерево як цінність 274
Юлія-Надія Сарап (Борщів)
Філософія позитивного мислення 276
Владимир Сидоренко (Луганск)
Адаптационная функция культуры как информационной системы 277
Теодор Шрамко (Дрогобич)
Соціальна філософія та її роль у суспільстві 278

Анонси наступних конференцій 287

АНОНСИ НАСТУПНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,
студентське наукове товариство історичного факультету
«Комітет дослідження історії та сучасності»

інформують Вас, що з 14 до 16 грудня 2011 р. буде проводитися III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку української науки на початку третього тисячоліття».

ПЛАНУЄТЬСЯ РОБОТА ЗА СЕКЦІЯМИ:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ
1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ
1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостерігання, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізнеоманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільствах.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ
1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА
1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ
1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА
1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VII. МИСТЕЦТВО
1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

XIX. ПЕДАГОГІКА
1. Дистанційна освіта у вищий школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ
1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО
1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забеспеченя.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ
1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку. особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ
1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ
1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ
1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на Web-сторінці за адресою: http://www.neasmo.org.ua розділ «Наукові конференції».

За результатами конференції будуть видані збірки матеріалів.

Робочі мови конференції - українська, російська, англійська.

Останній термін подання статей - 12 грудня 2011 року.

Вартість публікації тез у збірнику складає:
Оргвнесок - 50 грн.
Сторінка формату А4 - 20 грн.

Кошти перераховуються на рахунок:
Р/р: 26007007081001
"Філія ВАТ КБ «Надра» Київське РУ"
ВАТ МФО 320564
Одержувач: МГО «Незалежна асоціація молоді».
Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ – 26426765.
Призначення платежу: благодійний внесок на проведення конференції.

Або на картку Приватбанку 4627 0817 2749 0885 одержувач Бобровнік Юрій Вікторович також потрібно відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 (у повідомленні вказати прізвище учасника конференції).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Науковий ступінь і ПІБ автора

за зразком к.і.н., доцент Іван Петренко (Київ)
Секція, підсекція за зразком (ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
Методика викладання мови та літератури.)

НАЗВА ТЕЗ (ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ)

Текст тез
(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1; с. 23])

Література:

1. Євремов С. Михайло Коцюбинський // Єфремов С. Вибране: Ст. наук. розвідки. Монографія – К.: Наук. думка, 2002. – 760 с.

На окремому аркуші відомості про авторів (домашня адреса, код міста, телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, наукова ступінь, науковий керівник (для студентів та аспірантів)) та адреса для надсилання збірника.

Відскановану копію документа про оплату благодійного внеску Ви маєте надсилати разом із статтями на електронну адресу. У разі відправки коштів за друк статті на картку Приватбанку ксерокопія квитанції не надсилається (достатньо відправити SMS).

До друку приймаються статті доповідей обсягом від 5 сторінок набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файла з розширенням *.doc, Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: neasmo@ukr.net або на CD-дисках (дискети не приймаються) із додаванням друкованих матеріалів.

На одну наукову працю надсилається 1 (один) збірник матеріалів конференції на адресу, яку було вказано у відомостях про автора. Для отримання додаткових екземплярів збірника матеріалів необхідно сплатити їх вартість у розмірі 50 гривень за кожний додатковий примірник. Прохання додаткові примірники замовляти завчасно, вказавши про це у квитанції, що надсилається.

Збірники матеріалів надсилаються на вказану адресу протягом місяця після закінчення конференції.

Адреса оргкомітету:
08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського 32, кім. 108.
Контактна особа: Бобровнік Юрій Вікторович
Контактні телефони: (097) 923-16 - 58
E-mail: neasmo@ukr.net

Координатор у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Кикоть Сергій Миколайович
Тел. 097 625 80 83

УВАГА! РОБОТИ З МАЛЮНКАМИ НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!
РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 5 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!
ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0, НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,
студентське наукове товариство історичного факультету
«Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що з 16 до 18 березня 2012 р. буде проводиться II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ
1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ
1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостерігання, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізнеоманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільствах.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ
1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА
1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ
1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА
1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VII. МИСТЕЦТВО
1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

XIX. ПЕДАГОГІКА
1. Дистанційна освіта у вищий школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ
1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО
1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забеспеченя.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку. особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ
1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ
1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ
1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на Web-сторінці за адресою: http://www.neasmo.org.ua (розділ «інтернет-конференції».

За результатами конференції буде сформовано електронний збірник матеріалів, який можна буде скачати в PDF-форматі на головній сторінці конференції за адресою - http://conferences.neasmo.org.ua/.

Робочі мови конференції - українська, російська, англійська.
Останній термін подання статей – 13 березня 2012 р.

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:
Оргвнесок – 80 грн. (в оргнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстка макету, редагування текстів).

Об'єм статті – не більше 5 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після проведення конференції.

Кошти перераховуються на рахунок:
Р/р: 26007007081001
"Філія ВАТ КБ «Надра» Київське РУ"
ВАТ МФО 320564
Одержувач: МГО «Незалежна асоціація молоді».
Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ – 26426765.
Призначення платежу: благодійний внесок на проведення конференції.

Або на картку Приват банку 4627 0817 2749 0885 одержувач Бобровнік Юрій Вікторович та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 (у повідомленні вказати прізвище учасника конференції).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

УДК

Науковий ступінь і ПІБ автора
за зразком Іван Петренко (Київ)
Науковий заклад за зразком
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

СЕКЦІЯ, ПІДСЕКЦІЯ ЗА ЗРАЗКОМ (ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.)

НАЗВА СТАТТІ (ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ)

Текст статті
(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1; с. 23])

Література:
1. Євремов С. Михайло Коцюбинський // Єфремов С. Вибране: Ст. Наук. розвідки. Монограф – К.: Наук. думка, 2002. – 760 с.

На окремому аркуші подаються відомості про авторів (домашня адреса, код міста, телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь, науковий керівник (для студентів та аспірантів)).

До участі у конференції приймаються статті обсягом до 5 сторінок набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файла з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: neasmo@ukr.net або на CD-дисках (дискети не приймаються) із додаванням друкованих матеріалів + відскановану копію або ксерокс квитанції про сплату оргвнеску. У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопія квитанції не надсилається (достатньо відправити SMS).

Адреса оргкомітету:
08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського 32, 1, кім. 108.
Контактна особа: Бобровнік Юрій Вікторович
Контактні телефони: 8 (097) 923 16 58
E-mail: neasmo@ukr.net

Координатор у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Кикоть Сергій Миколайович
Тел. 8 097 625 80 83

УВАГА! Роботи з малюнками та таблицями приймаються лише у тому разі, якщо вони подані у форматі JPEG окремим файлом.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ більше 5 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!
З результатами та форматом проведення подібних конференцій можна ознайомитися за адресою http://conferences.neasmo.org.ua/

Збірник наукових праць

Українською, російською, ангійською мовами

Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку» // Електронний збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2011 р. - 294 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:
В.П. Коцур,
доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України, ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держаний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, С.М. Кикоть

Верстка та дизайн: Д.О. Сарін

Проведення І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку» та формування збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційнй підтримці молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді» за адресою www.neasmo.org.ua

ДЛЯ НОТАТОК

«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА: СУЧАСНИЙ СТАН, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Переяслав-Хмельницький
2011